

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

133 07438334 4

George B. Hancock

NOV 2 1916

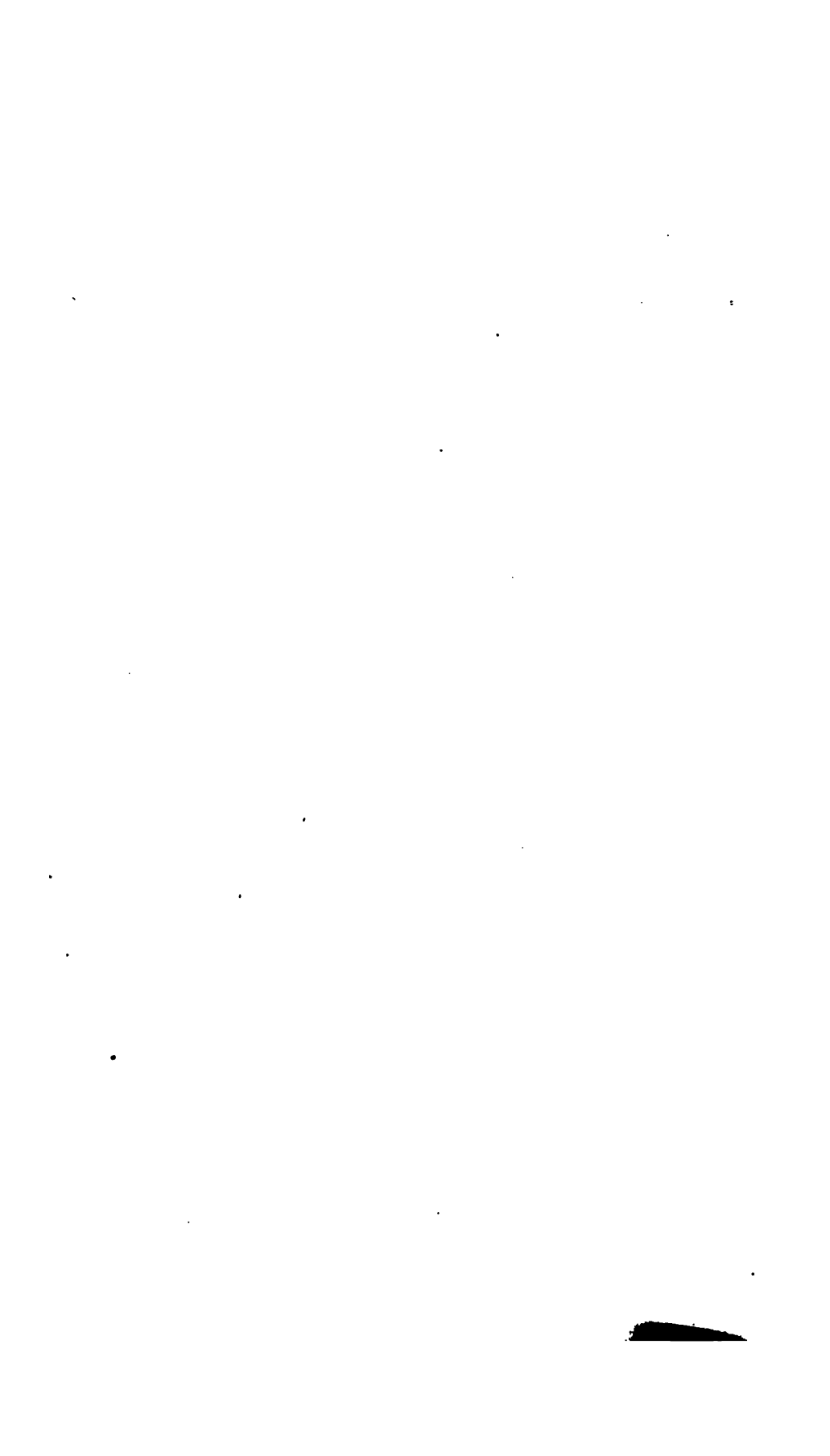
MAY - 2 1916

NOV 2 1916

**T. LUCRETII CARI
DE RERUM NATURA**

LIBRI SEX;

AD EXEMPLAR GILBERTI WAKEFIELD, A. B.

CUM EJUSDEM

NOTIS, COMMENTARIIS, INDICIBUS,

FIDELITER EXCUSI.

ADJECTÆ SUNT

EDITIONUM QUINQUE, IN QUIBUS PRINCIPIS, FERRANDI,

LECTIONES VARIANTES OMNES;

UT ET INTEGRÆ RICARDI BENTLEII

ANNOTATIONES, ILLUSTRATIONES, CONJECTURÆ,

EX IPSIUS AUTOGRAPHO,

IN MUSÆO BRITANNICO CONSERVATO.

VOLUMEN PRIMUM.

GLASGUÆ:

Excudebat Andreas Duncan, Academiæ Typographus.

**VE NEUNT APUD BELL & BRADFUTE; GUL. LAING;
DOIG & STIRLING; ET ARCH. CONSTABLE & SOCIOS, EDINBURGI:
ET ANDREAM DUNCAN, GLASGUÆ.**

~~~~~
1813.
JN5

NEW YORK

HONORATISSIMO
GEORGIO JOANNI
COMITI SPENCER;
VIRO,
LITERARUM HUMANIORUM,
STUDIO, ET PATROCINIO,
EMINENTISSIMO,
HANC T. LUCRETHI CARI
EDITIONEM,
IPSIUS MUNIFICENTIA,
ORNATAM ADAUCTAMQUE,
ANIMO GRATO PIOQUE,
D. D. D.
ANDREAS DUNCAN,
Acad. Glasg. Typog.

LECTORI
HUJUSCE EDITIONIS,

S.

QUID in hac **T. LUCRETII CARI** editione expectandum, paucis accipiat Lector eruditus.

Poëtæ Textus, qui vocatur, ex Recensione **GILBERTI WAKEFIELD, A. B.** repræsentatur; prout scilicet, ipse, Vir doctus et acutus, atque supellectile non tenui, ad ejusmodi munus fungendum, instructus, edidit, forma majore, Londini, Anno **MDCCXCVI.-VII.**

Viri docti ejusdem Præfationes, Argumenta, Notas, Commentarios perpetuos, Indices, cætera, id genus, omnia quibus editionem suam ditavit et instruxit, ingenio ejus atque industriæ accepta graté referentes, in hanc nostram transtulimus.

Synopsin præterea singularem, eandemque, ut nobis videtur, utilissimam, Lucretii vetustiorum quatuor editionum, in quibus **PRINCIPIS, FERRANDI,** cum Editione Bipontina prima, per

VIRO
Seculi Sui
ILLUSTRISSIMO,
et
VERE HONORABILI,
CAROLO JACOBO FOX;
Elegantioribus Ingenii Dotibus
EMINENTISSIMO;
Eloquentiæ Venâ
Copiosæ, Facilis, Inaffectatæ, Vividæ, Sublimis,
PROFLUENTI;
Virtutibus Iis Omnibus
Quæ Virum Politicum Exornent,
CONSUMMATISSIMO;
Sed Ob Teneros Affectus Animi
HUMANISSIMAMQUE BENEVOLENTIAM
IN PRIMIS VENERABILI:
HOC VOLUMEN
Nobilissimi Poëtæ Carminum,
E Non Ignobili, Uti Sperat, Editione,
ET FORTASSE
Cum FOXII Ipsius Nomine
In Ævum Serius Perennaturâ,
Vovens Omnia Faustissima,
DAT, DICAT, DEDICAT,
GILBERTUS WAKEFIELD.

TE salvere jubet simplex, si rustica, Musa;
Angligenûm, Foxi! gloria, robur, amor.
Quæ, succensa tuis animi virtutibus, audet
Desuetis Latium carmen inire modis;
Prorepensque humili caligantique recessu,
Opposito rutilum provocat ore diem.
Sed neque, quod sociis cursu comes ire negâris
Deflexo, intrepidus, propositique tenax;
Dumque leves animos timor attentaret inanis,
Institeris rectam fidus, ut ante, viam:
Sed neque, quod referas, quem mirabantur Athenæ
Torrentem eloqui, vel Cicerona tones;
Quod rapidi ningues jam lingua profundat Ulixis,
Jam manet Pylî liquida mella senis;
Dumque logis blatero tumidis spumosos abundat,
Fecundet sensus viva medulla tuos;
Non tibi, quod populi primos, populumque, loquelis
Suavibus arripas;—hoc leve surgit opus.
Nescia mentiri, blandiri nescia, Musa
Materiâ dotes nobiliore canit.
Quod mala, quæ lacerant mortalia pectora sævis
Unguibus, haud cordi sunt aliena tuo;
Quod, male damnatis scelerato judicis ore,
Ingenuis caussam nobilis ultor agis;
Quod cuperes, belli reserantem claustra cruenti,
Sacrilegam heu! frustra continuisse manum.—

Quot dedit inde soror gemitus, dedit anxia mater !

Quot patriæ lacrymis immauere genæ !

Mille diem viduæ fletu, noctemque, fatigant :

Plangit amatorem multa puella suum.

Quas strages Stygiis nigra Mors amplectitur alis !

Tam largâ nunquam luxuriata dape.

Pars mutilos plorant artus; pars vulnera sæva,

Quæ cum corporibus commorientur, alunt !

Undique Fata volant: putrique cadavere fultum,

Polluit innumeros putre cadaver agros.

Scilicet hæc placidum non dedecorasse putatur

Christicolum feritas sanguinolenta gregem :

Quosque sinu clemens fovit, pavitque, Magister,

Hos bene discipuli dextra trucidat oves !

Dira Fames quanto populos captarit hiatu !

Dum tenuem oravit debile vulgus opem :

Gallia! quæ, depulsa tuis feliciter oris,

Angliaca insiluit vindice regna pede.—

Quos tibi tunc gemitus, Foxi! peperere malorum

Tantorum caussæ !— quos peperere sibi !

Optasti quoties, cohiberent foedera mundum

Pacis, et unanimes consociaret amor;

Talis amor, qualem lux ILLE, et gloria, nostri,

Vel cruce jam pendens, ore profudit Homo.—

Senserat Oh ! utinam, qui primus cuderit ensem,

In sua conversum viscera primus opus.

Feralem Oh! utinam, deamas qui militis arma,
In tua nutries fata, Tyranne, gregem.—
Tu, Foxi! perstes: vigilaces exsere curas.
Prodimur: imperii machina fessa labat.
Queis, adverte, notis Aurora crepuscula tinguat;
Utque novo rubeat mox oritura die.
In te forte situm est, an sol fulgentior ibit,
Obruet an noctis densior umbra polum.
Fausta sed eveniant! lux ocyus irriget alma
Squalentes campos, et loca pigra situ!
Jam certent, male fida cohors, Pœnæque, Metusque,
Totaque barbaries, occuluisse caput!
Nascentem haud nullo te vidit lumine Musa:
Sustulit, ac tepido fovit amica sinu.
Prima ætas medios inter nutrita lepores:
Jam pueri Aonius proluit ora latex.
Tu non injiceres volitanti vincula menti,
Sed sineres spatio liberiore frui.
Dilectum Phœbo Phœbi chorus omnis amarent:
Reptarentque sacrum, te præeunte, nemus.
Omnes Castalidum neque cultor humillimus annos
Vomere sic sterili sollicitaret humum.
Horrent magnanimæ regnum servile sorores:
Heu! lyra terrores inter, et arma, silet.
Anglica non Latias novere palatia Musas:
Ista domus friget, Graia Camœna! tibi.

Has, decus Aonidum! atque leporum magne repertor !

Si tu, si velles forsán adire fores,

Tu, mihi per longos soles vigilate, LUCRETI !

“ Ecquis es?” audires, “ Effer; et unde venis?”

Jurgia, avarities, sitis insaturata cruorum,—

Quem datis, aut Charisi, Pierisive, locum?—

Quo ferimur? nolim, preme te, spatiosius erres;

Curriculumque tuum, lingua proterva, tene.

Tu mihi principium, FOXI! tu carminis idem

Auctor eras medii: tu mihi finis eris.

Prosperum iter facias! placidoque en! accipe vultu

Dona voluntatis qualiacunque meæ.

Et te digna tamen: corpus sublime LUCRETI

Vel tantum poterit condecorare virum.

Et te digna tamen; nisi, qui tenuissimus offert,

Deprimat egregii nobile vatis opus.

G. W.

AD LECTOREM.

DEBITUM, scite Lector et erudite! Lucretianorum carminum, curis meis expolitorum, atque, justæ recensionis ope, ad pristinum cultum nitoremque, in quantum per scriptos codices atque mediocritatem sagacitatis meæ et doctrinæ licuerit, reformatorum, dudum promissione susceptum, tandem tibi, sed serius aliquantulo quam vellem, spe trepidus, et, si quis unquam, diffidens mei, repræsentō. Sic profecto se res habet: quum animum ad has pretiosissimas Latinarum literarum reliquias exornandas primitus adjecissem, jucundæ magis relaxationis, quam negotiosæ virium contentionis, mihi munus spondens, non nisi de breviori commentario cogitabam: postea tamen, operis limine vix inito, hunc et amplissimum philosophum, et gravissimum poëtam, tantâ commentitiarum lectionum feditate devenustatum deprehendi, eâ adulterini scabitudine sermonis multis de caussis incrustatum, ut occasionem, haud instrenue obundam, sed plane dignissimam mihi videbar nactus, in quam facultates omnes qualescunque, tum eruditionis tum ingenii mei, studiosissime collocarem; nullos labores defugiendos esse, nullam non libenter efferendam esse solitudinem, mecum statuens, si modo fructus inde aliquis bonis literis forte fortunâ provenire posset. Tandem vero, re gradatim procedente, ac materiâ se latius, ut fit, in omnes partes aperiente, cum tot tantisque difficultatibus mihi esse conflictandum vidi, tam propter molestias operi tanto proprias, quam innumerabiles adventitias ex editorum priorum vel socordiâ, vel insitiâ, vel temeritate denique, *inque magis* cumulas, ut de conatûs mei successu, adhibitis etiam studio improbissimo et sedulitate morosissimâ, plane desperarem;

debilitatus animi, atque cœptis audacibus pene consternatus, dum naviculam meam, immensâ cujusdam vastitatis solitudine fluctuantem, tremebundus contemplarer:

————— maria undique, et undique cœlum !

Et enim, mirentur licet inexperti, vere mihi dicturus videor, ne unum quidem ex illis omnibus, qui per ævi flumen ad usque nostra tempora devoluti sint, scriptoribus Lucretio minus emendatum vulgo manibus lectorum teri; aut in cujus textu, quem dicunt, concinnando magis susque deque habitam vetustorum librorum fidem passim senties. Nam, ut concesserim, Cari nostri argumentum non eâ esse amœnitate, quæ turbam lectorum, de rerum naturâ et abditis philosophiæ parum solitorum, suis illecebris sponte trahat; simplicitas tamen orationis purissimæ inaffectedata, ingenii lactea ubertas, in omnigenos lepores late diffuens, sincerissimus insuper elegantiarum poëticarum gustus, nativo quodam sensu rectissimo delibatarum; et varietas numerosa versuum, lapsu facili decurrentium, et melle Musæo vere contactorum: hæc omnia severitatem subtiliorum disceptationum deliniunt usque adeo, ac devincunt,

Molliter austerum studio fallente laborem,

ut nemo sit ingeniis non fucatis, atque elegantibus, demerendis accommodatior; nemo, qui diligentiam fideliter tractantium pleniore proventu remunerabit. Nimirum, si rerum, de quibus disputat, obscuritatem et jejunitatem liberaliter intuearis, Lucretius auctor est philosophiæ poëticus longe longeque dilucidissimus; nec sunt, nisi rarissimi, in opere toto loci, qui desiderent interpretem, aut lectorem modice perspicacem morari queant: hoc autem, ob depravationes potissimum, poëtæ non imputandas: id, quod expertus usu rem, tutemet haud ægre confiteberis. His igitur de caussis, vehementer equidem mirari soleo, tam paucos literatorum hominum exstitisse, qui versaverint Lucretia-

nam NATURAM RERUM; tam paucos, qui pro meritis admirati sint artificem Musarum consummatissimum, et post Ennium, (cujus operum jacturâ vulnus longe altissimum et immedicabile prorsus philologiæ inflictum est) Latinæ poëseos parentem: sed miror vehementius, etiam paucos ex iis paucis indolem styli Lucretiani percepisse: vix enim, confidenter loquor, vel unus reperietur criticorum doctrinâ celeberrimorum, qui felicem in eum conjecturam periclitatus sit: quod in operis decursu, et maxime incredulis, liquidissime patebit.

Cæterum, ut mea in hoc officio explendo subsidia singillatim persequar; Lucretius noster primum post renatas literas typis evulgatus est *Bresciæ*, per *Ferrandum*, sine anni mentione: de quo libro tamen inaudivi tantum ab hominibus rerum typographi-carum, et exemplarium veterum, callentissimis. Hujusce editi-onis ne unum exemplar quidem in Angliâ asservari creditur: et de illâ nihil amplius comperti memet habere fateor. Lucem vi-disse perhibetur circa annum salutis M.CCCC.LXXII.

Editio secunda, in folio, quæ vulgo princeps existimatur, ad calcem sic inscripta est:

- " T. Lucretii Cari, poëtæ philosophique antiquissimi
- " De rerum primordia naturâ ad Memmium
- " Liber sextus et ultimus explicit feliciter.
- " *Paulus* hunc impressit *Fridenperger* in *Veronâ*,
- " Qui genitus est in *Pataviâ Alæ magnæ*.
- " Ab incarnatione Christi: MCCCCLXXXVI
- " Die vigesimo octavo septembris calen. octobris."

Quam sit omni genere corruptelarum refertissimus hicce liber, apprime tamen utilissimus, nostra lectionum variarum recensio satis indicabit. Aliquoties profecto, sed rarissime, vitia quædam, longe crassissima, prudens silentio præterii; nullum omnino u-sum habitura, sed nitori nostrarum solummodo paginarum delio-

nestamento fedissimo futura, et paritura porro tedium lectoribus. Sic, exempli gratiâ, si *puerorum* offendissem pro *puerorum*, et *pressis* pro *pressis*, atque hujusce farinae subinde alia, mali conticescere: quod nihilo minus monendum habeo, ne pretiosissimis quibusdam varietatibus fraudatum se lector curiosus putet. Hanc prius editionem, quam mihi fors eam obtulerit aere proprio redimendam, in meos usus commodaverat ex bibliothecâ ejus sumptuosissimâ, et exquisitissimis, otane genus, libris adimpletâ, CLAYTON CRACHERODE: vir egregie et accurate doctus, sed propter morum simplicium candidissimam suavitatem, et animi benignitatem homine literato dignam, longe laudatior; quam omnibus quidem mortalibus plene semper solet, mihi autem etiam peculiariter, præstare.

Optimi ejusdem viri humanitas me devinxit insuper monstratione *Venetæ* editionis, quæ tertia est, et *Hieronymi Avancii* curâ procurata prodiit apud *Aldum*, quartæ formæ, anno M. D. Monstratione dixi; nam usus ulterior supervacaneus fuisset, quum profiteatur editor, se nullum exemplar antiquum adhibuisse manu scriptum, sed conformavisse textum ex Veronensi; parallelis aliorum scriptorum locis, cum Aristotelis operibus, aliisque scriptis veterum, in subsidium convocatis.

Denuo typis cusus est Lucretius *Venetis*, in iisdem ædibus *Aldinis*, formâ duodecimâ, anno M.D.XV. ex recensione atque castigationibus *Andreae Naugerii*: qui nullorum interea librorum MSS. præsidio se suffultum esse prædicat; et solummodo “cur-
“sim dicitur, propter ipsius occupationes, et importunam im-
“pressorum festinationem, tamen accurate, recensuisse.”

Ad *Aldinæ* prioris normam *Juntina* potissimum composita videtur; quæ lucem vidit *Florentiæ* anno M.D.XII. in quâ licet exornandâ *Petrus Candidus* se “vetustis exemplaribus collatis” usum gloriatur, et “obelis *Pontani Marullique* temere inducta

expungendo adhibitis," memini, me non nisi paucas scripturæ discrepantias deprehendisse, quoties operæ pretium habuerim eam componere cum hac *Aldinâ*: quas pariter nihili, si criticam commoditatem spectes, faciendas puto. Exemplar *Juntinum*, anni M.D.XI. quod memorant Havercampus et Fabricius, nescio quam ob rationem ad hunc annum referentes, ipsissima est hæc editio, de quâ loquor; et, cum *Aldinâ* consimili, me possessorem habet.

Interea, cum magno commentariorum apparatu, Lucretius prodierat " *Bononiæ*, ex ergasterio *Hieronimi Baptistæ de Benedictis Platonici Bononiensis*, a *Joanne Baptistâ Pio* editus, anno Domini M.D.XI. kal. Maii." Opes, quæ sibi ad emendandum Lucretii carmen competerent, Pius ipsemet sic percensuit: "Contulimus, non sine ærumnis vigiliisque diutinis, codicem Veneti Hermolai, et Pomponi Romani; codicemque non omnino malum, qui servatur Mantuæ, in bibliothecâ quadam suburbanâ, qui fuit viri non indocti, gentis clarissimæ Strotiorum. Non defuit Philippi Beroaldi, præceptoris quondam mei, nunc collegæ, impressus quidem, sed tamen perpense examinatus: Codri quoque, grammatici Bononiensis; cujus copia mihi per Bartholomeum Blanchinum, virum eloquii excultissimi, facta est: Marullique poëtæ industriâ mirâ castigatum, non defuit exemplar, Severo, Monaco Placentino, græce latineque perdocto, Musarum athletâ, non gravatim offerente. Ex quibus, sicuti Zeuxis, ex quatuor diversis corporibus, unam, et, ut arbitror, integerrimam, formam Lucretio præstitimus."

Optimæ frugis hæc est editio, et nobis per fidelissimam diligentiam tractata: nec addubitem tamen, aliorum exemplarium testimoniis devictus, quin Pius ad arbitrium, nec admonitis lectoribus, poëtæ contextum plurifariam immutaverit; et, an levibus de causis hanc sententiam inimiciorem pronunciem, penes alios, perlectis omnibus ac perpensis, sit iudicium.

Obertus Gifanius uberibus magis, quam accurate doctis, commentariis, indice tamen philologico perutili, Lucretium instruxit. “Scripturas veterum librorum plus quam octo se perpendisse” jactat, et nactum esse “non paucas emendationes, variasque in “poëtam nostrum lectiones, quas vir doctissimus *Antonius Goldinghamus*, homo Anglus, ex libris calamo exaratis in patriâ “suâ studiose ac sedulo collegerat,” uti Gifanius opinabatur. Hoc utcumque sit, limato judicio, sine quo frustra Critice exercetur, destitutus ille vir, diligens quamvis et eruditus, parum contulit, me saltem judice, ex quo Lucretii contextus emendatior evaserit.

Non alius post hos esse videtur editor, qui contextum Lucretianum ad libros scriptos exegerit, præter *Lambinum*, *Creechium* nostratē, et *Havercampum*.

De Lucretio primus istius triumviratûs doctis animadversionibus præclare meritus est; *Lambinum* dico: qui usus est, ut ipsius verba proferam, “in Lucretio restituendo, Romæ quidem tribus “libris MSS. uno Vaticano; altero, qui fuit Gabrielis Faërne; “tertio, quem Scipio Tertius Neapolitanus ei commodato dedit: “Lutetiæ vero duobus, uno Memmiano; altero, Adriani Turnebi libro, ad Bertinianum codicem diligentissime et accuratissime usque ad librum sextum duntaxat comparato.”

Equidem non is sum, qui virum ingenuis artibus penitus imbutum, et amatoribus Lucretii necessitudine multorum officiorum devinctissimum, fidei sublestioris libenter arguam: nefas tamen esset, et crimen publicum, dissimulare, multa mihi in hoc munere defungendo scrupulum super hac re, manu scriptis scilicet exemplaribus Lambini, non levem injecisse; in quæ lectores ultro occursabunt, et de quibus suum judicium, hactenus submonitos, præstiterit integros exercuisse: res igitur a me relinquitur in medio. Hoc interea de plano nullus dubitaverim affirmare, me neminem

novisse, qui contextum scriptoris cujuslibet, auctoritate membranarum leviter conculcatâ, propriis conjecturis inferciendis, per effusio rem licentiam, atque inconsultam magis temeritatem, passim præfractius vitiatum et deturpatum dederit.

Creechii in Lucretium merita longe inferius jacere, quam quod vulgus soleat existimare, memet habeo persuasissimum. Eum alicubi, ut Gassendi plagiarium, Valckenaërus insinulavit: ea vero utcunque se res habeat, certe iniquior esset, qui laudem, utilibus ejus ad illustrandum Lucretium collectaneis philosophicis acquisitam, cuperet deterere, si modo, quæ citra controversiam sumpserit aliunde, promptiore animo ad auctores primos referre vir ingeniosus ille se paratum ostendisset.

In maximâ parte meritorum *Havercampi* pono, quod codicum Lugdunensium diligentior nobis collationem repræsentaverit, et amici sui *Preigeri* nonnullas animadversiones, eruditas illas acutasque, protraxerit in lucem: nam doctissimus editor de penu proprio paucissima, nec ea quidem magni pretii, deprompsit.

Verum enim vero, ne quis, mores meos haud expertus usu censuræ severioris fortasse postulet, libet *Ernesti* judicium, super hac re in bibliothecâ Latinâ Fabricii factum, vice propugnaculi, subjungere: “Omnino hoc opus suum peritioribus non valde probavit Havercampus. Inter omnes editores principatus debetur Lambino et Creechio; huic ad intelligendum maxime, illi etiam ad criticam rationem. Sed, qui has res recte tractare possit, is, si suscipere novam editionem velit *auspiciis* eâ, quæ hodie peritis probatur, et cujus exempla recentiori temporis habemus, magnam laudem parare sibi possit. Sed absit usitata nostris temporibus festinatio, et lucri cupido.”

Hæ sunt omnes editiones Lucretii, quantum equidem intellexerim, ope codicum MSS. procuratæ; si modo singularer

excipias, de quâ mox dicetur. Nihil igitur tandem super est, nisi ut exponam, quibus denique novis adjumentis suffultus, quibus præsiidiis animatus, ac vallatus, ipsemet ad hoc munus exsequendum, grave profecto, difficile, et ærumnosum! accedere non expalluerim.

Jam decem fere anni lapsi sunt, ex quo Fabri Lucretium emerim, formæ quartæ, quum bibliotheca *Ricardi Bentleii*, qui summi Bentleii voluntatem testamentariam exsecutus est, et magnâ ex parte librorum hæreditatem adiit, auctione publicâ divenderetur. Hujusce exemplaris primæ plagulæ notationem sequentem nescio quis præfixit:

“ Hic liber est *Ricardi Mead*: notæ vero MSS. in margine, sunt magni illius critici *RICARDI BENTLEII*, ex ipsius codice “ *exscriptæ*.”

Vir magnus nimirum, inter paucos doctrinæ copiis instructus, sed sagacitate subtiliore, et acutissimi ingenii velocitatibus, quodam modo suis, criticorum omnium, me judice, præcellentissimus, diligenter versaverat Lucretium; sed neque libros manu exaratos, neque vetustius impressos, nullum denique præter unum Fabri exemplare, videtur adhibuisse; quum sæpius imitationes priorum poetarum margini alleverit, Lambino et aliis jam dudum occupatas, cum locis quibusdam Diogenis Laërtii pervagatis. Animadversiones itaque, quas ille coryphæus criticorum subinde sparserit, non erant severiore judicio perpensæ, secundisve cogitationibus maturatæ; in uno autem atque altero loco per acumen, vere Bentleianum, quasi divinitus vir summus rem expedit: quæ suo tempore comparebunt; nam supervacaneum esse arbitramur, immorari rebus, in operis decursu lectoris sententiam subituris: quam ubique liberrime de nostris exerceri velimus. Vero quidem simile est, notas plures Bentleianas in Lucretium, et laboriosiores illas atque castigiores, in manibus adhærere

Ricardi Cumberland; qui ex filiâ est Bentleii nepos, et hæres aviti ingenii certissimus. Aliorum etiam librorum, pretiosissimis avi sui commentariis perscriptorum, solitarius possessor est ingeniosissimus ille vir; quorum usum mihi per alios petenti prorsus denegavit: illaudabili sane specimine caninæ cujusdam malignitatis; quum nec ipse copiis suis uti velit, neque aliis utendas imperiri. Hæc autem non videntur gravius dicta, atque inhumanius, quam res postulat literaria, et ipsa Ratio suffragiis suis comprobabit.

Codicem chartaceum manu scriptum, in folio, nitidissimum, vetustum, et optimæ notæ, quum solus castigatissimis et antiquissimis exemplaribus sæpiusculè consentiat, ex publicâ bibliothecâ mihi Alma Mater, quondam mea, *Academia Cantabrigiensis*, subministravit: opes suas haud invidens eruditibus; neque, ut soror ejus *Oxoniensis*, exemplo nimis erubescendo, thesauros Musæos, qui debent, ut aër et sol, omnibus communes esse, propriis parietibus, inclusos dicam, an abditos ac sepultos? in æternum continens. Hic autem codex olim erat Askewianæ bibliothecæ *καμηλιον* unde pretio redemit Academia. Tractationem ejus mihi impetravit amicus meus, semper ac maxime colendus amandusque, ROBERTUS TYRWHITT: qui me tyrunculum *Collegii Jesu*, abhinc annis quatuor et viginti, rude jam tum donatus, favore suo sponte prosequi non dedignatus est, et etiamnum profecto fovet.

Αὐτὰς ὅγῃ τιμᾷ τι, καὶ ἀθρόων φιλοφιλῶν,
Πολλὸν ἡμῶν τι, καὶ ἰππῶν, προσβῆν ἵλοιμαι.

Hujusce exemplaris, quod perfunctorie nimis mihi videbar evolvisse, et inconsulto citius remiseram, ulteriorem usum a doctissimo protobibliothecario, RICARDO FARMER, obtinuit GEORGIUS STEEVENS, vir ingenio et eruditione pollentissimus, cujus fama mei præconii non indiget; mihi vero nunquam sine et honoris, et amoris, sensu nominandus.

Secundus, mihi collatus, MS. codex in Musæo Britannico servatur; formâ minimâ, membranaceus, pulchre scriptus, seculi xv.

Eadem bibliotheca instructissima mihi tertium exemplare MS. ætatis ejusdem cum priore, suppeditavit, chartaceum, in quarto; qui deficit tamen infelicitè cum versu 232. libri vi. Scatet erroribus scriptionis codex iste plurimis; sed orthographiæ vestustioris præ cæteris omnibus, saltem meis, tenacissimus videtur.

Tertium denique MS. librum, chartaceum, et formâ simili, sed seculi sequentis, eidem bibliothecæ debeo. Recentior est profecto, quam cui tuto, reliquis dissentientibus, confidi possit: nec tamen hic etiam omnino fructu suo caruit.

Sed et alium insuper scriptum librum, de quo nihil cogitaveram, mihi permisit evolvendum vir humanissimus EDVARDUS POORE, cum promptissimâ benignitate, a laudabilibus in bonas literas affectibus derivatâ. Nimirum manus recentior hunc codicem exaravit; quum vero cujusvis impressi typis libri non sit apographon, sed codicem quemdam MS. certissime in exemplar habuerit, non spernenda est ejus auctoritas, quoties antiquiorum librorum lectionibus in subsidium accedat. Utrum plures sint Lucretii codices MSS. in bibliothecis Anglicis, vel publicis, vel privatis, plane nescio: et causæ sunt, quâ theologicæ, quâ politicæ, cur nostrates eruditi non sint ad me fovendum, et conatus meos promovendos, nimis propensâ voluntate: has autem, quod impensissime lætamur, ac serio triumphamus, jam jam evanescentes video; ut, exorto sole, matutini rores evaporantur: quod ideo in transcurso monitum volui, ne nimis incuriosi fortassis, aut indiligentioris cujusdam, crimen apud aliquos, calumniis inhiantes, immerito subirem.

Anno M.DCC.LXXXVII. Lucretius impressus est Viennis ad codicem *Vindobonensem*, curante *Francisco Carolo Alter*, gym-

nasii Vindobonensis professore. “Exstat hic codex membrana-
 “ceus in bibliothecâ Cæsareâ Vindobonensi, et seculi MD.
 “scripturâ nitet quidem elegantissimâ, sed multis adeo vitiis fe-
 “data, ut in calce operis longam satis vitiorum seriem iis homi-
 “nibus adjungerem, qui codicum MSS. vitiis delectari, verius di-
 “cam, nugari, consueverunt.”

Scilicet inter illos nugatores, qui scripturam ipsissimam vetusti
 codicis, sive sincera sit, sive demum vitiosa, fideliter repræsentam
 velint, egomet nimis velim nomen profiteri meum: et gratias
 ago libenter maximas, habeoque, huic *nugatori*, quod *vitia* hujus-
 ce codicis notaverit; quum genuinas aliorum librorum lectiones,
 atque haud dubie Lucretianas, sæpiuscule confirment. Utinam,
καὶ σὺ γάρ! somnus tibi, tuum munus exsequenti, non aliquoties
 subrepsisset; nec commentitias recentiorum emendatorum divina-
 tiones loco *vitiorum codicis*, in contextu nimium nimium negligenter,
 uti vehementer suspicor, reliquisses: quod sane te subinde
 quidem, quamvis inconsulto forsitan, fecisse, mihi est in omnium
 longe persuasissimis.

Unum hoc maceror, et doleo tibi, Carole! deesse.

Idem editor non est etiam dedignatus adscribere codicis alteri-
 us *vitia*, nugatores criticos ex abundante demereri cupidus. Hic-
 ce codex, in eâdem bibliothecâ repositus, continet “fragmenta
 “Lucretii ex libris, ii. iii. et vi. a ver. 743. usque ad finem; et in
 “principio seculi xiv. exaratus videtur.”

In brevi notiâ literariâ de variis editionibus Lucretii, quam
 professor ille, deliciæ nugatorum, suæ præfixit, mentio facta est
 exemplaris in bibliothecâ Vindobonensi, *Venetis* impressi per
Theodorum de Ragazonibus, anno M.CCCC.LXXXXV. quam
 editionem equidem nunquam vidi: sed eo minus hoc infortunium
 dolendum est, quod expressa sit ad editionem Veronensem, judi-
 ce professore nostro; quum “multis in locis, atque adeo in lacu-
 “nis, cum illâ exacte conveniat.”

Jam vero, quo melius caveremus, ne moles inutilis editioni nostræ ex prolixis repetitionibus accresceret, et pretium pariter incenderetur; libros illos, qui varietatibus codicum MSS. sint instructi, et ipsos codices tractatos nobis, compendiariis characteribus significandos esse duximus: quorum nunc in ordine ratio reddenda est.

V. ed. literæ designant editionem illam *Veronensem*, de quâ modo, quot habuerim dicenda, dixi.

B. designat codicem *Bodleianum* Oxonii, cujus accuratam atque novam collationem se nactum esse gloriatur Havercampus; nam Creechius prior adhibuerat. Cum hoc codice et editione Veronensi tanta est consensio varietatum, ut valde suspicatus sim dolum aliquem collatoris; neque prius hac suspitione sum solutus, quam ad secundum librum meas animadversiones continuaveram: tum demum vir amplissimus, GULIELMUS JACKSON, B. D. in Academia florentissimâ Oxoniensi prælector Græcæ linguæ doctissimus, cum quo forte fortunâ in bibliopolium quoddam Londinense conveneram, et super hac re sermones cæderem, falsam et iniquam opinionem, isto de codice, non ex vanis rationibus susceptam tamen, me benigniter dedocuit. Re verâ in bibliothecâ Bodleianâ ille codex hodieque asservatur; sed non magnam vetustatem jactat, neque multæ frugis sunt, quæ referuntur, variationes ejus: ideoque non modo minus poenitet indiligentius recensiti, sed angor levius, inhumanissimas bibliothecæ Bodleianæ leges, omnibus mortalibus, levissimo saltem contactis sapore doctrinarum, odio atque execratione prosequendas, mihi liberam tractationem ejus haud permisisse. Mox, ut augurari soleo, illucescet ille dies, quum doctos homines et literarum penetralia pudebit, se tam diu barbaris hisce conditionibus patienter esse colligatos.—Cæterum, satis saltem constat, exemplari Bodleiano, et editioni dictæ Veronensi, unum codicem, vel ejusdem prorsus familiæ, pro archetypo primitus existisse.

G. *Gottorpiam* est fragmentum, Havercampo atque aliis eruditibus celebratum, ætatem attingens 800 vel 900 annorum; quod infauste tamen explicit cum versu 454. secundi libri.

P. *Pii* est editio Bononiensis, de quâ supra.

Vind. literæ exemplar *Vindobonense*, modo memoratum nobis, indicant: Q. vero, fragmentum codicis, ibidem declaratum, quod incipit ad lib. ii. ver. 658. interrumpitur ad lib. iii. ver. 614. nec prius de novo exorditur, quam ad lib. vi. ver. 747. devenias; unde ad finem libri continenter pergit.

L. literâ prior liber MS. membranaceus, duorum pulcherrimorum ac vetustissimorum, quondam Isaaci Vossii, qui in bibliothecâ universitatis *Lugduni* Batavorum asservantur, a me designatus est;

M. autem literâ posterior liber: quorum varietates recensuit Havercampus.

O. codex est Domini Poore, supra laudati: prius autem ad paginam quadragesimam volumen hoc progressum est, quam hicce liber mihi in manus venerit.

Ω. Cantabrigiensis liber est:

Δ. Π. et Σ. codices Musæi Britannici, ad ordinem recensionis nostræ, super illis habitæ, in præcedentibus.

Valde laboravi in orthographiâ textûs Lucretiani constituendâ; ut *αρχαιότητι* nitorem illum, ac florem ferrugineum venerandæ vetustatis, importunis correctorum manibus passim detersum, in quantum sana grammaticorum priscorum judicia et subinde codicum auctoritas suffragarentur, redaccenderem. Res hæc erat

ostentationis quidem parvæ, sed perquam ærumnosa, et multæ diligentiae ac industriæ, ut rationes ejus ad liquidum perducerentur, et aliquo tandem modo constarent sibi: sed hæc diligentia et industria, nisi simile negotium fungentibus, non comparebunt tamen. Pro officio nimirum habui multam et ingratham operam in hac re ponere; sed, tantis tenebris hæc tota ratio involuta est, ut malim lectoris ad indulgentiam confugere, quam censuram provocare. Quoties fax librorum scriptorum mihi præluceret, in plurimis haud dubitabam sequi: sed multa sunt adhuc in hac re rectius constituenda; de quibus meo judicio manus trepida non ausa est obsecundare. Quum vero sententiam meam in commentariis super hac disputatione sæpenumero interposuerim, non necesse est, ut in hoc loco tempus teram; itaque ad alia me transferam, cum te ad Vossium demandavero, de hoc orthographiæ negotio scite statuentem, in art. gramm. i. 43. init. atque, prout ingenuum virum decet, commoneo, unam et alteram dictionem esse in primis plagulis aliter, atque in sequentibus, memoriæ vitio, exaratam; quamvis secundas partes ageret impendio viriliter perdiligens inspector operarum; cujus acumini non paginæ solummodo, sed commentationes meæ, tempestivam aliquoties expurgationem debent. Nihil autem dissimulandum duxi, quamvis hæc minutiae turbam lectorum probabiliter effugituræ viderentur. Libenter sperem, simplicem hunc errorum leviusculorum confessionem editioni meæ convenire; vel plures et crassiores fortasse virtutibus suis redempturæ, nisi parenti suo nimium blandiatur, nihil suis viribus parcenti, ut in manus hominum quam emendatissima veniret.

Nil cumulat, verbisque nihil fiducia celat:
 Fucati sermonis opem mens conscia laudis
 Abnuit—.

Porro quum Virgilium, poëticæ compositionis artificem absolutissimum, Lucretius noster, ingenio poëtarum Romanorum maximus, (nisi fortassis unius illi de palmâ merito contenderint

luxoriosissimi Nasonis ubertas et amplitudo) magnâ ex parte, quantus est, effecerit; venustis hominibus me rem valde jucundam facturum esse credidi, si Minciani vatis imitationes undique conquirerem, et cum exemplaribus suis apposite commissos specialiter exhiberem. Hanc esse mei laboris partem nullo modo infructuosissimam, ab ostentatione licet longissime remotam, deputare soleo; et amœnissimam futuram hinc institutam comparationem hominibus elegantioris ingenii libenter auguror. In hoc officio multa sunt, quæ diligentiam eluserint doctorum, qui se ad hanc rem ex professo contulissent; et ægre, nisi ex compertis, credi poterat, pœsin Virgilianam quam penitus imbuerit, quam medullitus incoxerit, oratio Lucretiana. Hunc autem ex abundanti fructum hac collatione provenisse mihi vehementer gratulor, quod hinc complusculis ulceribus Virgilii, sanitatis speciem mentientibus, ideoque difficili et periculosâ tractatione, medelam effacissimam admove-re quiverim: unde apud quicquid est hominum venustiorum me gratias ingentes initurum spero, confidoque.

Jam vero, non alius est poëta, in quem licentia criticorum, ingeniiis suis temere indulgentium, sævius grassata est, atque in Lucretium; aut quem corruptiorem docti terunt arbitrariis emendatorum interpolationibus. Nos, auctoritati librorum scriptorum, quâ potuimus, et Latini sermonis sinceræ leges sinerent, fideliter obsecuti, et subinde per leviores ex ingenio mutationes, de rationibus ad codicum vestigia religiosissime subductis, timidiuscule progressi, depravationes innumeras profligasse, ac venustates sermonis quam plurimas, demortuas plane conclamatasque, imo deperditas et oblitteratas, nobismetipsis saltem videmur resuscitasse. Neque enim interea non opere summo cavebam semper ab illâ temeritate corrigendi, quam vitiosissime usurpari quibusdam Lucretii editoribus animadvertēbam; et nolui committere, ut in hac vituperatione inconstantissimus omnium homunculus haberer; et ea reprehensio, quam prioribus haud dubitaveram illinere, in caput proprium denuo recideret.

Cæterum, de commentariis meis, quos multis vigiliis et improbo studio contexui, præcipua mihi felicitas continget, atque propositi, quod animo semper eram contemplatus, tunc demum composui, si rationes sic videbor in notis concinnandis prudenter attemperasse, ut eas nec docti fastidiant, et intelligant tyrones fructuose; atque hinc adeo, sicuti ait ille, utrique rei scienter occurrerim, ut mederi possim quum satietati, tum ignorantiae, lectorum. Quantillum denique sit illud, quod indefessâ diligentia consequi valuerim, probe scio: nec tamen animi iudicium, sacramento literarum liberalium legitime obligati, et humanitatis pleni, reformidem; neque ita sum profecto ab omni laudis appetitione alienus, ut non valde cupiam secundæ aliquid opinionis mihimet acquirere. Lividulos autem censores nostros nihil moror; homines, veris literis aut leviter contactos, aut, quas arripuerint, pravis affectibus dehonestantes: qui doctorum conatus, illis displicentium, ex professo deamant deprimere, et fovendis honorandisque Musarum asseculis nullam operam impertiuntur. Quoties vero cessaverim, et intentionem animi videbor remisisse, mihi vehementer gratulabor, ac cum meis studiis feliciter actum esse existimabo, si, liberalibus atque vere eruditis errores benevole monstrantibus, malignam cavillatorum intemperiem potero lucrifacere.

In universum sane, hoc vel in maximis omnium a memetipso obtinendum esse arbitratus sum, ut ne quid me putem scire, quod nesciam; quæramque semper addiscere, quod ignorem: quum sentiam, minus prodesse perite quid facere, quam obesse perperam fecisse. Nimirum, in his temporum angustiis, nemo debet admiratione commoveri, nedum indignari debeat, si, laboribus suis victitantes, et re familiari artiore vigiliis addicti, nec non (quod rei caput est) inter librorum vetustiorum raram nimis nimis suppellectilem tenebrosè dispalati; si scilicet, his incommoditatibus pressi districtique, quædam emittant nimium deproperata, neque ad unguem præsectum, quemadmodum vellemus, complanata.

Alia sunt insuper, meas vitæ rationes attingentia, et magnam apud mentes benignas humanitus admissorum excusationem habitura:—de quibus tamen melius tacere puto, quam questibus ambitiosis inaniter indulgere.

Porro, ne me fortassis, ab tali puerili φιλαυτία remotissimum, lector existimet propriis ingenii fetibus plus æquo delectari, quod eum toties ad *Silvā* meam *Criticā* remiserim; docendus restat, me compertum habere, ex usu literarum maturiore, plurima in istis lucubrationibus inveniri, quæ sint juveniliter temeraria, ἀ-πρεσβιανὰ prorsus, et homine critico indigna; sed quæ in sitientem famæ, rure tamen abditum, et a libris sermonibusque doctorum disjunctissimum, facillime possent cadere: sunt autem rursus plurima rite excogitata, qualia viros harum rerum callentes jucunde morabuntur, et ætatem ferent: ea potissimum, quæ in *Novi Fœderis* monumentis explicandis atque illustrandis occupantur; alibi, nisi fallor, haud temere reperienda: quod serio triumphamus. Non enim ii sumus, qui sacros libros vel cum nobilissimis ethnicorum veterum in eâdem trutinâ velimus ponere, aut eodem studio commentandos, ac meditandos, cordatis saltem hominibus autumemus: πολλὰ γὰρ καὶ αὐτῶν

Κρυφαὶ χαλκίαι, ὑποταμῖναι ἀναβόλαι.

Jam vero, prius libet brevissime disquirere, quam huic præfationi finem ponam, utrum Lucretius noster alia ingenii monumenta quæpiam literis mandaverit, quæ in hoc ævum non perduravere. Certe, eum in animo habuisse de situ et qualitate *sedium sanctarum*, quas numina deorum tenent, de *tenuissimâ* itidem ipsorum naturâ, prorsus intactili, nec admittente tactum utique, nec vicissim exercente;—non perfunctorie disserere, suo ipsius etiam testimonio liquidissimè colligitur, in lib. v. verr. 147—158. quum argumentorum propositorum seriem, qui sequitur, versus claudat:

Quæ tibi posterius LARGO SERMONE probabo.

Sed enim an absolverit promissum, et ingens opus, quantivis æstimandum pretii, ruinæ temporum oppresserint; an consilium mutaverit; an rursus id agentem mors intercluserit acerba; nullus equidem de plano affirmaverim. Commentaria sane Serviana, ad Virgil. *Æn.* vi. 596. suspicionem injiciunt haud levem, hos etiam, quibus fruimur, libros sex De *Naturâ Rerum* aliquâ tenuis imperfectos ad ætatem nostram descendisse: de quâ re paucula submonuimus in nostris animadversionibus ad lib. iii. ver. 991. quo se lectores conferant:

εχθρον δι' μοι εστιν

Αυτῆς ἀριζήλους ἐρεμνοῦ μυθολογίου.

Aliud carmen, Lucretio relictum, olim exstitisse, Varronis testimonio saltem probabile efficitur; cujus verba, prout leguntur in lib. iv. sect. 3. de ling. Lat. non pigebit adscripsisse: “ A quâ
“ bipartitâ divisione, *LUCRETIUS* suorum *unius et viginti librorum*
“ initium fecit hoc:

“ *Ætheris et terræ genitabile quærere tempus.*”

Si sanus sit hic grammatici locus, nec nomini proprio scripturæ vitium insideat; quâ voce, quo fletu, tantum literarum infortunium, nullis artibus medicabile, lugebimus? Tempus! vastator omnium, tibi profecto felix, nimium felix, visus est Musarum chorus, hæc si dona propria fuissent; nam Lucretium meum, vel ingenii viribus, vel elegantia doctrinæ, cuius veterum fortiter opposuerim:

---

quis est crudelior in nos

Te Deus? Ut semper gaudes illudere rebus
Humanis!

Denique, ob' grandissimos operis hujusce sumptus, mihi gravis-

sime incumbentes, prius volumen, ut antecursorem quendam, qui publicam opinionem speculari quiret, et gratiam aucupari, necessum habui præmittere: et actum est profecto de fortunis meis, et editionibus poëtarum veterum per sudores meos in futurum procurandis, nisi sit hoc specimen lautis iudicibus liberaliter exceptum: quod sane vel ad omni luxu typographico condecorandum, quo pulchrius veniret elegantibus formarum spectatoribus commendatum, apparatus ne sumptuosissimi quidem cessaverunt. Interea, candide lector, et erudite! indices duo, alter criticus omnium in commentariis notabiliorum uberrimus, et alter locupletissimus verborum, libro sexto subjicientur. Quæ supersunt autem, prelum strenuissime exercent, et paucis abhinc mensibus hoc volumen, Deo favente, insequentur. Vale!

*E Musæo meo
prope Londinum,
Novemb. die xx.*

TESTIMONIA VETERUM

DE LUCRETIO.

M. T. CICERO,

In epistolis ad Q. Fratrem, ii. 11.

LUCRETII poemata, ut scribis, ita sunt multis luminibus ingenii; multæ tamen artis.

Sunt, qui negationis particulam *non* post *scribis* inferunt, singularem per audaciam, contra librorum scriptorum fidem: eâdem operâ Ciceronis iudicio acerbissimam injuriam facientes, et ingenium Lucretii deprimentes malignissime. Nimirum, opinioni inter criticos receptæ disertissimus togatæ gentis tacitus occurrit; quæ volebat, ingenii vim et artificium scribendi in eodem homine rarissime consociari. Hinc pendet Ovidius, trist. ii. 424.

Ennius, *ingenio maximus, arte rudis.*

Sed neque acutissimam et elegantissimam Tanaquilli Fabri conjecturam, *li-
ta*, vice *ita*, temere contra codices equidem receperim: nam vulgata sunt accurate propria, et connexa.

Non minus igitur Ciceronis ipsius, quam Marci fratris, sententiam favorem habemus, tum de natis ad illuminandam poësin Lucretiani ingenii virtutibus, tum de magnâ solertis artificii pollentiâ, cultuque dicendi limatiore.

CORNELIUS NEPOS,

In vitâ Attici, xii. 4.

Idem L. Julium Calidum, quem, post LUCRETII Catullique mortem, multo ELEGANTISSIMUM POETAM nostram tulisse ætatem, vere videor posse contendere,—in proscriptorum numerum a P. Volumnio—relatum, expedit.

M. VITRUVIUS POLLIO,

De architecturâ, ix. 3.

Item plures, (qui literarum jucunditatibus instructas habent mentes) post nostram memoriam nascentes, cum LUCRETIO videbuntur, velut coram, DE RERUM NATURA disputare.

P. OVIDIUS NASO,

Amorum, i. 15. 23.

Carmina SUBLIMIS tunc sunt peritura LUCRETII,
Exitio terras cum dabit una dies.

Tristium, ii. 425.

Explicat ut caussas rapidi LUCRETIIUS ignis,
Casurumque triplex vaticinatur opus—.

SEXTUS AURELIUS PROPERTIUS,

Elegiarum, ii. 25. 29.

Aut quid LUCRETII tibi prosunt carmina lecta?
Nil juvat in magno vester amore senex.

C. VELLEIUS PATERCULUS,

Historiæ Romanæ, ii. 36.

Quis enim ignorat,—floruisse hoc tempore—auctores carminum, Varronem ac LUCRETIVM; neque ullo in suscepti operis sui carmine (f. *stamine*) minorem Catullum.

L. ANNÆUS SENECA

LUCRETII nostri meminit, sed citra poëseos vel laudem, vel vituperium, de tranquill. anim. sect. 2. et in epist. xcv. cx.

C. PLINIUS CÆCILIVS SECUNDVS

Similem LUCRETII mentionem fecit in epist. iv. 18. ut prior Avunculus ejus, Caius Plinius, in præmissis lib. x. Historiæ Naturalis; quæ tamen suspectæ sunt auctoritatis.

M. FABIVS QVINCTILIVS,

De institutione oratoriâ, i. 4.

Nec ignara philosophiæ (grammaticæ potest esse perfecta), cum propter plurimos in omnibus fere carminibus locos ex intimâ quæstionum naturalium subtilitate repetitos, tum vel propter Empedoclem in Græcis, Varronem ac LUCRETIVM in Latinis; qui præcepta sapientiæ versibus tradiderunt.

Idem ibidem, x. 1.

Nam Macer et LUCRETIUS legendi quidem, sed non ut phrasim, id est, corpus eloquentiæ, faciant: elegantes in suâ quisque materiâ; sed alter humilis, alter difficilis.

Manifestissimum est cuius contentius intuenti, magnum rhetorem non de

laudibus Lucretii, ut elegantis poetæ, detrachere voluisse, sed orationem ejus subtiliorem esse, atque *richusarien*, ut argumentum quoque nimis austerum et exile, quam quæ ubertati, magnificentiæ, et amenitati, sermonis oratorii consummandis pulchre sint accommodata. Meminit iterum Lucretii scriptor ille fructuosissimus, *ibid.* iii. 1. viii. 6. xii. 11.

C. CORNELIUS TACITUS,

Dialogo de oratoribus, sect. 23.

Neminem nominabo, genus hominum signasse contentus; qui Lucilium pro Horatio, et LUCRETIIUM pro Virgilio, legunt.

P. PAPINIUS STATIUS,

Sylvarum, ii. 7. 76.

Cedet Musa rudis ferocis Ennii,
Et docti furor arduus LUCRETII.

Stattius autem potissimum respicit Lucretii lib. 1. verr. 137. 146. 922. Et, ne in sequioris ætatis scriptores, qui Lucretium laudibus extulerunt, evagemur latius, otium nobis fecit immensa Barthii doctrina: cujus nota scilicet ad Papinii locum plura scire cupientibus consulenda est.

Q. SERENUS SAMONICUS,

De medicinâ, ver. 614.

Hoc poterit quartus magni monstrare LUCRETII.

ARGUMENTA.

IN LIBRUM PRIMUM.

IN ipso operis principio Venerem invocatur. II. Deinde, a ver. 45. ad ver. 159. libros suos de Rerum Naturâ dedicat Memmio: Epicurum, cujus rationes sequitur, collaudat; ab illius doctrinâ impietatis invidiam amolitur; et hujus et sequentium librorum argumenta breviter proponit. III. Tum rem ipsam aggreditur, docetque a ver. 160. ad ver. 265. ex nihilo nihil fieri, et in nihilum nihil reverti, posse. IV. A ver. 265. ad ver. 329. minuta esse quædam corpora, quæ, licet sub sensum non cadant, mente tamen possunt concipi; et e quibus res omnes componuntur. V. His corpusculis a ver. 330. ad ver. 430. subjungit vacuum, seu inane spatium: et VI. a ver. 430. ad ver. 483. probat nihil esse præter corpus et inane; reliqua autem, quæ videntur esse, ut pondus, calor, paupertas, bellum, &c. esse tantum conjuncta vel eventa, proprietates seu accidentia, corporis et inanis. VII. Docet a ver. 483. ad ver. 528. prima corpuscula esse perfecte solida; ideoque a ver. 528. ad ver. 635. insecabilia esse, minima, (neque enim corpus in infinitum dividi potest) et æterna. VIII. Deinde, a ver. 635. ad ver. 712. refutat Heraclitum, qui ignem, aliosque, qui aërem, aquam, aut terram, rerum omnium principium esse statuerunt. IX. Tum a ver. 712. ad ver. 829. contra Empedoclem demonstrat, res non componi e quatuor elementis. X. Demum, a ver. 829. ad ver. 919. Anaxagoram refellit. XI. Postremo, a ver. 919. ad ver. 1050. docet, universum esse ex omni parte in-

finitum, corpuscula esse numero infinita, et inane nullis terminis comprehendi posse: XII. et a ver. 1050. ad ver. 1110. libri finem, deridet illos, qui existimant, esse aliquod centrum in universo, quo gravia omnia deorsum tendant, dum levia sponte suâ sursum ferantur.

IN LIBRUM SECUNDUM.

I. AD studium philosophiæ, quæ sola lenire curas et animum metu liberare potest, Memmium suum a ver. 1. ad ver. 61. Lucretius hortatur: inde II. de seminum, seu atomorum, affectionibus disputat, quarum prima est motus; moveri semina ex rerum generatione demonstratur: motus vero hic est deorsum: omnia enim semina sunt gravia; cum autem concurrant semina solida, necesse est quoquo versum a se invicem dissiliant; ita quædam semina aliis implicantur, quæ arctius conjunguntur, res duras et densas constituunt; quæ laxius, res molles et raras: quædam autem semina nunquam coalescunt; sed, uti ramenta pulveris in radiis solis videmus, perpetuo motu per inane feruntur, et alia corpora subinde percutiunt et agitant, ad ver. 140. III. Celebritatem motûs seminum deorsum tendentium explicat ad ver. 166. IV. Inde pro more suo quædam scommata contra illos, qui providentiam agnoscunt, intexit, ad ver. 182. V. Tum argumentum repetit, asseritque, omnia corpora deorsum tendere, ad ver. 215. VI. Deinde, semina deorsum tendentia a rectâ lineâ paullulum declinare; nisi enim declinarent semina, nihil unquam, saltem nullum liberum agens, oriretur, ad ver. 293. VII. Demum docet, eodem motu semina jam ferri, quo ab æterno ferebantur; nec quenquam huic opinioni diffidere debere, quia motus non videt, cum ipsa semina percipi non possunt, ad ver. 332. Secunda seminum affectio est figura; docet autem VIII. semina non esse ejusdem figuræ, quædam vero rotunda, quædam

quadrata, quædam lævia, et alia aspera, hamata, &c. fuseque ostendit, quæ figuræ amara, quæ dulcia, quæ dura, quæ mollia corpora, componunt, ad ver. 476. IX. Hanc figurarum varietatem non esse infinitam, semina tamen ejusdem figuræ infinita; nempe rotunda esse infinita, quadrata, &c. ad ver. 580. X. Demum ostendit, res non componi e seminibus ejusdem figuræ; et variis argumentis probat, concreta omnia variarum semina figurarum continere, ad ver. 728. XI. Deinde docet, semina nullas habere qualitates, quas sensibiles vocamus; colorem utique, saporem, frigus, calorem, &c. item, sensu non donari; quamvis res coloratæ, sapidæ, calidæ, frigidæ, et sensibiles, ex iis componentur, ad ver. 1021. XII. Demum, infinita semina per infinitum inane volitantia infinitos mundos constituere, eosque mundos augeri aliquando a seminibus ex infinito delapsis; aliquando etiam, avolantibus in infinitum seminibus, deminui et dissolvi: ut plantæ et animalia nascuntur, adolescent, senescunt, et ordine suo demum intereunt; usque ad finem libri.

IN LIBRUM TERTIUM.

HACTENUS, duobus nempe superioribus libris, naturam et affectiones, quas dicimus, atomorum, rite explicasse sibi visus est poëta. Nunc quatuor reliquis libris ea, quæ ex atomis istis fiunt, attentius speculatur: atque, uti par fuit, primas detulit partes animæ et animo, de quibus hoc toto libro jam disputat. Hunc autem auspicatur librum ab Epicuri laudibus, quem a ver. 1. ad ver. 94. prædicat primum docuisse, non a deo, sed ex fortuito atomorum concursu, mundum hunc, et omnia fuisse facta; atque inde hominum mentes a deorum, mortis, et poenarum post mortem, metu liberasse: hoc autem unus Epicurus feliciter perfecit, quod alii philosophi frustra conati sunt. Pauca hæc de Epicuro præfatus, docet a ver. 94. ad ver. 137. animum et animam

partem esse hominis, æque ac pedes, manus, brachia, caput, et reliqua membra, et non habitum vitalem totius corporis, seu omnium partium corporis congruentiam, concentumque, qualem quidam veteres philosophi harmoniam dixerunt. Ne vero minus distincte disputare videatur, dum vocibus *animus* et *anima* promiscue utitur, a ver. 137. ad ver. 161. docet, animum et animam unam quidem rem esse, animum vero præcipuam esse partem, et in corde residere, quippe ibi metus, gaudium, et reliquæ passiones, quæ animum sequuntur, sese ostentant; dum anima, in quâ locomotiva facultas unice sita est, per totum corpus sparsa, ad nutum animi movetur: inde a ver. 161. ad ver. 177. demonstrare conatur, animi naturam esse corpoream: animus enim tangit animam, quam movet; anima autem, corpus; nullus vero, nisi inter corpora, contactus est. A ver. 178. ad ver. 323. docet, corporeum hunc animum componi e seminibus minutissimis quidem, tenuissimis, et maxime rotundis: et, si rem ipsam spectemus, e calore, vento, seu vapore, et aëre; et aliâ insuper re, quæ ex tenuissimis, minutissimis, et maxime mobilibus, seminibus constans, est sensus principium, et origo: quo modo tamen calor, ventus, aër, et quarta illa res innominata misceantur, explicare se non posse liquido fatetur. A ver. 323. ad ver. 350. asserit, animam et corpus ita conjuncta esse, ut sine utriusque pernicië separari non possint: deinde, a ver. 350. ad ver. 370. non solum animum, sed etiam corpus, sentire affirmat, seu potius totum animal, rem e corpore et animâ compositam: post hæc a ver. 370. ad ver. 417. refutat opinionem Democriti, qui singulas animæ partes singulis corporis partibus appositas et conjunctas esse docuit: et, ut olim affirmavit, animum esse potiore partem totius compositi, sic ab animo potius, quam ab animâ, vitam dependere, et salutem animalis conservari, asserit. Deinde a ver. 417. ad ver. 841. animos et animas nasci et interire cum corporibus, viginti octo argumentis demonstrare conatur, et transmigrationem Pythagoræ obiter deridet. Demum, a ver. 841. ad ver. 882. mortem nihil esse docet, cum post mortem nihil est mortali animæ timendum;

imo, si anima immortalis (ut Platoni visum est) concedatur, mortem tamen nihil esse, cum anima separata non meminerit, se unquam antea exstitisse. Proinde, ad ver. 906. ridet hominum vanam de sepulturâ solitudinem: deinde demonstrat, mortem non esse malum, quia mortui non indigent istis bonis, quibus vivi gaudent, neque istis doloribus afficiuntur, qui miseros mortales cruciant, usque ad ver. 943. Vitam etiam ipsam non esse desiderabilem, quippe quæ nihil novi afferat, sed easdem semper voluptates usque ad nauseam subministret, ad ver. 990. Ne vero istæ fabulæ, quas poëtæ narrant, de inferis et pœnis post mortem, terreant mortales, inde ad ver. 1036. omnes illas commodâ interpretatione elevat. Unde, usque ad finem hujus libri, monet, plerosque mortalium inepte et absurde de morte queri; cum sapientissimi hominum, et potentissimi ducum et imperatorum, vim diræ necessitatis senserint: ac docet, ideo mortales vitam sollicitam et inquietam agere, quod hanc mortis contemplationem refugiant, et inepte votis omnibus eam vitam expetant, quam aliquando amissuri sunt, quæ nullam novam voluptatem afferat, innumeris vero doloribus et periculis obnoxia reddatur; præsertim, cum vivendo nihil detrahant de tempore mortis, quæ manet omnes in æternum.

IN LIBRUM QUARTUM.

QUA supra libro primo usus est comparatione Lucretius, ut Memmii sui animum tantisper a contentione relaxaret; eâdem hunc librum quartum a ver. 1. ad ver. 26. auspicatur, ut auditori sibi docilem reddat, et attentum. II. Libri hujus proponit argumentum, quod ex industriâ cum superioribus connectit. Cum enim primo et secundo libro abunde docuerit, quæ et qualia sint rerum primordia, quibus figuris distincta, quo motu ferantur, ac cæteras res procreent, libro vero tertio animæ atque animi natu-

ram fusius explicaverit, merito sane a ver. 26. ad ver. 46. hanc aliam subnectit disputationem, de sensatione tam vigilantium, quam dormientium. Quam disputationem ut ex ordine absolvat, a simulacris exorditur, quorum ope omnem sensationem fieri contendit. Docet itaque, III. a rerum superficie tenuia quædam et subtilissima simulacra mitti, quæ passim per aëra volitant, sigillatim tamen sub visum non cadunt, nisi a speculis, aut aquâ, repulsa, in oculos incurrant, a ver. 46. ad ver. 108. IV. Subtilitatem horum simulacrorum demonstrat, et subinde exiguitatem primordiorum confirmat, ad ver. 129. V. Simulacrorum duplex distinguit genus, alterum eorum, quæ sponte suâ generantur in aëre, qualia nonnunquam videmus fieri in nubibus, modo gigantum, modo montium, aut etiam belluarum, imagines imitantia; alterum eorum, quæ a rerum superficie avolant, quasi tenues rerum exuviæ: et deinde a rerum superficie has exuvias perpetuo oriri docet, et eâ motus celeritate per aëra ferri, ut vel luminis solaris jactum facile superent, a ver. 129. ad ver. 216. VI. Quia visus omnium sensuum primus habetur, ab eo exorditur, quem ex simulacrorum, seu imaginum, incursu fieri docet: interim autem explicat ea omnia, quæ ad visûs causas spectant; variaque de visu problemata proponit, quæ rite solvit et explicat, a ver. 216. ad ver. 471. VII. Ne vero aliquis ex phænomenis modo explicatis sensus fallaciæ arguat, illorum dignitatem copiose adstruit, a ver. 470. ad ver. 524. Et subinde scepticos, præcipue a ver. 479. refutat: et demum asserit, omnem veritatem fidei sensuum inniti. VIII. His ita de visu disputatis, cæteros sensus aggreditur; ac primum docet, vocem ac sonum corporeas esse imagines, quæ aurem pariter feriant et auditum faciant: vocis naturam atque formaturam explicat. Cur eadem vox percipiatur a multis, rationem reddit; quid sit echo, quomodo fiat, a ver. 524. ad ver. 618. IX. Deinde de sapore, et gustu, de odore, et olfactu, docet; quid nempe sit sapor, quid odor, et cur non ab omnibus sentiantur. Cur cibus idem aliis dulcis, aliis amarus, fiat; cur odor alius aliis sit magis aptus; et vox aliis terrorem

incurtiat, quæ alios juvet, saltem non terreat, a ver. 618. ad ver. 725. X. De imaginatione atque cogitatione agit, quas per tenuissima rerum simulacra, seu imagines, quæ in mentem incurrant, fieri pariter ait; inde varia de cogitationibus problemata proponit et explicat; cur, v. g. videamur in somnis videre illos, qui jam mortui sunt: cur simulacra rerum, seu imagines, videantur nobis morari, dum cogitamus ea: cur subito quisque cogitet, quæ lubuerit: cur in somnis cernamus imagines moveri, usque ad ver. 820. XI. A ver. 820. ad ver. 904. docet, linguam, oculos, aures, nares, omnia denique sensationis organa, prius nata esse, quam eorum usum; secus vero in artificiosis rebus, quæ pendent ex prævisâ indigentia. XII. De somno et insomniis agit; imprimisque docet, quâ ratione fiat somnus in nobis, et in cæteris animantibus: somniorum varias assignat causas, et demum ad res venereas delapsus, a ver. 1030. usque ad finem libri, de amore, sterilitate, fecunditate, et aliis omnibus hanc materiam attingentibus, liberius forsitan et apertius, quam nonnulli vellent, disputat; sed philosophis saltem, vel in his tractandis, videtur esse indulgendum.

IN LIBRUM QUINTUM.

I. LAUDES Epicuri, cui propter inventam et explicatam philosophiam plus debent homines, quam Cereri, Baccho, Herculi, aliisque divis, quos grati venerantur, ad ver. 55. prædicat. II. Deinde, in ver. 92. proponit totius libri argumentum, cujus partes postea explicat: et III. ad ver. 157. terram, mare, cælum, solem, sidera, mortalia docet, nec, quod Stoici putarunt, animata, dei ipsius partes, aut sedem et domicilium deorum esse, quod vulgus existimat, asserit. IV. Ne quis mundum a diis fuisse factum, atque ideo immortalem credat, ad ver. 236. varias rationes congerit, tam a naturâ deorum, quam a vitiis hujus mundi, ductas;

quibus probare conatur, hanc compagem non a diis constitutam, et mortalem esse. V. Ad ver. 417. quatuor elementa, terram, aquam, aëra, ignem, e quibus mundus constat, nasci et interire, et proinde mundum ipsum aliquando incepisse, aliquando etiam perituum, arguit; variisq; aliis argumentis confirmat, hanc compagem nec ab æterno exstitisse, neque futuram esse immortalem. VI. Ad ver. 510. agit de primo mundi exortu; et singulis ejus partibus, prout graviores aut leviores sunt, sedes suas et locos assignat. VII. Ad ver. 619. multa de cœli et siderum motibus proponit, at nihil certi decernit: deinde docet, cur terra, cur tota compages, quod corpus grave est, nulli fundamento innixa, pendeat: solem denique, lunam, sidera, metitur; atque illa nec majora nec minora esse, quam nobis apparent, pronunciat. VIII. Ad ver. 770. varias utriusque solstitii, æstivi et hyemalis, causas reddit; quo modo nox fiat, cur aurora solem præcedat, cur dies et noctes vicissim sese superent, cur luna vultum et figuram variet, cur denique sol ac luna eclipsin patiantur, disputat. IX. Deinde, a cœlo descendens, herbarum, arborum, avium, brutorum, hominum, origines describit. X. Ad ver. 835. monstra quoque, mutila quædam atque imperfecta animalia, nasci concedit; sed Chimæras, Centauros, Scyllas, reliquaque poëtarum portenta, suaviter deridet. XI. Demum, a ver. 922. ad ver. 1090. primorum hominum vires, rudem vitam, cultum, victum, ingenium, mores, domicilia, matrimonia, describit; et docet, unde sermo, voces, et rerum nomina. XII. Tandem, post ignem in terras a fulmine delatum, cultior vita facta est, et victus mollior; pacta et fœdera inierunt homines, agros partiti sunt; et pulcherrimi, aut fortissimi, reges constituti sunt; at brevi, ortâ seditione, respublica emersit, ad ver. 1160. XIII. Inde, ad ver. 1240. disputat de deorum metu, et ortu religionis; quam divinæ naturæ, et causarum naturalium, ignorantie acceptam refert. XIV. Quæ sequuntur, metallorum ortum, primas bellandi artes, artis textrinae, agriculturæ, musices, et aliarum artium, ortum atque progressum continent, usque ad finem libri.

IN LIBRUM SEXTUM.

PRIMI triginta tres versus hujusce libri continent, tam ipsarum Athenarum, quam Epicuri Atheniensis, laudes. Sequitur ad ver. 95. qualem ab Epicureo philosopho exspectes, argumenti hujus libri explicatio: et de meteoris dicturo primum occurrunt tonitrus, fulgur, fulmen; de quibus diligenter disputat: et demum istos deridet, qui, neglectis caussis naturalibus, ipsum Jovem fulmina jaculari existimant, ad ver. 421. His subjungitur, (nam prester fulmini affinis) a ver. 422. presteris brevis explicatio. Deinde, a ver. 450. ad ver. 533. multa de nubibus et pluviâ; pauca de iride, de nive, vento, grandine, pruina, et gelu, disputat. Si terræ motûs causas velis cognoscere, a ver. 542. ad ver. 606. habes fuse explicatas. A ver. 606. ad ver. 638. de mari poëta disserit: inde ad ver. 710. de Ætnâ. Sequentia, ad ver. 738. Nilo destinantur. Deinde, a ver. 738. ad ver. 840. de Avernis, aliisque terræ tractibus, qui sunt hominibus, cervis, corvis, equis, et aliis, noxii, disputatur. Deinde, a ver. 840. ad ver. 905. de puteis, variisque admirandis fontibus, agit per jucunde. Postea, a ver. 905. ad ver. 1087. Magnes lapis diligentissime explicatur. Postremo, usque ad libri finem, de morbis et peste quædam disserit; quibus subjungit elegantem atque uberrimam sane descriptionem, nec minus eruditam et accuratam tamen, pestis illius, quæ tempore belli Peloponnesiaci Athenas opere maximo vastavit, e Thucydidis historiâ desumptam.

TITI LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER PRIMUS.

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER PRIMUS.

ÆNEADUM genetrix, hominum divômque voluptas,
Alma Venus! cœli subter labentia signa

De Rerum Naturâ. Imo, T. Lucretii Carii Rerum Natura: *τῆς* de deleta. Ita ipse, v. 336. Ita Ovidii *Tristia*, non de *Tristibus*, &c. Sed hoc videatur esse *λεωντοειδὲς* *εἰς* *αὐτὴν* *παραμυθητικόν*: nam ipse Epicurus libros suos inscripsit *πρὸς Φύσιν*: et Empedocles, *πρὸς Φύσιν τῆς* *ὀνείας*, libros iii. Suidas: et Ocellus Lucanus, *πρὸς τῆς* *τῆς* *Παντός* *Φύσεως*. Sic etiam noster mox, ver. 26. BENTLEIUS. Hæc autem lucem injicient iis, quæ nomen daturi sumus inferius, ad iii. 15.

Ver. 1. *Æneadum*. In proclivi fuerat persuasio, ita scriptum esse ad Græcorum terminationem *Ἀνναίων*, quorum imitationem in propriis potissimum nominibus poëtæ Latini solent affectare: præsertim, cum rarissima sit in hac declinatione casus patrii pluralis contractio. Sed alia docuit, et salubria quidem, Priscianus, lib. vii. p. 731. "Est autem quando genetivum pluralem quoque per concisionem proferunt, et maxime in compositione et patronymiciis, ut *Græiugenum*, pro *Græiugenarum*, Virg. *Æn.* iii. 550.

"viii. 127. *caprigenum*, ibid. iii. 221. "omnigenum, ibid. viii. 698. Sic *cœlicolum*, pro *cœlicolarum* (*Æn.* iii. 21.) "et *trinundinum*, Cicero pro Cornelio: "amphorum, pro *amphorarum*; et *Æneadum*, pro *Æneadarum*, Lucretius in primo versu:

"*Æneadum* genetrix, hominum divômque voluptas."

Sed falli quidem potuisse grammaticum in secundo exemplo nos nulli dubitamus; conferas Plaut. *Epid.* i. 1. 16. nam alia corradere in re tenui nimis anxii laboris esset.

Ibid. *Æneadum* genetrix. Ita annales suos auspicatus est Ennius, ut noster hoc opus:

Te nunc, sancta, precor, *Venus*, et *genetrix* patris nostri,
Ut me de cœlo visas, *cognata*, parumper.

BENTLEIUS.

Sed hunc locum Faber ei jam præceperat, ut mihi etiam Ovidium, *trist.* ii. 262. qui aperte nostrum subsecutus est:

Æneadum genetrix unde sit *alma Venus*.

A

Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentis,
Concelebras; per te quoniam genus omne animantum

Hinc proprie imprimis in epig. 85. lib. iii. Anthol. Lat. Burm. ver. penult. scriptum legitur:

Vina sitim sedent; natis *Venus alma* creandis
Serviat: hoc fines transiisse nocet.

Statius forte an huc respexerit, Silv. i. 2. 11.

Ipsa manu nuptam *genetrix Ænæa* ducit,
Lumina demissam, et dulci probitate rubentem.

Ibid. *hominum divòque voluptas*. Hoc de *divis* generaliter potius videtur dictum ad populares de illis opiniones, atque rotunditatis gratiâ, quam quod sit Epicureorum rationibus affine: non ideo ad morosiores orationis proprietates exigendum. Quæ disputavimus autem nuper in nostrâ Silvâ Criticâ, tom. v. p. 49. ad S. Matth. xviii. 18. 'super hac locutione, nobis otium excusate facient nunc jam, ad opusculum illud studiosos philologos cum bonâ lectoris veniâ, remittentibus.

Sed totum hoc exordium nihil proximius attingit, aut potentius illustrat, verbis quibusdam, hymnum in eandem Venerem auspicantibus, Homeri dictum; quos certe Carus in oculis habebat:

Μυρα, μοι ὠπείσι ἔργα πολυχρόνου Ἀφροδίτης
Κυρτοῖς, ἢ τι θύοισι καὶ γλυκεῖσι ἱμαῖοις ἄσπε,
Καὶ τ' ἰδαμνοσπύροι φυλα κατὰθηται αὐθιγῶν,
Οὐρανὸς τι δῖα νῆπιος, καὶ θύρια πάντα,
Ἡ μὲν δ' ὠπείας σάλλα τρέφει, τὸ δ' ἴσα πόντος·
ΠΑΖΙ ΓΕ ἔργα μέγαλα εὐστροφῶσι Κυβέρης.

Ita versus ultimus leni medicinâ persanandus est. Vulgo, *Πασι δ' ineptissime* undequaque; et contra justas linguae rationes, prout videbis, si perlegas statim sequentia in isto carmine.

Ver. 2. *Alma Venus*: ut Virg. *Æn.* i. 618. x. 332. Vetus glossarium: "Alma, αλμνη:" cui conveniret interpretationi mox veniens ver. 41.

— petens placidam Romanis, *incluta*, pacem: et de sole quem vocat *almum* Flaccus, *car.* sec. Avienus, Arat. progn. dicit, "vis *incluta* solis:" sed invitus ac-

cesserim equidem huic glossæ, et subiectas ejusdem libri potius amplectar: "*Alma, Σπέρμα*: *Almus, ζῦλος*:" ab *alo* scilicet; *genetrici* multo magis commodas. Hinc est, quod non *Venus* tantum, procreatrix rerum et animalium, nominetur poëtis *alma*, sed Juno præterea, *toris* præsidens *genialibus*, cum Tellure *omniparente*.

Ibid. *cæli*. Hæc orthographia semper mihi visa est sincerissima, quum *cælum* Latinorum nihil sit aliud quam Græcum καίλον. Non dissentit Varro de ling. Lat. iv. 3. qui laudat ex antiquis poëtis "*cælum cælum, cava cæli, cæli clypeo*; *cælum enim clypeum*. Et Ennius item "*ad cavationem, cæli ingentes fornaces*." Vide nos infra, ad iv. 172. Vetus sane glossarium in diversum abit:—"Cælum, σαρπας, σαρπας:" a *larvitate* scilicet; cum multis aliis, quorum longa fuerit et inutilis diligentia recensio: nisi quod Plinius, nat. hist. i. 4. non sit silentio premeendus, cui prius Varronis arriat *etymon*. Marius Victor, in gen. i. 64.

— quas circite vasto *Concegit ætherium*, deducto hinc nomine, *cælum* i. e. *operculo* tegit magno, *concavo*, rotundo: si mentem poëtis satis assequor, nostram sententiam stabilientia. Confer dicta ad v. 201.

Ver. 3. *mare navigerum*. Nostrum subsequitur Avienus, nitidissimus poëta, et omnino dignus, qui prodeat ornator et emendator in manus hominum, *or. marit.* 638.

— in ortu et fonte primo *naviger*:

atque rursus, *erb. desc.* 631.

At, quæ *navigero* tellus discedit ab *estu*, Innumerae gentes, populorum examina mille, Arva tenent.

Sic etiam, ut alii porro, Sedulius, *pasch. carm.* lib. iii. de Christo mare superambulante:

Miratur stupefacta cohors, sub calle pedestri
Navigeras patuisse vias.

Ibid. *terras frugiferentis*: *απαυγας* so-

5 Concipitur, visitque exortum lumina solis:

Te, Dea, te fugiunt vente; te nubila cœli,

μῆλα, Hom. Il. x. 122. χθονα πύλο-
corum, Il. r. 265. Hesiod. Theog. 531.
φρεσίν ut ibidem, ver. 693. Et in his
cælibus harum dictionum orthographia,
frugiferentis, nobis etiam arridet; codices
licet, opinor, ut omnes certe nostri, unani-
mi consensu frugiferentis exhibere sole-
ant. Nec immerito sic statuimus, tam
propter antiquitatem scripturæ, quam
commoditates ejus; quas eleganter exhi-
buit his versibus Terentianus Maurus, p.
2395. accuratus in primis et perpolitus
scriptor:

sic Ovidi, Phæcis, et Omicri scribimus pluraliter:
Non enim nunc addidit E, sed permanet sic ut fuit,
Lector et non singularem nominativum sciat,
Vel sequentem, qui prioris sæpe similis editur.

Ita legimus: vulgo, et sciet; tenore ora-
tionis minime naturali: *es* vero et inter-
positionem in primo versu, a Putschii
editione, quâ solâ utimur, exulantis, ada-
mantis metri necessitates postulant.

Denique, voce frugiferens non alius for-
tasse, qui nobis exstant, Latinorum usus
est: frugifer aliquoties occurrit, ut veteris
poëtæ in fragmento apud Martialem, xi.
91.

Attonitæque legis terræ frugiferat:

quem epigrammaticum nullus equidem
laudaverim, auribus suaves sonos magni-
ficæque sannis ita morose prosequentem.

Ver. 4. *Concelebras*: i. e. uno tempore,
atque unâ operâ, hæc omnia, mare, terras,
et æræ, frequentas—permeas—incolis—
agitas; (vel *confrequentas*, ut loquar cum
Prudentio, perist. i. 9.) hæc enim vis est
compositæ dictionis in hoc loco; quam
Ovidius illustrabit, epist. xv. 11.

Arva Phæon celebrat diversa Typhoides Ætnæ:
ut ibid. ver. 57. amor. ii. 16. 37. met. iv.
46. unde infelicissime quidam sollicitabant
met. ii. 218.

Et nunc sicca, prius celeberrima fontibus, Ide.

Lactantius, vi. 5.—“in itinere celebrando
“nihil prodest viam nosse, nisi constas
“ac vires suppetant ambulandi.” Con-
sulas ibidem editoris Parjaini notas.

Tibullus, usus vocabulo, mihi videtur ita
corrigendus, eleg. iii. 5. 29.

At vobis Tuscæ celebrantur flumina Nymphæ:
quæ planior est et rectior locutio: vulgo,
numina lymphæ. Variare dictionem Ca-
rus voluit, ad ii. 346. et interpretis quasi
in se munere defungi:

Et varis volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant, circum ripas, fontibusque, lacusque;
Et, quæ pervolant nemora avia, pervolantes:
ubi videas notata. Unum igitur sunt
concelebrant et pervolant, ad auctoris
saltem nostri mentem.

Ibid. per te genus omne animantium
Concipitur. Euripides, Hippol. 447.

Φανρ δ' ἐν αἰθέρ', ὡς δ' ἐν Σαλαρρίῳ
Κλυδονι, Κωφῆς: πάντα δ' ἐν ταύτῃ ἡρᾷ.

Sic legendum: *uri* incedit. BENTLEYUS.
Et provocat vir summus ad Ovid. fast. iv.
innuens haud dubie ver. 91. ubi *Veneris
alma* potentia laudibus effertur in carmi-
ne nonnihil, opinor, ingenio Lucretii de-
bente:

Illa quidem totum dignissima temperat orbem;
Illa tenet nullo regna minora deo:

Juraque dat cælo, terre, natalibus undis;
Perque suos initus continet omne genus.
Illa deos omnes (longum enumerare) creavit;
Illa satis causas, arboribusque dedit:
Illa rudes animos hominum contraxit in unum,
Et docuit jungi cum pare quemque suū.
Quid genus omne creat volucrum, nil blanda
voluptas?

Nec coctant pecudes, si levis abest Amor.

Hæc apertissima loci totius Lucretianj
imitatio, et potissimum verr. 4. et 6. *αε-
σπερματιν* propositi, confirmant suspicio-
nem meam, quam constructio impeditior
et invenustior semper animo ingerebat,
non sine sensu manco nimium, de cor-
ruptelâ secundum versum Lucretii insi-
dente; quam sic judicem tollendam esse:

Æneas dūm genetrix, hominum divomque ve-
luptas,
Alma Venus! cœli sub te labentia signa;
Quæ mare navigerum:—

i. e. “sub tuâ potestate jacent cælum et
“ignes ætheris; tuâ, inquam, quæ con-
“celebras, non cælum tantummodo, sed
“mare etiam et terras.” Et nisi quis saga-

Adventumque tuum: tibi suaveis dædala tellus
Submittit flores; tibi rident æquora ponti,

oior probabilius aliquid extuderit, atque receptæ scriptionis literis proximius, quod vix speres, hæc emendatio in portu navigat. Nobis adspirat Halieuticon fragmentum, ver. 4.

Cæptantem, *Venus alma*, fove! Ne staret inertī
Machina mole vacana, tibi primum candidus *Æther*
Astrigeram faciem nitido gemmavit Olympo:
Te secunda sinu *Tellus* amplexa resedit,
Ponderibus fundata suls:—tu fetibus anges
Cuncta suls: totus pariter tibi parturit orbis.

Neque abnegat suffragium Phornutus, de nat. deor. cap. 24. *Καλυπαὶ δὲ ἡ Ἀφροδίτη Παναιτία, δια το κρη τη υφανη, και εν τη γη και θαλασση, την δυναμιν αυτης διαρρησθαι.* Jam vero non intempestiva accesserit pars fragmenti ex Euripide, quam conservavit Stobæus, ecl. phys. cap. xii. et Athenæus, xiii. 8. quum credibile sit hujus nostrum haud immemorem fuisse:

Τῷ Ἀφροδίτῃ σὺ ἔσῃ ἰσὺν θεῶν;
Ἀλλ' οὐδ' αὖ μοι κούρῃ, οὐδὲ μορφομένην αὖ,
Ὅσα σφραῖσι, καὶ ἴσῃ ἰσὺν διαχέχῃται.—. *υτλ.*

Eat autem (Edipi fragm. xvii. ed. Musgrave.

Ver. 5. Proportio sermonis et concinnitas figuræ mihi persuasionem incutiunt, ob verbum *visit* utique, Lucretii manum posuisse:

—— visitque exortum *limina* solis.

Subacto judicio lector quisvis perpendat committatque ea, quæ nuper disputavimus ad Virg. *Æn.* vi. 829. editionis nostræ. Haud his ipse dissentit Lucretius, ii. 577.

Quem pueri tollunt, *viscentes* luminis oras.

Neque Claudianus, de laud. Stil. ii. 63.

—— vitæque, et *lucis*, in ipso

Limine—.

Quibuscum Manilius conspirat, i. 581.

—— fugientia *limina* solis.

Nec facit nihil jam ventura vox, *lumine*, nimis celeri recursum, ver. 9. nec nihil optimorum librorum varietates, *lumine*, G. L. M. et *numina*, V. ed. subæratum aliquid sonantes.

Ver. 6. *veniei*. Hic præfanda quædam oportuerit, ut aures lectoris preceper, de

hujusce scripturæ novitate, se quidem la-cupletissimorum testium sententiis nullo negotio defensuræ. Viam nobis sternat P. Nigidii luculentissima suffragatio, hominis in disciplinis doctrinarum omnium præcellentis, et auctoritatis maximæ, apud A. Gellium, xiii. 25. “Si *hujus amici*, “vel *hujus magni*, scribas, unum *i* facito “extremum: sin vero *hi magnei*, *hi ami-* “*cei*, casu multitudinis recto, tum ante *i* “scribendum erit *e*; atque id ipsum faci- “es in similibus.” Plura de hac re spar-sim leguntur apud veteres grammaticos, quorum locum in Putschii collectaneis convenientissimum chartis meis *alleva-*ram, sed falsis numeris paginæ, adeo ut e manu penitus sit elapsus. Libraril scriptores, omnia suorum temporum pronunciationi temere accommodantes, germanæ antiquitatis vestigia passim obcu-ravere: infra tamen, ver. 231. V. ed. B. L. M. plane dant *ingenuei*: videas etiam Scaligeri ad Catullum initia notarum. Olim ad tertium usque casum in *i* de-clinationum aliarum se propagavit hæc scriptura, ut abunde notum est: quum vero nulli distinctioni commode inde consulatur, non idonea satis apparet causam illius eatenus retinendæ. Qui vero de Nigidio modo memorato, et, omnium consensu, dotibus ingenii cumulatissime instructo, plura velit scire, is adeat, mo-neo, Rutgersii var. lect. iii. 16. Quinetiam, codex noster A. versum, vo-cibus transpositis, ad hunc morem exhibet:

Te, Des, te *venti* fugiunt.

Cæterum, docte monuit Preigerus, qui ad mensuram notarum ejus de Lucretio bene meritus est, Claudianum huc respexisse, de nupt. Hon. et Mar. 184.

—— *adventu* *Veneris* pulsata recedunt
Nubila; clarescunt puris *Aquilonibus* Alpes.

Ver. 7. Quod comparet in codd. B. L. M. *Adventuque* tuo, non est, mihi crede, quod existimabant editores, diversa

Placatumque nitet diffuso lumine cœlum.

10 Nam, simul ac species patefacta est verna diei,

lectio, sed germanissima vetustatis incorruptæ scriptio, pro *Adventusque tuum* ad solitam brevitatem, *adventūque tuū*, data. Nobis in operis decursu sæpius illucescet tenebris erumpens hujusce scintillula veritatis.

Ibid. *dædala tellus*: i. e. omni artificio florum, frugum, et arborum, se pingens et exornans:—rerum omnigenarum cum varietate suavisimā speciosa artifex, creatrixque. Adit vero Calpurnius, ecl. ii. 20.

— Ille etiam certantibus ausa est

Dædala nectaros *api* intermittere flores: imitatus nempe versum notissimum Maronis, geo. iv. 179. Qui vero *telluri* hoc epithetum affixerit, si nostrum excipias, nobis non reperio; dum tamen vox ipsa tam Græcis scriptoribus, quam Latinis, passim frequentatur.

Jam vero, quum de *floribus* tantummodo agatur, *dædala* sit simpliciter *picta*; nam *dædalum* Circei Virgilio sic representat Valerius, Arg. vii. 211.

Sic, ut erat, mutata deam; mentitaque *pictis* *Vestibus* et *magica* *Circei* *Titanida* virgā.

Hesiodus, Theog. 878. γαίαν ἀνέμισσεν.

Ver. 8. *Submittit flores*. Homeri locus observabatur nostro, ad Il. x. 347. ubi unum ex Veneris Lucretianæ officiis habes, non infimum illud, neque instrenue, mehercule! neque rursus injucunde, exercitatum:

Τῶν δ' ὅς τ' ἔστι χθὺς διὰ φει τοῦθ' ἔστιν ἄνθρωπος,
ἄνθρωπος ὃ ἱερὸν ἔσται, ἰδὲ πρῶτον, ὃ δ' ἰσχυρόν,
Πόντος καὶ μέλαρος,

Et imbecillius ad rem non facit, etiam venustate parum cedens, Hesiodus, dum Veneris natales canit, ad Theog. 194.

Ἐν δ' ὅσῃ αὐτῇ καλῇ θύει· ἀμφὶ δὲ σὺν
Πόντῳ ἴσῳ βάθυσσιν αἰθέρα.

Interea, circa Lucretii locum volitabat mens Propertii, i. 2. 10.

Adspice, quot *submittit humus* formosa colores: et Calpurnii, ecl. viii. 32.

Hic cantare libet: virides nam *subjicit* herbas
Mollis ager, lateque tacet nemus omne:

uti vere et eleganter castigavit Barthius. Porro, hæc imitatur etiam Manilius magno cum successu ad iii. 652. edit. Bentleii, qui minus feliciter ad locum novare voluit:

Tunc primum mihi pelagus consternitur undā,
Et varios audent flores emittere tellus.
Tunc pecudum volucrumque genus per pabula
lecta
In Venerem partumque ruit; totumque canorū
Voce nemus loquitur, frondemque virescit in
omnem.

Et mirum fuisset sane, si prorsus inobservatos præterisset tanto cultu, tot gratiis, versiculos magistri Virgilii. Sed non præterit, horumce citra controversiam memor, ad ecl. iv. 23.

Ipsa tibi blandos *fundent* cunabula *flores*:

et in prioribus, verr. 18—21.

Submittit igitur valet, exquisitiore sensu, “e gremio mittit—*de sub* solo facit “pullulare—extrudit;” ut in Anthol. Lat. Burm. lib. iii. epig. 255. de Jove in bovem verso:

Nunc erat a torvā *submittere* cornua fronte.

Occurrit etiam in hoc sensu *subdere*, ad ejusdem Anthol. lib. iv. ep. 106. quod sic fateberis probe lectum esse, atque inter punctum:

Si *fructus* proprio *subdat* de germine *tellus*,
Si *referat* sparsa debita seminibus;
Nascuntur tumulo formæ nova messis, honores,
Et lepor, et suavis *germen* *amicitiæ*.

Vulgo, *subdit*, et *reparat*; nullo sensu: ac *formæ*, *nova messis*; ut *formæ* sit in primo casu plurali, inscite: et *gramina nequitia*, quod toto epitaphii scopo refutatur, bellissimi, Jupiter! et gravissimi. Alcimum etiam Avitum, iv. 299. transeuntes emendabimus:

Nudati colles, spoliata robore sylvæ;—
Pellon immensas *submittit* vertice quercus.

Vulgo insulsissime legitur, cum *mittat*.

Ibid. *tibi rident æquora ponti*: “emol-
“litis nempe fluctibus ad placidissimam
“usque et hilarissimam crispitudinem;
“ita complanata superficie et διαχέουσα,
“ut niteat pontus, lucis splendore non

Et reserata viget genitabilis aura Favonii;
Aëris primum volucres te, Diva, tuumque

"confuso ac deperdito, sed pure reflexo;
"tibi visse gratulabundus:" nam *γίλν*
est *splendere*; ut Romanis etiam *videre*:
ades Hom. Il. T. 362. Horat. od. iv. 11.
6. nam cui non dictus est hic Hylas?
Hinc capias Æschylum, Prem. vinct. 90.

————— *παντασι τι κομωμενοι*

Αντιφωσ ΓΕΛΑΣΜΑ:
cum quibus editores pulchre contulerunt
Catullum, lxi. 273. de maris undis mol-
liter crispatis:

Quæ tarde primum, clementi flamine pulse,
Procedunt; leviterque sonant plangore *cachinnæ*.
Apollonides non intempestivus aderit;
eius corruptissimum epigramma apud
Brunck. analect. in notis ejus, p. 159. se-
cundo disticho sic emaculandum esse dix-
erim:

*Δίκα δ' αμφι τι ΠΟΝΤΟΣ, ὅτε Ζεφύρου πνεύσῃ,
Δίφρ' ὅτε ποτα πνεύσῃ, ΓΕΛΑΣΑΣ.*

Accedat Leonidas Alexandrinus, epig. 28.

*Οὐδ', ὡς μοι ΓΕΛΩΣΑ ποταπνεύσῃ ΓΑΛΗΝΗ
ΚΥΜΑΤΑ, καὶ μαλακῶ φρενὸς φρενὸς Ζεφύρου,
Νηέστωρ π' οὐκ ἔστι.*

Et Euripides, fragm. incert. 208.

Λαμπρὸς δὲ ΠΟΡΘΜΟΣ ὡς φρενὴ ΓΕΛΑ.
Suaviter etiam Oppianus, hal. iv. 334.
ΚΥΜΑΤΟΣ ἀφροσύνης ΓΕΛΩΣ ὡς χέρον αμύβη.
Hinc pendet elegantia Catulli, lxii. 67.
quem alii secuti sunt in hoc usu dictionis.

Omnia quæ, toto delaba e corpore passim,
Ipsius ante pedes *fluctus* salis *adluebant*.

Abesse non debet his deliciis poetici ser-
monis Rutilius, itin. ii. 13.

Adridet placidum radiis crispantibus æquor:
qui sibi in proposito habuit Virgilium
semulari, loci hujusce felicissimum inter-
pretem, Æn. vii. 9. nam verbum verbo
videtur respondere:

————— *splendet tremulo sub lumine pontus.*

Heliodorus, Æthiop. lib. v. init.—*λίαν
πνευματός ἐκ γῆς περισπνιόμενου, πύμα χυ-
μαλὸς ὑπὸ νηριχί τι, καὶ οἷον ΠΡΟΣΕΤΕΛΑ,
ἐν πνεύματι.* Sed ex hoc materis pelago
enatandi tempus est, ne lector nimietate
mecum obruatur.

Ver. 9. *nitet diffuso lumine cælum.*
Confer iii. 22. et Homerum, Il. ε. 554.

————— *αἰσθητὸν δ' αὖ ἐκ τριπλοῦν αἰσθητὸν αἰθέρ.*

Nostrum saltem Prudentius videtur re-
sperxisse, contra Symm. li. 830.

————— *solis radiis colluminat omnes*

Diffuso splendore locos:
et verum suum hinc Silius formavit, xii.
638.

Purgatusque *nitet*, discussis nubibus, *æther*.
Unde eruerit Pius *numine*, parum liquet:
mendosam esse scripturam, id satis liquet
vel cæcutientibus. Nescio quis, Anthol.
Lat. Burman. i. 72. 63.

Ut tamen inlesos Paphis servetis amores,
Vincula sic mixtis caute constringite ramis,
Ne *diffusa serat* per frondes *luminis* Titan.
Sic reponendum: nam vulgari solet, *fo-
rat*. Ipse Carus, li. 211.

————— *et lumine cæcutit arva:*

ubi nos videndi sumus, et locus Aviani
ad iii. 1057. Huc etiam spectant, utpote
ejusdem prorsus argumenti, versus non
insuaves in eadem Anthologiâ, vi. 89. 26.
de *Veneris*; quos sibi communicatos non
segre feret lector sapore lauto contactus:

Adrident late toto revolantia mundo
Sidera, blandito dominam venerata sereno.
Ipsa levi resdens curru, mitissima divum,
Ventilat adflatu cælum, Zephyrisque remis
Mulcet agros, lenique *satis* adremigat aurâ;
Protinus ut liquidum Phœbi jubar ore *recluit*,
Progressamque deam docuere elementa favendo.

Male Burmannus conjectat *blanditum* in
secundo versu. Et *satis*, i. e. *segeti*, de
meo dedi pro mendoso *astris*. *Adremi-
gat satis* nempe: quo non potuerat ele-
gantius. Rescripsi quoque *recluit*, vice
recussit; et vere, ni fallor.

Ver. 10. *species verna diei*. Animum
advertat lector conversionem recte con-
structionis summo opere Lucretio affecta-
tam, *species verna diei*, vice *species diei
verni*, vel veris: ut Propertius, iii. 20. 28.

Librorumque tuas, docte Menandre, sales:

pro *tuorum librorum sales*. Hæc formu-
la minus percepta doctis viris incussit

Significant initum, percussæ corda tuâ vi.
Inde feræ pecudes persaltant pabula læta,

mendi persuasionem; frustra. Plura dabimus super hac re inferius, ad ver. 475. et simile exemplum videas ad Ovid. met. xv. 214. Porro, V. ed. *simulas*, pro *simulac*.

Ver. 11. *genitabilis*. Sic omnes uno consensu nostri. Avienus, orb. desc. 377.

Altera palatur *genitabilis* ore Favonii:

Idem in Arateis, ver. 1833.

Solers Natura, et rerum *genitabilis* ordo:

et in alio loco ibidem, quem proferemus tamen infra, sub ver. 180. quo se lectores conferant. Arnobius, lib. iv. p. 146. Lucretiani sermonis indefessus assectator:

"Quis est enim, qui credat, si modo agnoscit ac percipit, vis istius potentis quæ sit,—*genitabiles* habuisse partes Deum—?" Varro, de ling. Lat. iv. 3.
"Lucretius suorum unius et viginti librorum initum fecit hoc:

"*Æthere et terræ genitabile querere tempus.*"
Habent autem G. V. ed. B. L. M. *genitalis*: quam tamen varietatem breviori scripturæ imputandam dixerim, quæ nullo negotio in hujuscemodi verbis turbas ciet. Tacitus, ann. xv. 44.—"*exitiabilis*" "superstitio rursus erumpebat:" sed duo codices habent *exitalis*. De similibus confusionibus, vide Oudendorpium, A. pul. met. proœm. p. 9. Quod, si *genitalis* sincera sit lectio, sequens *aura* depravata est, ut ex violatis metri legibus bene manifestum. Hinc, si gravissimorum MSS. ponderi obsequendum arbitreris, non illepide reposueris profecto ad hunc modum:

Nam, simul ac species patefacta est verna diei,
Et reserata viget, *genitalis* cura Favonii—.

Hoc scilicet constructionis ordine: "Simul ac species verna diei, *genitalis* Favonii cura, patefacta est, et viget reserata:" i. e. illud ver, *quod curant et fovant* Zephyri. Virgilius, geo. ii. 263.

optima putri

Aura solo: id *venti curant*, geldæque pruinæ.

Vol. I.

Cura sane, pro *aura*, voluit Horatio suo inferre, ad od. ii. 8. 24. sed infelicissimo exemplo, Bentleius. Verum enim vero, ut sæpissime permutantur *ora* et *aura* in libris omnibus, (vide ad verr. 40. 74.) ne quid dissimulem, scripasisse Lucretium non verear tandem contendere:

Et reserata viget *genitabilis ora* Favonii.

Hoc mihi persuasit Avienus, orb. desc. 1140.

Inde Favonii

Quæ plaga fecundis alit *aspros* fructibus agros,
Barbara montivagos tellus extendit Erembos.

In Maïtairii vero collectaneis versus secundus sic exhibetur nobis:

Qua plaga *fecundos* alit *almos* fluctibus agros:
longe corruptissime, si audiendum sit exemplar, Dionysium dico, ad ver. 963.

Δυσχερ ὁρῶντος παραφρονίῳ ὕδατος Ἐγυλίων.

De contractione *aspros*, consulas Sidon. Apoll. ii. 419. xxii. 131. Virg. Æn. ii. 379. Stat. Theb. i. 622. Prisc. perieg. 481. Sic *aspretum*—*aspredo*—*aspretudo*. His admoniti, scriptorem ingeniosissimum, Palladium Rutilium Taurum, in libro de insitione, ver. 67. emendabimus:

Castaneæ, septos *aspro vallamine*, fetus

Exultat, et placido pondere mutat onus.

Vulgo, *velamine*: vide nos ad iv. 591.
De pyro nimirum loquitur poëta.

Ibid. *reserata aura Favonii*. Hunc locum, sed non ita presso pede, institerat maximus Mantuanus, ad geo. iv. 51.

— pulsam hyemem sol aureus egit
Sub terras, *cælumque æstivâ luce reclusit*.

Haud minus elegantem in hac materie præstitit Valerius Flaccus, i. 655.

Emicuit *reserata dies*, cælumque resolvit
Arcus, et in nummos redierunt nubila montes.

Ubi cupientibus hanc figuram exemplis aptissimis illustratam adeunda sunt, quæ Weitzius et Burmannus doctissimo labore congesserunt.

Ibid. *viget aura*: ut rursus infra, iii. 284.

— *venit*, et *aër*,

Et calor, inter se *vigeant*—;

B

15 Et rapidos tranant amneis: ita, capta lepore,
[Inlecebrisque tuis omnis natura animantium]

et hinc menda e Silio tollenda est, Pun.
xii. 7.

Dum *Rhipœa vigent* Aquilonis flamina:
vulgo, *vigent*; quæ vox ibi inepta est, nec
minus ad i. 588. ubi eandem medicinam
fecerim:

Thracius hos Boreas scopulos, immitia regna,
Solus habet; semperque *vigens*, nunc litora pulsat,
Nunc ipsas alia plangit stridentibus Alpes.

Ver. 12. Hunc locum, et alium, ii.
991. Statius exprimit. *Venus* loquitur:
Quas ego non gentes, quæ non face corda jugavi?
Alituum pecudumque mihi, durique ferarum
Non renuere greges: ipsam in connubia Terræ
Æthera, cum pluvius rarescunt nubila, solvo.

BENTLEIUS.

Ut etiam Calpurnius, ecl. xi. 26.

Cerva marem sequitur, taurum formosa juvenca;
Et Venerem sensere lupæ, sensere lænæ,
Et, genus ærium, volucres, et squamea turba,
Et montes, silvæque: suos habet arbor amores.

Cæterum, ut id moneam, etsi serius, vel
ilhud *æria volucres* non præterit inad-
spectum idem Virgilius, ad ecl. iii. 69.

— *æria* quo congesere *palmes*.

Hos secutus est Manilius, i. 237.

Æriaque colunt volucres:

et alii. Hinc suavissime noster Popius:

Or fetch th' *ærial* eagle to the ground.

Ver. 13. *initum*: M. *initium*; sed V.
ed. Δ. Π. *nutum*; errore facillimo, et
prorsus inutiliter. Receptæ lectionis sin-
ceritatem monstrat Ovidii locus, fast. iv.
91. ad ver. 4. jam allatus.

Ibid. *perculsæ*. Creechius dedit post al-
ios quosdam *percussæ*, sed invitis libris
scriptis; et certe suadent aliud omnes
nostrî. *Καλλος* utique est *ταχυς* *τρηχης*,
auctore Etymol. mag. in voce *Ναυχίλις*:
et *percellimur*, cum agitatio quædam vio-
lentior, vel lætitiæ vel timoris, membra
omnia percurrat, et conculiat. Sed ne
desideres Lucretii peritiorem interpretem,
quam se præstitit Virgilius; qui sic vide-
tur enarravisse vim dictionis *perculsæ*, in
geo. iii. 250.

Nonne vides, ut *told* tremor *perientet* equorum
Corpora, si tantum notas odor adtulit auras?

In re prorsus simili, Thomsonus noster,
celebrans itidem amores avium, Lucreti-
anæ dictionis potestatem assecutus est,
et efficaciam cum felicissimâ quidem repræ-
sentavit:

And *shiver* every feather with delight.

Jam vero paratior accesseris ad percipien-
dam Sophocleæ phraseos venustatem,
quam si centum scholiastarum commen-
tarios evolvisse, ad Ajac. 693. *Εφ' ἧς*
ἔσπευε: quæ verba sic transtulit conditor
Thebalidos, i. 493. sane quam feliciter:

— *Letuque per artus*

Horror iii.

Compares cum his nostrum, iii. 28. 29.
Idem Statius ulteriorem operam navabit
nobis ex ejusdem poematis v. 445. Man-
tuani vestigiis, ut semper, diligenter in-
hærescens:

Ergo iterum *Venus*, et tactus *corda aspera flammis*
Lemniadum pertentat amor.—

Fructuose restituatur etiam hæc eadem
vox Senecæ, Thyest. 822.

Trepidant, trepidant pectora, magno
Percussa metu.

Vulgo, *percussa*; minus efficaciter et
tempestive minus: sed non est cujusvis
tenuiores discrepantias verborum subtili-
ter discernere. Valerius Maximus, i. 8.
3. ext.—“ inopinati monstri *perculsa*
“ conspectu:” quam lectionem summo
cum judicio vindicat Torrenius, omni-
no consulendus. Nimirum, haud raro
eveniet vel *percuti*, vel *percelli*, ita loco
convenire, ut nemo prudentior confiden-
ter ferat judicium: sed memineris tamen
illud proprie significare, “ in quâdam par-
“ te corporis ictum pati;” hoc autem,
“ membris omnibus commoveri.” Vide
Bentleium, ad Horat. epod. xi. 2. non per
omnia tamen satis accurate disputantem.

Ver. 14. *feræ pecudes* lectio est librorum
omnium, tam manu scriptorum, quam
typis excusorum; sed Bentleio non inju-
riâ suspecta: nam rarissime consociantur
hæc vocabula; et passim inter se oppo-
nuntur *pecudes* et *feræ* apud universos, et

Te sequitur cupide, quo quamque inducere pergias.
Denique, per maria, ac monteis, fluviosque rapaceis,

solitos metri legibus, et inclusos. Unde libenter obsecuturus eram Benteleio scribenti:

Inde *feræ et pecudes*—;
sique suscitanti, ver. 164.

Armenta, atque alius *pecudes*; genus omne *ferarum*;
cui poterat subiecisse, v. 1057.

Cum *pecudes* mutæ, cum denique secia *ferarum*;
et Virgilium, geo. iv. 228.

Hinc *pecudes*, armenta, viros, genus omne *ferarum*;
cum Statio denique, ut finiam, Theb. x. 141.

Illius aura solo *volucres, pecudesque, feræque*,
Explicit.

Adeas etiam nostrum, iv. 1191. v. 229.
Sed emendationi Benteleianæ, quam seorsim egomet extuderam, præcipuam auctoritatem conciliare videbatur Mantuanus, ad geo. iii. 242, quoniam sit locus ille ex professo, uti satis liquet, ad imitationem Cæsi nostri compositus:

Omne adeo genus in terris, hominumque, *ferarumque*

Et genus æquorum pecudes, pictæque volucres,
In furas ignemque ruunt:

ubi perlegas quæ diximus in editione nostra, loco Maronis explicando unice inservientia: nam admonendus restas, *feras* per se pro omnibus animalibus probissime usurpari, vel vicissim *pecudes*: adeas ii. 1080. Stat. Theb. i. 339. ne sim nimius in infinità re. Hinc enim vero fortassis fuerit, cui non displicebit aliud tentamen nostrum, et minore cum dispendio receptarum literarum excogitatum:

Inde *feræ* pecudes persallant pabula læta:
generaliori sensu *væ feræ*, quali nempe noster ad ii. 370.

Ad sua quisque *feræ* decurrunt ubera lactis.
Ennius apud Nonium, voce *pulvis*, iii. 157.

Jamque *feræ* pulvis ad coelum vasta videtur.
Sed, rationibus omnibus accurate subductis, nihil in Lucretio demutem; nam Benteleiana divinatio Martialem, ad spec-tac. xxi. etiam corrigendum postularet:

Affuit immixtum *pecudum* genus omne *ferarum*:

huic autem facto se Ovidius opponit, met. x. 143. de eodem Orpheo verba faciens:

Tale nemus vates attraxerat; inque *ferarum*
Conclio, medius turbæ, volucrumque sedebat:
sic enim locus iste legi debet, atque interpungi; videas me ad Silv. Crit. ii. p. 16. Tertullianus, in libro de judicio Domini, ver. 66.

Sub ditione dedit terras, *animisque* volantum
Pennatum genus, et *pecudum* genus omne *ferarum*,
Et genus æquorum, et deformia monstra natantum.

Ita rescribo ex conjecturâ, pro

animisque volantum,
Pennatumque genus: *pecudum*—;

quæ non capio: *animis* vero, *auris*; vide Lucret. v. 237. 1229. Hilarius in genesi, ver. 11.

Gens hominum, *pecudesque feræ*, mille atque volucres,
Et quæ per liquidos discurrunt agmina campos,
Omnia per temet.

Sed in his Hilarii versibus, pro "mille at-
que volucres," rescribi jubeo:

— *pecudesque feræ, mollesque* volucres.

Marius Victor, in gen. i. 119. emendationi fidem dabit:

Hinc *volucres* quoque, *molle genus*, traxere vi-gorem.

Ibid. Vulgo, *persallant*: II. *persallant*, antiquiore formâ; atque, opinor, vere: quum usitatum nostro sit vocalem simplicium verborum in compositis non mutatam dare; quod, qui eum triverint, fatebuntur. V. ed. *persallant*; et mox *aranis*, pro *amneis*.

Ibid. *persallant pabula*. Avienus in Arateis sub finem non incommode comparabitur, in tenui materie poeta minime contemnendus:

Et, si *persallant* aries læcivius *herbas*
Adpetat, aut sese subtolant saltibus hædi—.

Ver. 15. *rapidos amneis*. Virgilius, Æn. xi. 297.

— saxa morantur
Cum *rapidos amneis*.

Unde quisvis videat Livium esse corrigendum, ad xxii. 5.—"motum terræ, qui
"multarum urbium Italiæ magnas partes

Frundiferasque domos avium, camposque virenteis,
 20 Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
 Ecfcis, ut cupide generatim secla propagent.
 Quæ quoniam rerum naturam sola gubernas,

"prostravit, avertitque cursu *rapidos am-*
nes, mare fluminibus inexit." Et con-
 jectura meæ suffragantur codices emenda-
 tissimi. Vulgo, *rapido*. O! duras au-
 res Drakenborchii, quibus haud impinge-
 ret ingratus vocalium istarum intolerabi-
 lis hiatus!

Ver. 16. Versus extra controversiam
 adulterinus et inicitius, quem non agnos-
 cunt P. V. ed. B. Δ. Π. Σ. Ω. neque qui-
 vis alius, opinor, codex: ideoque, ut reji-
 culum omnino, uncinis circumscriptum
 voluimus. Alibi non adhibuit vocabu-
 lum *illecebris* Lucretius; nec tamen mul-
 tum velim huic argumento attributum.
 Egomet hercle nihil omnium liquidius
 perspectrum habeo, quam occasionem cor-
 ruptelæ. Coram oculis ponamus sincerum
 locum:

— ita capta lepore

Te sequitur cupide, quo quamque inducere pergit.
 Librarius nempe non potuit concoquere
 illud *quamque* serius, et extra ordinem
 suum, veniens.

Atqui eandem constructionem jam dedit
 poëta ad iii. 1052.

Denique, *Democritum* post quam matura vetustas
 Admonuit memorem motus languescere mentis,
 Sponte sua leto caput obviu obtulit ipse.

Rectum scilicet fuerat *Democritus*: et
 tantilla res vel acutissimo Bentleio fraudi
 fuit. Quid autem? si et alterum exem-
 plum apposuero in re pervulgatissimâ, ve-
 niamne concedet lector? Terent. And.
 prol. 2.

Id sibi negotii credidit solum dari,
 Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.

Inserviet etiam nobis alter locus ipaius
 Cari, huic simillimus, ii. 318.

Lanigeræ reptant *pecudes*, quo *quamque* vocantes
 Invitant herbæ:—

et mox veniens, ad ver. 171.

Inde enascitur, atque oras in luminis exit,
 Materies ubi inest *guaiusque*:

i. e. "*quidque* enascitur, ubi ejus est ma-
 "teria."

Ver. 17. P. B. et Ω. pro *quo quamque*
 dant *quocunque*: frustra. Unde vero Pi-
 us habuerit suum *quodque* versûs 15. pro
capta, nullus dixerim.

Ver. 18. *fluviosque rapaceis*. Maro,
 geo. iii. 142.

— *fluviusque innare rapaci*.

Seneca, Phœniss. 71.

— *heic rapax torrens cadit*.

Conferas Avien. orb. desc. 432. Hos
 æmulatus est Orosius, ut qui poetarum
 locutiones exquisitas studiosissime compila-
 verit: hist. ii. 6. et locum dabimus sincer-
 e scriptum, et explicitum: "Nam unum
 "regionum equorum, candore formæque
 "excellensem, transmeandi fiduciâ per-
 "suasum, quâ per *rapacem alveum* offen-
 "si vado vortices attollebantur, abreptum
 "præcipitatumque *merse*rat:" vortices
 nempe. Editur vulgo, *merse*rat: nam fu-
 cum fecit librariis et editoribus vox *vorti-*
ces extra rectum ordinem constructionis
 posita; quod nuper vidimus et Lucretii
 commentatoribus evenisse. Priscianum
 excitabo, in periegesi, ver. 779.

— nam latior intus,

Sangaril *riveris fluvii* vicina *rapaci*.

Vulgo, *ripis*; sed ita esse reformandum
 ad emendationem meam, vel solus Dio-
 nysius ostenderet, ver. 811.

Εὐφροσύνη γὰρ αὐτῶν, καὶ ἰδὼν Ἰαγάρου

a quo fidissimus omnium interpres ne la-
 tum quidem unguem soleat evagari; ut
 omittam morem scriptoris peculiarem, qui
 ad ver. 210. similiter habet *flumen fluvii*,
 et ad ver. 522. *riveri amnis*. Eidem non
 alia medicina faciendâ est ad ver. 909.

Hujus ad auroram *riveri* devolvitur altis
Tigris, aquâ superant quem flumina nulla *rapaci*.
 Hanc etiam correctionem exemplar Gra-
 cum flagitat, ver. 984.

Τῶν δὲ ποτῶν, ὡς αὐτῶν, ποταμῶν αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ,
 Τῆς γὰρ ΕΥΦΡΟΪΤΗΣ ὑπερῶν

Nec sine te quidquam dias in luminis oras

Exoritur, neque fit lætum neque amabile quidquam;

25 Te sociam studeo scribundis versibus esse,

Quos ego de RERUM NATURA pangere conor

ὑψηλός nempe, *plenus—violens—altus*, *fluvius*: vide me ad Soph. Philoct. 491. *fluvius* autem *altis ripis* est aqua tenui *fluvius*, et infra situs; adi Virg. *Æn.* xii. 752.

Et observet lector, ad Carum rediens, *εὐμοτείς* respicere *æsviorum* pecudum genus, et *εὐ* campos *εἰρεντεῖς* vicissim mitorum, in ver. 14.

Ver. 19. *domos avium*. Virgilius, geo. ii. 309.

Antiquæque domos avium: atque adeo de quietibus omnium animalium. Exemplo sit Valerius Flaccus, ut vindicem et illustrem, Argon. ii. 73.

Jamque sub Eois dubios Atlantidis ignes
Albet ager; motisque truces ab oculibus *ἄγρι*
Tuta, domæque, petunt.

Miror subdubitare Burmannum de voce *αἰετῶν*: vide nos de Stat. Theb. x. 370. infra, ad vi. 1234. sed maximos æstus ciet dictio *motis*, in quâ expediendâ nihil promovent Heinsius et Burmannus. Tu interpretaris velim *motis*, *se moventibus*; e somno scilicet se excutientibus ad primam lucem, quæ exteret nocturnas fœnas: mediæ vocis reflexo sensu, quam proprietatem nobis contigit primis probe percepisse, et multoties asseruisse atque vindicare.—De scripturâ vero *Frundiferus*, vide ad ver. 119.

Ver. 20. *incutiens per pectora amorem*: solitâ constructionis inversione pro, *incutiens amore pectora*; i. e. percellens: vide nos ad ver. 13. et ad Eurip. Herc. fur. 67.

Ver. 23. *Nec*: II. non. Idem dici, pro *dias*: et, vice oras, II. et *Σ. horas*.

Ibid. in *luminis oras*. Ennius, ann. i.

Tu produxisti nos intra *luminis oras*.

Et similiter Maro sæpius, et omnes alii, tam pedestres, quam numeris inclusi; ut molestum fuerit atque insulsum congerendis exemplis immorari.

Ver. 24. Hæc quodam modo Comicum referunt, ad Plutum, ver. 144.

Καὶ, ἢ Δ', ἢ εἰ γ' ἔστι λαμπερὸν, καὶ καλόν,

Ἡ χαρὴν αἰφνοῦται, δια εἰ γήγνηται.

Cæterum, ex infinito locorum numero Veneris delicias in libris veterum collaudante, instar omnium sit suavissimum Nossidos epigramma; cujus dulcissimæ puellulæ effatis lubentissime subscribo, et deosculor lepores:

Ἄδων ὕδω ἱστέας ἱστέας δασύτα πικρὰ

Ἐστὶν ἀπὸ στοματὸς δ' ἔκτρωτα καὶ το μάλ.

Ταῦτα λεγὺ Νόστις ἔτι δ' ἂ Κυρὴς κα ἰφιλάστω,

Οὐκ αἰδὲ τυπὰς αἰθῶα πικρὰ ἰδὼα.

Ver. 25. *scribundis*: II. et *Σ. scribendis*; sed audiendus est Priscianus, lib. i. p. 552. "Apud antiquissimos, quotiescunque *nd* sequuntur in his verbis, quæ a tertiâ conjugatione nascuntur, loco *e*, "u scriptum invenimus; ut *faciendum*, "legundum, dicundum, vertundum; pro "faciendum, legendum, dicendum, vertundum."

Hunc vero Lucretii locum imitatus est Grægius, in ipso limine cynegeticôn, ita certissime rescribendus; ut ipse partim eram conjectando assecutus:

Post alii, propterea viâ, *meliore profectu*,

Te sociam, Ratio! rebus sumpere gerendis.

Quæ sunt venustissima. Vulgo legitur in editis, *aliâ—meliusque profecti*; odiosâ cum scabritie orationis, et structuræ. Porro, V. ed. studio.

Ver. 26. *Rerum Naturâ*. Auctor Ciris, in versibus quantivis pretii, et quos magniloqui Maronis superbißimum judicium nullo modo dedignatum esset, ver. 36.

Tali te vellem, juvenum doctissime! ritu
Purpureos inter solces, et candida luncæ
Sidera, cærulea orbem pulsantia bigis,
Naturæ rerum magnis intezere chartis.

Cicero de fin. i. 19. "Nisi autem rerum "naturâ perspecta erit, nullo modo potest "ripus sensuum judicia defendere."

Memmiadæ nostro; quem tu, Dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluisti excellere rebus:

Quo magis æternum da dictis, Diva, leporem.

30 Ecce, ut interea fera moenera militiaï,

Per maria ac terras omneis, sopita, quiescant.

Ibid. *pangere*: ut Ennius prior apud
Cic. Tusc. disp. i. 15.

Adspicite, O! celvos, senis Ennii imaginis formam.
Hæc vostrum *pensis* maxuma facta patrum.

Unde plures illis succedentium. Totius
orationis color mihi haud levem persua-
sionem incutit, hanc vocem redonandam
esse Sillio, ad Pun. xii. 389. quamvis ple-
ne sciam receptam lectionem suo loco es-
se probatissimam, et optimis scriptoribus
frequentatam:

Non equidem innumeras cædes, totque horrida
facta,

Sperarim tanto digne pro nomine rerum
Pangere, nec dictis bellantum æquare calorem.

Vulgatum *pandere* de rebus minus cog-
nitis, et ab intelligentiâ populari recondi-
tioribus, rectius usurpatur. Nec mirum
est poetam, de Ennio dicturum, Ennia-
nam dictionem adhibuisse. Hæ voces li-
brariis permutantur etiam ad Seren. Sam.
de med. 1.

Ver. 27. *Memmiadæ*: i. e. Memmio,
familiâ Memmiorum oriunde; ut iii. 1047.

Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
Ossa dedit terræ.

Ibid. *tu, Dea, voluisti excellere*: ut de
Antonio Musâ epigramma Virgilio as-
criptum, ver. 5.

Cui *Venus* ante allos, Divi, Divûmque sorores,
Cuncta, neque indigno, Musa, dedere bona.

Ver. 28. *Omnibus ornatum rebus*. Ho-
meri vestigiis insistere videtur, ad Odys.
Δ. 725.

Πανταχὲ ἀνέστην κτασάμενον ἐν Δαναοῖσι.

Unde refellendi sunt, qui ex ruderibus
cod. G. *ora latum*, eradere volunt *præla-
tum*, vel *altitum*, Gratiis renuentibus.

His autem Lucretii versibus facile dixe-
rim mentem Sillii intentam esse ad Pun.
xv. 456. neque locum elegantem huc uberi-
us tralatum, et scriptum distinctumque
emendatum, lector lepidus damnaverit:

Magnum Dardaniæ, Læfi, decus; omnia felix
Cui Natura dedit, nullo renuente deorum.
Ille, foro auditus cum dulcia *solveret* ora,
Æquabat Pyliæ Neleia mella senectæ:
Ille, ubi suspensi patres, et curia vocem
Pasceret, ut cantu, *mulcebat* corda senatûs.

Vulgo, *ducebat*; nec absurde prorsus: sed
Virgilii vestigia Silius indefessus legit.
Sic autem Æneïdos divins conditor, Æn.
i. 153.

Iste regit dictis animos, et pectora mulcet.
Addas Æn. vii. 33.

Admuet: ripa volucres, et fluminis alveo,
Æthera *mulcebant* cantu.

Porro, liquidissimus est atque numerosis-
simus hic Cari nostri versus; et elisionem
illam in medio quarti pedis, sane perju-
cundam, impensissimo cum affectu am-
plexus est, et emulatus, Maro.

Ver. 30. *Ecce ut*. Hoc sincerum es-
se, et ab ipsius poetæ manu, nego equi-
dem, ac pernego. Ocyus reponas.

Ecce, at interea.

Vinculum constructionis ad molliorem
seriem verborum impendio flagitatur; ne-
que dubium est, quin exquisitior structu-
ræ forma librariis scriptoribus imposuerit.
Pariter Ovidius, fast. iii. 683. omisso *ut*:

Ecce, Dii studio similes colamus in unum.

Apuleius, met. i. p. 31. "Effeci, sequa-
tur:" ubi videas Oudendorpium; nam,
in pervulgatâ re, et omnibus vel puerulis
notissimâ, quid operosis opus est exem-
plis? Vide nostrum, vi. 231. et notata no-
bis ad ii. 1003. et ad Virg. Æn. v. 59.
Invenimus, in opere decurrendo, Lucre-
tium minime abhorruisse ab hac ellipai.
Qui legere volebant *Et face*, morbum
quidem deprehenderunt, sed remedio e-
rant infelices.

Ibid. *manera*: P. Ω. *munera*; V. ed.
B. Σ. *monera*. Locum citat Lutatius ad
Stat. Theb. iii. 295. ubi lectum invenio
"fera *mania*;" ut putem, pro *munia*,

Nam tu sola potes tranquillâ pace juvare
 Mortaleis: quoniam belli fera mœnena Mavors
 Armipotens regit, in gremium qui sæpe tuum se
 35 Rejicit, æterno devictus vulnere amoris:
 Atque ita, suspiciens tereti cervice repostâ,

quod fortasse genuinum. Sic Lucanus, v. 8. "*belli munia*:" ut etiam Sallustius, Tacitus, Livius i. 42. ad cujus etiam xxxvi. 31. consuli potest de his vocabulis Drakenborchius. Dictys Cretensis, i. 16. ipsissimis verbis:—"ad *munia militis* festinarent." post Tacitum, ann. xv. 11. Similiter variant libri ad ver. 33.

Ver. 31. *sopita*. Dictys Cretensis, v. 10. "Ita, *sopito* jam exinde bello, passim "ut quisque partium voluerat, nunc "Græci cum Trojanis, rursusque hi apud "naves, amice agere."

Ver. 32. Ad l. c. Statii, ubi vetus e-narrator nostrum laudat, Lucretianos ver-sus sibi imitandos poëta sumpsit ad hunc modum:

O! mihi bellorum requies, et sacra voluptas,
 Unaque pax animo; soli cui tanta potestas
 Divorumque hominumque meis occurrere telis
 Impune, et mediâ quamvis in cæde frementes
 Hos assistere equos, hunc ensem avellere dextrâ.
 Preigerus etiam locum Papinii excitavit.

Ver. 33. Voces *belli fera* desunt in Π: et hic codex pro *qui sæpe* in sequente versu dat *persæpe*.

Ver. 35. *Rejicit*: V. ed. B. L. Σ. Ω. *Reficit*; Δ. autem *Reficit*: non omnino male, quum in *gremium* bene steterit pro in *gremio*; vide Silv. Crit. v. p. 31. et infra, ver. 250. sed lectionem vulgata-m malim, facile detortam ex *Reicit*, vel *Reiicit*, in alteram: et favet Luta-tius, ad l. c. Statii. Porro, *rejicere in gremium* efficacissima est locutio, et vi-vidius depingit festinationem et avidi-tatem Martis se in Veneris gremium e-belli tumultu abripientis, et quasi *jacu-lantis*. Florus, i. 14. qui floribus poëtici-s amat suam orationem conspergere:—"in confertissima se hostium tela *jaculatus*." Tempestivus etiam obvienit Terentius, And. i. 1. 109.

Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneret,
Rejicit se in eum, siens, quam familiariter.

Cæterum, huic loco supervenient satis commoda illustratio versus quidam in Martem, Anth. Lat. Burm. i. ep. 26. ad incudem meam revocandi, ut politio-res exeant:

Sic tibi, post pugnas, et pastos sanguine campos,
 Amplexus tribuat, vincili secura, Cythere!
 Tu cristâ galeæque rubes; tu, pulcher in ære,
 Incutis in *vultum* radiantia lumina ferro:

i. e. præstringis oculos splendoribus radi-antibus ab armorum ferro. Vulgo, *tribuit*, et *e vultu*.

Ibid. *devictus*. Ita G. V. ed. B. P. L. M. Δ. Π. Σ. Ω. ut quæ venia *et devinctus* concedenda sit, non equidem dis-cerno. Poteras sane interpretari *devinc-tus* per *impeditus*, ut apud Macrobius, Sat. vi. 4. Furius, si sit locus integer, ut est perelegans:

Ille, gravi subito *devinctus vulnere*, habenas
 Misit equi, lapsusque in humum defluxit, et armis
 Reddidit æratis sonitum.

Et Statius fortassis huc faciat, Theb. ix. 567.

Sidoniusque simul *nectebat vulnera Mavors*.

Nam minus convenit, ob vocem *vulnere* in Caro, Virgillii locus, Æn. viii. 394. quamvis hinc expressus sit:

Tum pater æterno satur *devinctus amore*:
 et ibi variant itidem codices. Saltem consentientibus libris haud videtur eun-dum obviâ. Eadem de causâ, *et vulneris* nempe interjecti, ad aliam lec-tionem asserendam non Apuleius facit, met. ii. p. 98. satis cæteroquin tempestivus: "Serit blanditias; invadit spiri-tum; amoris profundi pedicis æternis
 "alligat." Ita distinguendum. Similiter, p. 217. "Adjuro per dulcem istum ca-pilli tui nodulum, quo meum *vincisti spiritum*." In transitu emendabo Tibul-lum, i. 1. 55.

Pascit amore avidos, inhians in te, Dea, visus;
Eque tuo pendet resupini spiritus ore.

Me retinent victum formosæ vincia puellas.

Vulgo, cum putidissimâ locutionis cognatæ congerie, *vinctum*. Maro, ecl. x. 69. "Omnia vincit amor." *Vulnere victum* vero legas apud eundem, *Æn.* x. 842. xii. 640, 943.

Denique, scriptor in Anth. Lat. Burm. i. 72. 77. de Martis et Veneris amoribus, Lucretium videtur respexisse, adeoque nostram lectionem firmat:

Ecce furens, post bella, deus, post prælia, victor
Pictus amens redit.

Ver. 36. *tereti cervice*: secundario vocis sensu, pro *flexili—fluido*, *ὄψην*: vide nos ad ii. 596. iv. 592. et alibi plus semel: nam propria potestas dictionis, *levi*, vel tenuiter et equaliter rotundato, potius Venerem attingeret, quam amasium ejus durum ac robustum. Non negligenda est imitatio Mantuani, lucem his injiciens: *Æn.* viii. 633.

————— illam, *tereti cervice* reflexam,
Mulcere alternos, et corpora fingere lingul:

quis tamen Ciceronis ex Arateis, omni genere poetiarum venerum florentissimis, juraveris eum potius hausisse, sub initio fragmentorum:

Obstupum caput, et *tereti cervice* reflexum,
Obtutum in caudâ majoris figere dicas.

Grotius dedit *in caudam*. Quam infelicitè! Anne aliter Ovidius, fast. iv. 317?

Submissæque genu, vultus *in imagine* divæ
Figit—

Aut etiam Virgilius, *Æn.* xii. 70? ut poëtæ centies libentius: unde non dubitem ad hanc normam exigere Avienum, *Arat.* 424.

————— flexo jacet illic crure, minaces
In terrâ figens oculos.

Nec minus est idem Maro opportunus, ad *Æn.* xi. 692. de agrestibus et fortibus bellatoribus verba faciens:

Jamque propinquabant portis, rursusque Latini
Clamorem tollunt, et *mollis colla* reflectunt.

Interpretis officio in Lucretium fungetur Manilius, i. 334. de serpente ophiuchi:

Respicit ille tamen, *mollis cervice* reflexus.

Et opportunam operam navabit Suidas, in voce *ῥαδύνω*, nescio cujus laudans versiculum:

Ω ῥαδός, α ἄρπυιες, α τὴ ῥΑΔΙΝΟΙΟ ΤΡΑΧΑΟΥ.

Cæterum, optime admovit Preigerus Ovidium, met. x. 558. ubi laudant Lucretium interpretes:

Inque sinu juvenis positâ cervice, renidens,
Sic ait: ac mediis intererit oscula verbis.

Silius etiam in cumulum veniat, ut castigetur, ad Pun. vii. 322.

————— ingens, clipeo *cervice* repostâ,
Inter equos, interque viros, interque jacebat
Repta manu spolia, et rorantia cæde, Maraxen.

Ita interpunxeris emendate, et caste scripseris. Vulgo, *capta*; sed Virgilio Silius oculos suos nunquam demovet; et ita ille, geo. iii. 32.

Et duo, *repta manu*, diverso ex hoste tropæa.

Ver. 37. *Pascit visus*. Cicero, Philip. xi. 3. "—in ejus corpore lacerando atque vexando, cum animum satiare non posset, oculos paverit suos." Justinus, xxi. 5. de exsule Dionysio: "—quod emere non poterat, oculis devorare:" ubi plura de hoc loquendi genere interpretes. Noster iterum, ii. 419.

————— oculos quel *pascere* possunt:
et, nostri memor, Claudianus, in Rufin. i. 164.

Illecebris capitur, nimiumque elatus *avaro*
Pascitur intuitu:

prælatâ tamen reflexæ significationis voce, *pascitur* nimirum, pro *se pascit*; unde scelus pisculare, in proprietatem Latine lingue admissum, ad Anthol. Lat. Burm. iv. 48. negotio nullo tollas. Sed integram proferamus inscriptionem, grata lectoribus facturi, cum sit purissima suavitatis, et omnino dignissima, quæ manuum emendatricem jam nunc subeat:

Optime, mutasti vitam cum morte, Sabelli;
Vita sed est potius morte secuta tui:
Nunc etenim vivis, nunc in *felicius ævum*
Ducis, ab humanâ condicione procul.
Nunc et, in excelsâ cæli regione locatus
Cum Superis, nectar *pascis*, et ambrosiam.

Hunc tu, Diva, tuo recubantem corpore sancto
40 Circumfusa super, suaveis ex ore loquelas

Ita distinctum oportuit, et rescriptum. Codices *et felicibus*, vel *fidelibus*, pro quibus dederunt editores *et felicius*; male, quum nullus sit comparationi locus, si prior vita fuerit isto nomine indigna. Hæc est mens scriptoris: "Mutasti vitam, Sabelli, cum morte. Vitam dixi? Imo, vivere nunc demum incipis; nec vivere tantummodo, sed in rebus etiam beatis vivere; et pro dignitate tuâ nectar poscere."

Vulgo, *pascis*: fedissime. Horatius, sat. ii. 8. 82.

Quod tibi *pascendi* non dentur pocula.

Sed est in tritissimis dicendi formulis.

Qui vero ad Silium, Pun. iii. 202.

— ardua quæ sit,
Scitatur, pestis; terrasque urgenda membra
Quo ferat, et quoniam populos *depascat* hlatu:

cum Heinsio rescriberet *depascat*, apertæ loci ipsius proprietati vim inferret, et omnes veneres imaginis extingueret, nec saltem iudice; ut audiendus sit potius hac vice acutissimus ille Romanorum poetarum emendator, quam auscultandus.

Denique, Virgilius est Lucretio pro more committendus, ad *Æn.* i. 464.

— *animus picturâ pascis* inani:
et Martialis, ix. 60. 2.

Inspexit molles pueros, oculisque comedit.

Ibid. inians. Idem scriptor in Anthol. Lat. modo memoratus, hæc ibidem imitatus est:

Ille, inter flores, furti velamina, tectus,
Spectat hians Venerem, totusque ardore tremiscit.
Ita castigandum pro *toto*; nam Maronem exprimit, ad *geo.* iii. 250.

Nonne vides, ut *tota* tremor pertentet equorum
Corpora—?

Ver. 38. *Eque*: V. ed. *Aique*: et pro *pendet*, *pendent*. Illud autem *Aique* Veronensis editionis error videtur operarum, errore suo felicius fortasse, pro *Aque*; ut Virgilius, *Æn.* iv. 79.

— *pendetque iterum narrantis ab ore.*
Hujusce versûs non expalluit imitationem Q. Curtius, iii. 6. 10. "Rex, inquit,

"semper quidem *spiritus* meus ex te *pependit*; sed nunc vere, arbitrator, *sa-*
"cro et venerabili ore trahitur:" i. e. per te solum vivo semper, sed nunc potissimum; ut vix videar ipsum aëra vitalem haurire, nisi per tuum os. Hinc est quod addat statim: "Servatus a me, vitam mihi dederis:" quasi dixerit, "Si tuum spiritum efflaveris, unâ efflabis meum." Et eadem est Lucretii interpretatio.

Quid autem? puto rescribendum esse in Lucretii versu *oris*, pro *ore*: quum et explicatio videatur hæc scriptura, et magis poetico colore. Huic favet suspicioni versus nescio cujus recentioris in Anthol. Lat. Burm. i. 72. 19. hinc exasciatus:
Ite, precor, Musæ; dum Mars, dum blanda Cythere,
Imis *sucia* trahunt suspiria crebra medulla,
Dumque intermixti captatur *spiritus oris*:
Carmina *dulciloquo* Vulcani vincula parate.

Vulgo, *doctiloquo*, et *ducta*: *εὐτελογως*. Ordo est: "Trahunt ex medullis suspiria, quæ suguntur invicem." Noëter, iv. 1187.

Et tenet *adstrictis* humectans oscula labris.

Adde, in priorem emendationem, *epig.* 74. *ibidem*:

Dulciloquis calamos Euterpe flatibus urget.

Ver. 39. *corpore*: Σ. *pectore*, quas voces solent librarii confundere; sic ut videntur etiam commutatae in Statii Achill. i. 228.

Ipsa dehinc, toto resolutum corpore, Achillem
(Qui pueris sopor) *Æmonii* de rupibus antri
Ad placidas deportat aquas.

Libri, *pectore*; nec male suo tempore, sed omnium membrorum resolutioni vix apte satis. Ovidius, met. x. 368. ubi videndus est Burmannus:

— curasque, et corpora somnus

Solverat.

Addas Sedulium, v. 350.

— Judæis constat adeptum,
Quem nos devoto portamus *pectore*, Christum.
Nonnulli libri habent *corpore*.

Ver. 40. *Circumfusa*: i. e. te circumfundens: ut Maro, *Æn.* ii. 383. de mediæ vocis Græcorum potestate:

Funde, petens placidam Romanis, incluta, pacem.
 Nam neque nos agere hoc patriâ tempore iniquo
 Possumus æquo animo; nec Memmii clara propago
 Talibus in rebus communi deesse saluti.

- 45 Quod super est, vacuas aureis mihi, Memmius, et te,
 Semotum a curis, adhibe veram ad rationem:
 Ne mea dona, tibi studio disposta fidei,

Inclutus, densis et circumfundimur armis:
 "nosmetipsos utique circumfundimus."
 Pulchre, atque apposite, Achilles Tati-
 us, vi. init. Ἀλλὰ μοι, φίλτατε, σῶζουσ,
 καὶ τὴν ἰσθμὴν ταύτην φυλάττει μνηστῆρ, ἵμαι
 δε τὴν σὴν καταλιπὶ, ὥς ἐν ἰχθυὶ ἰδυομένη
 ΣΟΙ ΠΕΡΙΚΕΧΤΥΘΑΙ.

Ibid. *suavis loquelas Funder Maro,*
Æn. v. 842.

_____ *funditque has ore loquelas:*
 Pressius autem Focas grammaticus imi-
 tatus est, loquens de Virgilio, in Anthol.
 Lat. Burm. ii. 186.

Lata cohors apium subito per rura, jacens
 Labra fæva textit, dulces furura loquelas.
 In eadem Anthologiâ, v. 149. de Phi-
 lomelâ:

Et suavi liquidum gutture *pande* melos.
 Certissime rescribo, *funde*: quæ venus-
 tas ex Græcarum elegantiarum fontibus
 emanavit. Sic Hesiodus, opp. et dd. 581.

_____ *ἤχοντα τινεῖ,*
 Ἀνδρῶν ἐριζήμονος, λιγυρὴν καταχάσσει αὐτῶν
 et rursus de eadem cicadâ, scut. Herc.
 397.

Καὶ τὴ παρρημῖος τὴ καὶ ἡμῶς ΚΕΕΙ ΑΥΔΗΝ.
 Hinc emacules hymnum in Apollinem,
 Homeri dictum, ad ver. 185.

_____ *τὸν δὲ φεμυγῆ*
 Χρῆσις ὅνῃ πλεονεχὴ παρὰ τὴν ΚΕΕΙ ἱμαροῦσιν
 vulgo, *ἐχί* confer Lycoph. 5. nostrum
 iv. 579, 583. In hac figurâ noster Po-
 pius quam feliciter *αποταλμα*.

Is it for thee the linnet *pours* his throat?
 Hinc elegantissime, ut solet, Arnobius,
 lib. v. p. 185. "Nonne millies optati-
 "us fuit elinguem fieri atque mutum,
 "atque *scaturiginem* istam *vocis* amit-
 "tere, quam Deorum nominibus res ap-
 "pellare turpissimas?" Nec minus Pru-
 dentius, peristeph. x. 552.

Verborum ipse rumpatur locus,
Scaturientes ut perdat loquacitas
 Sermonis oras.

Ita emendandum; ut *oræ* vulneris: aper-
 turæ scilicet, unde ebulliebat sermo.
 Vulgo, *auras*: sed passim turbant in
 his dictionibus librarii: ut non probe no-
 tum est nemini, qui has literas vel labris
 primoribus attigerit. His adjungatur Se-
 dulius denique, iii. 63.

Et voci patefecit iter, nexuque soluto,
 Muta diu, *placitas effudit* lingua loquelas.

Sic fortasse legendum, pro *tacitas*.

Ver. 41. *Funde petens*: Π. *Fonde potes*:
 et verissime, ut opiner, illud *Fonde*.

Ibid. *placidam pacem*. Virgilius, *Æn.*
 i. 249.

_____ Nunc, *placidâ* conpositus *pax*, quiescit.

Ver. 43. *nec*: sic L. M. Π. vulgo *ne-
 que*; et ordinem exhibent verborum Δ.
 et Π. meis saltem auribus jucundiorum:
 Possumus æquo animo; *Memmii neque* clara pro-
 pago.

Pro nos, V. ed. eos.

Ver. 44. Cogitabat fortasse de hoc
 loco Flaccus, in exordio epistolæ ad Au-
 gustum:

_____ In publica commoda peccem,
 Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.
 Et post hunc versum veniunt ver. 57.
 et sequentes quinque, in V. ed. Δ. Π. Σ.
 et Ω. quæ mihi suspicionem sponte o-
 bortam firmant, male eosdem mox esse
 interpolatos, quum teneant in secundo
 libro stationem longe commodiorem, ac
 plane suam.

Ver. 45. *Memmius*. Ita P. V. ed.
 Π. Σ. Ω. ut noster infra, verr. 412, 1051.
 Vulgo legitur, *Memmiada*. Δ. autem
 omittit voces *et te*, et sic ordinat integrum
 versum:

Intellecta prius quam sint, contempta relinquo.

Nam tibi de summâ coeli ratione deûmque

50 Disserere incipiam, et rerum primordia pandam;

Unde omne natura creet res, auctet, alatque;

Quoque eadem rursus natura perempta resolvat:

Quæ nos materiem et genitalia corpora rebus

Reddundâ in ratione vocare, et semina rerum

Quod super est, quæso, vacuus mihi, Memmius,
auris;

sic ut recoquitur etiam in Σ. Cæterum, Δ. vice *vs Semotum* sequentis versûs, habet *Semotim*: quod magnam præ se fert veri speciem, quum sit adverbiorum ita terminantium seges uberrima Lucretio: "Acervatim, adumbratim, articulatum, blanditum, catervatim, contemptum, flatim, generatim, gravatim, insertum, iuxtim, membratim, minutatim, mixtum, moderatim, particulatim, proprium, pedetentim, raptim, summatim, tractim, turmatim, viritim." Et operæ pretium fuerit animadvertere, quam speciei versus evadant, ad hunc codicem compositi:

Quod super est, quæso, vacuus mihi, Memmius,
auris,

Semotis a curis, adhibe veram ad rationem.

Ex illâ autem familiâ adverbiorum, modo numerosius recensitâ, superest aliud, apud Anthol. Lat. Burman. lib. iii. epig. 199. quod sic melius confirmatum contextibus lexicis commendamus. Quum vero poematum sit haud vulgaris elegantiae, dabimus altius repetitos versus, et non nihil sinceriores:

Semper munditias, semper, Basilea, decores,
Semper compositas arte recente comas,
Et comtos semper cultus, unguentaque semper
Mellis sollicitâ prompta videre manu,
Non amo: neglectum, mihi se quæ comit, amica
Se det, inornatâ simplicitate valens.

Locum videas; nam fateberis sententias ita dispositas in editis, ut turbetur clausurarum respondentium concinnitas. Pro *mollia*, vulgo *omnia*; pro *prompta* etiam, *comita*, illepidâ repetitione; et pro *valens*, *valet*. Propertius, iv. 6. 5.

Corum molle date.

Denique, pro *Semotum*, scriptum est in Π. *Seravorum*.

Ibid. *vacuus aureis*: ut Plautus, *Trinum*. prol. 11.

—— date *vacuus aureis*, dum eloquor.

Ver. 50. *Disserere*: Δ. *Deserere*.— Porro, *disscrere* valet, varias doctrinas *spargere*: de quâ metaphorâ consulas Silv. Crit. sect. cvi. et tom. v. p. 107. Apposite A. Gellius, v. 1. init. "Quum philosophus, inquit, hortatur, monet, suadet, objurgat; aliudve quid disciplinarum *disscrit*:" i. e. spargit in auditores suos. Propriæ significationis exempla suppeditant ex Varrone et Columellâ lexicis vulgaria. Hinc cum quarto casu purissime adhibuit vocem Terentianus Maurus, p. 1389.

Si tam *tenues res* tibi sic *dissero* versu,
Vitem ut tenebras.

Dictys etiam Cretensis, i. 3. "Expugnatam quippe domum regis, eversumque regnum, et alia in talem modum singuli *disserebant*." Qui mox ad cap. 11. sic variat locutionem: "*Disseminatâ* jam per universam Græciam *famâ*, omnes Pelopidæ in unum conveniunt."

Ibid. *Disserere incipiam*. Virgilius, geo. i. 5.

Hinc *canere incipiam*.

Ibid. *primordia pandam*. Idem, *Æn.* vi. 723.

Suscipt Anchises, atque ordine *singula pandit*.

Ver. 52. *Quoque*, solus Seneca, ep. 95. alii, *Quove*: vide ii. 63. *resolvat*: P. et V. ed. *resolvit*.

Ibid. *perempta resolvat*. Similiter Macro, nostri comes individuus, geo. iv. 301.

- 55 Adpellare suëmus, et hæc eadem usurpare
Corpora prima, quod ex illis sunt omnia primis.
[Omnis enim per se divôm natura necesse est
Immortali ævo summâ cum pace fruatur,
Semota ab nostris rebus, sejunctaque longe;
60 Nam, privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur irâ.]

————— plagique perempto
Tonsa per integram solvuntur viscera pellem.

Ver. 53, 54. *genitalia corpora*—*semina verum*. Idem Maro, *ibid.* ii. 324.

Vere tument terræ, et *genitalia semina* poscunt. Hæc autem, cum *Vacui* doctrinâ, erant e Democriti thesauris Epicuro prompta; nam de illo sic Diogenes Laërtius luculenter, ix. 44. Δικαι δὲ αὐτῇ τὰδ' Ἀρχαι ἡναι τῶν ἰλῶν ἀτομῶν, καὶ κινῶν.—Καὶ τὰς ἀτομῶν δὲ ἀτομῶν ἡναι κατὰ μεγέθος καὶ πλάτος· φησὶντα δὲ ἐν τῇ ἰλῶ διυμνισαί, καὶ οὕτω πάντα τὰ συγκείμενα γίνεσθαι, πῦρ, ἄῤῥα, αἰὲρ, γῆ.

Ver. 55. *usurpare*: i. e. vocare—nominare—nuncupare. Cicero, in *Timæi* fragmento, cap. xi. “Deinceps Jovem atque Junonem, reliquos, quos fratres inter se, “agnatosque, *usurpari* atque *appellari* “videmus.” Idem de *offic.* ii. 11.—“quem C. Lælius, is, qui sapiens *usurpatur*, fregit.” Ennius apud Nonium, voce *Tumulti*:

*Quid hoc hic clamor? quid tumulti est? nomen
qui usurpat meum?*

Sic, opinor, scribendus est et ordinandus versus, ut qui sit iambicus tetrameter *αααα-εαλεηηηη*. Columella, v. 6. 11.—“tabulae lata instituenda sunt: hoc enim *nominis* “*usurpant* agricolæ ramos truncoque prominentes.”

Ver. 56. *quod*: Π. *quidem*: error a quo manavit, interpretatione *tu quod*, brevius et indistincte scriptâ.

Ver. 57. Alienum locum occupant haud dubie hi sex versus, et abesse dicuntur quibusdam libris tum manu scriptis, tum editis recentioribus: certe non hic

leguntur in V. ed. Δ. Π. Σ. Si in hac statione revera posuerit poëta, ita est capienda, non satis sequaciter continua, sermonis series, et potestas argumenti: “Ex illis, inquam, primis corporibus fiunt et exoriantur omnia; non ex artificio deorum ducunt originem, ab humanis rebus longe longeque sejunctorum, pace fruentium immortalis, nec se terrenis ullâ tenus immiscentium.” Erat etiam sententia Bentleii, intrusos esse huic loco, nullâ cum tempestivitate, memoratos versus. Et margini MS. Ω. manus vetustior hæc illeivit: “Hi sex versus ex secundo libro in hunc locum translati sunt, non poëtæ operâ, sed scriptorum ignorantia.”

Ver. 63. *fede*. Isidorus, origg. i. 36. “*Fedus*, quod est deformis, per *e* solem scribendum: *fedus*, quod est pactum, cum *æ* diphthongo scribendum:” quibus astipulatur Beda de orthographiâ, apud Putschii collectanea, p. 2335.

Ver. 64. *Religione*. Literam non geminamus in similiter compositis per omnes Lucretium, antiquiori consuetudini morem gerentes. Fabius, instt. orat. i. 7. “Semivocales non geminare, diu fuit usitatissimi moris.” Adeo ut neutiquam sit audienda Donati opinio in Terent. And. prol. 25. ad quem, si tanti sit, te recipias.

Hæc orthographia non geminatis literis fefellit librariorum ad Homeri hymn. in Ceres. ver. 7.

Ἀθῖα τ' αὐτοματῇ, ἰδῖα, καὶ κρεσσά, ἢ' ἐκ παλαιῶν
Λυμῶν' ἀμαλασσά:

quæ vetus erat scriptura, posterioribus in

Humana ante oculos fede quom vita jaceret
 In terris, obpressa gravi sub Religione;
 65 Quæ caput a cœli regionibus obtendebat,
 Horribili super adspectu mortalibus instans;
 Primum Graius homo mortaleis tollere contra
 Est oculos ausus, primusque obsistere contra:
 Quem neque fana deûm, nec fulmina, nec minitanti
 70 Murmure compressit cœlum; sed eo magis acrem

αργαλατοι mutata; i. e. *αυ μαλατοι*: sed incite literas scribæ diviserunt; unde error ortus est *Διμωτα μαλατοι*: qui non latuit Ruhnkenium.

Porro, Prudentius in loco cultissimo, contra Symm. i. 514. ob oculos habuit Lucretium:

Tunc primum, senio docilis, sua secula Roma
 Erubuit: pudet exacti jam temporis; odit
 Præteritos feda cum religionibus annos.

Ver. 65. *regionibus*: V. ed. B. *religionibus*.

Ibid. cœli regionibus. Maro, geo. ii. 269.

Quin etiam *cœli regionem* in cortice signant. Arnobius, adversus gentes, phrasim pro more arripuit: lib. vi. p. 195.—“ in summa *cœli regionibus* degere.”

Ibid. obtendebat: i. e. caput coram oculis mortalium exhibebat, et quasi in os ingerebat. Antiquitus, pro *ostendebat*, præpositione non eliquatâ ad voluntatem literæ sequentis: nam se inscitissime dederunt lexicographi atque editores, qui in duas voces ivere fissum *qua ostendo et obtendo*. Lactantius, iii. 27. dat *ostentabat*; nec male.

Ver. 66. *instans*: quasi parata esset involare, et arripere, viribus desertos, et omni præclusos fugæ; sic ut illi Virgiliano Liguri evenit, *Æn.* xi. 702.

— se nullo jam cursu evadere pugnæ Possæ, neque instantem reginam avertere, cernit.

Ver. 67. *Graius*: V. ed. B. Δ. Π. Σ. *gnarus*: frustra; nam semper oberrant in propriis nominibus exarandis librariorum calami: vide ad ver. 724.

Ibid. mortaleis oculos. Quasi dixerit: “ Quamvis esset æque mortalis, atque

“ illi, quos tanto opere Religio terreret, “ non dubitavit tamen obtueri, ac fortiter “ obsistere, nullo duce, et exemplo nullo.” Virgilius, *Æn.* iv. 277.

Mortalis virus medio sermone reliquit: et similiter *ibid.* ii. 605. Peto Albino-vanus, Anth. Lat. Burm. ii. 121. ver. 20.

Dirrevocant, rerumque vetant cognoscere finem *Mortales oculos*.

Sulpicius Severus, i. 33. “ Poscente autem Moise, ut Dominum in majestate “ propriâ videret, responsum, Formam “ Dei mortalibus oculis perspicere non posse:” ubi, ut in Lucretio, antithesis sedulo notanda est, *mortalium oculorum* et speciei *immortalis*.

Ibid. tollere. Nonius, p. 199. a. legit *tendere*; quod primo aspectu cuivis idoneo elegantiarum arbitro aridire possit. Noster, iv. 326.

Sol etiam cæcat, contra si *tendere* pergas: ubi nos videndi. Similiter Virgilius, *Æn.* ii. 405.

Ad cœlum *tendens* ardentia lumina frustra: qui locus maxime huc facit, omni ex parte conveniens et germanissimus. Gellius de Regulo, vi. 4.—“ adversus ictum solis “ oppositum continebant, atque *intendere* “ in cœlum oculos cogebant.” Hoc insuper favorem dictioni Nonianæ conciliat, quod veri videatur similis librariorum scriptores mutaturos exquisitiorem dictionem *tendere*, et multo minus obviam, in *tollere*, quam vicissim: neque velim negligatur erudita Bentleii nota ad Horat. epist. i. 1. 28. qui tamen ad od. i. 3. 18. me deterret ab aliquo novando, libris non addicentibus. Hoc etiam facit Germanicus, quem

Inritât animi virtutem, ecfingere ut arta
Naturæ primus portarum claustra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, et extra
Processit longe flammantia mœnia mundi;

dixerim, ob similitudinem sententiæ, Lucretium in animo habuisse, sub suorum ingressum Arateorum:

Nunc vacat audaces in calum tollere vultus.

Ad illustrationem vero Lucretii Alcimus Avitus operam egregiam navabit, iv. 220.

Cum subito, clausa foribus, tamen aliger intrat,
Conspicuis, claro resplendens nuncius ore.
Horrescit, visu tanto perterritus, heros;
Mortalique oculus personam ferre supernam
Vix valet; et pavidi detorqueant lumina vultus.

In primo versu vulgo legitur tunc, quamvis tum in eadem periodo statim præceserat: mendose. Error erat facilis ex scripturâ breviori. Et ultimo versu, detorqueant, pro detorqueat, scripimus; tam elegantia sermonis, quam proprietate, castigationem nostram deponente.—In ver. 68. V. ed. absistere.

Ver. 69. neque. Sic V. ed. B. P. et Ω. alii nec: et tertium nec omittit Π. Neque potui non admittere egregiam Bentleii emendationem sana pro fama, nude ascriptam, et indefensam, sui exemplaris margini: quis enim temere dixerit legitimum sonare phrasem fama deum? Quam vero pronus error fuerit exscriptoribus, quivis extemplo videat. Lucretius ipse appositissime, ad v. 73.

Et quibus ille modis divom metus insinuat
Pectora; terrarum qui in orbi sancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras, simulacraque divom.

Ubi tamen editio princeps, per eandem corruptelam, fama exhibet.

Ibid. minitanti murmure. Iisdem vocibus usum video Marcum Tullium in Arateis; et eleganter quidem, ut omnia ubique, ille mortalium eloquentissimus:

Nec metuunt canos minitanti murmure fluctus.
Gemello sermone Flaccus, od. ii. l. 17.

Jam nunc minaci murmure cornuum
Perstringe aures.

Ver. 71. Hanc constitutionem versûs, quam ex auctoritate librorum dederim, proprium acumen ingenii prius expedit-

rat. Verborum ordinem præbent G. B. L. M. Δ. Π. Σ. solus Σ. conjecturam firmat, ecfingere scribens pro confringere; quam tamen necessariam reddidit codicum modo memoratorum ratio. In P. V. ed. Δ. Π. Σ. ordo est verborum, Irritât virtutem animi: Ω. irritant. Terentius, Adelph. i. 2. 8. phrasem ecfingere claustra portarum stabilit:

Foris ecfregit, atque in ades irruit
Allenas.

Idem facit Seneca, Herc. fur. 47.

Ecfregit, ecce! limen inferni Jovis.

Livius, xxiii. 32. "Nec minore intus vi, quam foris, portæ ecfringebantur." Plautus, Amphit. iv. 2. 6.

— Pene ecfregisti, fatue, foribus cardines.

Tacitus, ann. i. 21. "Adcurritur ab uni-
"versis; et, carcere ecfRACTO, solvunt via-
"cula." Petronius, cap. 78. "Itaque
"vigiles, qui custodiebant vicinam regio-
"nem, rati ardere Trimalchionis domum,
"eCFREGERUNT januam subito." Q. Curtius, iv. 5. 17. "Quumque, portâ eCFRACTâ,
"cohors Macedonum intrasset." Videas Lucan. vi. 574.

Mihi videor discernere causam ordinis verborum, qui in libris obtinet. Librario cuidam, non indocto prorsus, inciderat cogitatio, finalem i vocis irritât melius sustineri eâ cæsura potuisse, quæ in tertii pedis primâ syllabâ longe usitatorem locum habet, et agit validissima. Porro, pro ut, Δ. et; et in versu sequente cape-
ret G. B. L. coperet Π. Priscian. x. vulgatis consentit: et l. vii. habet fedi ad ver. 86. quod ærus moneo.

Ibid. Irritât animi virtutem. In hac sublimi descriptione elaborandâ, nullus equidem dubito, nostrum in oculis habuisse leonis Homerici imaginem, ad Il. T. 168.

— τῆς τ' ἀφ' ὧν ὀδόντας
Ἰγνύοντες, οὐ δὲ τι αἰ ἀφ' αὐτῶν ἔνθα ἀλυσσάμενος ἄνθρωπος.

75 Atque omne immensum peragravit mente animoque:

Unde refert nobis victor, quid possit oriri,

Quid nequeat; finita potestas denique quouque

Quâ nam sit ratione, atque alte terminus hærens.

*Όςς δὲ πλάσας τὴν αἰὲν ὁρμήν ἀποφεικὸν
Μαρτυροῦν, ἡ δ' αὖτο τοῦτοπος μαχίρατος.*

Invidiâ autem contracte pro invilavit, ut videtur; et sic iterum noster in vi. 586.

————— quas exitus hinc animal
Disturbât urbeis.

Ver. 73. *vidida vis animi*: quam Arnobius, lib. v. p. 179. vocat *ingenii vivacitatem*, et ipse aliter nominavit supra *acrem virtutem animi*. Virgilius, *Æn.* xi. 386.

————— Possit quid *vivida virtus*,
Experire licet.

Pro *vidida*, Π. *vididas*, errore crasso.

Ver. 74. *flammanitia mania mundi*: i. e. *flammas ætherias*, quæ vallant mundum. Loco lucem impertient optimi versus Manilii, i. 149.

*Ignis in ætheris volucer se sustulit oras;
Summaque complexus stellantis culmina cali,
Memmarum vallo naturæ mania fecit.*

Ita legendum detexeram cum Bentleio. Longe aliud est *ætheria auræ*; illæ nempe, quibus vescimur et vivimus mortales; ut Virg. *Æn.* i. 546. Noster, vi. 86.

Quæ supra caput *ætherii* cernuntur in *ori*.

Manilius Ovidium secutus est, met. i. 26.

*Ignes convexi vis et sine pondere cali
Emicuit, summaque locum sibi legit in arce.*

Ex hoc autem Lucretii versiculo non nihil stilus Papinii labavit, in silv. iv. 3. 156.

*Ibis, quâ vagus Hercules, et Evan,
Ultra sidera, flammeumque solem,
Et Nilii caput, et nives Atlantis:*

ubi fortasse falsi fuerint librarii scriptorei, et reponere debemus,

Ultra sidera, flammeumque callem;

ob manifestissimam per omnem locum Maronis imitationem, *Æn.* vi. 795.

————— super et Garamantas et Indos
Proferet imperium. Jacet extra sidera tellus,
Extra anni solique vias, ubi cœlifer Atlas
Axem humero torquet, stellis ardentibus aptum.
Hujus in adventum jam nunc et Caspia regna
Responds horrent divûm; et Mæotia tellus,
Et septemgeminî turbant trepida ostia Nilî.
Nec vero *Atleides* tantum telluris oblit.

Hilarius etiam in genesim, ver. 77. non est huic Lucretii loco alienus, et ad hunc modum emendatus legi debet:

*Igneus ille jubar præcelso vertice tollit,
Ore rubens patulo: cali per mania fertur,
Astrorum ductor, mundi vigor atque elementum.*
Vulgo legitur, *elementa*; nec puncta probe disponuntur. Porro, pro *mania*, *Σ. lumina*; et pro *mundi*, *Δ. mundi*.

Ver. 75. *omne*: G. V. ed. L. *Σ. omnem*.
Ibid. *peragravit mente*. Cicero, de fin. ii. 31. "Hæc non erant ejus, qui innumerabiles mundos, infinitasque regiones, quarum nulla esset ora, nulla extremas, mente peragravisset." Et satis liquet ex orationis serie, huc oculos et Horatium convertisse, epist. i. 14. 9.

————— tamen letuc mens animusque
Fert, et avet spatii obstantia rumpere claustra.

Ibid. *mente animoque*. Hæc etiam tenus sequi voluit magistrum Mantuanus, *Æn.* i. 304.

————— In primis regina quietum
Adcipit in Teucros animum, mentemque benignam.

Ver. 76. *refert nobis victor*. Lambinus optime: "Ego referre hoc loco sic accipiendum puto, ut apud Virg. *Æn.* iv. 614.

"Egregiam vero laudem et spolia ampla referitis: pro reportare; ut sit translatio "a re militari." Atque ad eundem modum, ut par erat, olim Pius.

Ver. 78. *Quâ nam*: G. P. V. ed. B. *Δ. Π. Ω. quantum*.

Ibid. *terminus hærens*. Mantuanus, *Æn.* iv. 614.

Et sic fata Jovis poscunt, hic terminus hæret.
Hinc autem vim suam ac proprietatem mutuatur vocabulum hæret; quod agrorum termini, seu lapides fuerint, sive arbores, solo infigerentur, et in hærent.

Ver. 79. *pedibus subjecta*. Credibile est Virgilium convertisse animum in hanc magnificam Epicuri laudationem e geo. ii.

Quâ re Religio, pedibus subjecta, vicissim

80 Obteritur, nos exæquat victoria cœlo.

Illud in hiis rebus vereor, ne forte rearis

Inpia te rationis inire elementa, viamque

490. qui locus Lucretiano non cesserit
sublimitate:

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas;
Atque metus omnis, et inexorable Fatum,
Subjicit pedibus, strepitumque Acherontis avari.

Ver. 80. *Obteritur pedibus*. Sublimis
est imago victoria, hosti domito insultan-
tis, et superbe calcantis subjacentem. Ma-
ro, *Æn.* xii. 356.

Semianimi labioque supervenit; et, pede collo
Impresso, dextræ mucronem extorquet.

Ovidius, met. viii. 425.

Ipse, pede imparito, caput exitiabile pressit.

Vide plura in Silv. Crit. i. p. 102. Habet
Ω. *opperitur*.

Ibid. *nos exæquat victoria cœlo*. Hinc,
ignarus quid codices præciperent, propriis
viribus mendosam Manilii lectionem pro-
fligaveram, ad ii. 542.

Artis ut ingenio divina potentia surgat,
Exequenti que fidem cœlo mortalia corda:

i. e. "ut persuasio et scientia mortalium
æquis passibus comitentur celestium
"signorum vim atque demonstrationem."
Nam Carum videtur æmulari phrasis.

Ver. 81. *hiis*: ita nostri codices exhi-
bent tantum non constantissimo consen-
su: quam orthographiam, ut vetustiore,
quo minus sequi debeamus, quam in *Dii*
et consimilibus, nihil equidem causæ va-
leo discernere. Vide ad v. 350.

Ver. 82. *rationis inire elementa*: sic *ini-
re rationem*, Ter. Phorm. et Cic. in epist.
Virgilius, *Æn.* v. 846.

Ipse ego paullisper pro te tua munera inibo.

Ibid. *elementa*: i. e. principia—initia—
primordia: forte an ab *ἐλμος*, *ἐνιπμα*: ut
semina noster, ver. 54.

Ver. 83. *Indugredi*: sic optimi aliorum
et ex nostris, mutatione literarum factâ,
quod præpositionibus solitum est in com-
positione; nam rectum fuerat *Endogredi*,
ab *ἐνδον* communi, vel *ἐνδον* Dorum. Nos-
ter alibi *endo* per se, ut Ennius haud vice

simplici. Sic *en* passim mutatur Roma-
nis, in scribentibus. Vide Festum, vv.
"Endositium, initium:" et sequentibus.
Agnoscit etiam orthographiam nostram
Valerius Probus, sic exhibens versiculum
sub finem lib. 1. gramm. institt. quod no-
tandum:

Indugredi sceleris; quod contra sæpius illa—

Ipse Lucretius alibi clare *indupediri*, et
indupedita plus semel. Germanæ anti-
quitatis specimen conservare voluit Juve-
nalis, x. 138.

— ad hoc æ

Romanus, Grahusque, ac barbarus *induperator*
Erexit:

Ciceronem secutus, de div. i. 48. in vitio-
so versu:

Omnibus cura viris, uter emet *induperator*:

et nostrum, iv. 964. Huc referas etiam
vocabula *indipiscor*—*indigena*—et *inda-
go*.

"*Indupero*, *ἐνιπάρω*." vetus glossarium.
Idem: "*Endo*, *ἐνδον* *ἐζωσμένοι ἐν πάλω*—
"μω." Quæ nihili sunt. Scribe divisi-
m, *us*: i. e. "*Endo* nunc potest *en*, nunc *us*:"
quæ præpositiones utique sæpius conver-
tuntur; ut dicimus *ἐζωσμένοι ἐν πάλω*,
"vice *us* *πάλω*." Hoc voluit glosso-
graphus; et probo cum judicio. Si plura
velis de his vetustatis reliquiis, adeas quæ
supersunt legum regiarum atque decem-
viralium, verbo, de quo agitur, et inde
compositis, abundantium. Ante vero
quam dictionem hanc missam faciamus,
operæ pretium fuerit Ennium corrigere et
supplere, annal. vi.

Ut primum, tenebris abjectis, *indalibat*
Orta dies.

In fragmentis Ennii vulgatur *inalibat*.

Ibid. *sceleris* quod: II. *sceleri quia*; P.
sceleris quin.

Ibid. *illa*. Sic G. V. ed. B. L. M. A. II.
Σ. Ω.

Quidam male, *olim*. Noster, ii. 633.

Indugredi sceleris; quod contra sæpius illa
Religio peperit scelerosa atque in pia facta.

85 Aulide quo pacto Triviai virginis aram
Iphianassai turparunt sanguine fede

————— qui Jovis illum
Paginus in Cretâ quondam obtulisse feruntur:

et ad v. 813. similiter locutus est poeta:

————— quod omnis
lupetus in mammas convertitur ille alimenti.

Avienus, *Arat. phæn.* 182. ad morem
Ciceronis, qui frequentat hanc formam
sermonis in Arateis:

————— post quam ille novercam,
lustratus odiss, *serpens* victoris ab ictu
Occubuit.

Ibidem, ver. 1125.

Ultima, cæruleo producens æquore puppim,
illa micat, maloque tenuis sese exerit, *Argo*:

ubi, ob malo, scripserim *erigit*; ut Vir-
gilius, *Æn.* v. 487.

ingentique manu *maius* de nave *Seresti*
Erigit.

Conferas insuper de voce *ille*, ad quam
redeo, *Æn.* xii. 5. et interea emendabo
Valerium Flaccum, vi. 527.

Barbaricâ chlamys ardet acu, tremefactaque
vento

Impiet equum; *quali ille rotis* it *Lucifer albis*,
Quem Venus industri gaudet producere cælo.

Vulgo legitur, *qualis roseis* it *Lucifer alis*:
portentose satis: vide *Silv. Crit.* v. p. 79.
Dixys Cretensis, iv. 15. "Ceterum,
" alii eo leviores dolorem esse, quod non
" in certamine, neque in luce belli, Achil-
" les interfectus esset; quo fortiores non
" *pulcher* quidem quemquam existere
" nunc, vel in præteritum, excepto uno
" *illo* Hercule." Sic legendum: editi,
epheec. Et sæpe scriptores utuntur *idem*
pro *ille*; ut Statius, *Theb.* vi. 857.

Jam dædum ætheris *eadem* reditura sub aras.
Utinamque formulæ non rara exempla le-
gentium oculis incurrant.

Ver. 84. *scelerosa atque in pia*. Vocem
priorem adhibuere et Lucilius et Afrani-
us, apud Nonium; Apuleius, met. x. Ar-
nobius, lib. vi. p. 189.—"tanquam *impia*
" *gemmae* et *scelerosas* mentes;" et alibi.

Vol. I.

Lambinus laudat Terent. *Eun.* iv. 3. 1.
Varr. de ling. Lat. lib. v.

Peperit vero, intulit—patravit; ut Maro,
Æn. vi. 435.

————— qui sibi letum
Ineontes *peperere* manu.

Ver. 85. *Triviai*: Π. *Trivia*: et post
hanc vocem, Π. Σ. Ω. interponunt *ad*:
nec sane de nihilo videntur hæc in se ad-
misisse pulchri codices. Attende modo,
quanto venustior evadat locus, si ad hanc
scripturam levi castigatione accommode-
tur, ut nominativus efficax Religio do-
minetur totam per periodum:

Aulide quo pacto, *Trivia ad virginis aram*,
Iphianassai turpari sanguine fede
Ductores Danaum *delectat*, prima virorum.

Ubi nihil vim patitur præter dictionem
delectos; quum constet hæc emendatio *vo*
turparunt uno tantummodo ductu calami.
Sed de hoc tentamine viderint lectores, et
in primis, quibus alii codices manu scripti
suppetunt.

Ibid. *Triviai virginis*. Ita Mantuanus,
Æn. iv. 511. qui locus neque Lambinum
latuit:

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora *Diane*.

Ver. 86. *Iphianassai*: V. ed. *Iphia-
nassai*; Ω. *Iphianasseo*, cum Δ. et Σ:
et fortassis vere. Idem volebat Π. cum
suo *Iphianasso*.

Ibid. *turparunt sanguine*. Vetus poeta
laudatus Tullio, ad T. qq. iii. 19. præclaro
carmine:

Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam evitari,
Jovis aram sanguine turpari.

Virgilius, *Æn.* x. 832.

Sanguine turpantem, comptos de more, capillos.
Sistatur his insuper Silius Italicus, xi.
139.

————— victor ut idem
Lydia Romano *turpari* stagna *crasce*.

Sic reponendum dico; nam omnia exam-
plaria habent *turbant*. Idem xii. 17.

C

Ductores Danaûm delecti, prima virorum:
 Quoi simul infula, virgineos circumdata comptus,
 Ex utrâque pari malarum parte profusa est;

Mænonis Italo *sceleravit* sanguine fluctus:
 et ibid. ver. 697. *fedare lacus*; quæ con-
 similia sunt. Nec aliter censuerim de
 Senecæ (Edipo, ver. 177.

Bis turpatam sanguine Dircen.

Vulgo, *turbatam*: sed de hoc loco minore
 pertinaciâ contenderim, quam de Siliano,
 quum hic scriptor se totum ad Virgilii
 imitationem composuerit. Par hallucina-
 tio somniculosi scribæ Statium quoque
 crimine inonestimæ *κακοῦηλως* tra-
 duxit, ad Theb. x. 311.

Proturbat mensas dirus liquor: undique manant,
 sanguine permixti, calices.

Barthio submorse stomachanti ad voca-
 bulum *proturbat*, quis harum elegantiarum
 idoneus arbiter succensuerit? Ocius la-
 bem fedissimam eluas reponendo,

Perturbat mensas dirus liquor.

Neque tibi sit tericulo dictionis novitas,
 quum *ἀναξ λυγρομυίας* opera Papinii scate-
 ant; non tam suo seculo inauditis et ex
 propriâ incude, quam ob literarum Latinarum
 naufragium solitariis. Idem poëta
 in nobilissimâ parte Thebæidos, xii. 410.
 vocabulum hujusce familiæ sibi revocatum
 vult:

Haud procul Iamni monstrabant murmura ripas,
 Qui, *turpatus* adhuc et sanguine decolor, ibat:

i. e. decolorante sanguine fedatus. Vulgo,
urbatus: sed indubitata est hæc emenda-
 tio propter statim præcedentem ver. 407.

Vicino *turbata* die.

Ver. 87. *prima virorum*. De hac for-
 mulâ, ex Græcorum penu petita, diximus
 ad Eurip. Herc. fur. ver. ult. Dictys Cre-
 tensis, v. 7. "Circumspicientes, laudan-
 "teque *præclara operum* civitatis ejus."
 Feliciter audet Statius, Theb. xi. 350.
 Sophocleo more:

———— non mater enim, non obstat eunti
 Ulla soror: te *cuncta* rogant; hic plangimus
omnes.

Et opportune Faber monet Ovidium, a-
 mor. i. 9. plane suum ex hoc Lucretiano
 expressisse: "*Summa ducum Atrides*:"

ver. 37. Pessimo autem consilio in qui-
 busdam editionibus subdistinctum video
 post *Danaûm*. Maro, ecl. iv. 34. ubi ad
 epicam majestatem surgit, et quasi prælu-
 dit Æneïdi divinæ:

Alter erit tum Tiphys, et altera quæ vehat Argo
Delectos heros.

Ver. 88. Nec flores horumce quoque
 versuum non delibavit diligentissima Ma-
 roniscursatio, ad geo. iii. 486.

Sæpe in honore Deûm medio *stans* hostia, *ad aram*,
 Lanes dum niveâ *circumdatur infula* vittâ,
 Inter cunctantis cecidit moribunda *ministros*.

Ibid. *comptus*: i. e. cultus—ornatus.
 Festus de verb. vet. "*Comptum* Afrani-
 "us pro *ornatu* et *cultu* posuit." Glos-
 sarium vetus: "*Comptus*, *καλλωπισμα*."
 Claudianus, de vi. cons. Hænor. 525.

———— *vestesque*, et *cingula*, *comit*

Sæpe manu.

De hac re Dictys Cretensis, i. 21. "In-
 "terim, virginem Ulysses et Menelaus
 "cum Calchante—sacrificio *adornant*."
 Atque haud ægre crediderim, poëtam nos-
 trum in hujusce descriptionis ornatu per-
 ficando fructûs aliquid decerpisse ex
 celeberrimâ Timanthis tabulâ, quam lau-
 dat Quintilianus, ad institt. orat. ii. 13. et
 Plinius, nat. hist. xxxv. 36. 6. qui sunt
 lectoribus adeundi. Similem tabellam no-
 minatim laudat Æschylus, Agam. 249.
 hunc ipsum Iphigeniæ mactatum deflens:

Πριονα δ', ὡς οὐ γυμνασιον.

Ver. 89. Latinitatem hujusce loci non
 attigerunt editores; nec miror, quum cre-
 diderim rationes ejus neutiquam illis per-
 spectas esse: et nimis omnes proni sumus
 dissimulare, atque silentio prætervehi, quæ
 sunt supra nostrum acumen posita. Struc-
 turam sane orationis sic egomet expedi-
 verim, ad hunc ordinem verborum: "In-
 "fula profusa est ex utrâque malarum,
 "pari parte:" i. e. æquâ utrobique men-
 surâ, ita ut hinc et illinc ad amussim de-
 penderet, justâ longitudinis proportione.

Ibid. *profusa est*. Hæc figura, ex

90 Et moestum simul ante aras adstare parentem
Sensit, et hunc propter ferrum celerare ministros,
Adspectuque suo lacrimas ecfundere civeis;

Homereo leporum fonte profluens, post
venientium omnium poetarum irrigavit
ares: IL. E. 734.

HEPHAION μὴν ΚΑΤΕΧΕΥΕΝ ἰσχυρὸν στήθος αὐτοῦ
αὐτοῦ.

Hom. Od. —

Hinc mihi videntur Servius et Heynius
minus poeticam interpretationem impin-
gere Virgilio, ad ecl. viii. 64.

————— molli cinge hac altaria vitta :

i. e. flusâ—pensili; quamvis non is sum,
qui negaverim lancem fuisse: sed inven-
tior est hæc ratio, crassiorque. Idem,
Æn. vii. 488.

Mollibus intexens ornabat cornu serpis.

Confer Ovid. fast. v. 340. Cæterum,
Schutzi neutiquam manus dederim, huc
distorquenti versum Æschyleum in Aga-
memnone, qui est numero 247 suæ edi-
tionis; quum vittæ in sacrificiis, ni fallor,
esse fuerint, non croco tinctæ: neque mihi
non liquidissime constat istum locum cir-
cumferri depravatum.

Ver. 90. Et: IL. ut. B. stare, pro ad-
stare.

Hic. ante aras adstare. Hoc etiam
regimen suum fecit magni magistri non
minor discipulus, Æn. iii. 150.

————— vult ante oculos adstare jacentis.

Ver. 91. celerare. Hanc editionis Bono-
nensis lectionem, longe longeque signa-
torum, atque loci scopo convenientiorem,
capitissime arripio, lubentissime amplec-
tor: et quam facili lapsu, propter scrip-
tionis brevitatem, in vulgatiorem lectio-
nem, celare scilicet, nostra defueret, quis
non videt statim, et agnoscit? *et celare*
utique magis est poetæ excusantis atque
extremantis scelus, quam omnibus ingenii
visibus, et verborum amarissimâ maligni-
tate, graviter incendit. Quid? quod
probabile fiat ex iis, quæ sub ver. 88. con-
tinentur, obnupto capite stetit Agamem-
non (confer Eurip. Iph. Aul. 1550.) ne-
que caltrum videre quime, etiam si minus

huic rei ministri providissent: sonitus
vero *celerantis* ferrum, atque acuentium,
quos demum horrores excitaret patri? Vir-
gilius, Æn. i. 656.

Hæc *celerans*, iter ad navis tendebat Achates.

Neque insuper absurdum est suspicari,
mendosam interpretationem *et propter*,
quod *juxta—prope*—valet, aliquid promo-
visse, et propagasse, quam impugnamus,
dictionem. De hoc autem erroris genere,
quem gignit ita elapsa vocis syllaba, ut
relicta pars etiam per se probam vocem
faciat, monui ad Silv. Crit. ii. p. 3. et er-
ror est sane e maxime genuinis orthogra-
phiæ contractionis fructibus. Non alio
mendo Silius Italicus maculatur, ad Pun.
ii. 465.

————— sedet acta medullis
Jam ductum, atque inopes penitus coquit intima
pectus.
Est furtim lento miseris *durantia* tabo
Vlacera, et exurit siccata sanguine venas
Per longum *celerata* fames.

Vulgo, *durantia*, quod non leviter toruit
criticos, se undique vertentes, et expedien-
tes nihil. Noster Lucretius, vi. 1145.

Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine.

Videas etiam ad v. 1198. Et *celerata*
utique, pedetentim properata, atque in
diem gradatim ingravescens, ad ipsam rei
veritatem. Quid vero cum *celata* feceris
in hoc loco, voce improbe intractabili?
Mihi post Heinsium in animum venerat
celerata, vice *celata*, ad Sil. It. xvii. 92.
sed nihil ibi novatum velim. Adi Dra-
kenborchii notam.

Ver. 92. *lacrimas ecfundere*. Virgilius,
Æn. iii. 312.

Hector ubi est? dixit: *lacrimasque effudit*.

Hæc autem, eandem narrans rem, sic ali-
ter expressit Næso, met. xii. 30.

————— castumque datura cruorem,
Plentibus ante aram stetit Iphigenia ministris.

De scripturâ vero antiquiore *ecfundere*,
vide mox ad ver. 126.

Muta metu, terram, genibus submissa, petebat:

Nec miseræ prodesse in tali tempore quibat,

95 Quod patrio princeps donarat nomine regem:

Nam, sublata virûm manibus, tremebundaque, ad aras

Ver. 93. *Muta metu*: ut Maro, *Æn.* ix. 341.

Molle pecus, mutumque metu.

De illâ *Æschylus* etiam dicit, *Agam.* 249. *ὑποκείμενος* *Φύλον παύειν*: apud tragicum vero non *metus* impediit, sed ministrorum violentia, et involutio vestimentorum.

Ibid. *terram submissa petebat*. Idem conditor *Æneïdos*, iii. 93.

Submissi terram petimus.

Ibid. *genibus submissa*: vide locum *Ovidii* ad ver. 36. *Silius*, *Pun.* xv. 146.

Tum vero capere arma jubent, *genibusque* salutant

Submissi augurium.

Similiter *Plinius*, *N. H.* xi. 108. "Hac de causâ, inter initia pasci, nisi *submissis genibus*, non possunt." *Q. Curtius*, iv. 6. 20. "Lingui deinde animo, et *submitti genu* cepit:" ubi videndus est *Gronovius*. Hæc autem non adeo me commovent, ut non putem longe elegantiores, atque adeo præferendam, nostri codicis *Δ.* scripturam:

Muta metu, terram, *genibus submissa*, petebat. Certe minus pervulgata vox est, neque adeo non minus obvia librariorum importunis sollicitationibus. Nullo etiam negotio subindicare possumus probabilem progressum corruptelæ; *submissa*, *submissa*, *submissa*: quo quid proclivius, atque usitatius? Qui triverunt veteres libros *MSS.* nihil duri in hac oleâ reperient. *Livius*, xlv. 9. 6.—"stantibus primis, secundis" *submissioribus*, tertiis magis et quartis, "postremis etiam *genu nixis*." Apud eundem, iv. 42. 5. "—ubi *subnixus* et "fidens innocentie animus esset?" Sed nonnulli codices exhibent *submissus*: vide *Drakenborchium*.

Marius Victorinus de fratribus *Machabæis*, ver. 131. quem, punctis rectius ordinatis, et facili emendatione, sic restituam:

At juvenis tacto mittebat murmure vocem:
Oranti similis, palmas tendebat in altum;

Subnixæque genu, matris fugebat in ore,
Quâ licet, aspectum; corpus quæ turba tenebat.

Vulgo, *qui*: sed locus ad *Virgilium* in *Æn.* ii. 406. clarissime exprimitur. His accedat *Cicero*, in *Arati phænomenis*:

Et γυναικι vocitant, *genibus* quod *nixa* feratur.
Juvencus, *hist. evang.* lib. iv.

Tunc, *genibus nixi*, regem dominumque salutant
Judeæ gentis.

Avienus in *primis*, *Arat. phæn.* 185.

— sic membra, *genu submissa* sinistro,
Sustentasse ferunt.

Hæc igitur dicit *Lucretius*: "Iphigeniam
"toto corpore prosterni, in terrâ devolutam,
"tam, nisi quod *genibus* solis subnitere-
"tur, atque submoveretur sola."

Porro, in hac supplicis puellæ descriptione, crediderim poetam nostrum tinxisse calumum in *Æschyleos* fontes, ad *Agam.* 236.

Ἀντὶς δὲ, κληθὲναι σωτῆρος,
Πατὴρ υἱόν, αἰὶνὰ τι
Παθεῖναι, ὅντο δὲ
Φιλομαχὶ βραβύχῃ.

Ver. 94. *in tali tempore*. Græci dicunt
"ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ": in his angustiis—in hac calamitate: super quâ phrasi, quæ nos disputavimus ad *Silv. Crit.* iv. p. 98. haud nullo cum profectu fortasse perlegas: quibus alia cumulavimus fructuosa ad tom. v. p. 59. operis ejusdem, ut de hac re jam nunc otiosi sit permissum. Aliter *Virgilius*, *Æn.* ix. 210.

— quæ multa vides discrimine tali:
sed redit ad exemplar suum, *ibid.* xi. 308.

— non tempore tali
Cogere concilium, cum muros addebat hostia.

Vide ver. 547. infra.

Ver. 95. *patrio*: *π. patriæ*: et pro donarat, *P. B. V. ed.* donaret; *π.* vero, dominaret; et idem, vice regem, dat regem.

Ibid. *princeps*. Ita *Virgilius*, *Æn.* v. 833.

Princeps ante omnes—*Palinurus*.

+

Deducta est; non ut, solemnī more sacrorum
 Perfecto, posset claro comitari hymenæo;
 Sed, casta inceste, nubendi tempore in ipso,
 100 Hostia concideret mactatu mœsta parentis,

Plures editores opportune contulerunt Euripidem, Iph. Aul. 1220. quem noster exprimere volebat:

Προτὴ εἴ καλίστη παύση, καὶ σὺ παύθ' ἡμεῖς.

Ver. 96. Hæc sunt ex Æschylo adumbrata, Agam. 239.

Θρῆσι δ' αὖτις παύση, μὴ' ὤχνη,
 Διὶ καὶ χιμαικῆς, ὑπερὶ βωμοῦ,
 Παύσαι σφραγίσθαι,
 Πᾶσι σθευ προσηύχῃ
 Λαῶν ἀνδρῶν.

Ibid. *airam*: "quibus utique vel oculo usurpari fuerat indecorum virgini; ne dum constringi manibus." Hæc est vocis efficacia.

Ver. 97. *Deducta est*: e thalamo scilicet superiorum ædium, in quo virgines incluse procul ab hominum conspectu vitam debebant: unde pendet fortasse *inceste*, ver. 99. Maro, *Æn.* vi. 397.

Hi domum Ditis thalamo deducere adorti. Et proprium est in hoc negotio vocabulum; Terent. *Hec.* i. 260.

————— *incestem* deducit domum.

Thuklus, iii. 4. 31. ita fortasse castigandum:

Ut juveni primum virgo deducta marito
 Inficitur teneras, flore rubente, genas:

istis nempe flore tunc primum colores purpureos speriente. Vulgo, *ore*. Quamvis res sit notior, quam quæ multis se illustri pœcat, neque injucundus nec intempestivus superveniet pœtarum pater, II. 2. 492:

Εὐφρα δ' ἔκ ΘΑΑΑΜΩΝ, θαῖδων ὑπελαμνομένης,

ΕΙΔΕΩΝ ὅσα αὐτῇ παύς δ' ὁμαίνας ἀφ' ἑαυ.

Ver. 98. *Perfecto posset*: II. *Proferio* si posset: corruptissime.

Ibid. *claro hymenæo*: i. e. alto—undique audiendo: *αἰφύρ*, ΛΑΜΙΤΡΩ. Virgilius, *Æn.* v. 139.

Inde, ubi *clars* dedit sonitum *inde*—

Demiror equidem Lambinum; qui tamen iis est in Lucretium et literas humaniores meritis, ut nunquam sit sine honore nominandus; et, sicubi caligaverit, dormitans habendus est Homerus.

Ibid. *comitari*: passive, ut Ovidius, *trist.* iii. 7. 47.

Ingenio tamen ipse meo comitorque, fruorque.

Ver. 91. *casta*: ut apud Euripidem Achilles, super hac ipsâ hostiâ Dianam invocans, Iph. Aul. 1574.

Δίκαι το θυμῶ τοῦ, ὃ γὰρ σὺ δουκεμένης—
 Ἀχαιῶν αἶμα καλλιπαρθέων διέφα.

Inceste vero, utpote humana victima, eaque modis indignissimis crudeliter atque indecore habita.

Ver. 100. *Hostia mactatu*. Horatius, *od.* i. 19. 16.

Mactatâ veniet lenior *hostiâ*.

Ibid. *mactatu parentis*. Æschylum pressis vestigiis Lucretius insequitur, ad Agam. 233.

Εὐλα δ' οὐ θυγὴ γινώσθαι θυγατρὸς,
 Γυναικιστοῖν πόλεμον ἀφ' ἑαυτοῦ,
 Καὶ νῦν προτίληται.

His concinit Sophocles, *Elect.* 532.

Εὐνὴ παύση ὅπως σὺ, ἢ θρῆσις αὖ,
 Τῇ σὺν ὁμαίμῳ μῆτος Ἑλλήνων ἰσλήθῃ
 Θύσας θυγῶντι.

et Euripides, Iph. Aul. 1176. ab aliis jam adhibitus:

Διὶ καὶ εἴ, οὐ τῶν, ὃ φησὶ παύση,
 Αὐτὸς ἀπαύει, καὶ ἄλλος, οὐδ' ἄλλος χεῖρ.

Porro, vocabulum *macto* deorum sacris dedicatum est; unde Ovidius, in loco longe pulcherrimo et affectuum tenerorum refertissimo, *epist.* Did. ad *Æn.* 113.

Occidit internas conjux *mactatus* ad aras,
 Et sceleris tanti præmia frater habet.

Ver. 101. *classi*: G. *classis*; II. *classis*.

Ver. 102. *Tantum malorum!* In similia epiphonemata solet erumpere Virgilius; ut *Æn.* iii. 415.

Exitus ut classi felix faustusque daretur.

Tantum Religio potuit suadere malorum!

Tutemet a nobis jam quovis tempore, vatum

Terriloquis victus dictis, desciscere quæres.

105 Quippe et enim quam multa tibi jam fingere possum

Somnia, quæ vitæ rationes vortere possint,

Fortunasque tuas omneis turbare timore.

Tantum ævi longinqua valet mutare vetustas!

Auctor Cris., ver. 445.

———— *tantum solam vidisse malorum.*

Ver. 103. Obscurior locus, et in quo vix deprehenderis filum subtilius argu-
menti. Quantum equidem valeam dispi-
cere, ita concipienda est poëtæ mens:
“Etiam tu ipse, moribus ornatus, ingenio
“pollens, et excultus scientiæ disciplinis,
“ad omnem viæ flexum conaberis effu-
“gere veritatis vim, larvalibus religioso-
“rum fabulis devictus; nam multæ sunt,
“et vitæ rationes universas ab imo fundo
“turbare efficaces, adeo ut bene bestæque
“vivere nullo modo liceat. Quid mirum?
“quum in crasseissimâ caligine ignorantie
“versentur homines, a veræ philosophiæ
“luce longissime dissiti: quam in me
“auspiciam depromere et diffundere, si
“modo præceptis meis aurem velis pati-
“entem commodare: id, quod te maxime
“decebit.”

Ibid. *quovis*: G. *quodvis*; V. ed. Ω. *quoquis*.

Ver. 104. *desciscere*: Δ. *desistere*.

Ibid. *Terriloquis dictis vatum*. Locum ipsum perstrinxit Virgilius, extimuit locutionem, ad Æn. v. 524.

Seraque terrifici ceciderunt omnia vates.

Vetus glossarium: “*Terro, τροω, τροφω*.”
et, “*Terricrepus, βαρυερεπος*.” Hinc
fuit *perterrefacio* Terentii, And. i. 1. 142.
ut *terrificus* Maronis, cum *perterrefacio*
nostri, vi. 128. Claudianus, de laud.
Sul. l. 109.

———— *terrilenus* stridor ventantis Alani:

nam Helmsio conjectant, *terrilenus* equis
obtemperabit sobrius? Adde Sildonum

Apollinarem, v. 414. ad imitationem Clau-
diani propensissimum:

At tuba *terrisono* strepuit grave rancia fragore;
Respondat clamor litula, virtusque repente,
Ignavis vel *paria*, furit.

Ita legendum; non *parva*: ut in Æneide,
vi. 89.

———— *Albus Latio jam partus Achilles,*
Natus et ipse dea.

Ver. 105. Bertleius in margine sic
constituebat versum:

Quippe etenim *qui* multa tibi *confingere possunt*:
temerariâ quidem manu usus, neque pro
solertissimi artificis acumine ac prudentiâ.
Virgilius, geo. i. 176.

Poësum multa tibi veterum præcepta referre.

Ibid. *tibi fingere Somnia*. Maro, ed.
viii. 108.

Credimus? an, qui amant, ipsi sibi *somnia fan-
gunt*?

Pro et enim, V. ed. *æternum*.

Ver. 106. *vortere*. Ita semper scribi-
mus, ne color ille *αχαιωτικῆς* rubiginis,
quo, procul dubio, venerandum hoc poë-
ma primitus ubique enitesceret, Lucretio
nostro nimis deflorescat. Vestigia hu-
jusce orthographiæ passim manent hodie-
que, vel ipsorum exscriptorum stupore non
obstante, in dictionibus *vortex* et *devortium*.

Ver. 107. *turbare timore*. Sic etiam
Mantuanus, Æn. xi. 401.

———— Proinde omnia magno
Ne cessa *turbare metu*.

Ver. 108. *nam si*: V. ed. Ω. *jam si*:
et pro *certam*, P. V. ed. B. *certum*.

Ver. 111. *restandi*: i. e. resistendi. O-
vidius, fast. ii. 749.

———— melloribus, Ardea, *restas*,
Improba.

Silius Italicus, vi. 15.

Et merito: nam, si certam finem esse viderent
 Ærumnarum homines, aliquâ ratione valerent
 110 Religionibus atque minis obsistere vatum:
 Nunc ratio nulla est restandi, nulla facultas;
 Æternas quoniam poenas in morte timendum.
 Ignoratur enim, quæ sit natura animai;
 Nata sit, an contra nascentibus insinuetur;

——— *tuxa tñe parens decora alta paravit*
Restando adversa.

Hæc autem hausta sunt ex illis Epicuri, quorum reliquias tradidit nobis Diogenes Laërtius in x. 81. *Επει δὲ τούτοις ἰλως ἀπα-
 ρων, ἰσχυροὶ δὲ παραινέται, ὅτι ταραχῆς ὁ κεραι-
 στωὶς τοῖς ἀνθρώποις ψυχῆς γίνεται—* *εἰ
 ἐν αἰωνοῖς τι δύναιται προσδοκῆται, καὶ ὅπου-
 σται, κατὰ τὴν φύσιν.*

Ver. 112. *penas timendum.* Ad hanc formulam constructionis, Græcis celeberrime frequentatam, se Varro composuit, de re rust. iii. 16. fin. "*Colligendum eas* "in vas aliquod." Et Silius Italicus, xi. 562.

Nunc pacem orandum, nunc improba fœdere rupto
Arma repandendum, et bellum exitiale cavendum,
Auctor ego:

qui locum vulgatissimum Maronis sibi imitandum sumpsit, Æn. xi. 230.

——— *alia arma Latinis*
Querenda, aut pacem Trojano ab rege petendum:
uti scribitur castissime, et nos edidimus.
 Hæc autem videtur esse constructio, si res in elementa sua resolvatur, et suppleatur orationis series: "Quoniam timendum *est futuras esse poenas æternas in morte.*" Haud aliter statuerim de Virgillii geo. i. 160.

Dicendum et quæ sint duris agrestibus arma:
 i. e. "*Dicendum est arma etiam ea, quæ* "sint agrestibus." Vix videntur autem ejusdem rationis, quæ, a communibus constructionis formulis satis abhorrentia, protulit Gellius, atque ad examen revocavit in i. 7. Atticarum Noctium, quas lector aseat, multiplici doctrinâ suaviter conditas.

Ver. 114. *insinuetur:* i. e. se insinuet; ut Propertius, iii. 7. 28.

Et tibi ad effectum vires det Caesar, et omni
 Tempore tam faciles *insinuentur* opes.

Apuleius, metam. sub finem: "Adest
 "tibi dies, votis assiduis exoptatus, quo—
 "per istas meas manus pûssimis sacrorum
 "arcanis *insinueris.*"

Porro, huic loco opportunissime Lambinus Arnobium admovit, lib. i. "Quid sit
 "sensus, quid anima? Advolaritne ad
 "nos sponte, an cum ipsis sata sit et pro-
 "creata visceribus? mentis particeps de-
 "gat, an immortalitatis perpetuitate do-
 "nata sit?"

Ver. 115. *dirempta.* Proponit *perempta*, temerariâ satis atque puerili conjecturâ, Creechius, ut qui poetæ scopum neutiquam attigerit. Hanc autem habent efficaciam verba, si recte expédiantur, ut elucescat argumenti nitor: "Et, *quoniam*
 "*sit dirempta* (i. e. divulsa atque separata
 "a consortio corporis), *ideo* simul intreat
 "nobiscum, et intercidat: nam in con-
 "fesso est separatim corpus inveniri,
 "quum putrescat; et mox probaturus sum,
 "mutuas opes sibi præstare corpus ani-
 "mamque; ita ut alterum sine altero ne-
 "queat permanere:" confer iii. 324—
 351. *Rationem* igitur complectuntur voces
morte dirempta; et conclusionem rursus,
simul intreat nobiscum.

Cæterum, potestatem dictionis bene declarabit Cicero, Tusc. disp. i. 29. et unâ operâ mentem Cari illustrabit egregie: "Quod cum ita sit, certe nec secerni,
 "nec dividi, nec discerpi, nec distrahi
 "potest (animus): nec *interire* igitur.

115 Et simul intreat nobis cum, morte dirempta,
An tenebras Orci visat, vastasque lacunas;
An pecudes alias divinitus insinuet se,

"Et enim interitus quasi discessus, et
secessio, ac diremptus earum partium,
ante interitum junctione aliquâ
tenebantur."—Sic legendum: vulgo,
direptus; sed illud suadet Lucretius.

Ver. 116. Ipsissimas voces Ennii pro-
cul dubio nobis exhibet Lucretius; sed
viri venerabilis monumenta, longe pretio-
sissima, et æternum defenda doctis quum
Latine lingue principis explicandis utilis-
simam operam navassent, nobis invidit
seitas *transmararum*. Superant tamen nau-
fragii reliquiæ huc probabiliter pertinentes.
Apud Nonium habemus voce *Specus*.

Inferùm vastus specus:

et apud Varronem de L. L. vi.

Acherusia templa alta Orci, salvete, infera:
que luxata videntur et inconcinna; neque
laborem sane luserim in iis coagmentandis
cum fragmento, non aliunde, ut putem,
distracto, quod nobis conservavit Romanæ
pater eloquentiæ, in Tusc. dissp. i. 21.
sic distinguendum, scribendumque:

*Acherusia templa alta, Orci pallida,
Lethæa, nubila, obstita tenebris, loca.*

Ibid. *vastas lacunas*. Quam locutio-
nem sic visum est Mantuano variatam
dare, ad Æn. vi. 296. in præcellentissimis
majestate versibus:

Hinc via, Tartarei quæ fert Acherontis ad un-
das:

Turbidus huic cæno vastæque voragine, gurgis
Æstuat, atque omnem Coccyto eructat arenam.

Ita reponendum censeam pro *hic*: et fa-
cillimus erat lapsus ab antiquiore scripturâ
hic ad nostram emendationem.

Ver. 117. *pecudes alias*: nam et homo
pecus est, Horatio saltem teste, sat. i. 3.
100.

Cum propeperunt primis animalia terris,
Mutum et turpe *pecus*—:

ne plures testes citem; nam forte com-
modius capias *et alias pecudes*, ut laxè
elatum pro simplice *pecudes*, ad morem
gemellæ phraseos in S. Lucæ evangelio,
xxiii. 32. καὶ ἑτέροις δὲ κτηνῶν: quem

locum, nisi nostri plus æquo nobismetipsis
blandiantur fetus, haud inscite et indocte
illustravimus in Silv. Crit. v. p. 74. sed de
hoc incorruptius ferent judicium eruditi.
Similiter Miltonus noster, Par. amia. ii.
678.

————— God and his son except,
Created thing nought valu'd he, nor shun'd:

ubi in Bentlei notâ frustra Bentleium
queras.

Ibid. *divinitus*: i. e. "ex legibus ætar-
um circumductionis, divinâ ratione con-
stitutus:" unde Pythagoras, metempsy-
choseos doctrinam proferens apud Ovid.
met. xv. 143. de se profatur ad hunc modum:

Et, quoniam Deus ora movet, sequar æra mo-
ventem
Rite Deum—.

Ver. 118. *Ennius ut noster cecinit*.
Fragmentum loci, quem facile conjeceris
in animo fuisse poetæ nostri, per Cicero-
nis manum ad nos devenit, Acad. ii. 16.
"At, cum somniavit (Ennius), ita nar-
ravit:

"—— visus Homerus adesse poeta."

Et Ennianum deliramentum non illepide
sugillat Persius, vi. 10.

Cor jubet hoc Ennii, post quam destertit esse
Mæconides, quintus pavone ex Pythagoreo:

Horatium, ut adsolet, secutus, epist. ii. 1.
52.

Ibid. *primus*: adeo ut Nævium drama-
tum conditorem, rudi normæ sermonis
scribentem propiora, non videatur poetis
annumerasse superbius Lucretii judicium,
quod suo suffragio cumulavit auctoritas
Horatii, sat. i. 4. 48.

Ibid. *amano Helicone*: i. e. arboribus
dense consito, si audiendum modo sit glos-
sarium vetus: "*Amænus, sylvæ sylvæ,
cynipæus*:" quibus non dissident Horati-
ana illa, od. i. 12. 5.

Aut in umbris *Helicenis* oris:
nec Manilius, i. 4. Carum imitatus:

Ennius ut noster cecinit, qui primus amoeno
Detulit ex Helicone perenni frunde coronam,
120 Per genteis Italas hominum quæ clara clueret.

——— primusque novæ *Heliconæ* movere
Cantibus, et, viridi nutantes vertice, *lyras*.

Ver. 119. *ex Helicone*: V. ed. *Ω. ex lico-*
ne: quasi solitas aberrationis in propriis
nominibus tenaces, etiam notissimis ac
planissimis.

Ibid. *perenni frunde*: quam vocat Plinius, nat. hist. xvi. 93. *æternâ fronde*; ex arbore scilicet, cujus folia per anni totius vices florent, nec pallida, nec decidua.

Frunde vero antiquitus, ut supra, ver. 19. *frundiferas*, et Ennius, ann. v. "silvâ *frundescenti*." Sosipater Charisius, lib. i. p. 105. "*Frus*, hujus *frundis*; quod sic ab *Ennio* est declinatum ann. vii. Rares "*cant frundes*, non *frondes*." Velius Longus, de orthograph. sub init. "Unde *in multis etiam nominibus variæ sunt scripturæ*; ut fontes, *fontes*; frondes, *frundes*." Nec mirum, si accipiendum sit etymon Varronis, de ling. Lat. iv. 26. "*Fons*, unde *funditur* e terrâ aqua *vi-va*." Hos autem *apparetur*, ut erat sperandum, passim obliterare librarii scriptores; orthographiam venerandæ antiquitatis eâ, quæ apud suos æquales invaluerit, per constantissimam pervicaciam ac summam inscitiam mutantes. Vide plura ad ver. 722. Viri doctissimi, Vossius et Oudendorpius, vere restituerunt Cæsarem de bell. civ. iii. 58. "*etiam frus ex arboribus deficiebat*;" quam dictionem in vulgatæ lectionis prolixitatem, *fructus dico*, pronissimâ manu librarii extensum irent. Ut vero ad propositum revertar, vel inscriptiones lapidibus incisæ, vestustam orthographiam fidelius tradentes, locupletissimæ manent testes, quantum in hac provinciâ grassationem sibi permiserint exscriptorum natio.

Ver. 120. *Vox hominum* abest a V. ed. et vice *clueret*, II. *recluet*.

Ibid. *genteis Italas hominum* dixit noster per inversionem poeticam, sibi frequentatam, pro *genteis Italorum hominum*:

de quâ formulâ videas Bentleium infra, ad vi. 1063. nos ad Mosch. id. ii. 121. et quæ adnotabuntur ad ver. 475. hujusce libri. Sic Virgilius, *Æn.* xii. 199.

Utmque deûm infernam:

pro "*vim deorum infernorum*:" ubi pro spe meâ variant in voce *infernam* codices. Et judicari potest additamentum supervacaneum prorsus *ex hominum* in versu Lucretii, ut in hoc Suetonii loco, iii. 61. "Nullus a poenâ *hominum* cessavit dies; *ne religiosus quidem, ac sacer*." Ubi receptam lectionem tuetur Oudendorpius, et fortassis erudite atque prudenter; non possum tamen quin existimem vocabulum, de quo agitur, caudam ibi trahere ineptissime, et exquisitum scriptorem ita constituisse ab initio periodum: "Nullus a *poenâ omnium* cessavit dies;" i. e. ne quidem unus: quod venustum fuerit, efficacæque. Nostrum denique imitari voluit Sidonius Apollinaris, xxii. 178. rariore adoptandâ locutione:

Cum, *populis hominum* glandem linquentibus olim,

Fulvâ fruge datâ, jam secula fulva perirent.
Nec tamen lauto lectori tædium, ut puto, creem, si locum Silii, ubi hæc formula fefellit Heinsium, probe constitutum dederò, Pun. vi. 336.

——— nubes subito cum densa Laconum
Saxoleis latebris intentum ad prælia circum
Funditur, et *Pæna* insurgit *vis sæva virorum*.

Ordo est: "Nubes funditur *ex latebris* *circum intentum*." Vulgo, *intento*; (i. e. *intentum*, nî fallor) cassâ constructione. Heinsius, *Pænâ*; quam conjecturam locus Lucretii refellit. His etiam Priscianus in periegesi, ver. 659. committetur, tam quod locus elegantioribus accenseri possit, quam ut leviusculam emendationem nobis acceptam referat:

Hunc tamen, immenso torrentem flumine, vertit
In glaciem Boreas, horrendo flamine sævus.
Heu! miseros homines, habitant qui finibus illis,
Aëre damnatos tristi, nimisque rigore;

Et si præterea tamen esse Acherusia templa

Ennius æternis exponit versibus edens:

Quo neque permanent animæ, neque corpora nostra;

Quo pereunt pecudes pariter *populique virorum*,
Ni propere linquant sua rura furentibus auris.

Vulgo, *damnnati*, cum execrabili quâdam
κακοφωνῆς: et *Euris*, versu secundo contra
stante, et luculentissimis verbis Dionysii, ver. 678. non minus renuentibus:

————— λυγροὶ δὲ γυναικὲς ἈΗΤΑΙΞ
Χυμῶναι.

Ibid. *quæ clara clueret*: i. e. *κλαυ*, ut
ad hanc phrasim exacte loquebantur posteriores,
“*quæ audiret clara*.” Glossarium vetus: “*Cluor, δαῖζα*.” Ennius apud
Nonium voce *cluet*:

Per gentis esse cluebat omnium miserrimus:
audiebat nempe—nominabatur: unde *inclytus*
illustris. Plautus, Trinum. ii. 2. 28. qui et alias vocabulum adhibuit, non
prorsus rarum, vel priscis vel senioribus:

————— dum vivit, victor victorum *cluet*.

Hinc, ni fallor, castigandus est Ausonius
in epistolis, xvi.

————— Nam consul *æternus* *cluet*:

vulgo, *æternum*. Nec minus erat in usu
contracta forma *cluo*, *κλαυ*, conjugationis
tertiæ, ut supra in Plauto, quam *clueo*,
secundæ. Exemplum sistatur e Prudentio
simplex, cath. ix. 807.

Dexter in parentis arce qui *cluis* virtutibus:
i. e. polles; ut in Anth. Lat. i. epig. 73.

Foce Thalia cluens soccis, Dea comica, gaudet.
Ejusdem Anthologiæ epig. 144. lib. ii. hoc
admonitum vocabulo, maculâ penitus imbutâ
non pigebit eluisse, ver. 11.

Hos inter, juvenile *decens*, sed honore senilli,
Biseno celsus, Symmache, *facce cluis*.

Vulgo, *decus*; constructione nullâ. Nostra
emendatio venustatis est exquisitissimæ.

Ver. 121. *Et si præterea*. Quasi dixerit
poëta: “Quamquam, ut erumpat a
“me in immortalem virum vera vox, vix
“sibi constare videatur Ennius, aut saltem
“nugas effluite, cum fabulis de se-
“dibus inferorum commiscens doctrinam
“Pythagoream metempsychoseos, et effi-

gies hujuscemodi commentus, quæ ne-
“que verbis describere, neque animo
“comprehendere, cuivis facile est.” His
autem non intempestive apposuerim com-
mittendam Mæonidis vanitatem, ad Od.
A. 600.

Τὸν δὲ μὲν ὑποκρίσας βίην Ἡρακλῆων,
Εἰδὼλον αὐτοῦ δὲ μὲν ἀδρανῆταὶ θῆται
Τίττονται ἐν θαλάσῃ, καὶ ἔχουσιν παλλισφῆρον Ἥβης:

quæ J. Caesaris laudibus plenissime ac-
commodavit Næo, fast. iii. 701. ubi Ves-
ta loquitur:

Ipse virum rapul, simulacraque nuda reliqui:
Quæ cecidit ferro, Caesaris umbra fuit.
Ille quidem, calo positus, Jovis atria servat,
Et tenet in magno templa dicata foro.

Ibid. *templa*: i. e. altas cavernas: vide
notata ad ver. 1013. et ii. 28.

Ver. 122. *edens*: V. ed. *ædens*: unde
non inconcinne coneris sic refingere:

Et si præterea tamen esse Acherusia templa
Ennius æternis exponit versibus; *ædem*,
Quo neque permanent animæ—.

Malim tamen equidem duos, qui sequuntur,
versus pro Ennianis capere; nisi credibilis sit
Lucretium respicere distichon a Cicerone
conservatum, ad Tusc. disp. i. 16. Benteleio
acutissime emendatum, et cujus priorem ipse
sponte ad eundem modum castigaveram:

Unde animæ excitantur, obscuræ umbræ, aperto
ostio,
Alti Acheruntis, fuso sanguine, mortuorum
imagines.

Sed cæcissimis cæcior sum, si non adhuc
pede deficiat versus prior; quod demiror
Benteleium latuisse. Sic redintegrem sane
egomet:

Unde animæ excitantur, obscuræ umbræ, aperto
ab ostio.

Tum demum trochaïci pedibus rectis sta-
bunt: et, quum libri consentiant in “*falso*
“sanguine,” forte an scripserit Ennius,
“*falsi* sanguine:” i. e. *privati* sanguine.
Virgilius, Æn. vi. 401.

————— licet ingens janitor, antro
Æternum latrans, *extinguis* terreat umbras.

Sed quædam simulacra, modis pallentia miris:
 125 Unde, sibi exortam, semper florentis Homeri
 Commemorat speciem lacrimas ecfundere salsas

Imo, rebus, ut fit, inter scribendum, aliâ
 alii, lucem accendentibus, ita scripsit En-
 nius:

— *casse* sanguine, mortuorum imagines.

Cicero, de divin. ii. 64. cochleam descri-
 bens:

· Terrigenam, herbigradam, domiportam, san-
guine cassam :

et Avienus, orb. desc. 602. haud inveni-
 nuste:

Hic quondam Python, transactus arundine mem-
 bra,
sanguinis et cassus, proliza volumina solvit.

Atque hæc emendatio versus Lucretii, ad
 Ennianum distichum compositos, propius
 attingit.

Ver. 123. *permanent* : G. Π. Σ. Ω. *per-*
maneant; P. *perveniant*. Sed *permanant*
 unice venustum est, et tenuissimis fluidis-
 que imaginibus impendio conveniens. Ita
 noster, iii. 699.

Permanare animam nobis per membra solere
 Ovidius, ex Pont. iii. 3. 93.

— Ille est tenuis *dilapsus* in auras:
 et Lucanus, iii. 35.

— *Umbra*, per amplexus trepidi *dilapsa* mariti.
 Ver. 124. *simulacra modis pallentia*

miris. Hæc totidem verbis integra trans-
 tulit in usus proprios Mantuanus, geo. i.
 477.

— *et simulacra, modis pallentia miris*,
 Vix sub obsecrum noctis.

Claudianus in Rufin. i. 128.

— *simulacra coloni*
Pallida, defunctasque vident *migrare* figuras.

Pro *migrare*, quidam codices, *mutare*.
 Lego:

— *defunctasque vident mutare* figuras.

Confer Virg. Æn. vi. 492. Hor. od. ii.
 1. 21. cui Flacci formulæ multa similia
 observantur.

Ver. 125. *semper florentis*: *αυθαλως*,
 ut sertum, quo coronatur, foliis non deci-

duis; vide supra ver. 119. i. e. *æterni*.
 Ovidius, ex Pont. ii. 10. 13.

Tu canis *eterno* quicquid restabat *Homero*.

Et ex orto, vel ex ortam, edidit Pius.

Ver. 126. *speciem*: *ιδωλον*—membra-
 nam—corticem—effigiem: vide iv. 34—
 46. Claudianus, laus Seren. 110.

Quæque datur, *fratris speciem* tibi reddit *adempti*.

Ibid. *effundere*: sic L. M. Δ. Π. Σ. Ω.
 nonnulli *et fundere* dedere: P. *cui fundere*.
 Maro, Æn. x. 465.

— *lacrimasque effudit* inimis.

Porro, probabiliter judicat Havercampius
 illud *et fundere* merum esse *αεχαισμον* or-
 thographiæ, leviter vitiatum pro *ecfundere*:
 quod scriptum volui. In minoribus co-
 dicum literis vix possibile est *t* et *c* dis-
 tingueri. Vide Cortium ad Sallust. Jug.
 xiv. 11. Sed has scripturæ vetustioria
 formas caligine crassissimâ mersit impor-
 tunitas et indiligentia scribarum.

Ibid. *lacrimas salsas*: i. e. *σα πικρα δα-
 κρυον* Homeri, Od. Δ. 153. vide Silv. Crit.
 iii. p. 131. Et simile finxit de Agamem-
 nonis *ιδωλη* poëta, ibid. 390.

Κλαυθ' ἰ γὰ λυγρῶς, θαλῆρον κατὰ δακρυον ὑδαν.

Ver. 127. *Cæpisse* et: G. V. ed. B. M.
 Π. Σ. *cæpisset*; P. *cæpisset* et.

Ibid. *rerum naturam*. Paullo aliter
 Virgilius, geo. ii. 483.

— *nature* adcedere *partis*:
 et inferius ibid. ver. 490.

— *rerum cognoscere causas*.

Ibid. *rerum naturam expandere*. Maro,
 Æn. vi. 267.

Pandere res altâ terrâ, et calligine, mernas.

Exemplum compositi *expandere* in trans-
 lato sensu non invenio: unde haud ab-
 surde suspicari liceat, solenne vocabulum
 poëtæ, *exponere* dico, hic esse rescriben-
 dum.

Quum vero loqueretur Mæonides, et la-
 crimas effunderet, intelligendus est inde
 ostendere voluisse Ennius, non imagina-

Cœpisse, et rerum naturam expandere dictis.

Quapropter, bene quom superis de rebus habenda

Nobis est ratio; solis lunæque meatus

130 Quâ fiant ratione, et quâ vi quæque gerantur

In terris; tunc, cum primis, ratione sagaci,

riam prorsus atque evanidam fuisse hanc defuncti speciem. Quorum vero lacrimas effunderet Homerus? An miseria istius illastabilis regionis defensa? ut Achilles prior, Od. A. 488.

Βυλαμπρ σ', υπαρχος εν, θνητων αλλυ
Ανδρ παρ' αλληλν, ή μη βίωτος σολος εν,
Η πασι νικησσι καταφθιμωσσι ανασσει.

Ver. 128. *superis de rebus*: quas ad hunc modum explicatis declaravit ad v. 85.

rebus in illis,
Quæ supra caput ætheris cernuntur in oris.

Ver. 129. *solis lunæque meatus*. Virgilius, *Æn.* vi. 850.

calique meatus
Describent radio:

et Lucanus etiam, ix. 6.

terras inter, lunæque meatus.
Ovidius insuper, met. xv. 71.

quâ sidera lege mearent.

Denique, cum multis aliis, Cicero, *Arat.* progn. init.

Ut cum Luna mean; Hyperionis obfiscit orbi.

Ver. 130. *gerantur*. Sic omnes nostri, et aliorum, codices, cum vetustis editionibus: sed audacter intrusit, et exemplo pessimo, Lambinus, citra necessitatem, *gerantur* vulgarium editionum. Neque a meâ sententiâ Bentleii iudicium disces. Summo opere nugatorium agerem, si in tali re disquirerem per scriptores auctoritatum cumulum: sufficiat igitur Nasonianum singulare, met. xii. 62.

Ipsa, quid in calo rerum, pelagoque, geratur,
Et tellure, videt; totumque inquirat in orbem.

Quâ vi vero Mantuanus etiam, in materiâ similis versatus, geo. ii. 479.

Unde tremor terris, quâ vi maria alta tumescant.
In hoc autem operis propositi breviario, non attingit Lucretius libri primi secun-

dique disputationes: quæ proinde pro postulatis quibusdam sunt habendæ, ad doctrinas capitaliores, hic recensitas, itineri sternendo potissimum inservientibus.

Ver. 131. *tunc*: sic libri præstantissimi: sed, quum in *tum* et *tunc* perpetuo codices inveniantur variare, rem, titiviltii haud æstimandam, et ipsi consulens et lectoribus, silentio præteribo, contentus optimorum exemplarium auctoritatem sequi. Mihi sane versus sic castigatus placeret magis:

In terris; tunc, in primis, ratione sagaci—

Et, si fides Havercampo, quidam MSS. dant in *primis*; sed quos velit, plane nescio.

Ver. 132. *constet*: II. 2. *constat*; contra tenorem temporum, qui servandus est incorruptus.

Ver. 134. *Terrificet*: editiones duæ cum Bodleiano codice *Terrificent*: et mehercule illi numero unitatis, si attentius inspexeris, aliquid inest durius, quam quod facile castioris vir iudicii concoxerit. Versui sic reformato non offenderem:

Et quâ re, nobis vigilantibus obvia, mentes
Terrificent—:

i. e. "et quam ob causam terriculamenta
"illa simulacrorum visibus nostrarum
"mentium obversentur." Lector nasutus iudicet.

Ibid. *morbo adfectis*: ut Terentius, *Hec.* iii. 3. 5.

alio suspicans
Morbo me visurum adfectam.

Sed rarissime plenam phrasim poetæ saltem exhibent. Propertius, ii. 21. 1.

Jupiter, adfecte tandem miserere puellæ.

Ibid. *somnoque sepultis*. Hic ita Lambinus: "Ex Ennio:

"Nunc hostes, vino comitel, somnoque sepultis:

Unde anima atque animi constet natura, videndum:

Et quæ res, nobis vigilantibus obvia, menteis

Terrificet, morbo adfectis, somnoque sepultis;

135 Cernere uti videamur eos, audireque coram,

Morte obitâ quorum tellus amplectitur ossa.

"sic et Virgilius, *Æn.* ii. 189.

"Invadunt urbem, *senno* vinoque *sepultam*."

Cæterum, mavult Bentleius, "somnoce:" id tamen vix memoratu dignum videri possit, nisi quod nolim prætermittere vel levissimam tanti viri suspicionem.

Ver. 135. *Cernere*: B. *cernimur*. Pro uti, V. ed. Π. Ω. ut: et B. *audire coramque*: offensus utique positione, quam hic obtinet *re que*, non ingrata Lucretio, ut ut auribus magis fastidiosis insequentium poetarum minus jucunda. Vice coram, V. ed. *coronam* exhibet.

Ibid. *Cernere coram*. Maro, *Æn.* ii. 538.

— qui nati coram me cernere letum
Fecisti.

Ver. 136. *Morte obitâ*. Infrequentior hæc est nominis ac verbi consociatio. Si-militer autem Terentius, *And.* i. 3. 18.

Is obit mortem:

ubi sic Donatus: "Plene dixit, quod nos *obitâ* tantum. Virgilius (*Æn.* x. 641.):

"*Morte obitâ* quales fama est voltare figuras."

Nonnulla congressit exempla Drakenborchius ad Sil. Ital. ii. 574. nobilissimum locum, Venere Gratiasque elaboratum, et dignissimum sane, qui, politus meâ castigatione, nativis honoribus effulgeat:

Felix, Murre, necia, patriâque superstita felix!
At nos, Sidonis famulatum matribus actas,
Post belli casus, vastique pericula ponti,
Karthago aspiciet victrix: tandemque, *supremâ*
Nocte obitâ, Libyæ gremio captiva jacebo.

Vulgo, *supremum*. Mantuanus autem, quem in his versibus ter saltem imitatus est Punicorum scriptor, haud aliter ad *Æn.* vi. 513.

— ut *supremam* falsa inter gaudia noctem
Egerimus, nosti.

Gremio autem Telluris, ut quæ maternis affectibus in sinu foveat, et ulnis complectatur; sic ut in loco coram posito Lucre-

tius. Prior Silio, vates idem divinus, non immemor magistri, *Æn.* v. 31.

— quæ Dardanum tellus mihi servat Acesten,
Et patriæ Anchisæ gremio complectitur ossa.

Sed in hac elegantia commendanda quis molliissimum Meleagrum æquiparavit? e-pig. cix. Brunck. analect.

Αλλὰ σὶ γυναικαί, γὰ πατρὸς, τὰς παυδὲρας
Ἡρώα σὺς ΚΟΛΠΟΙΣ, ΜΑΤΕΡ, ΕΝΑΓΚΑ-
ΛΙΣΑΙ.

Plinius autem, nat. hist. ii. 63. et locum coram nobis, et eum, qui mox veniet ad ver. 252. cum ii. 997. illustrat felicissimâ convenientiâ. "Sequitur Terra, cui uni
" rerum naturæ partium, eximia propter
"merita, cognomen indidimus maternæ
"venerationis. Sic hominum illa, ut
"cælum dei: quæ nos nascentes excipit,
"natos alit, semelque editos sustinet sem-
"per: novissime, *complexa gremio*, jam a
"reliquâ naturâ abdicatos, tum maxime
"ut mater, operiens." Vetus inscriptio in Anthol. Lat. Burm. lib. iv. ep. 334.

Diva, precor, Tellus, alveo complectere, sancta,
Ossa, quorum in hoc nomina sunt lapide.

Ita interpungimus, ut redeat *sancta* ad *Tellus*; et rectius fortasse, quam in editis.

Ausonium denique in transitu emacula-

tum dabimus, Id. vi. 14. huc facientem:

Omnia quæ, lacrimis et amoribus anxia mœstis,

Exercent memores, obitâ jam morte, dolores;

Rurus in amissum revocantque heroidas ævum.

In vulgatis legitur *doloris*, et abest *que*. Multus est in hac locutione Tacitus, ut qui fuerit colore poetico sermonis studiosissimus affectator, et in primis amantissimus Virgilii.

Ver. 137. *animi*: V. ed. B. Π. *animus*: cui non favet variationi vel v. 98. vel similibus Virgilii structura, ad *Æn.* iv. 96.

Nec me adeo fallit, veritatem te mœnia nostra—

Nec me animi fallit, Graiorum obscura reperta
 Difficile inlustrare Latinis versibus esse;
 Multa novis verbis præsertim quom sit agundum
 140 Propter egestatem linguæ, et rerum novitatem:

Porro, dat etiam *Σ. fallunt*: frustra.

Ibid. *obscura reperta*: i. e. "doctrinas
 "subtilissimas, quas e reconditoribus Na-
 "turs penetralibus deprompserunt Græci
 "philosophiæ repertores;" quâ voce usus
 est ad iii. 1049. in carmine divinitus cas-
 lato:

Adde *repertores* doctrinarum, atque leporum.

Ver. 138. *inlustrare*: i. e. non tantum
 in novam atque inopem linguam transferre,
 verum etiam tenebrosas illas disciplinas
 ita luce perfundere, ut evadant clariore.
 Horatius, art. poet. 448.

— parum claris lucem dare coget.

Sub initio Academicorum Marcus Tulli-
 us:—"sum ingressus res eas, quas tecum
 "simul didici, mandare monumentis;
 "philosophiamque veterem illam, a So-
 "crate ortam, *Latinis literis inlustrare*."

Ver. 139. *Multa quom sit agundum*.
 De hac sermonis formulâ satis dedimus ad
 ver. 112.

Ver. 140. *egestatem linguæ*: "quum
 "Romanorum ingenia has philosophiæ
 "partes non accesserint, et verborum copia
 "non aliunde veniat, quam ex repetitis
 "virorum doctorum disputationibus, ad
 "multiplices obortas cogitationes decla-
 "randas undique vocabula disquirentium,
 "atque conformantium." Seneca, epist.
 LVIII. "Quanta verborum nobis pauper-
 "tas, imo *egestas*, sit, nunquam magis
 "quam hodierno die intellexi."

Cæterum, in editionibus ad hunc modum
 locus exhibetur, aspectu prorsus indecoro,
 citra necessitatem:

Difficile inlustrare Latinis versibus esse,

(Multa novis verbis præsertim quom sit agen-
 dum.)

Propter egestatem linguæ, et rerum novitatem.

Viam nos inivimus speciosiorē, ut hæc
 demum sit argumenti series, et clausula-
 rum nexus: "Scio difficile esse res tam

"obscuras in linguâ Latinâ dilucide ex-
 "ponere; præsertim, cum sermonis ino-
 "pia et ipsarum rerum novitas me redi-
 "gant ad dictiones inauditas hactenus,
 "atque ideo ab hominum communi in-
 "tellectu remotiores, procudendas."

Ver. 141. *sperata*: *Π. spreta*. Ob
 commutationem eam, de quâ ad ii. 2. de-
 dit fortasse noster:

Sed tua me virtus tamen, et *spectata* voluptas
 Suavis amicitie:

nam satius videtur arbitrari, voluptates a-
 micitie, diu jucundissimo commercio per-
 ceptas, impulsisse ad has vigilias laboriosas,
 quam gaudiorum futurorum spem; quasi
 diffidere posset amici sui studio ac con-
 stantie, nisi ulterius amorem ejus cumu-
 latis officii testimoniis, atque eis quidem
 ærumnosis, demereretur. Virgilius, *Æn.*
 vi. 687.

Venisti tandem? tuaque, *spectata* parenti,
 Vicit iter durum pietas?

Decernant autem pro arbitrio de hac o-
 mendatione lectores lauti: saltem emula-
 tur idem summus vates hunc locum ad
Æn. viii. 130.

Sed tua me virtus, tua terris dedit fama,
 Cognatque patres, et sancta oracula divom,
 Coniungere tibi:

ad quam normam credibile est, vel ex hoc
 Lucretii loco, versus istos castigandos esse,
 atque ordinandos: conferas velim, si te
 non pigeat, meam Silv. Crit. iv. p. 189.

Ibid. *voluptas Suavis amicitie*. Epi-
 curo scilicet, ut in omnibus consentiens;
 de quo sic Diogenes Laërtius, x. 148.
 'Ως ἡ σοφία παρασκευάζεται us την εν ελε
 βιν μακαριότητα, πολυ μινιστοι ιστιν ἡ της
 φίλης κτησις. Quam *γῆμνη* sic ornata
 magnifico suæ orationis convestivit Cicero,
 Acad. i. 20. "Restat locus, huic dispu-
 tationi vel maxime necessarius, de A-
 "micitiâ;—de quâ Epicurus quidem ita

Sed tua me virtus tamen, et sperata voluptas
 Suavis amicitiae, quemvis efferre laborem
 Suadet, et inducit nocteis vigilare serenas,
 Quærentem, dictis quibus, et quo carmine, demum

“dicit: Omnium rerum, quas ad beate
 “vivendum Sapiëntia comparaverit, nihil
 “esse majus amicitia, nihil uberius, nihil
 “jucundius.” Imo, sentiebat Epicurus,
και ισως φιλεσσι ποτε υπερβησιν Diog. Laërt.
 x. 121. quam sententiam suo suffragio
 commendat Paulus Tarsensis, ad Rom.
 v. 7. *Τωρε γαρ εν αγαθω ταχα εις και
 πολλω ανωθεν.*

Ver. 142. *quemvis*: G. M. *quamvis*.—
Efferre: sic G. Vind. V. ed. B. L. M. Δ.
 Π. Σ. Ω. ut pene inducaris affirmare, *et*
perferre editionum, quod ob reconditionem
 potestatem dictionis *efferre* videri non ab-
 surde possit ex interpretamenti statione ad
 marginem se in textum promovisse, edi-
 torum temeritati, vel certe quorundam
 scribarum vecordiae, esse imputandum.
 Lambinus admoveat quam opportune peri-
 ochen auctoris nescio cujus ex Ciceronis
 oratione pro P. Sextio, cap. 48. “Sed te
 “id, quod multi invident multique ex-
 “petant, inacidia sit, inquit, postulare, si
 “tu laborem summam cum cura efferas
 “nullum.” Ubi quoque scrupulum in-
 jecit Grævio vox, de qua satagimus, ten-
 tanti *afferat*. Neque aliter poeta vetus
 apud eundem Tullium, Tusc. dispp. iv.
 29. quem emendatiorem dabimus, et in-
 offensionem metri, ex vulgata lectione
 conruentis:

Neque tam terribilis ulla fando factio est,
 Nec aors, nec ira coelsum invertum malum,
 Quod non natura humana patiēdo *ecferat*.

Factio nempe est *res*, *et* Euripideum *πα-
 θος*: vulgo *ratio* legitur. Sic Plautus,
 Rud. v. 3. 15.

L. Neque edepol tibi do, neque quidquam debeo.
 G. Quæ hæc *factio* est? Non debes?

Apuleius de habit. doct. Plat. phil. sub
 initio:—“*materiam*—figurarum capacem,
 “*factionique* subjectam:” i. e. quæ pos-
 set artificem manum pati. Rursus au-

tem, *et perpeti ac pati* sæpissime valere
facere, longe notissimum est. Atque in-
 super ex probissimorum codicum varia-
 tione, atque constantissimâ Maronis imi-
 tatione, qui nihil exquisitionis in Lucretio
 intactum reliquerit, aut intentatum, non
 temere mihi videor colligere dictionem
efferre illi esse redonandam, ad Æn. xii.
 635.

— Sed quis, Olympos
 Demissam, tantos voluit te *efferre labores*?

Dictæ membranæ *perferre*, sed Musis
 multum indignantibus.

Ver. 143. *nocteis serenas*: i. e. *pure*
 tranquillas, ut loquitur Horatius; nullo
 strepitu, nullis perturbationibus, *τελειω-
 μιναι*: quippe quum mortalium curæ nube
 soporis obtegantur, et altum sit undique
 silentium, et tranquillitas:

*Μισησαν τι φιλα παντα
 Κιναται, ποση δαμνουν.*

Apollonius Rhodius, iv. 1058.

— *ενηλυθη υπηκυς*
*Νυξ ιερων ανδρων, κατωπιλησι δι ταυτων
 Γαλαν ομας:*

i. e. omnem tellurem *serenavit*. Cicero,
 Tusc. dispp. iii. 15. “Frons erat—tran-
 “*quilla et serena*.” Quid, quod *serena*
 videatur noctis perpetuum epitheton?
 Ennius, ann. xiv.

Omnes obcise, obcenseque, in *nocte serena*.
 Conferas Virg. geo. i. 426. Tibull. i. 2.
 63. Cic. Arat. phæn. 169.

Aliter libens amplexus essem Creechii
 nostratis suspicionem, ipso Bentleio non
 improbatam:

— noctels vigilare *severas*:

sic enim Lucretius ipse, iv. 461.

Et sonitus audire, *severa* silentia noctis
 Undique cum constant.

Ad Nemesianî ecl. i. 56.

Blanda tibi vultus gravitas, et mite *serend*
 Fronte supercilium;

145 Clara tuæ possim præpandere lumina menti,
Res quibus obcultas penitus convisere possia.

in diversum abeunt critici, hic *serenâ*, illa autem *severâ*, præferens: ego receptæ lectioni standum putem; videas autem Burmannum, qui docet hæc vocabula aliquoties in libris commutari.

Porro, super his serenarum noctium lucubrationibus, non incommoda sunt, quæ leguntur in Græcis Anecdotis Villoisoni, i. p. 295. ita constituenda: και γαρ της εν νυκτι ζητησιως δι' προς τα πατα παιδιων' υποφρονι γαρ οι ποιηται η δι' αλλο τι την νυκτα ισαλιστα, η δια το εν φρονις εν αυτη, ως και Επιχαρμος,

Ενι τι (φωη) ζήτους σοφον, της νυκτος υποφρονιων' και'

Πατα τα στυδαια νυκτι μαλλον υποφρονιται.

Vulgo, *ύφρονιται*, trochæico claudicante.

Ibid. *nocteis vigilare*. Horatius, sat. i. 5. 17.

———— noctes vigilabat, æq̃ ipsum

Mane:

et Claudianus, de bell. Gild. 449. cuius et Preigerus meminit:

———— alacque coactus,
Quas vigilat Veneri, castris impendere noctes.

Ver. 144. *quo carmine*. Olor Mincianus, geo. ii. 95.

———— et quo te carmine dicam,
Rhetica?

Ver. 145. *Clara*: Π. *Clare*.—*menti*: P. *mentis*: sed mendose.

Ibid. *præpandere lumina*: i. e. "lumen exhibere, quasi de fronte speculæ, quæ tibi, per tenebrosos erroris fluctus navi-ganti, viam præmonstret." Virgilius, cul. 15.

———— quâ Parnasia rupes
Hinc atque hinc patulâ *præpandit* cornua fronte:
ubi *prætendere* malit Scaliger, non satis idoneâ de causâ. Cicero dictionem adhibuit in dulcissimis versibus Arateorum:

Et post, hiberni *præpandens* temporis ortus,
Admonet, ut mendant mortales semina terris:
quem, ad hanc normam exactâ, verissimâ mactabimus ibidem emendatione:

Non pauca e costis depellens signa, repente
Exoritur, *pandens* industria lumina, Virgo.

Vulgo, *candens*: unde Grotius, corruptelam corruptelæ fedissime accumulans, *candens illustri lumine*. Sic autem verbo simplice Carus usus est ad v. 656.

———— roseam Matuta per ocos
Ætheris auroram defert, et *lumina pandit*.

ut Cicero, Arat. phæn. sub finem, et alibi etiam in superioribus ibidem:

———— simul, cum *lumina pandit*,
Ipe feram dextrâ retinet.

Ideo autem *pandere*, quod radiorum, a puncto dato profluentium, magis et magis amplietur atque expandatur fasciculus. Hinc proprietatem suam locus Persii nanciscitur, iii. 2. *πανησιαντικος* exornatus:

———— jam clarum mane fenestras
Intrat, et angustas *extendit* luminæ rimas:

dilatât utique, radiis perpetuo divergentibus.

Cæterum, loco Lucretii, coram posito, in primis convenit, et egregie inservit, qui legitur in v. 776. omnino gemellus:

———— et *aperto lumine* rursus
Omnia *convirunt* clarâ loca candida luce.

Cum his utiliter committi potest elegantissima Valerii Flacci phrasis, ingenio multum simili, Argon. viii. 248.

———— se pingues tum candida *flamma* per auras
Explicuit.

Plinius, nat. hist. ii. 9. "Non sumus pro-
fecto grati erga eos, qui labore, curâque,
" *lucem* nobis *aperuere*, in hac luce." Ita distinguendum, ut facilius intelligantur verba *in hac luce* ad priorem partem sententiæ redire. Sed an legendum?—"a-
" *peruere* in *occluso*?"

Ver. 146. *penitus*: G. *peniti*.—*convisere*: P. *conviscere*; Π. *comisere*.

Ibid. *convisere*: i. e. *adire*—*attingere*; et alibi noster vocem adhibuit, non in propatulo jacentem, aut alicubi temere legendam. Tullius in Arat. phæn. sic, o-
pinor, corrigendus:

Hunc igitur terrorem animi tenebrasque necesse est
Non radiei solis neque lucida tela diei

Jam simul ut supero se totum lumine Cancer
Extulit, extemplo cedit delapsa corona,
Et loca cœviri caudâ tenuis infera puppis.

Vulgo legitur *toto*, intolerabili plane *nano-
phus*. Et erroris facillima est declarandi
ratio. Antiquitus scribebatur utique *to-
tom*, et compendiose *totô*: unde, neglectâ
incuriosè virgulâ, aut etiam oblitteratâ ve-
tustatis situ, librorum provenit depravatio.
De hoc erroris uberimo fonte, vide Bur-
mann. ad Anthol. Lat. i. p. 6. nec fortasse
male fecisset editor, qui hanc scripturam
per totum Lucretium restituisset.

Ver. 148. *tela diei*: vide nos ad Eurip.
Herc. fur. 1093. Figurâ usus est Marius
Victor, comm. in gen. i. 101. cujus ver-
siculî, exquisitissimâ sane respersi elegan-
tiâ, vidati leguntur apud Maittaire, corp.
poët. sed fortasse operarum tantummodo
incuriâ, nam alia editio non nobis suppe-
dit:

Floribus ætheris varios vibrare colores,
Et magis ornatis se resplendere tenebris,
Cœcula Nox stupuit; rutilis dum spicula flammis
Fusa micant.

Quis autem in hac figurâ Prudentium
superavit? ad Hamartig. 86.

Aut, si fusca polum suffudit palla serenum,
Oppositis quoties radiorum spicula nimbis
Ignæ repercusso mentitos spargit in orbes:

i. e. ita spargit, ut *fictitios* efforment soles.
Interpres non intellexit: qui laudavit Ca-
them. ii. 5. haud minus elegantem locum.
—Expressit nostrum imitatione minus
ambiguâ Ausonius, Mosell. 269.

Exsultant uide super arida saxa rapinæ,
Luciferique pavent letalia tela diei.

Quem locum et Lambino laudatum esse
serius intellexi.

Ibid. *tenebras* *Discussiant lucida tela*.
Hunc locum in oculis habuit, opinor, Se-
neca sub finem epist. cii. "Aliquando
" *Naturæ* tibi arcana reteguntur, *discutie-
tur* ista caligo, et lux undique clara per-
" *cuiet*. Imaginare tecum, quantus ille
" *sit* fulgor, tot sideribus inter se lumen
" *miscentibus*." Et *αποσπασματι* pro-

VOL. I.

ductius dare volui, ut inde confirmetur
recepta lectio ad ii. 804. ubi nos uberiores
effundimur, contra Bentleii emendatio-
nem. Ad locum te recipias. Huc etiam
convertebat oculos Virgilius, geo. iii. 357.

Tum sol pallentis haud unquam discutit umbras.
In immensâ autem materie locorum hanc
elegantiam attingente, satis sit unum in-
super Homeri versiculum pervenustum
adduxisse, Od. E. 479.

Οὐδὲ ποτ' ἥλιος φασὶν ΑΚΤΙΣΙΝ ΕΒΑΑΑΕΝ.
Hac tamen occasione versus quosdam,
egregia hujusce figuræ exempla dantes,
insigniter depravatos, recte constituam,
et emendatissimos exhibebo. Avieni vero
sunt in Arati prognosticis, ver. 1566.

Sed non, ora cavo similis, medioque recedens
Orbe quasi, vel si radios dacingitur ultro,
Fingat ut australem porrecto sidere partem,
Aut boreæ rigidi jaculetur lumine signa,
Et vento et pluvilis reparatâ in luce carebit.

Vulgo; *Orbe*, quasi vel; et *luminis igne*.
Veram in priore loco distinctionem vidit
etiam Grotius, sed infelicissime emenda-
bat ore quasi: adi Virg. geo. i. 442.

Ver. 149. *Naturæ species*. Naturam
scilicet magnifice *προσώπων*, ut supra
Religionem, ver. 64. *Species* ergo forma
est, vel imago, ut nuper, ver. 126. *Homericæ
speciem*.

Cæterum, in Pii editione ad hanc nume-
rorum seriem disponuntur versus: vv. 149.
152. 153. 154. 155. 159. 150. 151. 156.
157. 158. 160.

Ver. 150. Verborum in hoc versu talis
exhibetur ordo vulgaribus editionibus:

Principium hinc cujus nobis exordia sumet:
quo quid turbatus, atque magis incom-
positum, sperari possit? Rationes, quibus
nisi sumus, in verbis aliter digerendis, vel
validiores videntur esse, quam quæ tali
sufficiant inconcinnitati amolientæ. Nos-
tram dispositionem luculenter exhibet edi-
tio Bononiensis; et voces hinc cujus trans-
positæ reperiuntur in Vind. V. ed. II. et
Σ. atque, uti suspicor, in aliis codicibus,

D

Discutiant, sed Naturæ species, Ratioque:

- 150 Quoius principium hinc nobis exordia sumet;
Nullam rem e nihilo gigni divinitus umquam.
Quippe ita formido mortaleis continet omneis,
Quod multa in terris fieri cœloque tuentur,
Quorum operum causas nullâ ratione videre

quorum testimonium siluerit editorum indiligentia. Hunc autem non patiuntur ordinem metri necessitates. Non igitur iudicandi sumus rem inconsulto nimis, et pro arbitrio, administrasse.

Porro, subobscurus est loci sensus, et ratio constructionis. Sic rem concipiendam arbitrer: "Cujus Rationis, vel Philosophiæ, principium ab hoc, quod insequitur, axiomate exordietur, vel suam instituet profectionem." Virgilius, *Æn.* iv. 284.

— quæ prima exordia sumat?

Ver. 151. Vulgatissimum est hoc effatum veterum physicorum, quod sic Aristoteles extulit, quem suscitât Lambinus:

Τὸ γινώσκοντες ἐκ μὴ ὄντων γινώσκειν, ἀδύνατον
περὶ γὰρ ταύτης ἡμετέρονται τῆς δόξης
παντὸς αἰ περὶ φυσικῆς. Persius, iii. 83.

Ægroti veteris meditantés somnia, Gigni
De nihilo nihil, in nihilum nil posse reverti.

Plura super hac re petentibus mandem Gatakeri commentarios ad Marc. Anton. iv. 4. eruditione multiplici pro more locupletissimos. Nec tamen addidisse me pigebit hoc dogma ex Democriti fontibus emanavisse; qui sic opinatus est apud Diogenem Laërtium, ix. 44. *Μῆδὲς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γινώσκειν, μῆδὲς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος φθίνεσθαι.* In quantum autem Democriteus fuerit Epicurus, docet Plutarchus in libello adversus Colotem, non longe ab initio, et stomachosæ Cicero sæpius in philosophicis.

Ibid. *divinitus*: i. e. deorum potestate. Quasi dixerat: "Redacti scilicet ad incertas, auctores tanti miraculi deos inferunt: hæc autem res extra deorum, quos sibi fingunt, potestatem jacet."

Ver. 152. *continet*: i. e. "metus hic

"superstitiosus, nihil esse Divis impossibile, ita finibus angustis inclusos mortales tenet, ut non audeant expatiari, et veras rerum causas investigare; formidabilem omnium confectionem patienter atque inconsulto divi attribuerent." Et est, ni fallor, ab *venatoris* re tralatio. Quid velim, satis aperiet Virgilius, *Æn.* xii. 749.

Inclusum veluti si quando in flumine nactus Cervum, aut punicæ septum formidine pennæ, Venator cursu, canis et latratibus, instat.

Conferas Nemes. cyneg. 303—309.

Ver. 153. *Quod*: II. *Quom*: nec displicet.

Ver. 154. *causas*. Audio Fabium inest orat. i. 7. "Quid? quod Ciceronis temporibus, paullumque infra, fere quoties s. litera media vocalium, vel subjecta longis esset, geminabatur? ut *causæ*: quo modo et ipsum, et Virgilium quoque scripasisse, manus eorum docent."

Ver. 156. *divino numine*: i. e. nutu. Homerus, II. A. 528.

— *ἀνέστηναι αὐτὸν ὀφείκει ΝΕΥΞΕ Κρονίων*:

et Virgilius, *Æn.* vii. 592.

— *σεύε νέμιν* Junonis eunt res.

Plura videas super hac voce ad ii. 632. Ver. 156. Ad hunc locum magnæ cidentur turbæ in codicibus. Versus 156, 157, 158, desunt in II. duo priores in Vind. et verr. 157, 158, 159, in V. ed. B. Alius est ordo versuum in II. ad hunc modum: verr. 158, 159, 156, 157. Sed ex his discrepantiis nihil efficias ad meliorem loci constitutionem, quam quæ in vulgatis obtinet.

Ibid. *nihil*. Sic V. ed. B. Vind. vulgo *nil*: sed nobis statutum est semper *nihil*

155 Possunt; ac fieri divino numine rentur.

Quas ob res, ubi viderimus nihil posse creari
De nihilo, tum, quod sequimur, jam rectius inde
Perspicimus; et unde queat res quæque creari,
Et quo quæque modo fiant operâ sine divôm.

160 Nam, si de nihilo fierent, ex omnibus rebus

scribere; tam quod codices ita plerumque exhibeant, quam quod frequentissimum sit hoc facere comicis tragicisque, in quantum superant, Romanorum; linguâ scilicet citatior vocis hujuscemodi veteres efferebant. Sic apud nostrum trisyllabas sunt vehementer, ii. 1023. oriundi, ibid. 990. nec uberrima non est similitum exemplorum seges, legentibus passim obvia. Ad Lucanum, v. 431. vice *tu comprehendant*, plene scribitur, et emendatius, opinor, *comprehendant*, in vetusto codice, qui publicæ bibliothecæ est in Academiâ Cantabrigiensi, quem nos contulimus. Sed eruditus videbimur procul dubio morosior et infructuose loquaces, si diutius huic rei immoremur: ergo missam faciamus saltim nunc jam.

Ver. 157. *quod sequimur*. Recte: *το ἑπομένον, το ἀκολουθῶν*: ut vi. 808.

— argenti venas, aurique, sequuntur.

BENTLEYUS.

Nam L. M. legunt, sequitur. Sic etiam Virgilius, *Æn.* i. 342.

— summa sequar fastigia rerum:

et alii bene multi non raro.

Ver. 158. *et*. Libri plures, ut: frustra. P. sequentem versum omittit; et sane tuto desiderari poterat: in Σ. ita scribitur:

Et quo quæque modo fiant sine numine divôm: numeris certe concinnioribus, sed haud dubie ad ver. 155. ex arbitrio librarii constitutis. In B. ne habemus pro *sine*: unde tentare possit aliquis,

Et quo quæque modo fiant; operâque Deorum: sed assentientem habuerit cordationum seminem. *divinum*, pro *divôm*, Π.

Ver. 160. *fierent*: Π. *fient*: et in se-

quente versu, loco *nîl*, Vind. V. ed. Σ. *nihil*; ut passim.

Porro, noster tantum non verbum verbo transtulit Epicuri dogma, prout extat in Laërtio, x. 38. Πρωτος μιν, ὅτι οὐδὲν γινεται ἐκ τοῦ μη οντος: παρὶ γὰρ ἐκ παντος ὡς ἐστ' αὖ, συνεγενετο γὰρ οὐδὲν ἀποδιαμνησιν. Unde liquidissime constat futilem esse variationem cod. M. dantis *nî*, pro *nîl*, in ver. 161. et vana arguitur cogitatio Havercampi, distinctionem post *egeret* tollendam esse, ut sequentis versûs sensus hinc sumeret exordium: quod vix operæ pretium fuerit animum advertisse.

Ver. 162. *e terrâ*: Π. *et terrâ*: atque loco posset, Ω. *possit*.

Ibid. *mare*: recentiores, ut plurimum, dicebant *mari*. Priscianus, lib. vii. p. 759.

“Vetustissimi solebant hujuscemodi nominum ablativum etiam in *e* proferre.

“Varro, antiquitatum humanarum xii.

“Ab Erythræo mare orti. Idem in Fun-

“danio: In mare aquam frigidam oriri.

“Atacinus quoque dicit:

“Cingitur oceano, Libyco mare, flumine Nilo.”

Quibus et alia exempla subjiciuntur ex Plauto, Lucano, Ovidio, atque aliis, apud ipsum lectori, qui plura vult, petenda.

Ver. 163. Scripsit noster, aut ego fallor ut nusquam alias, ob invenuste toties repetitam eandem dictionem *genus*:

Squamigerum *pecus*:

vide ii. 343. et nos olim ad Virg. geo. iii. 243. Ausonius, Mosell. 135.

Nunc, *pecus e quorum*, celebrare, magne stillure: et similiter epist. xxv. 19.—Porro, totam periodum, quæ nos diu multumque frustra habuit exercitos, punctis inconcinne dispositis misere affectam et tantum non

Omne genus nasci posset: nihil semine egeret.
 E mare primum homines, e terrâ posset oriri
 Squamigerum genus, et volucres: erumpere cœlo
 Armenta; atque aliæ pecudes, genus omne, ferarum,
 165 Incerto partu, culta ac deserta tenerent:
 Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
 Sed mutarentur; ferre omnes omnia possent.
 Quippe, ubi non essent genitalia corpora quouque,

disperditam, nitori suo atque ordini, rationibus validissimis fulti, restituimus. Sic exhibet editio Havercampi:

E mare primum homines, e terrâ posset oriri
 Squamigerum genus, et volucres; erumpere cœlo
 Armenta, atque aliæ pecudes: genus omne ferarum—

Ibid. *erumpere cœlo*. Sic absolute Maro, geo. iv. 78.

Ergo, ubi ver noctæ sudum camposque patentis,
Erumpunt portis.

Sillus etiam Italicus, xii. 439.

— angustis e faucibus æquor
Erumpunt scopulos inter:

et rursus vii. 355. qui versus meliore sunt distinctione excolendi:

— gilcente malo, et quassantibus ægra
 Armentis capita adjunctæ, pinguescere flammæ
 Cœpere, et, vincens fumos, erumpere vertex:
 “flammæ utique adjunctæ atque ventilatæ
 “armentis, capita sua undique jactanti-
 “bus.” Conferas eundem ad Pun. ix. 614. In iis autem locis, ut in Lucretio, contra usitatissimam Cari consuetudinem, et voluntatem Gratiarum, pronomen æ infelicissime vult inferire Heinsius. Videas utrobique Drakenborchium. Arnobius, fidiſsimus Lucretii imitator, lib. ii. p. 51. “Quid in Politico idem Plato? “Nonne—rursus *erupturos* homines tel-
 “luris e gremio scribit?” Ita Manilius, iv. 587.

— Totidem venti de partibus illædem
Erumpunt.

Ver. 164. *aliæ pecudes ferarum for-*

mula est orationis Lucretianæ, satis superque nobis ad ver. 475. et locos ibi notatos illustratæ, pro *pecudes*, vel greges, *aliarum ferarum*, tam mitium et herbis vescentium, quam ferocium atque carnivorarum; vide supra ver. 14. Et phrasim *genus omne* Lucretius similiter adhibuit ad iv. 739.

Omne genus quoniam passim *simulacra* feruntur: ubi videas quæ dixerim, et ii. 194. iii. 222. 267. v. 607. locos gemellos conferas.

Ver. 165. *tenerent*. Ita G. P. V. ed. B. L. M. Δ. Π. Σ. Ω. Nonnulli, *teneret*, contra auctoritatem librorum.

Ibid. *incerto partu*: i. e. “pecudes mitiores ex feris nascerentur, loca deserta “celebrantibus; et vicissim feræ bubus “et ovibus, culta pascua tenentibus et “hominum amantibus societatem, progig-
 “nerentur.” Auctoris scopo nihil apertius, et verborum ratione nihil evolutius; ut mirum sit Havercampum ac Preigeram de *pastu*, loco *partu*, cogitavisse; sic totam proprietatem argumenti perditum euntes.

Ver. 166. *Nec fructus iidem arboribus*. Mantuanus, geo. ii. 89. horumce versuum haud prorsus immemor:

Non eadem arboribus pendet vindemia nostris—

Ibid. *constare*: i. e. ordine uno atque imperturbato stare. Virgilius, *Æn.* iii. 518.

— cuncta videt cœlo *constare* sereno:

i. e. propriâ in positurâ tranquille stare.

Ver. 167. *ferre omnes omnia possent*.

Quî posset mater rebus consistere certa?

- 170 At nunc, seminibus quia certis quæque creantur,
Inde enascitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi inest quouisque, et corpora prima:
Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quod certis in rebus inest secreta facultas.

- 175 Præterea, quur vere rosam, frumenta calore,
Viteis auctumno fundi suadente videmus;

Totam clausulam sibi sumpsit mutuam
Virgilius, geo. ii. 109.

Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt.

Ver. 168. *genitalia corpora*: i. e. corpora primordialia; semina rerum, ac materies: adi supra, ver. 51—57. ii. 61. adeo ut importunissimâ sit vanitate Gassendus supponere volens *semina*, pro *corpora*. Ovidius, met. xv. 239.

Quatuor æternus *genitalia corpora* mundus
Continet.

Hæc *corpora genitalia*, seu primordia, vocat Epicurus apud Diog. Laërt. x. 41. *σπέρματα φύσις*: i. e. semina corporum insecabilia, his verbis usus: *ὅτι ταῖς ἀρχαῖς, ἀπὸ τῆς ἀναγκῆς καὶ τῆς φύσεως φύσις*.

Ver. 169. *mater certa*. Maro, Æn. vi. 322.

Anchiæ generate, Deûm certissima proles.

Ver. 170. *quæque creantur*. Sic P. V. ed. B. L. M. O. A. E. Ω. Alii, *quidque creatur*. II. habet, *quidque oriantur*. Has autem varietates, quo melius occurrant tædio lectorum, cultissimi scriptores adamant. Xenophon, anab. i. p. 49. ed. Hutch. *Εὐραῖα ΕΜΕΙΝΑΝ ἡμῶν ἔργα, καὶ ΕΠΙΣΤΙΤΙΣΑΤΟ το σπέρματα*.

Ver. 171. *M. nascitur*, absorptâ, ut fit, literâ *e*, ob similem finalem præcedentis dictionis.—Et, de constructione loci, videas dicta ad ver. 16.

Ver. 174. *secreta*: i. e. separata, vel *divisa*: unde ratio petenda est variæ lectionis Havercampo memoratæ, *diversa* utique; quod mendosum est pro *divisa*,

librarii cujusdam, vel lectoris, interpretamento, genuinæ dictioni *secreta* affixo. Noster iii. 264.

————— nihil ut *secernier* unum
Possit, nec spatlo fieri *divisa* potestas.

Ver. 175. *Præterea*: G. *Propterea*. Male: nam argumento novo munit rationes suas noster, a *tempestivitate* rerum ducto, super priore argumento *generibus* rerum nixo.

Ibid. *quur*. Priscianus, lib. i. p. 560. “Apud antiquos frequentissime loco cui syllabæ, *quu* ponebatur;—ut *quum* “pro *cum*, *quur* pro *cur*.” Et est scilicet contractio *cu* *quare*.

Ibid. *vere rosam*. Virgilius, geo. iv. 134.

Primus *vere rosam* atque *auctumno* carpere poma.

Ibid. *frumenta calore*. Hinc ex ingenio vere emendaveram prius Claudianum, quam codices quosdam consentientes novissem, ad Rufin. i. 8. in pulcherrimis de providentiâ Dei versibus:

————— qui lege moveri
Sidera, qui fruges *diviso* tempore nasci,
Qui variam Phœben alieno jusserit igni
Compleri, solemque suo:

diviso: i. e. sibi dispartito, proprioque. Editi, *diverso*, quo nihil auctoris scopo magis contrarium excogitari poterat, ne illud quidem Virgilianum, geo. iii. 149.

————— *alienis* mensibus æstas:
qui ibid. ver. 116. emendationi nostræ commodam operam navabit:

Divise arboribus patriæ.

Ver. 176. *Vices auctumno* dat B. ex

Si non, certa suo quia tempore semina rerum
Quom confluerunt, patefit quodcumque creatur,
Dum tempestates adsunt, et vivida tellus

180 Tuto res teneras ecfert in luminis oras?

Quod, si de nihilo fierent, subito exorerentur

errore, ni fallor, conferentis codicem, neque nimiam similitudinem literarum *i* et *c* in minoris scripturae formis intento satis oculo lustrantis.

Ibid. *suadente*. Ita G. B. L. M. A. II. Σ. Ω. *suadere*, V. ed. *sudante* autem P. cum aliis, hebeti nimium atque inscitâ ratione. Nos dedimus, quæ si cum hac voce conferenda dixeris, idem mutes

Χρησι χαλαυον, ισατομελα' ιταλοισιν :

longe magis poetica, atque a vulgari pedestris orationis usu remotiora. *Suadente* vero, quasi blandis vocibus compellante, et commodissimam se effundentibus spondente tempestatem; ut Virgilius, geo. iii. 522.

— Zephyris cum læta vocantibus æstas —.

Salmasium equidem cum festivo conatu, *sua dante*, longum valere jusserim; et Creechio nec iudicium nec lepor contigerat, *sudante* probanti.

Porro, hinc exorsus, Dei prædicat omnipotentiam gravissimis versibus ac suavisimis Sedulius, quos si attulero, gratiam non minimam a lautis lectoribus inibo: pasch. carm. lib. 1.

Te duce difficilis non est via : subditur omnis
Imperii natura tuis, rituque soluto
Transit in adversas, jussu dominante, figuras.
Si jubeas medlis segetes arere pruinis,
Memorem producet hyems; si currere mustum
Vernali sub sole vells, florentibus arvis
Sordidus impressas calcabit vinitor uvas;
Cunctaque divinis parebunt tempora dictis.

Pro *arere*, scribendum fortassis, *horrere*; spicilicet: et has voces aliquoties confundi discas ab Heinsio ad Ovid. met. iv. 777.

Ver. 177. *quia*. Sic P. et quatuor nostri: neque melius procedere poterat, quam

ad hanc lectionem, argumenti cursus: G. tamen, V. ed. B. L. M. O. habent, *qui*: unde non incommode refingas locum, levissimas per mutationes, ad hanc normam:

Si non, certa suo quoi tempore semina rerum
Tum confluerunt, patefit quodcumque creatur,
Dum tempestates adsunt—.

i. e. “ si non id, quod creatur, cui sua se-
“ mina suo tempore tunc confluerent, non
“ se ostendat ob anni tempestatem, pecu-
“ liariter convenientem?”

Nec imperite tentat Havercampus:

Si non certa, suoque in tempore, semina rerum—
Sed enodata magis sunt recepta, et vel his,
vel meis, longe præferenda.

Ver. 179. *adsunt*: i. e. favent, opitulantur; ut probissimi Latinitatis auctores passim: unde pene inducor, ut medium ostendam digitum Bentleio graviter interminanti, et codicibus obtemperem, ad Horat. art. poet. 101. quum non facile corrumperent librarii vocem *adflent* in suis membranis scriptam, neque difficilem, neque ignotiore vultu:

Ut ridentibus adrident, ita flentibus *adflunt*,
Humani vultus :

i. e. præsto sunt, ad quamvis mutationem se paratos exhibent. Idem ibid. ver. 205.

Adspirare, et adesse, choris erat utilis—.

Sed iudicio suo fruatur per me lector.

Ver. 180. *oras*: M. *horas*, usitatâ variatione: Bentleius maluit *auras* post *Fabrum*; ut *teneras auras* conjungerentur. Nobis neque aridet phrasid *auras luminis*, neque sinit novare in hoc loco, vel ambiguae magis constructionis timor, vel imitatio Virgiliana, quam statim suo tempore lectoribus nostris proferemus.

Huc adcredit, uti sine certis imbris anni
 Lætificos nequeat fetus submittere tellus;
 195 Nec porro, secreta cibo, natura animantum
 Propagare genus possit, vitamque tueri:
 Ut potius multis communia corpora rebus
 Multa putes esse, ut verbis elementa videmus,

Cicero apud Plinium, nat. hist. xviii. 61.
 e libris de div. i. 9.

Jam vero semper viridis, semperque gravata,
 Lentaculus triplici solita est *grandescere* fetu.

Ipse Plinius, ibid. ix. 54. "Si tempes-
 "tate satientur, *grandescere* et *partus*."
 Columella, ii. 20. "Ut potius in aræ, et
 "in acervo, quam in agro *grandescant*
 "frumenta:" qui habet etiam plus semel
ingrandescere, ut Accius *pergrandescere*
 apud Nonium.

Ver. 194. *lætificos fetus*: ut *lætus se-
 getes*, Virg. geo. i. 1. Apuleius, met. vi.
 init. "Per ego te *frugiferam* tuam dex-
 "tram istam deprecor, per *lætificas mes-
 "sias* caeremonias." Exstat etiam vox
 in Ennii reliquiis apud Ausonium.
 Et *fetus* ita scribimus, non per α duplicem
 litteram: vide A. Gellium, xvi. 12. fin.
 Ceterum, digni sunt, qui lectoribus pro-
 ponantur integri, non intemptivi versus
 ex Sedulii pasch. carm. lib. 1. ver. 37.

— sed amœna vireta
 Florentum semper nemorum, sedesque beatas,
 Per lætices intrate pios: ubi semina vitæ
 Divinis animantur aulis, et fonte superno
Lætificata seges spinis mundatur ademptis.

Sed legerim, *germina vitæ*; quæ scilicet
 in viretis nemorum florent, modo memo-
 ratis: ut idem etiam de *segete*, lib. v. ver.
 150.

— redundantem cumulo *germine* messem.

Ver. 195. *secreta cibo*: i. e. separata a
 cibo, vel privata cibo. Simili regimine
 dictionis feliciter usus est Ausonius, Mo-
 sell. 180.

— quum præbuit horas,
Secretas hominum casus, flagrantior æstus.

Ver. 196. *Propagare genus*: i. e. genus

juge longe mittere, interpretante Nonio.
 Silius, Pun. ii. 52.

— populle, seclisque, *propaget*
 Regna ferrox.

Ibid. *vitamque tueri*: i. e. a fame atque
 aliis infortuniis, quibuscum mortalitas
 luctari solet, *defendere*. Ovidius, trist.
 iv. i. 69.

Quam miserum portâ *vitam*, muroque, *tueri*!
 Et ibid. v. 9. 15.

Ille dedit *vitam*; tu, quam dedit ille, *tueris*.

Ver. 197. Id est, "Satis liquet suam
 "subesse unicuique rei materiem, propria
 "primordia, unde exoriantur et augmen-
 "sumant: quum vero res eadem videan-
 "tur ea suppeditare, ex quibus multa
 "animalia *grandescant*, non absurde putes
 "etiam *multa* esse rerum nonnullarum
 "communis *principia*: tantum abest scili-
 "cet ut nulla sint *principia*, et e *nihilo*
 "omnia proveniant!"

Ver. 198. *elementa*: i. e. verborum se-
 mina; vide ad ver. 82. nempe literas.
 Horatius, sat. i. 1. 25.

— ut pueris olim dant crustula blandi
 Doctores, *elementa* velint ut discere prima.

Ver. 200. *parare*: "*παράγειν*,
 "efficere;" docte et apposite Lambinus:
 mihi tamen persuasio insedit, antiquiorem
 Romanæ linguæ formulam, librariis, pro
 captu suo nova et vulgatiore callentibus,
 obrutam sublatare. Scripsit nimirum Lu-
 cretius, cum unius literulæ discrepantiâ:

Denique, quur homines tantos natura *parire*
 Non potuit?

Pomponius apud Nonium:

Si prægnans non ea, *paribis* numquam.

Diomedes grammaticus, lib. i. p. 378.

"Pario, cum ex hoc dicamus infinitivum

Quam sine principiis ullam rem exsistere posse.

- 200 Denique, quur homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus quei pontum per vada possent
Transire, et magnos manibus divellere monteis,
Multaque vivendo vitalia vincere secla;
Si non, materies quia rebus reddita certa est
205 Gignundis, e quâ constat quid possit oriri?

“*parere*, apud veteres *parire* dictum re-
“*perimus*; ut apud Ennium:
“*Ova parire* solet genus pennis condecoratum.”
Noster ipse similiter locutus est etiam in
v. 235.

Tellus ipsa *parit*, *natura*que dædala rerum.

Ver. 201. Commode satis Lambinus:
“Qualis fingitur Polyphemus a Virgilio,
“*Æn.* iii. 665.

————— “graditurque per æquor
“Jam medium, nec dum fluctus latera ardua
tinxit.”

Ver. 202. *manibus divellere*. Idem
Maro, *Æn.* ii. 290.

Ille simul *manibus* tendit *divellere* nodos.

Et credibile est Lucretium præcipue at-
tingere Xerxis facinora; qui, gigantesq̃
quidam permotus immanitate, montes dis-
cidit, et itinere pedestri transivit maria.

Ver. 203. *vivendo vincere*. Hanc quo-
que locutionem transtulit Virgilius in
Æneida, xi. 160.

Contra ego *vivendo* tibi mea fata.

Ibid. *vitalia secla*: qualia nempe vi-
vunt communis plebes hominum: *virum*
secula vocavit Mantuanus, in loco hinc
expresso, neque Freigerum latente, *geo.*
ii. 295.

————— *inmota* manet, multosque nepotes,
Multa *virum* volvens durando *secula*, vincit:
ubi permutationem habes maxime Lucre-
tianam, *volvens secula*, vice *volvens se-*
cula: vide nos ad ver. 475. huiusce libri:
nam hic est ordo verborum: “Vincitque
“multos nepotes, volvens, dum durat,
“per multa *secula* virorum.”

Ibid. *secla*: i. e. portiones quasdam tem-
poris in partes *seculi*; unde scribendum

videtur vocabulum per *e* simplicem; nam
etyma Varronis et Isidori, a *sensibus* et a
sequendo petentium, pro ineptissimis ha-
bere nullus dubitem.

Ver. 204. *quia*: V. ed. *quæ*; M. *qua*.
II. vocibus transpositis, *rebus quia*: et A.
omittit *est*.

Ibid. *reddita*: i. e. simpliciter *dada*, at-
tributa; ut noster *multoties*, et prior En-
nius, ann. viii.

Ingenti vadit cursu, quâ *redditus* terminus est:
et postea, cum multis aliis, Virgilius, *Æn.*
v. 347.

————— si primi Salio *reddantur* honores.

“Reddere, dare.” Nonius, laudans item
Plaut. *Aulul.* i. 1. 6.
Sic etiam *referre*, pro *ferre*, auctor *eleg.*
in Mæcen. obitum, ver. 90.

Atque aquilam misisse suam, quæ quæreret,
ecquis
Possit amaturo vina *referre* Jovi.

Ver. 205. *Gignundis*: B. *Signandis*;
unde nihil exsculpo.

Ver. 206. *nihil*: sic V. ed. B. A. II. 2.
Vind. qui et *nihil* dat. Vulgo editur, *nihil*.
Alibi diximus. Pro *de*, habet II. e.

Ver. 207. *quando*: Ω. *quin*.—*Quæque*:
V. ed. *quæ*.

Cæterum, crediderim suum morem hic
etiam Lucretio servatum esse, et scripsisse
illum:

Semine quando opus est rebus—:

quod agnoscent, qui diligenter evolvent
hos libros: neque obstat huius *quæ*: i. e.
quo modo; ne huic offendant incitiores.

Ver. 208. *poscerat*: nempe in suo omni
preterito, ut nunc etiam profuerant. Sic

Nihil igitur fieri de nihilo posse fatendum est;
Semine quando opus est rebus, quo quæque creatæ
Aëris in teneras possent proferrier auras.

Postremo, quoniam incultis præstare videmus .

210 Culta loca, et manibus meliores reddere fetus,

Esse videlicet in terris primordia rerum;

Quæ nos, fecundas vortentes vomere glebas,

habent G. V. ed. L. M. II. Σ. Ω. cæteri,
ponit: et B. præferre.

Ibid. teneras auras aëris, ut aëra tene-
ram, ii. 145. i. e. mollem, facile ceden-
tem. Nostrium sequitur Prudentius, ha-
mar. 91.

Libra ne tenerum penetret meditatio calum :
et psychom. 121. pulchro loco:

— stridens sequitur convicia pinus,
Per teneras crispata notas :

ubi nihil vidit nuperus editor Romanus.
Præ Virgilius, Æn. ix. 699.

— volat Italia cornu
Aëra per tenerum :

ubi ex Heinsio, qui omnino consulendus,
detinet exemplorum segetem. Avienus,
Ara. 9.

— hic tener aër,
Materisque gravis concretio.

Ver. 210. fetus: G. feti: et, pro reddere,
volebat Gifanius reddier; quam barbare!
Infectus est omnino, me iudice, qui re-
ceptam lectionem velit extrudere; si quis
tamen hoc verbo tentetur, ei commendem
Bodleianam divinationem:

— et manibus meliores edere fetus:
ut ipse Lucretius, ii. 617.

Vivam progeniem qui in oras luminis edant:
cum Marone, geo. iv. 199.

— aut fetus nixibus edunt.
Sed manus sunt a sanissimo loco abstenen-
da.—Porro, locutioni manibus reddere,
convenientissime committetur Mantuani
vatis germanissima, Æn. ix. 704.

— neque enim jacule vitam ille dedisset.

Ver. 211. in terris: ponit post rerum
II.—in teneris, B.

Ibid. esse videlicet. Plenum fuerat,
“Videre licet esse.” Terentius, Heaut.
iv. 8. 16.

— id amicæ dabitur. Ch. scilicet
Datum: i. e. scire licet, ut noster ii. 468. Videas
ibi Westerhovium.

Quid autem? Jacet in corruptelâ Lucretii
veraculus, neque de nihilo est res teneris
Bodleiano codice exhiberi. Me sponsore
rescriptum velim:

Esse videlicet in tenebris primordia rerum.

Hinc est, quod statim dicat poëta, cimus
ad ortus; diei nempe et lucis, e caligine
profundâ soli. Maro, Æn. vi. 267.

— res altâ terrâ et caligine mœnas.

Redeas ad ver. 180. ubi de terra fetus lo-
quitur gemellâ phrasi, in oras luminis
veniente. Conferas Claudian. in Prob.
et Olyb. cons. 43. cum Horat. od. ii. 2. 2.
Statim sequitur terrâi, minus venuste, si
stetur receptæ lectioni.

Ver. 212. vortentes vomere glebas. Ma-
ro, geo. iii. 525.

— quid vomere terras
Invertisse gravis?

Ubi quovis pignore contenderim veram
scripturam a Virgilio manu fuisse glebas,
longe longeque pulchriorem; et terras ex
interpretatione marginali se in contextum
insinuasse. Vide modo inconcinnitatem
repetitionis, a castissimi poëtæ poemate
limatissimo maxime alienam:

Ad terramque fuit devexo pondere cervix.
Quid labor aut benefacta juvant? Quid vomere
terras—

Ver. 213. subigentes: B. subingentes.
—cimus: L. M. scimus; s, ut sepius,

Si penitus perimit consumens materiem omnem,
Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Reducit Venus; et reductum dædala tellus

Ver. 230. Punctum Bentleius *et generatim* postponendum jubet, sed omnino male: hoc enim dicit poëta: "Unde animalia, suo quodque genere, in lucem reducuntur; et pabulis, cuique generi convenientibus, sustentantur?" Conferas ver. 165.

Ver. 231. *ingenuei*. Sic soli castissima orthographia B. L. M. *ingenii*, V. ed. *ingeniti*, P. de qua lectione sic Bentleius: "Quidam codices *ingeniti*. Optime. "Unde mare, inquit, sui fontes et flumina externa suppeditant et integrant?" Vide ver. 1031. ii. 591. vi. 613." Hactenus vir acutissimus; omnino infeliciter, neque præ libris integerrimis audientibus editori cauto; qualem ab immutatione textus facile deterruerit vel unicum Ausonii testimonium, in Mosell. 65.

Utque sub *ingenuis* agitate fontibus herbæ
Vibrantes patiuntur aquas.

Suffragetur etiam Prudentius, cathem. iii. 51.

Fundit *opes* ager *ingenuas*,
Dives aristiferæ segetis:

i. e. puras, simplices, nativas; non arte quæsitæ, et labore; vel, ut cum Virgilio loquar,

_____ quas ipsa volentia rura
Sponte tulere sua.

Similiter Boëtius, lib. iii. met. 1. init.

Qui serere *ingenuum* volet *agrum*,
Liberat arva prius fruticibus.

Neque abludit lepidus Juvenalis locus, qui neque Pium latuit, sat. iii. 20.

In vallem Egeriæ descendimus, et speluncas *Disimiles veris*: quanto præstantius esset Numen aquæ, viridi si margine cluderet undas Herba, nec *ingenuum* violarent marmora *tophum*? Grangæus pro *præstantius* conjectat *præsentius*; quod probem equidem, cæteris, uti nunc leguntur, stantibus: sed loci color mihi aliter persuadet veri esse similes divinationes nostras:

_____ quanto præstantius *isset*
Flumen aquæ:

i. e. purius suaviusque. *Ingennum* vero *tophum*, *avrotopum*, neque lapicidarum artificii sollicitatum, atque expolitum; scabrum denique, ad interpretationem Sardonii Apollinaris, v. 26.

_____ scabri fusus sub pomice *tophi*.

Confer his nostram Silv. Crit. v. p. 168. cum Drakenborchio ad Liv. iv. 30. Ergo, *fontes ingenui* sunt integri et eluceri fontes; meræ scaturigines ipsius terræ; non turbate, non commixtæ. Nobis videtur nimis argutum *et ingeniti*. Cæterum, qui Lucretio est *fons ingenuus*, incertus auctor Copæ vocat *virginium*, ver. 15.

Et quæ *virgines* libata Acheloi ab *amne*
Lilla viminalis adluit in calthida.

Immerito suspectas habuit has voces Heinsius, sed probante Burmanno ad Anth. Lat. i. p. 714. Quid enim magis proprium dici possit epithetum *Nympharum*? Clemens Alexandrinus, Strom. i. p. 321. *γυνὴ παρφυία* memorat: sed maxime appositus est Æschylus in Pers. 615. ubi cæssæ constructioni per emendationem facilem subveniendum est:

Τῆς τ' ἀνθυμῶντος σταγῆμα, παμφυίας μῆλι,
Λιβῶντι ὑδρὸς αἰς ΠΑΡΦΕΝΟΥ ΠΗΓΗΣ ΜΙΓΑ.
Vulgo, *μῆλι*. Homerus, Il. Θ. 437.

Μιγδ' ἀλλοιῖ θύοι.

Orpheus etiam, Argon. 338.

Λαυφῆς τ' αἰνυς, *Αἰνυς ΜΙΓΑ χρυσόπυργος*: ut idem alibi plus semel. Ille Burmannus subdubitavit de phrasi *libata amne*, per se nimirum minime ambigendâ; de quo tibi fuerit locupletissimus testis poëta noster, ad v. 261. ubi de *rodentibus fluminibus* erat locutus:

Ergo terra tibi *libatur* et aucta recreat.

Quum vero nullum efficiat laudabilem sensum in hoc loco, quem tractamus, ista dictio, legendum aio:

_____ virgineo libata Acheloi ab *argue*
Lilla.

230 Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens?
Unde mare, ingenui fontes, æternaque longe
Flumina, subpeditant? unde æther sidera pascit?

Sic de *liliis* iisdem Propertius, l. 20. 39.

— decerpens tenero pueriliter ungui :

ut prior Catullus de *flore*, lx. 43. quem Propertius sectatur :

— tenui carptus defloruit ungui :

Jam vero passim idem valent *carpere* et *libere* ; unde explicatur Ennii versus laudatissimus, cujus tamen rationes perspexit nemo :

Nos delibatus populi, suadæque medulla :

i. e. "quem si seligas e populo, idem "feceris, ac si carpas floris gemmulam." Funderus, Ol. i. 20.

— *δερναι μιν*
καρπας αργυρος αρε πικρα.

Porro, Lucretii fontes *ingenuos* Cato in *Diris*, cultissimo poemate, *castos* nominat, ver. 90.

Dulci rursus, valete ! et, *Lydia*, dulcior illis !
Ranti *fontes*, et, felix nomen, *agelli* !
Tandem ah ! miseræ, descendite monte, capellæ !
Olli non iterum carptis pabula *noti*.

Sic haud dubie legendum : conferas verr. 67, 68. Vulgo, *mollis nota*. Apud Statium, silv. ii. 1. 44.

Ignemque super crines.

sunt crines non adulterini, et nitore naturali, non fucato, commendati. Tacent interpretes. Adi porro nostram *Silv.* Crit. v. p. 158.

Dumque, ut Ω. codicis scriptor, distinxi ad *mare* ; ex quo pendet utique vera loci interpretatio. Ait noster : "Unde mare, "unde fontes, unde flumina suppetunt, "et sufficiuntur !" — Nam id doctrinæ, "fontes et flumina ab oceano derivari," prorsus incommodum est huic loco, et contrarium. Vide mox, ver. 540. de voce *suppetit* ; uti sæpe Tacitus, et alii loquuntur. Et jam video Lambinum inivisse rectam viam, sed neminem sequi voluisse, quod pertinet ad vocabuli *suppeditant* interpretationem.

Ibid. *æterna*. Hæc lectio, quantivis sane pretii, codici Σ. debetur : nempe *αιωνια ποταμαι*, ut Hesiodus, opp. et dd. 735.

— *αιωνια ποταμαι καλλιερων ιδου :*

ut ibidem, ver. 548.

— *ποταμαι αρε αιωνιων.*

Ennius, apud Macrobi. vi. 2.

Constitere *amnes perennes*.

Et verbis impendio signatis usus est Lucretius : *æterna longe* : i. e. "flumina, "quæ per tantum spatium decurrunt, et "indefesso pede !" De confusis vero vocibus *æternus* et *externus*, vide Burm. anth. Lat. i. pp. 232, 448. et Drakenborch. ad Liv. i. p. 670. iis collata, ad ver. 286. His autem commodissimus superveniet Silius, iv. 692.

Miratur pater *æternos* comare repente
Eridanus curvus :

Ovidius etiam, amor. iii. 6. 20.

Tu potius, riplis effuse capacibus, *amnis*,
Sic *æternus* : eas ! labere fine tuo.

Et Avienus, Arat. phæn. 49.

— velut *amnis*,
Quem festina citis urget Natura fluentis,
Lapsu continuo :

cum Rutilio, itiner. 109.

Nempe tibi subito calidarum *gurgis aquarum*
Rupit *Tarpeias*, hoste premente, *vias*.

Si foret *æternus*, casum fortasse putarem :

ubi plura Burmannus. — Et considerandum est, an aliud sonet *ingeniti* supra, præter non aliunde deducti, per canales scilicet ; adeoque poëtæ menti parum conveniat. Idem Rutilius, ver. 104.

Totaque *natio* moenia *fonte* sonant :

i. e. ibi nato, ingenito ; ut etiam Propertius, iv. 4. 4. — De scripturâ vero *fontes*, vide ad ver. 119.

Ver. 232. *æther* : i. e. ignium thesaurus et habitaculum. Ovidius, met. i. 26.

Ignis convexi vis, et sine pondere, coeli
Emicuit, summæque locum sibi legit in *arce*.

Omnia enim debet, mortali corpore quæ sunt,
Infinita ætas consumpsæ ante acta, diesque.

235 Quod, si in eo spatio atque ante actâ ætate fuere,
E quibus hæc rerum consistit summa refecta;
Immortali sunt naturâ prædita certe:

Vide nostrum v. 499. quam opinionem, ut quæ pervagatio sit, atque omnium fere philosophorum, non dubitavit in hoc loco præsumpsisse.

Ibid. *æther sidera pascit*. Virgilius, *Æn.* i. 608. ita certissime castigandus, ut daturus sum; et sancte jurare possim, me in hanc emendationem proprio Marte pervenisse, quum prior Heinsius attigerit:

*In freta dum fluvii current, dum montibus umbræ
Lustra dabunt, convexa poli dum sidera pascit.*

Per similem prorsus corruptelam meliores libri dant *nudabant*, pro *nuda dabant*, ad Lucret. v. 969. Quod autem objicit Heynius de *convera*, sane leviculum est, et facile poetæ concedendum, ut mille alia non alio colore commutatæ locutionis. Cæterum, fons clausulæ, quam illustramus, est Callimachus, hym. Del. 175. ut alii quoque dudum observavere:

η ισαριθμοι

Τυφει, ὅπως πλῆντα κατ' ἡμέραν βυκαλιούνται :
i. e. *βυκαλιούνται, pascuntur errabundi.*

Ver. 234. *consumpsæ*: V. ed. B. Π. Σ. *consumpsisse*. Hujuscemodi vero contractiones, etiam apud illorum poetarum scripta, manibus puerorum frequentissime volutata, passim legentibus ingeruntur: vide Drakenborchium, ad Sil. It. xvi. 84. Singulare tamen exemplum, prætermisum editoribus, non pigebit attulisse ex Officiis Ciceronis, ut locus iste tragici nescio cujus emendatio evadat. Exstat in iii. 26.

Quod, ni Palamedis peripicax prudentia
Istius *percepserit* malitiosam astutiam,
Fide sacratæ: jus perpetuo falleret.

Vulgo, *audaciam*, quod alienum prorsus est: vocem vero *malitiosus* cum *astutus*—versutus—*fallax*, et similibus, centies Cicero copulavit.

Quid autem prohibet ad Silium etiam restituendum eandem occasionem arripere? Pun. viii. 109.

— nec *obscissem* thalamo, ni, magna minata,
Meque suâ ratibus dextrâ imposuisset, et alto
Egisset rapidâ classem Cyllenius *auris*.

Euris habent omnes libri; sed ne latum quidem unguem moris est Silio a Marone decedere, qui sic de eodem vento, *Æn.* v. 2.

— fluctusque atros *Aquilone* secabat.

Et de hac emendatione non relinquatur dubitandi locus, cum Ovidius accesserit, met. iii. 209.

Inde ruunt alii *rapidâ* velocius *auris*.

Ibid. *ætas diesque*: *is ðia ðæon*, pro more usitatissimo poetâ. Rectum nostro placuit ad ver. 558. hujusce libri:

— longa *diæ*

Infinita *ætas*:

cujus exemplum prior Ennius exhibuerat, quod legitur apud A. Gellium, ix. 14.

Postremæ longinqua *dies* confecerit *ætas*:

ubi *dies* stat *αρχαῖναις*, pro *dici*. Non multum abludit Virgilii formula, ad *Æn.* ix. 447.

Nulla *dies* umquam memori vos eximet *æva*.

Haud accesserim igitur Benteleio dicenti, Lege

Infinitæ ætas consumpsæ anteacta diæ:

nam poetæ non ad morosiores pedestris orationis consecutiones violententer exigendi: sin aliter, mox marcuerint utriusque linguae bellissimi lepores.

Ver. 237. Ita luculenter statuit Epicurus apud Diog. Laërt. x. 39. *Και μὴν καὶ τοὶ παῖ καὶ ταῦτοι ἢ οἱ οἶοι οὐ ἴσιν, καὶ αὐ τοῦτοι ἴσται· ὅτι γὰρ ἴσιν οὐδ' ἡ μεταβαλλὼν παρὰ γὰρ τοὶ παῖ ὅτι ἴσιν, οὐδ' αὖ ἡ μεταβαλλὼν αὐτοὺς ἐν τῇ μεταβολῇ κατανοοῦν.* Explicatio est in hanc rem Pythagoras

Haud igitur possunt ad nihilum quæque revorti.

Denique, res omnes eadem vis causæque volgo

240 Conficeret, nisi materies æterna teneret

Inter se nexu, minus aut magis indupedita;

Tactus enim leti satis esset causa profecto;

Nasonianus, met. xv. 252. qui multum
lucis impertiet Lucretio:

rerumque novatrix
Ex ætæ ætæ reparat Natura figuras:
Nec perit in tanto quidquam, mihi credite,
mundo;
Sed variat, faciemque novat; nascique vocatur
Incipere esse aliud, quam quod fuit ante; mori-
rique
Denotare illud idem: cum sit huc forsan illa,
Hæc translata illuc, summâ tamen omnia const-
stant.

Ver. 238. *possunt revorti*; nam con-
tenditur ea primitus ex nihilo venisse:
hinc *reverti*. Virgilius, geo. ii. 312.

Hæc ubi, non a stirpe valent, cunctæque *reverti*
possunt.

Versum vero sic representant Δ. et Σ.
Haud igitur *posse* ad nihilum, *pulo*, quæ-
que *reverti*: more minime Lucretiano.

Ver. 239. *eadem vis*: illa nempe vis
modo memorata, ver. 234. vetustatis, et
interacti temporis, exitium inevitabile tan-
dem inducentis. Hinc etiam elucescit
proprietas *res conficeret*, vocis huic rei po-
tissimum dicata. Noster, iii. 959.

Et tibi non *annis* corpus jam marcet, et artus
conficiti languent.

Ita Virgilius, Æn. iv. 599.

Quem sublimæ humeris, *confectum ætate*, pa-
rentem.

Adeas etiam Æn. xi. 85. et Ennii ver-
sum nuper admotum, sub ver. 234.

Ver. 240. *nisi*: V. ed. B. II. *nec*.

Ver. 241. *neru*. Sic Vind. Δ. II. Σ.
qui habet *nerum* in margine: cæteri,
nerus, vel *neras*. Placet quod in con-
textu exhibuimus. Lucanus, iv. 189.

Nunc *ades*, æterno complectens omnia *nexu*.

Manilius, ii. 163. ut acutissime rescripsit
Bentleius:

His *conjectis* moent æterno brachia *neru*.

Vol. I.

Arnobius, lib. i. p. 38. "Christus—
"solvit et vicit, quæ *perpetuis* *neribus* et
"immobili fuerant necessitate *devinc-*
"ta."

Neru autem *teneret*, ut Maro non dissimuliter, Æn. viii. 582. *Complexu teneo*.

Ibid. *indupedita*. Sic G. P. Vind. V. ed. B. L. M. Δ. II. alii *endupedita*, vel *indupeditæ*, ut Σ. vide nos superius, ad ver. 83. Et rectæ constructionis foret *indupeditas*, nempe *res*, ver. 239. sed in neutrum genus ita delabi, et vicissim, solet in his noster. Similem videre est variationem in verr. 216, 217. nam ordo est: "Nisi materies æterna teneret indu-
"pedita nexu minus aut magis inter se:" ita ut vi majore vel minore dissolvi possint res in sua primordia, mox in novas species coalituræ, sed interituræ nunquam.

Ver. 242. *Tactus*: II. *tectus*; P. V. ed. B. Δ. *tractus*: non probo; succurrit tamen Horatius, quem apponam, huc quamvis ægre obtorquendum, sat. ii. 6. fin.

————— sed me
Imperiosa trahit Proserpina.

Hoc dicit noster: "Si vel tangeret Mors,
"omnia perirent: et mortem valeret in-
"ferre rebus non æternis vel vetustas, vel
"alia demum quævis causa."

Ibid. *satis causa*: i. e. *sufficiens causa*, idonea; nam vocabulum *satis* adjectivi officio fungitur, omnium generum ac numerorum: adeas ea, quæ congemit et disputavit Staverenus ad Cornel. Nep. Epaminond. cap. 4. Hinc emendandus est Terentius, And. i. 1. 3.

————— Rodeo inde iratus, atque ægre ferens:
Nec *satis* ad objurgandum *causa*. Diceret,
Quid feci?

Quippe, ubi nulla forent æterno corpore; quorum
Contextum vis deberet dissolvere quæque.

245 At nunc, inter se quia nexus principiorum
Dissimiles constant, æternaque materies est,
Incolomi remanent res corpore, dum satis acris

Vulgo, *causa*: sed Donati commentarius nostram tuetur divinationem. "Mire expressit indulgentiam patris erga filium. Erat, inquit, *causa*; sed pro amaritudine objurgationis non erat *satis*; hoc est, non *idonea* videbatur." Vix aliter legere potuerit grammaticus. Cicero, de legg. i. 10. "Quod *argumentum* *satis* est, nullam dissimilitudinem esse in genere:" ubi consulendus est Davianus, Lucretii non oblitus; ut Burmannus etiam, ad Virg. *Æn.* iii. 348. qui nobis otium fecerunt.

Ver. 243. *ubi*: P. *ibi*.—*æterno*: M. *æterna*.—*quorum*: vulgares editiones, *eorum*; vanissime et insciussime, contra omnia manu scripta exemplaria, et vetustiora typis excusa.

Ver. 244. *vis quæque*: i. e. "vel parvisima; quippe quum res non magis aut minus inter se nexæ forent, sed fragili corpore et imbecillo, vi cuilibet obnoxia: nam nihil est medium inter æterna primordia et maxime dissoluta; neque vel levissima caussatio fieri potest, quin quovis tempore, et ex impetu quovis, partium sit discidium, et interitus."

Ver. 247. *remanent corpore*. Ovid. met. iii. 493.

Nec corpus remanet, quondam quod amaverat
Echo.

Porro, loco *acris*, P. B. *actis*: et in versu insequente, vice *pro*, P. V. ed. B. *pro*: nec non P. *retexta*, pro *reperita*.

Ver. 248. In editione Bononiensi versus ad hanc formam compareret:

Vis obeat, *prætexturâ* cuiusque *retextâ*: constructione minus enucleatâ; quam tamen ita declarare Pius est aggressus: "Cum Natura retexuerit cuiusque rei

"corruptæ prætexturam, hoc est, corpus; quod, antequam advenisset privatio, prætexuerat et disposuerat; nunc imitata Natura Penelopen retextit, quod prius texuerat." Cui nos obstinate auribus obsurdescimus.

Ver. 249. *redit abest* a II. qui et *illa* præ se fert, pro *ulla*.

Ver. 250. *corpore*. Sic A. II. X. *ca*. ratione nimirum exquisitâ magis et poetica: alii *corpora*, quod vix probes, aut color dicis loci consentaneum, nam Materiam *apostrophatus* noster: *corpus* igitur Materie potest ipsam Materiam. Apposite Virgilius, et eleganter, *Æn.* vii. 650.

Filius huic juxta Lausus; quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

Nec minus ad rem facit *Æn.* vi. 727.

Mens agitat molem, et magno se corpore miscet.
De regimine vero minus vulgari, quod librariis ideo imposuit, nos plenâ manu contulimus ad Silv. Crit. ii. pp. 36, 132. et v. pp. 30, 31. quæ videantur, et nuper dicta ad ver. 36. hujusce libri. Credibile est alios codices suppeditavisse nostram lectionem; sed, qui referunt suffragia membranarum, nimio sunt propensi ad ea tacenda, quæ videntur absurdiora, quum captum suum superent. Aliiter non expediveris illud Stadianum, silv. i. 2. 109.

— tellure cadentem

Excepti, foveique sinu:

i. e. in tellure, cum rectum fuerat in tellurem.

Ipsam Lucretii notionem sic Virgilius representavit, geo. iv. 225.

— huc reddi deinde, ac resoluta referri, Omnia.

Ver. 251. *pereunt*: i. e. oculis hominum, et priore formâ, tantummodo; in aliis corporibus statim nascituri. Huc

Vis obeat pro texturâ quousque reperta.

Haud igitur redit ad nihilum res ulla, sed omnes

250 Discidio redeunt in corpore materiai.

Postremo, pereunt imbres, ubi eos pater Æther

In gremium matris Terrai præcipitavit:

fæct Plutarchus, de plac. phil. i. 24. sic legendus: *Ερμιόδουλος δὲ, καὶ Εὐκλείδης, καὶ Πλάτων, ὅτι μὲν ΣΤΝΑΘΡΟΙΣΜΟΤ τῶν λουπταρίων συμπατοὶ πομπῶνται, καὶ συγγραφαὶ μὲν καὶ διακρίσεις ἀναγινώσκονται, γινώσκονται δὲ καὶ φέρονται ὡς πομπῶν· ὡς γὰρ κατὰ τὴν αἰσθησιν ἀλλαντικῶν, κατὰ δὲ τὴν αἰσθησιν ἐν συνάφῃ μὲν τῶν αἰσθησιν (γινώσκονται ὅτι φέρονται) γινώσκονται.* Minisco sane cum stupore hæc ultima reddidit interpres; quæ illis, qui Lucretium vel a hinc salutaverint, ita necesse est sint plana, ut me pudeat Latine declarare.

Hic autem locus, in quo versamur, locupletissimus est venustatum poeticarum: et, sive sententias spectes, lepidas in primis; sive sermonis gratias, longe compositissimæ; sive versuum concinnitatem, quibus frustra quassaveris eliquatos mollius; artificem loquitur melon Museorum consensuissimum.

Ibid. pater Æther—matris Terrai. Ita Plutarchus, de plac. phil. i. 6. Δι' ὃ Πάτερ μὲν ἀδελφὸν πομπῶν ὁ Οὐρανὸς ἀναρχῆται, Μητὴρ δὲ ὁ Γῆ τῶν αἰσθησιν, ὁ μὲν Οὐρανὸς, Πάτερ, διὰ τοῦ τῶν ἀδελφῶν ἐκείνων συμπατοὶ ἐκείνων τῶν αἰσθησιν, καὶ τῶν αἰσθησιν.

Nobilissimorum Maronis versuum, hinc adumbratorum, vel puerulos credam statim recordaturos, geo. ii. 325.

Tum Pater omnipotens secunda imbribus Æther Conjugis in gremium lætæ descendit, et omnes Magnus alit, magno conmixtus corpore, fetus.

Quid verò sibi velit hic *res omnipotens*, parum video. Rescribendum haud dubitanter dicam, et distinguendum:

Tum Pater, *omnipotens* secunda imbribus, Æther:

Calpurnio, viii. 35. vel, si malis, Nemesiano, hortatore:

Omnipotens Æther, et rerum causa liquores, Corporis et genetrix Tellus, vitalis et Æther, Accipite hos calamos:

et Aveno, in Arati phenomenonis:

Eridanumque patrem, nutu Jovis *omnipotentis*, Astra receperunt.

Ex illo fonte Columella biberit, x. 204.

Maximus ipse deum, postquam jam fulmine, fallax Acrisioneos veteres imitatur amores, Inque sinus Matris violento depluit imbre:

ubi nonnulli libri, *defluit*. Eadem vox debet eidem cedere in Avieni Arateis, ver. 1595.

Omnibus his signis in terram *depluit* imber Pluvius:

ut Prudentius, cathem. iii. 78.

Arbor onus, tremefacta, suum Deckduo gravis imbre pluit.

Addas licet Avianum, fab. iv. ver. 8.

Protinus, impulsus ventis, circumtonat Æther, Et gelidus nimias *depluit* imber aquas:

ubi recte *depluere lacrymas* in Propert. ii. 16. 7. Cannegieterus asserit. Et locutionis similitudo mihi in mentem revocat perelegantem locum Plinii, leni castigatione literule appositæ, ut arbitror, sublevandum, nat. hist. x. 54. "Sucus e
"plagâ manat, quem opobalsamum vo-
"cant; suavitas eximise, sed tenui gut-
"tâ *ploratus*:" i. e. lacrimulâ destillatus. Libri dant, *ploratu*.

Terram sic alloquitur in hymnis Homerus:

Χαίρε, θῖον μητὴρ, ἀλλοχ' ἔργων ἀγρίωντος.

Accedat etiam Euripidis fragmentum, poetis et physicis antiquis passim lauda-

At nitidæ surgunt fruges, rameique virescunt
Arboribus; crescunt ipsæ, fetuque gravantur.

255 Hinc alitur porro nostrum genus, atque ferarum:

tum, et Lucretio certissime observa-
tum:

Ερ μὲν οὐλῶν Γαί', ἐν' αὖ ζῶντων σῖτον,
Ἀναρτῶν ἀνὰ κρημνὸν ποταμὸν ὠκυπέτην
Ερ δ' ὁ σῖμος Οὐρανὸς, ἀλαφρευμένος
Οὐλῶν, πῶτος ἢ Γαίης, ἀφροδῖτος ὄντα.
'Οτ' αὖ δι' ἐνερμυχθέντι αἵ τῶτον δόν,
'Τιωτοσι φῶν πάντα σφαιροειδὲς ἄμμα,
'Ὅθεν βροτῶν ἐν τῇ καὶ Σαλλῇ, γένος.

Fundus erat Æschylus apud Athenæum,
xiii. 4. et alios, cujus versus probe consti-
tutos dabo:

Ερ μὲν ὄντος Οὐρανοῦ τρώσσι χθονά'
Ερ δὲ Γαίης λαμβάνει γάρμιν τυχόν'
Οὐλῶν δ' ὅτ' ἀναρτῶν Οὐρανὸν σῖτον,
Ἐκποτὶ Γαίης· ἣ δὲ τιαντοσι βροτῶν
Μόλων τι βροτῶν, καὶ ὅτι Διὸς ἀνιέρχοντο.

Sic purissime legitur fragmentum apud
Eustathii commentarios in Il. x. p. 967.
Τρώσιν nempe αἰσῶνιν αἰσῶνιν, vel telo;
quod turpicalum: vide Etym. M. in Κι-
ταύροις. Εὐκποτῶν vero, humore pleni;
per ἀλαφρευμένος οὐλῶν interpretatus est Eu-
ripides, ubi supra: ut Homerus, Od. 2.
292.

————— αὖ δι' ἀρτῶν τῶν, αἰμὴν δὲ λυμῶν.

Trochæicos in pervigilio Veneris, ver. 59.
numerus falsos, et ex Salmasii castigatio-
nibus falsiores, sic concinnaverim:

Cras erit, quo primus Æther copulavit nuptias,
Et Pater tota creavit vernus annum nubibus.
In sinum maritus imber fluxit animæ conjuga,
Inde fetus mixtus omnes alere magno corpore.

Probabili, ni fallor, conjecturâ tentatu-
rum sum Statium, Preigero hic admotum,
silv. i. 2. 185.

————— ipsum in connubia Terræ
Æthera, cum pluvius tubescunt nubila, solvo.

Vulgo invenustior ille legitur, *rarecunt*.
Lucretium nostrum ut alibi, ita ad ver.

806. hujusce libri, liquido imitatus est
Papinius:

Imbribus, et labe nimborum, arbusta vacillant.

Ex his vero nuptiis Ætheris Tellurisque
pendet Marii Victoris locus, in gen. ii.
130. quem si adduxero, non dubitem,
quin ob singularem ejus elegantiam nulli
lector gratias sit habiturus:

Tum se decoclis Tellus pinguisima glebis
In fetus movit varios; quos imbre marito
Parturienta, putri dissolvit rura mæsta:
Quâ tumidi crepuere sinu, elataque mensæ
Excitit, et motu undans trepidavit arista.

Ibid. *imbres Æther præcipitavit*. Arno-
bius, lib. iii. p. 115. "*Deum ergo dico*
"*mus*—————*intra verbi unius moras*
"*campos cadaveribus aggerare, angul-*
"*neos præcipitare torrentes—?*" simili
filo orationis, neque admodum proterito.

Ver. 252. *gremium Terræ*. Man-
tuanus, Æn. iii. 509.

Sternimur optatæ gremio telluris ad undam.

Ibid. *præcipitavit imbres*. Idem, ibid.
x. 803.

————— effusâ et quando grandine nimbi
Præcipitant.

Ver. 253. *nitidæ fruges*: i. e. quæ ni-
tent, eo quod lappis, tribulisque, et
noxiiis quibusvis hertis ac suffocantibus,
sint expurgatæ. Maro, geo. i. 153.

————— interque *nitentia culta*
Infelix lolium, et steriles dominantur avenæ.

"Quæ per cultum *nitere* debeant." Ser-
vius. Ovidius, fast. iv. 928.

Ruris opes nitent, inquit arma situs.

Poëta vetus apud Cic. Tusc. disp. ii.
5.

N, et si in vegetem sunt deteriorem datæ
Fruges, tamen ipse susceptæ naturæ *nitent*.

Hinc lætas urbeis puerum florere videmus,
Frundiferasque novis avibus canere undique sylvas:
Hinc, fessæ pecudes, pingues per pabula læta,

Hinc probe interpreteris Virgilium, geo.
ii. 211.

At rudis *enluisit* impulso vomere campos:

i. e. hilari ridet fecunditate—puram ex
cultura speciem induitur. Ausonius,
Mosell. 158.

———— proprioque nitent Pangea Lycæ.

A. Gellius, xii. 1. "Ac sæpe videas ar-
borem lætam et nitentem, in locum ali-
um transpositam, deterioris terræ suce
deperisse:" ut lætas segetes, Virg. geo.
i. 1.

Cæterum, numeris horumce dulcissimo-
rum versuum concinere suos voluit ad
omnem clausulam ille idem summus ar-
tífex modulationum poetarum, qui Lu-
cretii volumen semper habebat replicatum,
et indefessi oculi scrutationibus perlustra-
bat, ad ecl. x. 53. quamvis commune nihil
utrique loco cum sententiâ vicinam inter-
cederet:

———— tenerique meos incidere amores

Arboribus: crescent ipse; cresceth, amores.

Usque adeo, quasi poëseos ejus blanditiis
iretutus, et plane *ισχυνημένος*, ultra spatia
curriculi Lucretiani non ille quivit eva-
gari.

Ver. 254. fetuque gravantur. Idem,
geo. ii. 429.

———— fetu nemo omne gravescit.

Ver. 255. Hinc: V. ed. B. II. Σ. Hic:
et V. ed. aliter, pro alitur.

Ver. 256. puerum. Sic V. ed. B. II. et
vixime: cæteri, pueris. Regimen scili-
cet exquisitius displicuit librariis, nihil
pater vulgaria doctis sapere. Florere
vere, abundare; cui notioni convenien-
tissimus est gignendi casus. Exemplum
sufficit Manilius, si modo sinceritati suæ
testimetur, iv. 687.

Maxima terra viris! En fecundissima doctis
Orbi una ingenii, florentes oris Athenæ.

Hinc erectior floret ad finem geo. iv.
Virgilius:

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope studiis, florentem ignobilis ætæ.

Cicero pro Archia poetâ, sect. vii. "Hæc
"studia adolescentiam alunt;" et erat
tunc temporis adolescens Maro. Pacuvi-
us, apud Nonium, ix. 6.

Postquam est *oneratus frugum*, et floris Liberi.
Sic legendum: vulgo, honoratus.

Ibid. puerum florere. Mantuanus, Æn.
vii. 643.

———— quibus Italia jam tum

Floruit terra alma viris:

Statius, Theb. v. 54.

———— florebat dives alumniis

Terra:

et Accius in Menalippo:

———— Quenam florem liberam invidit meum?

Græcas elegantias æmulati. Lucianus,
Scyth. 9. ita restituendus:—*ἴδον πολλοὺς ἀν-
μαζοντας ἀκρῇ τρυφῇ, καὶ, κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἰσχυνοί,*

Ἀνδρῶν ἀγαθῶν πατρὶς, εἰς ΘΑΛΛΑΟΙ πολλῶς.

Malis vero, sit *et florere* absolute positum,
ut in Virg. geo. ii. 6. *floret ager*; et pen-
deat genitivus *puerum* a voce *lætus*, ut
lætus animi, Vel. Paterc. ii. 92. ubi plura
dant interpretes exempla, et Sil. Ital. xvii.
308. *lætissimus iræ*: nos autem priorem
viam potius ingredimur lucentiorem.
Denique, codex e nostris Δ. pro *urbis*,
habet *herbas*, et in margine variationem
et pratis, loco *pueris*; unde non illepidus
versiculus exsistit:

Hinc lætas herbas pratis florere videmus.

Horatius huic lectioni est, et scopo loci,
impendio appositus, od. iii. 18. 9.

Ludit herbas pecus omne campo.

Receptis tamen acquiescendum arbitra-
mur.

Ver. 257. Frundiferas sylvas. Ennius
apud Macrobius, vi. 2.

———— omne sonabat

Arbustum fremitu sylvas frondeat.

Ibid. avibus canere sylvas. Prægerus

Corpora deponunt; et candens lacteus humor

260 Uberibus manat distentis: hinc nova proles

Artubus infirmis teneras lasciva per herbas

opportune commisit illud Virgilianum, geo. ii. 398.

Avia tum resonant aribus virgula canoris.

Ibid. *novis avibus*: vel implumbis et modo natis, ut intelligatur vox de garrulentibus tantummodo pipilantibusque; cui conveniret interpretationi Virgilius, *Æn.* xii. 475.

———— pennis alta atria lustrat hirundo,

Pabula parva legens, nidique loquacibus ecas:

vel, minus stricte, generis novi fetu, ad ætatem cantionis articulatas jam progresso.

Ver. 258. *fessæ*. Hæc est, quantum constat, omnium librorum manu exaratorum lectio; et commodam satis admittit interpretationem. *Fessæ* scilicet, onere gestandi fetûs jam gravioris, utpote maturescentis, et statim enitendi. At *fetæ* scriptura, quæ unde venerit nescio, nec quâ nitatur auctoritate, Bentleio placuit. Mihi autem veri similior divinatio in mentem incidit, quæ fortasse lectoribus arriserit:

Hinc *fusæ* pecudes pingues per pabula læta
Corpora deponunt.

Virgilius, *Æn.* i. 214. et alibi:

———— *fuique per herbam,*
Implentur veteris Bacchi.

Atque in hanc hercle scripturam summo opere mea sententia propendet, et in contextum admissam lubentissimus viderem. Distinctiones autem eas dedi, quas postulat venustas, et receptæ lectionis ratio, ut ordo sit: “Pecudes, pingues per pabula;” i. e. ope pabulorum: aliter omnia fuerint inelegantissime coærcata. Et ea potestas præpositionis dictæ pervagatissima invenitur.

Cæterum, pro *lætâ*, Π. scribit, *lætæ*: male. Virgilius, geo. iii. 385.

———— *fuge pabula læta.*

Ver. 259. *Corpora deponunt*: scilicet cum parturiunt. BENTLEIUS. Huic in-

terpretationi totus accesserim. MARO, *Æn.* vii. 108.

Corpora sub ramis deponunt arboris altæ.

Et appositissime Catullus, xxxii. 8.

Quam mater prope Deliam

Deposuit olivam.

Ibid. *candens lacteus humor*. Videtur reformidavisse Virgilius majestas epitheti simplicitatem, ex antiquitate purissimâ petiti, res per suas proprietates ingenitas distinguere potissimum adamante. Sic Homerus, Π. Δ. 434.

———— *αμυλγομενοι ΓΑΛΛΑ ΑΕΤΚΟΝ:*

et, ne plures excitem, Theocritus, i. 58.

———— *τυπομενα μίγας ΑΕΤΚΟΙΟ ΓΑΛΛΑΚΤΟΙ.*

Leviter ab eorum vestigiis Tibullus declinavit, iii. 5. 34.

Et *nivæ lactis pocula, mixta mero*:

ut hercle post Maronem, geo. iii. 177.

———— *nivæa implebunt multatrails vaccæ.*

Ibid. *lacteus humor*. Sic Ovidius, met. xv. 79.

———— *nec vobis lacteus humor*

Eripitur; nec mella, thymi redolentia florem.

Ver. 260. *Uberibus distentis*. Pastor Mantuanus, ecl. iv. 21.

Ipsæ lacte domum referent distenta capellæ
Ubera.

Ver. 261. *infirmis*: Σ. *infernis*; prorsus inutiliter, et inaudita fortasse permutatione.

Ibid. *artubus infirmis*. Dilatavit cogitationem Maro, geo. iii. 187.

Atque hæc jam primo, depulsus ab ubere matris, Audeat, inque vicem det mollibus ora capistris, *Invalidus*, etiamque *tremens*, etiam inœquis ævi. Ita locus est interpungendus, ut illepidâ constructionis ambiguitas evitetur. Gemellum locum Lucretii, iii. 7. libet etiam advocare:

———— aut quid nam *tremulis* facere *artubus* hædi
Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis?

Ex his enim duobus locis distichon effinxit epigrammatis scriptor in Anthol. Lat. Burmanni, lib. v. ep. 14.

Ludit, lacte mero menteis perculsa novellas.

Haud igitur penitus pereunt quæquomque videntur;
Quando alid ex alio reficit Natura, nec ullam

*Adiudunt blandi tremulis conatibus agni,
Lacteolæque animas lacteus humor alit.*

Vides singulas pene Lucretii voces huic populo intertextas. Sic autem scribendum est, minimâ cum violentiâ, si sis scripturæ brevioris memor; *blandi*, pro *pavidi*: nam quod vulgatur *cum matribus*, vice *conatibus*, *Salmasii* est misera corruptela, libris renuentibus, nec volentibus linguæ gratiis. Carus, ii. 320.

Et satietis agni ludunt, blandeque coruscant.

Ibid. lascivæ: i. e. petulans, et importuna in exultando, ut Donatus ad Terent. Heaut. v. 1. 72. voluptuosa, ludi bunda.

Ver. 262. *perculsa*: i. e. quod ita per omnia membra diditum irrigetur, ut ea percussa, percutiat, vel pertentet: vide nos superius, ad ver. 13. Sic optime scriptum exhibent omnes, præter Vind. qui, ut editi quidam, imbecilliter, nec venuste, *percussa*; gustui tamen Creechiano sapidiime. Audacter fecerunt editores, qui sincerissimis membranibus obviam iverint ad Virgilii *Æn.* i. 513. sic certo certius scribendi:

*Obstupuit simul ipse, simul perculsus Achates
Letitiâque, metuque:*

ut idem *ibid.* ver. 502.

Latoque tacitum pertentant gaudia pectus.

Noster, v. 1222.

————— *perculsi membra timore.*

Longum erat persequi locos innumeros, unde excluserunt editores indignis modis hoc vocabulum; sed quæ diximus jam nunc, et in priore versu modo memorato, lucem dabunt atque adjumentum lectoribus hæc volentibus ad examen accuratius revocare. Imprimis audienda est librorum proborum vox; et suus gustus, et color suus orationis, unicuique scriptori concedendus: præter quæ nihil temere novari præstiterit.

Ver. 262. *lacte mero*: i. e. simpliciter

puro, ex ingenuis naturæ fontibus per meracas scaturigines exuberantibus. Eleganter Sidonius Apollinarius, epist. iii. 10. —“ ad *meracissimum* scientiæ fontem “ laudabili aviditate proficiiscitur.” Et ipsam mentem Lucretii varietate haud injucundâ Nemesianus extulit, cyneg. 227.

Mox lactis liquidos sensim super adde fluoris:
i. e. puros et integros sucos.

Ibid. menteis novellas: i. e. teneras, utpote recenter natas. Scite Lambinus huic admovit loco poetam ipsum, ad iii. 766.

Scilicet in tenero *temerascere* corpore mentem.

Pulchre G. Nazianzenus, vit. p. 10.

ΠΥΧΑΣ ἀνδρῶν, καὶ ΧΑΟΑΖΟΤΙΑΣ ἐν

quo nihil propositæ phrasi cogitari poterat illustrandæ convenientius. Huc facit Il. 2. 400.

Παύ' ἐνὶ καλῶν ἔχρ' ἄταστος, ὅστις αἶψα.

Confer Theoc. xiii. 48.—Cæterum, versuum series, quibuscum nobis res est, animo Prudentii obversabantur ad catthem. xii. 112.

Transigit ergo carnifex,
Mucrone districto furens,
Effusa nuper corpora;
Animæque rimatur novas.
Locum minutis artibus
Vix interemptor invenit,
Quo plaga descendat potens;
Juguloque major pugio est.

Potens plaga: i. e. plenus ictus vehemensque, qualem intulisse velit furibundus. Sic legendum: vulgo mendose, *potens*; quæ lectio litem, neque injuriâ, criticis incendit.

Ver. 263. *Haud*: II. *Aut*, errore maxime usitato; V. ed. *Hanc*.—*pereunt penitus*, tralatis invicem dictionibus, Σ. et pro vulgari *quæcumque*, nobis exhibet *quæconque* II. haud dubie reliquias, tantum non

265 Rem gigni patitur, nisi morte adjuncta alienâ.

Nunc age sis, quoniam docui nihil posse creari
De nihilo, neque item genita ad nihilum revocari;
Ne quâ forte tamen cœptes diffidere dictis,

obliteratas situ vetustatis et stupore librari-
riorum, genuinae antiquitatis, quam Lu-
cretio nostro restitutam nunc esse denique
laetis lectoribus, et emunctarum, qualium
desideramus, narium, impense gratula-
mur. Nimium, nimium dolemus, insci-
tiam scribarum cum ἀρχαίους hujusce-
modi internecina odia exercuisse! Extra
controversiam jacet, poëtas magnificos,
quo venerabiliore specie entescerent, scrip-
tis suis circumdeditis trabeam quasi phra-
seos antiquioris, et locutiones affectasse,
quibus usurpandis fortasse jam diutius
desueverant homines ætatis suæ. In per-
multis vocibus litera o locum obtinebat
apud veteres, quem εφ u posteriores de-
derint. Sic ipsos, *folmen*, *om* in secundæ
declinationis quarto casu, *fortem* pro *fur-
tum*, *quom*, *consol*, Vel. Long. p. 2216.
cum multis aliis, quæ si velim recensere,
luserim laborem. *Quicquomque* vero et
quotiensquomque leguntur in legibus an-
tiquis Romanorum, quas, si libeat, possis
consulere. Simplex *quom* passim restitue-
runt unanimo pene consensu critici: nihil
igitur regeri potest causæ, ob quam simi-
lis forma in compositis nostro sit poëte
deneganda.

Cum doctrinis autem hujusce loci con-
sentaneus est Empedocles, apud Plutarch.
plac. phil. i. fin.

Αλλο δε τῶ ἐγὼ φωνεῖ ΟΥΔΕ 'ΕΝ ὡντι ἀπαντες
Θνητων, οὐδὲ τις ὑλομεν θαντατο τελευτῇ.
Αλλὰ μοι μὲν σὺ, διὰλλαξίς τε μνηστων,
ἔστι φωνεῖς δε βροτοις ἀεμαζοται ἀνθρώποις.

Vulgo mendose, *οὐδὲ*: sin autem, quod
dedimus, eolorum sit licentia comicorum,
reponendum jusserim:

————— ΜΗΑΕΝ φωνεῖ ὡντι ἀπαντες.

Et huic rationi verba Plutarchi præeuntia
magis favent; qui adeundus est.

Ver. 264. *alid*: sic, vel *alit*, quæ vox

procul dubio idem volebat, G. B. L. M.
Σ. Ω. cæteri, *aliud*; quam ad normam
sane si scribatur, nihil interesse dicam;
quum celeritas vocis efferendæ intelli-
gi debeat pro temperamento accessisse nimie-
tati syllabarum: vide nos ad ver. 156. Ex
hac autem voce εφ u solebant veteres ex-
cludere: vide Sosip. Charis. p. 113. Dio-
med. p. 323. Priscian. p. 949. ad quos
et alii dudum provocare: adeas etiam
interpretes ad Sallust. bell. Catil. in fine.
Sic autem rescripserim periodum, quam
laudent historici istius uno ore gramma-
ticorum grex: “*Alis alibi stans: et omnes*
“*tamen adversis vulneribus conciderunt.*”
In libris scribitur, *stantes*. *Alid* vero plus
semel restituit Terentio Benteius. Et
sane, quantum egomet judicio consequi
valuerim, in omnibus iis locis, numero
vix numerabilibus, ubi *quis*, *quid*, et *quod*,
brevia leguntur, u litera negligebatur; ut,
exempli gratiâ, in hoc versu:

Sive *quis* Antiochum narrabat ab Hectore victum:
olim fortasse scribebatur, *qis*. Inde est,
quod aliquoties *qui* non patiaturs elisionem,
nisi vocalis posterioris; factâ vocabuli,
ut posterioribus sæpe factum, diceret, nō
fallor. Virgilius, ecl. viii. 108.

Credimus? an, *qui* amant, ipsi sibi somnia figunt!

Qui versus Lucretii morem sequitur. Ne-
que aliter explico Statii consuetudinem,
et aliorum, in dictione *tenuis*; ut silv. l.
4. 36.

Sperne coll tenuiore lyrà:

i. e. quasi *tenuiore*, εφ u, ad priorum ex-
emplorum normam, neglecto. Qui me-
liora habeat dicenda, eum non modo pa-
tienter audiam, sed lubentissime auscul-
tem quoque.

Ibid. *alid* ex *alio* reficit. De hoc loci
cogitabat Virgilius ad geo. iii. 65.

Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni;
 270 Adcipe præterea, quæ corpora tute necesse est
 Confiteare esse in rebus, nec posse videri.
 Principio, venti vis verberat incita pontum,

*Atque aliam ex aliâ generando regere prolem.—
 tempus enim regere.*

Ver. 265. nisi: V. ed. B. Δ. Σ. nec. — *offensa*, cui “rectissime” inclamat Budelm., habent omnes, si excipias Δ. Σ. quæ, *offensa*; V. ed. *ad vitâ*; G. *adultâ*; Lædus; quæ posteriores varietates manifestissime sunt depravationes lectionis, quæ nos exhibuimus.

Sententiam Lucretii sic eloquitur Aristoteles, lib. i. de gen. et corrupt. quem citat Lambinus: ‘*Ἡ φύσις φέρεται, ἀλλὰ γένεσις καὶ ἡ φύσις γένεσις, ἀλλὰ φέρεται.*

Ver. 266, 267. Ad Pii editionem huius representantur; non tam quod hæc constitutio loci nobis ex omni parte satis fiat, quam quod arbitrio conjecturarum vel minime, si possit aliter fieri, indultum volumus. Sic habent Vind. V. ed. B. Δ. Π. Σ. Ω. vulgo, *res*. Pro *quoniam*, V. ed. Δ. et nonnulli codices Pii, *quando*; O. *quomodo*. Pro *nihil*, et *genita*, omnes, except V. ed. *non*, et *genitas*: *nihilum* vero, pro *nihil*, sola editio Pii. Clare videt, quo modo versus certissimis ex rationibus concinnetur. En! tibi:

*Hæc age sis, quom res docui non posse creari
 De nihilo, neque item genitas ad nihil revocari—*

Consensus librorum in *et genitas* locupletissimo est argumento *et res* desiderari: et, ob brevitatem scripturæ, *quom* et *quoniam* passim permiscetur, ut non dicam cod. Vind. dare *cum*, quamvis horizontali ductu calami strietur, *quoniam* posito ad marginem. Sed præstiterit in re non minime momenti tutiorem viam inivisse.

Ver. 268. *Ne quid*: i. e. quâ viâ—quâ de causâ—quâ ratione—quo modo: ut extra controversiam scripsit Florus, ii. 15. 12. ubi magno molimine nihil expediunt interpretes eruditi: “Sed, quid maxime mortuari esse morbus solent morientium

“bestiarum, sic plus negotii fuit cum se—
 “mirutâ Carthagine, quam integrâ.”

Porro, *captes diffidere*, solenni pleonasmō, pro *diffidas*, quali gaudent in primis Novi Fœderis scriptores. Rationem locutionis tenuit, et probe declaravit, Cortius, ad Sallust. Catil. 7. 1. qui volentibus plura consulendus est. Vocis autem *capto*, aliis scriptoribus probissimis frequentatæ, exemplum Virgilius non reliquit.

Ver. 269. *cerni*: i. e. distingui: nam *cernere* proprie valet *separare*, et quasi iudicium facere, ut de farinâ, per foramina cribri demissâ factis agitationibus; cujus sensû exempla apud Ovidium, Plinium, et auctores rerum rusticarum inveniri possunt. Inde transfertur ad oculorum facultatem, et cogitationes animi. Hæc autem dedi, ne quis in phrasi Lucretianâ *oculis cerni* redundantiam sermonis eat vituperatum.

Ver. 270. *Adcipe*: Π. *cape*. An voluit *Hæc cape*? Non probem. Virgilius, Æn. vi. 136.

Adcipe, quæ peragenda prius.

Ver. 272. *pontum*: M. G. *coortus*; Vind. V. ed. B. O. Ω. *portus*; Π. Σ. *portum*. Nihil egomet valeo extundere cum receptâ lectione ullo modo comparandum.

Ibid. *venti vis verberat*. Ita Archias in epigrammate de Marsyâ:

Διὸς, Θέου 'ΙΜΑΞΟΜΕΝΟΣ διμῆς ΑΥΡΑΙΣ,
 Τλαμῶν, αεγέθους ἐν λαλαῖς ὄνους.

Maro similiter, Æn. iv. 249.

— *vento pulsatur*, et imbris: unde idem, ob venti particulas voce excitatas, et omnibus, quæ occurrunt, impingentes, ad Æn. v. 150.

Consonat omne nemus, vocemque inclusa volutant

Litora: *pulsati* colles clamore resultant.

Neque aliunde petenda est Horatii interpretatio, od. iii. 12. 3.

Ingenteisque ruit naveis, et nubila differt;
 Interdum, rapido percurrens turbine, campos
 275 Arboribus magnis sternit, monteisque supremos
 Sylvifragis vexat flabris: ita perfurit acri

———— patruz *verbera* linguz.
 Sed elegantia poetarum hinc derivatis infiniti foret operis studiosius immorari: in transitu tamen versus scitulos Victorini de fratribus Macchabeis, ver. 300. emendabimus:

Qui regis Imperium cœli, terræque, mariæque;
 Sidera qui cœlis, qui das animantia terris,
 Æquoribus places, *ventum*, qui *verberet*, *auris*—
 Vulgo circumfetur, *verberat auras*. Nos bene conjecturæ fidem faciet ipse Lucretius, vi. 114.

———— chartasque volantes
Verberibus ventri versant, planguntque *per auras*:
 et ibidem, ver. 366.

———— *ventis furibundus fluctet ætr*.
 Ver. 273. *differt*: V. ed. *aufert*; II. *differt*.

Ibid. *ruit*: i. e. subruit, evertit. Virgilius, Æn. i. 85.

Incubere mari, totumque a sedibus imis
 Unâ Euræque Notusque *ruunt*—
 Forte, *tortum*; et idem Marklando placuit, ad p. 52. epist. crit. qui omnino adeundus est. Idem Mantuanus, geo. i. 105.

———— *cumuloque ruit male pinguis arenæ*.

“Evertit, dissipat.” Servius.

Ibid. *nubila differt*: i. e. dissipat—dissicit. Ennius in Andromedâ apud Nonium, voce *visceratim*:

———— *Alla fluctus differt, dissipat*,
Visceratim membra: maria sparsa *spumant sanguine*.

Sic fortasse in trochæicos hi versus digendi sunt: malim tamen *sudant*, metro consulens; ut idem Ennius apud eundem grammaticum, voce *sonit*:

Æi sonit, franguntur hastæ, terra *sudat sanguine*.

Quod neque Nicolaïum Fabrum latuit, sic legendum est. Vulgo, “*Et sonit*.” Maro, geo. iii. 197.

Qualis, Hyperboreis Aquilo quum densus ab oris
 Incubuit, Scythiæque hiemis, atque arida *differt*
Nubila.

Ver. 274. *rapido turbine*: ut Virgilius, Æn. xii. 855. *celeri turbine*.

Ver. 275. *sternit*: codd. quidam Heinssii Pique, *sevit*; voluere nempe *sevit*, quam lectionem codex Vindob. exhibet, occasionem minus efficacem: corruptelam tamen causam mihi deprehendisse videor. Scripsit scilicet Lucretius:

Arboribus magnis *strevit*:
 nam tempore præterito vim subitanam atque tumultuosissimam scriptores elegantissimi solent depingere: vide me in Silv. Crit. i. pp. 16, 17. Hinc Virgilius, geo. i. 530. *pervenuste*:

———— quo maxima motu
 Terra tremit: *fugere lætæ*.

Non alia est lautioris orationis formula, quæ in reprehensionem atque importunitatem semihominum scribarum facilius incurreret: unde veri valde similem hanc conjecturam puto. Certe hinc corrigendum est Germanici fragmentum in Anthol. Lat. Burm. v. 51.

Jupiter est illo lætus *mage*, sicubi solis
 Vitavit flammam proprio bene lucidus ore:
 Nec pecus in fetu fallit: nova turba repente
 Mugit e stabulis, alto balavit ovili.

Vulgo, *magis*, hic ubi, et mugiet. Burmannus mutatum ibat *balavit* in *balabit*, ut tempora congruerent: infelicit. Conatus noster scriptori venusto longe convenientior. Sed exemplum pulchrius non legitur, neque observationibus nostris illustrandis aptius, quam unum Achillis Tatii, i. 3. ed. Boden. Το μὲν γὰρ ἔκφυτος αἰῶνι καὶ ἀπείδεωτοι ἐκπλαστοὶ ἐπὶ ψυχῇ ἀφροὶ ἄρρωστοι, καὶ ΚΑΤΕΒΑΙΝΤΙΞΕ. Dignus est etiam, qui et hic legatur, princeps poetarum, II. p. 58.

Cum fremitu, sævitque minaci murmure, pontus.
Sunt igitur venti nimirum corpora cæca,
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli,
280 Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant.

Εἶλον δ' ἰκάνους αἰῶνες, σὺν λαοῖσιν πολλοῖς,
Βόην τ' ΕΜΕΤΡΕΥΕ, καὶ ΕΜΕΤΑΝΥΣΣ' ἡεὶ
γῆρας.

Hinc probo, ut magis efficacem, et ipsi rei consentaneam, lectionem codicis decimi seculi in Museo Britannico, nobis collati ad Virgilii ecl. i. 13.

Nos patris finis, et dulcia liquimus arva.

Ibid. magnis: Π. magnos; et, pro supremos, Σ. supinos, parum absurde; sed vulgatam scripturam abunde tuetur imitatio Virgiliana, geo. iv. 460.

At chorus sequens Dryadum clamore supremos
Imperant montis.

Nempe summa montium cacumina, ventorum verberibus potissimum exposita.

Ver. 276. *vexat*. Gellius, noct. Att. ii. 6. "*Vexasse* grave verbum est:—nam qui fertur, et raptatur, atque huc atque illuc distrahitur, is *vexari* proprie dicitur." Adi locum, si plura, venustatem atque efficaciam hujusce vocabuli illustrantia, desideres. Hinc impetum vastiorum irascentis tauri non aliunde fortius depingere Juvenalis potuit, sat. xii. 11.

— qui *vexat* nascenti robora cornu.

Ibid. *vexat flabris*: ut Ovidius itidem de ventis, met. xi. 435.

— cœli quoque nubila *vexant*:
et Seneca, Herc. fur. 1090.

— ingenti
Vexata Noto, servat longos
Unda tumultus.

Ibid. *perfurit pontus*. Valerius Flaccus, viii. 382.

Noctes atque dies vastis *mare* fluctibus inter
Perfurit.

Ver. 277. *minaci murmure*. Horatius, od. ii. 1. 17.

Jam nunc *minaci murmure* cornuum
Perstringit aures.

Ibid. *pontus*. Sic omnes, quotquot reperiuntur, manu scripti codices. Huic

autem lectioni quis cordatior poterit acquiescere? Nonnulli conjiciunt *cortus*, pro *coortus*: quod friget. Preigerus maluit *Corus*, vel *Caurus*: et eadem vox nobis etiam in mentem venerat; sed parum placet, et multo minus amici cujusdam mei divinatio *ventus*, tam ob repetitionem, quam quod a receptæ scripturæ literis nimium decedat, nec credibile sit hanc dictionem corruptum scribas ituros esse. Quid autem faciendum est? Fortasse *eo pontus*, i. e. *pōtus*, ortum est ex *polus*, genuinæ lectionis marginali glossâ, quum dederit Lucretius:

— ita perfurit acri
Cum fremitu, sævitque minaci murmure *Olympus*.

Noster supra, ver. 69.

— nec *minitanti*
Murmure compressit *calum*.

Virgilius, Æn. iv. 160.

Interea, magno misceri *murmure calum*
Incipit.

Sed in re incertissimâ sufficiat hactenus elaborasse.

Ver. 278. *igitur*: Σ. et enim; sed igitur in margine.

Ver. 279. *nubila*. Apage sis hanc imbecillam dictionem, quæ librarii aures circumsonabat, et exquisitiorem lectionem obrebat: nam misere caderet oratio, si post *maria* et *terras* in cumulum violentiæ posuisset noster "*nubila cœli*," quæ vel levissimis auris per aëra saltem verruntur. Rescribas ociosus, me sponsore:

Quæ mare, quæ terras, quæ denique *culmina cœli*,
Verrunt—:

i. e. Olympum ipsum. Cicero in Arateis:

— se pariter cum sole in *culmina cœli*
Extulit:

et Manilius, i. 115.

— stellantis *culmina cœli*.

Nec ratione fluunt aliâ, stragemque propagant,
Ac quom mollis aquæ fertur natura repente
Flumine abundanti; quem largis imbris anget

Addas Statium, Theb. iv. 680.

Tempus erat, medii cum solem in culmina mundi
Tollit anhelæ dies—:

cum Boëtio, lib. iv. met. 6.

Adspice summi culmina cæli:

Juvencoque, evang. hist. iii. versus non
illepidos fundente:

Sic vobis faciet genitor, qui culmina cæli
Possidet, immittes sævo si pectore fratrum
Peccata orantum dure punire voletis.

Videas etiam Calpurn. ecl. viii. 87. Sed
divinationi meæ astruendæ sola satis est
imitatio Maronis, ad Æn. i. 67.

Ni faciat, maria, ac terras, cælumque profundum,
Quippe ferant rapidi secum, verrantque per
auras.

Porro, non temere dixeris Avienum in
Arateis, de Aquilâ loquentem, hos Lu-
cretii versus intuitum esse, adeo respon-
dent locutiones:

Spumosum late mare subruit; omnia cæli,
Omnia terrarum, mox flabra procacia verrunt.

Ver. 230. verrunt: quidam voluere ver-
tunt, sed nescio quorum fidejussorum
auctoritatibus suffulti, præter unum, V.
ed. nec male; sic enim conditor Æneï-
dos, ii. 652.

— ne vertere secum

Cuncta pater, fatoque urgenti incumbere vellet:
quem Lucanus imitatus est, ad Phars. vii.
58. Nobismetipsis sane parum arridet
illud epitheton subitò. Quod propositurus
sum, hilum discrepat in lineamentis lite-
rarum:

— ac rupto vexantia turbine raptant.

Ita Virgilius, Æn. ii. 416.

Adversâ rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt.

Et necesse est ille sit omnium lector
maxime incuriosus, vel in Lucretii car-
minibus hospes, qui docendus est, poetam
nostrum has vicinities vocabulorum rupto
—raptant—studiosius venari. Nihil ta-
men in Lucretio temere mutari debet.

Ver. 281. fluunt. Amicus meus J.

Jones, vigore dictionis, ut putem, parum
contentus, tentabat furuat, vel ruunt: quas
voces sane sæpius permiscetur; et non-
nihil favere locus Virgilio videri possit,
Æn. xii. 453. quem mox allaturi sumus,
sub ver. 288.

Sed enim invitis libris nihil demutandum
dixerim; cum præsertim recepta lectio
motui cæco primordiorum sit convenien-
tior, et similitudini, quæ subsequitur, pul-
cherrime præludat.

Ver. 282. Ac: ita Vind. alii omnes Ut,
vel Et. Verum fuerit fortasse, Quom
quom; et concursus similium dictionum
librariis displicuerit.

Ibid. mollis aqua. Exempla, quæ Lam-
binus suscitavit ex Virg. Æn. ix. 817. et
ipso Lucretio, ii. 376. alio spectant, et
locum coram nobis nihil adjuvant. Ap-
positus aderit Tibullus, i. 4. 18.

Longa dies molli saxa peredit aqua:

quem pressis vestigiis Ovidius insecutus
est, art. am. i. 475.

Quid magis est saxo durum? quid mollius undâ?
Dura tamen molli saxa cavantur aquâ.

Mollis utique, ut aër et venti. Marius
Victor, gen. iii. 10.

Seu volucrum ex specie, molli quas sustinet aër.

Ver. 285. Flumine abundanti. Vir-
gilius, geo. i. 115.

Præsertim incertis si mensibus annis abundans
Exit.

Accius in Epigono, apud Nonium:

Apud abundantem antiquam amnem, et rapidis
undis Inachi.

Valerius Maximus, ii. 2. 3. "Conspicue
"felicis Arpinum unicum; sive litera-
"rum gloriosissimum contemptorem, sive
"abundantissimum fontem, intueri velis."

Ibid. quem. Ita G. V. ed. B. A. 2. om-
nino verissime, ut respectus tacitus habes-
tur ad generaliore dictionem fluvium,
in flumine delitescemem, atque ibi com-

Montibus ex altis magnus decursus aquarū,
 285 Fragmina conjiciens sylvarum, arbustaque tota:
 Nec validei possunt pontes venientis aquarū

prehensam: pergas ad ea, quæ mox dicenda sunt, in ver. 353. Quid mirum, his exquisitioris elegantis formulis liberris recordes esse ludificatos?

Ibid. *largis imbribus*. Maro, geo. i. 23.

Quique ætæ largum coelo demittitis imbrem.

Ver. 284. *Montibus ex altis*. Idem Cari discipulus, *Æn.* iv. 164.

ruunt de montibus amnes.

Ibid. *decursus aquarū*. Ovidius, met. xv. 266.

vallem decursus aquarum

Peck:

nempe *χιμαρῆς ποταμῶς*, qualem voluit Lucretius; non ingenitum atque æternum flumen.

Ver. 285. *conjiciens*: V. ed. L. M. *considens*: nec opinor, mendose, licet sapientissime in his vocabulis exscriptorum minus aberrant, et varis formæ *εὐκίο* recentioribus non habeant locum, nisi quoties brevium syllabarum quantitati consulendum sit. Accedat autem, ut locutio illustretur, Mantuanus, *Æn.* v. 661.

frondem, ac virgulta, facesque,
 Conficiunt:

hujusce loci non oblitus etiam ad *Æn.* x. 363.

quæ saxa rotantis late
 Impulerat torrens, arbustaque diruta ripæ.

Ut neque Claudianus, xvii. 237.

Torrentes immane fremant, lassaque minentur
 Pontibus: involvant spumoso vortice *sylvas*.

Pro *lassis*, forte *lasis*; ut Maro, *Æn.* i. 122.

lassis laterum conpagibus, omnes
 Adcipiant inimicum imbrem:

quæ voces librarii permutavere ad Sil. It. vi. 278. Lucan. i. 695. Livium, et alios, haud raro.

Ver. 286. *validei pontes*. Hoc ex Homeri peno transtulit, qui fundus est hujusce similitudinis, in quâ exornandâ tot

poëtæ periculum sui ingenii fecerunt: Il. E. 87.

Θοὴ γὰρ ἀμείδιον, ποταμῶν πληθὺν ὕδατος,
 Χιμαρῆς, ἢ τ' ἀπὸ ῥιπῶν ὑπιδαστοὶ γέφυραι:

ubi vox *ὑπιδαστοὶ* commoda est illustratio nostri commentarii ad ver. 271. de lectione *stravit*: et scholiastes ibidem lucem injiciet scripturæ æternæ, nobis ex codice depromptæ superius, ad ver. 231. Ποταμοὶ χιμαρῆς λεγόνται, εἰ μὴ Αἰναῶν το ὕδατος ἔχοντες, διὰ δὲ χιμαρῶν πληρυντοὶ ὕδατος συνελθὺν ἐμύρα. Hinc elucescit vera lectio Maronis, geo. iii. 254. ubi me videas:

Non scopuli, rupesque cavæ, atque objecta retardant

Flumina, conreptosque undâ torquentia pontis.

Vulgo, *montis*; satis portentose: nam Silius, indefessus Virgilio comes, non defendet, ad Pun. iv. 524. qui longe mollior est, et a tragico fastu remotior. Adeas velim locum, et ibidem Drakenborchii commentarios, plura conferentis Lucretio illustrando inservientia. Nobis statutum est in trivialibus parcius evagari. Claudiani gemellus locus summâ curâ atque artificio perpolitus, hic legi meretur. Exstat in poemate contra Rufin. i. 296.

Haud secus hiberno tumidus cum vortice torrens
 Saxa rotat, *vortitque* nemus, pontesque revellit;
 Frangitur objectu scopuli, quærensque meatum
 Spumat, et illigat montem circumtonat undâ.

Ita rectissime codex unus: vulgo, *voluit*: vide superius, ad ver. 280. de voce *vorto*. Nullo negotio commutarentur exscriptoribus *vorto* et *volvo*. Emendatiorem quid vetat Statium relinquere? Theb. vii. 315.

Aspos genulæ datur, dignusque videri
 Tunc pater, *abruptis* cum torrentissimus exit
 Pontibus.

Vulgo, *abruptis fontibus*: illud *pontibus* etiam Barthio observatum est, et *εὐκίο* *abruptis* favet Virgilius nuperrime laudatus: nec tamen nihili videntur facienda, quæ diximus ad Soph. Trach. 852. ad quem locum lector remittatur.

Vim subitam tolerare; ita, magno turbidus imbri,
 Molibus incurrit, validis cum viribus, amnis;
 Dat sonitu magno stragem; volvitque sub undis
 290 Grandia saxa; ruit quâ quidquam fluctibus obstat.

Ver. 287. *turbidus*. Sic omnes libri; sed ex conjecturâ videram reponendum esse *turgidus*, et Havercampus eandem scripturam ex Vossianis lectionibus protulit. Repetit nempe Lucretius, et variato paululum sermone rem de novo *inap-
 gius* gratiâ declarat: heic igitur *turgidus* *imbri* *eo* *auget imbribus*, ver. 283. liquido representat, ut utrumque congruit Homereo *ποταμὸν πληθύνει*. M. habet *turbio*; Π. autem *turbida nimbi*. Similiter de his torrentibus Ovidius, amor. i. 9. 11.

Ibit in adversos montes, duplicataque nimbo
 flumina.

Horatius, od. iv. 12. 4.

Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt,
 Hibernâ nive *turgidi*:

cui conferas ibid. 2. 5.

Monte decurrens velut *amnis*, imbres
 Quem super notas *alvere* ripas:

et locum Claudiani in priore notâ. Non aliud sentio de Sillii loco, Pun. xvii. 122. ubi legitur in editis *turbidus*:

— ceu *turgidus* amnis,
 Qui, sylvas ac saxa trahens, per devia præceps
 Volvitur, et ripas spumanti gurgite laxat.

Idem dictum velim de Senec. Herc. Cœt. 502. et Ovid. fast. ii. 206. ad quem versum videndi sunt Heinsius et Burmannus, horum vocabulorum commutationem memorantes atque illustrantes: quamvis exempla, quæ prior attulerit, non sint satis opportuna, meo saltem iudicio. Haud aliam fortasse medicinam pulchre facias Virgilio, ad geo. ii. 137.

Nec pulcher Ganges, atque auro *turgidus* Hermus,
 Laudibus Italiæ certent:

sic enim Claudianus, xii. 32.

Tagus *intumescit auro*.

Huic autem minus fiderim conjecturæ, quum alia obstant loca veterum, quæ non sunt hujusce temporis. Adeas insuper Heinsium ad Claud. epig. xx. 6. *Amnis*

autem *turbidus* is est propriis, qui luto, cruore, vel sordibus aliis quibuscumque, coloratus fuit. Lucanus, vii. 116.

Sanguine Romano quam turbidus Ibt Rhipens!
 Quid autem? Varietati modo memoratis codicis nostri Π. *turbida nimbi* non debemus obscurdescere: latet enim, nî fallor, proprietatis vetustioris vestigium, quam locus Ovidii modo laudatus strenuissime adjuvabit. Scripsit nempe Lucretius, si quid acuminis mihi contigerit, ad hunc modum:

— ita, magno *turgida nimbo*,
 Molibus incurrit magnis cum viribus amnis.

Sic apud Nonium, in voce *amnem*, *Plauti* habemus *ulla amnis*; Accii, *alid amni*, et antiquam *amnem*; Nævii, *amnis inflans*; Varronis denique, "*amnis, quam olim* "*Albulam dicunt vocitatem*."

Ver. 288. *Molibus*: Π. *Mollibus*: et quædam exemplaria typis excusæ dant *in-
 currens*, ne uno quidem, ut videtur, codice consentiente. Hæc autem licentia editorum in neminem sibi latius indulget, quam in Lucretium. Voluit utique potius, a quo frustra in omnibus elaboratum Virgilii nitorem et perpolitam æquabilitatem speres, vestigiis squalidi ruris adhuc in Latio manentibus; voluit utique versus suos *avindens* decurrere, ut ipsius fluminis violentia numeris vividioribus, et orationis tenore magis accommodato rei, depingeretur.

Ibid. *Molibus incurrens*. Mantuanus, Æn. ii. 496.

— aggeribus ruptis quum *spumeus amnis*
 Exit, obpositasque evicit gurgite *moleis*,
 Silius Italicus, xii. 186.

Improbis ut fractis exundat *molibus amnis*.

Ibid. *validis cum viribus*. Ennius apud Nonium, ann. ix. voce *Luctant*.

— vires *validels* cum *viribus* luctant:

Sic igitur debent venti quoque flamina ferri:
 Quæ, veluti validum quom flumen procubuere
 Quam libet in partem, trudent res ante, ruuntque
 Inpetibus crebris; interdum vortice torto

ita enim fortassis versus est supplendus.
 Maro, *Æn.* ii. 50.

——— *validis* ingentem *viribus* hastam—
 Contorret.

Sulpicius Severus, *sac. hist.* i. 41. "Sed
 "Jordanis, *flumen* validissimum, transi-
 "tum prohibebat."

Ver. 289. *sonitu*: II. *sonitum*: unde
 fortassis legendum:

Dat *sonitum* magnam, et stragem.

Virgilius, *geo.* iii. 199.

——— *summæque sonorem*

Dant *sylvæ*.

Idem, *Æn.* xii. 453.

——— *dabit* ille ruinas
Arboribus, stragemque satis; *ruet* omnia late:
Ante volunt, *sonitumque* ferunt ad litora, venti.

Ibid. Lego:

——— *volvensque* sub anlis
Grandia exa, *ruit*; quæ *quidquid* fluctibus ob-
 stat:

i. e. disjicit, deturbat. *Quidquid*. i. e.
quidque, ut sæpe alias. Ovidius, *met.* viii.
de spro Caledonio:

Ille *ruit*, *spargitque* canes, ut quisque *ruenti*
 Obstat.

BENTLEIUS.

His autem ne mica quidem Bentleianæ
 sagacitatis inest, et nihil efficaciæ ad hunc
 locum explanandum.

Ibid. *volvit* sub undis. Virgilius, *Æn.*
 i. 100.

——— ubi tot *stimolis* conrepta sub undis
Scuta virum, *galesque*, et fortia corpora, *volvit*.

Ver. 290. *quidquam*: sic P. Vind. II.
 X.—*quicumque*; V. ed. B.—cæteri, *quid-*
quid. Ordo loci et plena constructio sic
 se habent: "Ruit (i. e. disjicit, evertit,
 "ed viâ) quæ quidquam obstat fluctibus:"
 subintellecto tantum pronomine. Nihil
 planius: et eodem res redibit, si legas
quidquid; nam quæ lectio anteponenda
 sit, haud temere dixerim. Valerius Flac-
 cus, iii. 583.

Obvia quæque *ruens*:
 et ejusdem libri ver. 102.

——— subitum ceu pastor ad amnem,
 Spumantem nimbiis, *fluctisque* arbusta *ruentem*.

Ibid. *Grandia saxa volvit*. Maro, *Æn.*
 xi. 529.

Sive instare jugis, et *grandia volvere saxa*.

Ver. 291. *venti flamina*. Sic Juvenecus,
 carmine nec rudi, nec incito, sub finem
 lib. i. *hist. evang.* quem adhibebimus, ad
 pleniorém intellectum Lucretii non nihil
 facientem:

Qui vero auditum tantum mea jussa tenebit,
 Diversisque procul factis per lubrica perget;
 Hunc similem faciam, volucris qui fulcit arenâ
 Fundamenta domûs: cui mox ut *flamina ventis*,
 Et *pluvie*, effusis cœpere incumbere rivis,
 Omnis subverso procumbit pondere moles,
 Insequiturque gravis tectorum strage ruina.

Sic legendum: vulgo, *pluvia*.

Porro, pro *flamina*, legitur in B. *flumina*;
 procul dubio mendose: et solent hæ voces
 in codicibus permisceri. In Catonis *Diris*,
 ver. 13.

Ipsæ non *sylvæ* frondes, non *flumina* montes:
flamina volebat Heinsius, et alii: male
 omnino; vide nostram *Silv. Crit.* i. p. 143.
 quibus multa possent adjici. Tollius male-
 bat *fontes*, pro *montes*, ponere, cum mox
 sequatur, in ver. 18.

Desint et *sylvis* frondes, et *fontibus* humor:
 et manifestissimum sit, vel in priore versu
 cum Tollio sic legendum esse, vel in hoc
 reponendum *montibus*. Satis etiam li-
 quet nihil demutari oportere in Theocrito,
 viii. 57.

Δαδῆται μὲν χυμὸν ποταμῶν πάντων, ὅταν αἱ
 ΑΥΧΜΟΙ:

quod probat etiam Virgilius, et nonnihil
 favet meis rationibus in Catonem præ Tol-
 lianis: *ecl.* vi. 56.

——— et si formosus *Alexis*
Montibus his abest, *videns* et *flumina sicca*.

295 Conripiunt, rapideique rotanti turbine portant.

Quâ re etiam atque etiam sunt venti corpora cæca;

Quandoquidem factis, et moribus, æmula magnis

Annibus inveniuntur, aperto corpore quei sunt.

Ver. 292. *quom flumen*.¹ Hoc ordine voces exhibentur in G. V. ed. B. L. M. Σ. Ω. nec satis causæ videbatur mutandi cum editoribus transpositione vocum. In Δ. sic comparet versus:

Quæ veluti *validam* cum *flumine* procubere:
et sic in Π.

Quæ veluti *validum* cum *flumine* *con* procubere.

Ibid. *veluti flumen procubere*: ut de *fluctu* Virgilius, geo. iii. 240.

— Immane sonat per saxa, neque ipso
Monte minor *procumbit*.

Hanc autem similitudinem habuissimus etiam in Claudiano, si editores ejus se satis oculos præstitissent, de vi. cons. Honor. 469.

— medumque per hostem,
Flammatus virtute plâ, propriæque salutis
Immemor, et stricto prosternens obvia ferro,
Barbara *flumine* secuit tentoria curas.

Ita prius ex divinatione certissimâ perspexeram legendum esse, quam me ad syllogen variantium scripturarum in fine editionis Burmannianæ convertissem, ubi comparet ex codicibus nostra lectio, pro *fulmineo*; ut sane sæpissime commutantur voces: vide nos infra, ad ver. 1002. *Secat* autem proprie de *fluminibus*: adi nos ad v. 273.

Ver. 293. *trudunt*: V. ed. et B. *tendunt*: unde non absurde sic locum constitueres, si quid novandum foret:

— *trudunt* res, ante ruuntque
Inpetibus crebris.

Ver. 294. *torto*: G. B. *toto*, usitatissimâ permutatione: vide supra, ad ver. 273. Sedulius, iv. 224.

Discipuli, solo terris residente magistro,
Undosum petiere alium f fluctuque tumente
Torta laborantem jactabant sequora puppim.

Sic castigandum: vulgo, *torva*. Sosipater Charisius, p. 68. et alii grammatici augantur, dum differentiam aliquam inter

vocabula *vortex* et *vertex* comminisci student: hæc recentior tantummodo est, illa autem vetustior, orthographia.

Ver. 295. *rapidei*: sic concinnius, et suaviore constructione, P. Vind. V. ed. B. L. M. O. Δ. Π. Σ. Ω. et omnes *fidem rotanti* cum V. ed. Vulgo, *rapido* et *rotantia*; sed quibus auctoritatibus hæc lectiones suffulciantur, non constat. Pii scriptura, in codicibus fidelioribus, ut ait ipse, reperta, nobis impense placeat; et, si suffragium alius quilibet codex addidisset, in contextu posuissim:

— *rapideique rotantes* vortice portant:
venti nempe, facile ex superioribus accursendi.

Ibid. *portant*. Similem sensû efficaciam huic verbo tribuit ad iv. 445. et comferas Virg. *Æn.* i. *fin.* geo. iv. 524.

Ver. 297. *et*: sic P. Vind. V. ed. B. L. M. Σ. Ω. alii, *ac*: Π. autem, *de*: et pro *moribus*, P. B. *motibus*, minus bene; et vice *magnis*, Π. *magis*.

Ibid. *moribus*. Simili translatione ab hominibus ductâ Columella usus est, in præfat. 23. "*Cali* et *anni præsentis* "*mores* intueatur:" unde nostræ conjecturæ in Virgilio geo. i. 335. robor accedere videtur:

Hoc metuens, *cali mores*, et *sidera*, serva:
ut idem ibidem, ver. 51.

Ventos, et varium *cali* prædicere *mores*,
Cura sit.

Neque aliter Plinius, nat. hist. xiv. 5.—
"ad *cali mores*, solique *ingenia*."

Ver. 298. *qui sunt*: Π. *quid sint*, mandose utrumque.

Ibid. *aperto*: i. e. nudo, manifesto, quod oculis usurpari possit Virgilius, *Æn.* vi. 406.

— *aperit* ramum, quâ veste latebat.

Ver. 299. *Tum*: P. Vind. V. ed. B. Σ. Ω. *Cum*.

Tum porro varios rerum sentimus odores;
 500 Nec tamen ad nareis venienteis cernimus umquam;
 Nec validos æstus tuimur, nec frigora quimus
 · Usurpare oculis; nec voces cernere suemus:

Ver. 500. *cernimus*: ὁ. *credimus*. Et *ammopere* miror, Lucretium non evitare ambiguitatem illepidam voluisse, scribendo *sarim*. Prudentissimum est de hac re Quintiliani iudicium, et imitatione dignissimum, ad inst. viii. 2. "Vitanda in primis ambiguitas; non hæc solum, —quæ incertum intellectum facit, ut, *Chremetem audiui percussisse Demeam*; sed illa quoque, quæ, etiam si turbare non potest sensum, in idem tamen verborum vitium incidit: ut, si quis dicat, *Visum a se hominem librum scribentem*: nam, etiam si librum ab homine scribi potest, male tamen composuerat, feceritque ambiguum, quantum in ipso fuit." Sed re verà Ovidii testimonium de Ennio magnà ex parte in poetam nostrum rectissime ferri poterat:

Ennius, ingenio maximus, arte rudis.

Ver. 301. *validos*: i. e. utcumque vehementes atque efficaces sint, in oculorum notitiam non cadunt; multo minus, si meliores veniant, visu nostro sunt arripendi. Argumentum a fortiori concludens. Ita reposueram ex ingenio; et postea divinationi meæ subscribere intellexi vidiq; codices scriptos B. et A. Cæteri, *calidos*; non absurde per se; sic enim Horatius, sat. i. 1. 38.

———— cum te neque *fervidus æstus*
 Demoveat lucro:

sed loci efficacis multo minus opportuna. Eandem porro castigationem Lucano quoque non denegandam esse, haud segre fitebuntur omnes, nisi qui pronuncient eum sensus suos verbis appositis efferre nullo modo quisse. Locus, de quo cogitamus, in ii. 724. legitur, ubi de die appropinquante loquitur:

Majoresque latent stellæ, *validumque* refugit
 Lucifer ignis diem.

Vol. I.

F

Vulgo, *calidum*: sed, si vel ipsam rei veritatem, vel contextum poetæ, perpendas, non calore solis, sed *claritate potentiore*, Luciferum vix negabis prægravari. Ovidius, met. vii. 9.

Concipit interea *validos* *Ætias ignes*:

nam ordo verborum in Lucano est: "Di-em, validum, i. e. efficacem, ab igne." Solere librarios in his vocabulis turbare, te Burmannus certior faciet, ad Ovid. met. xv. 324. et Drakenborchius ad Sil. It. xv. 337. Idem Naso, xiv. 352.

———— *valida* mentem collegit ab *æstu*.

Ibi pariter liber unus MS. *calido* præbet. Art. amand. iii. 543.

———— *validoque* perurimur *æstu*.

Hinc languidulum Propertii versum facile resuscites, iii. 23. 17.

Nunc demum *valido* fœsi respicimus *æstu*.

Libri, *vasto*. Arnobius, lib. ii. p. 57.— "sed ita temperatus et medius, ut nec frigoris hyemalis sensum, nec ardorem *validum* perpetiatur æstatis." Neque pulcher locus Ven. Hon. Fortunati nobis nullam operam navabit, dignus qui politioni legatur: viii. 3. 1.

Post tempestates, et turbida nubila coeli,
Quum solet infesto terra rigere gelu;
 Post *validas hyemes*, ac tristia frigora brumæ,
 Flamine *sub* rapidi rura gravante Noti;
 Succedunt iterum vernalia tempora mundo,
 Grataque post glaciem provocat aura diem.

In secundo versu vulgo scribitur, *quo*: i. e. *quom*: et in quarto, *æu*, insulsiissime. Apuleius, de mundo:

Spiritus est cunctis, *validusque* est Jupiter ignis.
 Hinc proprio acumine correxeram Virgilium, geo. iii. 459. nam *c* et *t* vix distinguas in codicibus:

Profuit *intensus æstus* avertere:

quæ verissima est emendatio, et loci scopo commodissima. Idem jam Heinio vene-

Quæ tamen omnia corporeâ constare necesse est
Naturâ; quoniam sensus impellere possunt:

305 Tangere enim, aut tangi, nisi corpus, nulla potest res.

Denique, fluctifrago subpensæ in litore, vestes
Uvescunt; cædem, dispessæ in sole, serescunt:

rat in mentem, et sane hanc lectionem
clare exhibet pervetusta editio penes me.

Ibid. *tuimur*. Non usus est hac voce
Virgilius extra participium; nec tamen
Statius aversatus est, Achill. i. 131.

Namque mihi infestos utero modo contuor enses:
quem locum, et alium Lucretii, iv. 225.
commisit in Grammaticâ suâ Priscianus,
p. 838. pro hujusce vocabuli exemplis.

Ver. 302. *Usurpare oculis*. Sæpius ita
noster locutus est. Plautus ad eundem
modum, Trinum. iv. 2. 4.

Advenio ex Seleuciâ, Macedoniâ, Asiâ, atque
Arabîâ,
Quas ego neque oculis, neque pedibus, umquam
usurpavi meis.

Apuleius, de deo Socratis, initio: "Quos
"quidem deos colites partim *visu* *usur-*
"*pamus*, alios intellectu vestigamus." Et
ibidem, non longe a fine:—"sæpenum-
"ro *auribus* suis *usurpant* vocem." Ac-
cedat etiam Rutilius Lupus, de fig. sent.
et eloc. i. 13. sic, nî fallor, leviter casti-
gandus: "Nam Chæremenes cum ho-
"minibus armatis ad eum venit: cum
"venisset, sine ullâ religione domum ejus
"expugnavit: expugnata *domo*, *vi* fami-
"liam abstraxit: abstractam, tormentis
"omnibus excruciauit: cruciatam, vinxit:
"vinctam, in publicum projecit: *puto*,
"ne suum maleficium tacitum lateret,
"sed, dum prætereuntes prostratam fa-
"miliam viderent, et ab his rem gestam
"audirent, simul et *oculis* et *auribus*
"oculus illius *usurparent*." Vulgo legi-
tur, transpositis vocabulis, *vi* *domo*, quod
proportio clausularum et sermonis unitas
non patitur: pro *puto*, *prædo*; et pro
dum, cum: sed perlegas locum integrum
vellem. Arnobius lib. vii. 238. "Dii
"enim ex uteris prodeunt, et habent dies

"lætos, quibus eis adscriptum est *auram*
"*usurpare vitalem*:" ore scilicet, et nari-
bus, hauriendo spiritu.

Ver. 303. *corporeâ*: V. ed. B. et II.
corpora, facili fassis vel inductis aberra-
tione.

Ver. 304. *sensus impellere*. Hinc Vir-
gilius, pulchre memor aëra, sonorum
vehiculum, naturâ corporeâ constare, ad
geo. iv. 349.

———— iterum maternas *impulit* *auris*
Luctus Aristel.

Videas etiam ibid. 305. *Æn.* xii. 618.
Hanc elegantiam Statius invasit, Theb.
v. 555.

———— Argolicas *ululatus* flebilis *aures*
Impulit.

Ver. 305. *aut—nulla*: II. *neo—ulla*:
cæteri omnes, *et*: sed testimonium A.
Gellii, noct. Att. v. 15. mihi non videba-
tur negligendum: "Vetus atque perpetua
"quæstio inter nobilissimos philosopho-
"rum agitata est; corpusne sit vox, an
"incorporeum.—Corpus autem est, quod
"aut efficiens est, aut patiens: id Græco
"definitur, *το ὄντιον, ἢ πασχον, οὐρα-*
"*ιστιν*. Quam definitionem significare
"volens Lucretius, ita scripsit:

"Tangere enim, aut tangi, nisi corpus, nulla
potest res."

Quibus commode committas ea, quæ ha-
bet noster in iv. 529. et sequentibus.

Ver. 306. *subpensæ*: O. Δ. II. *suspen-*
sæ, et ita Σ. in margine: non probò. *Is*
etiam omittitur in Δ.—*serescunt*: V. ed.
II. *se arescunt*.

Ibid. *fluctifrago litore*: i. e. *ἐν ἀντὶ κα-*
ταρραλῆνι atque *καταρραλῆνι* Sophoclis,
(Ed. Col. 1241. 1243. Tertullianus, in
carmine de Jonâ et Ninive, ver. 39.

At neque, quo pacto persederit humor aquai,
 Visum est, nec rursus quo pacto fugerit aestu.
 310 In parvas igitur parteis dissipatur humor,
 Quas oculi nullâ possunt ratione videre.
 Quin etiam, multis solis redeuntibus annis,

Una ratio certamen erat cosloque, fretoque;
 Tanditur hinc, illinc; trenit omnis sylva sub
 lectu

fluctifrago.

Aliter tamen Nonius: "*Serescit* positum
 "pro siccat, quod serenitas sicca sit.
 "Lucret. lib. i.

"Denique, *fluctifrago* suspensæ in litore, vestes
 "Uvescunt, eadem dispensæ in sole serescunt."

Non male, nec invenuste, ob mutantes li-
 toris terminos ex variis indies fluctuum
 reciprocationibus: sed vero est similis,
 rariorem vocem, ut fit, usitatioe extru-
 nam esse, ad gustum incitorum librari-
 orum, omnia ad doctrinæ propriæ mensu-
 ram accommodantium.

Hoc autem epitheto Lucretii monitus,
fluctifrago, dictionem invalidissimam ex
 Euripide jussu facessere, et loci veneres
 verâ lectione revocatâ elucere fecerim, ad
 Hippol. 1173.

Ἦτοι μὲν, αὐτῆς ΚΤΜΟΔΗΤΜΟΝΟΣ πῆλας,
 Παντασθεν ἰσχυρὸν ἐκτινέμεν σπινχας:

i. e. litoris fracti et demorsi fluctibus ro-
 dentibus, *exesi*: vide nostrum mox, ver.
 827. iv. 221. vi. 926. et nos ad v. 237.
 Horatius, od. i. 31. 8.

Non rura quæ Liris quæta
 Mordet, aquâ taciturnus, amnis.

Ita locus iste scribendus, et distinguendus.

Ver. 307. *Uvescunt*: Δ. Σ. *Udescunt*;
 sed posterior vulgatam lectionem margini
 illam ostendit. Et Gellium esse aus-
 cultandum putavi, docentem in noctt.
 At. xx. 15. veteres dixisse *passum* a *pan-*
de, non *pansum*: nam vix fieri poterat,
 quin casta scriptura per librariorum ma-
 nus ex *dispensæ* tandem *dispansæ* prodiret.
 Pii editio habet *candenti*; omnino
 contra probabilitatem, et Nonii insuper
 suffragium.

Ibid. *Uvescunt*. Vox legitur in sus-

visimus versibus Avieni, Arat. phæn.
 1578.

————— a tetro cramor orbe est,
Uvescet pluvilis tellus, inflataque cetas,
 Aggere devicto, superabunt flumina ripas.

Neque ambigam equidem, quin, hac eti-
 am dictione tenuis, magistrum suum Vir-
 gilius voluerit effingere, ad. geo. ii. 111.

————— at fulvæ nimbus arenæ
 Tollitur: *uvescunt* spuma, flatuque sequentum.

Vulgo, *humescunt*: nam distinctionem,
 quam commenti sunt nonnulli inter has
 voces, mera esse grammaticorum nu-
 gatoriorum somnia loci multi scriptorum
 probissimorum arguunt. Aliud edicit, et
 omnino gregi reliquo contrarium, incer-
 tus auctor de differentiâ vocum, p. 2206.
 ed. Putschii; qui, si tanti sit, consulen-
 dus est. Ad Horatium, sat. ii. 6. 70.
 librarii hæc vocabula permutavere.

Ibid. *dispessæ*: Suetonius, viii. 19.—
 "*dispansam* dexterâ manû palmam."
 Ubi quorundam exemplarium varietatem,
dispensam, corruptelam esse genuinæ lec-
 tionis *dispessam* vere judicat Oudendor-
 pius. Plinius, nat. hist. ix. 3.—"arbor
 "vastis *dispansa* ramis:" quæ Ciceronis
 est "patulis *diffusa* ramis," de orat. i. 7.

Ibid. *serescunt*. Philoxeni glossarium:
 "Ἐρηνομαι. aresco, seresco, siccresco."
 Alibi vocem in hoc sensu non reperi.

Ver. 308. *At*: V. ed. Π. *Ac*.—*humor*:
 L. M. *umor*: unde tentare quis posset
uvor; sed, opinor, auditores tardos habi-
 turus. Varro, de ling. Lat. iv. 21. fin.
 "Uvæ, ab *uvore*." Isidorus, origg. xvii.
 5. "Uvæ dictæ, quod intrinsecus *uvore*
 "sunt plenæ, sucique, et pinguedinia."
 Ita castigandum: editur, *humore*.—*perse-*
derit: V. ed. *pesens erit*.

Ibid. *persederit humor aquai*. Hinc
 Virgilius, geo. iii. 442.

Annulus in digito subter tenuatur habendo:
 Stillicidii casus lapidem cavat: uncus aratri
 315 Ferreus obculte decrescit vomer in arvis:
 Strataque jam volgi pedibus detrita viarum

———— ubi frigidus imber
 Altius ad vivum *peredit*.

Plinius, nat. hist. xvii. 37. 4. "Pruinae
 "perniciosa natura, quoniam lapsa *per-*
 "sidet, gelatque." Accedat etiam Ovi-
 dius, amor. ii. 6. 32.

Pellebatque sitim simplicis humor aquae.

Ver. 309. *Visum est*. Sic Ω . plene:
 Π . *Visus est*: nobiscum facit Pius, dum
 ceteri editores *Visu est* exhibent, ecclip-
 si literae non subindicat: at pravo, nō
 fallimur, consilio. B. *fugeret*. P. *aestus*;
 volens, ut videtur, quantum casum numeri
 pluralis: male.

Ver. 310. *dispargitur*. Hanc ortho-
 graphiam antiquiorem nobis conservavere
 V. ed. O. Δ . Π . ceteri omnes *dispergi-*
tur: si modo, quod vix putem, ut in re
 ad eorum iudicium levissimi momenti,
 suas partes lustratores codicum fideliter
 administraverint. Codex Leidensis vere,
 ut exputo, scribit ad *Æn.* xi. 617.

———— et vitam *dispargit* in auras.

Vide nos supra, ad ver. 14. Vegetius, de
 re mil. iii. 15. "Sed melius est plures
 acies facere, quam milites *expargere*."
 Et ita ille alibi.

Ver. 312. *multis*: P. V. ed. Π . *mul-*
tum: mendose.

Ibid. *solis annis*: ornatu ex poetico,
 cum sol sit anni dominus et rector. Hinc
 Virgilius, geo. i. 5.

———— Vos O! *clarissima* mundi
Numina, labentem caelo quæ ducitis annum:

ad quem locum conjecturam Fabri in ver-
 su Lucretii, *olim pro solis*, quondam im-
 probavi; et sententiæ non poenitet. Idem
 Maro, *Æn.* iii. 284.

Interea, magnum *sol* circumvolvitur annum.

Ipsæ Lucretius apposite, v. 929.

Multaque per cælum solis volventia lustra.

Ibid. *redeuntibus annis*. Idem Mantu-
 anus, *Æn.* viii. 47.

———— ter dens urbem *redeuntibus annis*—

Porro, hunc locum integrum Sulpicius
 imitatus est, apud anthol. Lat. Burman.
 iii. 97.

Decidens scabrum cavat unda tofum;
 Ferreus vomis tenuatur agris;
 Splendet *adrito*, digitos honorans,
 Annulus auro.

Sic et ipse videram sibilantes vermiculos
 tersi poetæ castigandos esse. Vulgo, *te-*
nuatus, et *ac trito*, distinctione ad *splendet*
 posita.

Ver. 313. *habendo*: i. e. dum habetur,
 vel gestatur. Virgilius, geo. ii. 590.

Sed pich in morem ad digitos lentescit *habendo*.

Ver. 314. *Stillicidii casus lapidem ca-*
vat. Sic Bionis fragmentum, ubi nos lo-
 cum alium Lucretii attulimus:

Εν θαλάσσης βάθυμυγος, ἰσως λόφος, αἰὲς κούτος,
 Χ' ἔ ληθες ἐς βόρην καίανται.

Porro, vix operæ pretium fuerit admonu-
 isse, Π . dare *Stillicidique*; V. ed. et
 Vind. *Stillicidique*: et, ut nos curavimus
 imprimendum *αρχαῖκως*, sine contrac-
 tione, *Stillicidii*, L. M. Σ .

Versum Chærii protulit Lambinus:

Πιτταν καίανται ἴσως ἰδανος ὑδάτιχνα.

Ver. 315. *obculte decrescit vomer in*
arvis. Lucretium respexit Ovidius, amor.
 i. 15. 31. (vide Bentleium ad Hor. od. i.
 12. 45.)

Ergo, cum *silices*, cum dens patientis *aratri*,
 Depercut ævo, carmina morte carent.

Eleganter legit Servius, sed memoriam
 fortasse lapsu, ad geo. i. 46.

———— *occulto* decrescit vomer in *arvo*.

Hinc autem vexatissimum locum Horatii
 corrigamus, od. i. 12. 45. qui plane in
 animo nostrum habebat:

Crescit, occulto velut arbor *arvo*,
 Fama Marcelli:

ut Ovid. in nuce, ver. 87. *quem non cito*,
 quum sero videam hæc Heinsio præ-

Saxea conspicimus: tum, portas propter, athena

Signa manus dextras obtendunt adtenuari

Saepe salutantum tactu, praeferque meantum.

320 Haec igitur minui, quom sint detrita, videmus;

cerpta. At Horatius aperte sequitur Hor-
merum, II. P. 53.

Ὅτι δὲ τριφυ ΕΡΝΟΣ αὐτῇ ἐφελκὺς ὤλεως
ΣΑΡΞ ἢ ΟΙΟΠΟΑΩ.

Eustathius ad locum: φασὶ γὰρ τὰ ἐν ἡ-
ρῇ καὶ μεταξὺ τῶν φυτῶν μάλιστα θαλλού-
σα δὲ μὴ ταυαυτὰ, ἥτοι ἐν τριφυίᾳ ὡσεύ, εἰς
τὴν ἀλλήλων ἐφελκύνει τῇ ἐγγύτητι ἀφαιρού-
μενα. Mæonidis locum Catullus versibus
Latinis pulchre adornavit, lx. 39.

Ut *sa* in *septis secretis* nascitur *hortis*,
Ignotus pecori, nullo convolvus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat sol, educat imber.

Accedat etiam non incommodus Avi-
ennæ, orb. desc. 1038.

———— per inhospita cujus
Æquora secreta vitam produxerat agro.

Ovidius, quem et alii laudavere, Lucretii
versus cum varietate suavisimam expressit,
in art. am. i. 473.

Ferrens addidit consumitur annulus usu;
Interit addidit vomer aduncus humo.
Quid magis est saxo durum? quid mollius undâ?
Dura tamen molli saxa cavantur aquâ.

Hinc etiam Theocritæ orationis proprie-
tates, editoribus minime perceptas, peni-
tius dispexeris, idyll. xiii. 31.

———— οὐδὲ Κίανον
ἀλάλας ἀνέστησι βοῆς, τριζωνίης ἀγορῆς.

Vividus nimirum circumstantiis, aratri at-
trita et amplitudine sulcorum, boum vires
atque excellentiam solertissimus poëta de-
claravit. Eleganter tamen, et erudite, D.
Heinsius *ἐκλύοντι* proponebat; de quâ re
nos uberius disputavimus in Silv. Crit. iv.
pp. 58, 59, 60. sed Theocriti lectio non
inmutanda est. His autem exorsus Avi-
ennæ castigabo in orb. desc. 354.

Vomere quæ duro, quæ longi pondere aratri,
Sollicitavit humum; quæ rectis scindere sulcis
Tellurem docuit; quæ, *metani* partibus æthram,
Prodidit obliquo solem decurrere cælo.

Vulgo legunt, *cædere* et *cedens*.

Ipsum Lucretii sententiam obiter quidem,

sed ornatissime, sed felicissime, protulit
Virgilius, geo. i. 46.

———— et, sulco adtritum, splendescere vomer.

Ver. 316. *Strata pedibus detrita viarum*
Saxea: quæ ex liquefactis montium ar-
dentium ejectamentis, congelatisque, com-
posita fuisset probabiliter putantur; unde
Juvenalis, vi. 350. quem depravatam le-
gere est in J. Sarisb. de nugis curialium,
viii. 11.

———— *silicem pedibus quæ conterit atrum*:

unde etiam Prudentius, contra Symm.
582.

Quique terit *silicem* varilis discursibus *atrum*.

De eodem Romæ pavimento Ovidius in-
telligendus est loqui, ad art. am. iii. 91.

Conteritur ferrum, *silices* tenuantur, ab usu—

Ita interpungendum, ut voces *ab usu* u-
tramque clausulam respiciant.

Ibid. *Strata viarum*. Virgilius, *Æn.* i.
422.

Miratur portas, strepitumque, et *strata viarum*.

Ver. 317. *athena*: V. ed. *harena*.

Ver. 318. *obtundunt*: B. *ostendant*.
Scriba fortasse voluit, *ostendant*; quod
in se habere vividioris aliquid et signatio-
ris videri possit.

Ver. 319. *tactu*: non manuum solum
contractantium, sed etiam laborum scili-
cet, dum turbæ salutatrices deosculantur.
Ilunc morem lepidissimis versibus Pru-
dentius prætrinxit, contra Symm. i. 208.
Lucretii, ut putem, non immemor:

Mox, humeris positus nutritrix, *trivitt* et ipse
Impressis *silicem labris*; puerilla vota
Fudit, opesque sibi *cæd* de rupe poposcit:

quæ est ingeniosissima emendatio Heinsii,
pro *cæd*, atque etiam verissima. Simili-
ter idem Prudentius, perist. iii. 69.

Et male prodiga corda sul
Sternere *vasilibus scopulis*:

Locum Cicronis, in Verr. iv. 43. per
solem et tempestivam Havercampus ad-

Sed, quæ corpora decedant in tempore quoque,
Invida præcluserit speciem natura videndi.

Postremo, quæquomque dies naturaque rebus
Paullatim tribuit, moderatim crescere cogens,
325 Nulla potest oculorum acies contenta tueri;
Nec porro quæquomque ævo macieque senescunt:
Nec, mare quæ independent, vesco sale saxa peresa

movit: de quo lector est monendus, omnia, quæ prætermisurus sum, in parenthesis debere poni; nam in iis, quibus utor editionibus, tota periodus pravitate turpissimâ distinctionis obscuratur, corrumpiturque. "Herculis templum est apud "Agrigentinos non longe a foro, sane "sanctum apud illos, et religiosum;—"usque eo, iudices, ut rictum ejus ac "mentum paullo sit *attritius*, quod in "precibus et gratulationibus non solum "id venerari, verum etiam *oculari*, so- "lent." Arnobius etiam, lib. vi. p. 202. huic loco illustrando idoneus superveniet:—"hæc signa, quorum plantas et genua "contingitis et contractatis orantes." Juvenalis denique, sat. xiv. 219.

———— Cereis *laugens* aramque, *pedemque*.

Porro, vice *meantum*, Ω. habet *meantur*.

Ver. 320. *minui*: O. Δ. *nimum*, non prorsus inepte, si jungas cum *detrita*, et interpreteris *valde*; ut, "nimia levitate," iii. 388.

Ver. 322. *videndi*. Lego, *videndo*: passive. BENTLEIUS.

Et fateor equidem, me non posse constructionem loci, ad lectionem omnium codicum MSS. et excusorum exemplarium, commode satis expedire; neque expediendam puto, quamvis interpretes nihil salebrosi atque ardui hic inveniant. Cum *videre* non male res procederet ad hunc modum: "Invida Natura præcluserit nobis *ea* videre speciem," vel formam eorum: sed a vestigiis scripturæ communis *nimum* recedit. Nihil igitur restat, nisi ut interpretemur *speciem videndi*, modum, vel rationem, videndi;

quod an tolerandum sit, alii ferant iudicium.

Ibid. *Invida*: V. ed. *Invidia*.—*præcluserit*: G. *præcluset*; V. ed. *præcluserit*, solitâ permutatione in minusculis characteribus c et l in d.

Ver. 325. *oculorum acies*. Virgilius, Æn. vi. 200.

Quantum *acie* possent *oculi* servare sequentum.

Ibid. *contenta*: i. e. ad mediæ vocis usum, *se contendens*, vi omni acerrime connisa. Nos autem elegantiam ac proprietatem vocabuli ubertim declaravimus et illustravimus in Silv. Crit. ii. sect. 119. ad quam lectores amandamus:

————— ἡχθον γὰρ μὴ ἴσθαι
Αἰὼν ἀνιζόμενος ὑπὸ κράτει μολογέμενος.

Hinc autem, ut alios bene multos in hac dictione parum perceptos, probe intelligas Prudentium, hamartig. 797.

————— aequalibus unum
Contentum spinis, reptasse per ardua saxa:

i. e. se contententem, strenue collectantem, cum spinis. Venuste et animose Suetonius, iii. 7. "Sed Agrippinam et "abegisse post divortium doluit, et semel "omnino ex occursu visam adeo *contentis* et *contentibus oculis* prosecutus "est, ut custoditum sit, ne umquam in "conspectum ejus posthac veniret." Hæc est potentior atque elegantior membranarum lectio, et omnino restituenda; eo magis propria, quod oculi sint bini numero, ac mutuas operas *consociant*. Horatius, epist. i. l. 28.

Non possis oculo quantum *contendere* Lynceus. Lucani denique mentem, quam callida gens interpretum non attigerunt, plene capias, ad Phars. v. 624.

Quid quoque amittant in tempore, cernere possis.
Corporibus cæcis igitur natura gerit res.

330 Nec tamen undique corporeâ stipata tenentur

Omnia naturâ; namque est in rebus inane:

Quod tibi cognosse in multis erit utile rebus;

Nec sinet errantem dubitare, et quærere semper

De summâ rerum, et nostris diffidere dictis.

Cum mare convolvit gentes; cum litora Tethys
Morbis ulla pati, cœlo *contenta* teneri:

i. e. operam strenuissimam dans, et se
vehementer tendens, ut nullis limitibus,
ipso cœlo inferioribus, contineretur.

Ibid. *contenta* tueri. Memor erat loci
Silius Italicus, xiii. 441.

————— *contende* tueri,
Eductumque tene vaginâ interitus ense.

Ver. 326. *quæcumque*: Π. *quæcumque*,
vetustam scripturam castissime servans;
quam, si meo jure res administrari cum
bonâ lectorum veniâ potuisset, per omnem
Lucretium libentissime intulissem. Sed,
uti fit, dum prave cauti imaginarios er-
rores evitare volumus, veris obretemur.

Ibid. *ævo senescunt*, proprio sensu;
macie senescunt, secundario et tralato, ut
alii optimi scriptores passim: quod tam
de ipsâ sermonis formulâ, quam de voca-
bulo, dictum velim. Et erudite Faber
monet, hunc Lucretii versum ex Pacuvii
Peribœâ videri effictum, quam laudat
Nonius in voce *macor*:

————— corpusque meum *tabi*,
Mæore, ægrore, *macore* senet.

Ita fortasse in anapaesticos pedes verba
digerenda sunt.

Ver. 327. *independent*: Vind. B. Π. Σ.
impidunt: *vesco* autem deest in G. et
M. et ejus vice Π. dat *nostro*, et Σ. *vasto*:
quod subindicat difficultatem interpre-
tandæ dictionis jam a præteritis seculis
invaluisse. Nosmetipsi nihil ambigimus,
id, quod simplicissimum est et cuius ob-
vium, esse etiam verissimum; velle nemi-
rum *vesco sale*, quod *vescitur* et peredit:
et nihil ultra quæri debere. Idem Phi-

laryrio placuit ad Virg. geo. iii. 175.
"Lucretius certe *vesco* pro *edace* posuit:"
hunc locum laudans.

Ibid. *vesco sale*: Ausonius, epist. xxii.
27.

Et nunc paravit triticum caeco sale,
Novusque pollet emporus.

Lego, *vesco sale*. Quædam MSS.

————— *caecum* tritico, et sale:

proinde hoc modo locus constitui potest:

Et nunc paravit triticum *vescum*, et *salem*.

Moreti scriptor, ver. 97.

Hinc salls inspergit micæ; *sale* durus *adese*
Caseus adjicitur.

BENTLEIUS.

Havercampus opportune adhibuit Ovidi-
um, met. xi. 783.

———— e scopulo, quem rauca subederat unda,
Se dedit in pontum.

Ibid. *sale saxa peresa*. Sidonius Apol-
linaris, xi. 3.

Quâ super Idallium levat Orithion in æthram,
Exerit *sale*, montis apex.

De regimine vero *mare independent*, quasi
separatim legeretur *in mare pendenti*, hæc
ratio simplicium verborum in composi-
tionem transvecta tantopere scriptoribus
omnibus per omnes cujusvis generis dic-
tiones frequentatur, ut putidum fuerit vel
in tyronum monitionem huic insistere.

Ver. 328. *quoque*: P. *quæque*; non
male, sed multo minus ad loci scopum,
quam lectio recepta, facere videtur: *pos-*
set etiam, pro *possis*, idem P. et V. ed.
In B. *eo cernere* omnino omittitur.

Ver. 329. *cæcis*: Vind. G. M. *cæsis*,
quæ vocabula confusa vidimus nuper, ad
ver. 319. In Π. deest *gerit*.

335 [Quapropter locus est intactus inane, vacansque.]

Quod, si non esset, nullâ ratione moveri

Res possent; namque, officium quod corporis exstat,

Obficere atque obstare, id in omni tempore adesset

Omnibus: haud igitur quidquam procedere possent,

Ver. 330. *stipata*: i. e. συμπληρωμένη, vel συνυπάρχουσα: quæ sunt Aristotelis voces, *σὺν φὺς* *αὐτῶν* iv. 9. eodem spectantes.

Ibid. *tenentur*: i. e. continentur, conglobantur, et inter se coherent. Virgilius, *geo.* ii. 371.

Τεκνὲς σῆψες etiam, et pecus omne *tenendum*: i. e. coërcendum, et stabulis continendum.

Ver. 332. *cognosce*: B. *commune*; Π. *cognosce*.

Ver. 333. *sinet*: V. ed. *sine*. Absorberi possit litera, et scripserit Lucretius, pleniore distinctione ad finem versûs præcedentis positâ:

Nec sine te errantem dubitare.

Similiter, v. 1128.

Proinde, sine incassum defossi sanguine sudent.

Ver. 334. *De summâ*: B. *In summa*: voluit opinor, *In summam*; nec incite, quum castæ Latinitatis auctores non minus *in rem* quærere, quam *de re* quærere, subinde dixerint.

Ver. 335. *Quapropter*: quum prorsus nihil præcesserit, ex quo fiat conclusio, nec facili sit hic versus constructione, sed impeditus obscurusque, oratione scabiosus, et ex omni parte putidissimus, in Bentleii sententiam haud invitus concesserim, spurium pronunciantis et rejiculum; quod uncinis appositis declaravi. Nihil erat magis expectandum, quam hæc axiomata sciolos esse illituros marginibus librorum; et ea tandem decursu temporis in textum migratura.

Ver. 336. Hoc Epicureorum dogma Sextus Empiricus sic dilucide exposuit, *adv. logicos*, i. 213. Μη ὄντος κινῆ, οὐδὲ κινήσεως ἀφ' αὐτοῦ κινῆσαι, τὸ ποτε μὴ ἔχοντος τοῦ κινῆματος σώματος οὗ ἐν κινήσει ποιεῖται, διὰ τοῦ ποτε πλεονεχίας, καὶ ποτε: i. e. *stipata*,

ut modo noster, ver. 330. et his multa alia consimilia nullo negotio ex pluribus Græcorum scriptis accumulari possent; quibus tamen Lucretii locus maxime perspicuus, et lector non desidiosus, patientissime carebit; tantummodo ad vanam puerilemque ostentationem eruditionis facientibus, et molem pretiumque voluminis accendentibus.

Ver. 337. *namque*: Π. *neque*.—*exstat*: G. *estat*. L. et M. *est ut*: quam lectionem, positâ levi distinctione ad *est*, probat Havercampus: sed qualis inde constructio legitima sermonis enascetur, utipam lectoribus ille aperuisset: egomet divinare nequeo. Sane, quum vix affirmes dictione *exstat* omnes numeros proprietatis et elegantiae impleri, et literæ *t ac c* adeo consimiles sint in membranis, ut acerrimo obtutu oculorum vix dignoscas, non male tentem:

————— officium quod corporis *exstat*:

i. e. officio, quod in omni tempore ac loco corpus defungetur. *Exstat* nimirum ἀρχαῖος, pro *erit*, ut norunt omnes. Melius tamen et tutius stari vulgatis arbitror.

Ver. 338. *Obficere*: Δ. *Efficere*; sed illud est in margine.

Ibid. *Obficere atque obstare*. Arnobius, lib. ii. p. 43. "Quod si non mentis elatio —obstaret atque officeret, jamdudum scire potuissetis, quid, aut quare, prohibuerit fieri—."

Ver. 339. *possent*: ita Π. verissime; quod ex enarratione loci manifestus patebit, et constructionem longe loculentiorē dabit. "Sine vacuo, res nullâ ratione moveri possent: nam naturale officium corporis, quo solet cuivis extrudere et impellere conanti obstare atque resistere, omnibus corporibus in omni tem-

340 Principium quoniam cedendi nulla daret res.

At nunc per maria, ac terras, sublimaque cœli,

Multa modis multis variâ ratione moveri

Cernimus ante oculos: quæ, si non esset inane,

Non tam sollicito motu privata carerent,

“pore comes individuus adesset; adeo
“ut nulla corpora de suo statu possent
“hîlum amoveri; nec alteri utique ce-
“dentia, nec invenientia vicissim quæ
“illis cederent: quum nihil cogitari pos-
“sit, unde principium movendi vel ce-
“dendi ullo modo snbnascatur.” Hæc
etiam, sic concinnata, disertius repræsen-
tant ipsæ Epicuri dictiones, prout eas ex-
hibuerit Diogenes Laërtius, x. 40. Εἰ μὴ
πρὸς ἰσχυρὸν καὶ χυρὸν, καὶ ἀναφῇ φωνῇ νοση-
ζομένη, καὶ οὐ μὴ καὶ ΣΩΜΑΤΑ ἴσχυι HN,
οὐδὲ δὲ οὐ ΕΚΙΝΕΙΤΟ, καὶ οὐ καὶ φαίνεται κί-
νησις. Locutionem vero, *quidquam pro-*
cedere, vix opus est, ut illustremus: sic
autem Terentius, And. iv. 1. 48.

———— primo processit parum :

et Virgilius, ecl. iii. 94.

Pascite, oves, nimium procedere :

atque Horatius denique, sat. i. 5. 20.

———— nil cum procedere lntrem
sentimus.

Cætera omnia, et scripta manu, et typis ex-
pressa, exemplaria dant uno consensu pos-
set. Idem Π. aut, pro haud, exhibet, er-
rore in libris longe usitatissimo: et *ducet*,
loco *daret*, in sequente versu.

Ver. 341. *sublima*: Σ. *sublimia*.

Ibid. *sublima*, a recto *sublimis*. Noni-
us Marcellus: “*Sublimis* pro *sublimis*.”

“Accius Phœnissis:

“Aut sæpe ex humili sede *sublimam* evolat.”

Ita certissime castigandum in utroque lo-
co, pro *sublima*. Præpositio *ad* tuto po-
terit omitti post omnia verba, ne uno
quidem excepto, quæ motum de loco in
locum significant: et sane perelegerant.
Idem grammaticus ibidem protulit in nos-
tram rem Sallustii fragmentum: “Nam
“tertia tunc erat, et *sublima* nebula cœ-

“lum obscurabat.” Seneca, Med. vera.
penult.

Per alta vade spatia *sublimi* ætheris.

Hinc concinnius, ni fallor, Virgilius scrip-
sisset ad ecl. ix. 29.

Cantantes *sublima* ferent ad sidera cyni.

Nam et credibile est eum Lucretii memo-
rem fuisse, et invenustæ cujusdam tauto-
logiæ *et sublime ad sidera*, separatim po-
situm, affine videri possit. *Altum cælum*,
et *alta sidera*, passim frequentantur.

Ver. 342. *Multa modis multis*. Hanc
ejusdem vocabuli duplicationem, ad aures
hercle quam jucundissime accidentem, ar-
ripuit Virgilii lepos, et frequentavit. U-
num et alterum exemplum non pigebit
aduluisse. Geo. ii. 327.

Magnus alit, magno conmixtus corpore, fetus.

Æn. x. 842.

———— *ingentem*, atque *ingenti* volnere victum.

Vide nos ad geo. i. 190. Ovidius deni-
que, ne nimius sim in re minime exquisi-
tioris intelligentiæ, met. iii. 60.

———— dextrâque molarem

Sustulit, et *magnum magno* conamine misit :

ad quem locum, Heinsii et Schepperi ra-
tionibus aures Icari scopulis surdiores
egomet obvertam.

Ver. 344. *sollicito motu*: agili nempe,
crebroque, ut ex morbi inquietudine mo-
vetur aliquis, cruciatibus agitatus, vel
animi districtus ægritudine: in quo ge-
nere nobis imaginem perfectissimam de-
pinxit poetarum pater, Il. Æ. 5.

———— *ισχυρὸν ὕδα καὶ ὕδα*, —

Ἄλλοι' ἐπὶ πλῆρες παντακταμένων, ἄλλοι δ' αὐτοί
Ἵγνους, ἄλλοι δὲ σπρον.

Noster, vi. 1036.

Sollicito motu semper jactatur.

Virgilius, Æn. xii. 404.

345 Quam genita omnino nullâ ratione fuissent:

Undique materies quoniam stipata quiescet.

Præterea, quamvis solidæ res esse putentur,

Hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas.

nequidquam spicula dextra

Sollicitat:

i. e. crebro motu tentat, et succussione. Hinc istæ pervagatæ locutiones "terram, "mare, *solicitare*;" i. e. crebro ciere ac movere. Terentius, Heaut. iii. 1. 52 ubi meritis sannis Westerhovie Eugraphii commentarios prosecutus est:

Omnes *solicitos* habui:

i. e. celeriter et continenter discursitantes. Bene Donatus: "Nihil significantius di- "cere potuit. Quid enim aliud est *soli-* "citare, quam suo loco movere? *Solicitos* "igitur habuit omnes domesticos, qui "hinc et inde ad ministrandum destine- "bantur." Vide Westerhovieum.

Ibid. *privata carerent*. Non sunt omnia in Lucretio, sic ut nobis plus semel contigit admonuisse, cum superbioris iudicii morositate rigidius pensitanda; neque, ut quævis dictio ad præcisum Virgiliani nitoris unguem castigata molliter effluat, æquum fuerit expectare: his autem concessis, Turnebo jure displicuit phrasia, *privata carerent*; qui legendum proposuit, *privata jacerent*: non inscite. Nec deterius tamen fortasse fuerit, *privata manerent*: conferas iii. 548. iv. 396. v. 1120. genuinum vero esse, atque a Lucretii manu, quod daturus sum, vix ad dubitem:

motu privata, *vacarent*:

i. e. otiantur, et inertia quiescerent. De dictionum autem *vaco* et *carco* permutatione, videas Ovid. am. iii. 4. 23. et met. ii. 422.

Ver. 345. *genita nullâ ratione fuissent*: nam, ex sententiâ Democriti, Leucippi, et Epicuri, omnia fiunt et exoriuntur ex atomorum *moventium* concursu. De hac Aristoteles, *φυσικα* iv. 6. ed. Sylburg.—*λιγυσι δὲ, ὅτι ἡ φύσις, ἡ αὐτὰ φύσις, ἢ αὐτὴ δ' ἑστὶ φύσις καὶ*

ΑΤΕΗΣΙΣ· ἢ γὰρ αὐτὴ δὲ αὐτὴ φύσις, ἢ μὴ ἢ αὐτὴ.

Ver. 346. *stipata*: i. e. "ita condensa- "sata, ut omne spatium penitus occupa- "ret corporea natura, expleretque; et lo- "cus nullus vacuo, atque exinde motui, "qui per vacuum fit, relinqueretur."

Ibid. *quiescet*: II. *quiescent*: non absurde, si sic insuper demutare concedatur:

Undique *materie* quoniam *stipata quiescent*: quæ quidem facilius constructio videri possit.

Ver. 347. Pergit Lucretius ex fortiori et *κατὰ πρόθεσιν* Vacuum concludere. "Non tantummodo Vacuum invenitur, "corporum omnigenorum prorsus expert, "et undequaque liberum, atque intact- "tile; sed in ipsis etiam corporibus va- "cuitates purissimas inesse argumentis "maxime indubiis pervinci potest."

Ver. 348. *esse licet*: L. M. *esse liceret*; G. *celiceret*. Nostri codices nihil variant, neque exsculpere valeo, quod vulgatis anteferri debeat. Editiones nonnullæ habent, *liquet*; unde monet Havercampus, sic legi posse non absurde, et distingui, locum:

Hinc tamen esse *liquet* raro cum corpore: *cernas* In saxa, ac speluncis: permanat aquarum Liquidus humor: et uberibus fient omnia guttis.

Sed, ut taceam de voce dissyllabâ *cernas*, post pleniorē pausam in fine quinti pedis, non temere admittendâ; hæc omnia nimis hiantia sunt ac dissoluta, flumine numerorum ingratissime cohibito, præfractoque.

Ibid. *cernas*: B. *cernes*: sed de fidelitate harum varietatum ex hoc codice ob rationes in prolegomenis meis propositas, editione Veronensi non consentiente, vehementer dubito.

Ver. 349. Ovidius, fast. ii. 332.

Rocida per tenebras Faunus ad *entra* venit.

In saxis, ac speluncis, permanat aquarum

350 Liquidus humor, et uberibus flent omnia guttis:

Dissupat in corpus sese cibus omne animantum:

Crescunt arbusta, et fetus in tempore fundunt:

Et ibidem, v. 661.

———— ut *vix* subito *rorantia saxa*
Astra, leves, cursum sustinuitis, aquae.

Ver. 350. *flent*: V. ed. *fluent*; B. *flu-*
unt; L. M. *flent*.

Ibid. Liquidus: i. e. clarus, splendi-
dus, *lucens*, *albus*: vide nos ad ii. 390.
Et primam hujusce vocabuli syllabam
pariter produxit ad ii. 452. et alibi, nec
non priorem in *liquor*. Similiter factum
legimus in fidei sublestioris poematio apud
Anth. Lat. Burm. iv. 76.

Et lac, et vini paternas, et *liquida* mella,
jam tibi in extremas do, soror, exuvias.

Legi, "En / tibi."

Ibid. Liquidus humor aquarum. Ar-
nobius, lib. iv. p. 137.—"quam Nilus,
"maximus fluminum, *aquis* generavit ex
"liquidis."

Ibid. uberibus guttis. Paulo aliter
Virgilius, sed in loco consimili, et Lu-
cretius, ut putem, memor, geo. ii. 245:

———— aqua eluctabitur omnis
scilicet, et *grandes* ibunt per flumina *guttæ*:

ubi totius orationis color summo est arti-
ficio adornatus.

Ibid. flent. Nihil novi elegantius, aut
omnino gemellum: nam, quod frequen-
tatur Græcis Latinisque, *lanxus* et *lacry-*
ma de succis arborum et florum, nonnihil
discrepat: in quo tamen genere libet ex-
quisitissimam Plinii periodum apponere,
nat. hist. xii. 54. "Sucus e plagâ manat,
"quem opobalsamum vocant, suavitatis
"eximise, sed *tenui guttâ* ploratus lanis
"parva colligitur in cornua." Sic, ni
fallor, legendum: vulgo, *ploratu*.

Non itaque *uberim*, ut *speluncæ* Cari, sed *tenuiter*.

Arnobius, lib. vii. 233.—"viscum est ex
"corticibus profluens—*lacrimabili destil-*
"lamine coalescens."

Vulgaris ingenii poeta scripisset:

———— uberibus *stant* omnia guttis:

nec esset spernendum, sed longe longeque
infra Lucretianas veneres locutio jacuisset.

Ibid. flent guttis. Rarior constructio,
quam æmulatur tamen Ausonius, parent
præfat. ver. 2.

Meta prius *lacrymis*.

Etiâ Prudentius, peristeph. x. 705.

Tenui rubebant sanguine uda vimina,
Quem plaga *sterrat* roscidis livoribus.

Nec elegantiam Lucretii voluit Virgilius
relinquere prorsus intentatam, geo. i. 480.
de humidioris aëris effectû in miraculum
perverso: cum quo conferas Ovid. met.
vi. 312.

Et mæstum *inlacrymat* templis ebur.

Pulchre denique Columella, x. 25. Ma-
ronis memor:

Aut *fons illacrymat* putei non sede profunda.

Ver. 351. *Dissupat*: i. e. *disseminat*
distribuit, dispergit: nam veteribus *sipare*
erat *jacere* et *spargere*, auctore Festo in
Prosapia. Nec videtur discrepare No-
nius: "Prosapiæ generis longitudo, dicta
"a *prosupando*, ut proferendo." *Supare*
igitur est extendere. II. noster habet *Dis-*
cipat.

Ver. 352. *fetus fundunt*. Paulo aliter
Virgilius, geo. ii. 521.

Et *varios ponit fetus* Auctumnus.

Eum vero Lucretianam phrasim non as-
servasse miror. An *ponit* corruptela potest
fieri vetustioris scripturæ *fondit* brevius
exaratæ, fudit?

Priscianus, lib. i. p. 554. "U quoque
"multis Italiæ populis in usu non erat,
"sed e contrario utebantur *O*: unde Ro-
"manorum quoque vetustissimi in multis
"dictionibus loco ejus *O* posuisse inveni-
"untur; *publicum* pro publicum, quod
"testatur Papyrianus de orthographiâ;

Quod cibus in totas, usque ab radicibus imis,
Per truncos ac per ramos diffunditur omneis:

355 Inter sæpta meant voces, et clusa domorum
Transvolitant: rigidum permanat frigus ad ossa.
Quod, nisi inania sint, quâ possent corpora quæque
Transire, haud ullâ fieri ratione videres.
Denique, quur alias aliis præstare videmus

"pulchrum pro pulchrum, culpam pro
"culpam dicentes, et *Hercolem* pro *Her-*
"culem." Ex hoc autem Lucretii loco,
leviorem maculam abstergeas, quæ Cicero-
nem dehonestat, de fin. ii. 34. "Nos
"vero, si quidem in voluptate sunt omnia,
"longe multumque superamur a bestiis;
"quibus ipsa terra *fundit* ex sese *partus*
"varios, atque abundantes, nihil labor-
"antibus; nobis autem aut vix, aut ne
"vix quidem, suppetunt multo labore
"querentibus." Vulgo, *pastus*; at ho-
minibus, non tam *pastus*, quam *partus*, vel
fetus, telluris suppetunt. Carus noster,
iii. 993.

— alma liquentes
Humorum guttas mater quom Terra recepit,
Feta parit nitidas fruges, arbustaque læta.

Nemesianus, ecl. ii. 32.

At mihi Flora comas *parientis* gramine jungit.

Jam *fundere partus* maxime propria est
et pervulgatissima locutio: vide Virg. geo.
i. 13. Verissime restitueram ex divinatione
Ovidium, fast. iv. 88.

— Ver aperit tunc omnia, densaque cedit
Frigoris asperitas, *fetaque* terra *parit*:

gramina scilicet, et flores. Suffragantur
tres codices manu scripti. Vulgo, *patet*;
cui lectioni frustra Burmannus patrocinatur.

Ver. 353. ab: P. V. ed. B. II. a.

Ibid. *cibus*, de arborum nutrimentis;
quod exquisitius est, et lectoribus, harum
venustatum sapore subtiliori contactis, se-
dulo notandum. In hanc rem longe
longeque elegantissimus Plinii locus ex-
stat, nat. hist. xvii. 2.—"Arbores, fetu
"exinanitas, et foliorum quoque amissionem

"languidas, naturale est avide *esurire*:
"cibus autem earum imber."

Ibid. *totas*. Sic omnes libri, atque cum
integerrimâ Latinitate: nam ad dictionem
usitatiorum atque generaliorum, *arbores*
dico, in *arbusta* tacite comprehensam, re-
spectus habetur: adi meos animadversiones
in Soph. Trachin. 260. quæ supra contuli,
ad ver. 283. et Arnobii locum, sub ver.
350. non prætermisiss ad iv. 458. mox
admoventis. Hæc figura constructionis
acumen Lambini non effugit, qui pulchre
illustravit etiam ex Hom. Od. M. 74, 75.
et nostro vi. 757. Similiter Anacreon,
iii. 16.

— καὶ ΒΡΕΦΟΣ μῆν
Ερσση, ΦΕΡΟΝΤΑ τὰς:

i. e. *vaída* in βρεφος complicatum. Neque
aliter Velleius Paterculus, ii. 115. ubi hæc
formula non Burmannum solum, sed
etiam Ruhnkenium, at quem virum! po-
nitur delusit. "Cæsar ad alteram belli
"Delmatici molem animum atque arma
"contulit. In quâ regione, quali adjutore
"legatoque fratre meo, Magio Celere
"Velleiano, usus sit, ipsius patriæque ejus
"prædicatione testatum est, et amplius
"morum honorum, quibus triumphans
"eum Cæsar ornavit, signat memoria."
Sic, opinor, castigandum. Ruhnkenius
malebat, *donavit* et *donorum*; quod mihi
videtur loci majestatem non adæquare, et
premere scriptorem. Hoc pacto, denique,
malim Horatium interpretari, od. i. 12.
46.

— micat inter omnes
Julium sidus, velut inter ignes
Luna minores:

360 Pondere res rebus, nihilo majore figurâ?

Nam, si tantumdem est in lanæ glomere, quantum
Corporis in plumbo est, tantumdem pendere par est;
Corporis officium est quoniam premere omnia deorsum:
Contra autem natura manet sine pondere inanis.

365 Ergo, quod magnum est æque, leviusque videtur,
Nimirum plus esse sibi declarat inanis;

i. e. "inter omnes *stellas*;" ut *sidus* dictionem includat minus generalem.

Ver. 354. *truncos*: Π. *troncos*, antiquissimæ scriptionis ante alias, ut videtur, membranas MSS. servantissimus.

Ver. 355. Cum his versibus bene commisit Lambinus simili argumento locos, et oratione, ad iv. 616. vi. 951, 952.—Pro mecum, Π. habet *meat*.

Ver. 356. *Transvolitant*: Π. *Transvolant*: et hunc erroris fontem, nempe syllabas, vel literas, interpositæ omissionem, quoties quod supersit dictionis integram atque legitimam vocem efficiat, stigmatum olim in Silv. Crit. ii. p. 6. Videas etiam inferius, iii. 1022. iv. 435. Liceat nobis hanc rem uno et altero exemplo confirmatam dare. Marius Victor, in gen. iii. ita etiam accuratius interpungendū:

Imperium ecce damus vobis res prorsus in omnes;
Totque inter species rerum, quæ sponte moventur,
Carnea membra quidem vestros largimur in usus,
Quonquam interdictum vobis a sanguine vivo
Hæc volo.

Libri dant interdum, elapsis literis ict; et vici. Stobæus, eth. serm. lii. ed. Tig. *Λημδης, ὁ ῥητωρ, λεφθης αιχμαλωτος εν τη κατα Καμωνιαν μαχη υπο Φιλιππου, και ΣΤΝΕΣΤΙΑΘΕΙΣ αυτη, εκεινη παρα ποτεν αμνηστησει, Πη ἡ ιουγεια και ἡ υπεροχη της Αθηναιω πολιως; Εγνωσ αν, ιφη, α βασιλει, τω της πολιως δυναμει, ι Αθηναιω μιν Φιλιππου, Μανικιστοι δι Χαρης, ιστρατηγυ. Libri, συνταλεις; ineptissime. Livius, i. 24. "Horatius Curatiorque fuisse, satis constat; " nec ferme res antiqua alia est *notabilior*. " Tamen in re tam clarâ nominum error*

"manet." Vulgo, *nobilior*; optime vero inter se conveniunt vocabula, *constat, notabilior, clara*. Sed tempus est de diverticulo regrediendi in viam.

Ibid. *rigidum frigus*: i. e. quod facit rigere: unde Persius, iii. 105.

In portam rigidos calces extendit: mortis nempe *frigore* rigentes. Dum vero Festus et Nonius interpretantur *rigidum* per *frigidum*, et hic provocat ad Virg. geo. ii. 316. egregie nugatur grammaticus uterque.

Ibid. *permanat ad ossa*. Paullo diversius Mantuanus, geo. iii. 457.

— ima dolor balantum lapsus ad ossa.

Ver. 357. An *qua*, vice *quod*? BENTLEYUS. Haud placet, ne ambigua evadat constructio verborum; nec necessaria est mutatio, et hoc tempore contra morem sermonis Lucretiani fieret.

Voces, *sint quâ*, omittit Veronensis editio. Cæterum, non valet hæc conclusio poetæ, quum sonus propagari possit per sæptum locum, non meatuum vacuorum viâ, sed ædificii concussionem ex aëris vibrati pulsibus, aëra etiam externum inde commovente. Aliter, pro *vacuo* propugnator noster admirabili cum solertiâ, et versibus ornatissimis, digladiatur.

Ver. 358. *haud ullâ*: Π. *aut nullâ*. Ad posteriorem lectionem egregie constitui posset locus hoc modo, et omnino pro Cari consuetudine:

Quod, nial inania sint, quâ possent corpora
quæque

Transire, *id nullâ* fieri ratione videres.

In nonnullis exemplaribus inventum est *qua irent*, pro *fieri*; unde sic concinnes:

— haud ullâ *quiri* ratione videres.

Ut contra gravius plus in se corporis esse
Dedicat, et multo vacuum minus intus habere.

Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
370 Quærimus, admixtum rebus; quod inane vocamus.

Illud, in hiis rebus ne te deducere vero
Possit, quod quædam fingunt, præcurrere cogor.
Cedere squamigeris latices nitentibus aiunt,
Et liquidas aperire vias, quia post loca pisces

375 Linquant, quo possint cedentes confluere undæ:

Vice *videres* autem, legitur etiam *vale-*
rent: hinc non male tentes ad hunc mo-
dum:

————— haud ullâ fieri ratione *valeret*.

Interea, nihil est in vulgatis quod displice-
re debeat, vi majore codicum addicente.

Ver. 361. Codex II. hunc ordinem ver-
borum servat:

Nam, si tantumdem in *lanæ* est glomere:
quis pede sunt dimidio manca. Fortasse:

Nam, si tantumdem in *lanæ* est glomere:
quam scribarum aberrationem valde usita-
tam esse per operis decursum deprehen-
demus.

Ver. 362. *Corporis*: II. *corporum*; ut
in sequente versu P. Vind. V. ed. B.
similiter. Non probo, (conferas ver. 337.)
quamvis in concessis habeatur vetustissi-
mos in finalem aliquoties non elisisse; ut
Ennius apud Priscian. i. p. 556.

Insignita fere tum millia *militum* octo
Duxit, delectos, bellum tolerare potentia.

Ibid. *pendere*: G. V. ed. B. II. *pon-*
dere, facili errore. Pro *par*, II. etiam
habet *para*.

Ver. 364. *inanis*: II. *inani*; et fortasse
melius: "manet utique *in* inani sua na-
tura sine pondere:" nam vulgata lectio
inanis, secundo casu, a terminatione com-
muni nonnihil ambigui, quod displiceat,
nanciscitur.

Ver. 367. *Ut*: sic edidi ex ingenio meo,
pro vulgari *At*; quæ codices G. B. L.
M. II. S. habent *Aut*, haud dubie volentes,
opinor, *Ut*.—*corporis*: P. V. ed. B. A.

corporum: et pro *esse*, iidem præter A.
inesse. II. etiam *gravis*, vice *gravius*.

Ver. 368. *vacuum*: ita multo plures et
castiores libri, G. P. V. ed. B. M. A. II.
S. O. quibus auctoritatibus, nullâ cogente
necessitate, religionem habui obstare.
Ordo est: "Et multo minus (præ leviore
"corpore) habere intus vacuum:" et in
his nihil absconi apparet, nihil salebrosi.
Fatendum quidem est vulgatam lectionem,
vacui dico, faciliorem videri, atque ele-
gantiorē; sed de his minutioribus nos
nunc dierum parum idonei iudices habendi
sumus. Aliud insuper non raro placuit
poëtæ nostro, aliud autem ævi sequentis
politissimis ingeniis.

Ibid. *Dedicat*: i. e. plane dicit—affir-
mat—significat—demonstrat: cujus sen-
sus Nonius in voce duo exempla protulit,
unum ex Accii Alpheisibœa, alterum vero
ex Cæcilii Annalibus: quæ videas. Nihil
agunt igitur, neque ullo modo sunt sus-
cultandi, qui receptam lectionem intem-
peranter sollicitatum eunt.

Ver. 369. Hoc modo distinguendos
versus Bentleius dixit:

Est igitur nimirum, id quod ratione sagaci
Quærimus, admixtum rebus quod inane voca-
mus.

Nos videmur nobismetipsis planiorem vi-
am inivisse: sed nihil, aut parum, interest,
quancumque demum elegeris, ad poëtæ
mentem, nemini non perspicuam.

Ver. 371. *ne*: B. *nec*.—*cero*: V. ed.
B. *tere*.

Ibid. *deducere*: i. e. deorsum ducere

Sic alias quoque res inter se posse moveri,
 Et mutare locum, quamvis sint omnia plena.
 Scilicet id falsâ totum ratione receptum est.
 Nam, quo squamigeri poterunt procedere tandem,
 380 Ni spatium, dederint latices? Concedere porro
 Quo poterunt undæ, quom pisces ire nequibunt?
 Aut igitur motu privandum est corpora quæque,
 Aut esse admixtum dicundum est rebus inane;
 Unde initum primum capiat res quæque movendi.

in humilem vitæ vulgaris callem, a fastigiis templi, in quibus commorantur Veritas et Philosophia: vide ii. 7. 8. Hinc Virgilius, geo. iii. 10.

*Primus ego in patriam mecum, modo vita superat,
 Anis rediens deducam vertice Musas.*

Ver. 372. *figunt: G. figunt.—præcurrere: Ω. percurrere.*

Ibid. Ordo est: "Cogor præcurrere illud, quod quidam figunt, ne possit te vero deducere:" i. e. prius cogor, quam in argumento commodè valeam procedere, vno cuidam argumento et temerario *enphy* occurrere.

Ver. 373. *nitentibus: V. ed. natentibus:* nam altera varietas lectionis, quam memorat Havercampus, *conatibus* dico, haud dubiè mendose scribitur pro *conantibus*, et *nitentibus* interpretamento. Sic absolute Virgilius, Æn. viii. 237.

*Hæc, ut prona iugo lævum incumbibat ad ansem,
 Dexter, in adversum nitens, concussit.*

Ibid. *squamigeris: i. e. animalibus.* Incomitatâ dictione sic et Plinium usum esse video, nat. hist. xi. 50. "Simili modo *squamigeris* atque serpentibus."

Ver. 374. *liquidas vias.* Virgilius, Æn. v. 217.

Redit iter liquidum.

Quod hemistichium juvenis quidem elegantis ingenii ad celeberrimum tonsorem Cantabrigiensem, manu celerrimâ officium suum peragentem, cum summâ festivitatis transtulit.

Ibid. *aperire vias.* Idem Maro, Æn. xi. 884.

_____ pars claudere portas,
 Nec sociis *aperire viam.*

Ver. 377. *sint: Σ. ac collationes Heinsianæ, sunt:* et, in versu veniente, Π. non agnoscit est.

Ver. 379. Hoc dicit poëta, ex concessis adversarii concludens: "Quomodo poterant pisces procedere, nisi cedentes latices viam aperirent? quod tutemet etiam confiteris. Atqui, hoc confessus, vacuum unâ operâ concedis: nam, nisi esset vacuum, et pisces moveri possent, nihil loci haberent latices, ad quem se recipere. Ergo datur vacuum, quum pisces moveantur, et latices recedant."

Ver. 381. *Quo poterunt: V. ed. B. Quæ poterant:* levi aberratione, ut arbitrer, pro *quâ*; nec deterior hæc foret lectio.

Ibid. *quom, vel cum: P. V. ed. B. Δ. Π. Σ. quo;* reliquæ, nî fallor, vetustæ scriptionis, quam nos in hoc vocabulo passim exhibemus ad aliorum exemplum, *quom*, brevius exarata.

Ver. 382. *privandum est corpora.* De hoc genere constructionis satis jam diximus in superioribus, ad ver. 112.—Et ita concipienda est hæc conclusio: "Aut igitur dicendum est nihil moveri posse, aut admittendum vacuum: sed concedes latices moveri, et piscibus locum dare: admittis ergo vacuum."

Ver. 383. *dicundum.* Ita scriptum in-

Verum animo satis hæc vestigia parva sagaci
Sunt, per quæ possis cognoscere cætera tute.
405 Namque canes, ut montivagæ persæpe ferai
Naribus inveniunt, injectis frunde, quietes,

Ver. 401. *possunt*: ita Δ. et collationes Heinsianæ, quam lectionem, ut exquisitiorem sermonis varietatem, recipiendam duxi. Alii *possum*. Et *commemorando* utique, "dum commemorantur," ut ver. 313. quod faciliorem dat constructionem cum *eo possunt*. Π. et Σ. habent *commemorandi*, quod superscribitur etiam in M.

Ver. 402. *fidem*: P. Π. *quidem*. Et pro *conradere*, P. V. ed. B. Δ. Σ. Ω. *contradere*; Vind. *contrudere*: quod ultimum non prorsus abjudicandum videretur, pluribus testimoniis suffultum, si non esset omni ex parte venusta et integra recepta lectio. *Conradere*, quasi undique colligere argumentorum congeriem et *acervum*. Persius, vi. ult.

Inventus, Chrysippe, tui finto *acervi*: Horatium imitatus. Π. denique dat, *condicere*.

Ver. 403. *sagaci*. Hoc vocabulum de *canibus* maxime proprium usurpatur: unde accessu decoro, ut nihil supra, facilique in sequentem comparisonem Carus delabitur. Plautus, Curc. i. 2. 17.

Canem esse hanc quidem magis par fuit: *sagax* Nasum habet.

Ennius, ann. x. apud Festum, voce *nictare*, sic fortassis non male concinnari possit; et ipse etiam grammaticus:

"Vel, velut *quæ endo* vincis venatica pernox
"Apta solet, si forte feras ex *nare sagaci*
"Sensit, voce suâ nictat, ululatuque ibi *acuta*."

"Unde est ipsa gannitio:" *U'ulul* autem *acuta*, ut in *rauca sonans* Virgilii, et similibus.

Ver. 404. *cætera* deest in Ω.

Ver. 405. *montivagæ*: B. Π. *noctivagæ*, non absurde; Vind. *montivagi*. Pro *ferai*, B. *ferari*; G. L. M. *ferare*: volebant, opinor, *ferarū*, i. e. *ferarum*: quam lectionem fortasse in contextum consultius adhi-ceram, nisi quod *eo montivagæ* ad

ferai, quam ad *canes*, aliquantulo elegantius referri videatur, ut ipse Lucretius, ii. 1080.

Invenies sic *montivagum genus esse ferarum*: et ibidem ver. 597. similiter. Seneca, Herc. Œt. 137.

Vix gratum *pecori montivago* nemus. Videas etiam Ovid. fast. ii. 316. et hinc pendet Statius, Ach. i. 450.

Itora multum
Montivagæ dilecta domus:

i. e. *ferarum venatrici*. Atque hoc punctis peculiariter dispositis cavendum existimavi. Hinc autem Silium emendabo, in Pun. fil. 296. loco appositissimo:

Ceu, pernix cum densa vagis latratibus implet
Venator dumeta Lacon, aut exigit Umber,
Nare sagax, e *colle feras*; perterrita late
Agmina præcipitant, volucres formidine, cervi.

Vulgo, *calle*: et hæ voces confunduntur etiam in Livio, xxxi. 42. 8.

Ver. 406. *injectis*: vulgo, *intectas*; V. ed. in *tectis*; B. *intectis*: volebant sine dubio, *injectis*; naribus utique intromissis in frondem: "se fronde intrudentibus": præ cuius lectionis elegantia sordet vulgatum: et ita demum odendum esse statui; nec lepidi lectores non statim sunt sincerissimam Lucretii scriptionem agniti. Triviale est, et ingenii cujusvis e plebe, vel pueruli versificatoria, *eo intectas fronde*: cæteris tamen libris omnibus inhaeret.

Conversam phrascos figuram, nempe *aliquid naribus injicere*, plus semel dedit Scribonius Largus: et æque bene dici potest *nares in aliquo*, vel *in aliquod, injicere*: vide nos ad ii. 802.

Naso lectioni nostræ est appositus, met. iii. 249. de *canibus* Actæona devorantibus:

Undique circumstant; *merisque in corpore ratris*,
Dilacerant falsi dominum sub imagine cervi.

Quom semel institerunt vestigia certa viai;
 Sic alid ex alio per te tute ipse videre
 Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
 410 Insinuare omneis, et verum protrahere inde.

Ibid. *quietes*: i. e. *αναπαυσεις*, ut Plato, de legg. i. init.—*και αναπαυσεις—κατα την δον—α ταις ὑψηλαις διδρασις υαι σκυραι.*
 Juvenecus, evang. hist. ii. 16.

Vulpibus in saltu rupes excelsa latebram
 Præbet, et ætæis avibus dat sylvæ quietem.

Hilarius, in gen. ver. 96.

Ignibus instructo caelo, pater optime, terras
 Excolere adgrederis: domas et munere optimo
 Regna hominum, pecudumque larem, *requiem*
 que volucrum.

Plures scriptores has ferarum domos *cubilia* nominant; ut, exempli gratiâ, Livius Andronicus in *μυσσῶν* hexametro apud Terentianum Maurum:

Dirige odorisequos ad *lecta cubilia* canes.

Sic rescribendum putem, pro *certis*, quamvis obstat quoque Marius Victorinus, sub fin. lib. i. art. gramm. eundem versum laudans. Possis quoque *cæca*, ut noster, ver. 409. *Καυας* etiam vocant Græci, in quibus utique feræ jacent *dormientes*; unde Statius, Theb. xii. 235.

Per fœvius, secunda vadit, *semoisque ferarum*
 Præter, et horrendis inæcna cubilia monstra.

Libet insuper, dum in hac materie versamur, emendare Varium, apud Macrob. vi. 2.

Ceu canis umbrosam lustrans Gortynia vallem,
 Ill *cederis* potuit cervæ comprehendere lustra,
 Sævit in abentem; et, circum vestigia lustrans,
 Æthera per niktum tenuis sectatur odores.

Libri, *sesteris*.—Cæterum, ut ad Lucretium revertamur, non male legunt nonnulli, nec invenuste,

— *intextas* frande quietes;

quos acerbius castigat Creechius, vir nec doctrinâ, nec ingenio, pollentissimus. Hanc lectionem equidem, præ vulgatâ, *intectas*, longe malim. Sæpiissime permittantur *textus* et *tectus*: et sic haud dubie emendandus est Sallustius apud Isidorum, origg. xix. 23. quem laudat Preigerus: "Renones sunt velamina hume-

rorum et pectoris usque ad umbilicum, "atque *intortis* villis adeo hispida, ut im- "bres respuant;—de quibus Sallustius, "Germani *intectum* renonibus corpus *tegunt*:" i. e. artissime involutum. Vulgo, *intectum*: at, cum *tegunt*, quam putide! De confusione vero dictionum *tectus* et *textus*, vide Burmannum ad Anthol. Lat. v. 133. 3.

Ver. 407. *institerunt vestigia*; pro regimine usitatori posterioribus, *institerunt vestigiis*. Virgilius, Æn. xi. 573. antiquorum formularum amantissimus:

— pedum primis infans *vestigia* plantis
Institerat—:

atque itidem cum quarto casu, ut haud raro veteres comici, geo. iii. 164. Æn. vi. 563. vii. 689. Loco autem Lucretii non incommodi sunt Nemesiani versus, cyneg. 235.

Namque et odorato noscunt *vestigia* prato,
 Atque etiam leporum secreta *cubilia* monstrant.
 Unde non improbabili conatu Livium Andronicum, nuper admotum, tentes:

Dirige odorisequum ad secreta cubilia canem.

Ver. 408. *alid*: G. M. *alit*; Vind. V. ed. B. O. Π. Σ. *aliud*: quorum postremus omittit *te*.

Ver. 409. *cæcas latebras*. Virgilius, Æn. iii. 424.

At Scyllam *cæcis* cohibet spelunca *latebris*.

Ver. 410. *Insinuare*—*protrahere*. Suavissime perstat uti vocabulis similitudinem convenientissimam suam, jam adhibitam, attingentibus. Hæ tralationes scilicet vividissime repræsentant animi sagacitatem per omnes rerum sinuosas ambages insequentis Veritatem, et ex abditissimo recessu tandem in apertam lucem protrahentis. Sed necesse est, ille natus ait *ανυ Χαρων*, qui consummatissimam ubique nostri poetæ dexteritatem non mirabundus contempletur; dilucidam in pri-

Quod, si pigraris, paullumve recesseris abs re,
 Hoc tibi de plano possum promittere, Memmi;
 Usque adeo largos haustus de fontibus amnis
 Lingua meo suavis diti de pectore fundet,
 415 Ut verear, ne tarda prius per membra senectus

mis facilitatem orationis cum figuris lepidissimis et argumentatione subtilissimâ, successu prorsus inimitabili, consociantia.

Ibid. *verum*: i. e. veritatem, ut passim. Hinc Livium mendâ purges, xxii. 39. 19. "Gloriam qui spreverit, *verum* habebit." De sinceritate huiusce scripturæ nemo dubitaverit perfecto loco. Editur, *verum*.

Ver. 411. *si*: P. *nisi*.—*paullum*: Δ. *parum*.—*recesseris*: ita G. P. Vind. V. ed. B. L. O. Π. Σ. Ω. alii, *abscesseris*, nisi quod Δ. *recesserit*.—*abs*: ita O. Π. Σ. vulgo, *ab*.—*re*: O. Π. Σ. *te*. Porro, pro *ve*, Vind. *ut*: fortasse hinc non male:

— *paullum est abscesseris abs re*.

Sed nihil est, quod in receptis reprehendi debeat. Huic formæ versûs calculum suum apposuit Bentleius:

Quod nisi pigraris, paullumve abscesseris ab re.
 Quæ minus sunt perspicua, neque me habebunt applaudentem.

Ibid. *pigraris*: i. e. pigraveris, absolute pro Lucretii more, qui tamen in hac dictione habuit auctorem Accium in Nonii Marcelli collectaneis, voce *pigrare*, ii. 655. neque lectum caste, neque probe intellectum:

Melius *pigrasse*, quamde properasse, est nefas: vulgo, *quam*, numeris claudicantibus. Et hoc vult poeta: "Minor est culpa festi-
 nationis, quam nimis tarditatis. Illa enim in acerrimos et strenuissimos mores tales non raro cadit; hæc autem non nisi bardis et ignavis competit." De quâ potestate *tu melius*, te non poenitebit nostræ Silvæ Criticæ sectæ lviii. et cxi. consuluisse. "*Pigro*, *αργον*, *αργαριον*." Philoxeni glossarium, ad nostri poetæ mentem. Et dictionem fortasse non averteret Phædrus, iii. 6. 9. qui locus multum criticos exorcutit:

Namque, ubi *pigrandum* est, et ubi *currendum*, *aclo*.

Ver. 412. *Hoc*: V. ed. B. *Hic*.—*de plano*: V. ed. B. L. M. O. Σ. Ω. *deplano*; Δ. *demptano*; Π. *dempto*: quorum codex ultimus interpolat quoque post hoc.—*promittere*: G. *permittere*, ut passim variatur in istis præpositionibus ob compendii scribendi.

Ibid. *de plano*: i. e. plane; ut *de subito*, ii. 265. valet subito advertialiter positio; *de præfacili* in Plauti MSS. Epid. v. 2. 21. vel fortasse *perfacili*, sonat valde facile: quibus centum alia exempla citra molestiam longioris investigationis possent asperingeri: vide dicta ad ver. 385.

Ver. 413. *haustus*: B. *haustis*; me iudice, haud deterius.—*e*: sic G. P. Vind. V. ed. Δ. Π. Σ. reliqui, *de*. Et *amnis*, vel *amneis*, G. M. vulgo, *magnis*; ut reliqui. Ordo est: "Lingua fundet haustus amnis
 "adeo largos e fontibus" ipsi derivatos; ad sententiam Ovidii, ex Pont. iii. 5. 18.

Gratius ex ipso fonte bibuntur aquæ.

Et hæc nostra ratio longe videtur antefrenda consilio eorum, qui malunt *amneis* in accusandi casu, sic versum constituentes:

Usque adeo largos haustus, e fontibus amneis: ut posterior clausula sit epexegetis quædam prioris; sed in hoc nec vola est, nec vestigium, concinnitatis. Omne punctum facilitatis et nitoris facile tulerit codex Vindobonensis, si tantæ auctoritates non irent obviam:

Usque adeo largos magnis e fontibus haustus: in quo tamen editoris fidelitas non caret suspicionis. Bentleius malebat:

Usque adeo largis haustus e fontibus amneis: edictis exemplarium MSS. valere iussis; et hæc loca, illustrationi inservientia, margini alleverat. Ausonius, profeta. 21.

Serpat, et in nobis vitæ claustra resolvat,
 Quam tibi de quâ vis unâ re versibus omnis
 Argumentorum aſt copia miſſa per aureis.
 Sed nunc, ut repetam cœptum pertextere dictis.

420 Omnis, ut est, igitur, per se, natura duabus

Et torrentis ceu Dulchili
 Ninguida dicta;

ut Hom. Il. r. Horatius, sat. i. 7.

————— ruebat
 Mœnem ut hibernum.

Clemens Alexandrinus, strom. i. in sophistas: *Ποταμὸς ἀριχρὸν ἵμνατον, ὡς δὲ οὐδαμῶς*. Hæc hæctenus vir doctissimus.

Ibid. fontibus æmnis. Maro, geo. iii. 428.

Quæ, cum æmnæ ulli rumpuntur fontibus—

Ver. 414. meo suavis: M. meos aiavis.
 —diti: II. dicti.

Ibid. diti de pectore fundet. His consimilia sunt, quæ cecinit de consulatu suo Tullius, divin. i. 13.

Inque Academiâ umbriferâ, nitidoque Lyceo,
 Puderunt claras fecundi pectoris artis.

Aptus est etiam Ovidius, trist. ii. 335.

Divitis ingenii est inmania Cæsaris acta
 Condere, materiâ ne superet opus.

Componas insuper Horat. od. iv. 8. 5. Quin imo, apud eundem Nasonem, epist. xiv. 100. generalis est vocis significatio, pro *pellens* quibus libet animi corporisque dotibus:

Quæque modo, ut possis etiam Jove digna videri,
 Divus eras, nudâ nuda recumbis humo.

Ver. 415. tarda senectus: ut Virgilius, Æn. ix. 610.

————— nec tarda senectus
 Debilitat vires animi.

Ver. 416. Serpat. Huiusce vocabuli tralatio lectorum oculis ad vivum figuratos exhibet ingravescentis ævi indefessos ac tacitos incessus. Pulchre Juvenalis, quem huic loco Pius percommode admovit, ix. 129.

————— obrepit non intellecta senectus.

Ibid. vitæ claustra resolvat: quasi scilicet carcere conclusæ, et vinculis corporeis implicatæ. Elegantissima est figura; lec-

tissimæ sunt voces. Loci denique suavisimi non immemor erat Mantuanus, Æn. iv. 695.

Quæ luctantem animam *menor*que resolveret artus.

Affinis est etiam versiculus, ut qui maxime, Preigero ad hunc locum illuminandum excitatus, ex Æn. x. 601.

Tum latebras animæ, pectus, mucrone recludit.

Sed mi lector, te rogatum velim, si quid tibi generosi in lavâ mamillæ parte saliat, an quidquam frigidius, insulsius, aut odiosius denique, atque ad nauseam faciendam pulchrius comparatum, quam illud *pectus*? Quasi scilicet proprium glossatorem fieri potestam nobilem lectoribus erat expectandum, aut in illis rursus tanta erat inscitia præsumenda, ut quid sibi vellet phrasis *animæ latebras* non quirent assequi. Ocyus abigas eo, unde pedem infaustum promoverit, illepidum interpretamentum, eâ de causâ tuto delitescens, quod dictionis extrusæ sono formæque non dissideat:

Tum latebras animæ, *sectas* mucrone, recludit.

Ipse divinus artifex, ibid. xii. 339.

Ense *sectant* lato volnus, tollique latebram
 Rescindant penitus.

Ver. 418. missa: de linguâ scilicet, per vocem; quâ in re passim hoc vocabulum frequentatur. Satis sit Virgilii testimonium in loco non absimili, Æn. iv. 428.

Cur mea dicta negat duras demittere in aures?
 et Arnobii, lib. vi. p. 192. “undique ad
 “se missam vocem Deus exaudiet.” Non dissimiliter Græci *σπάρω*, et Latini *spargere*; unde aliquando dubitavi, an idem Virgilius hinc sit reformandus, ad ecl. iii. 27.

Stridenti miserum stipulâ *dispergere* carmen?
 Nam quid sibi velit *re disperdere* in hoc

Constitit in rebus: nam corpora sunt, et inane;
Hæc in quo sita sunt, et quâ divorsa moventur.

Corpus enim per se communis dedicat esse

Sensus: quoi nisi prima fides fundata valebit,

425 Haud erit, obcultis de rebus quo referentes

Confirmare animos quidquam ratione queamus.

Tum porro locus, ac spatium, quod inane vocamus,

Si nullum foret, haud quâquam sita corpora possent

Esse, neque omnino quoquam divorsa meare:

430 Id, quod jam supra tibi paullo obtendimus ante.

Præterea, nihil est, quod possis dicere ab omni

loco, vix liquet, et voces *miserum et stridentis* satis implent poëtæ mentem, præmendâ peritiâ cantoria. Vide Silv. Crit. v. p. 107. et iudicio tuo utere.

Ver. 419. ut: sic G. Vind. V. ed. B. L. M. Π. Ω. reliqui, jam: et, pro *perterezere*, Vind. et Δ. *præterezere*.

Ibid. *repetam pertezere*; ut infra, vi. 936. *repetam commemorare*: quæ sunt locutiones, nî fallor, longe rarissimæ.

Ver. 421. *Constitit in*. Hanc lectionem præbent G. P. Vind. V. ed. L. M. O. Δ. Σ. Ω. et Π. etiam agnoscit in. Alii, *Constitit*.

Ver. 423. *communis*: P. *communeis*; V. ed. B. O. Π. *communes*: et *dedicat* habent omnes libri vetusti, tam impressi, quam manuscripti. Nonnullarum editionum *deliquat* Lambini fetus est, ut etiam ad ver. 368.

Effatum vero magistri ejus Epicuri, quod Lucretius in hoc loco poëtice exposuit, ita legitur apud Diogenem Laërtium, x. 39, 40. sic, ut videtur, constituendum atque adimplendum: Το παν ἴσσι σωμα, (τα μιν γὰρ σωματα ὡς ἴσσι, καὶ αὐτὴ ἡ αἰσθησις εἰσι παντὸν μαρτυρεῖ, καὶ ἢ ἀναγκασίον το ἀδελφοὶ τῇ λογισμῇ μαρτυριεῖσθαι, ὡς περ πρῶτοι το πρώτων) KAI KENON: « ΓΑΡ μὴ νῦν, ὁ κινεῖ καὶ χωρεῖ καὶ ἀταφὴ φύσιν ὀνομαζομένη, καὶ ἂν μὴ τα σωματα ὅσα νῦν, ὡς δὲ οὐ κινεῖτο, καθὰ περ φαίνεται κινεῖσθαι.

Ver. 424. *quoi*, vel *cui*: sic G. P. V.

ed. M. Δ. Σ. reliqui, *quo*: et in sequente versu M. habet, *se ferentes*, vice *referentes*.

Ver. 426. *animos*: ita P. Vind. V. ed. B. Δ. Π. Σ. reliqui, *animi*; minus doctâ constructione, quam est nostræ lectionis. *Confirmare animos quidquam*: τι, ἢ ε. κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ νῦν—*quidquam*: V. ed. Π. *quoquam*; Δ. *quaquam*, vulgata tamen lectione margini adscriptâ.

Ibid. *Confirmare animos*. Virgilius, geo. iv. 386.

Omne quo firmans animum—

Ver. 428. *quâquam*: sic P. Vind. V. ed. B. O. Σ. vulgo, *usquam*; Π. *quicquam*.—*sita*: P. *cita*; Π. *scita*.

Ver. 429. *quoquam*: sic G. Vind. V. ed. B. L. M. O. Δ. Π. Σ. Ω. Vulgo, *quaquam*. Pro *neque*, Π. habet *nec*.

Ver. 430. *quod*: Π. *aliquid*.—*supra*: vide ad verr. 532. 544. B. O. Π. Σ. Ω. *superat*; arreptâ, ut solet evenire, primâ dictionis sequentis literâ.

Ver. 433. *Quod*: V. ed. B. Π. Σ. *quo*: et, pro numero, Vind. V. ed. B. P. Δ. Π. Σ. habent *rerum*, sed male.—*sit tertia*, ex transpositione, Π.

Ver. 434. *quodquomque*: Π. *quodcomque*: et loco *aliquid*, P. *aliud*; nec inscite: nempe *id ipsum aliud*, το ἴσθαι ταῦτα, “de quo loqueris, ut de re a corpore sejunctâ, et secretâ ab inani; ab utroque *se-*

Corpore sejunctum, secretumque esse ab inani;
 Quod quasi tertia sit numero natura reperta.
 Nam, quodquomque erit, esse aliquid debebit id ipsum
 435 Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum sit;
 Quoi si tactus erit quam vis levis, exiguisque,
 Corporis augebit numerum, summamque sequetur:
 Sin intactile erit, nullâ de parte quod ullam
 Rem prohibere queat per se transire meantem;
 440 Scilicet hocc' id erit vacuum, quod inane vocamus.
 Præterea, per se quodquomque erit, aut faciet quid,
 Aut aliis fungi debebit agentibus ipsum,

"*τὸς ἀσφαιρῆτος*, et sui generis." Porro, vide *id.*, V. ed. ad.

Ver. 435. *Augmine*: Vind. V. ed. O. *Δ. αἰμινε*, ut deamant librarii verba inu-
 sitione cum pervagatis commutare. Quam
 variationem in hac voce minime omnium
 mirari debemus, cum Arnobius, lib. vii.
 p. 249. Lucretium suum sequi mallet
 contra omnium aliorum poetarum consue-
 tudinem: "ex Epidaurō tamen quid est
 "aliud allatum nisi *magni augminis* co-
 "huber?" De *serpentibus* enim alia dictio
 passim usurpatur. Vide ad ii. 72.

Ver. 436. *tactus*: *παθητικός* nimirum;
 "si id habeat, ex quo tactui fiat obnoxio-
 "um."

Ver. 437. *Corporis*: ita G. L. M. Δ. *Σ. Ω.* reliqui, *Corporum*. Indignaban-
 tur utique scribarum natio, *numerus*
 stare pro *quantitate*: hoc autem sæpius
 factum invenitur. Sic Xenophon, anab.
 vii. p. 600. ed. Oxon. *ἰ ἀριθμὸς ἀργύρου*,
 quod aliis est *vis*, vel *copia*, *argenti*. Ci-
 cero, in Verr. ii. 72. "magnum nume-
 "rum *frumenti*, vim mellis maximam."
 Hirtius, bell. Afr. 67. "Ibi in campo
 "castris unis positus, ipse, frumentatum
 "circum villas cum parte equitatis pro-
 "fectus, magno invento *hordei*, olei, vini,
 "fisci numero, parco tritici, atque recrea-
 "to exercitu, redit in castra." Ita emen-
 dandum: libri, *paucos*; codex unus, *par-
 vo*, ex interpretatione scilicet. Columella,

x. 6. ut alii non raro; unde mireris in-
 terpretes ad locum tam strenue nugari:

Principio, sedem *numero* præbeat *horto*
 Pinguis ager.

Fortasse tamen Hirtium Sedulius defen-
 det, iii. 73.

———— quos non mala *demone* *paucos*
 Sed legio vexabat atrox:

et Hyginus, fab. 194. "Post *paucum*
 "tempus nunciatur Pyrantho, navem Co-
 "rinthum delatam tempestate, in quâ
 "Arion vectatus fuerat."

Ibid. *summam sequitur*. Rarissimum
 locutionis genus, sed ex translatione, ut
 putem, hominis tardius venientis, et se
 tandem turbæ comitum, qui, in trium-
 phum puta, prius egressi erant, immis-
 centis. "Hoc erit utique ex particulis,
 "quæ gregatim summam cujusvis corpo-
 "poris faciunt."

Aristoteles, *φυσ. αἰρ.* iv. 7. *σύνμα δὲ πάλιν
 ἀπαιεῖ νοῦται ἡμῶν ἀπέναντι*.

Ver. 438. *intactile*: *ἀναψίς*. vide ad
 ver. 305.

Ver. 439. *transire*: G. L. M. *transere*.
 Si quid lateat usus antiquioris, vel aliud
 quod libet, egomet ei protrahendo non
 sum.

Ver. 440. *hocc' id*: voces transpositas
 exhibet Π.

Ver. 441. *quodquomque erit*, ut va-
 cuum; *faciet quid*, ut corpus.

Ver. 442. *fungi*: B. *jingi*; O. Δ.

Aut erit, ut possunt in eo res esse, gerique:
 At facere, et fungi, sine corpore nulla potest res;
 445 Nec præbere locum porro, nisi inane vacansque.
 Ergo præter inane, et corpora, tertia per se
 Nulla potest rerum in numero natura relinqui;
 Nec, quæ sub sensus cadat ullo tempore nostros,
 Nec ratione animi quam quisquam possit apisci.
 450 Nam, quæquomque cluent, aut hiis conjuncta duabus

fundi, ut hic mox etiam, ver. 444.—*debebit*: V. ed. B. *debebat*.

Ibid. *fungi*: *χρησάμενος, uti*: et mox ver. 444. valet *pati*. Sic Arnobius, ii. p. 62. qui pluribus locis Cari nostri lucem dabit: "Omnis enim passio, *leti* atque "interitus *jenæ* est," (confer ver. 1105) "ad mortem ducens via, et inevitabilem "rebus afferens *functionem*: quam si "sentiant animæ, et tactui ejus atque in- "curacionibus cedunt; *usu* et illis est vita, "non mancipio, *tradita*:" vide iii. 984. Philoxeni glossarium: "*Φυγίγυρ* officia, "*αίχμηται* *οφφεινους*."

Ver. 443. *possunt*: ita libri vetustissimi G. L. M. non temere repudiandi, cum Vind. et V. ed. Reliqui, *possint*. Erit igitur *ut possunt* phrasis *finalis*, quod dicitur, non *causalis*.

Ibid. *geri*: i. e. moveri, crescere, dissolvi, et omnia denique sua, quæcunque sint, officia peragere. Epicurus, apud Diog. Laërt. x. 67. *τα δὲ κινεῖν καὶ παύσαι, καὶ παύειν, δυναταί, ἀλλὰ κινεῖν μόνον δὲ ἴσταντο τοῖς σωμασὶ παρῆχεται*.

Ver. 444. *At*: B. Π. *Aut*.

Ver. 445. *nisi*: V. ed. B. Π. *nec*: quorum ultimus in ver. seq. corpora *tertia* transponit.

Ver. 447. Hæc, et quæ statim veniunt, ex Epicuri fontibus, ut eos nobis Diogenes Laërtius apertos reliquit, derivantur. Sic ille, x. 40. *Παρα δὲ ταῦτα, (σώματα nempe, καὶ κίνη) ὅτιν καὶ κινεῖσθαι δυναταί, καὶ παύεσθαι, καὶ ἀπαλλαγῆναι τοῖς σώμασιν, ὅς παρ' ἡμῶν φύσει λαμβανόμενα, καὶ μὴ ὡς τὰ τεταυρῶματα, καὶ*

συνεβέβαια, ἀσχημονα. Qui locus, quum ad Lucretii intelligentiam summopere faciat, et diligentissime sit animadvertendus, Latine redditum quam perspicue dabimus. "Sed, præter corpus et vacuum, nihil "neque intelligi potest, vel animo com- "prehensum, vel simile eorum, quæ so- "lent animo comprehendendi; quasi pre- "priam naturam possidens, et non poti- "us rerum verarum accidens, vel even- "tua."

Ver. 450. *quæquomque*: Π. *quæcon- que*, ut fere semper, in hac voce, et cognatis.—*duabus*: G. L. M. *duobus*: et his nostri omnes usitatissime scribunt *hiis*; qui an purus sit archaismus, edicere confidenter non valeo. De hac autem re quid explorare quiverim, dabitur ad v. 350. Ex varietate interea antiquissimorum codicum *duobus*, nihil mutationis disquirendum; cum sit simillimum veri, librarios, ut in loco valde perspicuo, poetam mente præcurrisse, veniens substantivum non sperantes, sæpius utique subintellectum.

Ibid. *conjuncta*, *συνεπυρραται*: ut *con- ta* sunt *συνεβέβαια*.

Ver. 452. *numquam*: L. M. Ω. *numquam*; et ferri potest: nam, sive dicas non esse separandum ullo loco, seu ullo tempore, quid intererit? *perniciat*: Δ. *iniciali*.

Ver. 453. *Discidio*: Ω. *Distigio*.

Ver. 454. *saxi*: ita P. et nonnullæ aliæ editiones antiquiores; ut Δ. quoque, nisi quod s. *derasa* sit: reliqua omnia exemplaria, *saxis*.—*ignis*: sic omnia omni

Rebus ea inuenies, aut horum eventa videbis.
 Coniunctum est id, quod numquam sine pernicali
 Discidio potis est seungi, seque gregari:
 Pondus utei saxi est, calor ignis, liquor aquai,
 455 Tactus corporibus cunctis, intactus inani.
 Servitium contra, paupertas, divitiæque,
 Libertas, bellum, concordia, cætera, quorum
 Adventu manet incolomis natura, abituque;

genere exemplaria; ut plane nesciam quo modo se tueri valeat vulgatum *ignibus*.—*calor*: II. *color*.—*aquai*: P. Vind. V. ed. B. A. II. *aquarum*; L. *aquæ*, solenni mendâ.

Ex his autem varietatibus lector nasutus statim intelliget, me cogitate interposuisse *æ* est ex ingenio. Compendio scilicet scripturæ enatum est illud *saxis*, omisso *t* post coalitas dictiones, *saxi*st: nam consensus librorum omnium in *ignis*, et nonnullorum lectio *aquarum*, satis ostendunt, qualem constructionem totius versûs Lucretius voluerit. Qui scribebant *aquarum*, obviam eis volebant ire, quibus placuit *æ ignibus*, et *saxis*, formâ vocis illatâ nemini in controversiam vocandâ; nam arbitrabantur quidam, veteres in primâ declinatione solitos esse nomina genitivo casu per *as* proferre, item dativo per *ai*; uti docet Sosipater Charisius, p. 7. exemplum tamen terminationis *ai* in dativo, ut putem, non exstat. Unde mox in grammatici loco error operarum sit necesse est, ne ipse sibi contradicat: ipsum adeo. Porro, ne numerus unitatis in voce *saxi* lectorem quemlibet remoretur, et nostrum de loco iudicium videatur infirmare, sic ipse Lucretius, ii. 102.

Hæc validas *saxi* radices—:

amat etiam, quoties generalis dictio sit, eundem etiam numerum vocis *ignis*, ut ex pluribus locis abunde constat.

Ibid. *liquor aquai*: ut in carmine perlepidio, apud Anthol. Lat. Burman. iii. 51. quod ex altiori petium dabimus,

ut mendâ crassissimâ expurgetur, et probis distinctionibus concinnius procedat:

Hortus salubres corpori præbet cibos,
 Variosque cultus. *Cæpe* cultori refert,
 Oleris sive, multiplex herbæ genus,
 Uvas nitentes, atque fetus arborum.
 Non defit hortis et voluptas maxima,
 Multisque mista commodis jucunditas.
Aquæ strepentis vitræ lambit liquor;
 Sulcoque ductus, irrigat rivus *sala*.

Vulgo, *sæpe*: nec necessarium videtur, loco sic interpuncto, ut Heinsii divinatio, *fructus*, pro *cultus*, in contextum admittatur; nam voces *cultus* et *cultori* sic divise non offendunt.

Ver. 455. Aliam huic versui constructionem noster maluit, ad quam præcedentis quoque versûs ibant compositum nonnulli scribæ; sed inscitissime, cum non aliud magis potissimum commendat, quam varietates hujusce modi cum iudicio factæ, aut a didacticis scriptis, ut sunt ingenio minus hilari ac jucundo, satietatem efficacius defendat.

Ver. 456. *paupertas*: si G. P. Vind. V. ed. O. A. II. Σ. Ω. reliqui, ut in vulgatis editionibus, vocabula *paupertas* et *libertas* exhibent ordine transposito. Delicatulii scilicet exscriptores quidam par pari jungendum esse sibi per summam inscitiam persuaserant; nam contra, *æ que*, non alias in sententiâ adhibitum, duo nomina prorsus aliena insuavissime consociasset: quod tamen editores haud perspexere, neque etiam absurdum esse, poetarum ingenia legibus, ex nostro arbitrio cogitatis, citra necessitatem contineri.

Hæc solitei sumus, ut par est, eventa vocare.

460 Tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis
Consequitur sensus, transactum quid sit in ævo;
Tum, quæ res instet, quid porro deinde sequatur:
Nec per se quemquam tempus sentire fatendum est
Semotum ab rerum motu, placidâque quiete.

465 Denique, Tyndaridem raptam, belloque subactas
Troiu genas genteis quom dicunt ESSE, videndum est,
Ne forte hæc per se cogant nos ESSE fateri;

Ver. 457. *Libertas*: sic G. P. Vind. V. ed. L. M. O. Δ. Π. Σ. Ω.

Ver. 458. *natura*: abest in B.—*abitu*: Vind. Π. Σ. *habitu*.

Ver. 460. *Tempus non est—rebus ab ipsis*. Hinc Virgilius, *Æn.* vii. 37.

Nunc age, qui reges, Erato, quæ *tempora rerum*—

“Quia, ut diximus supra, ad *Æn.* iii.

“587. secundum Lucretium, *tempora*,

“nisi ex *rebus* colligantur, per se nulla

“sunt.” Servius—BENTLEIUS. Dio-

genes Laërtius, x. 73.—*ταῖς ἡμέραις, καὶ*

ταῖς νύξιν, συμπληροῦμεν χρόνον, καὶ τοὺς τῶ-

των μῆρεσιν ὡς αὐτῶς δι καὶ τοὺς παλαιῖς, καὶ

ταῖς ἀπαλυσίαις, καὶ κινήσει, καὶ στασεῖσιν

ἰδίῳ τι συμπτῶμα πρὸς ταῦτα παλιν, αὐτὸ

αὐτῷ, ἐκινῶνται, καὶ ὁ χρόνος ὀνομαζομένη.

Verba sunt ipsius Epicuri, atque hoc modo distinguenda. Similiter Isidorus, O-

rigg. v. 31. “*Tempus* per se non intelli-

“gitur, nisi per actus humanos.”

Ver. 461. *sensus*: Σ. *tempus*, sed vul-

gatum est in margine. V. ed. interpolat

quum post *consequitur*: et, pro ævo, dat

Π. *ævum*; i. e. *ævō*.

Ver. 462. *Tum*: Π. *Cum*; Σ. *Tunc*.

—*instet*: Ω. *inest*.—*deinde*: Π. *denique*.

Ver. 463. *quemquam*: Π. *quicquam*:

et vocabula *quemquam tempus* transposita

dant Vind. Π.

Ver. 464. *placidâ quiete*. Virgilius,

Æn. ix. 187.

— *nec placidâ contenta quiete* est.

Ver. 465. *Tyndaridem*: Π. *Tyndari-*

dam,

Ver. 466. *quom*: P. Vind. B. Δ. Π. Σ.

ut, æque bene: i. e. “considerare deba-

“mus *quo modo*, quo nempe sensu, de

“his eventis dicant *ea esse*,” quasi de re-

bus jam nunc *existentibus*; et ob hæc

rationem *tempus*, utpote eventis consocio-

tum, sit aliquid certum, et respice perma-

nens.

Ibid. Res gestas non esse per se: var.

479, 480. BENTLEIUS.

Ver. 467. nos: Δ. *vos*.—*Esse*: P. *cuncta*;

Vind. Π. *contra*.

Ver. 468. *quorum*: Π. *quando*; G. *ce-*

rum, solitâ variatione, ut *cur* pro antiquo

quur, et similia, ex mutatâ pronuntiatione

originem ducentia. *fuerunt*: ita G. L.

fuerit, M. mendoso unius literulæ ductu,

pro *fuerūt*, i. e. *fuerunt*. Reliqui, *fuere*.

Ibid. *secla hominum*. Maro, *geo.* ii.

295.

Multa *virum* volvens durando *secula* vincit.

Ver. 469. *abstulerit ætas*. Idem con-

ditor *Æneidos*, vi. 429.

Abstulit atra dies—

Arnobius, lib. iii. p. 104.—“quidquid

“prior *ætas* abstulisset—”

Ver. 470. *terris*. Hæc est omnium li-

brorum, quotquot sunt, scriptorum lectio.

Quod in editis legitur, *rebus* nempe,

commentum est ipsorum editorum, poetæ

laboranti succurrere volentium. In his

autem angustiis, unde Lucretius, salvo

suo argumento, et receptis lectionibus

pertinaciter retentis, nullo acumine extri-

cari potest, molliorem medicinam potius

- Quando ea secla hominum, quorum hæc eventa fuerunt,
 Inrevocabilis abstulerit jam præterita ætas.
 470 Namque aliud terris, aliud legionibus ipsis,
 Eventum dici poterit, quodquomque erit actum.
 Denique, materies si rerum nulla fuisset,
 Nec locus, ac spatium, res in quo quæque geruntur;
 Numquam, Tyndaridis formæ conflatus amore,
 475 Ignis, Alexandri Phrygio sub pectore gliscens,
 Clara adcendisset sævi certamina belli;

sciendam esse existimavi, reponendo
 scilicet *legionibus* in locum *et regionibus*;
 ut idem valeat ista dictio cum *et populo*
 Græcorum, *populo* generaliter: vide nos
 ad Soph. Philoct. 387. Hinc Virgilius,
 Æn. v. 824.

Tritonesque citi, Phorciq; exercitus omnis.

Voces autem *regio* et *legio* subinde con-
 fundi, nos docuimus ad Horat. sat. i. 6.
 4 ex certissimâ emendatione: et in Lu-
 cretii loco vel aptissima haberi potest dic-
 tio; quum de rebus bellicis et *exercitibus*
 Græcorum atque Trojanorum instituat
 sermo. Vide ad iii. 1341.

Porro, argumentum Lucretii sic se habet:
 "Quicquid transactum sit, id recte dicas
 "vel *hominibus* quibusdam, vel *terris*
 "quibusdam (et restat nihil tertium)
 "*coenisse*; ea autem *esse* nullo modo
 "recte dixeris: ergo *tempus* etiam, his
 "conjunctum, *nullum est*; neque aliud
 "in naturâ rerum, præter *corpus* et in-
 "ane."

Ver. 474. *conflatus Ignis*. Elegantis-
 sime dictum est, quum *incendia* solus
 suscitet ventorum *flatus*. Hinc, ob usum
folium fabrilium in hoc negotio, *auras*
 accipientium atque reddentium, Virgilius,
 geo. i. 508.

Et curvæ rigidum falces *conflantur* in ensem.

Hinc etiam, si cum his comparare velis,
 quæ statim sequuntur de voce *glisco*, ele-
 gantiam Valerii Flacci, ii. 278. plenius
 degustabis:

————— facit ipse verendam
 Nam deus, et *flatus* non inacia *gliscit anelo*.

Pro *formæ*, vetustissimi libri G. L. M.
forma: quid sibi velit plane nescio, nisi
 sit error etiam in *amore*, sic auferendus:

Numquam, Tyndaridis *formæ* conflatus, amoris
 Ignis:

sed non satis causæ esse videtur, ut a
 vulgatis abscedamus.

Ver. 475. *Alexandri Phrygio pectore*.
 Poëtice dictum est, et ad morem unice
 Lucretianum, pro *Phrygii Alexandri pec-*
tore. Vide supra, ad verr. 10. 120. iii.
 372. et nos ad Mosch. idyll. ii. 121. Ita
 Virgilius, Æn. viii. 526.

Tyrrhæusque tube mugire per æthera *clangor*;
 pro, *clangor Tyrrhææ tubæ*.

Ibid. *Ignis gliscens*. Vocabulum *glisco*
 satis pervagatum est; sed *igni* et gemellis
 vocibus potissimum conjungi solet, ut usu
 summe proprio. Pulchre de Sirii ardori-
 bus Valerius Flaccus, v. 372.

————— illum tanto non *gliscere* cœlo

Vellet ager, vellent calidæ jam fontibus amnes.

Ubi satis mirari nequeo, Heinsium, ex
 varietate codicis *foribus*, coniecisse *roribus*,
 quasi commutatio *et* *r* et *t* minutioris
 scripturæ non multo magis in proclivi
 staret, quam *et* *r* et *f*; cum præsertim
 recepta vox longe sit longèque elegantior.
 Sed nihil intactum relinquebat, vir om-
 nium ingeniosissimus in hac solertiâ con-
 jectandi. Anthol. Lat. Burn. iii. 265.

Crescit arbor, *gliscit arbor*, ramus inplet literas.

Hinc autem videtur Sallustius corrigen-
 dus, Jugurth. 4. 6. "Scilicet non ceram

Nec clam durateus Troianis Pergama partu
 Inflammasset equus nocturno Graiugenarum:
 Perspicere ut possis, res gestas funditus omneis
 480 Non ita, ut ei corpus, per se constare, neque esse:
 Nec ratione cluere eâdem, quâ constat inane:
 Sed magis ut merito possis eventa vocare

"illam, neque figuram, tantam vim in
 "sese habere; sed memoriâ rerum ges-
 "tarum eam *flammam* egregiis viris in
 "*pectore gliscere*, neque prius sedari, quam
 "virtus eorum famam atque gloriam adæ-
 "quaverit." Vulgo, *crescere*; ex glossâ,
 ut putem; nam phrases Lucretianas ada-
 mat, ut est antiquioris orationis sectator,
 castigatissimus historicus. Vide Nonium
 in voce *gliscit*, i. 83.

Ver. 476. *Clara*: i. e. splendida—ful-
 gentia, ut constet cum *ignis* et *adcondi-*
set. Virgilius, *Æn.* ii. 705.

et jam per mœnia *clarius ignis*
Auditur, propiusque *æstus incendia* volvunt.

Ibid. *adcondisset sævi certamina belli*.
 Idem, *Æn.* vii. 482.

belloque animos *adcondit* agrestis:
 et rursus, ibid. x. 146.

duri certamina belli:
 ut alibi sæpius similiter; et *sæva prælia*,
 xi. 727.

Ver. 477. *clam*. Π. *tam*; abest B.—
urateus: Π. *dura reus*; Σ. *dura tenus*.
 —*Troianis*: sic P. B. Vind. L. M. O.
 Π. Σ. et elegantissime dicitur *inflammare*
Trojanis, qui summæ sint inscitæ postu-
 landi, qui librorum reliquorum lectioni,
Trojan scilicet, nostram posthabuerint. V.
 ed. *Troianus*.

Ibid. *urateus*. Civitate Româ non
 mutatam Homeri dictionem donavit nos-
 ter. Od. θ. 493.

Αλλ' ἀγὶ δὲ μεταβῆθι, καὶ ἴσπευ πάρεσσι αὐτοῖς
 ΔΟΥΡΑΤΕΟΥ, τοῦ ἑπὶ τοῦ ἐνὶ Ἀθηνῶν

i. e. lignei, ut Propertius, iii. 7. 42.

Victor Palladius *lignæ* arci *equus*.

Euripidi est *δερμὶς ἰσώης*, Troad. 14.

quam formam sequitur Aurelius Victor,
 orig. gent. Rom. i. 7.—"de enumera-
 "tione eorum, qui *equo durio digredie-*
bantur."

Ibid. partu. Hinc Virgilius, *Æn.* ii.
 238.

Scandit fatalis machina muros,
Feta armis:

conferas ibid. ver. 90. *Æn.* vi. 516. qui
 auctorem habuit Euripidem, l. c.

Εγκυμὸν ἰσῶος:
 et Lycophrona, ver. 342.

τοὺς ἀδύνατον μεμνημένον λαχόν.

Hac tralatione licentius abutitur Tryphio-
 dorus, ver. 382—389. elegans tamen locus
 est, neque indignus, qui in transcursum
 emendatur:

Τῶος ἀριστὸν λαχὸν ἔρχεται, οὗς ἐστὶ χαρμῶν.
 Τῶχισι ἀστραπτοῦς αἰμαυροῦσσι ΤΠΟ πάνα,
 Τέξεται οὐρμὸς ἰσῶος: ἐστὶ χθονα δ' ἀρεὶ θάροντι,
 Ες μόθον ὁρμησοὶ τελευτοῦσι παλμῶσσι.

Vulgo, *ισπ*. Et ejusdem figuræ est vox
θαρντις, et tota phrasis *ισπ χθονα θαρντις*
 vide Stat. silv. i. 2. 109. unde egregie
 illustrabitur noster, v. 224.

Tum porro puer, ut *sævis projectus* ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
 Vitali auxilio.

Porro, Ovidius, art. am. i. 564. de Trojâ:
 Militibus *gravidum læta* recepit *equum*.

Denique, cum potiores videantur dactyli,
 legibus metri non obstantibus, consultus
 fortasse excudendum curavissem per dia-
 resin *Troianis*, ut Seneca, Troad. 824.

Misit infestos *Troie* ruins.

Ver. 478. *equus*: G. M. *equos*; veter-
 rimam scripturam, et fortassis in Lucretio
 verissimam quoque, retinentes.

Ver. 479. *Perspicere*: Π. *Perspicere*.—

Corporis, atque loci, res in quo quæque gerantur.

Corpora sunt porro partim primordia rerum,

485 Partim concilio quæ constant principiorum.

Sed, quæ sunt rerum primordia, nulla potest vis

Stringuere; nam solido vincunt ea corpore demum;

Et si difficile esse videtur credere quidquam

possit: V. ed. Vind. Π. Σ. *possit*: unde oboritur suspicio, his inter se collatis lectionibus, ita refingendum esse:

Pericipi uti possit res gestas—

Ver. 480. *ita uti*: absunt a G. et M. —*neque*: ita G. P. V. ed. B. Vind. L. M. O. Π. Σ. Ω. et auribus meis mollius. Reliqui, nec.

Ver. 481. *cluere*: G. M. Π. Σ. *luere*; L. *fluere*; V. ed. *duere*, coalescentibus, ut sæpe alias, literis *c l* in *d*.—*quæ*: Ω. *quia*.—*constat*: B. Ω. *constet*.

Ver. 483. *Corporis*: V. ed. Π. *Corporum*: mendosissime; sed jam dictus est nobis Hylas.—*gerantur*: V. ed. *gerantur*.

Ver. 484. Hi versus Epicuri verba, sed cultu poetico adornata, repræsentant, sic ut leguntur apud Diog. Laërt. x. 40. *Τὸν οὐρανὸν οὐ μὴν ἰστί σφαιρεῖς, οὐ δὲ ἐξ ὧν αἱ σφαιρεῖς πικαννῆται· ταῦτα δὲ ἰστί ἀτομα, καὶ ἀμεταβλήτα.*

Ver. 485. *concilio*: Ω. *consilio*.—*quæ*. L. Σ. *quæ*; V. ed. *quæ*.

Ver. 487. *Stringuere*: ita G. L. M. reliqui, *Stringere*.—*nam*: Π. *non*.—*vincunt*: P. V. ed. *evincunt*.

Ibid. *Stringuere*: i. e. elidere—deterere—deradere—defringere—desecare. Virg. *Æn*. viii, 62.

—ego sum, pleno quem flumine cernis
stringentem ripas, et pinguis culta secantem.

“Radentem, immimentem;” Servius: ut noster, v. 257.

—ripas radentia flumina rodunt.

Adsit Ausonii distichon, incomparabili venustate, id. ii. 55.

Ne fortunatæ spatham inviolabile vitæ
Fatali admorsu stringeret ulla dies:

ad limæ fabulam et viperæ forsitan alludens, nec immemor Virgilii, *geo*. ii. 379. Libet etiam, dum in hoc sumus, emendatorem dare Prudentium, *psychom*. 305.

Dixit; et, auratis *perstringens* æra pennis,
In cælum se virgo rapit.

Vulgo, *præstringens*, ineptissime; nam ea vox valet, *superficiem rei tergere*. Varietas Vat. cod. *perfringens*, interpretamentum erat veræ lectionis. Dici vero vix potest, quam crasse et nullo cum iudicio, ut mos est grammaticorum, de his dictionibus Nonius Marcellus egerit; et maxime, dum vocem simplicissimæ potestatis in tot diversas significationes disperiat. Sed rem proprio acumine recte intelligent nasuti lectores, me tacente. Idem de lexicographis in omni lingua dictum esto. Adi nos, iii. 1057.

Ver. 488. *credere*: P. Δ. Π. Σ. *fors ita*; et vere, ut opinor; Vind. V. ed. B. *forsitan*, et *eo* n videtur derasum in Π. in margine O. et Σ. totus versus sic fere scriptus exhibetur:

Forsitan et quicquam etiam difficile esse videtur.

Ver. 490. *fulmen*. Duo codices vetustissimi G. M. præbent *flumen*: et, quamvis non sum admonendus, pervicacissimi esse moris librariis scriptoribus has voces confundere, pene adducor, ut huic lectioni assensum largiar: nam *flumen cæli* elegantissima fuerit periphrasis, et Lucretio dignissima, *liquidi fulguris*. Adeas mox ver. 495. v. 282. et ante omnia, in ii. 383. animadversa nobis. An alius quilibet Latinorum dixerit *cæli fulmen*, nec negem equidem, nec affirmem. Locus Avieni est in Arateis, ver. 775. *Hic disputationi impense commodus, quem distinguam accuratius*:

In rebus solido reperiri corpore posse:

490 Transit enim fulmen cœli per sæpta domorum,
Clamor ut, ac voces: ferrum candescit in igni;
Dissiliuntque fere ferventi saxa vapore:

— nam quæ se laniger alto
Cœlo Aries tollit, quæ Placibus astra duobus
Augentur, rutilat subter Nereia Patrix
Effluis, percurrens non multi fluminis astra.

Effluis utique, se effundens per magnum
cœli spatium. Erunt fortasse, qui con-
jicient rescribi debere *luminis*: et suo ju-
dicio per me fruantur.

Ver. 491. *ut ac*: ita O. Δ. Π. G. autem,
B. L. M. *it ad*; Vind. V. ed. Σ. Ω. *ut*
ad. Conjeceram, ad nonnullorum libro-
rum scripturam:

Clamor *item*, ac voces:

sed nihil expiscor, cui cedere debeat re-
cepta lectio, quæ Carum ipsum suffragan-
tem habet, ad vi. 227.

Transit enim validum fulmen per sæpta domo-
rum,
Clamor *ut*, ac voces.

Possis etiam, ut alii, non male tentare ad
hunc modum:

Clamor *ut* *it vocis*.

Sed hæc leviacula sunt, et exitus incer-
tissimi.

Ibid. *candescit*; ideoque particulis igne-
is permeatur. Non alienus est huic
etiam loco Virgilius, *Æn.* xii. 91.

Ensem, quem Dauno ignipotens deus ipse parenti
Fecerat, et Stygiâ candentem tinxerat undâ.

Ver. 492. *fere*: ita P. Δ. neque aliter
divinaverat Preigerus, qui videndus est
etiam ad ii. 370. Egomet dudum proprio
acumine hanc eram emendationem asse-
cutus, adductus versu Virgiliano, *geo.* iii.
363.

Æraque dissiliunt vulgo:

nam vere Gellius, i. 21. "Non verba
"autem sola, sed versus prope totos, et
"locos quoque Lucretii plurimos, secta-
"tum esse Virgilium videmus." Reliqui,
fervo: nisi quod in V. ed. O. Π. *ferru* sit.
—*ferventi*: sic G. V. ed. B. L. M. O.
Δ. Π. probante etiam Bentleio: reliqui,

ferventia. Non improbarissem, si summa-
sent scripti, ut neque Lambinus:

Dissiliuntque fere ferventia saxa vapore.

Ibid. *Dissiliunt vapore*. Arnobius,
lib. iv. p. 130.—"habitudinem scitibus
"contribuit vasculis, ne flammaram dis-
"siliant vi victa."

Cæterum, haud dubie locus hic in oculis
erat Virgilio ad *geo.* iv. 135.

— quum tristis hiems etiamnum frigore sans
Rumpere—

Ver. 493. *Conlabefactatus*: sic L. M.
Σ. *Tum labefactatus*: P. V. ed. B. O.
Cum labefactatus: Vind. Δ. Π. Ω. et G.
sine *Cum*. Pro *rigor*, Π. *rigo*.

Ibid. *Conlabefactatus*: i. e. factus cor-
ruere. Versus Ovidiani de Hercule,
subruente domum saxosam Caci, graphias
dabunt expositam vim hujusce dictionis,
fast. i. 566.

Nititur hic humero (cælum quoque sederat illi)
Et vastum motu conlabefactat onus:

i. e. *dextro* humero; confer Virg. *Æn.*
viii. 237. quem in his omnibus libentis-
sime Naso sequitur: sic enim scribendum
est ad fidem codicis Arundeliani. Evul-
gatur, *humeris*.

Ibid. *rigor auri*: ut Virgilius, *geo.* i.
143.

Tum ferri rigor—

Carmen non infimi leporis apud Anthol.
Lat. Burm. iii. 134. maculâ emundabo:

Femineam maribus nam confert Pyrricha clas-
sem,

Et veluti in morem militis arma movet:
Quæ tamen haud ullo *chalybis* sunt *stricta rigore*,
Sed solum reddunt buxæ tela sonum.

Stricta: i. e. *ελασμα* in laminas vi
malleorum tundentium ducta. Vulgo
legitur, *tecta*. Persius, sat. iii. 66.

Hæc baccam conchæ *rasius*, et *stringere venæ*
Ferventis massæ crudo de pulvere, jussit.

Compone his nuper dicta ad ver. 487.

Conlabefactatus rigor auri solvitur aestu:

Tum glacies æris, flammâ devicta, liquescit:

495 Permanat calor argentum, penetraleque frigus;

Quando utrumque manu, retinentes pocula rite,

Ver. 494. Tum: L. A. cum.—æris:
P. O. acris; Vind. B. acris.

Ibid. glacies æris. Habes, lector, egregie venustatis locutionem, et ingenium felicissime audax predicantem. *Glacies æris*: i. e. "æres, utcumque sit *gelidum* "rigidumque, flammæ potestati cedit." Homerus, Il. E. 75.

— ΤΥΧΡΟΝ ἢ ἰα ΧΑΛΚΟΝ ἄδων.

Statius, Theb. xi. 545.

Ille, dolens nondum, sed ferri frigore primo
Tertius, in clypeum turbatos colligit artus.

Et his lautissimum Sidonii Apollinaris
ferculum apponi meretur, xxiv. 55.

Seu contra rabidi leonis ætus
Vestit frigore marmorum penates.

Ibid. flammis devicta. Virgilius, geo.
iii. 560.

— nec viscera quisquam
Aut undis abolere potest, aut vincere flammâ.

Ver. 495. Permanat calor. Egregie vero, atque ut optimum poetam decuit, cum *fluidus* calor sit: redeas ver. 490. et locos ibi laudatos. Eleganter in hac materie Catullus, li. 9.

— tenuis sub artus
Flamma dimanat.

Non minore cum sublimitate Virgilius, quam elegantia, hanc translationem extulit, ad Æn. x. 270.

Ardet apex capiti, cristisque a vertice flamma
Pulsatur, et vastos umbo vomit aureus ignis:

ut "vomit undam," geo. ii. 462. Sed felix audacia Sidonii Apollinaris omnes procul a se reliquit, xvi. 24.

Quique trium quondam puerorum in fauce sonasti,

Quos, in Chaldaei positos fornace tyranni,
Rascida combusto madefecit flamma camino:

quasi refrigeraret potius caminus, quam læderet. Quem sic, optimo cum successu, ausus est Sedulius imitari, hanc ipsam historiam attingens, carm. i. 218.

— flagrante camini
Seryavit sub rore pios.

Ita castigandus est: vulgo, *camino*. Confer locum Euripidis sub ver. 536. hujusce libri.

Ibid. *penetrare frigus*: quasi jacula tenuia atque cuspidatas particulas immitens. Pulchre Ausonius, qui in transcurso emendabitur, idyll. viii. 10.

Mordet Autumnus frigus subtile pruinâ,
Et tenuata moris cesset mediocribus ætas.

Vulgo, *modis*; ineptissime. Et sic fortasse rectius prior versus procederet:

Mordet Autumnus frigus subtile pruinâ:
respicit autem poeta Virg. geo. ii. 321. Et suavissime apud ejusdem Ausonii edit. Delph. p. 425. Q. Cicero:

Pigra Sagittipotens jaculatur frigora terris:
unde *ro acutum gelu* Horatii. Denique, Lucretium sic expressit Maro, geo. i. 93.

— aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

Ver. 496. utrumque: V. ed. *utrinque*; B. *utramque*; O. *utraq.*—*retinentes*: G. II. *retinentis*.

Ibid. *retinentes*. Idem valet simpliciter *tenentes* in hoc loco. Ita Cicero in Verr. iv. 84. "Sagittæ pendebant ab humero; "sinistrâ manu *retinebat* arcum; dextrâ "ardentem faciem præferebat:" ut noster, ii. 25.

Lampadas igniferas manibus *retinentia* dextris.
Adde Catullum, lxiii. 63.

Non flavo *retinens* subtilem vertice mitram:
quem sequitur auctor Ciris, verr. 170. 511. unde nihil est in Theocrito novandum, vii. 64.

— στυφάρον ὑπὸ νηπιὶ ΦΥΛΑΞΙΣΘΝ.

Ibid. *rite*: i. e. solenni more, uti sit in convivii et libamentis; cui usui quasi consecratur hoc vocabulum, et ornamento poetico tantum in hoc loco, sed venuste,

Sensinus, infuso lympharum rore superne:
 Usque adeo in rebus solidi nihil esse videtur.
 Sed quia vera tamen ratio, naturaque rerum,
 500 Cogit, ades, paucis dum versibus expediamus,
 Esse ea, quæ solido atque æterno corpore constant;
 Semina quæ rerum, primordiaque, esse docemus:
 Unde omnis rerum nunc constet summa creata.
 Principio, quoniam duplex natura duarum
 505 Dissimilis rerum longe constare reperta est,
 Corporis, atque loci, res in quo quæque geruntur;

videtur inservire. Porro, leguntur paralela in vi. 949.

Ver. 497. *infuso rore*: Huc respexit Virgilius, geo. i. 385.

Certatim largos humeris *infundere rores*.

Et effectum, quem Lucretius denarrat, Ovidius ita tetigit, epist. xxi. 290.

Argenti color est inter convivia talis,
 Quod tactum gelidæ frigore pallet aquæ.

Ver. 498. *solidi nihil*: II. *solidum nil*.

Ver. 499. *vera*: P. V. ed. B. *rara*.

Forte an vellent:

Sed quia *clara* tamen ratio—:

nam aliquoties permistas esse librariis voces *clarus* et *rarus*, disces a Burmanno ad Ovid. met. vii. 622.

Ver. 500. *Cogit ades*: Viad. P. V. ed. O. Δ. Ξ. Ω. *Cognita de*; II. *cognita de sed*.

Ibid. *versibus expediamus*. Sic Maro, Æn. vi. 759. *Expediam dictis*. Varia lectio in B. *expeditos* fortassis corruptela sit *ex expedito*, glossæ margini appictæ; de quâ verbi formâ plus semel Nonius, ex Ennio Plautoque,

Ibid. *ades, paucis dum*. Terentius, initio Andriæ:

Ades, dum paucis te volo.

Formulam sic immutavit Virgilius, Æn. iv. 116. nonnihil attollens et expoliens, ut graviorem poësin cohonestaret:

— *paucis, adverte, docebo*:
 atque iterum, ibid. xi. 314

Nunc adeo, quæ sit dubiæ sententiæ menti,
Expediam, et paucis, animos adhibere, docebo.

Ver. 501. *ea*: P. V. ed. *et*.—*ea quæ*: P. *aliquo*.—*constant*: G. Ξ. Ω. *constet*. Et septem versus sequentes in II. non comparent.

Ver. 504. *duarum*: B. *duorum*: vide supra, ver. 450.

Ver. 505. Miror Lucretium perspicuitati consultum non ivisse dictionum inversarum positu:

Dissimilis longe rerum—

Ibid. *constare*: Δ. *præstare*. Forte, *perstare*; quod, scriptis faventibus, non esset improbandum.

Ver. 506. *Corporis*: Viad. V. ed. *Corporum*; mendosissime. In superioribus satis dictum est.

Ver. 507. *Esse sibi per se*: i. e. se habere solam, sine rei cuius libet mixturâ; sibi res suas habere, ut Plautus plus semel est locutus; simplicem, *æternam*.

Ibid. *puram*: ut Mantuanus, Æn. vi. 746.

Concretam exemit labem, *puramque* reliquit
 Ætherium sensum, atque aurâ *simplicis* ignem:

purum, extraneis omnibus liberum atque expurgatum. His Servii commentarius lucem injiciet. “*Simplicis* autem, nostri
 “comparatione, qui constat de ligno et
 “aëre: ille enim *ævolutes*, per se plenus
 “est et *æternus*, quia simplex: omnia
 “enim *ævoluta*, id est, composita, exitum

Esse utramque sibi per se, puramque, necesse est.

Nam, quâquomque vacat spatium, quod inane vocamus,

Corpus eâ non est: quâ porro quomque tenet se

510 Corpus, eâ vacuum nequaquam constat inane.

Sunt igitur solida, ac sine inani, corpora prima.

Præterea, quoniam genitis in rebus inane est,

Materiem circum solidam constare necesse est:

Nec res ulla potest verâ ratione probari

515 Corpore inane suo celare, atque intus habere,

Si non, quod cohibet, solidum constare relinquant.

"sortiuntur: unde et *atomos* perpetuas
"dicunt, quia simplices sunt, nec recipi-
"unt sectionem."

Ver. 508. *quâquomque vacat*: V. ed. B. *quocumque vocat*.

Ver. 510. *nequaquam*: V. ed. ut *quagnam*; i. e. *hant*, pro *haud*: unde fortasse sic legendum est:

— et vacuum *haud* quâquam consistit inane.

Nam voces *consto* et *consisto* confundi solent, ut mox ad ver. 873.

Ibid. *vacuum inane*; ut mox ver. 521. *inane vacaret*; et imitatus est Virgilius, ad *Æn.* xii. 906. quod Havercampus prior monuit:

Tam lapis ipse viri vacuum per inane volutus.

Similiter Arnobius, lib. ii. p. 57.—"loci
"illius hospitium, quod habeat rem nul-
"lam, et sit *inane* ac vacuum."

Ver. 511. Horum corporum primigeniorum, sive atomorum, uberrima exstat atque luculentissima descriptio apud Plutarchum, de plac. phil. i. 3. quam ideo apponam. Επιστομὸς Νισολοῦς Ἀθηναῖος, κατὰ Διαιρητικὸν φιλοσοφίας, ἐφ' ἣς ἀρχαὶ τῶν ὄντων, σωματὰ λογῆ διωρητὰ, ἀμεινοχρᾶσται, ἀγινετὰ, αἰδία, ἀφθαρτὰ, καὶ θρασυθῆναι δυναμένα, καὶ διακλίσσονται ἐν τῶν μέρων λαδίῳ, καὶ ἀλλαισθῆναι· ἵνα δ' αὐτὰ λογῆ διωρητὰ. Ταῦτα μὲν τὰ κινεῖσθαι ἐν τῇ κινήσει καὶ οὐ καὶ κινεῖσθαι καὶ αὐτὰ τὰ κινεῖσθαι αὐτῶν, καὶ τὰ σωματὰ αὐτῶν.

VOL. I.

Ver. 512. *genitis*: Vind. V. ed. *ἡ*. *genitus*; Δ. *genitus*; unde, quoniam P. B. Δ. non agnoscunt *est* ad finem versûs, haud deterius legas, et summe probabiliter, ad hunc modum:

Præterea, quoniam *genitus est* in rebus inane.

inane est: Vind. V. ed. B. Π. Σ. *inanes*, coalitis nempe vocibus *inane 'st* ut supra *genitu 'st* codicis Δ. quæ scriptura etiam in vetustis exemplaribus excusis passim obtinet.

Ver. 513. *solidam*: G. *solide*: et abest *est* B.

Ver. 514. *potest*: B. *potes*: voluit fortasse *potis*.

Ver. 515. *celare atque*: Π. *cedere nec*. Et B. in sequente versu habet *solidam*; ut Δ. in ver. 517. *nec*, pro *nisi*.

Ver. 518. *tectum*: sic P. cum collationibus Heinsianis, quamvis non satis liquet, an hæc pro varietatibus codd. MSS. an propriis viri maximi conjecturis, quas in librorum margines manibus non parciter conferrebat, sint habendæ. Impense placet hæc lectio, præ reliquorum exemplarium *τῇ* rerum, dictione supervacaneâ prorsus et ineptâ. Phrasis *tectum cohibere* vicissim respondet *τῶν celare*, atque *intus habere* in ver. 515.

Ver. 520. *cætera*: Π. *æterna*.—*dissoluantur*: V. ed. *dissolvantur*: et, in versu præcedente, *ἡ*. habet *constant*.

Ver. 521. *si nihil*, vel *nîl*, cæset: sic. G.

H

Id porro nihil esse potest, nisi materiai
Concilium, quod inane queat tectum cohibere.

Materies igitur, solido quæ corpore constat,

520 Esse æterna potest, quom cætera dissoluantur.

Tum porro, si nihil esset, quod inane vacaret,

Omne foret solidum: nisi, contra, corpora certa.

Essent, quæ loca conplerent, quæquomque tenerent;

Omne, quod est, spatium, vacuum constaret inane.

525 Alternis igitur nimirum corpus inani

Distinctum; quoniam nec plenum gnaviter exstat,

P. et V. ed. nisi quod hæc est habeat; sed reliqui omnes, siquidem nihil est: et, pro vacaret, L. M. vocaret. Ex his autem varietatibus non possumus non ambigere de receptæ lectionis sinceritate. An ita scripserit Lucretius?

Tum porro, siquidem nihil est, quod inane vacaret.

Sed longe commodiora sunt vulgata, et nihil habent, quod lectorem remorari debeat, nisi discrepantiâ tot proborum exemplarium moveremur. Sagacior aliquis fortasse, quod probari possit, quibit excudere: nos desinimus.

Ver. 522. nisi: V. ed. B. II. nec.—contra: V. ed. B. cuncta.—certa: P. Δ. II. Σ. cæca: et idem dictum sit de hac voce in ver. 527.

Ibid. certa: i. e. quædam; ut vi. 783.

Arboribus primum certis gravis umbra tributa est:

et Virgilius, geo. i. 60.

Continuo, has leges, æternaque fœdera, certis
Inposuit natura locis:

adeo ut non opus sit Lucretio interpolata vocis vulgatoris cæca, ad plurium editorum voluntatem, contra meliorum librorum suffragium. Vide mox verr. 527, 676. in quorum locorum priore idem facinus editores ausi sunt, obtrudentes suum cæca Lucretio, pro certa fidelium exemplarium.

Ver. 525. Alternis: II. Alterius; de quâ confusione, vide Burn. ad Anthol. Lat. ii. 247. 5.

Ibid. Alternis: i. e. alternatim, per vices. Virgilius, ecl. iii. 59.

Alternis dicetis; amant alterna Camœnæ.

Plenam locutionem Lucanus extulit ad i. 410.

— Itus dubium, quod terra, fretamque,
Vindicat alternis vicibus.

Ver. 526. Editiones recentiores inferciunt est post distinctum, exemplaribus scriptis adversantibus, cum antiquissimis excusis; si excipias nostrum codicem Σ. qui habet distinctus; corruptelam, ut non temere dixeris, *est distinctus*, vel *distinctum est*. Sed librarii ad inferendum est contra exemplaria sua longe fuissent promptiores, quam omitendum, iisdem retinentibus.—*gnaviter*: V. ed. *naviter*.

Ver. 528. pleno: G. Vind. B. *pæna*; V. ed. O. II. Σ. Ω. *plena*.—*inane*: L. M. B. O. Δ. II. *inani*: unde haud dubie sic versus est concinnandus.

Quæ spatium plenum possint distinguere inani.

Ver. 529. icta: B. *ictus*; V. ed. *ictu*.

Ver. 531. *queant*: Vind. V. ed. B. *queant*.—*tentata*: quidam codd. Pii, *temerata*: male.—*labare*: V. ed. B. Ω. *labore*; facili errore.

Ibid. *tentata*: eleganter, ut alii non raro, et in primis Virgilius. Exemplo sit ecl. i. 50.

Nec porro vacuum: sunt ergo corpora certa,
 Quæ spatium pleno possint distinguere inane.
 Hæc neque dissolvi plagis, extrinsecus icta,
 530 Possunt; nec porro, penitus penetrata, retexi;
 Nec ratione queunt aliâ tentata labare:
 Id, quod jam supra tibi paullo obtendimus ante.
 Nam neque conlædi sine inani posse videtur
 Quidquam, nec frangi, nec fundi in bina secando:
 535 Nec capere humorem, neque item manabile frigis,
 Nec penetralem ignem; quibus omnia confaciuntur.

Non inuenta gravis tentabant pabula fœtas.

Ibid. labare: i. e. ita turbari, ut partium coherentia discutiantur. Ennius apud Nonium, voce *cæsmenta*:

Labant, labuntur, saxa; cæsmentis cadunt:

i. e. ita labant saxa, ut decendant. Sic rescribendum, pro *labat*.

Ver. 532. *supra*: sic Vind. V. ed. B. L. M. O. A. Π. Σ. Ω. vulgo, *supera*; et irrationabiliter, et nullo fructu. Variare sermonem suum poëta liceat.

Ver. 533. *conlædi*: vide me ad ii. 469.

Ver. 534. *fundi*: sic G. B. L. M. A. Π. Σ. Ω. vulgo, *fundi*. P. *scindi*. Arridere poterat *fundi*, nisi tot libri maxime auctoritatis contra starent, et faceret phrasis in *bina secando* leve desiderium dictionis non aliud valentis in hoc loco. *Fundi* vero potest *dispergi* et *labefactari*, ita ut prior textura pereat. Translatio est ab *aquâ*; quæ, semel humi effusa, colligi nequit, et in priorem statum redintegrari. Neque exempla huc facientia non passim legentium oculis ingeruntur. Expectares autem in hoc loco scriptores librariorum pro *fundere* magis obvium vocabulum statim reposituros esse, sapore poëtico leviter contactos.

Ver. 535. *neque*: V. ed. nec.—Et si conferas supra, ver. 495. intelliges quam lepidâ cum varietate sua immutaverit epitheta noster, artifex orationis solertissimus.

Ver. 536. *penetralem*: M. *petralem*.—*confaciuntur*: V. ed. *conficiantur*; et, opinor, B. quamvis compareat cum *t* variatio, *constantur*.

Ibid. *ignem*—omnia *confaciuntur*. Euripides, Med. 1187.

Χρῆστι μὲν ἀμφὶ πρὸς πυρὸς πλοῦτος
 Θωμάστρον ἰν ταῖς ΠΑΜΦΑΓΟΥ ΠΥΡΟΣ.

Ver. 537. *quo*: sic, opinor, universi codices MSS. et editiones antiquæ: mirâ tamen perversitate atque audaciâ editores suum quam nobis obtrudunt.—*quæque*: V. ed. *quæcumque*.

Ibid. et ver. 538. *quo Tam*. Simili prorsus colore constructionis noster, in iv. 252.

———— et quanto plus ætris ante agitur,
 Tam procul esse magis res quæque remota videtur.

Ver. 538. Videtur legendum:

Tam magis ictibus hæc penitus.—Faber.

Imo, *his rebus*: i. e. humore, frigore, igni. BENTLEIUS.

Ibid. *his*, vulgo: Σ. *hiis*; ut tantum non semper nostri codices; quod supra diximus, ad ver. 450.

Ver. 540. *utci*: O. Π. ut.—*docui, sint*: L. *docuissent*.

Ver. 541. *nisi*: Vind. V. ed. B. Π. nec.—*fuisse*: Δ. *fuisse*.

Ver. 542. *redissent*: Π. *dedissent*; B. *dedisset*.

Ver. 543. *nihiloque renata*: P. Vind.

Et, quo quæque magis cohibet res intus inane,

Tam magis hiis rebus penitus tentata labascit.

Ergo, si solida, ac sine inani, corpora prima

540 Sunt, ita ut ei docui, sint hæc æterna necesse est.

Præterea, nisi materies æterna fuisset,

Antehac ad nihilum penitus res quæque redissent;

De nihiloque renata forent, quæquomque videmus.

At, quoniam supra docui, nihil posse creari

545 De nihilo, neque, quod genitum est, ad nihil revocari;

Esse inmortali primordia corpore debent,

V. ed. B. O. Δ. Π. Σ. *nihilo quasita*: unde dederit fortasse noster:

De nihiloque *excita* forent, quæquomque videmus.

Sic Virgilius, *Æn.* iii. 676. et alibi, hac verbi formâ usus est:

At genus e sylvis Cyclopus, et montibus altis,
Excitum, ruit ad portas.—

Ω. *nihilo quoque nata*; G. L. M. *nihilo quæ ranta*.—forent: Vind. fuerint.

Ver. 544. *supra*: sic P. Vind. V. ed. O. Δ. Π. Σ. Ω. et, ut putem, omnes alii, nisi, ut in re tenui, et momento nullo, tacere voluissent lectionum variarum oculati collatores. Vulgo, *supra*.

Ver. 545. *neque* abest Σ. ut est etiam Δ.

Ver. 547. *supremo tempore*: i. e. cum hora interitus accesserit. Et notabilis est huiusce vocabuli frequentatio in extremis rerum designandis: vide supra, ad ver. 94. nonnulla hanc rem spectantia. Catullus, lxiii. 151.

Quam tibi fallaci *supremo* in tempore deesse.

Porro, in præcedente versu, V. ed. habet *corpora*, pro *corpore*.

Ver. 548. *suppeditet*. Ita sæpe noster absolute, pro *suppetat*, uti Lambinus etiam dudum monuit. Hinc recte capias Fabii locum, instt. orat. i. l.—“ cum in—offensa atque indubitata literarum inter—se conjunctio *suppeditare* sine ullâ co—gitandi saltem morâ poterit.” Ex hoc

genere phrasis est Tacito, et aliis usurpata; ut ei ad hist. i. l. “ Quod, si vita *suppediet*.” Vide plura in Grævil commentariis ad Cicer. in Verr. v. 38. Cæterum, super hoc nostri poetæ argumento locus exstat eloquentissimus Tertulliani, de resur. carn. 12. cujus perorationem lectoribus apponam: “ Omnia in—statum redeunt, cum abscesserint; om—nia incipiunt, cum desierint; ideo fini—untur, ut fiant: nihil deperit, nisi in—salutem. Totus igitur hic ordo revo—lubilis rerum, testatio est resurrectionis mortuorum.” Ad Min. Fel. xxxiv.

Ver. 549. *solidâ simplicitate*: i. e. ita absolutissime una, atque ab aliis omnibus secreta, ut nec penetrari, nec frangi, nec dissolvi possint, quæcumque demum vi adhibitâ: ideoque æterna sint necesse est.

Ver. 550. *ævom*: sic G. et sane, in quantum liceat ex codicum Virgilianorum varietatibus, atque aliis quibusdam locis veterum, judicare, hoc antiquioris scriptionis exemplum in hac voce diutius permansisse fidenter dixerim; atque adeo, Havercampo morem gerens, in nostra quoque editione servandum statui. Insuper, pro *servata*, L. habet *renovata*: perperam. Mihi quidem sic videtur versus hicce rescribendus, vel invitis libris, transpositione tantummodo literarum factâ:

Nec ratione queunt aliâ, *verrata* per ævom:

i. e. agitata—jactata—pulsata. Locus est

Dissolvi quo quæque supremo tempore possint,
 Materies ut subpeditet rebus reparandis.
 Sunt igitur solidâ primordia simplicitate,
 550 Nec ratione queunt aliâ, servata per ævum,
 Ex infinito jam tempore res reparare.
 Denique, si nullam finem natura parasset
 Frangundis rebus, jam corpora materiai
 Usque redacta forent, ævo frangente priore,
 555 Ut nihil ex illis a certo tempore posset,
 Conceptum, summum ætatis pervadere finem;

inferius, ver. 635, ad omnia gemellus, atque hic integer exhibendus, ut comparatio commodior instituitur:

At, quoniam fragili naturâ prædita constant,
 Decrepat, æternum tempus potuisse manere,
 Innumerabilibus plagis vexata per ævum.

Optima vero est vox *verso* in hoc sensu; confer vi. 125. *Æn.* vi. 362. et Broukhusium ad Propert. iii. 6. 19.

Ver. 552. *nullam*: P. V. ed. B. *nullum*.
 Ver. 553. *materiai*: P. Δ. *materiesque*;
 Vind. V. ed. O. Π. *materiaque*; Σ. Ω. *materiesque*; B. *materiam*; L. M. *materia*: unde rectissime effecta est recepta lectio, et in contextu editoribus collocata; hanc enim aberrationem per hos libros frequentissimam manus scribarum aberraverunt. Vere Gronovius ad Plaut. Cas. prol. 30. ubi libri dant *comædias*:

Anus vacivæ si sunt, animum advortite:
Comædiæ nomen dare vobis volo.

Et *vacivæ aures*, ut noæter, ver. 45. *hujus libri, vacuas auris*. Hinc etiam versus Ennianos, apud Cic. de senect. 6. acumine proprio correxeram, post Lambinam tamen:

Quo vobis mentes, rectæ quæ stare solebant
 Antehac, dementes sese flexere *vias*?

Valge legitur, *vias*.

Ver. 554. *redacta*: P. Vind. V. ed. B. O. Π. Σ. *reducta*.—*forent*: G. L. M. *fuissent*.

Ver. 556. *finem*: sic P. V. ed. M. O. Δ. *finis*, Vind. L. B. Π. Σ. *finis*, G. vul-

go, *florem*. Phrasis *summum ætatis pervadere finem* valet, "maturitatem suam, quam sibi natura præscripserit, complere." Virgilius vocat *ævi terminum*, ad geo. iv. 206. et ex professo quasi plenius declarat ad *Æn.* x. 472. ille optimus Lucretii interpres:

Etiam sua Turnum
 Fata vocant, metasque dati pervenit ad ævi.

Et cum *τῇ summum finem* committas aliud Virgilianum, geo. iv. 116.

extreme—sub fine laborum.

Non igitur erat causæ, ut editores illud *florem* ex aliis Lucretii locis huc arceant, libris melioribus ac pluribus aliter jubentibus. Vide ii. 1129.

Ver. 557. In hanc prudentissimam, atque veritatis simplicissimam universalem quidem, sententiam dudum Pindarus concesserat; cujus versus longe pulcherrimi his annotationibus, ut purpureus quidam pannus, assuuntur. Leguntur autem in Pyth. iv. 484.

Ἐρδον μὲν γὰρ πάλαι σῶ-
 σαι καὶ ἀφαιροῦντας· ἀλλ' οἱ χα-
 ρας αὐτοῖς ἴσταναι, διασωλὺς
 Δὲ γινώσκειν ἐξασπασίαι,
 Εἰ μὴ Θῆες ἐγγυμναστοὶ πύθιοι
 ποτὶ γυμνασίαι.

Probe scholiastes: Το μὲν γὰρ διασωλὺς σῶσαι καὶ τοὺς ἀφαιροῦντας ἔρδον ἴσταναι, μὴ τι γὰρ ἐν τοῖς ἐν δυνάμει καίτοις. Sic reponendum est; mendose circumfertur, μὴ

Nam quid vis citius dissolvi posse videmus,
 Quam rursus refici: quapropter longa diei
 Infinita setas ante acti temporis omnis,
 560 Quod fregisset adhuc, disturbans dissoluensque,
 Numquam id reliquō reparari tempore posset:
 At nunc nimirum frangundi reddita finis
 Certa manet, quoniam refici rem quamque videmus,
 Et finita simul generatim tempora rebus

τοι γι. Hesychius: Μη τι γι· πωρ γι
 μάλλον; ut apostolus, 1 Cor. vi. 3. cujus
 etiam memor erat Alberti: Οὐκ ἄδεται,
 ὅτι ἀγγίλος κτήνιν; μη τι γι βιωτινα.
 Clemens Alexandrinus, Pæd. ii. 2. Ὁ γὰρ
 ἀκαρτὸς, κατὰ τοὺς νόμους, ὀλίγα ἀναγκα-
 ζι φρονεῖ, μη τι ΓΕ εὐφρονεῖν. Sic legen-
 dum: vulgo, μη τι ΔΕ. Error hujuscemo-
 di de Plutarcho tollendus restat ad finem
 tractatūs de educatione liberorum:—οἱ δ'
 ἴλας φάουλως ζῶντες οὐδὲ τοὺς δούλους παρρη-
 σιαι ἀγνοεῖν πειτίζονται, μη τι γι δὴ τοὺς νόμους.
 Libri exhibent, τοι. Jamblichus, vit.
 Pyth. sect. 211.—καὶ μὴτι πλεονασμὸν χρο-
 νισμὸν τροφῆς, ἀκαρτῶς, μὴτι περισφίρειται
 τοιαῦτα, ἀφ' ὧν χυμὸς αἱ τῶν σωματικῶν ἰξίς
 γίνονται· ΜΗ ΤΙ δὴ μέδοντα ΓΕ, ἀλλ' ἡ-
 πιστα πάντα. Ita corrigendum dixerim.
 Vulgo, μὴτι δὴ μέδοντα τι. Sed vereor,
 ne nimii videamur; et redeundum est in
 viam.

Ver. 559. *Infinita*: sic Vind. V. ed. L.
 M. O. Δ. Π. Σ. Ω. reliqui, *Infinitæ*; sed
 nostro perquam familiare est ad hunc
 modum in majorem emphasim epitheta
 congerere.—*omnis*: P. *omne*; Π. *omnes*.
 Ita capias verborum constructionem:
 “Quapropter longa (imo) infinita ætas
 “diei, (quæ est) omnis præteriti tempo-
 “ris.” Conferas autem ver. 234. su-
 præ.

Ver. 561. Editio Veronensis: *Reliquio*
id nunquam. Optime. BENTLEIUS. Sed
 ordini nostro favent G. L. M. et Π. qui
 cum Ω. non agnoscit *id*. L. habet, *Nun-*
quam deliquo: P. *Id reliquo nunquam*;
 Vind. O. Δ. Σ. *Id nunquam reliquo*. Ni-

hil, aut parum, interest, quid ex his om-
 nibus velis eligere.

Ibid. *reliquo*. Sic *reliquas*, iv. 974. et
 Phædrus, iv. 24. 12.

———— Cum *reliquum* posceret—

In his autem et similibus mos antiquita-
 tis fuisse non videtur geminasse *litteras*;
 unde sic Plautum equidem, Trinum. Æ.
 4. 109. rescripserim:

———— nam le de stultitiā meā
 Solus superfit præter, vitam reliquā.

Quæ latius patet in comicis observatio.
 Sic etiam Græci in purioribus editionibus.
 Arat. Phæn. 20.

Οὐρανὸν ἰλεόντων part' ἡμέτερα στοιχεῖα αὐα:

et in Dios. 94.

Δυνὸν δ' αὐτίλος μάλασσ' ὀρεδούλας ἀνάλω:

quibus superadditum singulare exemplum
 ex Homeri penu sufficiat, Il. B. 113.

Ὅλον ὑπερβαῖν' ἀντυχὸν ἀσπασθῆναι.

Unde constantissimam sinceriorum codd.
 Latinorum scripturam in vocibus ab *icio*
 compositis, *abicio*—*inicio*—*obicio*—*subi-*
cio—et similibus, quam rejiciunt editores,
 nisi quoties syllaba contrahenda sit, vehe-
 menter suspicor in omnibus esse retinen-
 dam, et vetustioribus potissimum poetis:
 sed unusquisque suo judicio frustur.

Ver. 562. *reddita*; pro simplice *dala*:
 videas ad ver. 204.

Ver. 563. *refici videmus*: L. M. *refice*
demus. Et V. ed. B. in sequente versu
At habent, pro *Et*.

Ver. 565. *arvi florem*. Virgilius, *Æn.*
 vii. 162.

565 Stare, quibus possint ævi contingere florem.

Huc adcedit, utei solidissima materiai

Corpora quom constant, possint tamen omnia reddi

Mollia, quæ fiunt; aër, aqua, terra, vapores,

Quo pacto fiant, et quâ vi quomque gerantur:

570 Admixtum quoniam semel est in rebus inane.

At contra, si mollia sint primordia rerum,

Unde queant validei silices ferrumque creari,

— *primævo flore juvenus.*

Ex Homero autem derivata hæc figura per universam Græciam Latiumque fluxit, II. N. 484.

Και ὁ γὰρ ἑβήξει ἀνθρώπων.

Ver. 566. *Huc*: Π. *Nunc*: vide ver. 580.

Ver. 568. *fiunt*: ita P. Vind. V. ed. B. L. M. O. Δ. Π. Σ. *fiant* placet editoribus, inde totum locum, ni fallor, pesum dantibus; levissimo tantum puncto ad *fiant* posito, et confusis omnibus. Nos ita scripsimus et distinximus, ut mens auctoris clarissime elucescat, nec indigeat interpretia.—Porro, versus in codd. O. Σ. et Ω. ad hunc modum exhibetur:

Mollia, quæ fiunt: aqua, et aër, terra, vapores:

cui rationi longe anteferenda est vulgata.

Ver. 569. *quomque*: G. P. Vind. V. ed. B. O. Δ. Σ. *quæque*: male.—*gerantur*: sic G. P. Vind. B. O. Π. Σ. et *gerantur* aliorum librorum ortum putaverim ex *generantur*, quod legitur in Verocensi.

Versus autem hæc est interpretatio, impendio facilis, si ad utrumque relativum illud *quomque* arcessatur: "Quocunque tandem pacto hæc res molles existant, et quæcumque demum vi negotia earum omnigena administrantur."

Bentley obelo hunc versum, quasi adulterinum, confoderat; oculos ex pravâ vulgarii editionum constitutione caligare sibi passus.

Ver. 570. *semel*: V. ed. *simul*: men-

dose: et statim *Ac*, pro *At*.—B. non habet *est*.

Ibid. *quoniam*. Non enim difficile est concipere, res quasdam posse molles fieri, si spatia sint in corporibus omni vacua materie.

Ver. 573. *Lego*:

— nam funditus omni
Principio solidamenti natura carebit.

Vide ver. 615. BENTLEYUS.

Procul dubio, naribus emunctis viri, mortalium omnium acutissimi, repetitæ dictiones, *funditus fundamenti*, displicere. Sed hujusce emendationis nollem in me suscipere defensionem: nam nihil adjumenti est ex loco, ad quem provocat; atque his vocabulorum consonantium vicinitatibus Lucretium delectari satis liquet, ut nobis in superioribus jam contigit observare: vide ad ver. 594.

Ver. 575. *pollentia*: Π. *palentia*: et, in versu proxime veniente, pro *condenso*, Π. habet cum *denso*, quod est usitatissimum aberrationis genus.

Ver. 577. *vireis*: ex Π. erasum est hoc vocabulum.

Ibid. *validas vireis*. Virgilius, *Æn.* vi. 834.

Neu patriæ *validas* in viscera vertite *vires*.

Ver. 578. Hic versus, et sex sequentes, multo commodius leguntur in hoc loco, apud G. P. Vind. V. ed. B. O. Δ. Π. Σ. Ω. Vulgo ponuntur post ver. 635. editionis nostræ.

Hoc autem modo poetæ ratiocinatio procedere videtur: "Si tibi concedam non

Non poterit ratio reddi: nam funditus omnis
Principio fundamenti natura carebit.

575 Sunt igitur solidâ pollentia simplicitate;

Quorum condenseo magis omnia conciliatu

Artari possunt, validasque obtendere vireis.

Porro, si nulla est frangendis reddita finis

Corporibus, tamen ex æterno tempore quæque

580 Nunc etiam superare necesse est corpora rebus,

Quæ non dum clueant ullo tentata periclo.

“esse rerum frangendarum finem, mihi
“necesse est vicissim concedas, certa esse
“corpora, quæ nondum diffringantur:
“hanc enim concessionem tibi extorque-
“bit validissimum oculorum testimoni-
“um. Ergo conclusio, quam volo, ne-
“cessario exsurgit; *solida* utique esse,
“non contra *molliā*, rerum omnium pri-
“ordia: aliter enim, undenam per in-
“finitum ætatis ante actæ tempus, cum
“tot plagis semper tuditantibus conflicta-
“ta, in ævum nostrum durare potuis-
“sent?” Hinc autem liquidissime patet,
nos, prudente consilio subnixos, in hanc
transpositionem septem versuum, cum
quibus jam nunc versamur, concessisse.

Ver. 579. *quæque*: i. e. singula ea cor-
pora, ex quibus res peculiariter constant,
atque efficiuntur. Hanc lectionem præ-
bent G. P. Vind. V. ed. L. M. O. Δ. Σ.
Ω. reliqui, *quædam*, editoribus avide ar-
reptam, sed, me iudice, minus necessa-
rio.

Ver. 580. *Nunc*: Ω. *Hunc*; nec mi-
rum; nam literæ majusculæ *N* et *H* in
libris sunt quam simillimæ.—Π. *infercit*
et post est.

Ibid. superare: i. e. superare: ut Vir-
gilius, *Æn.* iii. 339.

Quid puer Ascanius? *superatne*, et vespicit aurâ?

Ubi turbas, quas ciet Servius, de hoc sen-
su verbi, satis mirari nequeo, post Carum
nostrum, atque Sallustium in Gellii col-
lectaneis, i. 22. qui consulendus est, ne
longior nullo cum fructu sim.

Ver. 581. *non dum*: Ω. *non dura*.—
clueant: L. M. *clueant*; Vind. O. Δ. Π.
queant; Σ. *possint*.—ullo: Π. *nullo*; i. e.
ab ullo.

Ver. 583. *Discrepat*: i. e. huic argu-
mento *dissidet*, non congruit, contradicit;
ad verbum, *aliud dicit* ei, quod argumen-
ti tui tenor postulat.

Ver. 585. *generatim*: B. *generatim*;
L. M. *generaim*.

Ver. 586. *crecendis*: ita Vind. L. M.
O. Δ. Π. ut ver. 553. *frangendis rebus*:
vulgo editur cum reliquis, *crecendi*.—
tenendi: ita P. Vind. V. ed. B. L. M. Π.
Σ. Ω. probante Bentleio: alii, *tuendi*:
quæ vox est in hoc usu pervagatio, ne-
que invitis membranis arripienda. Cicero,
nat. deor. ii. 54. “Nam, cum tribus re-
bus animantium *vita teneatur*, cibo, po-
tione, spiritu; ad hæc omnia percipien-
da os est aptissimum.” Seneca, Herc.
Œt. 1775.

Quid, misera, duras, vita? quid lucem hanc tenet?

Porro, de librariorum aberrationibus in
verbis *tueri* et *tenere*, te conferas ad Bur-
man. in Ovid. fast. iv. 225. et Draken-
borch. in Liv. x. 3. 2.

Ver. 587. *Et*: B. *Sed*, quod fluxit a
Set.—*queant*: Π. *queat*.—Porro, punctis
pensitate dispositis, i. v. cautum, ne alio
referas dictiones *per fœdera naturâ*, quam
ad *sancitum*.

Ver. 588. *sancitum per fœdera*. Vir-
gilius, *Æn.* xii. 200.

— qui fœdera fulmine sancit.

At, quoniam fragili naturâ prædita constant,
Discrepat, æternum tempus potuisse manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævom.

35 Denique, jam, quoniam generatim reddita finis
Crescendis rebus constat, vitamque tenendi;
Et quid quæque queant, per fœdera naturai,
Quid porro nequeant, sancitum quandoquidem exstat;
Nec conmutatur quidquam; quin omnia constant
10 Usque adeo, variae volucres ut, in ordine cunctæ,

urtam habet vocem *quandoquidem*,
ais duabus ad finem literis; et, pro
sant, legitur *nequeas*, mendose, in
ian. x. sub fin.

π. 589. *conmutatur*: V. ed. B. *com-
icatur*; L. M. *comitatur*.—*quin*:
I. V. ed. B. *quando*: i. e. *qn*. Pa-
interest, utrum eligas.

π. 590. *variae volucres*: i. e. si inter-
s sunt auscultandi, *varia avium ge*:-
quam tamen interpretationem in
oco nullus equidem probaverim. In-
pas velim potius, *pictæ*, pulchris co-
us decoræ, *πικτῖλαι*: quibus concinit
oculis versùs insequentis. Virgilius,
iv. 525.

———— *pecudes, pictæque volucres*.

n ad geo. iii. 264.

Quid *lynxes* Bacchi *variae*—:

n Æn. i. 323.

———— *maculosæ tegmine lynxi*:

us locis opportunus superveniet Ovi-
net. iii. 669.

tarumque jacent fera corpora *pantherarum*.

ique, idem Maro, geo. i. 44.

— ubi nascentem *maculis variaverit* ortum.

o, hinc explices controversam phra-
Petronii, cap. 2. "*maculosa oratio*;"
picta, et figuris affectate variata. Ci-
de clar. orr. 85.—"*Lysiae similem*,
io nihil esse potest *pictius*."

Petronius, cap. 118.—"controver-

"siam sententiolis vibrantibus *pictam*."
Confer Pers. sat. v. 25. et nos ad Mos-
chum, ii. 67.

Ibid. in ordine cunctæ: *ἡσυχῇ τε καὶ
ἰδίᾳ παραστῆναι*, uti locutus est apostolus, ad
1 Cor. xv. 23. i. e. ordine sic fideliter per
fœdera naturæ in singulis conservato, ut
nullo tempore in eadem volucrum classe
permutatio fiat macularum.

Ver. 591. *Obtendant*: P. V. ed. O. Δ.
Π. *Ostendunt*; nec displicet.—*generaleis*:
Vind. *genitales*. Nec male; sed vulgato
potius standum putem: *generales* utique,
suo generi proprium datas.—*corpore*: Π.
Σ. *corpori*, cum vulgaribus libris editis:
minus exquisite, et ex indoctorum scriba-
rum importunâ correctione: vide iii. 634.
V. ed. *macula*.

Ver. 592. *Inmutabile*: V. ed. B. *Im-
mobiles*; Vind. L. M. O. Σ. *Inmutabiles*:
Π. *Imitabiles*. B. porro, quoque *materiai*,
ordine inverso.

Ver. 594. *ratione revicta*. Persius, v.
39.

Ut premittitur *ratione* animus *vincique* laborat.

Horatius, od. iv. 4. 23.

———— *victrices catervæ*,
Conallis juvenis *revictæ*—.

Ubi male Bentleius maluit *repressa*;
quod vocabulum multo magis glossam re-
dolet, et captum attingit librariorum,
quam recepta. Inanem prorsus operam
insumpsit vir summus exemplis corraden-
dis vocis obvix, atque pervagatæ, *repres-*
sit; neque animum advertit, paronomasi-

- Obtendant maculas generalis corpore inesse;
 Immutabile materiæ quoque corpus habere
 Debent nimirum: nam, si primordia rerum
 Conmutari aliquâ possent ratione revicta,
 595 Incertum quoque jam constet, quid possit oriri,
 Quid nequeat; finita potestas denique quoique
 Quâ nam sit ratione, atque alte terminus hærens;
 Nec totiens possent generatim secula referre
 Naturam, motus, victum, moresque, parentum.
 600 Tum porro, quoniam est extremum quoque cacumen

am haud invenustam poetam captivisse
 dictionibus *victrices* et *revictæ*; ut uno
 tempore tam milites, quam imperatorem,
 egregiâ laude insigniret. Quos scilicet
 hostes vincere nequirent, consilium vicit,
 et disciplina. Non discrepat Drydenus
 nostras, conatu longe felicissimo:

The *vanquish'd victor* sunk upon her breast.

Vide locum ex Anthol. Lat. ad finem
 tarum in ver. 55. hujusce libri.

Hoc Cruquii commentatorem non effugit:
 "Mire autem *revictæ*, quia supra dixit
 "*victrices*."

Ver. 598. *totiens*: ita P. Vind. V. ed.
 L. M. O. Δ. Π. de quâ scripturâ satis sit
 semel monuisse.—*possent*: Π. *possint*; P.
 V. ed. *posset*.

Ver. 599. *Naturam*: B. *Natura*: et
 G. L. M. vocabula *motus* et *mores* trans-
 posita exhibent: minus concinne.

Ibid. *mores parentum referre*. Hoc
 pacto Virgilius, geo. iii. 128.

Invalidique *patrum referant jejunia* nati.

Ver. 600. In lectionum vexatissimâ
 varietate, nos, pro acumine ingenito pro-
 babilitatem secuti, textum concinnavimus.
 Jam vero librorum testimonia recensean-
 tur, quo melius de conatibus meis senten-
 tiam lectores æqui ferre poterunt.

To est, quod vulgaribus abest editionibus,
 agnoscunt P. G. V. ed. B. L. M. Σ. Ω.
 Pro quoque nostro, editur vulgo *quovis-*

que, vel *cujusque*; sed G. L. M. habent
quoque; P. autem, Vind. V. ed. B. Σ.
quodque. Res est sane incertæ divinationis;
 sed putem non deterius fore, neque pro-
 babilitati alienius, si versum sic *refingas*:

Tum porro, quoniam est extremum *in quoque* ca-
 cumen:

sed, quoties erratum sit circa præpositio-
 nem *in*, cum vox præcedens a literâ *n* de-
 sineret, quis nam est docendus?

Ver. 601. *Corporis*: V. ed. Π. *Corpo-*
rum.—*illius*: sic P. G. Vind. L. M. Δ.
 Π. Σ. Ω. Vulgo, *est aliquod*; B. *illud*
quod. Vulgares etiam editiones habent
nostri quod; quem verborum ordinem nul-
 lus videtur codex vindicare. Denique,
 est ordo verborum: "Porro, quoniam est
 "cuique (corpori) cacumen illius corpo-
 "ris, quod—." Jam vero fuerint for-
 tasse, quibus ad hanc normam constitutus
 locus magis arridebit, nec majore cum
 mutatione:

Tum porro, quoniam est extremum *quodque*
 cacumen

Corporis *ullius*, quod—:

quibus equidem hoc volentibus non repug-
 nem. *Ullorum et illorum* statim permis-
 centur iterum, ad ver. 612.

Ver. 602. *nimirum*: Π. *nirum*.

Ver. 604. *se*: abest V. ed.—*posthac*:
 V. ed. B. Δ. Π. Σ. *posthæc*: tantumdem
 est. Pius etiam habet *concretum*, vice
secretum.

- Corporis illius, quod nostri cernere sensus
 Jam nequeunt; id nimirum sine partibus exstat,
 Et minumâ constat naturâ: nec fuit umquam
 Per se secretum, neque posthac esse valebit;
 605 Alterius quoniam est ipsum pars primaque, et ima:
 Inde aliæ, atque aliæ, similes ex ordine partes
 Agmine condenso naturam corporis explent.
 Quæ, quoniam per se nequeunt constare, necesse est
 Hærere; unde queant nullâ ratione revelli.
 610 Sunt igitur solidâ primordia simplicitate,

Ver. 605. *est* non comparet in *M. ipsum* in Π . et *pars* in Vind. V. ed. B. M. Σ . Pro *est*, V. ed. B. habent *sunt*; et, pro *ima*, *M. una*, maxime frequenti permutatione.—Cætarum, nullo modo displicet versus, prout integer diverse repræsentatur in Bononiensi:

Alternis quoniam *sunt* ipsum primaque, et ima: quæ videntur exquisitiora, et, omnibus denum perpensis, mihi quidem verissima: sed in re incertâ, nec maximi momenti, non libet inutiliter novare. De commutatis *alternis* et *alterius* supra diximus, ad ver. 525.

Ver. 607. *Agmine*: P. *Augmine*: vide ad ver. 435.—*corporis*: V. ed. Π . *corporum*: et, in sequente versu, V. ed. *nequeant*.

Ver. 609. *Hærere*: V. ed. B. Π . *Hærens*; Vind. *Habere*.—*unde*: sic Vind. V. ed. P. G. L. M. O. Π . Σ . Ω . sed Δ . *inde*: ut est in vulgatis editis.—*queant*: sed *nequeant* contra libros editi plerique; V. ed. Π . *queat*.—*nullâ*: sic P. V. ed. B. Δ . Ω . reliqui, *ullâ*; quod cum *queant* stare non poterit.

Ver. 610. Deest hic versus in O. Δ .

Ver. 612. *ex*: Δ . *etiam*.—*ullorum*: ita P. Π . reliqui tamen consentiunt in *illorum*; quod si verum sit, valde saltem fuerit ambiguum atque inconcinnum.

Ver. 614. *nec*: Vind. Δ . Σ . *neque*.—*jam*: ita P. Δ . reliqui omnes, *tam*. Π . in-

serit vocem *cujus* inter *diminui* et *jam*.—Porro, G. et editi quidam legunt *deminui*: mendose, neque huic loco satis commode. Longe scilicet diversæ rationis sunt dictiones *deminui* et *diminui*. Illa vult *de-trahi*, vel *deduci*, particulis amovendis; hæc autem *separari*, vel *diffringi*, particulis *vi* quâdam disparatis.

Ver. 616. *minumum*: Vind. Π . *nimum*, errore solenni scribarum.

Ibid. *parvissima*. Sic Varro apud Nonium, voce *rictum*: “*Rictus parvissimus*.” Exempla ex recentiorum scriptis in lexicis communibus memorantur. Noster alibi similiter. Sic etiam Vegetius, de re militari, i. 8. “Sed nos disciplinam militariæ rem populi Romani debemus inquirere; qui ex *parvissimis* finibus imperium suum pene Solis regionibus, et mundi ipsius fine, *dissepit*.” Sic, opinor, legendum, duabus literis immutatis, pro vulgato *distendit*; quod certe vitii affine est. Lucretius mox, ver. 998. hujusce libri:

Aëtr dissepit colleis, atque aëtra montes.

Porro, argumentum, cui heic nititur poetâ, puerulis etiam, quos vel prima elementa geometriæ imbuerint, non ignotum est.

Ver. 617. *partibus*: Vind. *rebus*.

Ver. 619. *præfiniet*: i. e. præ illâ, quasi in ejus fronte scilicet, finem ponet, quem transgredi et perturbare non liceat. Ita legunt P. Vind. V. ed. G. M. Δ . Σ . Ω .

Quæ minumis stipata cohærent partibus arte;
Non ex illorum conventu conciliata,
Sed magis æternâ pollentia simplicitate:
Unde neque avelli quidquam, nec diminui jam,

615 Concedit natura, reservans semina rebus.

Præterea, nisi erit minimum, parvissima quæque
Corpora constabunt ex partibus infinitis:
Quippe, ubi dimidiæ partis pars semper habebit
Dimidiam partem; nec res præfiniet ulla.

620 Ergo rerum inter summam, minumamque, quid escit?
Nihil erit, ut distet: nam, quam vis funditus omnis

neque erat causæ, ut reliquorum *perfiniet* ab editoribus omne sibi punctum ferret.— Porro, Π. *Dimidia*.

Ver. 620. *quid*: Vind. M. Ω. *quod*.—*escit*: P. Vind. V. ed. B. O. Δ. Π. Σ. *esset*: et, pro *que quid*, Π. *quicquid*.

Ibid. *escit*: i. e. erit, Festo interprete; in cujus collectaneis leguntur etiam *obscit* et *superescit*, pro *oberit* et *supererit*, cum exemplis ex Ennio Attioque. Occurrunt insuper *escit* atque *escunt* in vetustis legibus Romanorum. Emanavit autem ex Ionum *senos*, quam Mæonides usurpat dictionem; uti bene Faber observavit.

Ver. 621. *Nihil*: sic G. L. M. Σ. sed P. Vind. V. ed. B. Π. *Nil*; quod idem est: vulgo, *non*.—*distet*: ita G. P. Vind. V. ed. B. Δ. Π. Σ. Ω. reliqui, *distent*; ex correctione procul dubio scribarum, lectionem nostram male concoquentium: sed inscitissime, nam sic passim probatissimi scriptores absolute loquuntur. Prorsus gemella est locutio, ne latius dispicientes evagemur, Horatiana, *epist.* i. 17. 44.

— *distat*, sumasne pudenter,
An raptas:

i. e. *hoc distat*: quæ est constructio plena hujusce phrasæ.—Pro *ut* insuper, G. *aut*; quasi legendum sit,

Nihil erit; *hæc* distet.

Vice *funditus* denique, V. ed. *funditur*.

Ibid. *nam*: i. e. “si dixeris enim ali-
“quam differentiam intercedere id, quod
“summum est, atque id, quod minimum;
“concludere licebit, parvissimam quam-
“que particulam æque ex infinitis parti-
“bus constare, ac omnem materiæ uni-
“versalis congeriem: quod et fidem su-
“perat, et veræ repugnat rationi. Ergo
“nihil est in his re verâ differentiam.”

Ver. 624. *Quod*: i. e. secundum quod, uti passim locutus est noster, nec minus omnes Græci Latinique: vide supra ad ver. 222. Et sequor in hac lectione G. P. Vind. B. L. Δ. Σ. vulgo, *Quoi*.—*ratio*: Π. *vero*; V. ed. B. *non*; qui error ex compendio scripturæ, *rō*, fluxit.—*vera*: B. *natura*.

Ver. 625. *animum*: Vind. *animi*.

Ver. 626. *jam*: Π. *item*.

Ver. 627. *constent*: G. *constat*; V. ed. B. L. Δ. Σ. *constant*.

Ver. 628. *Ille*: Π. Σ. *Illo*.—*esse tibi*: Σ. *esset ibi*.—*solida atque*: M. *solidant*. Et, ad finem versûs, *est* in Ω. comparet.

Ver. 629. *ni*: sed P. Vind. V. ed. B. O. Δ. Π. Σ. Ω. *si*; et, opinor, vere, si modo probam sequentis versûs scripturam restituas:

Denique, si minutas in partes cuncta resolvi
Cogere non sisset rerum natura creatrix—

Quum vero de suffragiis codicum L. M. apud Havercampi editionem altum sit

Summa sit infinita, tamen, parvissima quæ sunt,
Ex infinitis constabunt partibus æque.

Quod, quoniam ratio reclamationem vera, negatque

625 Credere posse animum, victus fateare necesse est,
Esse ea, quæ nullis jam prædita partibus exstent,
Et minum constent naturâ: quæ quoniam sunt,
Illa quoque esse tibi solida, atque æterna, fatendum.

Denique, ni minumas in parteis cuncta resolvi

630 Cogere consuisset rerum natura creatrix,
Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea, quia, quæ nullis sunt partibus aucta,

silentium, licet vix ambigam eos reliquis
non refragari, a contextibus mutationibus
ex ingenio me consultius esse tempera-
turum existimavi.

Ver. 630. *natura creatrix*. Anthologia
Læ. Burm. iv. 47. 1. hanc locutionem
mutata est.

Rumano generi legem *natura creatrix*
Hanc dedit, ut tumuli membra sepulta tegant.

Ver. 632. *nullis*: ita P. Vind. G. V.
ed. B. A. Π. Σ. Ω. L. sed M. *nullis*: edi-
tores autem, exemplaribus scriptis, quot-
quot exstant, reclamantibus, ex ingenio
dederunt *nullis*; mentem poetæ non satis
perspectam habentes. Lucretius utique
opponere vult atomis, vel *minimis* corpori-
bus, ea, quæ *grandiuscula* sunt et tamen
simplicia, *nullis* nempe *aucta partibus*;
qualia affirmat esse rebus gignendis minus
aptæ: rerum enim creatio non confit, nisi
ex corporibus, grandioribus illis quidem,
sed quæ ex minimis primordiis coagmen-
tantur, atque in eadem resolvi possunt.
Ex *minimis* igitur particulis non ulterius
dividendis, invicem coherentibus, et com-
misercentibus, omnia producuntur; non ex
corporibus augmine majori, quæ in mini-
ma primordia se dissolvi negant.

Porro, ex Lucretii sententiâ, aliud obstat,
quo minus corpora, res omnes efficientia,
sint grandiora, et pariter individua: figu-
ras utique omniagenas per se haberent,

nondum collata atque intermixta; uti do-
cet noster in ii. 494.

Ergo formal novitatem corporis augmen-
Subsequitur.

Iis tamen, qui censebunt minime his esse
acquiescendum, non improbabilem con-
jecturam propinabimus; unde, literis col-
liquefactis, lectio recepta facile exoriri po-
terat:

————— nullis sunt partibus aucta:

Vide verr. 534. 747.

Ibid. *partibus aucta*. Arnobius, lib.
iii. p. 105. "Neque enim veri est simile
"haberi hæc frustra, aut improvidam in
"illis suave ludere voluisse *Naturam*, ut
"eos his *partibus* aggeraret, quibus uten-
"dum non est." Lege, *partibus augeret*;
nam non tantummodo ad Lucretianam
orationem effingendam se passim Arno-
bius composuit, sed hunc ipsissimum lo-
cum videtur ob oculos habuisse.

Ver. 634. *pondera*: V. ed. B. *pondere*.

Ver. 635. *quos*: ita Π. verissime, ut
opinor: P. Vind. V. ed. B. M. A. *quas*;
L. Σ. Ω. *quas*.—*geruntur*: L. *genuntur*;
cujus tamen fides penes Havercampum sit,
quem necessario in his rebus sequimur.

Ver. 636. *rerum*: A. *summam*.

Ver. 637. *solo*: B. *cælo*. An voluit
cæco? i. e. ex *primordiis cæcis* ignis, ut
infra, ver. 1103.

Non possunt ea quæ debet genitalis habere
Materies, varios connexus, pondera, plagas,
635 Concursus, motus, per quos res quæque geruntur.

Quapropter, quei materiem rerum esse putarunt
Ignem, atque ex igni summam consistere solo,
Magno opere a verâ labi ratione videntur.

Ver. 638. *Magno opere*: sic separatis dictionibus exhibent G. V. ed. et sæpissime nostri, cum aliis fortasse, si talia accurate recensere visum esset operæ pretium collatoribus. Nos autem, quibus persuasum est multas tenebras tam Græcæ, quam Latine, orationi ex his verborum mixturis offusas esse, hunc scribendi modum et vehementer probamus, et passim exhibemus. Plautus, mil. glor. i. l. 75.

Nam rex Seleucus me opere oravit maximo—.

Ver. 639. *init*: V. ed. *quiti*; B. *quiete*; O. *vult*; Δ. *in*.

Ibid. *Heraclitus*. Plutarchus, plac. phil. i. 3. 'Ηρακλειτος και Ἰσωνος ὁ Μεγαποντιος αρχην των ἰλων το πυρ ex πυρος γαρ τα πάντα γινεσθαι, και us πυρ πάντα ελινεσθαι, λινεσθαι κελ. quibus habet similia Diogenes Laërtius, et alii, quæ apud eos querenda sunt.

Ibid. *init prælia primus*. Virgilius, vii. 647.

Primus init bellum Tyrrhenis asper ab oris,
Contemptor divum, Mezentius:

et idem, *inire prælia*, geo. iv. 314.

Ver. 640. *Clarus*: P. Vind. V. ed. B. Δ. Π. Σ. *Clarius*.—G. P. V. ed. Δ. Π. omittunt *ob*; quam mendam crediderim originem habuisse ex primâ sequentis dictionis syllabâ: hoc autem commisso, librarii *Clarius* scripsere, ne in metri leges peccaretur.—*inaneis*: B. *humanos*; V. ed. *manos*. Pro obscuram vero, P. obscurans.

Ibid. *obscuram linguam*: unde per multis veterum *enotus*, sive *tenebrosus*, appellatus est. Multa etiam de eo, non injucunda lectu, apud Clementem Alexandrinum cerni possunt. Talibus autem

hic operam impendere nec convenit, nec vacat; et infiniti sane laboris esset.

Ver. 641. *graveis*: P. Vind. V. ed. O. Σ. *Gravis*, cui P. subjungit *qui*.

Ibid. "Quamde dicebant veteres pro "quam," verba Festi sunt in voce, qui laudat hunc ipsum Lucretii versum, et exempla profert etiam ex Livio Ennioque.

Ver. 642. *enim*: Δ. *cum*; nec male.

Ver. 643. *Inversis verbis*: non rectam scilicet atque naturalem significationem habentibus; ad alienam et inusitam detortis. Terentius, heaut. ii. 3. 131.

Inversa verba, everas cervices tuas:

ubi consulas, si libuerit, veteres grammaticos et interpretes hodiernos, qui tamen satis ad liquidum rem perducere non videntur.—B. autem habet *versis*.

Ver. 644. *Vera*: B. *Vota*.—*belle*: V. ed. B. Π. *bella*; Δ. *vella*: vide quæ dixerim ad. iii. 920.

Ibid. *tangere*; cum vox sit *corporea*, atque adeo quit *tangere*: vide iv. 529. et seqq. Hinc, cum elegantia minime vulgari, Lycophron, ver. 1452.

Τι μακρα, ελκυσεν us ανθρωπος αντρας,
Εκ πυρος πυρος, us νανος ΔΥΣΠΑΗΤΙΑΔΑΣ,
Βαζω, κωνι ψαλλασα μαστανος προτω;

Δυσπαητας utique, *sonis intactiles*. Editores non intellexere, neque probe enarrantem scholiastem audire: *δυσπαητας*, αἱ δυσπαῖδες παητομεναι. Propertius, iii. 1. 40.

Gaudet in solito tacta puella sono:

uti videram cum Burmanno legendum esse.

Et *eo belle* Lucretii forte an respexerit

Heraclitus init quorum dux praelia primus,
 640 Clarus ob obscuram linguam magis inter inaneis,
 Quamde graveis inter, Graios, quei vera requirunt.
 Omnia enim stolidei magis admirantur, amantque,
 Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt;
 Veraque constituunt, quæ belle tangere possunt

mollium laudatorum blandiloquentias.
 Persius, l. 49.

Engt tuum, et Belle—

Toti autem phraei *belle aureis tangere* e contrario respondet illa Persii ejusdem, *ibid.* 107.

———— tenens mordaci *radere* vero
Auricular.

Ver. 645. *fucata*: V. ed. *furata*: unde non male sic tentes locum; nam quis *valgata*, quæ portentosa plane videri possint, in se suscipiet defendenda?

———— et lepto quæ sunt *curata* sonore.

Tacitus, ann. i. 13. fin. “donec Haterius “Augustum oraret, ejusque *curatissimis* “precibus protegeretur.”

Vide rursum, an veram Lucretii manum nobis prodiderit codex noster II.

———— et lepto quæ sunt *fucata* *colore*.

Hæc autem phrasis est omni major exceptione, et centum similibus apud Ciceronem aliosque, vel tyroni in memoriam reditura, se facillime tueri poterit: neque exemplis conferendis opus est. Sed reputet secum lector, an idem Romanorum disertissimus sit corrigendus in lib. iii. 25. de oratore: “Ornatur igitur oratio ge- “nere primum, et quasi *colore* quodam “et *fusco* suo.” Vulgo, *succo*, i. e. *succo*: locutio enim *ornari succo* monstro similis videtur.

Enimvero, ut mentem eloquar, exquisitus his aliquid sublatare dixerim: nam nemo temere mihi persuadebit, nec idoneus harum venustatum arbiter conabitur persuadere, poetam nostrum, subactissimi judicii scriptorem, sic sordide metaphoras permiscuisse contra receptas bene scri-

bendi leges, quarum veteres erant observantissimi. Sic igitur ausim vel pignore posito contendere Lucretium scripsisse:

———— et lepto quæ sunt *dulcata* sonore.

Scriptum erat utique in membranis *dulcata*, literâ *l*, quod adsolet, supra obscurius exarato; unde libres omnes mendosa lectio, quæ circumfetur, nullo negotio pervaserit. Sidonius Apollinaria, ii. 106. versibus ornatissimis:

Te nascente, ferunt exorto flumina melle
Dulcatis cunctata vadis, oleique liquores
 Isse per attonitos, bacca pendente, trapetas.

De quo vocabulo consulas ibidem interpretes, et ad ejusdem epist. v. 4. cum criticis ad A. Gell. xv. 25. “*Dulco*, γλυ- “*ναινω*.” glossarium Philoxeni. Adeas etiam nostrum supra, verr. 40, 414, 946. ii. 473. et, re diligenter in animo versatâ, vix ambigem, quin in sententiam meam pedibus sis iturus. Nihil tamen in Lucretii contextum hac occasione de meo interpolatum volui. Virgilius, *Æn.* x. 801.

———— et mihi curæ
 Saepe tuo *dulci* tristes ex ore recurrent.

Ovidius, art. am. ii. 284.

———— carmina lector
 Commendet *dulci* qualiacunque *sona*.

His autem gemella passim leguntur.

Ver. 647. *uno*: sic A. Π. Σ. sed G. L. M. *uro*; reliqui, *sero*; non male.—*puro*: G. *vere*; quod ferri poterat, si indigermus.

Ver. 648. *densariæ*: Vind. *densariæ*.

Ibid. *calidum*: cujus scilicet, utcumque modificati, sola proprietas *calor* est. In versu sequente, G. *eadem*, pro *canalem*.

645 Aureis, et lepido quæ sunt fucata sonore.

Nam, quur tam variæ res possent esse, requiro,

Ex uno si sunt igni, puroque, creatæ.

Nihil prodesset enim calidum denserier ignem,

Nec rarefieri, si partes ignis eandem

650 Naturam, quam totus habet super ignis, haberent.

Acrior ardor enim conductis partibus esset:

Languidior porro disjectis, disque supatis.

Amplius hoc fieri nihil est quod posse rearis

Ver. 650. *haberent*: G. M. *habere*; Δ. Π. *herent*.

Ibid. *super*: i. e. etiam, porro; *εχου επος*: adeas Luciani interpretes ad Hermodot. 61. et nostram Silv. Crit. ii. p. 54.

Ver. 651. *conductis*: P. *conjunctis*; quod glossam sapit.

Ibid. *Acrior ardor*. Virgilius, geo. iv. 409.

Aut *acrem flammæ* sonitum dabit: epitheto in effectum o causâ elegantissime trajecta.

Ver. 652. *disjectis, disque supatis*. Ita MSS. Πi, L. et Δ. *disjectisque, supatis*, M. *disjectis seque paratis*, P. O. fortasse vere: *disjectisque superatis*, G. V. ed. *disjectis et separatis*, R. *disjectatisque supatis*, Vind. Σ. *disjectatis superatisque*, Δ. *disjectimque separatis*, Π.

Ver. 653. *quod*: P. *quo*, cassâ constructione: et, pro ne dum, in sequente, nec dum, ut O. et Nonius etiam in voce *variatus*, quam per *variâtem* interpretatus est, hunc ipsum laudans Lucretii versum. Nihil interest.

Ver. 655. *Tanta parat densis*: B. *Tantaque ex arvensis*: et similiter, omisso tamen *ex*, V. ed. Vind. Δ. Π. Σ. *Tanta quidem arvensis*: Δ. Fortasse:

Tanta quis ex densis.

Ibid. *ex*: V. ed. Δ. *exert*: unde non inepte sic verbum constitui potest:

Tanta quidem ex densis rarique ex ignibus exert.

Ver. 656. *Ad quæque*: sic omnes libri: et constructio eæ, quæ cunctis occurrit in

Hoc et Quod, initio sententiæ; ac nobis est in superioribus jam plus semel illustrata. Editores autem, exemplo nunquam satis improbando, non modo citra necessitatem, sed cum magno dispendio venustatis, suum *Atque hi* Lucretio obtruserunt.

Ver. 657. *Denserî*: Π. *Densari*, solitiâ varietate.

Ver. 658. *incæse*: sic P. V. ed. reliqui, *mu*, vel *musæ*; unde fecere critici *ex musæant*, vulgarium editionum: cui tamen lectioni ut consultum eant, ad finem proxime venientis versûs inferciunt *et, libris* reclamantibus; unde omnia fiunt insuavia et inculca. Ita nos imprimendum curavimus, ut neque naturalis ordo verborum turbetur, neque constructio impediatur. "Sed, quoniam hujusce opinionis assecle multa esse sibi contraria sentiunt, atque iidem non admittunt vacuum; hinc fit, ut veram viam amittant, dum salebrosam atque difficilem reformidant ingredi."

Ver. 659. *fugiant*: Vind. B. *fugiant*; P. V. ed. Π. Σ. *fugiant*.

Ver. 660. *vera risi*: L. *ver aulæ*; M. *ver aula*; Π. *verba nec ulla*: et *ex risi* abest Σ.

Ibid. *vera risi*. Similiter Virgilius, *Æn.* ii. 352.

Obstare illi telis argente viarum.

Ver. 661. *corruptum*: sic P. V. ed. B. Δ. Π. Σ. Δ. neque dubitem, quin illud *corruptum* in antiquissimis exemplaribus manu emendatis G. L. M. voluerit corrup-

- Talibus in caussis; ne dum variantia rerum
 655 Tanta queat densis, rarisque, ex ignibus esse.
 Id quoque, si faciant admixtum rebus inane,
 Denseri poterunt ignes, rarique relinqui:
 Sed, quia multa sibi cernunt contraria inesse,
 Et fugitant in rebus inane relinquere purum;
 660 Ardua dum metuunt, amittunt vera, viai:
 Nec rursus cernunt exemptum rebus inane,
 Omnia denseri, fierique ex omnibus unum

Tom, deletâ tempore, vel inobservatâ col-
 latori, virgulâ horizontali super scriptâ.—
 rebus: P. rerum.—inane: ita G. P. V.
 ed. B. L. M. Ω. Editur vulgo:

Nec rursus cernunt, exempto rebus inani,
 Omnia denseri:

quæ ut concedam facilioris esse construc-
 tionis, quam ea, quæ nos edidimus; ipsa
 hæc facilitas, meo iudicio, si testimonium
 librorum ad trutinam accuratam revoce-
 tur, non levem in se habet importunæ
 mutationis suspicionem; et præsertim,
 quum proba sit, si paullo exquisitior, lec-
 tionum probabiliorum ratio. Sic inter-
 preteris velim: "Nec contra dispiciunt,
 "quid sibi velit vacui negatio, et hinc
 "quam absurda conclusio sequatur: om-
 "nia scilicet denseri." Quo quid plani-
 us aliquis desideret? quid concinnius, at-
 que inculpatius?

Ver. 662. *denseri*: Vind. Π. Σ. den-
 sari.

Ver. 663. *nil*: ita Vind. V. ed. L. M.
 alii: his tamen observandis præstiterit
 supersedere.—*ab*: Π. *ad*.—*raptim*: ita
 P. Σ. et rectissimum videtur, quamvis G.
 B. L. M. Δ. Ω. habeant *raptis*, et Vind.
 V. ed. Π. *raptum*.

Ibid. *raptim*: i. e. celeriter, ita ut
 emissæ particulae longissime decedant a
 corpore, quod eas jaculatur: qui videtur
 effectus stipatis corporibus male consen-
 tire. "*Raptim, ὄϊος*:" vetus glossarium.
 Homerus, hymn. Apoll. 374.

Vol. I.

————— *μῆτος ὄϊος ἡλίου* :

quod Virgilius sic expressit, geo. i. 92.

————— *rapide* potentia solis.

Ver. 664. *ignis lumen jacit*. Pulchram
 hanc locutionem in Virgilii carminibus
 indubitatis nusquam inveniri semper valde
 admiratus sum. In Culice, de sole venuste
 legitur adhibita, ver. 102.

Quâ *jacit* oceanum *flammas* in utrumque rapa-
 cis.

Nos sæpius huic elegantiae sermonis ex-
 ornandæ qualemcumque demum operam
 navavimus.—In sequente versu Ω. dat *ex*,
 vice *e*.

Ver. 666. *ullâ*: sic P. et vere, ut pu-
 tem, quamvis aliud quiddam sublatare
 innuere videantur G. L. M. dantes *miâ*,
 et Vind. V. ed. B. O. Δ. Π. Σ. Ω. *una*,
 literarum ductibus prorsus consimilibus.

Ibid. *potesse*: antique, ut Terentius,
 et alii priores, quos æmulari non dubitat
 Prudentius, Lucretii in primis sectator,
 peristeph. x. 803.

Unam labantis dissipare tam diu
 Vos non *potesse* fabricam corpusculi!

Ver. 667. *cætus*: sic G. P. L. M. Ω.
 ita ut voces *igneis in cætus ὄϊ* is accipi-
 endæ sint, quasi *igneis collectos*; V. ed.
 B. Δ. Π. *cætu*, quæ naturalior haberi pos-
 sit constructio, et s. adhæsisse ex sequente
 verbo: sed Lucretius noster neque ad
 vulgaris sermonis rationes temere est re-
 digendus, melioribus libris dissuadentibus,

Corpus, nihil ab se quod possit mittere raptim,
Æstifer ignis utei lumen jacit, atque vaporem;

665 Ut videas non e stipatis partibus esse.

Quod, si forte ullâ credunt ratione potesse
Igneis in cœtus stingui, mutareque corpus;
Scilicet ex nullâ facere id si parte reparcent,
Obcidet ad nihilum nimirum funditus ardor

neque hæc variatio quarti sextique casus ita rara est, ut ob hanc causam de mutatione aliquâ cogitare debeamus: adi Silv. Crit. v. pp. 30, 31.—Pro in cœtus autem, Vind. *intextus*; Σ. in tectu, et in margine, *interitu*. Hinc haud equidem improbandum existimem,

Igneis *intextus* stingui—:

i. e. unâ quasi texturâ involutos; stipatos utique.—*stingui*: P. V. ed. *stringi*, non contemnendâ varietate. Tullius autem in Arateis, sub finem:

Ut, cum luna means Hyperionis obficit orbi,
Stinguantur radii, cæcâ caligine tecti.

Et ibidem alibi, uti te docebunt lexica.
Glossarium vetus: "*Stinguo, σκιννω*."

Ibid. *mutare*: ita Vind. Ω. *mutare*, G. L. Δ. Π. Σ. *mutare*, O. Ω. *massare*, P. V. ed. et loco *stingui mutareque*, M. *sanguinis areque*, permixtis et depravatis vocibus. Nihil exsculpo lectione admissâ et vulgari vero similis.

Interea, loco lucem dabit Plutarchus, Heracliti rationes exponens, plac. phil. i. 3. et, quæ sequuntur, connectas iis ad ver. 639. admotis:—*οὐτε δὲ κατασβιννόμεναι, κοσμησώμεναι τε πάντα. Πρωτον μὲν γὰρ το παχυμειρεται αὐτο, ὡς αὐτο συντελλόμενοι, γινίμεναι ἰκίτα, ανακαλωμένη ἐν γινί ὡς ἐν πυρὶ, κτίζει ὅλον αὐτοί. λυόμεναι αναλυόμεναι δὲ, αἶρα γινίμεναι*. Ita corrigendum est: libri dant etiam *φωσι*, nullo sensu.

Ver. 668. *nullâ*: sic Vind. V. ed. B. L. M. O. Δ. Π. Σ. Ω. editi, *ulla*; P. *una*. —*si*: *parte*: Ω. *parce*.—*reparcent*: M. et Pius in notis, *receptant*; P.

pararent. Sunt, qui legant, *parte reparcent*; quibus non temere assenserim: de verbo autem *porceo*, consulas Nonium in vocibus *porca* et *porcet*.

Ibid. *reparcent*: i. e. abstineant, ut simplex *parcent*, ad morem *car teneo* et *retineo*. "Si nempe ab hoc faciendo nullâ ex parte abstineant, sed concedant ignes omnino exstingui, et, suam naturam perdentes, in aliam transire; actum est de Heracliti philosophiâ." Vocis autem *reparco* duo exempla lexicographis proferuntur; prius ex Plauti Truc. ii. 4. 25.

Utinam a principio rei item paridem memi,
Ut tu nunc *reparcis* suavis!

posterius ex Symmacho, i. epist. 33. "Is-
tius muneris operam non *reparcam*."

Ver. 669. *Obcidet*: V. ed. B. *Occidit*; quod malim.—*nimirum*: Ω. in *miror*; rudera fortasse germanæ antiquitatis, *nimirom*, unâ tantummodo literâ discrepante; nam primarum ductus in formis minoribus prorsus iidem sunt.—*funditus*: G. L. *funditur*.—*ardor*: M. *arbor*.

Ibid. *Obcidet funditus*, κατ' αὐτῆς ἀπολυται. Virgilius, Æn. xi. 413.

—semel agmine verso,
Funditus occidimus.

Ver. 670. *et deest* B. Π.—*ex deest* G.

Ver. 671. *mutatum*: G. V. ed. L. Σ. *mutatum*: et Δ. in sequente versu, *more*.

Ver. 673. *aliquid*: P. V. ed. *aliquod*. —*ollis*: i. e. ignibus, ver. 667. ita legunt P. Vind. V. ed. L. M. Δ. Σ. reliqui autem, *ulli*.

670 Omnis, et ex nihilo fient quæquomque creantur.

Nam, quodquomque suis mutatum finibus exit,

Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante:

Proinde aliquid superare necesse est incolome ollis,

Ne tibi res redeant ad nihilum funditus omnes,

675 De nihiloque renata virescat copia rerum.

Nunc igitur, quoniam certissima corpora quædam

Ver. 674. Hoc versu Latine redduntur
Epicuri verba apud Diog. Laërt. x. 41.—
οὐτεν δὲ ἴσται αὐτοῦ καὶ ΑΜΕΤΑΒΑΗΤΑ,
ΚΙ ΠΕΡ ΜΗ ΜΕΛΑΕΙ ΠΑΝΤΑ ΕΙΣ ΤΟ
ΜΗ ΟΝ ΦΘΑΡΗΣΣΘΑΙ.

Ver. 675. *que deest* V. ed.—*renata*
virescat: B. *nata revirescat*.—*virescat*:
G. L. M. *virescat*; unde non male tentes
vigescat. Juvenecus, evang. hist. ii. 204.

Quisque igitur justæ repetit primordia vitæ,
Hinc similem sancti statûs revigescere certum est:

cui bene comparari potest Lucretianum
illud supra, ver. 11. *viget aura Favonii*.
In quibusdam presbyteri exemplaribus
vitiosissime excuditur *reviviscere*. Sed
nihil esse in hoc loco novandum,
ad liquidum perducitur imitatione Clau-
diani, in Prob. et Olyb. cons. 15.

Per fasces numerantur avi, semperque renatâ
Nobilitate virent.

Ibi codices nonnulli, *vigent*; minus elo-
ganter, nec Lucretio sinente. Vide ad
ver. 758.

Ver. 678. *abitu*, aut: B. *habitu*, atque:
et illud ultimum non damnem.

Ver. 681. *referret*: Π. *refert*.—*decedere*:
ita M. a primâ manu, sed ex correctione;
Vind. *discedere*; reliqui omnes, *descen-*
dere. De lectione autem nobis receptâ
non videtur locus ambigendi. Non alio
modo noster locutus est ad ii. 961.

Quam, quo decusum prope jam siet, *ire* et *abire*?

Hinc opinor, Suetonius, ut alii multi ve-
terum in iisdem dictionibus, emendandus,
in Othone, sect. 11.—“eos, qui *discedere*
“et *abire* ceptabant—.” Malim, *dece-*
dere: nam, licet confiteri sim paratus,

utramvis dictionem sæpe indifferenter, ut
fortassis in hoc etiam versu, usurpari
posse, naturalioris esse usûs *eo decedere*
in istiusmodi locis libenter judicaverim.
Si duo homines domum linquant, probe
dixeris eos *decedere*; si alter alterum, di-
versa itinera carpentes, accuratius dixeris
eos *discedere*, mutuâ scilicet separatione
factâ. *Decedit* terra, cum, navi in pela-
gus provectâ, ex oculis evanescat; *discedit*
terra, cum diffissa in hiatum aperiatur.
Homerus advenit opportunus, Il. A.
530. et differentiam significationis in iis
verbis, de quibus disputatur, nobis com-
modissime definit:

Τῷ γ', ὅς βαλὼν ἄντι, ΔΙΕΤΜΑΤΕΝ ἃ μὲν αὐτῷ
Εἰς ἄλῃ αὐτὸ βαθεῖαν αἶψ' αὐγλήσας Ὀλομένη,
Ζῶσι δὲ ἴον πρὸς δόρυ.

Δυσματῶν διχχυμένης· schol. *discesso-*
rant. Idem ibid. ver. 428.

‘Ὡς ἀπὸ φωνῆς’ ΑΝΕΒΗΞΑΤΟ’

Λατῶν schol. *decessit*. Vide Davianum,
ad Minuc. Fel. l. de his dictionibus probe
docentem. In glossario vetere pro syno-
nymis habentur *discedo* ac *decedo*: crisi
haud dubie minus accuratâ. Ovidii lo-
cus est, ubi confusio particularum *dis* ac
de magnam caliginem viris doctis offu-
derat, et lectionis vitiosissimam pepererat
diversitatem: et, quum illustrandis supra
dictis inserviat, coram lectori sistam,
quamvis jam videam et emendationem
et interpretationem esse Burmanno præ-
occupatas, amor. ii. 13. 9.

Quisque celer Nilus, lato dilapsus ab alveo,

Per septem portas in maris exit aquas:

i. a. “se, dum labitur, ab uno lato alveo
“in septem minores dividens:” uti veris-

Sunt, quæ conservant naturam semper eandem,
 Quorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine, mutant
 Naturam res, et convortunt corpora sese;
 680 Scire licet, non esse hæc ignea corpora rerum.
 Nihil referret enim, quædam decedere, abire,
 Atque alio adtribui, mutarique ordine, quædam,
 Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent:
 Ignis enim foret omnimodis, quodquomque crearet.

sime idem Burmannus exposuit; cui laus omnis elegantissimæ restitutionis deferenda est. Vulgo, *delapsus*: et probo *portas* Bentleii, ut ipse sponte correxeram: *portus* tenori orationis non concinit.

Ver. 682. *alio*: sic P. Vind. V. ed. L. M. Δ. Π. vulgo, *alia*: ex correctione cuiusdam majorem perspicuitatem efficere studentis; sed inconsulto atque infructuoso. *Alio adtribui*: i. e. "in alio loco" res addi, dum ex alio decedunt: et ita "scilicet utrinque, vicibus permutatis, fieri; hinc auctis rebus, illinc decrecentibus." Quæ dilucida satis sunt, et orationis solertiâ longius extra vulgarem usum posita.

Ver. 683. *tamen*: P. V. ed. O. Δ. Π. *tantum*; si quid videam, haud deterius: ardorem scilicet tantummodo; nihil aliud. —*ardoris*: G. M. *arboris*. —*tenerent*: B. *teneret*.

Ver. 684. *omnimodis*: P. *omnimodus*. —*crearet*: ardor scilicet: ita P. V. ed. B. L. M. Π. nec causam video rejiciendi lectionem sic firmatam. Vulgo, *crearent*.

Ver. 685. *ita est*: absunt Π. et in ver. su proxime veniente, præbet Ω. *matu*.

Ver. 687. *Efficiunt*. Ita scribimus, ut, in quantum fieri possit, et proprietates patiat, nobismetipsis nos constemus: illis autem, quibus non usu contigit membra veteres trivisse, ægre persuasum foret, quam sibi ipsi scribere contradicant, et antiquiores formulas studio quasi oblitteraverint. Exempli gratiâ, ut librarius litteram præpositionis finalem ad vocabuli præcedentis primam commodè emolliret,

ad Statii Theb. v. 208. in codice seculi xii. quem ipse oculis usurpavi, pro *is mole*, scripsit *immo*. Sunt interea de hoc genere infinita. Nondum nobis de hæc scripturâ persuasum erat in operis initio; unde ad verr. 21, 30. infelicitèr obtinet præcedentium editorum mos.

Ver. 688. *similata*: sic P. V. ed. B. Σ. et collationes Heinsianæ; ad antiquiorem, ut arbitrer sane, usum; ideoque vulgatæ reliquorum formæ *simulata* præponendum duxi. —*ulla*: P. Vind. V. ed. Π. Ω. *ulli*. Sic autem loquebantur veteres, ut Plautus, Truc. ii. 2. 38.

Itane erubuisti? quasi vero corpori reliqueris
 Tuo potestatem coloris ulli capiendi, mala!

Ver. 689. *rei*: sic P. Vind. V. ed. et codd. nostri: vulgo geminant litteram, scribentes *reii*; qualem scripturam in nullis, opinor, libris vetustis collatores invenere. —*possit*: P. V. ed. *posset*.

Ver. 690. *adjectu*: Vind. V. ed. Δ. Π. et Σ. *ajectu*; O. *ajactum*.

Ibid. *adjectu*. Hoc substantivo Vitruvius usus est, ix. 9. — "quarum brevitates, aut crescentias, cuneorum *adjectus*, aut exemptus, in singulis diebus et mensibus, perficere cogit."

Ver. 691. porro *ignem*: Δ. *sique neque*. —*ignem*: V. ed. *aqui*; B. *si quæ*; Vind. *sique*: Π. *si quam*; Σ. *si quem*. —*res*: Vind. V. ed. B. *rem res*. —*esse* abest Vind. V. ed. B. Δ. Π. Σ. Quid sibi voluerint hæc varietates, non clare video; et inutilis esset laboris, atque etiam incertissimi, ali-cui extendendo insudare, cum vulgatæ

- 685 Verum, ut opinor, ita est: sunt quædam corpora, quorum
 Concursus, motus, ordo, positura, figuræ,
 Efficunt igneis, mutatoque ordine mutant
 Naturam: neque sunt igni similata, neque ullæ
 Præterea rei, quæ corpora mittere possit
 690 Sensibus, et nostros adjectu tangere tactus.

Dicere porro ignem res omneis esse, neque ullam
 Rem veram in numero rerum constare, nisi ignem,

lectiones idoneis auctoribus suffulciantur, omnino consulendis; ibi nam nobis omnia, quæ dicenda habuerimus, prærepta reperiens.

Ver. 692. *rerum nisi*: V. ed. *rem nec*; II. *neque*.

Ibid. *Rem veram*. Lego: *Re verâ*; certissima. BENTLEIUS.

Nobis etiam receptæ lectionis scabrities non omnino placet; sed de hoc genere quædam, ut alias monuimus, ætati Lucretianæ concedenda sunt, neque temere ad emendationes conjecturales fugiendum. Inde est, quod sagacissimo viro dissentire non erubescamus.

Ver. 693. *hicc'*: P. II. *hoc*.—*perdelirum*: V. ed. B. Δ. *perdelirus*; II. *delirus*. Forte an dederit noster, pro *perdelirū* in libris MSS.

———— *perdeliri esse videtur*.

Vide tamen ver. 699.

Ibid. *hicc'*: i. e. *hicce*; ut scribendum putamus, et edere statuimus, auscultantes Prisciano, lib. xii. p. 948. "Ce quoque solebant per omnes casus vetustissimi addere articularibus vel demonstrativis pronominiibus, hoc est, ab aspiratione incipientibus; ut *hicce*, *hæcce*, *hocce*: unde *hoc*, quasi duabus consonantibus cœquentibus, solent poëtæ producere; ut,

"Hoc erat, alma parens, quod me per tela, per
 "ignis,

"Eripis:

Virg. Æn. ii. 662.

"et sic in antiquissimis codicibus invenitur bis c scriptum." Plura invenias super hac questione in annotationibus Heinsii ad Æneidos memoratum versum, ubi rem firmiter exposcenti, lector,

omnino consulendis; ibi nam nobis omnia, quæ dicenda habuerimus, prærepta reperiens.

Ibid. *perdelirum*: i. e. rectam veræ rationis semitam longe transgreditur; ut boves, quoties et rectâ sulcorum regione proterviter atratrum rapiunt: adi nostram Silv. Crit. iv. pp. 58, 59. nam *aspasione* ipsi, qui derivationem aucupantur, cum glossatore vetere, a Græco *aspas*, loco Latini *tira*; de quâ dictione te non ponitbit adhiæse Nonium in voce *Delirare*, et Isidori origg. x. sub literâ D: cum Columellâ, ii. 4. 8. Hinc *tiro*, *liror*, et *liratim*, de re rusticâ scriptoribus.

Ver. 694. *contra sensus ab sensibus*: i. e. ipsis quasi sensibus abutitur ad tollendum eorundem sensuum auctoritatem, dam contendit rem fieri, non citra sensuum facultates percipiendam, quæ tamen non sensibus percipitur, neque omnino, ut videtur, exstat: atque eodem tempore, ex arbitrio, iisdem sensibus, alia percipientibus, fidem denegare non dubitat.

Ver. 695. *unde*: II. *nunc*.—*omnia*: II. *omnia*.—*pendent*: II. *perdent*.

Ver. 696. *quem*: P. Vind. V. ed. B. O. Δ. *qui*.

Ver. 698. *quæ nihilo*: sic G. L. M. N. reliqui cum editionibus voces transpositas exhibent, non patienter ferentes *eo nihilo* locum spondæi implere, cum veri sit simillimum ex vetustorum exemplarium consensu, antiquos poëtæ haud aliter passim scripasisse, et lectores exæquavisse syllabas celeri magis elocutione: de quâ re in superioribus dictum est.

Quod facit hicc' idem, perdelirum esse videtur.
 Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat,
 695 Et labefactat eos, unde omnia credita pendunt;
 Unde hic cognitus est ipsi, quem nominat ignem.
 Credit enim sensus ignem cognoscere vere;
 Cætera non credit, quæ nihilo clara minus sunt:
 Quod mihi quom vanum, tum delirum, esse videtur.
 700 Quo referemus enim? quid nobis certius ipsi
 Sensibus esse potest? quæ vera, ac falsa, notemus?
 Præterea, quâ re quisquam magis omnia tollat,

Ver. 699. *mihi*: B. *nisi*.—*quom*, vel
cum: B. *Δ. tum*.

Ibid. *vanum*: i. e. falsum, mendax;
 uti mox, ver. 1067. *vanus error*, qui falsitatem parit. Gellius, xviii. 4. "Nos
 autem postea ex Apollinari didicimus,
 "vanos proprie dici,—ut veterum doctis-
 "simi dixissent, *mendaces*, et infidos, et
 "levia inanique pro gravibus et veris as-
 "sutissime componentes." Mantuanus,
Æn. ii. 80.

Nec, si miserum Fortuna Sinonem
 Finxit, *vanum* etiam *mendacem*que inproba finget.

"Vanum, *fallacem*:" Servius. Item
 Terentius, Eun. i. 2. 24.

Sin *falsum*, aut *vanum*, aut *factum* est, con-
 tinuo palam est:

ubi Donatum perlegas, morosius, nec in-
 fructuose tamen, rationes dictionis exi-
 gentem. Orosius, hist. iv. 1. "Delphici
 "illius *vanissimi* spiritus, et *mendacissi-*
 "mi nebulonis." Apud Livium, xxii.
 25. *vanioribus literis* sunt, ambitiose fu-
 cati, nec præcisam veritatem scrupulosi-
 us observantibus. Atque ita fere semper.

Ver. 700. *quid*: P. V. ed. *quod*.

Ver. 701. *quæ*: i. e. quo modo; vide
 Priscian. lib. xv. p. 1011. 34. Sic autem
 legunt P. Vind. V. ed. L. M. O. Δ. Σ.
 Ω. reliqui, *quæ*. Parum interest. Mox
 V. ed. *tollant*; et ver. 703. *refut*.

Ver. 702. Hoc dicit poeta: "Quom
 "Herculitus ita ex arbitrio rem admini-

"stret, et nihil esse in rerum naturâ,
 "præter ignem solum, dicat; quidnam
 "impedit, quo minus et nos vicissim im-
 "periose cum illo agamus, et omnia alia
 "esse, nusquam vero ignem, affir-
 "mus?"

Ver. 704. *igneis*; ut verr. 657, 667,
 680, 687. Vulgo, *ignis*, patrio casu sin-
 gularis numeri, ut structura orationis sit,
 "quam neget esse naturam ignis:" quod
 nobis minus obvium videtur.

Ibid. *summam*: L. *ignem*; et G. M.
 deest: ut justa suspicio corruptelæ: cujus-
 dam, quam non tollendam speres, obno-
 vatur.

Ver. 705. *Æqua*: V. ed. B. Δ. Π.
Neque; Σ. *Nequa*. Deinde, in ordine
 versuum, et ex eodem atramento, legitur
 in Δ. ut in aliis quibusdam codicibus:

Neque ignem, neque aëra, neque humorem,
 principia esse;

quæ manifestissime sunt mera sequenti-
 um capitula, stationem non suam temere
 occupantia.

Ver. 710. *ipsum*: P. *ipsas*; V. ed. *ip-*
sam; haud deterius, si locus ita distin-
 guatur:

— aut humorem quicquomque putarunt
 Fingere res, *ipsam* per se terramve creare
 Omnis—

terramve: B. *terramque*; Π. Σ. *terrave*.

Ver. 712. *Magno opere longæ decrasse*:
 i. e. "magnam quasi operam cecidisse pa-

- Et velit ardoris naturam linquere solam,
 Quam neget esse igneis, summam tamen esse relinquat?
 705 Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.
 Quapropter, quei materiem rerum esse putarunt
 Ignem, atque ex igni summam consistere posse;
 Et quei principium gignundis aëra rebus
 Constituerē; aut humorem queiquomque putarunt
 710 Fingere res ipsum per se; terramve creare
 Omnia, et in rerum naturas vortier omneis;
 Magno opere a vero longei deerrasse videntur.

"tes, ut procul diversi a veritate deerrasse
 "rent." Elegantissime.

Ibid. longei: sic L. M. Ω.—*deerrasse*:
 sic Ω. et G. L. *derrasse*; M. autem, *longi-*
que derrasse; B. *longeque emissa*. Re-
 liqui, ut editur vulgo, *longeque errasse*.

Ibid. longei *deerrasse*. Ex hoc genere
 elegantissimū est, quod dedit noster in iii.
 464.

Quin etiam, morbis in corpora *avivis errat*
 Sæpe animus.

Et sane formula est sermonis longe notis-
 sima.

Ibid. *deerrasse*. Virgilius, ecl. vii. 7.

Vis gregis ipse capet *deerraverat*.

Ver. 714. *liquori*: sic alibi noster ab-
 solute plus vice simplici, pro *aqua*. Haud
 aliter Horatius, od. iii. 3. 46.

— quā medius liquor
 Secernit Europen ab Afro—.

Ver. 715. Opportunus in primis locus
 est, atque nostro illustrando accommodat-
 tissimus, in mythol. scriptt. ed. Gale, p.
 327. *Της δι τῶν στοιχείων φύσεως ἐξ ἐναν-*
τιων συστάσεως, ξηροῦτος τε καὶ ὑγροῦτος,
καὶ θερμότητος καὶ ψυχρότητος· ὅπο δὲ τῆς
πρὸς ἀλλήλα ἀναλογίας, καὶ πρᾶσις, ἐνα-
σχημαζομένης το πᾶσι·—Εἰσιδεύωντες ἴφη
ἐν ἑλᾷ συσταταὶ αὐτῶς·

Ἄλλοι μὲν φιλοῦντι ἐνσχηματῶς ὡς ἐν ἀπαντα,
 Ἄλλοι δ' αὖ διχ' ἴσα πάντα φορμαῖα νῦντος ἔχθου.

Male vulgo, *αὐτῆς* pro *αὐτῆς*; et *αχθῶ*,

loco *αχθῶ*: restituimus autem ex Diogene
 Laërtio, viii. 76. et posteriore emenda-
 tionem ante conjecturā assecutus eram,
 quam apud hunc versiculos inveneram.

Ver. 716. *terrā, atque animā*: B. *ter-*
ra, vento; ex glossā; V. ed. *terra, atque*
omnia; Π. *terraque, atque anima*.

Ibid. *animā*: vento, ut v. 237. ubi nos
 videndi. Nonius in voce: "*Anima, ven-*
 "tus. Virgil. *Æn.* viii.

"Quantum ignes, *animeque*, valent.

"Varro Margopoli, *πρὸς ἀχθῆς*: Noctilu-
 "cam tollo, ad focum fero, inflo *animā*,
 "reviviscit." Ita locus interpungendus
 est.

Ibid. *imbri*: i. e. humore, vel aquā;
 ut Ennius in fragmentis, p. 121. quatuor
 elementa sic complexus.

Quoi par *imber*, et ignis, spiritus, et gravis terra.

Virgilius, geo. iv. 115.

— ipse feracis
 Figat humo plantas, et amictū inriget *imbri*,

Ovidius, epist. xviii. 104.

Et madidam siccas *equoris imbri* comam.

Rerum primordia idem Mantuanus sic
 enumeravit, ecl. vi. 32. nostri memor:

Semina *terrarumque, animeque, marique* ful-
 sent,
 Et liquidi simul ignis.

Sic etiam Varro, de re rust. i. 4. 1. "E-
 "jus (culturae soli) principia sunt eadem,

Adde etiam, quei conduplicant primordia rerum,
 Aëra jungentes igni, terramque liquori;
 715 Et quei quatuor ex rebus posse omnia rentur,
 Ex igni, terrâ, atque animâ, procreascere, et imbri;

"quæ mundi esse Ennius scribit, "A-
 "qua, Terra, Anima, et Sol."

Porro, ut *imber* in hoc loco *aquam* generaliter, vel humorem quem libet, significat; ita sæpius *aquam* adhibent auctores pro *imbre*, humore pluviâ. Sic Demosthenes in Næram, p. 1579. ed. Reiske: *Ἰαλὼν γὰρ, γινόμενοι τῆς τοῦτο ποταμοῦ, ἐκποιοῦν αὐτοὺς πάντας ὑπὸ λῆν.* Et aliter hunc versum citat Servius, ad Virg. *Æn.* i. 123. sed suo proposito tantum accommodate, ne constructio non constaret.

Ver. 717. *Agragantinus*: sic libri castiores et vetustiores, G. Vind. L. M. O. Σ. Ω. *Agrigentinus*: Π. Vulgo, *Acragentinus*.

Ibid. *Empedocles*: de quo Plutarchus, plac. phil. i. 3. *Ἐμπεδοκλῆς Μισσηνός, Ἀκραγαντίνος, τῆς τῆρας—λίγυι σπαρχύμα, πῦρ, αἶμα, ὕδωρ, γῆ.*

Ver. 718. *triquetris*: Vind. *trivetris*. Hoc autem nomen a Lucretio sumpsit Horatius, Lambino non præteritus, sat. ii. 6. 55.

Millibus promissa, *triquetrâ*
 Præmia Caesar, an est Italâ tellure daturus?

Ibid. *gessit*: i. e. *υἱς* habuit, continuit, possedit: confer ii. 734. iv. 49. vi. 847. Maro, geo. ii. 122.

Aut quos, oceano propior, *gerit* India lucos.

Sic *gerit fruges*, Ennius in fragmentis, et alii passim similiter poetæ.

Ver. 719. *amfractibus æquor*: M. *ac fractibæquor*; G. *ac fractibus longi*. Volebat fortassis:

————— *longis amfractibus æquor.*

Ibid. *amfractibus*. An *litoris*? ut Accius Eurysace:

Super Oceani stagna alta patris,
 Terrarum amfracta regiam.

An *maris*? ut "*amfractus solis*," i. 9. circuitio: Cicero. BENTLEIUS.

Haud dubie in hoc loco, *maris* Ionii *amfractibus*, quamvis in utramque partem dictio indifferenter spectet: nec mirum; nam terrarum projectura maris circuituonibus necesse est respondeant: conferas Valer. Flacc. ii. 452. iii. 277. iv. 727. Plin. iii. 1. fin. Claudianus, in Prob. et Ol. consulatum, 35.

Illum fama vehit trans æquora, et tranque remotas
Tethyos ambages, Atlanteosque recessus.

Avienus, *Ara.* 802.

Eridani coëunt amfractibus:

unde eundem explicem et concinnem ad orb. desc. 342. de *Nilo* canentem:

Fecundatque solum procul: illic agmina cogit
 In Boream; aciesque vagis *amfractibus*, æquor
 Proserit, et ponto septem *ferus* explicat ora.

Audaci cum venustate, *æquor* Nili, ob amplitudinem: et *ferus*, ut Horat. od. iii. 29. 40. Rutilius, iun. ii. 23. qui nullo modo sollicitandus est:

In latum varis damnosa *amfractibus* intrat
Tyrrheni rabies Adriacque salis.

Silius Italicus videtur emendationis indigere, ad xv. 173. ubi vulgo legitur *sinuatos*:

Hinc legit Ausonius, *sinuato* gurgite, ductor
Amfractus pelagi:

i. e. gurgite se insinuante; ut idem, ix. 227.

————— *sinuat* quâ flexibus undam
 Aufidus, et curvo circum errat gurgite ripas:

et ii. 172. non aliter:

Averso rapitur *sinuata* per *æquora* curra.

Nisi sic immutes, frigebit et languebit sine epitheto solitarium illud *gurgite*.

Vox autem *amfractus*, nî fallor, ex Græ-

Quorum Agragantinus cum primis Empedocles est:

(Insula quem triquetris terrarum gessit in oris;

Quam fluitans circum magnis amfractibus, sequor

720 Ionium glaucis adspargit virus ab undis,

co est *αμφίπυρον*, vel *αμφίπυρον*. Ex hoc genere vox est *amphera*, apud Pomponium Melam, iil. 2. *ambactus*, i. e. *amph. actus*, in fragmentis Ennii, et omnia vocabula similiter composita Romania.

Ver. 720. *adspargit*: ita G. L. M. litera verbi simpliciter *αρχαῖος* servata: reliqui, *adspargit*.—*virus*: P. Vind. V. ed. R. O. Δ. x. *litus*.

Ibid. *glaucis undis*: ut Sedulius, iil. 237. in versibus optimi poetæ lepore dignis:

————— tunc, noctis opacæ
Tempore, calcatas Dominus super ambulat undas,
Et vasti premittit arva freti; *glaucisque fœniti*
Circumfusa, sacras lambent marmora plantas.

Ibid. *glaucis adspargit ab undis*. Hunc versum in oculis habuit Avienus, orb. dec. 553. cuius mera rudera ex membranis sic in primo versu leguntur apud Maithairiam; nec alia nobis suppetit editio:

In vada re eorum rursum se caper via flectunt:

locus autem Dionysii, perieg. 384. ita se habet:

Καθὼ δ' αὖτε αὐγὰς στρογγύη παρασπέρου ἀλμυ
Θωὰς ἐνδύσσει Διόρυδαι.

Unde ad hunc modum Latina restituerim Avieni:

Itus ad Auroræ rursum se *cœcula* flectunt
Ægæora, et *Assyrium* suspectant emicæ axem
Ionii freta glauca salii.

In oculis etiam habuit Lucretium ibidem, ver. 1806.

Ultima terrarum tellus *aspergitur* Indi
fluctibus oceanæ.

Neque alibi respiciebat, eandem materiem tractans, Claudianus, rapt. Proa. i. 147.

————— caput inde Pachyni
Respiit Ionias præsentis rupibus iras.

Porro, nisi Lucretius in omnibus simplicitatem maxime naturalem et inaffectatam sectaretur, putavissim scripissæ:

Ionium *vaucis* adspargit virus ab undis:

vide Virg. *Æn.* vi. 327. Ovid. *epist.* x. 26. sed hic nitor ingenii magis fucati foret.

Ibid. *virus*: ita assipius noster in sequentibus pro *maris salsugine* vocem posuit: vide ii. 475. v. 270. vi. 635. Item Manilius, v. 683.

Quin etiam magnas poterunt celebrare salinas,
Et pontum coquere, et *ponti* secernere *virus*:

ubi animadvertas etiam dictionis *celebrare* vim Lucretianam. Idem mox appellat hoc *virus* ver. 690. gemellâ phrasi, *pelagi scænum*. In loco priore plures editi habent *vires*. Cypriani Sodoma, ver. 149.

————— pingue crematæ
Virus aque.

Ver. 721. *fretu*, a recto *fretus* declinationis quartæ, ut etiam in vi. 363. quem versum citat Nonius in voce *fretum*, ubi similia exempla protulit ex Ennio, Novio, Varrone, et Lucilio; ejus ultimi locus sic emaculandus est:

————— Cœli *calmine*, et salis *fretus*:

editur vitiose, *nomina*. Et versum, quem tractamus, adduxit Priscianus, p. 554. Porro, Gellius, Pio non prætermisus, noct. Att. xiii. 20. Ciceronem laudat ob solertem hujusce dictionis usum; nec ipsa verba frugiferis ex collectaneis pigebit admovisse:—" sic uti etiam M. Ciceroni " mollius teretiusque visum, in quintâ in " Verrem, *fretu* scribere, quam *freto* : " *Perangusto*, inquit, *fretu divisa*: erat e- " nim crassius vastiusque, *perangusto*

Angustoque fretu rapidum, mare dividit undis
Æoliæ terrarum oras a finibus ejus.

"fretu." Sic legendum, pro vulgato *vestustius*, (an *invenustius*?) quod maluit Gronovius. "*Vastam* atque hiantem orationem" habemus apud scriptorem ad Herennium, iv. 12. ita dictam, ni fallor, ob latorem sonum; in quam rem non inopportunus accesserit Theocritus, xv. 88.

———— ΠΑΛΑΤΑΣΔΟΙΣΑΙ ἄνασσα.

Arnobius, lib. i. p. 36. Lucretii, ut passim, memor, inter alias vocabulorum æquivalentium discrepantes terminationes, habet: "Non item *fretus*, et *fretum*." Adi Sosip. Charis. p. 103.

Porro, hic est ordo verborum: "Mare—que, rapidum angusto fretu, dividit "oras undis:" i. e. mare, quod rapidum efficitur, vel celeratur, angustis freti, fluctus comprimentibus: vide me ad Moschum, ii. 128. editionis mææ. Lucem infundent huic interpretationi versus Avieni quidam, orb. desc. 640. quibus in transitu medicinam faciemus:

Hec iter infidum pelagi; miserandaque fata
Involvere salo, fluctuque hausere voraci,
Sæpe rates: *urgent* angustæ marmora fauces,
Atriaque præcipitant properum confinia pontum.

Vulgo legitur, *surgent*, et *Arctam*. Neque alienus est idem ibid. 397.

———— eadem insinuatio ponti
Europam et Libyam *rapido* disternit *æstu*.

Profuerit etiam contulisse Virg. Æn. iii. 414.—420. Lucretii non oblitum, et Avieno vicissim observatum: nam, si omnia velim, nostro illustrando inservientia, huc plene transportare,

Ante diem clauso componet Vesper Olympo.

Comparandus est etiam omnino Silius, xiv. 11.—20. elegantissimo carmine Virgillum suum æmulatus, et auctores, quorum vim magnam interpretes ad locum adhibuere. Rem eandem sic vivide Lucanus exhibet, v. 234.

Artatus rapido fervet quæ gurgite pontus.

Insuper, prius liceat, quam hinc digrediar, turpi mendâ Catullianum verum liberare, lxiv. 179.

———— at, gurgite lato
Discernens, ponti truculentum *dividit* æquor.

Heus! tu, lector! anne arridet hoc tibi
sodalitium, *discernens dividit*? Scribe:

———— at, gurgite lato
Deserpens, ponti truculentum *dividit* æquor:

i. e. infra serpens, sub montibus. Vide Virg. ecl. v. 84. Avien. orb. desc. 37. Error forte an sit ex recitatione derivatus. Cæterum, repetitio dictionis *undis*, pro quâ *udas* est in marg. O. similiter ad finem versûs hujusce atque finem præcedentis, vehementer displicet, et depravationis suspicionem ciet. Lego:

Angustoque fretu rapidum, mare dividit *abis*—

Sic Euripides ΠΕΛΑΓΙΑΙ ΑΓΚΑΛΑΙ, Helen. 1068. 1452. et apposite magis in Oreste, 578.

Η ποντον, Ωκεανον ἐν
Ταυρακρατος ΑΓΚΑΛΑΙΣ
Ἐλισσον κυκλω χθονα;

post Æschyli ΠΟΝΤΙΑΙ ΑΓΚΑΛΑΙ, in Choëph. 558. Hinc sponte emendaveram Priscianum, perieg. 353. nescius Wasi-um et Schraderum in eandem emendationem verissimam incidisse:

Hic tibi Parthenopes domus est castissima, frugum
Fertili: hanc *Pontus* propriis exceperat *abis*.

Vulgo, *undis*: quemadmodum suavissime cecinit Manilius, iv. 594.

Ipsa natat tellus, pelagi lustrata coronâ,
Cingentis medium *liquidis* *plexibus* orbem.

Ver. 722. *Æoliæ*: G. L. M. Σ. *Italia*; unde recte nostram lectionem editores effinxere. Reliqui libri, *Italia*, ex interpretatione, ne Siciliam lector intelligeret: cum enim temporibus antiquis tota regio

Heic est vasta Charybdis, et heic Ætnæa minantur
Murmura, flammarum rursum se conligere iras,

Æolis audiret, terrâ fredo perruptâ, par-
tibus Siciliæ divulsis id nomen potissimum
inhærescebat. Ibi Vulcani et Cyclopi
domas, antra scilicet Æolia, scriptoribus
universis decantata. Hæc autem colligun-
tur ex scholio, quod ex libris suis nonnulli
deprompere: "Ea, quam Jocastes, Æoli
" filius, ad fretum Siculum inhabitabat,
" pars dicta Æolia." O. habet *Hic lis*.

Ibid. *terrarum*: sic omnes libri MSS.
et antiquiores editi. Vulgo, *terra*.

Ver. 723. *vasta Charybdis*. Catullus,
hii. 156.

Quæ Syrtis, quæ Scylla vorax, quæ *vasta Cha-
rybdis*—?

Unde Virgilius, flores poeticos ab omni
parte colligens, *Æn.* viii. 302.

Quid Syrtis, aut Scylla mihi, quid *vasta Charyb-
dis*.
Profuit?

Ibid. *Ætnæa murmura*: ut idem Maro,
Æn. iii. 582. de hoc monte:

Et, sæsem quoties mutet latus, intremere om-
nem
Murmure Trinacriam—.

Ver. 724. *rursum se*: B. *rursumque se*:
et se abest G. M.

Ibid. *flammarum iras*. Arnobius, in-
verbal phrasi, lib. iii. p. 109. "Quantas,
" inquam, *irarum flammæ* suffunde-
" rent—?" atque etiam pp. 121, 222.
Multum similis est insuper poetæ nostro
Statius, silv. iv. 4. 79. in simili quoque
materie:

— fractas ubi Vesbius erigit *iras*,
Æneia Trinacris volvens incendia *flammis*.

Sed illud *fractas* vix probent, opinor, na-
tiores. An dedit igitur,

— *fractas* ubi Vesbius erigit *iras*!

Ubi recte præferunt viri docti *se erigit*
unitatis recepto *egerit*; quo tamen Ma-
rius Victor probe usus est, in gen. ii.
128,

Sulfures volitant nemoris per opaca favillæ:
Non aliter, quam dum ruptis *Sicula* Ætna caminis
Egerit immixtis stridentia sulfura flammis.

Sic reponendum aio: ut Ovidius, met.
xiii. 770.

— *Siculum* delatus ad Ætnam:

atque Lucanus, Phars. i. 545.

Ora ferox *Sicula* laxavit Mulciber Ætnæ.

Libri dant *sicca Ætna*: sed in propriis
nominibus longe numerosissimos errores
atque crassissimos librarii scriptores erra-
vere. Cujus alteri sit exemplo Claudiani
insignis locus, nupt. Hon. et Mar. ver.
278.

Jam te venerabitur Ister:
Nomen adorabunt *populi*: jam Rhenus, et Albis,
serviet: in medios ibis regina Sicambros.

Ex notis Burmanni disco, eum etiam ali-
quid mendæ sagaciter odoratum esse; sed
se tollendo non parem ingenus fateri, ut
hominem liberalem decuit. Lego:

Nomen adorabunt *Colchi*.

Hujusce vero generis depravationum in-
signius adhuc exemplum dabo, ex ejus-
dem Claudiani de cons. Stil. iii. 158.

Hujus pacificæ debemus moribus omnes,
Quod, veluti patriis, regionibus utitur hospes;
Quod sedem mutare licet; quod cernere Thulen
Lusus, et, horrendos quondam, penetrare recess-
sus;

Quod bibimus *passim* Rhodanum, potamus *Oron-
tem*;

Quod cuncti gens una sumus.

Ipe nitor hæc fedissima fient, si sic emundes:
Quod bibimus, *Phasis* Rhodanum, *Romanus* *Oron-
tem*.

Phasis oppidum est in ripis eodem nomine
fluvii positum, et incolas regionis istius
representat. Probissime vero opponun-
tur *Romanus* et *Orontes*. Juvenalis, iii.
62.

Jam pridem Syrus in *Tiberim* defluxit *Orontes*.

Enimvero, lætitiâ me non mediocri postea
perfudit editio Burmanniana; unde didici
ex variarum lectionum recensione, *Pha-*

725 Faucibus eruptos iterum ut vis evomat igneis,
Ad cœlumque ferat flammâi fulgura rursum.
Quæ, quom magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, visundaque fertur,
Rebus optima bonis, multâ munita virûm vi;

sim, pro *passim*, in nonnullis codicibus inveniri. Vide supra ad ver. 67.

Ver. 725. *eruptos*: V. ed. Ω . *eructos*, et antiqui codices Pii; pro *eructatos*, quod et ipsum in G. comparat. Non amplector, quamvis Gellius, xi. 7. verbum *eructum* habeat, quum eo sit sensu, qui Lucretii sane loco, quantum egomet queam discernere, nullo pacto congruat.—*ut abest* V. ed. B. O. Δ . Π . Σ . Ω .—*ut vis evomat*: G. L. M. *vis ut omniat*: adeo ut rescribendum esse videatur ad hunc modum:

Faucibus eruptos iterum *vis ut vomat* igneis.

Ibid. *Faucibus evomat igneis*. Virgilius, *Æn.* viii. 252.

Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu, *Evomit*:

et ibid. ver. 199.

Ore vomens ignis.

Ibid. *eruptos igneis*. Ita Tullius in Arateis, de *Sirio*:

Æstiferos validis erumpit flatibus ignis.

Et dignus est Virgilius, ad *Æn.* iii. 579. etiam, qui committatur:

———— ingentemque insuper *Ætnam*,
Inpositam, *ruptis flammam* exspirare caminis.

Cæterum, hunc Lucretii locum Heinsius ad Sil. It. vii. 355. mendosissimum vocat; atque adeo audacissimis conjecturis corrigit, sed, me iudice, perquam infelicibus. Adeat lector Drakenborchium, ne simus nimii.

Ver. 726. *ferat*: P. *ferant*. Legendum fortasse:

Ad cœlumque *ferant* flammâi fulgura rursum.
Vide meas annotationes nuperrime datas ad Virg. geo. i. 511.

Ibid. *flammâi*: V. ed. *flamam*; B. *flam-mari*; L. *flamme*; i. e. *flamma*, quam formam pro *flammâi* assidue dederant, aberrantes, ut erat expectandum, Lucretii exscriptores.

Ibid. *flammâi fulgura*. Pari cum audacia venustate magistrum suum Mantuanus imitatus est, *Æn.* iii. 571.

———— horribile juxta *tonat* *Ætna* ruinis.

Ægre tamen aequâ laude prosequar imitationem alteram; quæ non solummodo modestiæ Lucretianæ fines longe longepos transgressa est, *va Ad cœlum ferat* scilicet; sed omnem casti sermonis proprietatem violat, l. c. ver. 574.

Ad tollitque globos *flammarum*, et *sidera lambit*.

Ver. 727. *multis*: Π . *multum*.—*videtur*: P. V. ed. L. *videntur*.

Ibid. *magna miranda*: i. e. nî fallor, *magnum miranda*, ut Virgilii *Rauca fre-mens*, et similia passim observanda.

Ver. 728. Hic et tres sequentes versus absunt Ω . sed in margine manus eadem scripsit: et in hoc codice verr. 732. 733. 734. præcedunt verr. 730. 731. ut in G. verr. 732. 733. veniunt ante eodem versus; cui porro codici hiatus est inde ad ver. 786.

Ver. 729. *Rebus optima bonis*: i. e. *παιρτες αγαθες και χρησιμες*, uti Græci loquuntur. S. Lucas, i. 53. *Παιρτες και αγαθες και χρησιμες*. Sic etiam Demosthenes, Xenophon, et alii: vide Suidam in *Αγαθα*, et nos de hac phrasi, si libeat, in *Silvâ Criticâ*, iii. p. 118.

Ibid. *multâ munita vi*. Virgilius, *Æn.* i. 271.

———— longam *multâ vi* munit *Albam*.

Ibid. *virûm vi*. Idem, *Æn.* vi. 558.

Vi ut nulla *virûm*—.

730 Nihil tamen hoc habuisse viro præclarus in se,
 Nec sanctum magis, et mirum, carumque, videtur.
 Carmina quin etiam divini pectoris ejus
 Vociferantur, et exponunt præclara reperta;
 Ut vix humanâ videatur stirpe creatus)

Et integram Lucretii sententiam in hoc versu sic aliis verbis complexus est ille artifex solertissimus, geo. ii. 173.

salve, magna parens frugum, Saturnia tellus!
 Magna virum.

Ver. 731. *sanctum*: quasi deus aliquis, divinsque interpres veritatis. Eanius, in fragm. annal. vi.

Ἐξέδωκε voces proprio cum pectore sancto.

Et nobilissimum habemus sane physici gravissimi atque doctissimi poetæ præconium; cujus opera deperdita mirum nobis desiderium reliquere, fragmentis egregiis huc illuc sparsis vehementer accensum. Nitidos autem in eum Diogenis Laërtii versiculos appingere quid vetat? viii. 75.

Και σὺ σὺν', Ἐμπεδοκλῆς, διττὴ φλογὶ σῶμα καθήρας,
 Παρ' αὐτὸν ἀρετῆταις ἰσότης ἈΘΑΝΑΤΟΝ.
 Οὐκ ἴσται δ', ὅτι σῶματι ἰσὸν βαλεῖς ἡ ψοῶν Ἀντὶς,
 Ἀλλὰ λαθεὶς εὐχόμενος οὐκ ἰδύλων:

i. e. ut cum Homero loquar,

——— ἰσὸν αἰσῶται γὰρ θυμῳ.

Vulgo, ἀθανάτοι: et nonnulli μάθων, pro λαθων male. Omnia expediet Horatius:

——— Deus immortalis haberi
 Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Æt-
 nam
 Induit:

i. e. volens homines latere, ignem hausit datorem immortalitatis: οὐκ ἴσται, mox vocat ille idem Græcus.

Ibid. *carum*: i. e. nihil habuit hæc insula, quod magis in deliciis generi humano sit. Putidum est, vel ob præcedens præclarus, commentum Fabri, *clarum*. Rem eandem sic magnificus extulit Virgilius, Æn. vi. 878.

——— nec Romula quondam
 Ullo se tantum tellus jactabit alumno.

Ver. 733. *Vociferantur*: i. e. "altâ voce hoc laudibus ejus testimonium elo-
 " quantur;" ne το reperta huic verbo jungas, quod minoris hic saltem esset elegantis: vide ii. 1050. Locutione prorsus consimili scriptor ad Hebræos usus est, xi. 4.—δι' αὐτοῦ, ἀποφώνων, ἐν ἈΑΑΕΙΤΑΙ: de se loquitur, sese prædicat.

Ver. 734. *vix humanâ stirpe*: adeo ut Epicuro suo tantum non Empedoclem exæquet, v. 8.

——— Deus ille fuit, Deus, inclute Memmi.

Ibid. *stirpe creatus*. Virgilius, Æn. x. 543.

——— Volcani stirpe creatus,
 Cæculus—

Ver. 735. *supra*: sic, nisi fallor, omnes libri scripti, et pleræque veteres editiones. Vulgo, *supera*. Et hinc, usque ad versum 785. desunt in M.

Ibid. *inferiores egregie*: i. e. valde, impense. Rhetor ad Hierennium, lib. iii. "At si quid videmus, aut audimus, *egregie turpe*, aut honestum." Itaque *egregie turpe* idem ferme fuerit, quod paullo post *unicam turpitudinem* appellavit. Faber. Adde Terentium, Heaut. iii. l. 11.

——— ego profecto ingenio egregie ad miserias
 Natus sum.

"Hic *egregie*, valde, nimis: non est ergo
 " ad laudem positum." Donatus.

Ver. 737. *invenientes*: Π. Σ. *inveniente*: et Ω. pro *responsa*, in versu sequente, præbet *sponsa*, voce decurtatâ.

Ibid. *divinitus invenientes*. Ita Tullius sæpissime locutus est, ut de orat. i. 53. "Itaque hæc, cum a te *divinitus* ego dicta
 " arbitrarer—"

- 735 Hic tamen, et, supra quos diximus, inferiores
 Partibus egregie multis, multoque minores;
 Quamquam, multa bene ac divinitus inveniētes,
 Ex adyto tamquam cordis, responsa dedere
 Sanctius, et multo certâ ratione magis, quam
 740 Pythia, quæ tripode ex Phœbi lauroque profatur;
 Principiis tamen in rerum fecere ruinas,

Ver. 738. *adyto cordis*. Eleganter:
 neque multo aliter Statius, silv. iii. 5.
 56.

———— fixamque animi penetralibus imis
 Nocte dieque tenes:

quem sequitur Claudianus, rapt. Pros. i.
 213.

———— Veneri mentis penetralia nudat.
 Variat aliquantulum Prudentius, psy-
 chom. 6.

Dissere, rex noster, quo milite pellere culpas
 Mens armata queat nostri de pectoris antro:

ut ibidem, ver. 774. perpulchre:

———— si turbida fratrem
 Mens impacati sub pectoris oderit antro.

Neque eleganter minus Naso, met. xv.
 145.

———— augustæ reserabo oracula mentis.
 Adde sis Juvenum, evang. hist. iv. 48.

Sic vox velatur justæ sub imagine vitæ,
 Atque adytis mentis celantur sordida corda.

Ver. 740. *Pythia*: O. Δ. Π. Σ. *Phytia*;
 Ω. *Phitia*; et simili aberratione codex
 Stat. sec. xii. in musæo Britannico, quem
 ipse contuli, ad Theb. iv. 289. et scribæ ad
 Corn. Nep. i. 1. 3. et Lucan. vi. 425.—
tripode: M. Ω. *tripodi*; Vind. V. ed. B.
 O. Π. Σ. *tripodis*.—ex: L. a; sed abest
 præpositio Vind. V. ed. B. Π. Σ. ut *que*
 etiam V. ed.—*profatur*: Vind. *profertur*.
 Hoc ultimum non temere contempsissem,
 si plures libri condicerent, ut vox *Pythia*
 non vulgariter neque invenuste et ratione
 respiceret. Virgilius, Æn. ii. 115.

Suspensi Eurypylum scitatum oracula Phœbi
 Mittimus; isque adytis hæc tristia dicta reportat.

Editis autem potius acquiescendum putem.
 Et veri simile est, poetam nostrum me-
 morem fuisse epigrammatis, quod laudat
 Diogenes Laërtius, x. 12. neque incom-
 mode jam nunc lectoribus apponemus,
 quum ad illustrandum libri secundi pro-
 cæmum, et. v. 1128. non nihil faciat:

Διόφραντα, μοχθῶντι τα χερσὶν, καὶ διὰ πύδας
 Ἀπλοῦντων ἑκαστὸν ἀρχῆντι, καὶ πολέμῳ
 Τὰς φωνὰς δ' ἑ κλονεῖς ἔχει τινα βλαβὴν ἀνέχου,
 Αἱ δὲ κτείναι πρότερος τὰς αὐτῶντων ἰδού.
 Τότε Νικαλὸς σπουδὴν τῶος ἢ σὺν Μένει
 Ἐκλυῖ, ἢ Πύθῳ εἰς ἱεροῦ τραπέζην.

Pro *τυτῶ*, malim *ταυτῶ*, ut ambiguum
 evitetur. Et nostrum bene commisit Ou-
 dendorpius ad Lucanum, ix. 464.

Ille, deo plenus, tacitâ quem mente gerebat,
 Effudit, dignas adytis, e pectore voces.

Ver. 741. *fecere ruinas*. Horatius, sat.
 ii. 8. 54.

Interes, suspensa gravis aulica ruinas
 In patinam *fecere*.

Porro, vice *fecere*, Σ. *facere*.

Ver. 742. *magnei magno*. Has delicias
 orationis Virgilius etiam æmulatus est,
 geo. i. 190.

*Magna*que cum *magno* veniet tritura calore.

Uterque Mæonidem sunt secuti scilicet,
 ad. Il. Σ. 26.

———— μεγαλῶς ταυτῶς.

Vide quæ nuper notaverim ad Bion. i. 8.
 —Porro, vice *graviter*, Π. habet *pariter*.

Ibid. *cecidere ibi*: i. e. super ruinis
 principiorum, quas ipsi fecerant, procu-
 buere.

Et graviter magnei magno cecidere ibi casu:
 Primum, quod motus, exempto rebus inani,
 Constituunt, et res molles rarasque relinquunt,
 745 Aëra, solem, ignem, terras, animalia, fruges;
 Nec tamen admiscent in eorum corpus inane:
 Deinde, quod omnino finem non esse secandis
 Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori:

Ver. 746. *admiscent in corpus.* Simili
 regimine Virgilius, *Æn.* xii. 714.

— Fors et Virtus miscentur in unum.

Crescinius, qui nihil de penu proprio boni
 protulit, incertissime legendum proponit
corpore.

Ibid. inane. Ipse Empedocles:

Οὐδὲ τι τὸ πᾶντος κενὸν οὐλῶ, οὐδὲ πᾶντος.

BENTLEIUS.

Versus iste legitur apud Plut. plac. phil.
 i. 18. Et quadraginta versus sequentes,
 hoc incluso, non leguntur in M. codice.

Ver. 747. *Deinde quod:* Vind. Π. Σ.
Denique et; V. ed. *Denique et quod.*

Ver. 748. *faciunt:* Vind. V. ed. L. O.
 Δ. Π. *facient:* Σ. *faciunt.*—*pausam:* Π.
 Σ. *pausa.*

Ibid. pausam. In propatulo sunt hu-
 jusce dictionis exempla. Sed an Accius
 apud Nonium ad Lucretii normam sic
 corrigendus est?

Sed jam Amphilocho huc vadere cerno; et
 Nobis stat bona *pausa* loquendi.

Vulgo, *datur*, contra leges carminis, si
 modo sit anapesticum. Addam Arnobi-
 um, lib. v. quem Lambinus admovit:—
 “cum ab Jovis ipsius maledictis nullam
 “*pausam facere* vel exigui temporis qui-
 “*veritis?*” Et ex Anthol. Lat. Burn.
 epig. 230. lib. iv.

Jam datus est finis vitæ, jam *pausa* malorum,
 Votis, quas habet hoc, gnatam matremque, se-
 pulcrum.

Ibid. fragori: i. e. fracturis et ruinis
 corporum: ut vi. 155.

Denique, sæpe geli multus *fragor*, atque *ruina*
Grandinis, in magnis sonitum dat nubibus altes

i. e. gelatorum fragminum eruptio: adeo
 ut *fragor* pro *crepitu* non sit nisi secun-
 daria hujusce vocabuli significatio; inde
 ducta, quod *rupta* corpora soleant *crepare*.
 Isidorus, origg. xiii. 11. “*Fragor a frac-*
 “*tarum rerum nominatus est sonitu—:*”
 quem locum corrige ex Servio ad Virg.
 geo. i. 357.

Ver. 749. *prorsum:* Π. *prorsus.*—*mi-*
numum: V. ed. *nimirum;* Ω. *ninium:*
 de quorum vocabulorum permutatione
 consulas Drakenborchium ad Liv. xxxiv.
 15. 6. et nos supra, ver. 616.—*quidquam:*
 V. ed. O. *quivit;* Π. Σ. *quidvis.*

Ver. 750. *videamus:* B. *videas:*—*id.*
 Π. *ad.*

Ibid. extremum cacumen. Maro, *Æn.*
 vi. 678.

— dehinc *summa cacumina* linquant.

Ver. 752. *ex:* Ω. *et.*—*quod:* B. O. Δ.
 Ω. *quæ.* Quidam codices, *quæ.* Optime.
 Alias legendum esse, *habet.* “*Extrema*
 “*cacumina corporum eorum, quæ integra*
 “*visum fugiunt, sunt atomi, et minimâ*
 “*naturâ.*” BENTLEIUS.

Sed viro summo nolim equidem obtem-
 perare, ne dilucide quidem constructionem
 propriæ lectionis, ita ut verbis poetæ con-
 cinat, exponenti. Ita capias structuram
 orationis et auctoris mentem: “*Est ex-*
 “*tremum crassius cacumen corporibus,*
 “*quod nos videre quimus: unde pronum*

- 765 Atque in eas rursus res omnia dissoluuntur;
 Quæ magis illa queunt rerum primordia dici,
 Quam contra res illorum, retroque putari?
 Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
 Et totam inter se naturam, tempore ab omni.
- 770 Sin ita forte putas ignis terræque coire
 Corpus, et æriæ auras, roremque liquorum,
 Nihil in concilio naturam ut mutet eorum;
 Nulla tibi ex illis poterit res esse creata,

Ver. 771. *æriæ*: P. V. ed. Π. *æreas*; quam orthographiam, ut etiam in *æthereus*, scio multis criticis placere, atque verissimam haberi; nobis autem interea si nunquam quiverint persuadere, non caussa est, ut pertinaciæ postulent, Græcorum *αιρος* et *αιριος* in animo habentibus.—*liquorum*: Π. *liquorem*; Δ. Σ. *liquoris*: quod probaverim, ut poetæ nostro usitatus in numero singulari.

Ibid. *rorem liquorum*. Hinc Arnobius, lib. i. *pluviarum rores*; et lib. vii. *vini rores*, post Pindarum, Ol. vii. 4. *αμυγδαλω δροσιν*.

Ver. 772. *ut*: Vind. L. Δ. *et*; abest Π. Σ.

Ver. 774. *ex animo*: Pius, *ex animo*, disjunctis verbis; omnino male.—*cum*: ita P. Vind. V. ed. B. L. Δ. Π. Ω. reliqui, cum vulgaribus editionibus, *quid*. Nobis maxime arridebit, quod antiquo exemplari cujusdam docti manus ascripserit, leviter hoc pacto castigatum, pro *animo*:

Non animas ex non *animâ*, non corpore corpus:

ita ut dictiones non *animâ* et non *corpore* ἂν accipiantur, et *ex* non in posteriorem clausulam *non animæ* accersatur. Si lector rem attentiore animo intuebitur, nulli dubitamus, eum genuinam Lucretii manum nobiscum agniture esse; quum iniquum sit, et contra rationem, de hoc genere aliquid acceptum referre scribarum deliramentis. Illud *arbo* vulgatæ lectionis vix honeste satis caudam trahere videtur.

Ver. 775. *Quippe*: Π. *Quisque*.—*quidque*: V. ed. L. Δ. Π. Σ. *quisque*; Vind. B. *quisquam*.—*in*: Π. non.—*castum*, P. Vind. V. ed. L. Π. Ω. non omnino contra Lucretii consuetudinem; sed, propter abundantiam quattorum casuum ejusdem numeri, in hoc loco minus eleganter; adeo ut nihil novatum velim.

Ver. 776. *ostendit*: Vind. Π. *ostendit*; Ω. *ostendat*.—*mixtus*: Ω. *armistis*.

Ver. 777. Hunc versum, in omnium vexatissimis, edendum curavimus ad codicum, quotquot sunt, MSS. et exemplarium veterum typis expressorum, fidem; excepto, quod Π. det *quondam*, vice *quodam*, et L. *manere*, pro *manere*. Quis videt, locum poscere simile aliquid Lambini conjecturæ, quam sequentes editores uno consensu sunt amplexi:

————— *atque ardor cum rore manere*.

Sed quænam est literarum similitudo corruptis dictionibus, atque huic emendationi, ut digna sit omni doctorum puncto? Non deterius ipse divinaverim ad hunc morem denique:

————— et quodam cum rore *vapores*:

quæ vox frequentissima est Lucretio; sed satis nullo modo conatus hicce nasutiori cuivis faciet. Veri putem similis, quod sequitur:

————— et *calidum* cum rore manere:

i. e. *caldom*; et, superscripto *l*, *cadom*: quæ dictio videri possit strictius oras

Non animans, non exanimo cum corpore, ut arbos:

- 775 Quippe suam quidque in coetu variantis acervi
Naturam obtendet, mixtusque videbitur aër
Cum terrâ simul, et quodam cum rore, manere:
At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandestinam, cæcamque, adhibere;
780 Emineat ne quid, quod contra pugnet, et obstat,
Quo minus esse queat proprie, quodquomque creatur.
Quin etiam repetunt a cælo, atque ignibus ejus;

legere depravatæ codam. Sed fortassis error fuerit in voce *simul*, nec citra membranarum emendationum opem facile tollendus. Peritioribus itaque ingeniis, atque felicioribus conjecturarum, versum discutiendum tradimus, ad alia laxiora libentissime ex his angustiis procedentes.

Ver. 779. *cæcam*: Π. *ceram*: voluit, opinor, *certam*: et hanc esse genuinam potius scripturam puto. *Certam* utique, finis fixæ propositæque compotem, non inutiliter frustratam, uti se res habet cum primordiis nullam subeuntibus mutationem, sed priorem naturam retinentibus, nec proprium aliquid novo genere per mixturam, ut oportuit, creantibus. Vide var. lectt. ad iv. 85.

Ver. 780. *Emineat*: Vind. L. O. Δ. Π. Ω. *Demineat*: nec mihi pulchre liquet, veteres non *demineat* æque bene dixisse, ac *emineat*; Σ. *Diminuat*; P. *De numero*; V. ed. *Denumerot*; B. *Denumerat*.—*ne*: Π. *nec*. Arbitror equidem ad hanc normam tutius legi posse:

De numero ne sit, quod contra pugnet, et obstat.

Nam quoties *et d* in libris exaratur *t*? ut minima literarum sit in hoc tentamine mutatio.

Ver. 782. *Quin*: V. ed. B. Π. *Quando*; ut passim permutantur.—*atque*: Π. *at*. Porro, hoc Heracliti atque discipulorum ejus placitum, invenias supra Græce expositum, ad ver. 667. et pressius ad Lucretianam orationem in Diog. Laërt. b. 9. quem Creechius etiam laudavit.

Interes, exemplum desidero verbi *repeto*, sic absolute sine substantivo positi. Si liceret hariolari, non male dixerim reponi posse:

Quin res jam repetunt a cælo—:

vel fortassis ad probabilitatem propius accesserim, si scribam:

Quin etiam repetunt ad cælum—:

quæ Virgilius tuebitur, *Æn.* vii. 241.

— hinc Dardanus ortus
Huc repetit.

Ver. 783. *auras Aëris*; ut distinguantur scilicet ab *auris ætheriis*, proprie vitalibus; de quibus nonnulla in his commentariis occurrent, nobis jam nunc laborem excusantia. Virgilius, *Æn.* v. 520.

— *aërias* telum contendit in *auras*.

Ver. 784. *imbrem*: V. ed. B. O. Δ. *ignem*.

Ibid. *hinc*: i. e. ex aëre. Seneca, nat. quæst. iii. 20.—“ex *spiritu*, qui in a—*quam* transfiguratus est.”

Ver. 785. *imbrī*: Vind. V. ed. B. L. O. Δ. Π. Σ. Ω. *igni*: et indignor tot exemplaria in hoc errore longe crassissimo consentire. Verba Heracliti apud Diogenem Laërtium, loco nuper laudato, sic se habent, impendio dilucida:—*συνεσταμνον αἶρα γινόμεθα ἰδρω, ἀγγυρμενον το ἰδρω us γινε τρωμεθα*.—a terrâ: Vind. V. ed. Δ. Σ. Ω. in terram.

- Et primum faciunt ignem se vortere in auras
 Aëris: hinc imbrem gigni, terramque creari
 785 Ex imbri; retroque a terrâ cuncta revorti,
 Humorem primum, post aëra, deinde calorem:
 Nec cessare hæc inter se mutare, meare
 A cœlo ad terram, de terrâ ad sidera mundi:
 Quod facere haud ullo debent primordia facto.
 790 Inmutabile enim quiddam superare necesse est;
 Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
 Nam, quodquomque suis mutatum finibus exit,
 Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
 Quapropter, quoniam quæ paullo diximus ante,

Ver. 787. *mutare*, ut *mutari*: sic alii sæpius, et noster in consimilibus dictionibus sæpiissime; adeas me ad ver. 398. et Cortium ad Sallust. Jug. 38. 10. cuius exemplum a Livio depromptum nihil ad rem facit.

Ver. 788. *A*: sic P. G. Vind. V. ed. B. A. Π. Ω. reliqui, *De*.

Ibid. *sidera mundi*. Locutionem excipit Virgilius, *Æn.* ix. 93.

Filius huic contra, torquet qui *sidera mundi*.

i. e. sidera cœli: vide doctissimum Doering, ad Catull. lxiv. 205. qui locus sic scribi debet, ut integra constructio permaneat:

Quo tunc et tellus, atque horrida contremuerunt
Æquora, concussisque micantia sidera mundi.

Vulgares editi, *concussit*; sed divinationi meæ libri Vossiani veteres aspirant. *Horrida* autem *æquora* sunt "quibus super-
 "ficies horrificata est, et *ανεμυλος*," ex nutûs divini concitatione; quasi vento impellente: videas ibid. ver. 271.

Ver. 789. *facto*: P. A. Π. Ω. *pacto*; quod usitatius est: sed meliorum librorum, atque etiam plurium, testimonium non ausus sum rejicere; quum pronum foret librariis *eo facto* in *pacto* mutare, sed e contrario non item. *Nullo facto*: i. e. ex nullis rerum actionibus inter se—

ex nullâ naturæ constitutione. Mox noster, ver. 941.

Sed potius, *talî facto* recreata, valeat.

Ver. 791. *Nē*: Ω. *Nec*.—*redigantur*: Π. *reducantur*. Et Δ. in ver. 793. habet *more*, pro *mors*.

Ver. 794. *quoniam*: Ω. *quando*.—*quæ*: O. Δ. *qui*; V. ed. *quod*.

Ver. 795. *In commutatum*: O. Π. *Incommutatum*, conjunctis vocibus.—*veniunt*: V. ed. *verum*.

Ibid. *In commutatum*: i. e. In commutationem: sic enim participiis noster uti gaudet: redeas ad ver. 385. et pergas ad ii. 438.

Ver. 796. *usquam*. Hæc est lectio membranarum omnium, atque editionum primarum: quam nullis idoneis de causis cum *unquam* placuit editoribus mutare. Sed prorsus eodem sensus recidit, sive dixeris rem quamvis nullo tempore variationem pati, seu nullo loco.

Ver. 799. Bentleius legendum proponit:

———— ignem ut si forte crearent—:

quod mihi etiam se objecerat; sed infelicitè, nec citra dispidium constructionis, quæ ad receptam loci scripturam pedibus inoffensis currit. "Hæc naturâ corpora

- 795 In conmutatum veniunt, constare necesse est
 Ex aliis ea, quæ nequeant convortier usquam:
 Ne tibi res redeant ad nihilum funditus omnes.
 Quin potius, tali naturâ prædita, quædam
 Corpora constituas; ignem si forte crearint,
 800 Posse eadem, demptis paucis, paucisque tributis,
 Ordine mutato, et motu, facere æris auram:
 Sic alias aliis rebus mutarier omneis.
 At manifesta palam res indicat, inquis, in auram
 Aëris e terrâ res omneis crescere, alique:
 805 Et, nisi tempestas indulget tempore fausto
 Imbribus, et tabe nimborum arbusta vacillant;

“constituas; eadem scilicet, si forte cre-
 “averint ignem, posse—”

Ver. 801. *auram*: sic P. V. ed. B. et placet ob varietatem: sic sæpe Virgilius in unitatis numero. Libri reliqui, cum editis, *auras*.

Ver. 803. *At*: V. ed. B. *Σ. Ac.—in-*
quis: Δ. *ignis*; quam vocem superscrip-
 tam habet M.

Regeret autem adversarius Empedocleus:
 “At manifestum est res omnes quatuor
 “ex elementis derivari: nam videmus
 “omnia de terrâ surgere in aëra, et sic
 “nutriri; nec tamen citra lapsus imbrium
 “et calorem solis.” Hæc, inquit Lucro-
 tius, libens concesserim: sed inde quid-
 nam secuturum est? Ista scilicet *alimenta*
rerum esse, non *primordia*; nam alia
 aliis aluntur: his terræ quidem fetus;
 potu vero, cibusque, humanum genus.

Ver. 804. *e terrâ*: L. et *terra*; forte,
et; Π. *æternas*.—*alique*: Π. *aliquas*.

Ver. 805. *tempestas indulget*. Virgilio
 putaverim hæc in oculis volitasse, dum
 divinos illos versus scriberet, quæ legun-
 tur in geo. ii. 345.

Nec res hunc teneræ possent perferre laborem,
 Si non tanta quies iret frigusque caloremque
 Inter, et exciperet *cæli indulgentia* terras.

Hinc liquido patet, *ver imbriferum* intel-
 ligi Lucretio, et eos interpretes nullo mo-

do rem tenuisse, quorum indefinita expo-
 sitio de *tempore opportuno* loquitur.

Ibid. *tempore fausto*: veris utique.
 Hinc oboritur lux Horatio, ad od. iv. 5.
 18. sic haud dubie corrigendo, ad men-
 tem etiam, ut sero intelleximus, Thraso-
 nis illius Cunninghami:

Tutus bos etenim rura perambulat:
 Nutrit *culta* Ceres, almaque *Faustitas*:

i. e. *temporis fausti* Dea. Idem lyre Ro-
 manæ fidicen, epist. i. 12. 13.

————— Democriti pecus edit agellos,
Cultaque—

Ver. 806. *tabe*: P. *tabes*; V. ed. *tale*.
 —*vacillant*: P. *focillant*; V. ed. Ω. *fa-*
cillant; Vind. B. L. M. O. Δ. Π. *Σ. va-*
cillant; adeo ut forte legendum sit *indul-*
geat in versu præcedente, quum ab illâ
 crasi non omnino abhorreant poëtæ; mul-
 to minus noster.

Porro, nonnulli, vanâ de metro supersti-
 tione moti, volunt *tabi* scribere: sed au-
 diamus Priscianum, lib. vii. p. 768.

“Vetustissimi tamen, etiam in quibus-
 “dam Latinis, quæ nominativum in *es*
 “productam terminant, et pares cum ge-
 “netivo habent syllabas in hac declinati-
 “one, solebant producere ablativum more
 “quintæ declinationis, vel supradictorum
 “Græcorum, ut a *mole*, *fame*, *tabe*, quod
 “adhuc sic profertur. Virgil. *Æn.* vi.

Solque suâ pro parte fovet, tribuitque calorem;
 Crescere non possint fruges, arbusta, animantes.
 Scilicet; et, nisi nos cibus aridus, et tener humor,
 810 Adjuvat, amisso jam corpore, vita quoque omnia
 Omnibus e nervis atque ossibus exsoluatur.

“ 421. Lucan. x. 58. Juvenal. xv. 102.

“ Lucretius:

“ Imbribus, ut *tabe*, nimborum arbusta *vacillant*.”

Malim tamen equidem in his grammatici
 exemplis rem ad efficacis virtutem casuræ
 potius deferre: de quo viderint lectores.

Ibid. *tabe*. Hæc elegantia Virgilium
 non effugit, *Æn.* i. 173.

Et, male *tabentii*, artus in litore ponunt:

i. e. “multâ *madefactos* aspergine,” uti
 Servius exposuit. Prudentius, *cathem.*
 vii. 107.

Nec sic calente sole *tabescant* nives:

semulatus Lucanum, x. 225. quem jam
 laudavit Havercampus:

Adde, quod omne caput fluvii, quodcumque
 soluta
 Præcipitat glacies, Ingresso vere, tumescit
 Primâ *tabe* nivis.

Plures ibi codices dant *tabe*: de quâ
 permutatione videas ibi Oudendorpium,
 et Burmannum ad Quintil. declam. lxii.
 4. Hæc autem ad Arnobium immutan-
 dum non me impulerint, lib. v. p. 185.—
 “et cum deorum criminibus *labem* imbris
 “*e celo*, et telluris significare madorem?”
 quanquam locutiones Lucretianas nus-
 quam non venetur. Sic enim Ausonius,
 id. vi. 7.

Et tactos sine *labæ* lacus, sine murmure rivos:

i. e. sine aquarum lapsu: quas significa-
 tionis hujusce confirmationes lexicogra-
 phis commendatas volumus.
 Statius insuper commodus Lucretio ad-
 moveri potest, *Theb.* iv. 364.

Pectora *tabentii* sanie gravis:

cum Senecâ, *Med.* 590.

Sole jam forti, medioque vere,
Tabuit *Æmus*.

Conferas dicta ad *Silv. Crit.* v. p. 155.

Ibid. *vacillant*: i. e. nutant gravata,
 frondibus quasi defatigatis. Hanc vero
 venustatem sic Maro pulcherrime varia-
 vit, *Æn.* ix. 437.

————— *lassæve papavera collo*
Demiseræ caput, pluvîd cum forte gravantur:

quibus haud supervacaneus accesserit Ho-
 merus, fons omnium leporum poetarum,
Il. 6. 306.

Μυρον δ' ἐν ἱερῇσι κατὰ βάθρον, ἢ τ' ἐν πυρὶ
 Καρπύ ΒΠΘΟΜΕΝΗ, ΝΟΤΗΞΙ τὴ ΔΙΑΠΗΛ-
 ΖΙΝ.

Ver. 807. *Sol fovet*. Similiter Arnobi-
 us, lib. i. p. 16. im. si modo sit errore
 fedissimo liberatus: “Quis, ne fixa stu-
 pore pigritiæ stupecerent elementa vi-
 talia, solis ignes constituit rerum incre-
 menta *futuros*?” In vulgatis legitur
 longe inscitissime: “ad rerum incremen-
 ta *futuros*.” Et infelicissime prorsus
 actum est cum aliâ hujusce familie dic-
 tione in suavissimo carmine Anthol. Lat.
 Burm. iii. 32. 11. quod transeuntes ema-
 culabimus, de calidarum aquarum bal-
 neo:

Innocuos *futuros* membris parit intima tellus,
 Naturamque pio temperat igne calor.

Vulgo, *futuros*. Sic in epig. 35. ibid. et
 aliis istius libri poematis:

Hic fessos artus viva lavacra *fovent*.

Sic autem de sole priores loquebantur
 Græci. Sit testi Pindarus, *Ol.* i. 8.

Μυρον δ' ἈΛΙΟΥ ἔκρου
 Ἀλλὰ ΘΑΛΠΗΝΟΤΕΡΟΝ
 Ἐν ἀμάρρῳ φανερὸν αὐτοῖς
 Ἐρπυίας δὲ ἀδύρας.

Adjutamur enim dubio procul, atque alimur, nos
 Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res:
 Nimirum, quia multimodis communia multis
 815 Multarum rerum in rebus primordia multa
 Sunt; ideo variis variæ res rebus aluntur.

Ubi corrigas hoc modo scholiastem priorem:—*προς συγκριση των αλλων αεθρων, δεικνυσα ταυτων τον χρονον εξαστου ΜΑΛΙΣΤΑ*. Libri, *φανεραι*, vel *φανινται*: sed vocabulo posteriori vix dissidet *μαλιστα* ultra primam literam.

Ver. 808. *non*: P. *ne*.—*possint*: ita Vind. G. L. M. Δ. Π. Σ. Ω. reliqui, *possunt*.—*animantes*: Σ. *animantis*. In versu sequente, *nos* abest Π.

Ver. 809. *tener humor*: ἡ ὕγρα διατηρ Hippocratis, *humidus cibus* Celsi.

Ver. 810. *Adjuvat*: V. ed. *Adjuverint*; P. Vind. Π. Σ. *Adjuvet*: vide ver. 805.—*amisso*: Σ. *admisso*.—*corpore*: P. V. ed. B. *tempore*: et Pius scribere dicit quosdam *robore*; ex interpretamento scilicet.

Ibid. amisso corpore. Sic loquitur Tullius, in epistolâ quâdam ad Gall. lib. vii. "Vireis et corpus amisi:" et noster mox, ver. 1038. Lambinus. *Amisso* nempe, tabefacto, siccato, et quasi præ macie *caesido*. Gemella est S. Matthæi locutio, cap. vi. com. 16. ΑΦΑΝΙΖΟΤΣΙ γαρ τα σωματα αυτων: in quem versum quæ dedimus ad Silv. Crit. ii. p. 10. et v. p. 9. plurimum lucis hoc Lucretii loco communicabunt. Nec multo secus politissimus scriptor Phædrus, iii. 11. 3. de eunucho:

Damnus insectatus est amisi corporis.

Ver. 811. *atque*: B. *ac*.—*exsoluantur*: Π. Ω. *exsoluantur*.

Ibid. exsoluantur. Arnobius, lib. ii. p. 86.—"et, nisi vos applicatis Dei principis notioni, a corporalibus vinculis exsolutos exspectat mors sæva."

Ver. 812. *Adjutamur*: Σ. *Abdicamur*, sed in margine est recepta lectio; Π. *adjuvamus*.—*procul atque*: voces inversas habet M.—*alimur*: Π. *alunt*.

Ver. 813. *ab*: Π. Σ. *a*.—*certis*: Π. *certe*.

Ver. 814. *multimodis*: sic Vind. P. V. ed. B. M. Δ. Π. Ω. adverbialiter scilicet, ut alii sæpe: libri reliqui, *multa modis*.

Ver. 815. *multa*: sic G. M. reliqui omnes, *mixta*. "Poëta autem (verba sunt Preigeri) manifesto captat hoc loco omnimodam vocis hujus multiplicationem, et valde exaggerat quod dicit." Ex hoc genere est illud Paulinum, 2 Cor. ix. 8.—*ina*, ἢ ΠΑΝΤΙ ΠΑΝΤΟΤΕ ΠΑΣΑΝ ΑΥΤΑΡΚΕΙΑΝ ΙΧΘΥΣΤΙ, ΣΤΡΑΤΕΥΟΝΤΙ US ΠΑΝ ΑΥΛΟΝ. Ita legendum: vide Silv. Crit. iii. p. 118. Sic Democritus, contra Aristog. i. fin. Καί τι δι ταυτα πικρον, ἔχει νοσημεν, και ΑΠΙΑΝΤΑΣ ΑΠΙΑΣΙ ΠΑΝΤΑ ε' αγαθα νοχησεται; Et similiter Plato, sub finem Menexeni: ΠΑΣΑΝ ΠΑΝΤΩΝ ΠΑΡΑ ΠΑΝΤΑ ΧΡΟΝΟΝ ΣΩΤΗΡΕΙΑΝ ΤΕΥΜΕΝΗ. Vide Hutchinsonum ad Xen. anab. i. p. 85. ed. Oxon. formæ majoris. Sic alii passim.

Ver. 818. *Cum*: Π. *Con*: quæ frequentissima est permutatio.

Ver. 819. *quos*: B. *quo*.—*se*: Vind. V. ed. B. O. Σ. *sece*.

Ver. 820. *Namque*: V. ed. *Nam*: atque M. infert et post terras.

Ver. 823. *Quin*: V. ed. *Quando*; Π. *Quam*.—*nostris* abest V. ed.—*versibus*: Ω. *sensibus*.

Ver. 824. *verbis*: sed G. Vind. V. ed. B. L. M. Π. Σ. *bellis*; quam dictionem *εφ' versibus* sane consociare possemus, et ipsum Lucretium fautorem habere hactenus, quod ita sibi soleat amantissime blandiri; ut in verr. 644. 932. 944. hujusce libri, ii. 528. iv. 181. sed neque commodus sensus exsurgeret, et esset insuavissima structurâ locus: ideoque lec-

Atque eadem magni refert primordia sæpe
Cum quibus, et quali positurâ, contineantur;
Et quos inter se dent motus, adcipiantque.

- 820 Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, solem,
Constituunt; eadem fruges, arbusta, animanteis:
Verum, aliis alioque modo commixta, moventur.
Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides, multis conmania verbis;
825 Quom tamen inter se versus, ac verba, necesse est
Confiteare, et re, et sonitu distare sonanti:

tionem amplectimur et tenemus vulgationem.

Ver. 825. *sc. Σ. sese.—versus*: Vind. Δ. Π. *versu*; V. ed. *versus*: quod probor.

Ver. 827. *permutato ordine*: Π. *mutato nomine*.

Ver. 828. *At*: V. ed. L. *Atque*: nampe Lucretius fortasse scripserat, alio cum ordine verborum:

At que sunt rerum primordia—

Ibid. Bentleius maluit *adhiberi*: quod, utcumque majorem præ se ferat constructionis facilitatem, admitti in contextum nolim sine libris.

Ver. 830. Anaxagoræ sententiam fusi-
us exponunt Diogenes Laërtius in vitâ, et
Plutarchus, plac. phil. i. 3. sed dilucidio-
res sunt Lucretii rationes, quam quæ sub-
sidio interpretum indigeant. Porro, Græ-
cam vocem Græcis literis exhibendam
putavimus, quamvis pluribus in libris,
tam scriptis quam editis, Latine sit exa-
rata: sed, ut editores fluctuantes, in libro
quarto, Græco caractere dictiones mul-
tas darent impressas, hic autem Latino,
idoneæ causæ non exstiter. Ω. sane
deest omnino vox, ut etiam in ver. 834.
librario fortassis Græcas literas non cal-
lente.

Ver. 831. *Graii*: sic G. L. M. Ω.
Grai: reliqui, *Græci*: quod antiquius.

Ver. 832. *patrii sermonis egestas*; hanc
verborum consociationem difficiliter ad-
mittentis: in cujus tamen juncturæ calli-
ditate nos Angli vel ipsis Græcis non vin-

cimur. Plinius, epist. iv. 18. "Quem-
admodum magis approbare tibi pos-
sum, quanto opere mirer epigrammata
tua Græca, quam quod quædam æmu-
lari Latine, et exprimere, tentavi? In
deterius tamen. Accidit hoc primum
imbecillitate ingenii mei, deinde inopiâ,
ac potius, ut Lucretius ait, *egestate pa-
trii sermonis*."

Ver. 834. *Principium*: P. V. ed. B.
M. Π. Σ. *Principio*; haud dubie servan-
tes germanam scripturam antiquitatis;
vide ad. verr. 120, 146, 289. Hinc, opi-
nor, Sallustius restituendus est, opicæ
consuetudinis egregius affectator, Catil.
3. fin.—"ac me, cum ab reliquorum ma-
lis moribus dissentirem, nihilo minus
honoris cupidum eadem, quæ cæteros,
fama, atque invidia, vexabat." Vulgo,
cupido. Eâdem etiam medicinâ locus in
Anthol. Lat. Burm. i. 169. 15. videtur
persanandus, ubi de Sirenibus et Ulyse
loquitur poëta:

Transiit scopulos, et inhospita litora, classis;
Illæ præcipites desluere fretum:

i. e. de scopulis in fretum: sed post hæc
verba, *motum* significantia, præpositio
nusquam non omittitur; quod pluribus
in horum commentariorum decursu ma-
nifestum faciemus: vide ad ii. 206. Edi-
tur, *freto*. Quod vero Burmannus et
Heinsius lectionem prioris versûs iverint
immutatum, et ille *classem transiisse
scopulos* sine exemplo dici affirmet, satis
mirari nequeo. Anne aliter Horatius,

Tantum elementa queunt, permutato ordine solo!

At, rerum quæ sunt primordia, plura adhibere

Possunt, unde queant variæ res quæque creari.

830 Nunc et Anaxagoræ scrutemur *ἰμασιμασίων*,
Quam Graii memorant, nec nostrâ dicere linguâ
Concedit nobis patrii sermonis egestas:
Sed tamen ipsam rem facile est exponere verbis,
Principium rerum, quam dicit *ἰμασιμασίων*

835 Ossa videlicet e pauxillis atque minutis
Ossibus, sic et de pauxillis atque minutis

ed. i. 3. 24. et 18. 7? sed his non immo-
rabimur. Ejusdem Anthol. ii. 43. 1. sic
reciperim:

Hæc enim ploturmel consentient R.
De uno ore *ἰμασιμασίων* fuisse *vîrum*.

Et ad eandem normam commodius casti-
gatur ibid. epig. 262.

Agendum mors nulla manet.

Libi, Ingenio jacet, vel vacat. Hinc
certissime emendes Germanicum ibidem,
v. 81. 1. et conferas quæ supra notaverunt
ad ver. 275. de isto loco:

Jupiter est illo *latum* mage.

Editur, lato: de hac autem sermonis
degentiâ, *Jupiter* est *latum*, nos consu-
lus, uberius effusus, ad Silv. Crit. v. pp.
21, 22. et locos ibi designatos. Porro, nî
fallor, hodieque manet hic *ἰμασιμασίων* in
voce *eodem*, sed elisâ literâ, qualiter vocis
compositis accidere solet. Parum
refert, unde deprompteris exemplum; ad-
sit igitur ex Livio, i. 50. 7. "Hæc atque
alia *eodem* pertinentia:" nam plena
fuerit constructio, *ad eodem*, locum
scilicet, *pertinentia*. Hæc autem ad eru-
ditorum judicium libentissime deferimus.

Ver. 835. *e:* Vind. V. ed. B. L. M. II.
Σ. Ω. *de;* et tuetur Havercampus elisio-
nis pervagatis syllabæ *us*; sed male, et
emendat, nî fallimur, exemplis destitutus.
—*pauxillis:* Vind. Δ. *pauxillis*; et alibi.
In *i*, *u*, et *a*, scribæ passim turbant.

Ibid. *Ossa ex Ossibus.* Pulchre his ad-
movit Pius Virgilium, *Æn.* iv. 625.

Exoriarè aliquæ nostris ex *ossibus* ultor.

Verba Servii, memoriter citantis Lucre-
tium, ad hunc modum supplenda esse
judicaverim; quum solenne sit librariis,
quoties ejusdem sit vocis repetitio, poste-
riorem omittere; de quâ aberratione vi-
deas Bentleium ad Horat. epod. v. 28.
"Secundum Anaxagoram, qui Homæo-
meriam dicit, i. e. omnium membrorum
similitudinem, esse in rebus creandis:
"i. e. ex ossibus *ossa*, ex sanguine *sangui-*
nem, ex medullis *medullas*: nam
omnia pro parte sui transeunt in pro-
creationem. Lucretius:

"Nunc ad Anaxagoræ veniamus Homæome-
riam."

Ibid. *pauxillis:* valde paucis, i. e. par-
vissimis: vide ad ver. 437.

Ver. 836. *sic et:* G. L. M. Δ. *hic et;*
Vind. P. II. Σ. *et sic.*

Ver. 837. *sanguen:* sic antiquiores, ut
Accius, Ennius, et Varro, apud Nonium
in voce, qui potest consuli; atque etiam
Cato apud Gellium, iii. 7. Ex recentiori-
bus, voce usus est Petronius, cap. 59.—
"parce adolescentulo: *sanguen* illi fer-
vet:" ubi videas Burmannum; et,
quem Barthius laudat ad Stat. Theb. iv.
464. Hilarius in gen. ver. 139. sic e-
mendandus:

Hæc soli concessa homini: nam cætera mutum
Et pecus obtinuit; ventrem, præcordia, nervos,
Venarum rivos, et spærum corpore *sanguen*.

Visceribus viscus, gigni; sanguenque creari

Sanguinis inter se multis coëuntibus guttis:

Ex auræque putat micis consistere posse

840 Auram, et de terris terram con crescere parvis;

Ignibus ex igneis, humorem humoribus, esse.

Cætera consimili fingit ratione, putatque;

Nec tamen esse ullâ parte idem in rebus inane

Vulgo legitur, *Ut*.

Ver. 839. *Ex auræque*: Σ. *exaurique*.

—putat: Ω. *puta*.—micis: V. ed. *nucis*:
et omnes in versu sequente, *Aurum*.

Hæc nimirum ad vulgarium editionum
lectiones exegimus; quum vero plane in-
dignum sit cæra solum ex omnibus ele-
mentis prorsus negligi, a me non potui
impetrare ut emendationem BENTLEIA-
NAM rejicerem, quam sic munivit atque
illustravit criticus incomparabilis: "*Qua-*
"*tuor elementa numerat. Quid hic au-*
"*rum? Oculos, credo, interpretum præ-*
"*strinxit. Mica auræ: ita frusta san-*
"*guinis, Prudent. psychom. 425. et frus-*
"*tilla ignea, Arnob. lib. ii. Simplicius*
"*tamen de Anaxagorâ: πικρα τα ἰσχυ-*
"*ρῆτα, οἷον το ἰδὲν, καὶ αὐρ, ἢ ΧΡΥΣΟΝ—*
"*καλ.* Noster, ver. 853.

"Ignis, an humor, an *aura*?—"

Hæc ille. Fieri quidem potest, Simplicii-
um depravatis ipaius Lucretii codicibus
deceptum esse; nam intelligimus ex Gel-
lio, vel suâ ætate difficile fuisse in casta
scriptorum primariorum exemplaria in-
cidere. Sed obstat etiam emendationi
propositæ Diogenes Laërtius, ii. 8. quem
Lambinus excitavit nobis: ubi tamen in
similitudinem tantummodo hoc aurum ad-
hibetur; quod neque in Lucretio suspici-
onibus patuisset, aut emendandum sni-
ori cuilibet fuisset: *καθὰ τῆς γὰρ ἐν τοῖς*
ψυχματικῶν λεγομένων τοῖς ΧΡΥΣΟΝ συνιστά-
ται, οὕτως ἐν τοῖς ἰσχυρῶτα ἰσχυρῶτα
τοῖς αὐτοῖς συγγραμμοῖς: quæ (ut id moneam
in transitu) nitidiora sunt iis, quæ Suidas
dederit, unde Laërtii verba emendatum
ibat Cassaubonus. Hæc autem, re ipsâ et

omnium tenore suffragantibus, me de
sententiâ, quam iniverim, non absterrent.
Porro, ut noster *auræ micæ* dixit, Min-
cius Felix ad eundem modum de *atomi*
generaliter locutus est, Octav. sect. 17.
"Quo magis mihi videntur, qui huius
"mundi totius ornatum non divinâ ra-
"tione *perfectum* volunt, sed *frustis* qui-
"busdam temere coherentibus con glo-
"batum, mentem, sensum, oculos denique
"que ipsos, non habere." Ubi forte et
legendum, *perfectum*; ut Cicero, acad.
ii. 37. "Pythagorei ex numeris et ma-
"thematicorum initiis *proficisci* volun-
"omnia." Addam denique Arnobium
lib. ii. p. 77. a Lucretii vestigiis raro ab-
stantem: "Quid enim, si—dicas—
"esse *auream* terram, quod in verruculi
"collis unius insint exiguæ *micula*, qui
"bus nascitur colliquefactis aurum, e-
"admiratio congregatione acquiritur?"
quæ, quamvis in rem vulgatæ lectioni
magis faciant, non subtrahenda existima-
vi; et pulchre cum illis committas nos-
trum, v. 1254—1259.

Ver. 840. *terram*: Ω. *terra*l.

Ibid. *de terris con crescere*. Pari sensu
Virgilius dictionem extulit, ecl. vi. 34.

—ut his exordia primis
Omnia, et ipse tener mundi *con creverit* orbis.

Ver. 841. In hoc versu representandis
sequor Vind. G. L. M. Δ. Π. Σ. Ω. reli-
qui fere exhibent ad hunc modum:

Ignem ex ignibus, humorem ex humoribus esse:
sed secundum *ex* neque Veronensis etiam
agnoscit, et facile *æro xare* in postero-
rem clausulam accersi potest.

Ver. 843. Voces transponunt G. L. M.

Concedit, neque corporibus finem esse secandis.

845 Quâ re in utrâque mihi pariter ratione videtur

Errare; atque illis juxta, quos diximus ante.

Adde, quod inbecilla nimis primordia fingit;

Si primordia sunt, simili quæ prædita constant

Naturâ atque ipsæ res sunt; æqueque laborant,

850 Et pereunt; neque ab exitio res ulla refrænât.

*idem parte, exhibentes; sed extra dubium
vixisse.—parte: Π. partem.—in abest Ω.
Finalis utique vocabuli præcedentis syllaba,
quod adoleat fieri, absorpsit.*

Ver. 844. *esse*: Vind. V. ed. B. Π. Σ. *inasse*; finali literâ præcedentis vocis in alienum locum provectâ, errore contrario ei, quem nuperrime attingimus.

Ver. 846. Id est, In utrâque re pariter erant, atque etiam "similem errorem" Heracleti discipulis supra memoratis." Hunc versum, sic ut edidi, ex divinatione prius emendaveram, quam eodem modo plane scriptum invenerim in codice Σ. Valgo imprimitur:

— atque illi impera quos diximus ante.

Vice *vis illi supera* quos, habet G. *illis eis a quo*; Vind. V. ed. B. *illis jura quod*; Δ. Π. *illis jura quos*; L. *illis vira quod*; M. *illi siura quo*; O. *illis jungi quod*. Nihil sincerius est nostrâ lectione.

Ibid. *illis juxta*. Ita Livius, xxiv. 19. 6.—"Fabius omittebam rem parvam, ac "juxta magnis difficilem, abecedendum—"que inde, censebat." Priscianus, lib. xviii. p. 1172. "Juxta et prope, et dativo, "et accusativo, junguntur."

Ver. 847. *inbecilla*: L. M. *imbecilia*. Σ. *imbecillia*; quæ confusio ex consimilibus literis, ut fit, exorta est.

Ver. 851. *oppressu*. Vocem adhibuit in hoc sermonis exquisitissimi Sidonius Apollinarius, epist. ix. 11. "Cujus *lucis* "aculeo non sola penetratur aut arena "subtilia, aut humus fossilis; sed, si saxei "montis *oppressu* fontium conditorum "vena celetur, aperit arcanum liquentis "elementi secretorum celestium natura "violentior." Et cum elegantissimâ lo-

cutione *lucis aculeo* suaviter committas Lucretianam illam superius, ver. 148.

— lucida tela diei;

et ea, quæ ibi nostra sedulitas contulerit.

Ver. 852. *effugiat*: G. V. ed. L. M. Ω. *efficiat*; sed plane incredibile est mendosam esse receptam dictionem, nisi quid sublateat, cui protrahendo nosmetipsi non sumus.—*dentibus*: P. V. ed. *cætibus*: O. *subeuntibus*; Δ. Π. *tentibus*; Σ. *utentibus*.

Ibid. *leti dentibus*. Imaginem haud multo discrepantem finxit etiam ad v. 374—377. quo te referas. Opportune Lambinus Arnobium suscitavit, lib. ii.—"cum "ab summo traditum teneamus auctore, "non esse animas longe ab *hiatibus mortis* et *faucibus* constitutas—."

Ver. 853. Concinnavi lectiones hujusce versûs ex rationibus, quæ mihi videbantur veri simillimæ, ingenio partim nixus, inter vexatissimas codicum varietates; quas deinde recensendas officium muneris suscepti postulat.

Ignis: G. M. *Ignibus*; quod certe nihili est faciendum.—*sanguis an? anne os? L. M. Ω. sanguis? an os?* et hæc secutas est Havercampus, diæresi in *sanguis* factâ, ut in dactylum produceretur; quod minime arripit nobis, ut taceam de errore metrico in *an*: Vind. *sanguis, an ossa*; non male, si ullo modo cum libris melioribus consentiret: P. Σ. *sanguinis ad nos*; et alius codex in notis ejus, *sanguis lusus*: V. ed. *sanguis omos*: Π. *sanguinis annos*; O. *sanguen an ossa*; Δ. *sanguen ad nos*. Sero animadverti, editores Basiliensem et Florentinum, annorum

Nam quid in obpressu valido durabit eorum,
 Ut mortem ecfugiat, leti sub dentibus ipsis?
 Ignis? an humor? an aura? quid horum? sanguis an?
 anne os?

Nihil, ut opinor; ubi ex æquo res funditus omnis
 855 Tam mortalis erit, quam quæ manifesta videmus
 Ex oculis nostris, aliquâ vi functa, perire.
 At neque recidere ad nihilum res posse, neque autem
 Crescere de nihilo, testor res ante probatas.

1531 atque 1647. nostram viam priores inivisse. Et sane in proclivi jacebat error librariis, cum duarum dictionum similium *an* et *anne* concursus fieret: vide ad ver. 855.

Ver. 854. *ubi*: B. *ibi*.—*æquo*: L. *æquor*; Π. *quo*.

Ver. 856. *functa*. Sic locum sum sinceritati restituimus ex ingenio. Pro vulgari editionum *victa*, Vind. V. ed. B. O. Δ. Π. Σ. dant *cuncta*; unde lectionem nostram parce detortam derivavimus: Ω. *insicta*; repetitis scilicet literarum ductibus vocis præeuntis. Pro *vi* denique, Π. dat *in*. Reliqui codices, si nobiscum fideliter collatores egerint, *vi victa*: quo ratio nostra longe est exquisitior, et mori magis affinis Lucretiano. Noster, iii. 814.

Magarum quia sunt expertia; sic ut inane est, Quod manet intactum, neque ab ictu *fungitur* hilum:

et alibi repetitis vicibus. Statius, silv. ii. l. 909.

— omnia *functa*,
 Aut mortura, vides.

Conferas eundem ad Theb. iii. 143. et nostrum supra, ver. 444. Eleganter Arnobius, lib. ii. p. 62. phrasim Lucretianam emulatione constantissimâ effingens: "Omnia enim passio leti, atque interitus, janua est; ad mortem ducens via, et inevitabilem rebus afferens *janua*." *janua*.

Ver. 857. *ut*: B. *ut*; Σ. *atque*.—*recidere*; M. *recidere*: V. ed. B. L. *re-*

dere; sed in L. a primâ manu, *recidere*, teste Havercampo.

Ibid. *autem*: i. e. contra, *an*, *an*, *an*, *an*: unde Romana vox.

Ver. 859. *auget alitque*. Cicero, de amic. ad finem:—"sed nec illa emuncta sunt, *alunturque* potius et *augentur* cogitatione et memoriâ."

Ver. 860. *et prior*: Δ. *ec*.—*sanguis*: Vind. L. M. *sanguis*.

Ver. 861. Abest hic versus G. P. Vind. B. L. M. Δ. Σ. Ω. legitur in Veronensi, et ex nostris Π. Eo omisso, mancus esset locus, ac nullo prorsus sensu, et constructione. Porro, voce *alienigenus* multoties usi sunt Valerius Maximus et de re rustica scriptores, ut *alienigena* ad substantivi formam plures alii.

Ver. 862. *Sine*: V. ed. B. L. M. Δ. Π. *Sine*.—*cibus*: V. ed. Δ. Π. *cibo*.—*dicent*: Π. *licet*. Et suspicio est pravitatis in *corpore*; nam scribitur in L. *core*, et in margine Vind. *core*: quamvis non per se displiceat phrasis *commixto corpore*: corpore scilicet miscello, et alienigenis ex partibus composito. Virgilius, Æn. xii. 835.

— *commixti corpore* tanto,
 Subsident Troci.

Verr. 863, 864. *Esse et*: L. *Esset*.—*Ossaque*: B. O. *Ossa*.

Ver. 866. *putentur*: omnes libri, *putantur*; sed quâ de causâ emendare non dubitaverim, statim liquebit; et norunt omnes, mutationem minus violentam non posse fieri, quam litera a tenui tantum

Præterea, quoniam cibus auget corpus, alitque;
 860 Scire licet, nobis venas, et sanguen, et ossa,
 Et nervos, alienigenis ex partibus esse:
 Sive cibos omneis conmixto corpore dicent
 Esse, et habere in se nervorum corpora parva,
 Ossaque, et omnino venas, parteisque cruoris;
 865 Fiet, utei cibus omnis et aridus et liquor ipse
 Ex alienigenis rebus constare putentur,

ductu calami supra exarato significetur. Pro constare: Π. *tum stare*; volens cum: vide ver. 818.

Ibid. *Ex alienigenis rebus*, et non ex consimilibus; quod sibi postulat ἰσοεισέμειαν doctrina, quam tuetur Anaxagoras.

Ver. 867. *venis*: ita solus antiquiorum P. nec loci tenor universus de sinceritate hujusce scripturæ sinet ambigi, quamvis G. Vind. L. M. O. Δ. Π. Σ. Ω. habeant *sanis*; V. ed. *sanis*; B. *sanguiniis*.—*mixta*: sic G. Vind. V. ed. B. M. O. Δ. Π. Σ. editi, *misto*. Error utique errorem peperit: nam vel semel deletâ horizontali notâ voci putetur superscriptâ, ne constructio laboraret, pro *mista* librarii *misto* sufficere; vel Latine linguae grammaticas rationes labefactari putabant, si neutro genere adjectivum ad substantivos masculinos, *cibus* et *liquor*, referretur. Perperam; similiter enim Livius, v. 44. 4. quem verissime corrigendum sic proponit Drakenborchius: "Qui effuso agmine *adventant*, gens est, cui natura corpora animosque, magna magis quam firma, dederit." Vulgo, *Quæ*, contra libros; et *adventat*. Plura si cupias exempla, tibi satis faciet Sanctius, in Minerv. iv. 8. qui nostrum etiam ex Livio, ut aeri vidimus, occupavit. Enim vero dudum affirmavi, errorem errore gigni; cuius simplex testis adsit Diodorus Siculus, xi. 89. Ἐστὶ δὲ καὶ το τελεος ἢ πλεονεξία διακρίνει μὲν, καὶ στοιχείαι καὶ ταῖς ἀλλαῖς ΚΑΤΑΛΥΣΣΕΙ ΚΑΛΩΣ πειραμαζόμεν. Vulgo legitur, καταλυτικὴν ἰσχυρίαν. Post quam scilicet se finalis, in-

truserat, necessaria visa est dictio a vocali incipiens: hinc *invenis* inventum scribis.

Ver. 869. *terram*: sic G. V. ed. B. Δ. Π. Ω. reliqui, *terras*; nimio autem sibilo nostræ aures facile carere possunt, et hæc varietas ejusdem dictionis lautis lectoribus arridebit.

Ibid. *Si sunt*: i. e. *quoniam* sunt. Sic S. Matthæus, iv. 3. Εἰ τις ἂν το Θεοῦ, ἔσται ὡς λίθος οὗτος ἀπὸ τοῦ θένοντος: i. e. "Quum sis Dei filius, hæc res potestatem tuam non superat." Sabinus etiam, epist. i. 93. quem, hac usus occasione, mendâ saltem simplice expurgatum, admovebo:

Pervagus hinc toto non felix differor orbe;
 Et, quocumque vocat fluctus et aura, vehor.
 Sed, si Tiresias tam læti providus augur,
 Quam verax vates in mala nostra fuit,
 Et terrâ et pelago, quidquid mihi triste canebat,
 Emensus, fato jam melliore vagor.

Vulgati in secundo versu dant, *feror*: illepidissime quidem, statim post *differor*. Virgilius, Æn. vi. 355.

Tris notus hybernas immensa per æquora noctis
 Fexit me violentus aquâ.

Operæ porro pretium fuerit de hac re Charisium, ii. p. 201. audivisse: "Si finitivis jungitur hoc modo, quotiens res factas significat, ut apud Ciceronem: "Si inlustrantur, si erumpunt omnia, mutet Catilina mentem." Sic quoque et perfecto jungitur; ut apud Virgilium: um:

"Si potuit manes accerrere conjuga Orpheus:
 "adfirmat enim potuisse." Ubi notes

Ossibus, et nervis, venisque, et sanguine, mixta.
Præterea, quæquomque e terrâ corpora crescunt,
Si sunt in terris, terram constare necesse est

870 Ex alienigenis, quæ terris exoriuntur.

Transfer item, totidem verbis utare licebit:

In lignis si flamma latet, fumusque, cinisque,

Ex alienigenis consistent ligna, necesse est;

Ex alienigenis, quæ lignis exoriuntur.

875 Linquitur heic quædam latitandi copia tenuis,

varietatem scripturæ; quæ Maronis editores haud effugit.

Ver. 870. *terris*: Δ. *terras*.

Ver. 873. *consistent*: V. ed. *constant*. Deinde hunc sequuntur in G. Vind. V. ed. L. M. O. Δ. Σ. Ω. hi duo versus lectionibus leviter variatis; ut in P. quoque, sed ordine inverso:

Præterea, tellus quæ corpora cunque alit, auget,
Ex alienigenis, quæ ligna exoriuntur:

quorum prior haud dubie adulterinus est, quum et orationis seriem interpellat, et ab argumento loci prorsus alienus interveniat: posterior autem verus est poetæ fetus; et verbis præcedentibus,

Transfer item, totidem verbis utare licebit, non defenditur tantummodo, sed omnino vel conviciis deposcitur. His de causis admittendum censui.

Ver. 875. Hunc ordinem verborum observant G. L. M. reliqui sedibus mutatis ponunt voces *copia* et *tenuis*. Si vero sic fuissent ab initio positæ, scribas turbaturos esse prorsus incredibile videtur. Sic autem pessime Veronensis:

Linquitur hic tenuis copia quædam latitandi: unde tamen vulgarium librorum ordinem se recte non habere suspicari licuisset. Similiter posuit dictionem Maro, geo. ii. 180.

Tenuis ubi argilla.

Ver. 876. *ut*: Π. *ex*; V. ed. B. *et*: nec male, si Δ. codicis lectio in sequente versu unâ ad hunc modum societur:

Id, quod Anaxagoras sibi sumit; et omnibus omnes

Res putat inmixtas rebus:

quæ facillimâ constructione decurrunt, et meo saltem sunt gustui vulgaris apidiora.

Ver. 877. Diogenes Cynicus, *παντα ἐν πᾶσι, καὶ διὰ πάντων ἔναι*, dixit: καὶ γὰρ ἐν τῇ ἀρτῇ κρέας ἔναι, καὶ ἐν τῇ λαχάνῃ ἀρτὴ καὶ τῶν σωματικῶν τῶν λίγων ἐν πᾶσι, διὰ τίνος ἀπλῶς πᾶσι καὶ οὐκ ἄν, ὑπερνομοῦν καὶ ἀσμιζομένων. BENTLEIUS.

Hæc habuit vir summus ex Diogene Laërtio, vi. 73. atque ita castigata liquit. Dubito an vere: saltem omittere debuerat καὶ, vel sic mutare, ΚΑΘΑ τῶν σωματικῶν: sed ipsius sententiæ obscuritas tentamina emendatorum periculosa facit.

Ver. 878. *Adparere*: Π. *Apellare*.—*plurima*: sic P. Vind. V. ed. B. G. L. M. O. Π. Σ. Ω. sed Δ. cum vulgaribus editionibus, *pluria*; ex temeritate editorum, citra omnem necessitatem.

Ver. 881. *minaci*: sic Vind. L. M. Π. Σ. Ω. *minace*, G; *minacis*, V. ed. B. et hæc ultima *minutas* etiam, vulgatam lectionem, posuit ad finem versus Δ. autem, vice sæpe *minaci*, dat *semine nati*.

Ibid. *minaci*: ex ornatu poetico pro terribili atque formidabili, atque adeo magno, gravique. Cum codicibus pluribus, *το minacis* non damnavissem; sed longe exquisitius est, quod dedimus, et magniloquorum poetarum audacibus ingeniis convenientius; epitheto scilicet ad *qualitatem* rei potius relato, quam ad

Id, quod Anaxagoras sibi sumit; ut omnibus omneis
 Res putet inmixtas rebus latitare, sed illud
 Adparere unum, quous sint plurima mixta,
 Et magis in promptu, primâque in fronte, locata:
 880 Quod tamen a verâ longe ratione repulsum est.
 Conveniebat enim fruges quoque sæpe, minaci
 Robore quom in saxi franguntur, mittere signum
 Sanguinis, aut aliquid, nostro quæ corpore aluntur:
 Quom lapidem in lapidem terimus, manare cruorem:

ipsam rem. Haud aliter equidem intelli-
 gam Virgilium, Æn. viii. 668.

— et te, Catilina, minaci
 Pendentem scopulo:

i. a. in scopulo vegrandi, ad auras distric-
 tum; in scopulo, qui se oppressurum esse
 ingentibus ruinis omnia minatur.

Ver. 882. in: hanc habent voculam
 Vind. V. ed. B. L. M. Σ. Ω. abest reliquis.
 Intelligas autem, vel per tmesim Lucretio
 vitatissimam, pro *infringuntur*; vel in
 robore, i. e. cum robore; ut Græci: vide
 nos, Silv. Crit. iv. p. 101. Valerius Flac-
 cus, l. 641.

— cum subito trifida Neptunus in hasta
 Cæreuleum fundo caput extulit.

Quam adeas etiam ad v. 349. et ibi Bur-
 mannum.

Ver. 883. *Sanguinis*: Ω. *Sanguis*.—
aliquid: Π. *aliam*; Ω. *alium*, cum edi-
 tionibus hodiernis, pro *aliorum*; male;
 quasi scilicet pronomen *eorum* optime, et
 ad optimorum scriptorum consuetudinem,
 subintelligi non poterat.—*quæ*: G. *quo*;
 Π. *cum*.

Huic versui subjicitur in libris communi-
 bus, qui sequitur:

Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem:

quem judicat Faber adulterinum esse, et
 natum ex glossemate, versûs 882. inter-
 pretamento. E meâ tamen editione ejec-
 tum nolui, sed in numerorum seriem non
 receptum, ne in hac re perturbatio fieret

ob admissum ver. 874. cum maximâ le-
 gentium incommoditate. Porro, inter
lapidi et *lapidem* interserunt in omnia
 vetusta exemplaria præter Δ. tam manu
 scripta, quam typis expressa; et *lapidem*
 legunt, pro *lapidi*; P. Vind. V. ed. B. Δ.
 Ω. et sic edendum censui. Pro *terimus*,
 L. M. *terremus*; O. *tenuem*; Σ. *tenuem*
in, mutatâ *tu* in *statione*. Mihi sane,
 quamvis olim ex innatâ sponte suspicione
 nigrum theta versui præfixeram, et spuri-
 um pronunciat etiam Bentleius, memet
 in omnia versanti persuasum est, optime
 libris stari posse, si accipias versum quasi
 per exegesisin addi, stomachante scilicet
 nonnihil, atque irridente ineptias adver-
 satorum Lucretio. Dixisse illum putes:
 “Dii, vestram fidem! perridicula plane
 “res hæc est, quam modo declaravi; fru-
 “ges sanguinem emittere! *lapidem* scili-
 “cet, in *lapidem* tritum, diffuere cruore!
 “Talia autem graves philosophos affir-
 “mare non erubuisse!” Hæc fortâsse
 lectores haud respuerint, cum sit exempli
 pessimi facinus, nisi in re prorsus deplora-
 tâ, et extra omnem cordatorum homi-
 num dubitationem jacente, surdas aures
 universorum codicum unanimi testimonio
 obvertere. A me saltem hanc contuma-
 ciam procedere nunquam velim, et parcis-
 sime processuram spondeo.

Ver. 884. *herbis*. Ita legitur in V. ed.
 B. L. M. O. Δ. Π. Ω. reliquis, *herbas*.
 quæ lectio placuit editoribus: sed immeri-
 to; quum sapiat importunam castigatio-
 nem grammatici minus docti, planiorem

Consimili ratione herbis quoque, sæpe decebat

885 Et laticis dulcis guttas, similique sapore

Mittere, lanigeræ quales sunt ubere lactis:

Scilicet; et glebis terrarum sæpe friatis

constructionem, et ad frigidiores orationis pedestris leges propius accedentem, desiderantis. Ordo et structura sic se habent: "Ratione quoque consimili in herbis, "sæpe decebat eas mittere—:" quibus nihil dilucidius aut elegantius optandum est.—decebat: Π. docebat.

Ver. 885. *laticis*: P. Vind. V. ed. L. M. O. Δ. Π. Ω. *latices*: unde cogitandum est, an contextus non debeat concinari, hac potissimum castissimorum librorum varietate nos impellente, ad scripturam codicis Π. qui suppeditat *guttis*, pro *guttas*; hoc pacto scilicet, si modo tolerari possit:

Et *latices*, dulcis *guttis*, simileque sapore,
Mittere—:

sic enim codex M. vice *et simili*. Hæc autem, utut nobis videantur elegantiam vere poeticam præ se ferre, et Lucretio dignissima, tutioribus posthabenda sunt.—sapore: Π. sapor.

Ver. 886. *quales*: Vind. Σ. *quali*.—*ubere*: Vind. Σ. *ubera*; B. *rubore*. Hic ordo est, et constructio: "Quales "sunt *guttæ* lactis in ubere lanigeræ "*ovis*:" vel, si malis, "Quales *guttæ* "*sunt ori* lanigeræ in ubere lactis:" cui rationi favet mox admoventus Tibulli locus, et noster, ii. 370.

Ad sua quæque fere decurrunt *ubera lactis*:
ut Varro *mammas lactis* dixit, observante id Preigero.

Ibid. *lanigeræ*. Sic sine substantivo Ovidius, met. viii. 312.

Protinus innumeris effectus *laniger* annis
Adtrahitur:

ut etiam Seneca, (Ædip. 134.

Laniger pingues male carpunt herbas:
et multoties Manilius.

Ibid. *ubera lactis*. Tibullus:

Ipse mella dabant quercus, utroque ferebat
Obvia securis *ubera lactis* oves.

Sed otiosum plane et iners est illud *securis*. Lege, *pressuris*; aut propius ad vulgatam lectionem, *sacturis*. Nam, opinor, terrigenæ illi, mutum et turpe pecus, *mulcralia* non dum habebant. BENTLEIUS.

Locus exstat in Tibull. i. 3. 45. Et posteriorem divinationem valde ingeniosam esse, atque acuminis vere Bentleiani, quis neget?

Ver. 887. *friatis*: V. ed. *fmatis*; B. *sinatis*; O. Δ. Π. *fricatis*; ut Σ. etiam in margine.

Ibid. *glebis terrarum friatis*: i. e. comminutis atque dispulveratis, ut Pius elegantissime vocabulum exposuit. Plinius, nat. hist. xxxvi. 39. de lapide quodam summe fragili: "Ipse tam mollis, ut "etiam digitus *frictur*." Varro, de re rusticâ, i. 9.—"si sit *terra alba*, si *nigra*, "si *levis*, quæ, cum fodiatur, facile *frietur*." In terrâ generis contrarii describendâ, vim dictionis *friare* Virgilius sic venuste dilatavit, geo. ii. 248.

Pinguis item quæ sit tellus, hoc denique pacto Discimus: haud umquam, *manibus jactata, facticit*,
Sed, picis in morem, ad digitos lenteat habendo.

Idem ibid. superius, ver. 204. hanc terram *friabilem*, vel solubilem, sic descripsit:

Nigra fere, et presso pinguis sub vomere terra,
Et cui *patre solum*, namque hoc imitatur arando,
Optuma frumentis:

quos versus neque Servius, neque alius quivis, quod sciam equidem, vel interpretum, vel editorum, intellexit. Hoc dicit limatissimus poeta: "Ea terra, cui so-

Herbarum genera, et fruges, frundeisque videri,
Dispartita, ac in terram latitare minute:

890 Postremo, in lignis cinerem fumumque videri,

Quom præfracta forent, igneisque latere minutos.

"lum est naturâ solubile, frumentis maxi-
"me idonea est: et ob hanc causam
"scilicet; quod per se habeat eam solu-
"tionem, quam unice volumus, et nihil
"aliud, aratris exercendis efficere. Fe-
"liciter itaque cum aratri officio terræ
"istius indoles conspirat." Nihil verius
hæc interpretatione. Conferas geo. i. 94
—100. Eadem operâ explanari potest,
atque a temerariis conjecturis vindicari,
Columellæ locus, v. 4. 2. Virgilianum
versum nomine laudantis: "Quæ (pas-
"tinatio) tamen ipsa pene supervacua est
"his locis, quibus *solum putre* et per se
"resolutum est; namque hoc imitatur
"arando, ut ait Virgilius: quod etiam
"pastinando:" i. e. quod facimus etiam
pastinando: nempe, tam arando, quam
pastinando, putrefacere glebas volumus:
præstantissima est igitur terra proprio in-
gemo friabilis, et præveniens quasi com-
moditate suâ naturali labores agricola-
rum.

Ver. 888. *genera*: Δ. *genere*:—*fruges*:
Π. *frigidos*.

Ver. 889. *Dispartita*: sic, probe et
emendate, Δ. Π. vulgo, *Dispartita*: vide
ad ver. 14.—*ac*: sic Σ. Aldina posterior,
et Juntina anni 1512; P. Vind. V. ed. B.
Ω. et, metri legibus repugnantibus; Δ.
Π. et vulgares editiones, *atque*. Nolim
interea lector arbitretur, me ignorare La-
tinos non temere admittere atque usur-
pare *et ac* ante dictionem a vocali incipi-
entem; sed vix credam illud *atque* decre-
cere potuisse in *et*; potuisse autem in *ac*,
longe credibilis videtur: et vulgarium
scriptorum leges non sunt ad libitum Lu-
cretio irrogandæ.

Porro, omnes omni genere, nisi fallor,
libri vetustiores habent *terram*; quod re-
gimen quum concoquere non quiverint
editores, ex proprio penu nobis *et terris*

editionum suarum deprompsere: vide nos
ad verr. 250. 1081. et locos ibi memoratos
hujusce libri. Non aliam recte retuleris
ad originem lectionem *ponebantur* in hoc
Vegetii loco, ii. 12.—"in *quâ* censu,
"genere, literis, formâ, virtute pollentes,
"milites mittebantur." Censu vero, vix
ex censu, ne retrahas ad *pollentes* juxta
cæterorum nominum rationem.—*minute*:
V. ed. *minutæ*: non repudiasset *minuta*,
sed nihil ausim sine auctoribus demutare.

Ibid. *Dispartita*. Animum advertas,
lector, ad adjectivum neutri generis sub-
stantivos femininos potissimum respiciens:
vide quæ notaverimus ad ver. 867. et Ou-
dendorpium ad Lucanum, i. 176.

Ver. 890. *fumum*: P. *sammum*.—Hic
et sequens versus absunt G. Ordinem ver-
borum sic Π. invertit:

————— *fumum cineremque videri*.

Ver. 891. *præfracta*: Π. *patefacta*.

Ibid. *præfracta*: *αποσυλασµενα*, a
fronte fracta; i. e. frusto quolibet dispa-
rato. Ovidius, met. xii. 356.

————— *solidoque revellere fundo*

Annosam pinum magno molimine tentat:
Quod quia non potuit, *præfractam* misit in hos-
tem.

Sic fortasse rescribendus est iste locus.
Mire fluctuant codices inter *dumo—ul-
mo—terra—franco—clivo*: unus autem,
quod sero intellexi, lectum præbet,

————— *fundoque evellere ab imo*.

Sed illud *solido* omnino tenendum est.
Arnobius, lib. viii. p. 246. "trahi alios
"cruribus, et claudicare, *præfractis*:"
ut superius idem, lib. ii. p. 50. Colu-
mella, ii. 2. 28.—"præfractas stirpes,
"summasque radices, quibus ager, arbus.
"to consitus, implicatur, omnes refodiat,
"atque persequatur:" quæ postrema sunt

Quorum nihil fieri quoniam manifesta docet res,

Scire licet, non esse in rebus res ita mixtas;

Verum semina multimodis inmixta latere

895 Multarum rerum in rebus communia debent.

Maronis imitatio ad geo. ii. 407. atque adeo receptam ibi lectionem asserunt:

Persequitur vitem, adtondens; fingitque putando.

Duo codices, *Prosequitur*; recte impro-
bante Burmanno.

Ver. 892. *Quorum*: Π. *Quo.—docet*: Ω. *deceit*.

Ver. 896. *At*: Π. *Ut.—inquis*: Δ. *ignis*.

Ibid. inquis. Lege, inquit. BENTLEYUS.

At cedo mihi effatum Anaxagoræ, quale vellem, et tua postulat emendatio; atque me habebis, vel codicibus reclamantibus, obtemperantem tibi, vir præstantissime!

Ibid. in magnis montibus. Virgilius, *Æn.* v. 449.

Aut idæ in magnâ radicibus eruta pinus.

Huic autem loco illustrando Lambinus bene consuluit ex Thucydide, lib. ii. *Ἡδη γὰρ ἐν ὄρεσιν ὕλη, τριψύδα ὡς αἰσίων πρὸς αὐτῇ, ἀπὸ ταυτοματὸς πυρ καὶ φλογὸς ὡς αὐτῇ ἀπὸ πυρ.* Et opportune admovit Havercampus Suetonium, iii. 6. quem accuratius interpunctum dabimus:—"digredi-
" ens inde, itinere nocturno discrimen
" vitæ adiit, *flammâ* repente *e sylvis* un-
" dique *erortâ*, adeoque omnem comita-
" tum circumplexâ, ut Livie pars vestis
" et capilli comburentur." *Flamma*
autem circumplexa est *πυρ ἀμφιλαφὸς* Græcorum, vel *το παντὸς ψηλαφωμένοι* scriptoris ad Hebræos, cap. xii. com. 18. de quo nos in *Silv. Crit.* iv. pp. 227, 228. Dignus est etiam, qui excitetur lectoribus, Vitruvius de archit. ii. 1. "Homines vete-
" re more, ut feræ, in sylvis et speluncis
" et nemoribus nascebantur: ciboque a-
" gresti vescendo, vitam exigebant. In-
" terea, quodam in loco (an *luco*?) ab

" tempestatibus et ventis, densæ crebrita-
" tibus, arbores agitata, et inter se terentes
" ramos, ignem excitaverunt." Cujus loci Preigerus etiam meminit, ut et Statii, *Theb.* vi. 109. minus ad rem. Adi porro nostrum, v. 1095. *Aurel. Vict. de viz.* illust. vii. 1.

Ver. 897. *summa cacumina*: ut de arbore Virgilius, si Virgilius, in *Cul.* 141.

Ipsæque excedunt ad summa cacumina lentæ.

Ubi summopere miror, elegantissimam vocem *excedunt* Heynio displicere potuisse.

Ver. 898. *facere*: V. ed. *fulgere*.

Ibid. validis austris: ut Tullius in *Arateis*, pereleganter:

At validis æquor pulsabit viribus auster.

Ver. 899. *flammai*: L. M. *flamma*, solenni errore.—*fulserunt*: P. Π. *fluxerunt*: neque elegantius suis hæc lectio destituitur; conferas enim nobis dicenda ad ii. 383. sed in hoc loco minus habet tempestivitatē, et felix librariorum aberrantium ludibrium judicari debet. Ita mox, ver. 902. "*semina ardoris confluzere*;" et apud Claudianum de *Serenæ laudibus*, commutantur hæc vocabula, ver. 90.

quacumque per herbam
Reptares, *fulere* rose; candentia nasci
Lilia.

Vulgo, *fluxere*: et sero intellexi Burmannum proposuisse *fulgere*: utrum velit, lector eligat; nobis ea varietas constructionis placet. Sic de rapt. *Pros.* ii. 150.

Hæc graditur, *stellata rosis*:

et Ovidius, *amor.* ii. 5. 37.

Quale *rose fulgent*, inter sua lilia mixtæ.

Vide autem *fulgere* et *fluxere* permutata librariis ad *Lucan.* vi. 129.—*flore*: B. *fulgure*; O. *rore*; *Vind. P. V.* ed. Π. Σ. Ω.

At, sæpe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus austris,
Donec flammæ fulserunt flore coorto:

fulgore: adeo, ut in plerisque editionibus exhibetur versus ad hunc modum:

Donec fulserunt flammæ fulgore coorto:

quem recepto vix minus elegantem dixeris. Voces perturbatas ordine Veronensis dedit:

Donec coorto fulserunt flammæ fulgore:

nec multo aliter B.

Donec coorto fulserunt fulgure flammæ.

coorto: II. *cornuco*: nec displicet. Virgilius, geo. iv. 98.

—— etucent aliæ, et fulgore cornucant.

Ibid. *flammæ flore*. Hanc locutionis venustatem ex Græcorum fontibus emanasse norunt omnes. Æschylus, Prom. vinct. 7.

Τὸ οὖν γὰρ, ἈΝΘΟΣ παντὶς ΠΥΡΟΣ, ΣΕΒΑΣ
Θεοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦτο:

sic ut nos olim legendum proposuimus ac distinguendum, ad Silv. Crit. i. p. 91. nec pœmitet, faventibus scholiastæ, et Eustathio, ad Il. i. 212. *Ἀνθὺς ἐν Περσέῳ* ANΘΟΣ ΠΥΡΟΣ *λεγει*. Jam vero dicere *Fulcani florem* simpliciter, flammâ non consociatâ, longe foret, me iudice, insulsißimum. Legitur vulgo, *εἰλας*. Hinc etiam emendandum est Inus Euripides fragmentum apud Stobæum et Pindari scholiasten; (vide Valck. Ammon. animadvers. p. 139.) in quod singulari cum audaciâ et successu nullo, calamos distinxere Scaliger et Valckenaërus:

Ἰσὺς δὲ μὲντοι τοῦδ', ὃ σὺ γὰρ καὶ λαμπρὸς ἰδανὸς λῆσας
Περσέῳ ἈΝΘΟΣ

Vulgo, *αὖ γὰρ* quod ferri poterat, sed elegantissimo poetâ unice digna est nostra divination. Pulchre Avienus sub initio Arat. phæn. de Jove:

Ἡς et flammæ animæ.

Porro, illud *λαμπρὸς* Euripidis undequaque inculpabile est, et res ipsa citra morosorem verborum singulorum exactionem satis illustratur Pindaro. Similem *λαμπρὰ* recte pastoribus Virgilianis dederim, geo. ii. 303.

Nam sæpe incautis pastoribus excidit ignis,
Et totum involvit flammis nemus—.

Martianus Capella, vi. 21.

Tuque ignis flus es, clus et γλαυκῶσι ἄθροα.

Atque, haud vulgari cum venustate, Marius Victor, in gen. i. 98.

Astraque, distinctis cœlum pingentia zonis,
floribus ætheris varios vibrare colores.

Addam Orphei fragmentum, apud Proclum in Timæum, lib. iii. p. 137. ed. Bas. sic ut illud castigandum puto:

Εἴθε Δὴ θρασυ γυνὴς παλαιαὶς ἴλις
Εἴθε σφοδρὸς, κρηττὴ, ἀμύδρῳ ΠΥΡΟΣ ἈΝΘΟΣ,
ΚΟΣΜΟΥ ΕΝΙΘΡΩΣΚΩΝ καίλαμασι.

In libris, *ἀθρασυ* unde critici, *ἀθρο θρασυ*: sed potius crediderim negligentem scribam similium ductuum nimietate peccavisse. Et vulgo, *πορμὸν ὑθρῶσκα*. Cum locutione vero *πορμὸν καίλαμασι*, committas Carum nostrum, iv. 172.

—— magnas cali complectere cavernas.

Hinc autem percipias Flori venustates, ad i. 22. L. "Hæc est secunda ætas populi Romani, et quasi adolescentia: quâ maxime viguit, et quodam flore virtutis exarsit, ac ferbuit: ita, quæ inerat, quædam adhuc ex pastoribus feritas, quiddam spirabat indomitum." Sic legendum: vulgo, *viruit*; eleganter per se, sed, an maxime viruit elegantem scriptorem deceat, valde dubito. De his autem vocibus permutatis, vide ad ver. 675. supra. Sic Livius, i. 57. "Si vigor juveniles inest:" et Horatius, od. ix. 4. 5.

- 900 Scilicet; et non est lignis tamen insitus ignis;
Verum semina sunt ardoris multa, terendo
Quæ quom confluxere, creant incendia sylvis.
Quod, si facta foret sylvis abscondita flamma,
Non possent ullum tempus celarier ignes:
905 Confacerent volgo sylvas, arbusta cremarent.
Jamne vides igitur, paullo quod diximus ante,
Permagni referre, eadem primordia sæpe
Cum quibus, et quali positurâ, contingantur;

Olim *juventas*, et patrius *vigor*—

Et *ita quæ*, pro *itaque*, ipse etiam proprio ex acumine reposueram.

Ver. 900. *Scilicet*. Solennis est nostro formula, quoties, postulato adversarii concessio, subruere conclusionem parat: vide supra, ver. 809.—Cæterum, voces *lignis* tamen *inversæ* leguntur in Π.

Ver. 901. *ardoris*: V. ed. *arboris*.—*terendo*: Π. *tenendo*.

Ibid. *semina ardoris*. Ex Homero, quem longo agmine secuti sunt hactenus posteriores, Od. E. 490.

ΣΠΕΡΜΑ ΠΥΡΟΣ *καὶ* αἰῶν,

Hinc Pindarus, Ol. vii. 87. cujus scholiastes ad Homeri locum provocat:

Καὶ οὐ γὰρ αὐτὸς ἐκ γένεως
ΣΠΕΡΜ' αἰῶνος ΦΑΙΟΓΟΣ *εἶ*.

Virgilius, *Æn.* vi. 6.

————— querit pars *semina flammæ*,
Abstrusa in venis *allicis*:

unde idem pendet ad geo. l. 131.

Mellaque decussit foliis, *ignemque remotis*.

Porro, locus est Manilii ad Lucretii illustrationem opere summo faciens, i. 854.

Sunt autem cunctis permixti partibus ignes;
Ac silice in durâ, *viridique in cortice*, ædem
Inveniunt, cum *silice*, *in collibus*, crematur:
Ignibus usque adeo natura est omnis abundans.

Ver. 902. *quom confluxere*: P. tum cum *fluere*: V. ed. Π. cum *fluere*; errore ad eum fontem referendo, quem ad verr. 835, 833. aperuimus.

Ibid. *confluxere*. Multam habet elegantiam hoc vocabulum de *ignibus* adhibitum: videas animadversiones meas in ii. 583. Alcimus Avitus, ii. 347. *oppido* pulchre, de Sodomâ:

————— *restinguit fœminis inter*,
Quæ non exstinxit ferventia crimina sœtas.

Hinc emendate constituas ad librorum fidem Claudiani locum exquisitissimo sermonis artificio perpolitum. Imitatio est Virgiliana; et credideris eum cum magistro de palmâ concertare voluisse. Legitur ad ver. 194. de quarto consulatu Honorii:

————— ventura potestas
Claruit Ascaneo, subitâ quum luce comarum
Innocuus flagraret apex; *fluideque volutus*
Vertice, fatalis redimiret tempora candor:

i. e. fluidis vorticibus, vel verticibus, (nam hæ voces prorsus eadem sunt, priore formâ ad vetustiorum orthographiam compositâ, ad nuperam posteriore) se volvens. Vulgo legitur, *Phrygio*. Virgilius, *Æn.* xii. 672.

————— flammis inter tabulata volutus,
Ad cœlum *undabat vortex*.

Communem nostram humanitatem expertus est Heinsius, qui *eo Phrygio* anteponendum arbitratu est.

Ver. 903. *facta*. Sic omnes scripti, et editi plures antiquissimi; *tanta*, nonnulli ex editis: male. *Facta flamma* est jam formata, et in corpus vividum, confluis seminibus, globata: i. e. "si flamma
"jam perfecta in sylvis delitesceret, sta-

Et quos inter se dent motus, adcipiantque?

910 Atque eadem, paullo inter se mutata, creare
Igneis e lignis? quo pacto verba quoque ipsa
Inter se paullo mutatis sunt elementis,
Quom ligna atque igneis distinctâ voce notemus.

Denique, jam quæquomque in rebus cernis apertis,

915 Si fieri non posse putas, quin material
Corpora consimili naturâ prædita fingas,
Hac ratione tibi pereunt primordia rerum:

"tim erumperet, et late omnia incendiis
"conficeret."—*abscondita*: Σ. *ascondita*.
Ver. 904. *ullum tempus*: Σ. *ullis lignis*—*tempus*: O. Δ. *lumen*; et abest omnino vocabulum Π. cum Vind.

Ver. 905. *volgo*: i. e. "passim, indiscriminatim," probe Pius. Maro, geo. iii. 946.

————— *nec funera volgo*
Tam multa informes uras, stragemque, dedere.

Ver. 906. *Jamne*: Π. *Nonne*: et Δ. interponit et post igitur.

Ver. 908. *et*: Π. *est*; Δ. *aut.*—*continuantur*: Π. *contineantur*, ut supra, ver. 818. sed variantium loquelarum jucunditas lapidissimo poetæ concedatur:—i. e. "cum quibus corporibus, et quali modo positis, communes tactus habeant, atque societatem." O. *continuantur*.

Ver. 909. *motus*: Δ. *tactus*.

Ver. 910. *mutata*: Π. *multa*.—*creare*: B. *cruore*,

Ibid. *inter se mutata*: respectu posituræ scilicet, magnitudinis, ac speciei; non autem naturæ, quæ æterna est, nec patitur mutationem: vide verr. 237. 501. 606.

Ver. 911. *lignis*: G. *lingnum*; L. *lignum*: quæ varietates quorsum tendant, non valeo dispicere. An, "igneis, et lignum?" Mox paullo abest Ω.

Ibid. *mutatis elementis*: partim scilicet specie, sed potissimum positurâ; quum major literarum numerus sit e consimilibus utriusque dictioni.

Ver. 913. *distinctâ notemus*: O. Δ. *distracta notamus*.

Ver. 915. *non*: deest L.—*putas*: Π. *putes*.

Ver. 917. *Hac*: G. L. M. *Hæc*. Latet aliquid; nec tamen huic stationi variatio conuenit: utinam sic liceret interpolare!

Hac ratione tibi hæc pereunt primordia rerum: i. e. "hoc pacto hæc consimilia primordia, de quibus somnias, ad nihil tibi funditus redibunt: nam quid manifestius est, quam ea nec cachinnis concuti, nec lacrymis madescere?"

Ver. 918. *utei*: Π. *ut.*—*tremulo*: M. *temulo*, et in Pii codice, ut ipse vocat, reverendæ vetustatis, *temulo*: sed nihili faciendâ est hæc varietas, quæ originem habet ex erasâ virgulâ, litteram *r* in libris scriptis aliquoties solitâ representare.—*cachinnent*: Π. *cachinet*.

Ibid. *risu concussa cachinnent*. Juvenalis, sat. iii. 100.

————— *Rides? majore cachinno*
Concutitur:

et Horatius, epist. ii. 2. 84.

————— *statuâ tacturnius exit*
Plerumque, et risu populum quatit.

De contrario autem animi affectu similiter Ovidius, versibus verissimo Musarum nectare contactis, amor. iii. 9. 12.

Exciplunt sparsæ lacrymas per colla capilli,
Oraque singultu concutiente sonant.

Nonius fructuose potest admoventi: "Ca-

Fiet, uti risu tremulo concussa cachinnent,

Et lacrumis salsis humectent ora, genasque.

920 Nunc age, quod super est, cognosce, et clarius audi:

Nec me animi fallit, quam sint obscura; sed acri

"chinnare non de risu tantum, sed et de

"sono vehementiore, vetustas dici voluit.

"Accius Phoenissis:

"Simul et circum stagna, sonantibus

"Excita saxa, sæva sonando

"Cum crepitu clangente cachinnant."

Sic legendi sunt hi versus anapestici. Vulgo, magna sonantibus, insulse ac *καταρκελως*: confer Virg. geo. i. 371. Senec. Troad. 174. Mallem etiam *plangente*: vide Virg. geo. i. 334. et similiter adhibitam Catullo vocem *cachinnus* ad ver. 8. hujusce libri, nostram divinationem *plangente* confirmanti. Porro, de confusis vocabulis *sono* et *tono*, nos ad Virg. *Æn.* xii. 366.

Ver. 919. *salsis*: B. O. et Pius in notis, *falsis*; inepte.—*humectent*: Il. *humectet*.

Ibid. *lacrumis salsis*: *πικρὰς δακρυάς*: ut supra ver. 126.

Ibid. *lacrumis humectent ora*. Virgilius, *Æn.* i. 465.

———— *largoque humectat flumine vultum*:

et ejusdem operis xi. 90.

It *lacrumans*, guttisque *humectat* grandibus ora.

Ovidius etiam, eà cum mollitudine carminum, atque mitiorum affectuum tene-ritate, quæ universam gentem togatam longe longèque post se reliquit, neque vel Euripidi primas cesserit, me saltem ju-dice; met. ix. 655.

Muta jacet; viridesque suis terit ungulbus
herbas

Byblis, et *humectat lacrymarum* gramina rivo.

Maronem subsequitur, ut passim, Statius, Theb. iv. 591.

———— *largis humectant imbribus ora*.

Ibid. *lacrumis genas*. Idem Mantua-nus, *Æn.* v. 173.

Nec lacrumis carere gena.

Ver. 920. *clarius audi*. Idem, *Æn.* ii. 705.

———— et jam per mœnia clarius ignis
Auditur:

eleganter et poetarum more, pro *clarius auditur*.—Cæterum, vice *audi*, V. ed. aude.

Ver. 921. *fallit*: B. *fallunt*.

Ibid. *acri thyrso*. Virgilius, *Æn.* xii. 392.

———— *acri quondam cui captus amore*—

qui totam horumce versuum suavissimo-rum seriem per eminentiorem similitudi-nem, certandi cupidus, sic effinxit: geo. iii. 289.

Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam sit, et angustis hinc addere rebus honorem:
Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor; juvat ire jugis, quæ nulla priorum
Castalliam molli divertitur orbita clivo.

Sic olim vidi rescribendum esse in secun-do versu, ignarus juxta cum ignaris maxi-me, Burmannum hanc emendationem præcepisse. Liber unus apud Heyni-um nobis adstipulatur. Hos autem locos primus commisit Macrobius, vi. 2. init.

Ver. 922. *Percussit thyrso laudis spes*. Huc respexit Virgilius, ad *Æn.* ix. 197.

Obstupuit, magno *laudum percussus amore*,
Euryalus:

nec minus ad geo. ii. 475.

Me vero primum, *dulces* ante omnia, *Musæ*,
Quarum sacra fero, ingenti *percussus amore*,
Adcipiant.

Hæc etiam in animo habuit Horatius, ubi, poetici furoribus instinctus, et vere *Supremus*, in simili materie versatus est, od. ii. 19. 8.

———— parce, Liber,
Parce, *gravi* metuende *thyrsi*:

Percussit thyrsos laudis spes magna meum cor,
 Et simul incussit suavem mihi in pectus amorem
 Musarum: quo nunc instinctus, mente vigenti
 925 Avia Pieridum peragro loca, nullius ante

quod et Lambinus monuit. Bene interea
 Havercampus: "Summe elegans! quod-
 "que pulcherrime illustrat illud Ovidii,
 "epist. xiii. 33.

"Ut quas pampinea tetigisse Bicorniger hasta
 "Credetur, hoc illuc, quod furor egit, eo.

"Quare musa nostri Statius notata, silv.
 "ii. 7. 76.

"Docti furor arduus Lucretii."

Porro, vice *Percussit*, V. ed. *Percussit*
 habet.

Ver. 923. *incussit suavem amorem*. Non
 multo aliter Horatius, epist. i. 14. 22.

————— fornix tibi et uncta popina
Incitant urbis desiderium:

nam vix invenies dictionem *incutio*, nisi
 ad res injundas et affectus inimicos,
 alibi adhibitam; vide supra ver. 20.

Ver. 924. *instinctus*: V. ed. *indistinctus*.

Ibid. quo *instinctus*: nempe amore
 Musarum. Non alienus est Valerii Maxi-
 mi locus de Platone, i. 6. fin. "At milii
 "quidem illae apes, non montem Hymet-
 "tum, thymi flore redolentem, sed Mu-
 "sarum Heliconios colles, omni genere
 "doctrinae virentes, dearum instinctu de-
 "pastae, maximo ingenio dulcissima ali-
 "menta summæ eloquentiæ instillasse vi-
 "dentur."

Ibid. *mente vigenti*. Cicero, de fin. ii.
 14. "Homines enim, et, si aliis multis,
 "tamen hoc uno a bestiis plurimum dif-
 "ferunt, quod rationem habeant a naturâ
 "datam, mentemque, et acrem et vigen-
 "tem, celerrimeque multa simul agitan-
 "tem—" Nonius Marcellus, v. 44.
 "Inter *vegetum* et *vigens* hoc interest:—
 "vegetum corporis, *vigens* etiam animi,
 "possumus dicere, ut in multis." Hinc
 proprie admodum Horatius, sat. ii. 2.
 81.

Alter, ubi, dicto citius curata, sopori
Membra dedit, vegetus præscripta ad munia
surgit:

i. e. alacri corpore, et ad diurnos labores
 obeundos vivo. Et locus ita debet in-
 terpungi: nam cave referas *ea dicto ci-*
tius ad verbum *surgit*, cum commentatore
 Cruquiano.

Ver. 925. *loca*: V. ed. *locus*.

Ibid. et ver. 926. *nullius ante Trita*
solo. Hæc Oppianus, quem Lambinus
 admovit, imitatus est, ver. 20.

Εγρη, και τρηχυλας ιασηνους αναρην,
 Την μερσην η αν τις ης ιασηνους αυδης

ubi consulas animadversiones De Ballu,
 et interpretes ad Propert. iii. 1. 3.

Primus ego ingredior puro de fonte sacerdos:

nostrum manifesto respicientis, qui Ma-
 nilio præluxit, sub operis initio:

————— primusque novis Heliconia movere
 Cantibus, et viridi nutantes vertice sylvas;
 Hospita sacra ferens, nulli memorata priorum.

Ita locum oportet interpungas: confer
 Virg. geo. ii. 476.

Ibid. *solo*: i. e. fundo pedis. Iaido-
 rus, origg. xi. 1. sic castigandus: "*Solum*,
 "inferior pars pedis, dictum, quia eo *terrae*
 "vestigia imprimimus: sed et *solum* dicitur
 "omne, quod aliquid sustinet, quasi *solu-*
 "dum: unde et *terrae solum*, quod cunc-
 "ta sustineat; et *solum pedis*, quod totam
 "corporis molem *portet*." Vulgo legitur,
terra solum, et *portat*. Confer Servium,
 ad Æn. vii. 111. v. 199. Varro, de re
 rust. i. 47. quem suscitavit Faber, ita est
 ad libros MSS. exigendus: "quo pecus
 "a prato ablegandum, et omne jumen-
 "tum, ac etiam *hominem*: *solum* enim
 "hominis exitium herbarum, et seminum fun-
 "damentum." Vulgo, *homines*: sed vide
 nos supra, ad ver. 112. de hoc regimine.

Trita solo: juvat integros adcedere funteis,
Atque haurire; juvatque novos decerpere flores,
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora Musæ.

Ibid. *integros funteis*: i. e. ab usu hominum integros—quos nullus attingit—nemini delibatos. Hinc autem locum Cæsaris intelligas, bell. civ. i. 49.—“*loca trans flumen integra*, quo omnino Cæsar adire non poterat:” *intacta* scilicet; quorum pabulum, atque frumentum, nemo subduxerat. Hinc etiam mentem Sallustii, ad Jug. 63. 3. de Mario loquentis, apertiore dabo. “Ita inter artis “*bonas integram ingenium brevi adolevit*:” i. e. ingenium, unde nihil *decerperant* prava studia—malis artibus non *attenuatum* atque *imminutum*. Illud *brevi*, in quo hæsit Cortius, innuit Marium solito maturius suam animi firmitatem adeptum esse, nullis illecebris progressus ejus impediens, aut agentibus transversum. Pulchre autem Petronius post neminem, cap. 5.

— det primos versibus annos,
Mæoniumque bibat felici pectore fontem:

ubi pluribus de hac imagine interpretes. Faber etiam opportune Flaccum admovit, od. i. 26. 6.

— O! quæ *fontibus integris*
Gaudes, apricos nocte *flores*,
Nocte meo Lamiæ *coronam*,
Pimplei dulcis.

Omnia vides ad Lucretii versus delineata. —Vel *integros* pro *puris*; utpote quos nemo contigerit ac *turbauit*. Cicero, de senect. 22.—“sed cum omni admixtione “*corporis liberatus, purus et integer esse “cepisset, tum esse sapientem*.”

Ver. 927. *juvatque*: abest que V. ed. II.

Ibid. *novos decerpere flores*. Horatius, od. iii. 27. 43.

— meliusne fluctus
Ire per longos fuit, an *recentis*
Carperet flores?

Ovidius, fast. v. 255.

Propterea hærentem *decerpet pollice florem*.

Idem, remed. amor. 103.

— delectat Veneris *decerpere flores*.

Sic legendum; non *præcerpere* cum Heinsio, nec *fructus* cum libris nonnullis MSS. Animo utique cultissimi vatis inhærebat Pindarus, Nem. vii. 78.

Και μάλ', αὐτὰ τὰ ὑπερ' ἈΝΘ' ἈΦΡΟΔΙΣΙΑ.

Ubi in transitu leviter corrigas scholasten: *οὐκ ἔπος ΕΝΕΞΤΙ τῶν*. Libri dant, *οὐκ ἔστι*. Denique, *ex novos flores* Lucretii opponere voluit Horatius suum *Undique decerptam olivam*, od. i. 7. 7. nostri memor:

Undique decerptam fronti præponere olivam:

quasi fuerit poetis materies vulgatissima laudes Athenarum canere; uti locum optime Bentleius cepit, et explicuit. Valens nuper editor Londinensis cum suo *Indeque*, scriptoris mentem nullâ tenus attingente.

Ver. 928. Libri nihil variant, ideoque demutem nihil; sed mirari liceat in loco, poetarum venerum refertissimo, non inveniri vocabulum exquisitius, et a sermone pedestri remotius aliquantulo, atque etiam in hac re proprium in primis; nempe,

Insignemque meo capiti *metere* inde coronam: literulâ simplice mutatâ. Virgilius, geo. iv. 54.

Purpureosque metunt flores:

Martialis, x. 93. 5.

Ut *rosa* delectat, *metitur* quæ pollice primo: eundem Maronem æmulatus, Æn. xi. 68.

— *virgineo demissum pollice florem*.

Addam Claudianum, rept. Pros. ii. 132.

Narcissumque metunt—

et emendabo Sophoclem, CEd. Col. 703.

930 Primum, quod magnis doceo de rebus, et artis
Religionum animum nodis exsolvere pergo:
Deinde, quod obscurâ de re tam lucida pango
Carmina, Musæo contingens cuncta lepore:

Γλαυκὸς παιδοτράφος πολλὸν εἰλας
Το μὲν σὺ, ὅτι πᾶς, ὅτι γὰρ
Σοφιστῶν, ἄλλων, χεῖρ ΚΕΡΞΑΣ.

Vulgo, *σφραγίς*, minus eleganter. Mos-
chus, ii. 32.

ἢ ἰσὺ' αὖ λαμπρὸς αἶψαν λαμὲ ΚΕΡΞΟΙ.

Æschylus etiam, Supp. 674. sic legendus:

———— ΜΗΔ', Ἀφροδίτης
Ἐκαστῶν, ἡρωικῶν Δ-
ρῶν ΚΕΡΞΕΙΩΝ αὐτῶν:

et alii passim: sed tempus est receptui
cære.

Ibid. *Insignem coronam*. Virgilius, *Æn.*
vii. 75.

———— *ad censa coronam,*
insignem gemmis.

Ver. 929. *velarint*: L. O. *velarunt*.

Ibid. *velarint tempora*. Maro, *Æn.* v.
72.

———— *velat maternâ tempora myrto.*

Ver. 950. *doceo*: V. *ed. decet*; B.
doceat.

Ibid. *magnis de rebus*. Horatius, sat.
i. 5. 28.

———— *mihi magnis de rebus, uterque,*
Legati.

Ver. 931. *animum*: sic omnes scripti at-
que editi veteres: cujus in locum suffecerunt
editores *animos*; propriis magis auribus
monstramus, quam Lucretio, atque ipsi ve-
ritati, consulentes. Nobis non licet esse
tam fastidiosus. Lactantius tamen legit
animas, inest i. 16. si fides editoribus
habenda sit.—pergo: L. M. *porgo*; vere,
ut poto.

Ibid. *exsolvere pergo*: i. e. paro, ope-
ra novo. Virgilius ad eundem modum,
Æn. xii. 586.

Atque frequent alii, et pergunt defendere muros.

Sic castigandum ex codice: vide quæ nos
commentati nuper sumus ad ejusdem geo.
i. 511.

Ver. 932. *Deinde*: Π. *Denique*; quæ
vocabula superius quoque librariis com-
mutata vidimus, ver. 747.

Ibid. *obscurâ re*. Mantuanus, *Æn.* xi.
543.

Rem nulli obscuram—.

Ver. 953. *Musæo*. Vocem excepit
Germanicus in Arat. 219. de *Pegaso*,
versibus præstantissimis:

Gorgonis hic proles, in Pierio Helicone,
Vertice quum summo non dum decurreret unda,
Musæu fontes dextri pedis ictibus haudit.

Ibid. *contingens lepore*. Idem verbi
sensus est, qui Virgilio in geo. iii. 448. et
alibi:

———— *tristi contingunt corpus amurcâ.*

Neque aliter Plinius, et de re rusticâ
scriptores. Arnobius, lib. iii. p. 108.
“Quisquamne est hominum, *rationis* ali-
“cujus *sapores* *contactus*, qui pilos et la-
“nugines credat in deorum corporibus
“nasci?” Versus Homericus, in Od. 9.
547. memor videtur fuisse scriptor eru-
ditissimus:

———— ἴσ' αἴσθησις ἐπὶ τερψίαντι σπασίδεσσιν.

Interes, his quamvis auctoritatibus sim
suffultus, animi dubius adhuc pendeo, u-
trum hoc voluerit Lucretius, an *contin-*
gens, vel *contingens*, a *tinguo*: quam
sententiam Lambinus fidenter damnat:
sed, non temerariâ dijudicatione res est,
nisi plurimos locos veterum emendatum
ire pro arbitrio volueris. Adsit Manilius,
iv. 528.

Nec triste Ingenium, sed dulci tincta lepore
Corda, creat; vocisque bonis, citharæque so-
nantis,
Instruit; et detes salubris cum pectore jungit.

Id quoque enim non ab nullâ ratione videtur;

935 Sed, velutei pueris absinthia tetra medentes

Quom dare conantur, prius oras, pocula circum,

Contingunt mellis dulci flavoque liquore,

Ut puerorum aetas improvida ludificetur

Sic certissime ad membranarum testimonium castigandus locus est. Vulgo, *dotes alto*. Erat nimirum *saltatio* res summi artificii et egregii leporis apud antiquos, quod ex innumeris auctorum locis manifestissimum est, et norunt omnes. Quod enim rogat Bentleius, "Sed quid erit *pectore* nude positum?" ex suo Horatio sibi hoc auferat responsum, ex epist. i. 4. 6. ne alios advocem:

Non tu corpus eras sine pectore—

Grata lectoribus accesserit Q. Curtii peridus pulcherrima, vi. 4. 22.—"frequens arbor faciem quercus habet, cujus folia multo *melle tinguntur*; sed, nisi solis ortum incolae occupaverint, vel modico tepore sucus exstinguitur:" ut statim noster, ver. 937. ubi nos plura:

Contingunt mellis dulci flavoque liquore.

Notanda est autem locutio Curtiana, *sucus exstinguitur*: i. e. exhauritur atque evanescit; exquisitiore scilicet sensu vocis, uti noster, ii. 827.

Evanescere paulatim, *stinguere*, colorem.

Ver. 935. Egregiam sane similitudinem ex thesauris suis nobis Lucretius deprompsit, et quæ magnam laudem atque admirationem ei apud veteres conciliavit, certatim quasi scriptis propriis, ut pannum quandam purpureum, contextentes. Locos tamen universos lectoribus coram sistere nec frugiferum satis fuerit, et summopere molestum. Certiores autem faciendi saltem sunt, me repositum malle. Nam, vice *es* *sed* librorum; hoc, ni fallor, postulantis sermonis ac structuræ rationibus: sed neque omnino ex emendationis prurigne temeriter novatrice, quum non aliter compareant verum in codicibus ad iv. 11.

ubi locum poëta repetitum dedit, atque in quibusdam exemplaribus Quintiliani, instt. iii. initio.

Ibid. *tetra*: i. e. amara, (vide ver. 933.) uti bene Nonius, Lucretii versum laudans: qui legit, "*Ac veluti*—:" adeo ut vulgatum *Sed*, quod tamen non putavimus rejiciendum, ægerime quidem se tueri poterit. Vide Nonium.

Ibid. *medentes*: participium pro substantivo *medici*, ut alii non raro in utraque linguâ scriptores. Testi sit Callimachus, in Dian. 1.

*Aprylon, u yap elappon AEIAONTEXXI lav
horas,
Υποσημα.*

Ovidius, epist. v. 147.

Quæcumque herba potens ad opem, radique
medenti

Utilis, in toto nascitur orbe, mea est:

uti vere restituit Heinsius, pro *medendi*; quem videas. Et nos alibi de hac re; sed locus excidit memoriæ.

Ver. 937. *dulci flavo*: editi quidam, *dulcis*; et *flavi*: non male; sed stari vulgatis malim.

Ibid. *Contingunt mellis liquore*: i. e. fortasse, *Contingunt*; prout videtur accepisse Hieronymus in Rufinum, huc alludens, quem Lambinus excitavit: "Idcirco te veneni calicem *circumlinere* melle voluisse, ut simulata dulcedo virum pessimum tegeret:" quibus verbis etiam, Lucretium respicientibus, usus est Symmachus in epistolis, eodem Lambino citante. Hinc forte an corrigendus sit Plautus, Truc. i. 2. 76.

In melle sunt lingue fide vestrae, atque orationes.

Lacteque: corda felle sunt *fide*, atque acerbis aceto:

Labrorum tenuis; interea perpotet amarum
 940 Absinthii laticem, deceptaque non capiatur,
 Sed potius, tali facto recreata, valescat:
 Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
 Tristior esse, quibus non est tractata, retroque

i. e. *inita melle*: vulgo, *sita*; quod nimirum vix tolerabile videtur.

Porro, pro *Contingunt*, apud Fabium, l. c. habemus *Aspirant*, mendose pro *Aspergunt*, ut probe iudicat Lambinus, et interpretationem fuisse *ex Contingunt* (i. e. *contingunt*) itidem probe censet. Philoxeni glossarium: "*Aspergo, σπινω*" "*ex*:" et "*Contingo, κωσσω*." Scribe, *Continguo*. Sed hoc in dubio est, et nihil confidenter dixerim: committas enim Hom. II. l. 214. cum imitatione Virgiliana, geo. iii. 403.

Ver. 938. *ætas inprovida*: i. e. ignara atque incauta; quæ non potis est providere, et *prospiciendo* sibi cavere et consulere, quum nulla rerum experientia contigerit. Hac autem providentiâ, quæ ex præteritis futura colligit, nihil magis homines a bestiis distinguit; unde Orosius haud inscite, hist. i. l.—"quasi vero *ed tenuis humanum genus ritu pecudum vixerit*, et tunc primum, veluti ad non *vam providentiam* concussum suscitatumque, evigilarit." Quæ sunt admodum venusta: neque ad locum immemor est Lucretii sui Havercampus.

Ver. 939. *Labrorum*: L. M. *Laborum*: quasi pro *labiorum*, inquit Havercampus: imo potius dixerim, *derasâ*, vel non observatâ collatoribus, minutiore notâ litterarum in membranis aliquoties indicante.

Ver. 940. *capiatur*: Vind. O. Σ. *capiatur*: ut Π. in sequente versu, *valescant*.

Ibid. *decepta non capiatur*: i. e. mellis gustu prævio decepta, non capiatur morbo, atque devincatur, sed ad salutem recuperetur. Lucretii mentem, cum pluribus aliis, Donatus neutiquam tenuit, ad Terent. Ean. iii. 3. 9. Has autem proximitatum deficiat in cognatis dictionibus nimis pu-

eriliter poeta noster sectari nobismetipsis saltem, Adrasteam tamen venerantibus, videtur; id, quod supra monere non reformidavimus, veritatis unice studiosi, neque ad errores vel ipsius Lucretii, ex amore nimio suscepti operis, stulte caligantes.

Ver. 941. *tali facto*. Ovidius ex Ponto, iii. 2. 102.

Cum turgent diros *talisa facta* Getas.

Facessat autem hinc saltem bonus Lambinus cum suo *tactu*, in contextum recepto, per eam temeritatem interpolandi, quæ sibi plura in Lucretium, quam in alium quemvis scriptorem, permittenda censuit; unde nobilissimus poeta tantum non Deiphobus alter nobis denique evaserit;

lacer crudeliter ora,
 Ora, manusque ambas; populataque tempora
 raptis
 Auribus, et truncas inhoneste volnere naris.

Ver. 943. *retroque*: P. V. ed. O. *ideoque*: displicebant nimirum, sed immerito, sociatæ voces *retro abhorret*, quas eleganter defendit Lambinus ex Virgilii *Æn.* ii. 378.

Obstupuit, *retroque* pedem cum voce *repressit*: atque ex illâ phrasi Homereâ, II. r. 35.

Αψ' ἀνιχνησεν:
 cui gemellum est illud etiam ibid. A. 60.

Αψ' ἀσπασσεν—:
 quem pleonasmum sic Florus imitatus est, i. 3. fin.—"prorsus ut consanguinea civitas non periisse, sed in suum corpus *rediisse rursus*, videretur:" ubi eadem de causâ nonnulli scribæ, quæ illorum fuerit inscitia, *et rursus* omisere. Similibus autem locutionibus acatent optimorum auctorum paginæ. Vide nos ad iv. 311.

Volgus abhorret ab hac; volui tibi suaviloquenti
 945 Carmine Pierio rationem exponere nostram,
 Et quasi Musæo dulci contingere melle;
 Si tibi forte animum tali ratione tenere
 Versibus in nostris possem, dum perspicis omnes
 Naturam rerum, quâ constet compta figurâ.
 950 Sed, quoniam docui, solidissima materiâ

Ibid. *tristior*: i. e. amarior; et elegantissime nos revocat ad lepidissimam suam comparationem, ver. 939. Sic iv. 638. Virgilius, *geô* iii. 448.

— *tristi* contingunt corpus *amara*:

“*amaris* olei sordibus.” Servius: confer Nonium in voce *Triste*, iv. 455.

Ver. 944. *suaviloquenti*: Vind. B. *suaviloquenti*; Π. Σ. Ω. *suave loquenti*, disjunctis vocibus. Cicero, de claris oratoribus, sect. 15.

Additur orator Cornelius *suaviloquenti*
 Ore Cethegus—:

i. e. ἡδυσται: Hom. Π. A. 248.

Ver. 945. *rationem*: i. e. disciplinam—philosophiam. Cicero, de fin. i. 5. “Ut autem a facillimis ordiamur, prima veniat in medium Epicuri *ratio*, quæ plerisque notissima est.” Sic ille multoties.—Porro, Vind. Π. Σ. *Carmina*.

Ver. 946. Hæc, et quæ commentati sumus in ver. 937. Pindari locus impendio tempestivus feliciter illustrabit, Ol. x. 113. cujus constructionem, prorsus deperditam, sic operâ facillimâ revoces et redintegres:

Τῆς δ' ἄδυστης τι λυρα,
 Γλυκεῖς τ' αὐλὸς ἈΝΑ-
 ΠΑΣΣΕΙ χαρὴν ἔχοντι δ' ὠρὸν κλέος
 Κραταὶ Πιερίδες Δίος.
 Ἐγὼ δέ, συνφασσόμενος σπουδῇ,
 Κλυτὸν ὄντος Λαοκρον ἀμφιτίσω, ΜΕΛΙΤΙ
 δ' ὑποκρῶ τοῖσι ΚΑΤΑΒΡΕΧΩΝ, τοῖδ' ἰ-
 ραται Γ' Ἀρχιτράτη ἀντήνα:

καταβρεχων μιλῶνι melle contingens—
 irrorans. Scholiasten sic emendes: Ἀνα-
 πασσει· ΑΝΑΠΑΘΕΚΕΙ, ἀναπαυκαλλι. Vul-

go, ἀναπασσει: confer Ol. i. Hesychius, qui locum Hom. laudatum, respicit, ita restitit ΕΝΠΑΣΣΕΙΝ ΕΝΠΑΥΚΑΛΙΣ ἰδὲν. ΕΝΕΣΤΑΖΕΝ, ἢ ΕΝΠΑΥΚΑΛΙΣ. est etiam Horatius, *epist.* i.

— *fidelis* enim manare per
 Tesolum:

in animo habens etiam haud
 Il. A. 249. Huc pertinet lectio in Persii prologo, quæ vetus enarrator:

Corvos ποῖσας, et ποῖτρίδας
 Cantare credas *Pegaseum* et

Vulgo, *melos*; Musis indignitibus. Illum versiculum et patri, *epig.* 75. opportune E movit:

Εἶδον καὶ Σμάρδα, τὸ Πόδον ἰερὸν
 Βαρῶν, ἀνιερν ΝΕΚΤΑΡ Εἰ

Gratus etiam lectoribus me superveniet, viii. 82.

Ἄδω τι τὸ σπῆμα τοῦ, καὶ ἡμέτερος
 Κρίσσω μολομένου τῶν αὐγμάτων, ἢ

Sic legendum: vulgo, α Δα
 6. et i. 65. ibidem.

Ver. 948. *possem*—*perspic*
 —*prospicis*: quæ vocabula et cillime confunduntur, et soli Pro librorum *perspectâ*, ad C 38. non accesserim equidem ponere volenti *prospicetâ*.

Ver. 949. *quâ*: Π. *quaru*
compta, male Pius rescriptus ex præcis, ut ait, exemplaribus *compta* nihil aptius, nib

Corpora perpetuo volitare, invicta per ævum;
 Nunc, age, summā quædam sit finis eorum,
 Necne sit, evolvam: item, quod inane repertum est,
 Seu locus, ac spatium, res in quo quæque gerantur,
 955 Pervideamus, utrum finitum funditus omne
 Constet, an immensum pateat, vastæque profundum.
 Omne quod est, igitur, nullā regione viarum

et magis poetico colore. Virgilius, *Æn.* vii. 751.

Quin et Marubii venit de gente sacerdos,
 Ponde super galeam et felici compositus oliva:

i. a. instructus, exornatus. Festus: "*Compositus*, i. a. ornatus: a Græco descendit, "*apud quos ~~nostrum~~ dicitur comere.*" Et: "*Compositum* Afranius pro ornatu et cultu "*posuit.*" De mundo autem, vel *nostrum*, legitur Lucretius. Adi sis animadversores eruditos in Pacati paneg. Theodos. August. sect. ix. 2.

Ver. 950. *solidissima*: Π. *solidissime*. —Et titulus, qui sequitur, in codice Vindobonensi legitur:

ΤΟΠΑΝΑΡΥΗΝΤΟ ΘΑΡΓΕΦΙΡΑΣ ΜΕΜΟΝΑ-
 ΚΑΘΕ:

quem sic scribendum atque supplendum esse arbitror: Το παρ ανωρ το γαρ πτω-
 πορτων ανωρ (χου) quæ venturis examus-
 sin respondent.

Ver. 952. *summa*: hoc optime effecerunt editores ex *summa* codicum L. M. hic enim error scribis maxime in promptu jacbat, et assipissime per omnem Lucretium nobis observatur: vide supra ad ver. 553. Aliam dictionem interponunt ad hunc modum, *summa audi*, P. Vind. V. ed. O. Δ. Π. Σ. Ω. *summam audi*, B. —*quædam*: sic L. M. reliqui autem uni-
 versæ, *quamnam*.

Ver. 953. *Necne sit, evolvam*. Hæc est verissima, ut opinor, Lambini restitudo ex conjecturâ, quum libri MSS. ad unum depraventur. L. M. *Nec sit evolvens*; P. V. ed. *Nec sic evolvam*; Δ. Π. Σ. Ω. *Nec si te volamus*; B. *Nec si*

te volas; sed hujusce, et etiam Vind. qui plane, prout edidimus, exhibet, ut pene collatores fides sit, omnino velim.

Ibid. *evolvam*: ut os facundissimum Romulidarum in Arateis, juvenilibus ingenii vere poetici prolusionibus:

Quorum ego nunc nequeo totos *evolvere* casus:
 ut prior Ennius:

Quis potis ingentis oras *evolvere* belli?
 quæ vel pueri norunt Virgilium sublegias;
 qui ad geo. iv. 509. hujus dictionis exemplum longe longeque venustissimum exhibuit.

———— et gelidis hæc *evoluisse* sub *astris*:
 uti nos in editione nostrâ certissime scribendum esse, ni fallimur, evicimus.

Ver. 954. *quæque*: V. ed. *quicquid*. —*gerantur*: P. V. ed. *geratur*: nam *to* *genantur* nempe, quod in hoc loco et alibi inter varietates lectionum memoratur, ex ingenio est emendatorum, qui sibi in Lucretii carmina nihil non concedi iniquissime arbitrati sunt.

Ver. 955. *Pervideamus*: B. *Pervideas*.

Ver. 956. *an*: V. ed. *et an*. —*pateat*: V. ed. *paceat*; P. *patefiat*. —*vastæque*: ita L. M. sed P. V. ed. B. Δ. Π. Σ. Ω. *ad usque*, lege carminis repugnante, ideoque de suo vel editores plerique supplere.

Ibid. *immensum pateat, vastæque profundum*. Festus: "Chaos appellat Hesiodus "confusam quandam ab initio unitatem, "hiantem patentemque in profundum: ex "eo et *χαρμυ* Græci et nos *hiare* dici-
 "mus."—Lego (pro unitatem nempe) *in-
 antitatem*; ut alibi: "Cavum a Chao

Finitum est; namque extremum debebat habere:

Extremum porro nullius posse videtur

960 Esse, nisi ultra sit quod finiatur; ut videatur,

Quo non longius hæc sensûs natura sequatur.

Nunc, extra summam quoniam nihil esse fatendum,

Non habet extremum; caret ergo fine, modoque:

Nec refert, quibus adsistas regionibus ejus:

“dictum et ejus inanitate.” Cogit tamen dubitare Arnobius, lib. v. “Nonne digna res esset, propter quam iratus et percitus—res omnes in antiquæ speciem confunderet unitatis?” BENTLEYUS.

Hæc vir magnus. Sed vel Ovidius nihil esse novandum in Festo satis declarabit:

Unus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixere Chaos; rudis indigestaque moles:
et in primis Seneca, nat. quæst. iii. 30.
“Jam autem a primo die mundi, cum in hunc habitum ex informi unitate discederet, quando mergerentur terrena, decretum est.” Hinc Justinus de statu rerum chaoticæ loqui intelligendus est, ad hist. ii. 1. 14. “Cæterum, si mundi, quæ nunc partes sunt, aliquando unitas fuit—.” Hinc autem aperietur mens obscurioris loci in Quintiliani declam. xiii. 2. et ipse locus mendæ liberabitur, atque plus unâ quidem:—“respectantes patrium larem,” (conferas Virg. geo. iii. 228. ecl. ix. 4.) “migraverunt veteres coloni; et latæ solitudinis indiscreta unitas facta est, prius quam ad apes meas divitis fundus accessit.” i. e. factum est chaos ac solitudo. Edi solet *latæ*, et post. De confusis *latus* *latusque* nominibus, vide ad ii. 317.

Ver. 957. *regione viarum*: O. II. *ratione viarum*; sed mendose. Virgilius, *Æn.* ii. 737.

———— notâ excedo *regione viarum*;
et alibi plus semel. Martialis, iii. 4. 2.

Romam vade, liber; si, veneris unde, requiret;
Æmiliæ dices de *regione viæ*.

Voces autem *ratio* et *regio* permiscuere

itidem librarii ad Livii xxxii. 18. 2 ob scripturam brevem.

Ver. 958. *namque*: M. *nam qua—debebat*: II. *debeat*.

Ver. 960. *ultra*: B. *multa—sit*: II. *full—finiat*: L. M. *finiat—ut*: A. aut.

Ver. 961. *Quo*: P. V. ed. B. O. A. II. *Σ. quod*: nec male; i. e. secundum quod. Porro, dedi operam, ut per accuratorem distinguendi rationem clarius evaderet positus mens, pro materiâ minime facili tractata, non admodum obscura: “Rerum unitas versitas nullâ ex parte finibus concluditur; sin aliter, extremitatem aliquam habeat necesse est. In quantum vero usu atque experientiâ docemur, nulli dicere possumus esse rei extremitatem, nisi desinat illa res, et aliquid sit ultra eam jacens, quod oculi valeant usurpare, et ultra quod penetrare nequeant. Hinc autem liquido patet, absurdum esse rerum naturæ finem statuere, quibus nequeas extremum aliquod vel animo effingere, vel argumentis quibus libet declarare: nam, si fingas hoc extremum, tua oblectio statim subruitur, quum necesse sit, ut externi aliquid extra hoc ipsum extremum locetur.”

Ibid. *sensûs natura sequatur*: nempe *visûs*. Virgilius, *Æn.* viii. 592.

Stant pavidae in muris matres, oculisque sequuntur
Pulveream nubem, et fulgentis ære catervas.

Hinc codicis cujusdam lectio multum elegantiae accenderet versui in *Æn.* vi. 200.

Pascentes illæ tantum prodire volando,
Quantum acie possent oculi servare sequenda.

965 Usque adeo, quem quisque locum possedit, in omneis
Tantumdem parteis infinitum omne relinquit.

Præterea, si jam finitum constituatur

Omne, quod est, spatium, si quis procurrat ad oras
Ultimus extremas, jaciatque volatile telum,

970 Id validis utrum contortum viribus ire,
Quo fuerit missum, mavis, longeque volare;

Vulgo, *sequentium*; et utroque melius, nō
fallor, fuerit, hoc modo:

Quantum acie possent oculi servare *sequentes*.

Hoc demum absolutæ venustatis est, et
vere Virgilianum.

Ver. 962. *summam*; P. Vind. V. ed.
X. *summam*.—*nihil*: Π. Ω. *nūl*. Habent
et, ad finem versū, Π. Σ. Ω. ut multas
edidones.

Ver. 965. *quem*: V. ed. *quam*, et
mittit locum.—*possedit*: Vind. Δ. Π. *pos-
sedit*.

Ver. 966. *omne*: O. Π. *esse*.

Ver. 967. *si*: M. *sic*; male, utpote
coacta, contra Lucretii morem, qui in
omnibus simplicitatem sermonis atque per-
spicitatem per rectissimum iudicium
studiose sequitur.—*finitum*: V. ed. *ini-
tum*.

Ver. 968. *procurrat*: P. V. ed. B. *per-
currat*; facili aberratione ob scripturæ ra-
tionem in his præpositionibus breviatam.
Cæterum, crediderim equidem haud im-
memorem vel hujusce loci Virgilium
fuisse, ad Æn. xii. 266.

Dixit, et adversos *telum contorsit* in hostis,
Procurrens.

Vox autem ex rei militaris usu traducitur.
Testi sit Vegetius, iii. 18. "Hic enim
"locus est, in quo tota acies gubernatur;
"ex quo rectus est, liberque, *procurrens*."
Sic etiam Livius, et alii porro.

Ver. 969. *Ultimus extremas*. Forte,

Nuncius extremas—

BENTLEY.

Non auscultem: moris est enim Lucretio
tali consimilium vocabulorum congerie

sensus suos fortius atque dilucidius expri-
mere: videas me supra ad ver. 815. Mihi
autem viri præstantissimi tentamen sug-
gessit veram, ut putem, cogitationem:
poëtam nostrum nempe morem Romano-
rum probe cognitum respicere; quo sole-
bant in fines eorum, quibus bellum indi-
cerent, jaculum contortum mittere.—*te-
lum*: V. ed. *celum*.—*jaciat*: Ω. *jaceat*.

Ibid. *jaciat telum*. Virgilius, Æn. x.
264.

Tela manu jaciunt.

Ibid. *volatile telum*. Idem ibid. iv. 71.

—liquitque *volatile ferrum*:

nam quod ad altorum locum pertinet,
ibid. viii. 694. qui tantos criticis tumultus
excitaverit, ne dubites, insigniter deprava-
tum circumferri, et sic omnino corrigend-
um:

Stuppea flamma manu, telisque *volatile vellus*,
spargitur.

Lanas, stuppam, atque id genus levissi-
mas materies non poterat honestiore peri-
phrasi et signatiore lectoribus depingere.
Erunt fortasse, qui malint *bellum*; et sane
ferrum ac *bellum* subinde libris permis-
ceri novimus; sed nobismetipsis unice
prior placet conjectura, ut Virgilio, si qua
sit alia uspiam, ex omni parte dignissima.
—His Ovidius accedat, met. vii. 841.

Sum ratus esse feram, *telumque volatile misi*:

atque iterum similiter, art. am. i. 169.
Vide iv. 377.

Ver. 970. *Id validis*: sic Vind. Ω. re-
liqui omnes, *Invalidis*; forte ut *impoten-
tibus*, pro multum *validis*.—*utrum*: Vind.
utrum; O. *iterum*; Π. *rerum*.—*contor-*

An prohibere aliquid censes, obstareque, posse?
 Alterutrum fatearis enim, sumasque, necesse est:
 Quorum utrumque tibi ecfugium præcludit, et omne
 975 Cogit ut exemptâ concedas fine patere.
 Nam, sive est aliquid, quod prohibeat, ecficiatque,
 Quo minus, quo missum est, veniat, finique locet se;
 Sive foras fertur, non est a fine profectum.
 Hoc pacto sequar; atque, oras ubiquomque locaris
 980 Extremas, quæram quid telo denique fiat.

tum: Π. contorque; V. ed. contortion; depravate, sed, ni fallor, loco genuini archaismi, contortom: vide ad ver. 834.

Ibid. validis contortum viribus. Mantuanus, Æn. ii. 50.

Sic fatuus, validis ingentem viribus hastam—Contorrit—.

Ver. 971. Quo: Vind. V. ed. O. Σ. Ω. Quod, ut in ver. 961.—*maius*: P. Vind. V. ed. *majus*; Π. *inanis*.

Ibid. longe volare. Maro, Æn. xii. 480.

————— *volat avia longe*.

Ver. 973. *sumas*: P. V. ed. *summas*: et, in sequente versu, Σ. *præcludet*.

Ver. 975. *exemptâ*: P. *exempto*.—*patere*: Σ. *parere*.

Ver. 976. *prohibeat*: G. *probeat*; Vind. V. ed. B. L. M. O. Δ. Π. Σ. *præbeat*; quas depravationes celerior vocabuli pronuntiatio, ut duæ syllabæ in unam eliquarentur, et mensuræ versûs vis minor inferretur, extra controversiam progeniit. Hinc etiam exorta est *ex nihil in nil* conversio recentioribus libris contra sincerorum atque veterum exemplarium auctoritatem, uti prius monuimus.—*ecficiat*: sic G. Vind. V. ed. B. P. L. M. O. Δ. Π. Σ. sed Ω. *faciat*: et veram esse lectionem, quis harum rerum peritus existimatur vel horæ momentum dubitaverit? Editores, de suo, *ecficiat*.

Ibid. *prohibeat ecficiatque*. Arnobius, lib. ii. p. 48. im. "Sed *ecficiant* hæc nihil, "nihilque impediunt, quo minus eis cre-

"dere atque auscultare debeant." Sic libri veteres.

Ver. 977. *fini*: G. M. *fine*.

Ver. 978. a: P. *in*.—*profectum*: B. *profectum*.

Hoc autem dicit poëta: "Si quis, ad "extremitatem rerum positus, telum "jaciatur, atque aliquid prohibeat, ita ut "illud telum non progrediatur, quo mis- "sum sit; aut rursus, si progrediatur "foras; pariter ex utroque eventu rebelli- "tur, qui finem velit mundo statuere: "quum manifestum sit, id telum non a "fine fugam suam ordiri potuisse." Quid autem his simplicius et apertius optari debeat? Aut quid impedit, quo minus editores temeritatis insulsiſsimæ atque audaciæ plane intolerabilis postulandi sint, Aurato et Lambino auscultantes, ad hunc modum ex arbitrio Lucretianum textum interpolantibus?

Sive foras fertur, non est *ex finis profecto*.

Nihil indignius unquam vidi factum; neque aliâ fuit sententiâ, ut expectavisses sane, Bentleius noster.

Ver. 979. *ubicumque*: V. ed. *obitumque*; Ω. *ubique*.

Ver. 980. *telo*: V. ed. B. *cælo*.—*fiat*: G. M. *fiet*, æque bene: et, vice versâ, in sequente versu, M. habet *Fiat*, male.

Ver. 981. *consistere*: i. e. constare—*stare*—*esse*. Horatius, sat. i. l. 107.

————— sunt certi denique *finis*, Quos ultra citraque nequit *consistere* rectum.

Ver. 982. *Ecfugium prolatet*: i. e. *fugæ*

Fiet, ut ei nusquam possit consistere finis;
Ecfugiumque fugæ prolatet copia semper.

Præterea, spatium summæ totius omne

Undique si inclusum certis consisteret oris,

985 Finitumque foret; jam copia materiæ

Undique ponderibus solidis confluet ad imum;

Nec res ulla geri sub cœli tegmine posset;

Nec foret omnino cœlum, neque lumina solis:

Quippe, ubi materies omnis cumulata jaceret

Copia extendi dabit teli volatum. Silius,
Pun. iii. 142.

— stant arma, atque horrida sacra,
Ante oculos; brevitæque vetat mutabilis horæ
Prolatæ diem.

Quid autem facies cum isto mutabilis,
perennis importuno, et loci scopum nihil
attingente? Virgilianum illum, Æn. xi.
425. omnino diversum est, atque huc tor-
queri nequit. Reposuerim, et certissime,
ut exputem, minimam per mutationem:

— brevitæque vetat me labilis horæ
Prolatæ diem.

Nec me terruerit, quod sequioris tantum-
modo seculi scriptores vocabulo utantur,
inter has literarum veterum ruinas; quum
præsertim interea veri sit simillimum, eos
ex purissimis antiquiorum fontibus rivulos
suos derivasse.

Perro, vox Lucretiana, quæcum nobis res
est, forte an sit Vegetio restituenda, de
re mil. iii. 6. " Illud quoque vitandum,
" ne per negligentiam, aliis festinantibus,
" aliis tardius incodentibus, interrump-
" tur acies, aut certe tenuetur: continuo
" enim hostes inter prolatata pervadunt."

In libris, *prolata*, vel *interpolata*: sed,
quam prone essent in aberrationes scri-
barum manus, quoties syllabæ similes
concurrerent, emendatrix Critice passim
testatur. Aliud hujusce depravationis ex-
emplum proferre liceat ex fragmento œ-
conom. Hieroclis: Δυσκρινιστοις δ' ἰσως ἰ-
σως Σατιρα τον ἱργον, ἰσα γυναικιν ΑΠΟ-
ΜΕΝΕΜΒΗΤΑΙ, παρακαλον τον ανδρα λογος.
Valgo, εσπομενται.

Vol. I.

Ver. 984. *inclusum*: G. L. *inclusus*.—
oris: Π. *horis*.

Ver. 986. *confluet*: sic P. M. Δ. cum
Aldinâ secundâ, et Florentinâ anni 1512.
unde autem veram hanc lectionem duæ
posteriores hauserint, plane nescio: reliqui
omnes codices, et Veronensis, *confluxit*.
Sic *consumæ*, ver. 234. et *divisse*, Horat.
sat. ii. 3. 169. cum multis aliis; in quibus
Varro, de re rust. ii. 1. 6.—" ut Argis
" Atreus; quam (auream pellem) sibi
" Thyestem subduze queritur:" etiam in
pedestri oratione.

Ver. 987. *cœli tegmine*: quod *cortinam*
cœli vocavit Ennius. Ut noster autem,
togatorum disertissimus in Arateis:

Amplexi terram, cœli sub tegmine fulti:

et similiter alicubi in iisdem. Arnobius,
lib. vi. p. 192. " Sub axe enim nudo, et
" sub ætherio tegmine, invocati si fuerint,
" nihil audiunt."

Ibid. *Nec res ulla geri posset*: nam
materies omnis ex longo tempore ad imum
subsedisset, ex cujus motibus atque con-
cursionibus creantur omnia, ac summa
rerum sustentatur.

Ver. 989. *ubi*: P. V. ed. *ibi*.—*materies*:
Vind. *materias*. Mox O. *subsistendo*.

Ver. 991. *requies*: Π. *reges*.

Ibid. *requies data nulla est*. Virgilius,
Æn. vi. 600.

— nec fibræ requies datur ulla renata.

Confer nostrum, vi. 1166.

M

990 Ex infinito jam tempore, subsidendo.

At nunc nimirum requies data principiorum
Corporibus nulla est; quia nihil est funditus imum,
Quo quasi confluere, et sedes ubi ponere, possint:
Semper in adsiduo motu res quæque geruntur

995 Partibus in cunctis, infernaque subpeditantur,
Ex infinito cita, corpora materialia.

Ver. 992. *nulla est*: Σ. *nullis*; Vind. G. L. Π. Ω. *nullas*, elapsa nempe i litera ex scriptura brevi, qualem exhibent P. et V. ed. *nullast*.—*nihil*: sic caste Veronensis, cuius editor modestus *ὅτις ἰσχυρὰς ἐς φέρει* noluit.—*imum*: P. O. *unum*; de qua permutatione, vide Bentleium ad Hor. art. poet. 32. et Drakenborchium ad Sfl. It. v. 112.

Ver. 993. *possint*: Vind. Π. Σ. *posset*; G. *poscit*; Ω. *possit*; V. ed. B. *possent*.
Ibid. *sedes ubi ponere*. Virgilius, *Æn.* iii. 88.

Quem sequimur? quoque ire jubet? ubi ponere sedes?

Ver. 994. *in motu*: i. e. cum motu—*in motu*: redeas ea, quæ sumus commentati nuper, ad ver. 881. Nimiâ cum temeritate ex arbitrio dederunt editores et pro *in*, usum præpositionis exquisitiorem doctioremque minus callentes.

Ver. 995. *in*: L. M. *quæ*; Π. *deest*.—*inferna*: P. *æterna*. *Inferna* autem, “ex imo suscitata, neque ibi subsidencia,” (ver. 986) quod facerent, si rerum ulla “finis daretur: ex imo, inquam, non “minus quam ex aliâ parte quâlibet.” Unde clare liquet, vocem *inferna* loco esse prorsus necessariam, atque adeo totius argumenti caput.

Ver. 996. *cita*: V. ed. B. *cito*.

Ibid. *Ex infinito cita*: i. e. ex infinito tempore agitata atque excitata; ut sit plane putidæ repetitionis crambe *et æterna* Bononiensis, atque communium editionum, in versu præcedente.

Porro, lectorem edoctum velim, *et citus*

semper esse, quod vocant participium, adjectivum nunquam. Hinc loci Virgiliani ratio elegantior ostenditur, ut multorum etiam apud omnes auctores aliorum, ad *Æn.* xi. 714.

Quadrupedemque, citus ferratâ calce, fatigat: nam Virgilium ipsum, atque imitatore ejus amantissimum Silium, interpretes grammaticorum centum auctoritati facile prætulerim. Sic ille, *Æn.* i. 316.

————— qualis equus Threïcum fatigat Harpalyce:

hic autem, *Pun.* vii. 696.

Ferratâ calce, atque effusâ largus habent, Cunctantem impellebat equum:—

et rursus ibid. xiii. 169.

Et jam ferratâ rapiebat calce volentem Tauræa cornipedem:

ubi Heinsius eximiam locutionem *rapiebat* infelicissime suis conjecturis suppletum ibat, recte obstante Drakenborchio: nam in hac etiam elegantia sibi exemplar habuit *Æneïdos* conditorem Punicorum præco, *Æn.* vii. 725.

————— Turnoque ferocis Mille rapit populos:

et alibi quoque similiter locutus est.

Ver. 997. *ante*: Vind. *an*; unde haud invenuste tentare possum ad hunc modum, et vivacius, quasi ad ipsos adversarii sensus posita confidentissime provocaret:

Postremo, *en oculis* res rem finire videtur.

res rem: V. ed. B. *res jam*; et plures editi voces ineptissime transponunt, *rem*

Postremo, ante oculos res rem finire videtur:

Aër dissæpit colleis, atque aëra montes;

Terra mare, et contra mare terras terminat omneis:

1000 Omne quidem vero nihil est quod finiat extra.

Est igitur natura loci, spatiumque profundi,

Quod neque clara suo percurrere flumina cursu

Perpetuo possint ævi labentia tractu;

res exhibentes, fide librorum MSS. pudenter parum posthabita.

Ver. 998. *dissæpit*: Π. *discepit*; B. *discepsit*, si collatori sit credendum, quod ægre affirmem.

Forte scribendum est:

Aër discepit subris, atque aëra subris.

BENTLEIUS:

quibus divinationibus paucos habebit vir summus assentientes.

Ver. 1000. *cero*, abest Π.—*finiat*: Π. *finiatur*.

Ver. 1002. *flumina*: V. ed. *flumine*; L. *lumiina*; Ω. *fulmine*; G. Σ. *fulmina*, uti sane passim turbant codices in his vocabulis; et, quum totus orationis color utrinque conveniat, ægre dixeris, utra lectio utri sit hac occasione præferenda: *fulmina* enim habuerit vividiorum intellectum, et poëta mentem similitudine signatiori efficacius depinxerit; sed *flumina* facilitatem quandam Lucretianam atque simplicitatem minime accersitam præ se fert, ideoque retinendam duximus.

Affirmavimus autem colorem sermonis utrique lectioni percommode congruere; et, si huic latius declarando paulisper immoremur, neque aberrabimus de proposito, et gratiam fortasse lepidis a lectoribus inibimus. Igitur bene *clara flumina*. Ita Seneca, Thyest. 355.

Aut undâ Tagus aureâ
Clara devehit alveo:

et Avienus, Arat. phœn. 1009.

— hec equus eminet, hecque comanti
Cervice erigitur clara dator *Hippocrenes*.

Nec minus de *fulminibus* sic poëta. Noster, vi. 83.

Sunt tempestates, et *fulmina clara* canenda: ut Lucanus etiam, Phara. v. 630.

— nec *fulgura* currunt
Clara—

Percurrere vero *flumina* optime et sæpius dici, quis denegat? adeo ut uno Avieni testimonio me præstiterit contineri, orb. desc. 1271.

Flumina præterea *percurrunt flumina* terram Persidis, et rigidas curvant *labentia* ripas.

Rigidas utique, rigide stantes ob altitudinem, fluminum velocitate factam.

Rursus *currere fulmina* modo nos Lucanus docuit, et cum multis aliis Virgilius docebit, Æn. viii. 392.

— *tonitru* cum rupta corusco,
Ignea rima micans *percurrit* lumine nimbos.

Ver. 1003. *possint*: P. V. ed. Π. *possunt*.

Ibid. *labentia*. Hanc vocem antiquis scriptoribus de *fluminibus* usurpari, odiosus essem, si pergerem exemplis asserere: locum tamen Claudiani, ut rectius constitutur, proferam. Legitur in Rufin. i. 214.

Hic *cantus avium*, et *labentis* murmura rivul.

Vulgo scribitur:

Hic *avium cantus*, labentis murmura rivul.

Quæ nemo toleret venustior; et, quod dedimus, reponendum est vel invitis libris, et centum scribis obstrepentibus. Nec non versus quosdam Alcimi Aviti, iv. 559. utile fuerit admovisse; quum videatur ex imitatione Lucretii expressus, atque adeo nostram lectionem tueatur, locus:

Nec prorsum facere, ut restet minus ire, meando:

1005 Usque adeo passim patet ingens copia rebus,

Finibus exemptis, in cunctas undique parteis.

Ipsa modum porro sibi rerum summa parare

Ne possit, natura tenet: quia corpus inani,

Oceanusque sacer, notas collectus in oras,
Contentus solito *labentia flumina tractu*
Sorbuit, et cunctis distinxit frena fluentia.

Versus sunt præcellentes elegantia. Jam vero de *fulmine* sic ipse Carus, vi. 323.

———— celeri—*sic fulmina lapsu:*
et ibid. 333.

———— celeri volat inpete *labens*.
Nec mirum ei videbitur hæc omnia vocabula tam *fluminibus*, quam *fulminibus*, communiter æquo jure consentire, qui animo secum reputaverit, de utrisque, ut *fluidis*, poetâs loqui: consulas velim de hoc annotationes nostras infra, ad ii. 383. Porro, *celeritatem lapsu fulminis* optime significari, necesse est ille sit in veterum poetarum scriptis hospes omnium novissimus, qui non statim recordetur: adeo similitudinibus hinc petitis omnia redundant. Satis ergo sit, lectores amandasse meos ad ea, quæ contulerim super hac re in Silv. Crit. v. p. 41. et ad interpretes in Florum, iv. 2. 63. ne in trivialibus et per-vulgatissimis otium bonum conteramus. Contra, *celeritati* declarandæ primo statim intuitu *fluminum* cursus minus accommodatus judicari possit; sed immerito, quum ex iis, quæ dicturi sumus, cumulate plana res efficietur. Plinius, nat. hist. v. 10. de *Nilo*: "Insulas ita innumeras spargit, quasdamque tam vastæ magnitudinis, "ut, quanquam *rapidâ celeritate*, tamen "dierum quinque cursu non brevior *transvolet*." Egregie Silius Italicus, iii. 307. ad rem nostram facit:

Nec non Autololes, levibus gens ignea plantis;
Cul sonipes cursu, cul cesserit incitus *amnis*:
Tanta fuga est!

Et rursum, nobis percommode, ut nihil supra, ad xv. 572.

Tum, quâ viciferos domitat Prætoris pubes,
Læta laboris, agros, et pennâ, et *fulmine*, et *audis*
Hibernis, et Achæmenio *velocior* arcu,
Evolat.

Nec tamen his tempestivitate cesserint nobilissimi versus Statii, Theb. vi. 407. quos hæ collationes felicissime illustrabunt:

Insonuit contra Tyrrhenum murmur, et omnes
Exalvare loco. Quæ tantum carbasa ponto,
Quæ bello sic tela, volant? quæ nobilia celo?
Amnibus hybernis minor impetus, et *Jovis* igni:
Tardius astra cadunt, glomerantur tardius im-
bres;
Tardius e summo *decurrunt flumina* monte.

Sic castigandus est, atque in ordinem digerendus, versus quartus. Vulgo:

Amnibus hybernis minor est, minor impetus igni:
nude nimis et indistincte. Liber scriptus:
Amnibus hybernis minor et Jovis impetus igni:
horridius atque incultius, quam quod Statius imputari debeat. Interea, miror Barthium ad *hybernis amnibus* et *flumina* tanto opere hæsisse, ut tautologiam Papinio non dubitaverit imputare; non memor scilicet, aliud esse *χυμαῖος ποταμός*, aliud autem *ποταμός αἰαῖος*. Quid intersit, discas, si velis, a ver. 287. et annotatis ad ver. 231. hujusce libri.

Hinc minus honorifice de eorum judicio sentire cogimur, qui statuunt ad Virgilii Æn. i. 317. comparisonem *venti* rationibus loci accommodatiorem esse, quam *fluminis*. Adeas, quæ nos ibi in nuperâ nostrâ poetæ nobilissimi editione dixerimus, veterem lectionem, eamque longe exquisitiorem, in stationem suam revocantes:

———— *volucrumque fugâ* prævertitur *Hebrum*.

His animadversis, ne in longius hanc disputationem trahamus, abunde patet, utramque similitudinem proposito Lu-

Et, quod inane autem est, finiri corpore cogit;
1010 Ut sic alternis infinita omnia reddat.

Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum
Simplice naturâ, ut pateat tamen inmoderatum;
Nec mare, nec tellus, neque cœli lucida templa,

creti egregie convenire: rationes autem prius dictæ nobis, quam dedimus, lectionem commendavere; aliter interea sentientibus Fabro Bentleioque, quibus *et fulmina* arrisit. Quod superest, suo quaque iudicio fruatur.

Ibid. *ævi tractu*. Valerius Maximus, viii. 13. ext. 2. "Quid isto tractu *atatis* aut longius, aut beatius?" Et Orosius, sac. hist. ii. 7. "Hoc tractu *temporis*, Nabuchodonosor, elatus rebus secundis, statuum sibi auream immensæ magnitudinis posuit:" ex imitatione Vellei Paternuli, ii. 77. qui adeundus est. Porro, voce *tractu* Lucretius similitudinem suam suavissime tangit, et cum *ævo* nexu quodam consociat, quasi unâ current ratione *tractus temporis* et *tractus ævum*. Q. Curtius, iv. 9. 21. "Tandem, quâ leniore *tractu ævis* aperit *vadium*, emergere." Claudianus, de Nilo, ver. 8.

— *rapido tractu* medius delatus ab antris—

Hand aliter participium cognatum intelligi debet in pulcherrimo Neronis imperatoris fragmento, quod nobis Lucani scholiastes conservavit, ad Phars. iii. 261. et cuius hoc loco positi mihi gratiam lectores lepidi habebunt:

Quique pererratam subductus Persida Tigris
Deserit; et, longo terrarum *tractu* hlatu,
Reddât quæstas jam non querentibus undas:

i. e. *se trahens*; non *absorptus* jam nunc, ob præcedentem vocem *subductus*.

Ver. 1004. *ire meando*: V. ed. B. *in ire meando*; Vind. *in re meando*; O. II. *inre meando*; P. *in remanendo*, et fidelia ejus exemplaria, *irremeando*. Et in sequente versu, loco *passim*, *in*. habet *passim*.

Ver. 1008. *Nec*: II. *Nec*.—*quia*: Vind. *in. que*.—*inani*: G. Vind. V. ed. B. *inani*. *inane*: non obstat tamen hæc castorum pluriumque codicum pervicacissima consensio, quin prorsus incredibile videatur, ita potuisse, in hoc saltem loco, Carum scripsisse.

Ver. 1009. *Et quod*: V. ed. *Ec quod*.—*inane*: V. ed. B. *nunc*.—*autem est*: P. *autest*.

Ver. 1010. *alternis*: V. ed. II. *alterius*, ut supra voces easdem commutatas vidimus, ad verr. 525, 605.

Ver. 1011. *terminet*: P. Vind. V. ed. B. II. *terminat*.—*alterum*: O. *alter*.

Ver. 1012. *Simplice*: II. *Simplici*: et post hanc vocem inserit *e*, quod facit etiam V. ed. Idem *e* post *naturâ* venit in Vind. et autem in *in*. et vulgaribus editionibus: hinc nos ut ex conjecturâ effecimus, et totum locum tantâ luce perfudimus, ut nihil clarius, aut facilius intellectu, desiderari possit. Poëtæ sensus sic declarabitur: "Hoc si neges, nec natura hoc modo, finibus scilicet alternis vacui ac corporis, ita simpliciter res omnes terminet; neque hac conditione terminet, ut vacui vel corporis perpetua sit extensio, et spatium undique sine limite alius cujuscunque generis propagetur; hoc, inquam, si fiat, nec mare nec tellus—" *tamen*. Vind. *tantum*: volebat Bentley ex conjecturâ rescribere, *vacuum*: parum probabiliter.

Ibid. *inmoderatum*: i. e. *ærupus*—sine modis, immensum, infinitum denique. Ita Cicero, de nat. deor. ii. 2.

Vides, sublimè fustum, *inmoderatum*, æthera:

et Arnobius, lib. ii. p. 97. cuius Davisius ad Tullii locum non oblitus est: "Tem-

Nec mortale genus, nec divôm corpora sancta,

1015 Exiguum possent horai sistere tempus.

Nam, dispulsa suo de coetu, material

"noecitur, quæ habere non potest series et
"immoderata continuatio seculorum."

Ver. 1018. *neque*: Δ. Π. *nec*, ut editiones plures.

Ibid. *cæli templa*: i. e. concavum laquear, cameratum tectum: vide nos ad ii. 23. Sic prior Ennius, in frag. annal. i.

Unos erit, quem tu tolles ad cæcula *cæli*
Templa:

ut mireris Virgilium nusquam locutionem adoptasse. Terentius, Eun. iii. 5. 41.

At quem deum? qui *templa cæli* summa sonitu concutit.

Accius, apud Nonium, voce *Sonit*:

Clamore et gemitu *templum* resonit *callidum*.

Fundem Ennium apud Cic. de div. 1. 20. leviter vitiosum, emendabo:

Quamquam multa manus ad *cæli* cæcula *templa*
Tendebam lacrumans, et blandâ voce vocabam.
Sic ægro tum corde meo me somnus reliquit.

Vulgo, *Fix*: sed, quo modo *vir* illa expergisceretur, quæ *exterrita* repente sit somno, nemo facile expediet. Germanicum etiam in prognosticis Arateis, ver. 453. rectius distinctum, atque emaculatam, dabo:

Templa sed *ætherii* simul ac posederit *ignis*,
Omnia mixta feret, pluvias meditabitur, ingens
Undique grando venit; rumpuntur *fulmina* nim-
bis.

Vulgo, *culmina*: nec spreverim tamen *flumina*; ut Virgilius, *Æn.* xi. 548.

———— tantus se nubibus imber
Ruperal:

ita tamen ut priorem divinationem anteponendam habuerim. His Manilius superveniat, v. 726. quem, si quid recte excogitare valeam, elegantissime sum emendaturus, tribus dictionibus per totidem versus insigniter depravatam:

Tunc *consecta* licet *cæli* fulgentia *templa*
Cernere luminibus *derula*, *molique* micare
Floribus, ut *phæa* curvum per litus arenæ.

Versus exquisitus et feliciter expolitus vir invenies. Vulgo, *consecta*, invenisse ac *ruvellosos*. Ex Lucretii scilicet periphrasis elegans *consecta luminibus* provenit, ad ii. 211.

———— et *luminis* *conserit* arva:

ubi te suaviter, nisi fallimur, detinebunt annotationes nostræ, si modo his orationis poeticæ deliciis medullitis tangaria. Hæc ante scripseram, quam me certiorum fœcit Stæberi editio, eandem lectionem in codice Parisiensi comparere. *Motis* etiam reposui, pro *totis*, quod longe insulsiimum est; meâ vero divinatione nihil aptius, nihil sincerius. *Motis*, nictantibus scilicet; ut mox Lucretius, ver. 1088. multum suavissime:

Atque ideo totum *circumtemere* æthera *signis*:

ubi me consulas. De *floribus* autem in hoc sensu, nos ubertim supra disserimus, ad ver. 899. *Pictæ* vero, pro vulgato *siccæ*, quid laudabilius, et ex omni parte lautius? Carus itidem noster, quem magno opere Manilius passim æmulatus est, ii. 375.

*Concharum*que genus parill ratione videmus
Pingere telluris gremium, quâ molibus undis
Litoris incurvi bibulam pavit æquor *arenæ*:

quæ sunt consimillima, et divinitus sane cogitata. Quæ diximus ad hunc quoque locum, venusti lectores fortasse cum tædio non perlegent. Atque hæc hactenus in Manilium; qui ad i. 448. ii. 354. adeundus est, atque hinc ibid. 118. sic extra dubitationem levi medicinâ persanandus:

Signorumque choro, ac *mundi* flammea *templa*.

Vulgo, *tectæ*; de quorum vocabulorum confusione, pluribus acturi sumus ad ii. 28. Hinc, ut pote de domo positam regiâ magnificâque membranarum scripturam plurium tenendam dixerim, ad Catullum, lxiv. 75.

———— quo tempore Theseus,
Addidit inusti regis Gortynia *templa*.

Copia ferretur magnum per inane, soluta;
Sive adeo potius numquam concreta creasset
Ullam rem, quoniam cogi disjecta nequisset.

Evulgari solet *lecta*: confer ver. 85. ibid. Denique, distichon dulcissimum ex egregio poematio in Anth. Lat. Burm. iv. 13. 28. his elegantissimis admiscebitur:

Nam me sancta Venus sedes non nosse silentum
Jussit, et in cæli lucida templa tulit.

Pro et, nolim equidem Burmannianum et, quæ minorem præ se fert facilitatem; et hoc epitaphio nihil simplicius vel purissima antiquitatis secula jactaverint.

Ver. 1014. *corpora sancta*. Ennius, apud Cic. de div. i. 48.

Cedant de cælo ter quatuor *corpora sancta*:
et noster in proœmio, ver. 39.

Hunc tu, *diva*, tuo recubantem corpore sancto
Circumfusa super—

Ver. 1015. *Exiguum horæi tempus*:
unum momentum scilicet. Horatius,
sat. i. l. 7.

————— concurritur: *horæ*
Memento cita mors venit, aut victoria læta:

quam locutionem sic idem variat, epist. ii.
2. 172.

————— *puncto* quod mobilis *horæ*:

Græcam phrasim interpretatus, *εὐρυμυ-
χρον*, 8. Luc. iv. 5. conferas Is. xxix. 5.
LXX. Similiter dicunt de spatio paullum
majore, *horarum momento*: vide Justinum,
lib. 14.

Ibid. *sistere*: i. e. consistere, in sua
statione fixa permanere. Virgilius, *Æn.*
lib. 7.

Incerti, quo facta ferant, ubi *sistere* datur.

Ver. 1016. *dispulsa*: II. *dipulsa*; vo-
luit fortasse *depulsa*, minus efficaciter, nec
cum *violentiâ* atque *impetûs* pari signifi-
catione: vide nos ad ver. 614. superius.
Hæc signatâ dictione feliciter usus est
Virgilius, *Æn.* i. 512.

————— ater quos æquore turbo
Dispulerat:

i. e. non segregaverat tantummodo, sed in

omnes partes violenter undique disjecerat:
videas ibidem Servium. Bene glossarium
vetus: *Dispulit, dispersit*.

Ibid. de *cætu*: B. *detectum*; P. de *coi-
tu*, ut etiam V. ed. et ad latus, *motu*; II.
de *toto*; L. M. de *cætum*, adhaerente
scilicet, ut fit solenniter, primâ verbi se-
quentis literâ. Sed *coitus* una est atque
eadem vox cum *cætu*: quod non effugit
glossarii veteris confectorem, sic interpre-
tantem: "*Cætu, coitus natus*. *Coitus*,
"*coitus*." Silius Italicus, i. 638.

Et, quem inæana freta, aut *cætu* genere fera-
rum,
Vidimus Hannibalem:

i. e. *coitus* ferarum genere. Addam
Statium, mox, ut sperem, meum; Theb.
iv. 214.

Tænareis his celsus equis, quam dispare *cætu*
Cyllarus ignaro generat Castore prolem,
Quassat humum.

"*Cætu* a coëundo dixit in Venerem:"
ibid. Lactantius. Ausonius, epig. cviii.

Verbaque, lascivos meretricum imitantia *cætu*,
Vibrat:

et ibid. lxxi.

Præter legitimi genitalia fœdera *cætu*,
Repperit obscenas vixeras vitiosa libido.

Et rursum denique in ephem. ult. 11.

Infandas etiam vixeras, incestaque noctis
Dedecora, et tragicos patimur per somnia *cætu*.

Arnobius, lib. iv. p. 141. "Nec conten-
tus hos *cætu* gravitati attribuisse Sa-
turniæ, etiam ipsum regem mundi fla-
gitiosius liberos procreasse, quam ipse
"est natus atque editus, prædicatâ."
Atque iterum inferius, lib. v. p. 187.
"Esto, in Jovis et Cereris *cætu* irrigatio
"sit significata telluris."

Ver. 1017. *ferretur*: "quippe, quum
"nulla foret vacui et corporis, per posi-
"turas quasdam alternis, succedentium,
"atque se invicem excipientium, infinitum

1020 Nam certe neque consilio primordia rerum
 Ordine se suo quæque sagaci mente locarunt,
 Et, quos quæque darent motus, pepigere profecto:
 Sed, quia multa, modis multis, mutata, per omne,
 Ex infinito, nexantur percita plagis;

"propagata congeries, cujus ope rerum
 "summa consisteret ac contineretur."

Ibid. *magnum per inane*. Maro, ecl. vi. 31.

————— *magnum per inane coacta*
Semina—:

ad quem locum Servii commentarios velim consulat, qui Lucretianam de rerum primordiis philosophiam disertissimis verbis scientissime comprehensam, et eleganter expositam, videre cupiat.

Ver. 1019. *nequisset*: V. ed. *nequiescet*.

Ibid. *cogit nequisset*: "quoniam nec
 "vacuum fuisset, quod corpora penetra-
 "rent; nec corpora, quibus materies, loco
 "dispulsa, poterat occurrere, atque a va-
 "gationibus suis per spatium immodera-
 "tum reprimi."

Ver. 1021. *se suo quæque*: ita G. L. M. et Vind. V. ed. nisi quod hi duo habeant *neque*, pro *quæque*; B. Δ. *seque suo neque*; O. *seque suo*; Π. *seque suo nec*; Σ. *ne qua suo*; Ω. *sece quæque*; P. *se nec quæque*. Quod damus, Benteleiani etiam iudicii punctum tulit: nostro sane gustui et copula placeret, et *suo* sic positum non satis omnino facit: sed melioribus exemplaribus obtemperandum esse censuimus. Versus recurrit infra, ad v. 421. *Suo autem, quasi suo, ποσειδωνος*. Sic Ennius apud Nonium, voce *puellos*:

illis suis divi mos sacrificare puellos.

Sic certissime versus iste rescribendus est; nam, quod vox *Pæni* comparet apud Festum, in voce *puelli*, grammaticus eam ex præcedentibus arcessivit pro more, perspicuitatis gratiâ. Infra videatur noster, ad iii. 1037. itidem Ennium secutus. Hanc autem crasin tam in verbo *suis*, et consimilibus, quam in aliis multis dissyl-

labis, longe unitatissimam esse comicia, ne pueruli quidem nesciunt.

Ibid. *Ordine locarunt*. Virgilius, *Æn.* v. 102.

Ordine athena locant alii.

Ver. 1022. *Et quos*: P. Π. *Nec quos*; Σ. *Nec qui*.—*darent motus pepigere profecto*: Σ. *gerunt sagaci mente locarunt*; Vind. L. M. *sagaci mente locarunt*: "verum in L. (verba sunt Havercampi) ex
 "liturâ apparet, utrumque verum, hunc
 "et præcedentem, a primâ manu aliter
 "fuisse scriptum." Deest integer versus Vind. V. ed. B. Π. Ω. Pro *Et*, in proclivi est proponere *Aut*: sed utrum *Aut*, *Nec*, vel *Et*, *et* non a *neque* præeunte repetitio, legas, nihil interest.

Ibid. *pepigere*. Mantuanus, *Æn.* xi. 133.

Bis senos pepigere dies.

"*Pepigere*, pacti sunt: nam, ab eo, quod
 "est *paciscor*, et *pepigi* et *pactus sum* fa-
 "cit:" Servius ad locum: quem videas etiam ad *Æn.* viii. 144.

Ver. 1023. *multa modis*: Σ. *multimodis*, ut communes editiones; pessime, contra alios omnes libros consentientes, et ipsam proprietatem; non enim *universa* semper moventur, sed *multa* solum, cæteris pro tempore in suâ statione et certis posituris permanentibus, donec sua fiat vicissim resolutio in primordia, ut alias res et alios mundos creent.—*mutata*: nonnulli, *Pio* teste, *violata*; minus bene, *ob motus* in ver. 1025.—*omne*: Ω. *omnem*.

Ver. 1024. *infinito*: M. *infinita*.—Π. repetit ex post *infinito*.—Omnes alii, verantur, exceptâ V. ed. quæ habet *nexantur*: et verissime; nam versus, qui sequitur, præcedentium est *ανασιφλαινοεις* quædam, ubi *omne genus motus* respondent *ταυς νο-*

1025 Omne genus motus, et cœtus, experiundo,
Tandem deveniunt in taleis disposituras,
Qualibus hæc rerum consistit summa creata:
Et, multos etiam magnos servata per annos,
Ut semel in motus coniecta est convenienteis,

dis multis mutata, et plagis percita; cœtus autem vicissim τῶν νεκρῶν. Hæc ἀλλήλων scilicet atomorum Democritea, vel Epicurea, multis nexibus particularum prius operatur, multis concursionibus se exercet, quam in disposituras creationi commodas conveniat rerum summa, et optissime omnium cohesiones exoriantur. Noster, ii. 98.

————— nimirum nulla quies est
Reddita corporibus primis per inane profun-
dum;

Sed magis, addiduo varioque exercita motu,
Partim intervalla magna conflictu resultant,
Parti etiam brevibus spatia necantur ab ictu:

et quæ sequuntur: adeo ut gradatim fiat, particulis sensim coherescentibus, rerum coalescentium unigenarum densatio. Vide ad ii. 98.

Ver. 1025. *motus et cœtus*: II. *motas et lacius*.

Constructionis autem ratio in hoc versu editores latuit: nomina enim *motus* et *cœtus* non sunt in secundo casu numeri singularis, sed quarti casus plurales: de quo regimine plenius acturi sumus cum Deo, ad iv. 739. Redi ad ver. 164. huiusce libri. Via sane structuræ pervulgatior caret offendiculo; sed elegantissimo Lucretii ingenio mos proprius fideliter aservandus est, atque editori ejus curâ strenuissimâ vindicandus.

Ver. 1027. *Qualibus*: V. ed. *Qualibet*. — *creata*: II. *creatas*; ut *multo*, versu sequente. Et admittendam arbitratum sum Fabri emendationem *rerum*, pro librorum constantissimâ lectione *rebus*; nam sibi Bentleii quoque approbationem nacta est: non quod *ei summa rebus* in reprehensionem debeat per se cadere, sed quia sic positum cum *Qualibus* in notam incurrat ambiguitatis infelicissimæ, a Lucretio per

omnem machinam, quâ nobis uti liceat, amolendæ. Fieri autem possit, ut corruptela quedam τῶν *Qualibus* insidat: cui suspitioni faverit editionis Veronensis variatio.

Ver. 1028. *multos servata per annos*. Virgilius, *Æn.* ii. 715.

————— juxtaque antiqua cupressus,
Religione patrum *multas servata per annos*.

Ibid. *magnos annos*. Idem Maro, *Æn.* iii. 284.

Interea, *magnam* sol circumvolvitur *æonum*: quasi longius solito tempus anni fuerit, exsilibus patriæ, et omni pelago jactatis. Videndus tamen Servius, nisi velis ex ornatu poetico dictum intelligere. Nobis favet, ad amplificationem speciosam referentibus, Græcorum poetarum usus. Sic enim Lycophron, versibus dulcissimis, Cassand. 1039.

Χίρην πατρὸς υἱὸν γὰρ αἰὶ φῶς ποτὶ
Ψαύσαι, ΜΕΓΑΝ ΠΑΙΕΙΩΝΑ μὴ σφραγίστα,
Δίωκε ΕΛΑΣΉ τυρροῦς Τελφεύσια.

Sic legendum, cum scholiaste, et codice; quamvis vulgatum *ἑαυτοῦ* retineat etiam Stephanus Byzantinus in *Τελφεύσια*. Tzetzes: *Μεγαν πλῆματα ἴδον ἑαυτοῖς*. Accedat Aratus, dios. 9.

————— τὰ δὲ τε ΜΕΓΑΝ ὡς ΕΝΙΑΥΤΟΝ.

Ubi pulchre Theon, et nobis percommode: *Μεγαν ἑαυτοῖς, τοὶ ἡλιακοὶ λόγοι οἱ γὰρ πάλαι τε καὶ ῥῖστα μίτρα χροῖν, ἐπὶ τῆς σιλητῆς περιόδου, ἐπὶ ἑκαστῇ ἡμέρᾳ τε ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ ἡλιακῇ περιόδῳ μίγνυνται δὲ τῶν ἀλλῶν, ἡ ἡλιακῇ*. Magnificentius tamen quibusdam dictum videbitur, si Lucretianam locutionem arbitremur Metonis annum repexisse; de quo sic Ausonius, *epist.* ii. 12.

1030 Ecficit, ut largis avidum mare fluminis undis
 Integrent amnes, et solis terra vapore
 Fota novet fetus; summâ quoque gens animantium
 Floreat, et vivant labentes ætheris ignes:
 Quod nullo facerent pacto, nisi materiai

Quis fuit ille dies? Non annus longior ille est,
 Attica quem docti collegit cura Metonis.

Nobismetipsi tamen prior ratio, multo
 facilior, unice arridet.

Porro, si auctoritate quâvis suffulciatur
 editionis lectio, Havercampo memorata,
 nempe *formata*, vice *servata*; leviter vitia-
 tam dixerim et detortam a genuinâ Lu-
 cretii scripturâ, sic primitus se habente:

— magnos *firmata* per annos:

quam vocem loco convenientissime affinem
 esse, nemo denegaverit; sed librorum vis
 non est de nihilo parvi faciendâ.

Ver. 1029. *conjecta*: B. *conjuncta*, si
 collatoribus fides haberi queat.

Cæterum, aliquantulum subdubitare me-
 cum soleo, an olim dederit poëta noster:

Ut semel in *coitus* *conjecta* est conveniente:

nam iudices, motus genitales suum officii
 peregissem, et *cætus* certos ac disposi-
 turas materiæ creatricis jam perfici, rebus
 ad species suas deformatis. Hanc lectionis
 varietatem in his vocabulis jam experti
 sumus, ad ver. 1016. sed nihil ex arbitrio
 citra necessitatem confessam in me susceperim demutare.

Ver. 1030. *avidum*: i. e. vastum, sensu
 secundo atque Lucretiano: vide mox
 dicenda, ad ii. 1065. v. 202.

Ibid. Lege:

— largis avidum mare *jugiter* undis.

BENTLEYUS.

Hercle incogitantæ multæ divinatio est,
 vir sagacissime! Tibi minus bella, ni fal-
 lor, videbatur locutio gemellis dictionibus
 cumulata *fluminis undis amnes*; sed hu-
 juscemodi verbosis exuberationibus abun-
 dant antiquorum poetarum monumenta.
 Exemplo pari sit Priscianus, in perieg.
 210.

Hinc *fluvii* pinguis descendunt *flumina Nili*.

Expectavisses scribere simplicius, ut vide-
 tur, ad normam Maronis, *Æn.* ix. 31.

Hinc *fluvius pingui descendit flumine Nilus*:
 sed nosmet hodie harum subtilitatum ju-
 dices sumus minus idonei, neque regnum
 in alienâ provinciâ debemus arrogare.
 Euripides, *Herc. fur.* 368. editionis meæ:

Μακρὰ δ' ΑΡΟΤΡΑΙ ΠΕΔΙΩΝ ἀναρρῶ:

quibus centum parallela facile apponi pos-
 sent; sed sine te remittam ad *Silv. Crit.*
 v. p. 35. Moram nihilo minus brevem
 nobis Virgilius excusabit, *geo.* iv. 361.

— At *flum.*
 Curvata in montis faciem, circumstet *unda*,
 Adcepitque sinu vasto, misitque sub *amnem*.

Ver. 1031. *Integrent*; Π. *Integeret*;
 Vind. V. ed. B. O. Σ. Ω. *Integerent*, ad-
 modum eleganter, si ratio temporum
 constaret. Habacuc, ii. 14. ex vulgata
 versione: "Quia replebitur terra, ut cog-
 noscant gloriam Domini, quasi *aque*
 operientes mare." Sic etiam vere Sy-
 rus et Chaldaeus: interpretes LXX virales
 male דוּחַ, pro דוּחַ, legerunt. Ovidius, quæ
 non his discordat, admoveri dignus est,
 ut unâ operâ illustretur Lucretio, et emen-
 detur etiam nobis, atque vindicetur, *epist.*
 ii. 35.

Per mare, quod totum ventis agitur, et *audis*.

Forte rescripseris optimo jure, *tortum*:
 quoties enim hæc verba commutantur?
 vide supra, ad ver. 294. Ita mox, ver.
 38. ibidem:

Concita qui *ventis* æquora mulcet, *avum*.

Indignissime vero Heinsium *et undis* so-
 licitatum ivisse, ex abundanti manifestum
 facient nobis nuperrime ad versum præ-
 cedentem disputata. Burmannus lectio-
 nem vulgatam bene retinendam vidit, sed
 exemplis nullâ tenus loci necessitates

1035 Ex infinito suboriri copia posset,
Unde amissa solent reparare in tempore quoque.
Nam, velutei, privata cibo, natura animantum
Diffluit, amittens corpus; sic omnia debent
Dissolvi, simul ac defecit subpeditare

attingentibus defendebat. Hæc autem
hactenus.

Ibid. *Integret.* Virgilius, geo. iv.
515.

———— at illa
Flet noctern; ramoque sedens, miserabile carmen
Integret.

Servii glossam ita corrigas: "*Flet noctern.*
"Jugi *noctern* continuat fletu." Vide ad
ii. 1145.

Ibid. *solis* *vapore.* Horatius, epist. i.
16. 7.

— sed ut veniens dextrum latus adspiciat *sol*,
Lævum decedens curru fugiente *vaporet* :

i. e. *calefaciat.* Ascensius, *irroret*; male.

Ver. 1032. *Fota* : G. M. *Forta*; V.
ed. *Tota*; X. *Fata*, ut M. a secundâ
manu. Odium scilicet infensissimum in
hanc dictionem et consanguineas ejus
librarii exercuere: vide ad ver. 807. et
tum demum fateberis fortasse similem
maculam e Statio restare eluendam, silv.
iii. 2. 17.

*Surgite de vitreis spumose Doridos antris,
Balamosque sinus, et, fota tepentibus undis,
Litora, tranquillo certatim ambite natatu.*

Volgo, *fata.* Lucanus, ix. 184.

igne feruet terras.

— *novet*; P. Vind. V. ed. B. Δ. X. Ω. *mo-*
set; Π. *movent.* — *summâ*: sic P. Vind.
V. ed. B. L. M. Π. X. Ω. *summam*, Δ.
editi communes, ex conjecturâ cujusdam,
ut videtur, exhibent *summissa*; quæ vox
mentem Lucretii nequaquam videtur at-
tingere. Nos modestius facturos esse
opinabamur, si ex ingenio reponeremus
quoque, loco *que*, vel *qua*, membranarum
omnium atque vetustiorum impressorum;
quum via scribendi compendiaria corrup-
telam hujusmodi nullo modo improba-

bilem reddat. — *gens*: V. ed. *genus*; ex
glossâ, ut existimo.

Ibid. *gens animantum.* Sic de *mutis*
animalibus Virgilius, geo. iv. 430.

———— vasti circum *gens* humida *ponti* —:
et Manilius eodem modo, i. 236.

———— *variae gentes* hominum, atque *ferarum* —.

Ibid. *summâ*: i. e. "ita floreat, ut
"summa eis consistat sine interitu toto;
"id, quod aliter eveniret." Confer ver.
1027.

Ver. 1033. *Floreat*: Vind. G. L. Π. X.
Floreant; P. *Florent.* — *labentes*: V. ed.
B. L. Ω. *labentis*; Δ. *labentibus*; non-
nulli legebant, teste Pio, *lambentes*; male.
Ibid. *Floreat gens animantum.* Vir-
gilius, *Æn.* vii. 643.

———— quibus Italia jam tum
Floruerit terra alma *viris*.

Ibid. *vivant ignes.* Idem Maro, ibid.
v. 680.

Sed non idcirco *flamme* atque *incendia* vires
Indomitas posuere: udo sub robore *vivit*
stippa —.

Ibid. *labentes ætheris ignes.* Idem,
Æn. iii. 515.

Sidera cuncta notat, tacito *labentia cale.*

Ver. 1035. *suboriri*: V. ed. B. *subiri*.

Ver. 1036. *reparare*: P. Vind. Ω. *re-*
parari. — *tempore*: Π. *tempora.* — *quoque*:
G. P. V. ed. L. Ω. *quæque*; quod non
deterius.

Ibid. *solent reparare omissa*: nempe
mare, terra, animalia, et sidera, hoc *solent*
facere; quæ constructio longe facillima
parum perspecta varietatem invenustam
reparari genuit. Bene committetur Ovi-
dius, met. i. 363.

O! utinam possem *populos reparare* patris
Artibus.

1040 Materies, aliquâ ratione aversa viâ.

Nec plagæ possunt extrinsecus undique summam
Conservare omnem, quæquomque est conciliata:
Cudere enim crebro possunt, partemque morari,
Dum veniant aliæ, ac subpleri summa queatur;

Hinc fortasse Plautus etiam corrigendus
restat, Epid. v. l. 45.

Perdidisti et reparasti me, soror!—

Vulgo legitur, *reperisti*.

Ver. 1038. *Diffluit*: i. e. liquescit—
dissolvitur—diffunditur, et ad nihilum
evanescit, ut aqua in terram destillata:
vide Sophoclis Trachin. 698. et animad-
versiones mea. Locus est germanissimus
Apuleii, in met. ix. p. 640. ed. Oudend.
“Interdum, acerrimo gravique odore sul-
phuris juvenis inescatus atque obnubila-
tus, intercluso spiritu, *difflebat*.” i. e.
animo et viribus deficiebatur—sensim col-
labebatur, et quasi evanescibat, undique
sparsis viribus. Alia est translatio Virgi-
liana, ad Æn. ii. 169.

Ex illo *fluere*, ac retro sublapsa referri,
Res Danaüm:

nempe ex saxi fragmine, quod vetustas
subruit, vel ruinâ quâlibet, decedente;
ergo bene Servius: “*Fluere, delabi*,”
non *dilabi*, quæ dictio Lucretium accuratius
interpretari valet: etsi fuerint fortas-
sis occasiones, quibus utraque vox in-
differenter adhiberi poterit. Heynius ad
locum fallitur egregie. Adeas Terent.
Heaut. v. l. 73. ibique Westerhovium.
Sic Græci passim *διαρρύνειν*, et simili-
bus, solent dicere.

Ibid. *amittens corpus*. Hanc locutio-
nem dabamus operam illustrare supra, ad
ver. 810. quo amandandus lector est.

Ibid. *sic omnia debent Dissolvi*. Tan-
tum non verbum verbo Virgilius hæc ef-
finxit, geo. i. 200.

— *sic omnia fatis*
In pejus *fluere*:

sic uti nos castigandum esse contendimus,
et hunc locum Lucretii habemus strenuis-

sime subvenientem. Consulas, si tui sit,
quæ nuperrime ad istum versum comen-
tati sumus.

Ver. 1039. *defecit*: V. ed. *defleat*; O.
defleat; Π. Ω. *deficit*; Δ. *deficit*.

Ibid. *defecit subpeditare*. Rarius regi-
men habemus huiusce verbi cum infinitivo
sequente, neque alibi temere reperiendum.
Sic autem Silius, iii. 111.

— *sic fœdera nota*,
Primitiæque tori, gettæ ut *scandere* tacum
Deficiam montes conjuæ tuæ?

Ad quem locum Heinsius reponere volenti
Deficiat ne auscultem, vel solus fecerit
Lucretius. Cæterum, de hoc absolute
usu verbi *suppedito*, nos diximus ad ver.
548. videas etiam Ruhnkenium, et quos
laudat vir magnus, ad Rutil. Lup. ii. 9.

Ver. 1040. *aliquâ ratione*: sic P. Vind.
V. ed. (nisi quod habeat *ratione*, opera-
rum, ut putem, culpâ) B. L. M. O. Π.
Σ. Ω. editi hodierni cum Δ. et G. (si
fides Havercampo sit servata) *rectâ re-
gione*; improbane etiam probe Bentleia.
Noster, v. 414.

— *vis, aliquâ ratione aversa*, recent.

— *aversa*: P. *adversa*, errore solenni.

Ibid. *aversa viâ*: *επὶ δὲ ἀντιπαρὰ πύλιν*,
pro *viâ*, vel a *viâ*, *aversa*: nam manifestis-
sima est Græcismi phrasæ Lucretiana.
Hujusmodi venustis novitatibus potissi-
mum Horatius delectatur; ut *irarum ab-
stineto*, et *desine querelarum*, quæ sunt
omnibus notissima. Hæc autem exquisi-
tior scriptura scrupulum nonnullis haud
dubie injecti, et vulgariorem constructio-
nem, *επὶ rectâ regione* suppeditatam, huic
loco peperit.

Ver. 1041. *possunt*: ita P. Vind. V.
ed. B. G. L. M. Δ. Π. reliqui, ut editi
plerique, *possent*.

1045 Interdum resilire tamen coguntur, et unâ
 Principiis rerum spatium tempusque fugai
 Largiri, ut possint a coetu libera ferri.
 Quâ re etiam atque etiam suboriri multa necesse est:
 Et tamen, ut plagæ quoque possint subpetere ipsæ,

Hoc autem dicit Lucretius: "Dixerit
 "vero fortasse aliquis, summam rerum
 "posse finitam esse atque extremitatibus
 "suis circumscriptam, et interea tamen
 "eum primordiorum concursum ac colli-
 "sionem per plagas extrinsecus illatas et
 "summam rerum, ne evagetur, inde
 "quasi continentes, recte fieri, quibus
 "omnes res creantur." "Enim vero,
 "respondet Lucretius, hoc nullo pacto
 "concedendum est. Principia scilicet
 "concurrentia non semper continuo nex-
 "antur, sed resiliunt interdum, et longe
 "discedunt; unde, nisi ex infinito spatio
 "vis infinita materiam ad efficiendas pla-
 "gas genetrices subinde oriretur, res jam
 "coalitas cito diffuerent, et res nondum
 "coalitas in æternum disjungerentur." Hic est argumenti scopus, breviter expo-
 siti, ne lectoris acumini parum tribuere videamur.

Ver. 1042. *omnem quæquomque est: V. ed. omne quæ cum est.*

Ibid. conciliata: i. e. coacta—congregata—in concilium vocata; videas supra ver. 184. 485. 518. Virgilius, *Æn.* x. 150.

————— Mesentius arma
 Quæ sibi conciliet:

i. e. colligat—in unum convocet; a calo veterum Romanorum, Græcam vocem adoptantium, ut placere intelligo grammaticorum filiis.

Ver. 1043. *partem:* Π. *portam*; Faber et Bentleius videntur *partim* maluisse: nos nihil demutandum esse sine fructu arbitramur.

Ver. 1044. Sic Terentius in passivâ formâ *quita est* antiquè dixit, *Hec.* iv. 1. 57. ubi plura dabit Westerbovius: videas etiam Festum in vocibus *Negitum* et

negitum, cum Cortio ad Sallust. *Jug.* 31. 8. Dictys Cretensis, ii. 21. "Imperfec-
 "tâ igitur re, ut opinor, consequens fuit
 "arma capere; jusque per vim extor-
 "quere, quod amice impetrare *negitum*
 "est." Priscianus, perieg. 417.

Hic nasci lapidem, qui, tacto accensus ab igni,
 Exstingui *negitur*:

quæ fideli cum diligentia a Solino, cap. xiii. mutuatus est. Diomedes, *gramm.* lib. i. p. 380. exempla protulit ex Accio et Cæcilio, *quitus sum, queuntur, quitur.* Ver. 1045. *Interdum:* V. ed. *Inter.*

Ver. 1046. *Principiis:* sic Δ. Σ. reli-
 qui, *Principium*; G. autem, *Principio*. G. Quid hæc sibi velint, hariolari nequeo, nisi quod veri videatur simile, varietates istas *principium* et *principio* representare voluisse, si librarii non aberrassent, et *appropinquas principiom*, i. e. *principiorum*: vide ad ver. 884. Elegantem satis emendationem loci, hinc exorsus, expedire quiverim; sed audacior est, quam quæ admitti debeat, sic nude posita, et nullis membranarum suffragiis, aut veterum testimoniis, innixa:

Interdum resilire tamen coguntur, et unde
Principiom certum spatium tempusque fugai
 Largiri.

Passim loquitur poëta de primordiis rerum et minutissimis corporum particulis, per vocabula a *fluidis* translata; atque Virgilianum illud, *geo.* ii. 462.

Mane salutantum totis vomit ædibus *eodem*, pro immensâ multitudine, omnes novimus; et posteriores, ne Græcos advocemus, hanc metaphoram certatim arripuisse. In his autem tempus consumere non libet, et contenti sumus super ingenii nostri tentamine arbitrium doctorum experiri,

1050 Infinita opus est vis undique materiai.

Illud in hiis rebus longe fuge credere, Memmi,
In medium summæ, quod dicunt, omnia niti;
Atque ideo mundi naturam stare sine ullis
Ictibus externis, neque quoquam posse resolvī

1055 Summa atque ima, quod in medium sint omnia nixa:

Ipsū si quidquam posse in se sistere credis;
Et, quæ pondera sunt sub terris, omnia sursum

consultum euntes testimonio membranarum.—*fugai*: Δ. *figura*.

Ver. 1049. *ipsæ*: G. et *ipsæ*; M. et *ipsæ*. Si quid lateat, ut hi sunt egregia castitate libri, nequit mea sagacitas odorari, nisi *eo suppetere* sit ex interpretatione, et scripserit Lucretius, quum verbis neutraliter adhibitis delectet, ut qui maxime, ad hanc normam:

Et tamen ut plagæ quoque possint *rubdere* et *ipsæ*.
“Subire, subdere,” Nonius in voce *subit*, iv. 444. Edicat autem lector nasutus atque eruditus, ad quem omnia mea deferō.

Ibid. *Et tamen ut*—: i. e. “His autem ‘missis, vel illæ ipsæ, quas fingis, plagæ, quasi extrinsecus impellerent et continerent summam rerum, finibus suis ‘circumscriptam, continuari nequirent ‘in infinitum, nisi materies infinita subderetur.”

Ver. 1050. *Infinita*: M. *Infinitæ*; non deterius.—*est* abest Π.

Ibid. *vis opus est*: ut nomen quasi adjectivum *opus* sit, omnium generum, indeclinabile; vel, si mavis, substantivum. Sic sæpe noster. Sic etiam Plautus, *Capteiv*. i. 2. 61.

Jam maritum omnes *mīlites opus* sunt tibi: quem versum laudat Nonius in voce *Opus*, ut et nostrum *Carum*, ii. 814. Sic etiam Terentius, *Adelph*. iv. 5. 72.

Ego eo intro, ut, *quæ opus* sunt, parentur. Nec difficile est diversorum regiminum, quæ in hanc dictionem cadunt, rationes declarare. Si dicam, “*Opus est sumptu* “ad has nuptias,” valet, “*in sumptu*

“*opus*, vel *res*, ponitur:” si dicam contra, “*Opus est sumptus*,” valet, “*sumptus est res*, per quam hæc nuptiæ procedunt.” Et similiter æque bene dixeris “*Opus est sumptus*,” quod per se patet.

Ver. 1051. *fuge*: V. ed. Π. *fuga*.

Ver. 1052. *In medium omnia niti*. Cicero, de nat. deor. ii. 45.—“*omnes—partes* “(mundi), undique *medium locum capientes, nituntur æqualiter*.”

Ibid. *quod dicunt*. “Peripateticorum, et veterum Academicorum, et Stoicorum, et omnium denique, qui unum mundum, eumque finitum, esse volunt, hæc sententia est: Omnia gravia in medium ferri, levia a medio ad extremum: Epicurus autem, et cæteri, qui mundos censent esse innumerabiles, et omne, infinitum; neque extremum, neque medium, esse concedunt. Ita eorum ratione neque gravia in medium, neque levia ad extremum, moventur.” Lambinus.

Ver. 1054. *externis*: P. *alternis*; V. ed. *æternis*; de quorum vocabulorum permutatione, vide nos superius, ad ver. 231.—*quoquam*: Δ. Π. *quoque*.

Ver. 1055. *nixa*: V. ed. *cuxa*, operum fortasse incuriā. Diomedes, de art. gramm. i. p. 371. “Nitor, niteris; perfecto *nixus* sum: sed *veteres* immutantes “*nixus* declinant, ut Virgilius, etc.” Verum enim aliorsum videtur ire Priscianus, lib. x. p. 903. im. “utor usum, nitor *nixus*: invenitur tamen etiam *nixum*.” Scripturæ, quam nos recepimus, favet Servius, ad Virg. *Æn*. i. 144. 506.

- Nitier, in terrâque retro requiescere posta;
 Ut per aquas quæ nunc rerum simulacra videmus:
 1060 Et simili ratione animalia suppa vagari
 Contendunt, neque posse e terris in loca cœli
 Recidere inferiora magis, quam corpora nostra
 Sponte suâ possint in cœli templa volare:
 Illei quom videant solem, nos sidera noctis
 1065 Cernere; et alternis nobiscum tempora cœli

Ver. 1056. *in se sistere*: M. *insistere*;
 L. *nisi se sistere*; Ω. *in fine sistere*.

Ver. 1057. *Et*: G. M. *At*; unde scribendum putem,

Aut quæ pondera sunt—

sunt: B. *sint*.—*sursum*: V. ed. O. Δ. Π. Σ. Ω. *rursum*; pronâ manûs, oculive, aberratione.

Ver. 1058. *Nitier in*: G. *Ni sierint*;
 M. *Ni fierent*: commixtis literis, atque inde depravatis ipsis dictionibus.—*in terrâ*: V. ed. B. *interea*.—*retro*: Π. *recto*.—*requiescere posta*: G. *requisite reposta*;
 P. *requiesse reposta*.

Ibid. retro posta: i. e. situ præpostero—inversam habentes, et nobis contrariam, posituram; ut recte Faber, et interpreta. “Fugias, Memmi, credere, non dico cor—pora, ad oppositam terræ partem ja—centia, sursum niti, sed vel posse ea sic sita omnino requiescere, et in statione permanere.”—In proximo, pro *quæ*, Ω. *aque*, quasi voluerit præcedentem dictionem, ut fit, repetere.

Ver. 1060. *suppa*: sic G. M. et, ut videtur, a primâ manu, L. quæ vox est longe exquisitior, quam quæ librariorum lætitiæ, aut etiam incuriæ, adscribi debet. “*Suppum* antiqui dicebant,” (verba Festi sunt, Salmasio prius indicata) “quem nunc *supinum* dicimus: ex Græco videlicet, pro aspirato ponentes literam s; ut cum iidem *ὅλας* dicunt, et nos *syllabas*: item *ἔξ*, *sex*, et *ἑρτα*, *septem*.” Ut nempe *suppus* sit ab *ἰνρε*, vel *ἰνρως*, uti etiam *supbus*. Ipse noster, iv. 443.

Quæ, demersa liquore, obeunt, refracta videntur
 Omnia convorti, sursumque supina revorti.

P. *cuncta*; Vind. V. ed. B. L. O. Δ. Π. Σ. Ω. *supra*; quod pro *supera*, casu quarto numeri multitudinis, aliter non contempserim, nisi exquisitius quiddam jam suppeteret; quum elegantissime dixisset noster *supera vagari*, sine præpositione, pro “*superas terræ partes permeare*.” videas retrorsum, ad ver. 834.

Ibid. animalia vagari. Virgilius, ecl. vi. 40.

— per ignotos errent animalia montis:
 et geo. iii. 540.

— timidi *dame*, *cervicæ* fugaces,
 Nunc interque canes, et circum tecta, *vagantur*.

Ver. 1061. *loca*: Π. *lococa*, similibus literis ob proximitatem negligentissime commixtis.

Ver. 1062. *Recidere*: i. e. retrorsum cadere, quum sint *retro posita*, ver. 1058. Cicero, de div. i. 54.—“in agro ambulanti
 “ramulum adductum, ut remissus esset,
 “in oculum suum *recidisse*.”

Ver. 1063. *in cœli templa volare*. Maro, geo. iii. 226. hinc sua fortasse, divinitus perfecta, coloraverit:

— nec morti esse locum, sed viva *volare*
 Scleris in numerum, atque alto subcedere *calo*.

Ver. 1065. *alternis*. Ita sæpius locutus est Lucretius. Hinc castiges Ennium, ann. i.

Alternis seritote diem concorditer ambo:
 i. e. *alternis semine sermonis*—*alternis sermone*. Vulgo, *alternum*; i. e. veteri

Dividere; et nocteis parileis agitare diebus.
 Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error,
 Amplexi quod habent perverse prima viai.
 Nam medium nihil esse potest, ubi inane locusque
 1070 Infinita: neque omnino, si jam medium sit,
 Possit ibei quidquam hac potius consistere caussâ,
 Quam quâ vis aliâ longe regione manere.
 Omnis enim locus, ac spatium, quod inane vocamus,

scripturâ *alternom*, vel potius *alternâ*.
 Vides utique progressum depravationis.
 Nihil certius: adi nostram Silv. Crit. sect.
 cvi. et imprimis tom. v. pp. 107, 108. Por-
 ro, nos recte Virgilium rescripisse ad
 geo. i. 250. ad hunc modum.

*Nasque ubi primus equis oriens adflavit anhelis,
 Illi sera rubens accendit lumina vesper;*

probat omnino præcedens versus huiusce
 loci nobis jam subjacentis:

*Ille quom videant solem, nos sidera noctis
 Cernere.*

Addam Anthol. Lat. Burm. iii. 62. 9.

*Illic alternis depugnant pontus et ær:
 Hic, rivo tenul pervia, ridet humus.*

Sic reponendum putem. Vulgo, *depug-*
nat. Et post hunc versum G. positum
 vult ver. 1093.

Ver. 1066. *parileis*: B. *paribus*.

Ibid. *diebus*. Optime. Verissimum
 est, antipodas nostros noctes agitare pares
 diebus nostris. BENTLEYUS.

Editiones utique pleraque cum G. Σ. et
 praeis Pii codicibus habent, *disque*. In
 Priap. epigram. lxi. 8.

*Parum, quod actâ sub laboribus luce,
 Parum dictus pervigil traho noctem.*

Ibid. *nocteis agitare*. Mantuanus, geo.
 ii. 527.

Ipsæ dei agitat festum

Et huic loco G. M. inserunt ver. 1075.

Ver. 1067. *vanus*: H. *manus*.—*finxerit*:
 P. *parturit*.—*omnis finxit error*, desunt
 Vind. V. ed. O. Δ. Π. Σ.

Ibid. *vanus stolidus*. Livius, xiii. 28. 8.

“Primo statim conspectu contempta
 “paucitas; ac sibi quinque deposcere pel-
 “lentos inde hostes, ac locum capiendum.
 “Dux ipse, inter stolidissimos ferocissi-
 “mosque, ad arma vocat; et vanis animis
 “et minis increpat hostem.” Ita bene
 Perizonius.

Ver. 1068. *Amplexi habent*: P. *am-*
plexis habent.—*perverse prima*; Ω. *spati-*
um per utrumque.—*eras prima viai*, ab-
 sunt Vind. V. ed. O. Δ. Σ. et tres prioris
 literæ etiam *era*. Π.

Ibid. *Amplexi habent*, *αμυλασάντες*
εχοντες: nam purus putus est Græcismus,
 cui geminum et simillimum ex Latinis
 mihi non est ad manus.

Ver. 1069. *Nam*: P. V. ed. B. *Jam*.
 —*ubi inane locusque*: Ω. *sine fine ma-*
nentum; desunt Vind. V. ed. O. Δ. Π. Σ.

Ver. 1070. *Infinita*: Ω. *Infinitum*
autem.—*neque*: Vind. V. ed. B. Π. Σ.
denique; P. et *denique*; Ω. *non denique*.
 —*omnino*: P. in *omni*.—*medium sit*:
 omittunt Vind. V. ed. O. Δ. Π. Σ. Ω.

Ver. 1071. *ibei quidquam*: B. *ubicum-*
que; Π. *ubique*.—*hac potius caussâ*: Ω.
medium rebus; desunt Vind. V. ed. Σ.
 et *hac unum*, L.—*consistere*: Σ. *conce-*
dere.—*caussâ*: abest Vind. V. ed. O. Δ.
 Π.

Ver. 1072. *quavis*: Ω. *quantvis*.—*re-*
gione: Vind. V. ed. O. Δ. Π. Σ. Ω. *ra-*
tione; nec minus bene; ut hæc sit loci
 mens: “Consistere non potest corpus
 “quodquam eo in loco, hac magis de
 “caussâ, quod sit mundi medius; quam
 “ob aliam quantvis causam longius

Per medium, per non medium, concedat oportet

1075 *Æquis ponderibus, motus quaquomque feruntur.*

Nec quisquam locus est, quo corpora quom venere,

Ponderis amissâ vi, possint stare in inani:

Nec, quod inane autem est, ulli subsistere debet,

Quin, sua quod natura petit, concedere pergat :

1080 *Haud igitur possunt tali ratione teneri*

Res in concilium, mediî cupedine victæ.

"disiâtam, et omnino alienam." Eadem vocabula supra etiam commutata vidimus, ad ver. 957.—*manere*: abest Vind. V. ed. O. Δ. Π. Σ.

Ver. 1073. *ac*: omittit Π.—*ane* vocamus: abest Vind. V. ed. Δ. Π. Σ.

Ver. 1074. *concedat*: P. Vind. V. ed. B. L. O. Δ. Π. Ω. *concedere*.—*oportet*: Ω. *opiet*; abest Vind. V. ed. O. Δ. Π. Σ. Forte scribendum, *debet*.

Ver. 1075. *feruntur*: Vind. *ferunt*, omnino fortasse *se*; Δ. *fuertunt*.

Ibid. *Æquis ponderibus*: *τυ κινω*, scilicet, (secundum Epicurum, cujus verba ex Laërtio prior admovit Lambinus) *την ἢν ἰσμεν παρχειμεν τῇ κρυφατῇ καὶ τῇ βαρυτατῇ ἀτομῇ ὡς τοῖς αἰῶσι*. Cum editoribus quibusdam, *Æque* maluit, re non satis, ut mihi saltem videtur, perpensâ, Bentleius. Locus exstat apud Diog. Laërt. x. 43. et, quæ præcedunt allatis verba, non minus ad rem faciunt, et proferri debent: *Κινῶται τι συνίχως αἱ ἀτομαὶ φασὶ δὲ ἰσοδυναμῶν καὶ ἰσοταχῶς αὐτὰς κινῶται, τυ κινω, καὶ*. quæ supra veniunt.

Ver. 1076. *quom venere*: G. *cum venerunt*; Vind. V. ed. B. *convener*, L. *convener*; M. *convenit*; Π. *con venire*; Δ. *con venere*; Ω. *cum venerunt*. Inter *cum* et *con* scribæ passim fluctuant: vide ver. 818. Σ. *commoveant*. Abest O. *venere*.

Ver. 1077. *Ponderis*: O. Δ. *Pondere*.—*dare in inani*: Ω. *sistere inani*: *in* abest Vind. V. ed. O. Π. cui omissioni repetitio syllabæ causam dedit: vide ad ver. 982. Specimen emendationis, hancce vitiositatis originem spectantis, in Plutar.

cho proferre liceat, de Pyth. orac. p. 399. B. et tom. vii. p. 569. ed. Reiske: *Ταυτα τυ Βονδῷ διλλόντες, ἰ Σιρασίων Δικαιων, ἴφθ, το ἀξωμα πικρὶ τῶν οὐτως, 'ΩΣ λογι Βονδῶς, αἰματός καὶ αὐτοπόθους λογομινῶν*. Vulgo, deest illud *ὡς*, vocabulo præcedente, ut fit, absorptum.

Ver. 1078. *ulli*: P. Vind. V. ed. B. O. Δ. Ω. *ullis*, adhærescente literâ vocis venientis: de quo errore, vide ad ver. 1016. et exemplum nulli secundum, unum etiam atque alterum, in Silv. Crit. sect. xiii.—*autem* vero deest Π.

Ibid. *ulli subsistere*: i. e. accipere et fundamentum dare—stationem venienti præbere—*sustinere* denique. Vocem in hoc sensu, aut parissime detorto, passim invenias, sed semper cum casu tertio, vel, si malis, sexto. Unde Gronovio non accesserim ad Liv. xxvii. 7. edicenti, aliquoties variare hujusce vocis significationem; neque dubitaverim, quin ille Livius, i. 4. sic legendus sit:—"jam non *feris*" tantum *subsistere*, sed in latrones—im—*petus* facere:" ubi vulgo, *feras*. Hinc *sustinere*, cum libris quibusdam, ibid. ix. 31. 6. pro *subsistere* legerim; neque receptam lectionem de loco moverim, ad xxxvii. 38. 4.

Ver. 1079. *pergat*: cum corpus utique venerit in medium, quod vocant, non ibi minus corpori vacuum esse concessurum, quam in aliis ubilibet locis.

Ver. 1080. *Haud*: V. ed. *Hanc*.—*possunt*: Π. *possint*: et, in versu statim præeunte, vice *Quin*, Σ. *Quem*.

Ver. 1081. *concilium*: sic omnes libri

Præterea, quoniam non omnia corpora fingunt
 In medium niti; sed terrarum, atque liquores,
 Humorem ponti, magnasque e montibus undas,
 1085 Et quasi terreno quæ corpore contineantur:

scripti, atque editi priores; recentiores autem, ex arbitrio criticorum, *concilio*: male omnino. Has regiminis rarioris formulas religioni sit, membranis vetantibus, demutare: redeas ea, quæ dedimus ubertim, ad verr. 250, 289. *cupidine*: sic O. Σ. Ω. at Vind. V. ed. *cupidine*. Jam vero de literâ non geminatâ, relegas dicta in ver. 64.—Cæterum, receptæ lectioni *vinctæ* Creechianam divinationem *vinctæ* Bentleius anteposuit. Jactantiæ nimirum est valde puerilis vocæ, passim scribis commutatas, conjecturis, nullâ de causâ atque incontinenter propositis, sollicitare. Ego nihil novem. Q. Curtius, ix. 2. 12. "*Ficit ergo cupido rationem.*" Sed nugis immorari nolo.

Ver. 1082. *quoniam*: Vind. Δ. *quoque jam*; quod editorum turbæ placuit, contra vim membranarum atque editorum sincerorum consentientem, immerito; si modo quædam suppleantur, qualia solent in argumentorum decursu sine fraude reticere. "*Præterea, alia insuper diffici cultas rationibus eorum adversatur.*" vel, "*Hoc etiam, quo sibi minus constare videantur, illis potest objici.*" vel simile aliquid. L. M. habent *qua* cum lineolâ desuper; quæ scriptura quidnam sibi vulerit, collatoris erat ex locis aliis commissis declaravisse. Interea, de fragmento Gottorpiano altum agitur silentium.

Ver. 1083. *atque*: Π. *ac*.—*liquores*: sic L. M. et placet, ut vulgare minus atque elegantius: Σ. Ω. *liquoris*; reliqui omnes, *liquorum*, ut editiones recentiores.—Porro, hicce versus in P. V. ed. L. Δ. Σ. Ω. sequenti postponitur, sed in M. *επ* ver. 1085.

Ver. 1084. *magnas*: Σ. *magnis*, ut vulgares editi, minime ad loci scopum. Huic autem versui sequens præponitur in V. ed. M. et Ω.

Ibid. *Humorem ponti*. Mantuanus, geo. iv. 430.

————— *vasti gens humida ponti*: et eundem ibid. i. 372. ita rectius capias, et interpungas:

————— atque omnia navita, *ponto Humida*, vela legit:

i. e. vela, quæ pontus humectavit.

Ibid. *e montibus undas*. Inveniet lector nonnulla huc facientia in notis ad ver. 231. hujusce libri: neque videar intempestivus, si veram constructionem loci in Horatio aperuero, quam scholiastas Cruquianus et Aeron perspexere, sed editorum, quantum valeam intelligere, hodie norum nemo. Exstat od. i. 29. 11.

————— *Quis neget arduis*
 Pronos relabi posse rivos
 Montibus, et Tiberim reverti?

Ordo est. "*Quis neget rivos, pronos arduis montibus,*" (i. e. decedentes—decurrentes—montibus) "*posse relabi—?*" Hinc etiam Valerii Flacci versum restituas, qui Burmannum vehementer cruciavit, vii. 391.

Et jam jam magico per opaca silentia Colchis
 Cœperat ire sono, monstrataque condere vultus
 Numina, subque suis averti *colibus amnes*.

Vulgo, *cumque*; portentose satis. Ovidii, duos locos prius ex ingenio emendaveram, quam libros quosdam consentientes intellexerim, met. xiii. 954.

————— *diversi lapsi de montibus amnes*.

Vulgo, *fontibus*: de quarum dictionum permutatione, videas ver. 291. supra, et consulas Burmannum ad Ovidii l. c. Alter locus est ex Ponto, iv. 5. 43.

Fluminaque in *montis* cursu reditura supino.

Plus videtur dicere, quam cum vulgato *fontes*; quamvis utrumque eodem redeat. Porro, Claudianus, in Eutrop. i. 355. his non alienus accesserit:

At contra tenuis exponunt æris auras,
 Et calidos simul a medio differri igneis;
 Atque ideo totum circum tremere æthera signis,
 Et solis flammam per cœli cœrula pasci,

Præpetunt retro furvi jugæ—

que, proverbium Græcum, quod hæc di formulæ respiciunt, sic Euripides usus est, Supp. 521.

— *αὐτοὶ γὰρ οὐ φαί-
 Γα ΝΑΜΑΘ' ὄντες, ἢ ἐπιταξόμεθα δε.*

o, insulsiissime, *Τα πραγματ' ὀδῶν.* 'roperium, simile tractantem argu-um, et egregie corruptum, acumen iii mei periclitabor, ad i. 15. 29.

α prius vacuo labantur flumina ponto, amos et inveras duxerit ante vias—

cum varietates apud Burmannum vi-et fortasse conatui meo plaudes.

r. 1085. Hunc versum, ut adulteri- obelo confodit Bentleius; et sane, idere dignum est, Bodleianus non cit. Nobis, ut exegeticus, adeoque icitatem stili Lucretiani sapiens, nul-odo displicet. Porro, Δ. vice con-atur, habet *continuantur*.

id. *quasi terreno corpore*: i. e. non ie terrena tantummodo, sed lignea, a, ut Virg. *Æn.* vi. 732. *terreni artus*; alia hoc genus: ut nequaquam suā cabalum *quasi* destituatur. Cicero, : dispp. i. 20. "Nam nunc quidem, amquam foramina illa, quæ patent animum a corpore, callidissimo arti- io natura fabricata est, tamen *ea ter- is* concretiaque corporibus sunt in- aspta quodammodo." Sic fortasse lendum. Vulgo sine *ea*, sed codex l. habet *a*. Arnobius, lib. ii. p. 61. *ισμό*: "Nolo illam discere, sed do- e; nec ex doctâ, ut dicitur, elemen- iam fieri; sed, retinentem res suas, poribus semet circumligare *terrenis*."

ibus animum advertat lector formu- sermonis Paulinæ gemellam, 1 Tim. . *καλοῦνται γὰρ, ἀπὸ τοῦ βρομα-* quam nos ad Silv. Crit. Sect. xxiv. is illustravimus. Hanc autem mi-

nime tenentes, Lysiam, contra Philoc. epil. non intellexit Reiskius, et, ad ejus mentem inconsultius interpolans, Auger- us depravit: *Τὴ δ' ἐκ οὐδὲν Ἀθηναίων τρε- σπλάντα παρα Εργαλείου μεταγγρηθίτα- τος λήγουσι, ἢ δυνάμει αὐτοὶ εὐνοῖαι, καὶ μὴ ἁπατήρηται*; Sic sincerissime legitur in Aldinâ. Non aliunde pendet loci in Dio- gene Laërtio, ii. 95. intellectus, ubi M. Casaubonus, egregie ludificatus, vanas conjecturas prodigere sustinuit: *Ληροὶ δὲ καὶ τὰς ἀσθεῖας, καὶ ἀκρῶς τὴν σιγῶ- σιν· τὰς δ' ἐκλογὰς φαίμενοι πάντα πρᾶ- τιν·* nempe *ἐκ ἀληθῶς, σιγᾶσθαι, ἐκλειπῶν*. Similiter Tertullianus, apol. cap. 35.— "qui nos nolunt Romanos haberi, sed "hostes principum Romanorum." Ne- que alienus est idem nobilissimus Tarsen- sis, modo memoratus, ibid. li. 12. *Γυναι- κὶ δὲ διδάσκουσιν καὶ σιγᾶσθαι, ὅτι αὐτὴν αὐ- δρὸς· ἀλλ' ὡς καὶ ἡ σιγῶσι*. Vide insuper Davisium ad Cic. de fin. ii. 8. Sancti Minerv. ix. 8. fin. Cum trimetro denique, quem dat Marius Victorinus, art. gram. i. p. 2504. hunc excursum claudam; non indigentem tamen, ut sperem, excusa- tionis, quum rem, multis viris erudit- is parum perceptam, tangat, atque ad jus- tam intelligentiam locorum innumerabili- um haud leviter conducat:

Amare nolo, nec dolere, Clinia.

Ver. 1086. *tenuis æris auras*. Sic Maro, geo. iv. 311.

— *tenuisque magis, magis, ætra carpunt*: et ibidem ille, ver. 500.

— *ceu fumus in curas*
Conmixtus tenuis.

Porro, vice *æris*, V. ed. *artus*.

Ver. 1087. *medio*: Π. *mari*.—*differ- ric*: V. ed. *disserier*.

Ver. 1088. *circum tremere*: propter scintillantem, palpitantem, ac nictantem

1090 Quod calor, a medio fugiens, ibi conligat omnis:

[Quippe etiam vesci e terrâ mortalia secla;]

Nec prorsum arboribus summos frundescere ramos

aiderum micantium ignem. Faber.
Statius, Theb. i. 353.

— nec non abrupta tremiscunt
Fulgura:

ut Ennius apud Macrobiū:

Lumine sic tremulo terra et cava cœcula cadent:
cum quo versu compares statim venientem,
ver. 1089. iv. 406.

Sic etiam Cicero, de divin. i. 11. quem
castigatione leporis non infimi donabi-
mus:

Nam primum astrorum volucreis, te consule,
motus,

Concursusque *gravi* stellarum *albore* micanteis,
Tu quoque, quom tumulos Albano in monte
nivaleis

Lustrasti, et læto mactasti lacte Latinas,
Vidisti, et claro *tremulos ardore* cometas.

Optime Turnebus, cui debuerat Davisius
assentire, *gravi* reposuit, pro *gravis* libro-
rum. In hoc loco non erat nomen nu-
dum epitheto suo relinquendum. Vulgo
insuper, *ardore*; sed verissimum est, opi-
namur, vel ob eandem dictionem statim
recurrentem, tentamen positum. "*Albor*,
"*λευκότης*," et vicissim "*Αἰσθησις*, *albor*,
"*candor*:" glossarium vetus: vide nos
Silv. Crit. v. pp. 79. 80. 81. Sed divina-
tionem nostram maxime stabilit, et esse
sincerissimam tantum non demonstrat,
parallelus Virgilio locus, geo. i. 365.

Sæpe etiam *stellas*, vento inpendente, *videbis*
Præcipitis cœlo labi; noctisque per umbram
Flammarum longos a tergo *albescere* tractus.

Ad Ovidii epist. ii. 12. explicationem
Burmanni miror:

— sæpe putavi
Al'a procellosas *vela* referte notos:

i. e. *splendentia* vela, ad ipsam rem veris-
sime, ut, qui viderint, agnoscent; pelago
nigricante, et potissimum, si sol luceat.
Statius, Theb. v. 130. interpretem tam
frigidum non egit:

— adverso *niterant* *sole* profundo.

Addam Senecam, Hippol. 246.

Per has senectæ *splendidas* *supplex* comas.

Porro, videas quæ dicturi sumus ad v.
299. Hic autem versus integer abest V.
ed. et, vice *æthera*, Π. dat *omnia*.

Ver. 1089. *flamma*: Vind. Π. 2. *flam-*
mam; Δ. *flammas*.—*pasci*: V. ed. *pasti*;
uti sæpe liber iste, ob similitudinem lite-
rarum c et t in minoris scripturæ formis.

Ibid. *solis flammam per cœcula pasci*:
de hac re ad dicta superius, in ver. 232.
remittendus es.

Ver. 1090. a: B. e.—*ibi*: omnia ve-
tera exempla scripta et edita, *sibi*; sed
me persuasissimum habeo, vocem con-
traxisse literam s a fine vocabuli præce-
dentis, quum nullam constructionem ali-
ter exculperis. Neque aliud visum est
editoribus, qui præcessere.—*conligat*: G.
contiget.—*omnis*: G. Δ. Π. *igneis*; et ita
vulgares editi: sed male. Huic varietati
præbuit originem consuetudo Lucretii,
maxime ei in deliciis, minus diligenter
observata, quæ verba in absoluto, quem
dicunt, significatu studiose solet adhibere.
Conligat igitur, pro *se conligat*, vel *con-*
ligatur. In operis decursu magna de hoc
genere exemplorum vis nobis observabi-
tur. Sin fuerit, cui minus hæc ratio pla-
citura sit, ille repetat *æro zava* ex versu
præcedente *æro flammam*: "Quod calor
"omnis utique, fugiens a medio, conligat
"in cœlo flammam." Imo, fieri potest,
illud s, quod *æro* *ibi* agglutinatum codices
nobis exhibent, veram Lucretii scripturam
ad hunc modum fortassis indicare:

Quod calor, a medio fugiens, *se ibi* conligat
omnis.

Nobis ex analogiâ prima ratio satisfacit.
Denique, quum proclivis foret, intellect-
tûs facilioris gratiâ, *æro omnis* in *igneis*
mutatio, contraria autem ratio multo mi-
nus veri similis, credibile est librariorum ad

Posse, nisi a terris paullatim quoique cibatum

Terra det: at supra circum tegere omnia cœlum;

1095 Ne, volucris ritu flammaram, mœnia mundi

hanc varietatem loco Virgîlii, in geo. i. 427. impulsos esse:

Luna revertentis quum primum *conligit ignis*.

Ver. 1091. Spurium esse hunc versum pronunciat Bentleius; nec libris antiquis agnoscitur, si excipias L. et Δ. de quorum priore vehementer dubito, an fideliter renunciaverint; ideoque cancellis uncinorum circumscripsum volui. Mihi quidem, quamvis oratione vix satis simplice pro Lucretii ingenio sententia enuncietur, non omnino videtur *rebus* postulandus. Accipio sane, sensu haud incommodo, quasi dixerit poëta, argumentum ab adversarii doctrinis in eum retorquens: "Imo, non flamma solummodo centrum fugit, sed etiam terrena illa, quibus homines vescuntur, non vergunt penitus ad medium, sic ut tute posuisti; ideoque tua de medio omnium quodam sententia, mera evaserit philosophorum somniantium deliratio."

Ibid. *mortalia secla*. Gemellæ locutiones apud nostrum passim leguntur. *Emulatus* est Claudianus, in Rufin. ii. 473.

Huc post emeritam *mortalia secula* vitam
Deveniunt:

et Serenus Samonicus, ver. 539. sic castigandus:

Tam varii casus *mortalia secla* fatigant,
Ut sint diversis obnoxia corpora morbis:
Sæpe etenim nimio cursu fuit impetus alvi;
Frenat commixto quem *fervens* brassica vino.

Vulgo, *quum fervet*.

Neque interea suam vim non habent in Lucretio voces *vesci e terrâ*. "Dicebas modo, manifestissimum esse flammam a medio differri; non enim aliter æther a signis pingeretur, neque haberet solis globus, quo vesci posset, et lucem suam continuare: et ego vicissim quoque tibi demonstrabo, homines etiam iis vesci, quæ de medio tuo sustolluntur. Hæc nihil valent."

Ver. 1092. *Nec*: Π. *Hec*; uti sane litteræ majusculæ N et H in libris passim commutationi subjacent, ob vel levissimam linæ horizontalis declinationem: quod norunt omnes, qui membranas vastas oculis usurpavere: vide nos ad ver. 580. hujusce libri.—Cæterum, hunc etiam versum cum sequente Bentleius obelo confodit; cujus judicio in hac re saltem invitatus equidem subscripserim: conferas nostrum sibi ad il. 187—196.

Ibid. *frondesce ramos*. Arnobius, lib. i. p. 2. im. "Commendata semina tellus recusat accipere, aut *frondesce arbores* nolunt?"

Ver. 1093. *nisi*: Ω. *nec*.—*quoique*: P. *quodque*; V. ed. *cines*; in nempe pro *ui*, in quod admodum proclive scribis erat aberrare.

Ibid. *cibatum*: sucos scilicet, qui proinde a medio differuntur; ut et ipsæ arbores, a solo in aëra salientes: vide ver. 188.

Ver. 1094. Deest versus P. Vind. V. ed. M. O. Δ. Π. Σ. cui omissioni occasionem dedisse existimaverim rationes totius loci non satis liquido scribis librariis perceptas.

Ibid. *circum tegere omnia cœlum*; templo suo nempe, vel laqueari: vide supra, ad verr. 987. 1013. Ovidius, in magni operis exordio:

Ante mare, et tellus, et, quod *tegit omnia, cœlum*.

Ver. 1095. *Ne*: G. P. Π. Ω. *Nec*. Pro *volucris*, multæ editiones *volucrum*, contra fidem membranarum et vetustissimorum typis expressorum, longe minus *συνήθους*. Exempla consimilia translationis ab ipsâ re ad rei *qualitatem* quandam, vel *circumstantiam*, in quibusvis paginis abundant; neque aliud quidvis poëtici sermonis indolem a soluto discriminat efficacius.

Ibid. *volucris*: a *volando* nempe; unde Virgilius, *Æn.* v. 319.

Diffugiant subito magnum per inane, soluta;
 Et, ne cætera consimili ratione sequantur:
 Neve ruant cœli tonitralia templa superne,
 Terraque se pedibus raptim subducat; et omnes,
 1100 Inter permixtas rerum cœlique ruinas,
 Corpora solventes, abeant per inane profundum;

et ventis, et fulminis ocyor alis:
 et his paria apud auctores utriusque lin-
 guæ infinito numero leguntur. Nequeo
 tamen mihi temperare, quin versus quos-
 dam Manilianos excitem, quorum locu-
 tiones ex multis Lucretii locis, hinc inde
 sparsis, elegantissime delibatas sunt. In-
 veniuntur autem in i. 856. et nostrum
 pulchre illustrabunt:

*Ignibus usque adeo natura est omnis abundans;
 Ne mirere faces subitas erumpere caelo,
 Atraque accensum flammis lucere coruscis,
 Arida complexum spirantis semina terra,
 Quæ volucri pascens ignis sequiturque, fugatque,
 Fulgura cum videns tremulum vibrantia lumen
 Imbribus e medita, et celum fulmine ruptum.*

Fugat utique, expellit ignea semina: sic
 castigandum: vulgo legitur, *fugit*. - Et
 voces, Italicis literis distinctæ, ex the-
 sauris Lucretianis vel integræ, vel leviter
 detortæ, provenere.

Ver. 1096. *Diffugiant mania mundi*.
 Commodè cum his comparabuntur, quæ
 dederit scriptor Apocalypseos, xx. 11.
*Και υδοι θρονου λιπονι μαγαν, και τον παθη-
 μινον εν αυτω: ου αυτο προσωπον ΕΦΤΙΕΝ
 η γη, και 'Ο ΟΤΡΑΝΟΞ.*

Editio ad cod. Vind. exacta, dat *Diffu-
 giunt*, typhotetarum, ut arbitrer, ex in-
 curiâ.

Ver. 1097. *Consimili*: O. *simili*. In-
 signiore cum varietate in Π. versus exhi-
 betur:

Et ne cuncta quidem simili ratione sequantur.

Ver. 1098, *tonitralia*: P. V. ed. B. Δ.
 Π. X. *penitralia*; Vind. *penitralia*; G.
 L. M. Δ. *tonetralia*.

Ibid. *ruant cœli templa*. Sic Teren-
 tius, Heaut. iv. 3. 41.

quid, si nunc celum ruat?

ubi Westerhovius hanc phrasim erudite

illustravit, et opportune nobis citari licere
 fecit.

Ibid. *tonitralia*. Scripturam genui-
 nam esse *tonitrualia* arbitramur, a verbo
tonitruo. Glossarium vetus: "*Tonitruo*,
 "*Βροννη*." et idem rursus: "*Βροννη*,
 "*tonitruo*." Seneca autem et alii nomen
tonitruum usurpant. Apuleius de mun-
 do, sub finem, de Jove: "Dicitur et ful-
 gurator, et *tonitrualis*, et fulminator."

Ver. 1099. *Terra se pedibus subducat*.
 Mediæ vocis formam potestatemque ma-
 luit Virgilius, Æn. iii. 565.

Tollimur in cælum curvato gurgite, et idem
Subductâ ad manis imos dedimus *undâ*:

i. e. undâ *se subducente*, vel subtrahente.
 Arnobius, lib. v. p. 173. "Jupiter ille,
 "quicumque est, si sentiret se esse, aut
 "si ullo sensu afficeretur injuriæ, nonne
 "digna res esset, propter quam iratus, et
 "percutus, *terram nostris subduceret gres-
 "sibus*, solis lamina exstingeret atque
 "lunæ; quin imo res omnes in antiquæ
 "speciem confunderet unitatis?"

Ibid. *raptim*: i. e. impetu citatissimo.
 Virgilius, geo. ii. 427.

ad sidera *raptim*
 Vi propriâ nituntur—:

illa hujusce libri Lucretiana, ver. 188.
 phrasi variatâ volens exhibere:

E terræque exorta repente arbusta salirent.
 Porro, de regimine *ex omnes*, vide ad ii.
 908.

Ver. 1100. *permixtas*: G. M. *mixtas*;
 amissâ priore syllabâ propter similitudi-
 nem præcedentis *ter*: vide ad ver. 1077.
 —*rerum*: sic uno ore omnia genuina ex-
 emplaria, tam scripta, quam edita: i. e.
 terrenarum rerum. Specimen signifi-
 catus hujusce passim occurrentis sufficiat ex
 Horatio, od. iv. 15. 17.

Temporis ut puncto nihil exstet reliquiarum,
 Desertum præter spatium, et primordia cæca.
 Nam, quaquomque prius de parti corpora deesse
 1105 Constitues, hæc rebus erit pars janua leti:
 Hac se turba foras dabit omnis materiai.
 Hæc si pernosces, parvâ perductus opellâ;

Costode rerum Cæsare—:

cum imitatione Virgilianâ, ad Æn. xi.
 310.

————— quâ rerum jaceant percula ruinâ.

De suo editores audacissime *re terræ* interpolare. Vocibus autem transpositis,
 II.

————— *cali rerumque ruinâ*:
 quo modo maluerim. Manilius, i. 332.

Nec mirere graves hominum rerumque ruinas.

Ibid. *cali ruinas*. Seneca, Octav. 392.

————— nunc ades mundo, dies
 Supremus ille, qui premat genus impium
Calî ruinâ.

Sic optime rescribendum jubet Gronovius, pro *adest*. Virgilius etiam et Silius habent *cali ruinam*, sed laxiore sensu, *vice tempestatis*; ut ille præterea, *ruit ather*.

"Omnes codices, rerum. Lego:

"Inter mixtas terrarum collique ruinas."

BENTLEIUS:

apertus, et inscite satis.

Ver. 1101. *Corpora solocentes*: i. e. Corpora sua, nexibus ab omnibus literata, in primordia primigenia friantes. Hunc locum videtur in oculis habuisse Mantuanus etiam, ad Æneid. xii. 204.

————— non si tellurem effundat in undas,
 Diluvio miscens, calumque in Tartara solvat.

Idem adhibuit hoc dicendi genus, sed figurate, ad geo. iv. 198.

————— nec corpora segnes
 In Venerem solvunt.

Ver. 1102. *Temporis*: V. ed. II. *Temporum*.—*nihil*: *Ω. vel.*—*exstet*: B. *restat*, quæ ex glossâ irrepperit, si irrepperit, in contextum.

Ver. 1103. *cæca*: non tantum propter *caecitatem* tenuissimam atque evanidam,

quæ oculorum aciem eludit; sed propter inutilitatem etiam, in hoc loco, et ad res creandas ineptam conditionem; ut Græcorum *εὐφλας*. Pari sensu noster, iv. 1004.

Inproba navigii ratio tum *cæca* jacebat.

i. e. nondum ad usus suos suscitata; ubi nos de hac vocabuli exquisitiore potestate mox ampliabimus.

Ver. 1104. *quaquomque*: V. ed. B. *quæcumque*.—*prius*: V. ed. *prima*.—*corpora*: II. *tempora*; quarum de dictionum permutatione, videas Burmannum, ad Val. Flacc. ii. 324.

Ibid. *parti*. Varro, de re rust. i. 13. 5. "Fenestras habere oportet ex eâ *parti*, unde commodissime perflari possit."

Ibid. *deesse*: i. e. deficere, et decedere, quæcumque demum causâ impellente Lambinum vero vocem undequaque inculpabilem et opportunissimam ad arbitrium ex statione suâ ejecisse, ut *cesse* inferciret, et editores in sententiam ejus pedibus patientissimis ivisse, Lucretium contra omnium proborum exemplarium auctoritatem contaminantes! Pessimo illud hercule exemplo, atque, ut a me vera vox erumpat, flagitiosissime quidem, factum est.

Hæc autem, et quæ sequuntur ad epilogum, ita sunt accipienda, quasi dixerit poëta ad hanc normam: "Recte quidem, et optimo de jure, eâ tenus suas opinioniones adversarii nostri suffultum eunt, dum cælum omnia tegere et continere fingunt, reprimens rerum impetum colligensque, ne per inane spatium solutæ dispergantur: aliter enim mundi moles discerperetur, et in chaos omnia dila-berentur. Hoc, inquam, saltem haud

Namque alid ex alio clarescet; nec tibi cæca

Nox iter eripiet, quin ultima naturæ

1110 Pervideas: ita res adcurrent lumina rebus.

"male factum est; et opinionis est ab-
"surdæ non absurdum medicamentum."

Ver. 1105. *janua leti*. Virgilius, *Æn.*
ii. 661.

———— patet isti *janua leto*.

Arnobius (quem videas etiam supra, ad
ver. 856.) lib. ii. p. 64.—"si animæ *leti*
"adeunt *januas*, Epicuri ut sententiâ de-
"finitur." Insuper, pro *leti*, *Ω. leto*.

Ver. 1106. *se dabit foras*. Similiter
Plautus, *Capteiv.* i. 2. 12.

———— mene vis *dem ipse in pedes?*

ut idem alibi, *dare se in fugam*.

Ver. 1107. *perductus*: i. e. "quasi
"prolectatus Musæorum leporum illece-
"bris, et rationis veræ blandimentis:"
nam graviter timebat poëta, ne *vacuas*
aures (vide ver. 45.) illi Memmius suus
nollet adhibere; ne illum quidam religi-
onis scrupuli, (vide ver. 82.) quasi viam
scelerosæ philosophiæ ingressurum, re-
morari possent; ne, denique, totum argu-
mentum, ut duriusculum, tristius, et ob-
scurum, (verr. 932. 942.) aversaretur:
ideoque nihil aptius, nihil elegantius, ni-
hil signatius, voce *perductus*, excogitari
poterat. Ferendumne igitur est, editores
in textum conjecturam Lambini, *perfunctus*
scilicet, avidissime admisisse, et foras
projecisse lectionem longe longeque lepi-
dissimam? Hoc pacto scilicet in opti-
mum poëtam grassata vanorum temeritas
licentiosa criticorum! Pudet, pigetque.
Si quid liceret immutare, *perdoctus* ~~et~~
perfunctus facile egomet prætulerim; sed
manus emendatrices ab hoc versu omnino
abstinendum est. Et *perductus*, *in*
quasi *anavri* ~~et~~ *Syma*, ut suavissime Ho-
merus, hactenus protraheretur, et ali-
quantulum reluctatus. Appositus est
Terentii locus in Andriæ, i. 1. 54.

Qui tum illum amabant, forte, ita ut fit, filium
Perduxere illuc, secum ut unâ esset, meum.

"Perduxere. *Invenit* isæ Pamphilum

"his verbis significat: *perducuntur* enim,
"necessitate coacti:" ut egregie Dona-
tus.

Ibid. *parvâ opellâ*. Hoc verecundiam
amici sui vult attingere; quasi dixerat:
"Certe molestias tam brevis operis haud
gravaberis."

Ibid. *opellâ*. Vox in Horatio quoque
legitur, *epist.* i. 7. 8.

Officiosæque sedulitas, et *opella* forensis:
sensu diminuto, et modesto; quasi fuerit
opera molestiarum fertilior, quam pro-
fectûs.

Ver. 1108. *Namque*: V. ed. *Negue*;
P. *Æque*.—*alid*: V. ed. B. O. II. *aliud*.
—*clarescet*; G. *clariscit*; unde mallem
equidem, *clarescit*; i. e. *solet clarescere*;
ut effatum sit generalem veritatem conti-
nens.—*nec*: Vind. Δ. II. *non*.

Ibid. *clarescet*. Maro verbum propriè
adhibuit, *Æn.* ii. 301.

Clarescent sonitus.

Non inscite Hilarius in gen. 54.

Utque hominum solers posset *clarescere* vita,
Artibus ætheris totas quæ ducere lucas
Gaudet, et ingenium diversâ laude fatigat,
Insequitur nox atra diem.

Ver. 1109. *quin*: V. ed. B. II. *quan-
do*; solennis variatio, brevitate scripturæ
nasci facilis; nisi forte Virgilius hac oc-
casione scribis importunis ansam dederit,
arripientibus *Æn.* ii. 446.

———— quando ultima cernunt.

Ibid. *Nox cæca*. Virgilius, *geo.* iii.
260.

Nocte natat *cæcâ* serus freta:

Ibid. *Nox iter eripiet*. Idem Mantu-
anus bellissimam locutionem non incuri-
osus vidit; sic enim ille, ad *Æn.* i. 88.

Frigunt *fulit* nubes cælumque, diemque,
Teucrorum ex oculis: ponto *nox* incubat atra.

Hanc lectionem, longe exquisitiorem vul-
gatâ *subito*, veri esse simillimam, imo

n, evincant tibi, ni fallimur, quæ
nus liberiore calamo, ad. ii. 363.
bites; supervenientes scilicet,
ut ibid. ix. 33.

in nigro glomerari pulvere nubem
it Teocri:

itidem unus pessime habet su-

memor nostri Maro, ad Æn.

involvitque domum caligine cæca,
et eripiens oculis.

ultima natura Pervideas; i. e.
n aciem ultra flammantia mun-
ia, ut Epicurus ipse, jaculeria."
vix equidem dubito, quin figu-
rationem concinnius servaverit
er, et hoc pacto locum primitus
::

— nec tibi cæca
eripiet, quin ultima natura
ias.

congruent aptissime, et amicia-

sime conspirabunt. Noster supra, ver.
73. per eandem translationem:

— extra
Processit longe flammantia monia mundi.
Similiter Virgilius, qui *et pervidere* nus-
quam usus est, Æn. x. 472.

— etiam sua Turnum
Fata vocant, *metasque datæ pervenit ad ævi*;
i. e. ad ævi *ultima*: et sic alii sæpissime.
Pervenias autem ultima, sine præpositione,
perquam eleganter; ut Claudianus, de
bell. Get. 73.

— nec pervenere juventæ
Rebur Aloldæ:

et videas par regimen ad ver. 1060. supra.
Ver. 1110. *adcedent*: P. V. ed. *acce-*
dent; Σ. *accendant*.

Ibid. *res adcedent lumina rebus*. Vir-
gilius, geo. i. 251.

Illis sera rubens adcedit lumina vesper:
sic enim legendum esse alibi planum fe-
cimus. Similem habet insuper senten-
tiam Gratius, cyneg. 8.

— contiguas didicere ex artibus artes
Proserere.

ADDENDA QUÆDAM.

tibi tellus Submittit flores. Eup-
paneg. Constant. Aug. sect. 22.
um videtur imitari, et suspicio-
um de Homero, quasi notionem
suppeditaverit, confirmare:—
magis Jovi Junonique recubanti-
vos flores terra submitit, quam
us, Constantine, vestigia urbes
pla consurgunt."

4. *feræ pecudes*. Hujusce ver-
tura vere constituta est. Pariter
Felix, sect. 17.—"præcipue
feris belluis hoc differamus,
illa prona—etc."

1. *effringere portarum claustra*.
modum Cornelius Nepos etiam
est, x. 9. 6. *foribus effractis*; et
alias, iteratis vicibus. Asin. ii.

— cardines ne foribus effringantur.
Iq mil. glor. etiam, iv. 6. 35.

— Mil. Obcluse sunt fores. Ac. *Effringam*:—
et in Stich. ii. 2. 3. denique:

— cæn' gratiâ fores effringis?

Ver. 93. Tantum non penitet haud ad-
missam esse vocem *subnixa*. Locus Livi-
anus, xxvi. 9. 8. maxime congruit: "Plo-
ratus mulierum non ex privatis solum
domibus exaudiebantur," (vide nostrum,
ii. 579, 580.) "sed undique matronæ,
in publicum effusæ, circa deum delu-
bra discurrunt, crinibus passis aras ver-
rentes, *nixæ genibus*, supinas manus ad
coelum ac deos tendentes, orantesque—"
Hanc notionem verbi glossator vetus re-
spicit: "*Subnixa, iradens*;" i. e. quasi
minor genibus, vel metu percussus: nam
in utramvis partem potest accipi.

Ver. 251. *ingenuei fontes*. Hinc hausit locutionem, sed sensu parum definito, Eumenius, gratt. act. sect. 10. "Sic *ingenuei* largique *fontes*, ut ubique prosint, ire festinant—." Explicatio est Julius Firmicus, p. 461, et nostram lectionem firmat: "Laventur itaque sordes istæ, quas colligia. Quære *fontes ingenuei*, quære *puros liquores*, ut illic te post multas maculas cum spiritu sancto "Christi sanguis incandidet." Qui locus pulchre respicit apocalyp. vii. 14.

Ver. 262. *lacte mentes perculsa*. Locus Orphei de lapidd. ver. 221. cujus sincera scriptura, atque adeo vera mens, viros doctos penitus effugit, exquisitissimam Lucretii phrasim luculenter illustrabit:

Συ δὲ, μέλειπτος μετα γλυκεροῦ μαγνῆτα,
Ὀρνὶ στικμάσῃ νεφέῃ· ἵνα νηυσὶ νόα
ΜΑΧΤΟΙΣΙ, ΜΕΘΥΝΤΑ, παρ' ΕΥΝΑΟΙΣΙ
παύσῃ.

Ita distinguendum: nam *Συ* præpositio ad *Ὀρνὶ* debet provehi. Jam vero *ισταίσι*, pulchre fluentibus, ex conjecturâ reposui pro *ισταίσι*, longe insulsiissimo. Facilis erat error, et in doctissimâ voce maxime probabilis. Vide sis Hom. Od. i. 222. Eurip. Med. 835.

Cæterum, duo præcedentes versus me movent, ut iudicem, scriptori Græco nostrum non inobservatum fuisse:

Οἱ δ' ἄρ' ἵππῳ μαζῇσι περισσάμηνι, γαλαθῶνι
Σπινθηροῖσι ζῆαυτις ἀναιμνησὲν ἀγέροχῃ.

Verr. 278. 299. 302. Hæc loca de naturâ invisibili tentorum, odorum, et vocis, Lactantius intuebatur, ad divin. institt. vii. 9. et illustrabit: "Ante omnia, quoniam Deus ab homine videri non potest, ne quis tamen ex eo ipso putaret Deum non esse, quia mortalibus oculis non videtur, inter cætera institutorum miracula, fecit etiam multa, quorum vis quidem appareret, substantia autem non videtur: sicut est *vor*, *odor*, *ventus*—." Quid

"*voce* clarius, aut *vento* fortius, aut *odore* "violentius? Hæc tamen, cum per aërem feruntur, ad sensusque nostros veniunt, et eos potentiâ suâ impellunt, non cernuntur acie luminum, sed aliis corporis partibus sentiuntur." Nec minus Minucius Felix, sect. 32. unde Lactantius sua etiam expolivit: "Nec mireris, si Deum non vides. *Vento* et flatibus omnia impelluntur, vibrantur, agitantur: et *sub oculis* tamen non venit *sensus*, et *flatus*." Sic rescribendum: in editis est, *sub oculis*; mendose. *Esse* *sub oculis*, vel *in loco*, probe dixeris; sed *sensire* *sub oculis*, vel *esse* *in locum*, nemo dixerit, ad rectas accurati saltem sermonis leges.

Ver. 281. Hujus loci videtur memor esse Mamertinus, in panegyrico, sect. 5. "Toto quippe prælio ferebare, non aliter, quam magnus amnis solet, hibernis imbris auctus et nivibus, passim *ruere*, quâ campus est." Sic, opinor, loci vis rescribendum flagitat, pro *fluere*. Dictiones *ruo* et *fluo* confuse sunt librariis ad Claudian. in Rufin. ii. 428. Sil. Ital. xii. 619. ubi vide notas; ad Liv. xxvii. 17. 4. Porro, in paneg. incerti, Constant. Aug. sect. 9. alia est versuum Lucretianorum imitatio: "Toto quippe impetu ferebare, torrenti similis amni, quem abruptæ radicitus sylvæ, et convulsa funditus saxa, sequerentur."

Ver. 353. Hujusce schematis, quod nos exemplis illustravimus, meminit Davisius in notis eruditissimis ad Minuc. Fel. sect. 17. atque etiam Lucretianum versum non neglexit; multa in hanc rem fructuosa conferens, quæ nuper, Octavium recolentes, incuravimus.

Ver. 494. *glacies æris*. Hujusce locutionis hinc fortasse rectius concipias rationem, si ad metallum respicias, igne liquefactum, et deinde frigore congelatum.

TITI LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER SECUNDUS.

1

-

1

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER SECUNDUS.

SUAVE, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius spectare laborem:

VER. 1. Constructio est, vel *turbantibus mari æquora*, ad notum Græcismum, quem in tyronum gratiam admovemus: ut Soph. CEd. tyr. 2.

Τους τοὺς ἰσχυροὺς τὰς ἑμοὶ ΘΟΛΑΖΕΤΕ;
vel, quod simplicius fortasse, *turbantibus æquora mari*; quam asseruimus et illustravimus ad Silv. Crit. ii. p. 39. et v. p. 34. Huc autem non equidem Tacitum retulerim, ad ann. xv. 37. adeoque ad hunc modum punctis dederim dispositum: "Volucres et feras diversis e terris, et animalia maris, oceano ab usque, petiverat."

Interea, mihi rem reputanti subest cogitatio, an recte iniveris diversam distinctionem loci, quam serus video et interpreti placuisse:

Suave mari magno, turbantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius spectare laborem:

i. e. "suave spectare periculum alterius, mari in magno versati, dum turbat su-perficiem aquarum tempestas." Tum intelligas mari magno non male de mari intumescente, cum viris doctis ad Sallust.

Jug. 78. 3. aliter sequeretur equidem vulgarem dictionis sensum: terrorem enim facile adaugeat spatiosa oceani magnitudo; ad illud Virgilianum, Æn. iii. 193.

— cælum undique et undique pontus:
sed alia ratio constructionis longe venustior est, et exquisitior.
Versus nescio cujus apud Stobæum, ecl. moral. de navigatione et naufragio, quos sibi imitandos sumpsit Lucretius, sic legendi sunt:

Ὡς ἔδωκεν μοι θαλάττης ἀπὸ τῆς γῆς ἔρρει,
Ὡς μοτιφ, ὡς μοι, μὴ πλόντα μεδάμην.

Fragmentum Sophoclis ibidem, quod pulchre Lambinus etiam contulit, mihi videtur hoc pacto commodissime rescribendum, habitis tam Stobæi, quam Ciceronis, rationibus; nam illud καί, Brunckio memoratum, meo Stobæi exemplari deest:

Τὴ χαρμὰ τοῦτο μὲν αἰ λαλοῖς σπντι,
Τὸ γὰρ ΕΠΙΨΑΥΣΑΙ ΤΕ, Κ' ἈΘ' ὅσο σπνγγ
Πικρίας αὐτοῖς ψικαδοῖς, εἰδὼς γ' ἔρρει;

Ad quos versus Sophocleos suaviter Tibullus allusit, i. l. 45. sic fortasse rescribendus:

Non, quia vexari quemquam est jocunda voluptas,
Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suave est.

5 Per campos instructa, tuâ sine parte pericli,

Quam juvat inmites ventos audire cubantem,
Et dominæ in tenero delituisse sinu!

Ibid. *mari magno*: sic Maro, *Æn.* v. 628. *mare magnum*: atque iterum, ut noster, *Æn.* iv. 566. *mare turbare*. Cæterum, *mari magno* in sensu populari, pro quovis *spatioso mari*, non cum eruditia, utitur. Cicero, *somn. Scip.* 6.—“insula est, circumfusa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quod oceanum, appellatis in terris.”

Ver. 2. *E*: Nonius, iv. 441. *Et*; ad quædam exemplaria: arreptâ *t tu terrâ*.

Ibid. *magnum*. Displicet tam cito super *magno*. Forte:

E terrâ vastum alterius spectare laborem.

Seneca, *Herc. fur.* 1103.

————— *gemitus vastos*
Audiat æther:

et Lucilius junior in *Ætnâ*, ver. 200.

Ipse procul vastus miratur Jupiter ignes.

Vulgo, *magnos*; sed codex unus *tantos*: unde nos veram lectionem restituimus. Similiter libri fluctuant inter *magnas* et *vastas* ad Ovid. *fast.* ii. 322. Virgilius sane multis in locis hoc pacto voce *vastus* usus est; sed ex colore sermonis ad geo. i. 158.

Heu! *magnum* alterius frustra spectabis acervum;

receptam Lucretii lectionem videri potest confirmare: nisi quod iste versus ita fortassis est scribendus:

————— frustra speratis acervum:

uti plane exhibet codex in Museo Britannico seculi decimi, quem nos contulimus. Hinc de glossâ nonnullorum MSS. varietas, *expectabis*; et ex eâ decurtatâ lectio vulgata fortassis invaluerit. De permutatione autem *spero* et *specto*, passim critici.

Ver. 3. *quemquam*: P. V. ed. *quempiam*: et *jocunda* scribunt antiquo more P. Viind. V. ed. O. Δ. Π. Σ. et alii fortasse omnes.

Ibid. *vexari*: i. e. *jactari* pelago, et pulsari: vide ad i. 276. Ovidius, *epist.* xix. 126.

An *marri*, ab invisio privignæ nomine dictum, *fixat* in sequorem verba noverca damus!

Conferas eundem ad met. xi. 435. Anne hinc Virgilius castigandus est? *Æn.* v. 469.

————— sic densis ictibus heros,
Creber utraq; manu, pulsat, *vexatque*, *Durata*.

Vulgo, *versat*: de quarum dictionum commutatione, Barthius ad Stat. *Theb.* v. 612. commentatores ad Catull. lxxv. 80. et quos nominat eruditissimus Drahenborchius, ad Liv. ii. 34. 5. certatim egerunt.

Porro, nisi animum advertas ad meam loci Virgiliani distinctionem, elegantias ejus nequitquam degustabis; nam a creber pendet *ex manu*. Idem, *Æn.* i. 85.

Una Euræus Notusque rousat, creberque pro cellis
Africus.

Ibid. *jocunda voluptas*. Lucilius, modo memoratus, ver. 247. ejusdem carminis, hanc locutionem mutuatus est:

Sed, manifesta nota certâ disponere sede
Singula, divina est animi ac *jocunda voluptas*.

Ver. 5. Tempestiva sunt, ut quæ maxime, Appiani illa in Punicis, sect. 71. laudata Havercampo, neque voluptatem legentibus non afferent hic etiam exhibita: 'Ο δὲ Σεντινὺς ἰδὼς τὴν μηχανὴν εἰς ὄψαλε, καὶ περ ἐν διατρῇ εἰλεγὶ τι πολλὰς ὀντροί, ἀγασσὶ ἐντινχθεὺς πικρὸς, καὶ ποτὶ αὐτὸν ἠέσθηκε. Μοῖον γὰρ, ἴφθ, τοῦδε τοῦ ποῦ (laborem, ver. 2.) ἀφροτὶς ἰδὼν, μαραδὸς ἀνδρὶ ἐντινχθεὺς ἐς μηχανὴν ἰδὼν. εἰλεγὶ τι στίχισι, Δύο προ αὐτοῦ τὴν διατὴν ταυτοῦ ἰδὼν, ἐν τῇ Τρωϊκῇ πολέμῳ, τοῖς Δύο ἀπὸ τῆς ἰδὼς, καὶ τοῖς Ποσειδῶνα ἐν Σαρδάκῃς. Et est narratiuncula sane undequaque lepidissima; et heros, omnibus rebus excellentissimum, egregie commendat.

Suave etiam belli certamina magna tueri:
Sed nihil dulcius est, bene quam munita tenere,
Edita doctrinâ sapientum, templa serena;

Ibid. et 6. In omnibus, præ se ferentibus auctoritatem, exemplaribus, scriptis et editis, si Pii excipias Bononiensem, hi duo versus, uti nos posuimus, ponuntur; et exemplaria quidem vetera omnia nobis audienda esse existimavimus.

Ibid. belli certamina. Virgilius, *Æn.* x. 146.

———— duri certamina belli.

Ibid. certamina magna. Idem, *ecl.* vii. 16.

Et certamen erat, Corydon cum Thyraide, magnus.

Ibid. tueri: nempe in turre, vel altiore quodam loco, positus; unde proprietas sequentium clarius elucescet, ac venustas. Oculis poëtæ nostri involasse putem Homerei loci simulacrum, ad *Il.* r. 153. ubi similiter optimates Trojanorum speciem belli intuentur:

Τῶν ἀπὸ Τροῦς ἄνθρωποι ἴσ' ἐπὶ πύργῳ·

neque fortassis illi procul aberat rei recordatio, quam de Xerxe, copias suas de turris apice cum lacrimis lustrante, plures veterum nobis tradidere. Sed operam longe commodissimam, atque ad illustrandum Lucretium summopere facientem, Seneca navabit, ad *Troad.* 1068.

Est una magna turris e Trojâ super,
Admæta Priamo; cuius e fastigio,
Summisque pinnis, arbiter belli sedens,
Regebat acies: turre in hac, blando sinu
Povens nepotem, cum, metu versos gravi,
Danaos fugaret Hector et ferro et face,
Paterna puero bella monstrabat senex.

Ver. 7. nihil: G. M. *nihilò.*—*dulcius:* G. *dulce;* sed quid sibi hæc velint, non pampicio.—*bene:* P. V. ed. *bonæ.*

Ibid. dulcius. Idem ergo sunt *dulcis* et *suavis*; neque aliter Cicero, de senect. 10. “Et enim, ut ait Homerus, ex ejus lingua melle dulcor fluebat oratio: quam ad suavitatem nullis egebat corporis viribus.”

Ibid. bene munita: i. e. tuta; ut Ovi-

dus ad *Liv. Aug.* 61. ita leviter castigandus:

*Ipsæ vigili, summâ sacer ipse locatus in arce,
Res hominum ex tuto cernere dignus erat.*

Ibid. bene munita sapientum templa. Aristophanes, *Nub.* 1024.

« ΚΑΛΑΙΗΤΡΟΝ ΣΟΦΙΑΝ
Κλαιομένη πνεύμα :

unde *lyræ Romanæ* fidicen, *od.* iii. 28. 4. illustrabitur.

Munitæque adhuc vim sapientiæ :

i. e. Σοφία ἐπιστρωπυμένη, doctrinis scilicet atque disciplinis philosophorum. Appositus est etiam Accius apud Tullium, de *div.* i. 22.

Proin vide, ne, quem tu esse hebetem deputes
æque ac pecus,
Is, sapientiâ munitum, pectus egregium gerat;
Teque regno expellat.

Porro, locum contrarium sic Lucanus graphice lectoribus depinxit, v. 250. Cari memor:

Haud magis expertus discrimine Cæsar in ullo
est,
Quam non e stabili, tremulo sed, culmine cuncta
Despiceret; stareque super titubantia fultus.

Ver. 8. Edita: i. e. educta—facta—creata—in altum erecta—doctrinâ philosophorum. Q. Curtius, ix. 1. 9.—“Syl-
væ erant prope, in immensum spatium
“diffusæ, procerisque et in eximiam al-
“titudinem editis arboribus umbræ:”
i. e. se dantibus—se tollentibus—in eximiam altitudinem.

Ibid. templa serena: ob altitudinem suam, rerum terrenarum nebulis carentia. Pulchre Statius, *Theb.* ii. 35. Carum certissime respectans:

Stat sublimis apex, ventosque imbresque serenus
Despicit.

Ver. 9. Despiciere alios Errare. Idem Statius, *silv.* ii. 2. 131. Lucretium imitatus est iterum:

———— celsâ tu mentis ab arce
Despicis errantes, humanaque gaudia rides:

Despicere unde queas alios, passimque videre

10 Errare, atque viam palanteis quærere vitæ;

Certare ingenio, contendere nobilitate,

Nocteis atque dies niti præstante labore

quem locum mihi Preigerus occupavit, atque etiam Nasonianum, met. xv. 147. multum Lucretio debentem:

————— Juvat ire per alta
Astra; juvat, terris et inerti sede relictis,
Nube vehi, validique humeris insalutare Atlantis;
*Palante*que animos *passim*, ac rationis egentes,
Despectare procul.

Eleganter item in hanc rem Silius, xv. 106.

————— mox, celsus, ab alto
Infra te cernes hominum genus:
ubi plura videas in notâ Drakenborchii.
Nec minus venuste Claudianus, plures
Cari locos æmulatus, in Mall. Theod.
cons. 4. de *Virtute*:

Nil opâ externæ cupiens, nihil indiga laudis,
Divitis animosa suis, immotaque mundi
Casibus, ex altâ mortalia despicit arce:

uti legendus est ex libris. Corruptos versus in Ciri Maronis, verr. 14—18. hinc desumptos esse plures observare. Ad-dam Orosium, ut emendem, hist. ii. 18.—“si quis intentius adhibeat animum, se-“ seque toto mentis adfectu ipsis *penite*“ caussis bellisque permisceat, ac rursus,
“ velut in arce spectaculi constitutus, u-“ trumque in suis qualitatibus tempus
“ permetiatur—.” Vulgo *pene*, vice *pe-
nite*. Mamertinus, gratt. act. Julian. sect.
10. 1.—“nunc in illud idem editum re-“ ponatur, ac despiciat cuncta lætantia—.”

Ver. 10. *palanteis*: Π. *palentes*. Et librarius, vel typhotheta, in V. ed. oculo longius provector, atque in vocem sequen-tis versûs, simili statione positam, et simi-liter terminatam, incidente, omnia omisit inter *errare* et *ingenio* venientia.

Ibid. *Errare palanteis*. Paria vocabula sic avariant scriptores consociare. Ita Sal-lustius, Jug. 18. 2.—“*tagi, palantes*, quâ
“ nox coïgerat, sedes habebant:” ubi sa-tis multa huc facientia Cortii doctrina pul-

chre congemit. Livium tamen, ad v. 44. 5. malim legi ad alium codicem, et dis-tinctione melius curatâ sublevari, ad hunc modum: “Jam, obsidionis tædio victi,
“ abecedunt, vagique per agros *populan-*
“ *tur*: cibo vinoque raptim hausto repleti,
“ ubi nox adpetit, *propter* rivos aquarum,
“ sine munimento, sine stationibus ac cus-
“ todiiis, *passim*, ferarum ritu, sterum-
“ *tur*.” Vulgo, *palantur*; quæ dictio minus ad scopum loci, me iudice saltem, facit. Historicus autem poetam non ignobilem illustrabit, ut hoc in transitu tan-gam; Claudianum dico, de bell. Get. 350.

————— Nulla Lymi
Pocula; rara Ceres: *raptus* contentus in annis
Delibasse cibis:

ἀφραγδὸν, ob celeritatem ac festinationem.

Ver. 11. *Certare ingenio*: ut Athenienses antiqui, teste Virgilio, geo. ii. 582.

Premiaque ingenii pagos et compita circum
Thesidæ posuere:

uti locus iste verissime legitur; non *in-
gentes*, ut quidam libri. Eandem mendam
prior sustulerat Gronovius ex Valerio
Maximo, i. 7. ext. 4.—“*ingenii* agilitate,
“ et corporis dotibus, præstantiorem.”
Omnes codices, *ingenti*; corruptissime.
Confer Heinsium, Sil. It. xvi. 46. erro-
rem contrarium sagaciter emaculantem.
A. Gellius, xv. 23. “Hellanicus, Hero-
“ dotus, Thucydides, historiæ scriptores,
“ iisdem temporibus fere, laude *ingenii*
“ floruerunt.” Sic optime Gronovius,
vice vulgatæ lectionis, *ingenti* scilicet.

Ver. 12. *præstante*: Ω. *præstare*; ex
præstare. Neque ausim equidem damnare
ex *præstante*, quum bonum sit, et ita non
multo aliter eloquentiæ Romanæ flos,
Tusc. disp. i. 10. “Aristoteles, longe
“ omnibus (Platonem semper excipio)

Ad summas emergere opes, rerumque potiri.

O miseras hominum menteis! o pectora cæca!

15 Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis,

Degitur hocc' ævi, quodquomque est! Nonne videre est,

"*præstans et ingenio, et diligentia*—:" melim tamen, cum Pii membranis quibusdam, ad iii. 62. *perstante*; i. e. perseverante—*pertinaci*. Horatius, sat. ii. 5. 39.

Persa, etque obdura.

Cæterum, integra loci oratio satis ostendit, Sisyphi imaginem, de quo plura ad iii. 1013. animo Lucretii præsentem fuisse, si attendas dictionibus sigillatim: *nocteis atque dies—niti—labore—summas—emergere*. Dignus est, qui committatur, Terentii locus, simili verborum efficacium vigore roboratus, And. iv. 1. 53.

Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo;
Omni manibus, pedibus, noctisque et die,
Capitis periculum adire, dum prosum tibi.

Ver. 13. *emergere*: *ἀναδύναί* quasi ex *luto silitatis*, ac profundâ rerum colluvione, quibus immersum vulgus hæret. Livius, i. 13. 5. "Monumentum ejus pugne, ubi ex profundâ emersus palude equus Curtium in vado statuit." Vale. riu. Maximus, ii. 10. 6. "Marius, in *profundum* ultimarum miseriarum ab-*jectus*,—beneficio majestatis, *emersit*." Hinc præclare Juvenalis, iii. 164.

Haud facile *emergunt*, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Ibid. *rerumque potiri*: ac si montis fastigio saxum Sisyphium. Ovidius, met. xi. 539.

Fertile Parnasi potitur.

Ver. 14. *miseras*: Δ. *nescias*: et *mentis hominum*, vocibus transpositis, Π. qui in utroque loco scribit *Oh*, non *O*! Varietatem lectionis in Lactantio, i. 21. fin. *stultas*, pro *miseras*, fallaci scriptoris polithimi memorie tribuerim.

Fortè an Lucretius versum Lucilianum, quem in usus proprios sumpsit Persius, ob oculos habuerit:

O caræ hominum! O quantum est in rebus
taane!

Capitulum interea sequentium, ne tyroni-

VOL. I.

bus, forte fortunâ in illud incidentibus, moram injiciat, prout exhibetur in codice Vindobonensi, SARTOSEUS STATES CASTASTEMA; sincerius aliquantulo exaratur in editione Veronensi, ad hanc normam: "Sarcoseus id est sarcos eustates" "cata schema:" quod valet, probe evolutum, et Græcis literis distinctum, Σαρκοσ ευστατης κατασχημα. Hoc autem est voluptatis, vel summi boni, Epicurea definitio, quam invenies apud A. Gellium, ix. 5. initio.

Ver. 15. *Qualibus*: V. ed. *Qualibet*, ut nonnulla etiam Lactantii exemplaria, l. c. vide i. 1027.

Ibid. *in tenebris vitæ*. Virgilius, Æn. ii. 92.

Adfectus, *vitam in tenebris*, luctuque, trahebam.

Ibid. *quantisque periclis*. Idem, ibid. vi. 693.

—quantis jactatum, nate, periclis.

Ver. 16. *Degitur*: Nonius in voce, iv. 117. *Degimus*.—nonne: Π. *nene*.—*videre est*: sic Ω. et emaculati codices Pii; et veri simillimum videtur, *est* est omissum esse in G. L. M. hic enim fons uberrimus erroris, ob angustias chartæ non raro, ad fines versuum. Hoc codici nostro Δ. sæpiissime evenit, quum minimam formam habeat. Vind. P. V. ed. B. O. Δ. Π. *videtis*: Σ. autem utramque lectionem, tam *videre*, quam *videtis*, exhibet. Nuda lectio vulgarium editionum, *est* *videre* scilicet, nemini non jure displicuerit ex venustioribus, nî fallimur. Porro, de orthographiâ *hocc'*, redeas observata in i. 693.

Ver. 17. *nisi*: V. ed. Π. Ω. *nec*.—*quoi*: sic P. sed omnes alii, *qui*; haud dubie pro *cui*, vel *quod*: B. *quo*, si fas sit credere. Bentleius etiam legendum jubet, sic ut nos edidimus.

"*Naturam* vero, cujuslibet hominis, nisi
"ut ille frustur;" ne in expediendâ con-

Nec domus argento fulget, auroque renidet,
Nec citharæ reboant laqueata aurataque templa;

reliquâ suppellectili, in vasario fulgentibus. Idem voluit Horatius, sat. ii. 2. 4.

Dicite, non inter lanceas mensaque nitentis,
Cum stupet insanis acies fulgoribus:

i. e. "vario luxu et splendore epularum," ut bene Ascensius; nec minus ad rem commentator Cruquianus.

Ver. 28. *citharæ*: P. Σ. *citharis*; ut postea V. ed. quæ ab initio sic dedit verbum:

Nec *citharæ laqueis reboant* aurataque templa: quam sequitur Π. in ordine verborum—*laqueata*: Π. *laquear*.

Ibid. *citharæ reboant templa*: vel, "reboant ad vocem citharæ," ut sit *citharæ* in tertio casu numeri singularis: vel, quod malim equidem, "*citharæ faciunt reboare*," in numero multitudinis, quod *παραστρωμένοι* est, magnificentiusque. Et hanc rationem esse verissimam, mihi persuasit Maronis locus, modo memoratus, ubi poeta perfectissimus certe non oculis nullis Lucretium suum respiciebat:

Dives inadcesos ubi solis filla lucos

Adsiduo resonat cantu:

i. e. *resonare faciūt*, ut bene Servius. Facessant igitur editores cum suo *citharis*; lectione oppido vulgari, et testibus paucioribus atque levioribus subnixâ.

Ibid. *citharæ reboant*. Fortius habemus, ut videri possit, quam, quod exigit occasio, vocabulum. De re scilicet efficiatore Mæonides, II. p. 265.

Βούρνη μὲν αὖτις αὖτις ἔστι, αὖτις δὲ τ' αὖτις
Hinc BOON SIN:

ut idem alibi; ad quem Virgilius, geo. iii. 223. proprium dictionis significatum exhibens, de tauris bellatoribus:

— *reboant* sylvæque et longus Olympus: cui superveniat Pacuvius in Medea apud Nonium, ii. 80.

Clamore et sonitu colles resonantes bount: sicut *sonitu sonanti* noster, i. 825. cum veteris colore simplicitatis. Hac igitur de causâ *reboant* Lucretianum intelligamus velim dici ad *laquearis* commen-

dationem, quasi summo cum artificio affabre rotundati, adeo ut sonos quovis impense suctiores reddat. Quid velim, aperiet idem Mantuanus, Æn. i. 725. quem statim dixeris magistrum suum pro more amulari:

Fit strepitus tectis, vocemque per ampla volatant

Atria: dependent *lychni laquearibus auris*.

Ibid. *laqueata aurataque templa*: trabes utique laquearis, auro perfusæ, vel imbractatas: *ιδέα χρυσόσκηνα* vocavit Æschylus, Agam. 785. quam certissimam emendationem non dolemus Schutzio præreptam esse. Vulgo legitur insulsiissime, *ιδέα*. Cyprianus, epist. i. sub finem: "Jam tibi auro distincta *laquearia*—*cor*—debunt." Emendetur Musonius, apud Stobæum, ethic. ecl. i. Τὶ δ' αὖ σιμονεὶς αὐλαί; τὶ δ' αὖ ποικίλαι ΧΡΩΣΕΙΣ; τὶ δ' αὖ ΧΡΥΣΟΡΟΦΟΙ ΣΤΕΓΑΙ; τὶ δ' αὖ πολυεῖλαι τῶν λαῶν; Vulgo, *χρυσῶν*. Claudianum, ni fallor, verissimâ divinatione sum donaturus, ad epist. ii. 42.

Aurataque serant culmina celsa trabes:

i. e. jungant—distinguant—intertextant; ut *floris scrti*, Apuleius, met. x. p. 743. post Lucanum, x. 164.

Accipiunt *sertas* nardo florente *coronas*:

ubi videas Oudendorpium. Vulgo, *ferant*; sed *columnæ*, non *trabes*, *laquear ferre* veteribus dicebantur; quod ex plurimis locis tibi facere manifestissimum de proclivi est, sed in transitu sufficiat Horatius, od. ii. 18. 3.

Non *trabes* Hymettæ
Premunt columnas—.

Videas autem Tibull. iii. 3. 16. Prudent. peristeph. xi. 219. Senec. Thyest. 646. De hac vero permutatione, *fero* et *aero*, vide ad i. 9.

Hinc nemo in controversiam vocaverit alteram Claudiani emendationem, de bell. Get. 223.

Fulcraque despiciens æro laquearia dives—:

quam *aero* vidi, unam esse ex Heinsii con-

Quom tamen inter se, prostrate in gramine molli,
30 Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,

jecturis, multum in hoc versu fluctuantis, pro vulgatâ lectione *fulta*. Similem castigationem Avieno equidem adhibuerim, orb. desc. 378. elegantissimo loco:

*Hæc, inter celas late surgentia nubes,
Templa sinopitæ Jovis adstant, nixa columnis,
Divite saxorum circum vestita metallo,
Auro fulvæ gravi, niveo radiantia dente:*

i. e. non auro *lita*, sed etiam laminis crassioribus, et *gravibus*, inducta. Et vulgo legitur etiam, *Sinope Jovis adstant*: mendosissima. Quin etiam Apollinarem Sidonium apponam, epist. ii. 10. quum sit locus venustissimus, et iis, quibuscum versamur, illustrandis summo opere idoneus:

*Intus lux micat, atque bracteatum
Sol sic sollicitatur ad lacunar,
Palcos ut concolor erret in metallo.*

Quod ille *bracteatum*, numerus scriptorum *inauratum*, nominat. Juvenalis, xiii. 151.

———— minor exstat sacrilegus, qui
Radat *inaurati* femur Herculis, et faciem ipsam
Neptuni; qui *bracteolam* de Castore ducat.

Unde virorum doctissimorum incogitantiam satis mirari nequeo, manus importunas Livio injicientium, ad xli. 20. 9.—
“Jovis Capitolini magnificum templum,
“non *laqueatum auro* tantum, sed parie.
“tibus totis laminâ *inauratum*.” i. e. laminis aureis bracteatum. At displicet illud *inauratum*: quasi scilicet laminis *argenti*, vel alius metalli cujuslibet, non obduci poterat! Arnobius pro consuetudine suâ Lucretium æmulatus est, lib. vi. p. 191. et lucem dabit conjecturæ nostræ *serant*, pro *ferant*, in loco Claudiani:—
“*laquearibus* aut *renideant aureis*; splen-
“deant hic gemmæ, et sidereos evomant
“variâ *interdinctione fulgores*.”

Ibid. *templa*. Macrobius, Saturn. vi. 2. utique *tecta*: recte. Propertius, iii. 1. 49.

Quod non *Tenaris domus* est mihi *fulta* columnis,
Nec *camera aurata* inter eburna *trabes*.

BENTLEYUS.

Nihil unquam vidi infelicis, aut tanti

viri elegantissimo ingenio indignus. Ita sane egomet olim sponte conjeceram, loco Flacci ductus, od. ii. 16. 11.

———— curas *laqueata* circum
Tecta volantis:

sed diu penituit, et nihil in Lucretio novandum dicam. Rem scilicet sublimiorem voce magnificâ nobilitare noster voluit; et vulgatam lectionem satis tuetur Lucanus, Cari non immemor, x. 111. quem prior Havercampus occupavit.

Ipsæ loci *tempi*, quod vix corruptior ætas Extruat, instar erat; *laqueataque tecta* ferebant

Divitias, crassumque *trabes* absconderat *aurum*.

Templum nempe more Lucretiano valet *tegmen*—concavum lacunar; ut noster *celi cavernas*, iv. 172. et *celi templa*, i. 1013. ubi nos videndi: conferas etiam ibid. 987. Rurnus, iv. 628.

Humida lingual circum sudantia *templa*:

i. e. oris cavum et laqueatum tegimen, quod *upavos* Græci vocitant. Ibi plura. Hinc in spurcissimo quodam epigrammate, meretrix dicitur *en upavia* libenter pati: quæ nollem in hoc loco planius declarata. Porro, nisi de ædibus hominum magnificentioribus, sicuti de *templis*, liceret loqui, vix probandus esset Naso, quasi vocibus haud discriminatim accuratis uteretur, ad amor. iii. 9. 43.

Aurea sanctorum potuissent *templa deorum*
Urere—

Locum Ennii commodissimum, Lucretio non inobservatum, aliquantulum castigationem præstabimus, ex Ciceronis Tusc. disp. iii. 19.

O! pater, o! patria, o! Priami domus;
Septum altisono cardine *templum*!
Vidi ego te, adstante ope barbaricâ,
Tectis cælateis, laqueatis,
Auro, ebore, instructum regificeis!
Hæc omnia vidi inflammari.

Sic legendum pro *regifice*, ad numerorum legem, si modo versus ultimus, quod arbitrer equidem, prioribus sit continuus. Vox *regificeis* utrumque nomen complectitur, *auro* scilicet atque *ebore*. Nam in

35 Textilibus si in picturis, ostroque rubenti,
Jacteris, quam si plebeiâ in veste cubandum est.
Quapropter, quoniam nihil nostro in corpore gazæ
Proficiunt, neque nobilitas, nec gloria regni;

fortasse versus 87. in Culice probe corrigetur:

Ille colit lucos; illi Panchaia tura,
Floribus agrestes herbæ viridantibus, adsunt.

Vulgo, variantibus. Et Lucretii memoriam fuisse Maronem credam, ad ecl. ix. 19. dum divinos versus istos expoliret:

Quis caneret Nymphas? quis humum *florantibus* herbis
Spargeret, aut viridi fontis induceret umbrâ?

Ver. 34. *calidæ decedunt corpore febres.*
Hæc imitatus est Horatius, epist. i. 2. 34. uti Lambinus etiam observavit:

Non domus, aut fundus, non æris acervus, et auri,
Ægroto domini deduxit corpore febres;
Non animo curas.

Ibid. *decedunt corpore.* Hinc Sallustius, Jug. xli. 3.—“*illa formido mentibus decessit:*” sic legendum; non *discessit*, cum Cortio, qui diversas verborum rationes ne minimâ quidem ex parte tenuit: redeas, si placeat, ad ea, quæ diximus in l. 681. Neque aliter extra omnem controversiam ibid. xx. 1.—“*legati Africâ decessere:*” nisi velis et Africam et legatos pariter abiisse; hanc unâ viâ, eos aliâ. Sic eloctus, lector proprio acumine per locos veterum innumerabiles rem certo prosequi cum successu quiverit: nobis ad alia transeundum est, cum affirmaverimus, non mentituros esse, si dicamus mille saltem locos in morbo cubare, non alius medicinæ indigentes. Interea, accurate officio functus est glossator vetus: “*Πανεσς, απεχρησται. Discessus, χωρησται.*”

Ver. 33. *Textilibus picturis.* Hæc vestimenta Mantuanus, nostro intentus, ubertius exsecutus est, ad Æn. iii. 483.

Fort, picturatus aut subtemine, *τεχνη*;
Textilibusque onerat *δεναι*—

de quibus tamen, quæ sufficiant, effudi-

mus ad Euripidis Ion. 192. ubi vocatur *καλλοφαρ φαρμα* quam locutionem nos primi perspicue declaravimus, et aperuimus locum crassâ caligine demersum. Græcæ locutionis audaciam felicem Manilius æmulari non expalluit, et res ei processit optime. Versus nitidissimi, quos cum voluptate lector cernet, dictis fidem dabunt, v. 258.

Ille colet, nitidis gemmantem floribus, hortum,
Pallentes violas, et purpureos hyacinthos,
Lillaque, et Tyrias imitata papavera lucci.

Heu! Bentlei, criticorum sagacissime! communis humanitatis leges, et membrorum terrenorum tarditatem, quam graviter expertus es, qui *Tyrios fucos* hic iuris repositum! Sed quisque suos patimur manes scilicet, et *ἀπαρτεις στυμματα*.

Ibid. *ostro rubenti:* Paullo aliter Virgilius, Æn. xii. 67. *sanguineo ostro.*

Ver. 36. *Jacteris:* G. *Jactaris;* V. ed. *Lacteris.*—si abest V. ed. *plebeiâ in:* sic voces transpositas exhibent L. M. Δ. vulgo, *in plebeiâ.*

Ibid. *Jacteris.* Vocabuli singularis usu vividis pinxit in coloribus imaginem hominis se undequaque vi doloris, aut ægritudinis, volutantis. Nescio, an Homerum animo præsentem, Π. Ω. 5. habuerit:

ὅδε μιν ἴστος
ἦν τε παυδαμαστορ, ἀλλ’ ἰστρομεν’ ὅθι καὶ ὅθι,
Ἄλλοι’ ἐπὶ σλαφας καταπαύμενοι, ἄλλοι δ’ ἀπὶ
Ἵππος, ἄλλοι δὲ τριππὶς τοῖσι δ’ ὄρθας—

Quam varietatem! quâ *ιστρομεν!* Juvenalis, xiii. 218.

Nocte brevem si forte induluit cura soporem,
Et, toto cersata tero, jam membra quiescunt.

Pulchro Catullus etiam, l. 12. ægritudinem animi calamo descripsit, Juvenale non inobservatus:

Ut nec me miserum cibus juvaret,
Nec somnus teperet quiete ocellos;
Sed totis, indomitus furore, lecto
Fræsser, cupiens videre lucem.

Quod super est, animo quoque nihil prodesse putandum:

40 Si non, forte tuas legiones per loca campi
Fervere quom videas, belli simulacra cienteis;
Fervere quom videas classem, lateque vagari;

retium imitari videtur Propertius, i. 21.

Et miserum toto juvenem versare cubili,
Quid relevant varii serica textilibus?

φαιρὸν πικραλμύσις, vestibus acu pictis, textilibus denique picturis; adeo Heinii conjectura, ingeniosissima li-

Pharisi, pro variis scilicet, ad illum in nullo pacto debeat admitti. Et sinem latet, lineis vestimentis, non *versicoloribus*, Ægyptum celebrari. *Pharisi*, Dictyn Cretensem, iii. 3. rec. interpunctum præstabimus: "Dein, *nimi jactatione*, saucius, huc illuc *oberrans*:" pulchre. Constructio est: "Dein saucius, oberrans huc illuc *præ animi iactatione*:" quæ videtur editores latuisse. Adeas etiam Valer. Flacc. vii. 21. *hid. cubandum*. Bene; nam usurpator de *agrotis* potissimum decumbentis. Tullius, Tusc. dispp. ii. 24. "Itaque narrabat, eum graviter et copiose de hoc ipso—*cubantem* disputavisse:" do autem dixerat, "eum *graviter* esse *egrum*." Sic Horatium capiunt Asinius et scholiastes Cruquianus, ad sat. i. 18.

Trans Tiberim longe cubat is, prope Caesaris hortos.

Ver. 37. *gazæ*. Dubitari non potest, ratio totum hunc locum in oculis fuisse, ad od. ii. 16. 9. in versibus impense vibus et delicatis:

Non enim *gazæ*, neque consularis
Submovet illic miseris tumultus
Mentis, et *Curas*, *laqueata* circum
Tecta volantis.

Ver. 38. *neque*: L. M. *nec*.—*nec*: L. A. *neque*. Vide Arntzenium ad arel. Vict. p. 145.

Ibid. *gloria regni*. Ita S. Mathæus, 8.—*ἀποδοῖν αὐτῇ τιμὴν τῆς βασιλείας τοῦ κόσμου, καὶ τῇ δοῦναι αὐτῇ*.

Ver. 39. *super est*: Π. Σ. *superes*; et subjungit literas Π. α., quasi sic lectum versum voluisset:

Quod super, has animo quoque—

Porro, ad finem versûs, Ω. habet est.

Ver. 40. *per*: V. ed. *puer*: et ita sæpius ille liber insanit.

Ver. 41. *belli simulacra cienteis*. Huc oculos Virgilius intendebat, ad Æn. v. 585.

— *pugnaeque cienti simulacra* sub armis:

et ibidem, ver. 674.

Quæ ludo indutus belli simulacra ciebat.

Rem eandem vates summus attingit etiam ad Æn. xi. 660.

Quales *Threicii* quum flumina Thermodontis
Pulsant, et *fictis* bellantur Amazones armis:

uti nos ex ingenio verissime locum restituumus, ad Silv. Crit. iii. p. 94.

Porro, in quibusdam codicibus, et editione Veronensi, hunc versum sequuntur duo, varie lecti, qui ex margine contextum invasere; sed in duabus ex nostris membranarum diverso atramento, et grandioribus literis, *refusus* satis indicantibus, leguntur exarati. Sic fere constitutos Pius in ordinem admisit:

Subidilis magnis Epicuri constabilitas,
Ornatas armis status, stantisque animatas.

Varietates autem lectionis morosius recensere, et otio proprio et lectorum esset molestissime abutentia.

Ver. 42. *classem*. Festus: "*Classis* veteribus *exercitus*." Servius, *equites*. Ego hic loci retineo significationem communem. Horatius:

Scandit æratas vitiosas *naves*
Cura, nec *turmas equitum* relinquit.

BENTLEIUS.

Cæterum, hic versus de Nonii testimonio, voce *servit*, qui ibi protulit ex Lucretii secundo libro, in contextum edito-

Hiis tibi cum rebus, timefactæ, Religiones

Ecfugiunt animo pavidæ, mortisque timores;

45 Tum vacuum tempus linquunt, curâque solutum:

ribus dudum importatus est: et sane, meâ saltem opinione, commodissimam stationem tenet; vix enim de *naumachiâ* simulacris, quibus Romani tantopere delectabantur, poëta siluisset: videas de hac re versus Ausonianos quosdam, ad Mosell. 217. Suetonium, i. 44. 2. et sæpe alibi; nam res est notissima, nec pluribus tractari cupit. Sed enim Ausonii locum, et depravatam, et intellectum nemini mortalium, emendare libet, cum bonâ lectoris veniâ, atque explicare:

Aut Pompeiani Mylasena pericula belli
Eubolcæ referunt per Avernâ sonantia cymbæ;
Innocuos rathum pulsus, pugnasque jocantes
Naumachiae: Siculo quales spectante Peloro
Cæruleus viridi reparat sub margine pontus:

i. e. "quales, si res tulerit, iterum re-
"ferret pontus sub oras ripæ viridis, li-
"tori scilicet proxime; ea utique belli si-
"mulacra, quæ Augustus, (vide Sueton.
"ii. 16. 2.) bello Pompeiano præludens,
"ibi quondam exhibuerit." Vulgo le-
gitur, *reparat et imagine*.

Suspicionem interea, quam de Lucretiano versu sibi insidentem lector aliquis fortassis habeat, allevare possit imitatio Virgiliana; nam ex hoc ipso versu non injuriâ dicam summum vatem profecisse, ad *Æn.* viii. 677.

In medio classis æratas, Actia bella,
Cernere erat; totumque instructo Marte *videres*
Fervere Leucaten, auroque effulgere fluctus.

Ibi sic corrigendus est Servii commentarius in voces ultimas: "Non quod hic
"ex auro fluctus esse dicat, quos supra
"(ver. 672.) canos dixit; sed quod, *quom*
"mare ex auro expressum sit, fluctus
"*super* aurum effulgeant." Vide Sil. It. iii. 695.

Denique, *fervere* potest *celeriter moveri*; ex secundario sensu, quod *celeres motus* soleant *ferrorem* excitare. Horatius, od. i. 1. 4.

————— *metaque servidis*
Evitata rothæ—

Mamertinus, geneth. Maxim. sect. 10.—
"aræ incendi, tura poni, vine liberi,
"victimæ cædi, cuncta gaudio *calere*,
"cuncta plausibus tripudiare—." Pro
calere, Schwarsius proponit *salire*: quod
nollem factum: non poterat enim infeli-
cious. Nempe ita passim Græci; et exem-
pla infinita tibi possem suscitare: sed suf-
ficient, quæ Brunckius dederit ad *Rach-*
Pera. 39. Eumenius, grætt. act. Const.
Aug. sect. 14. "Præsertim, cum tu—ed-
"veneris,—*flagrabit* tota civitas *gaudiis*;
"perstrepit, et, cum proficiacris, fortasse
"retinebit." Ita locus interpungi debet.
Virgilius, *Æn.* iv. 407.

————— opere omnis semita *ferret*:

"pedibus nempe frequentibus *discursi-*
"tantum formicarum, semitam terenti-
"bus, et calefacientibus." Aliter rei ve-
nustatem non tenebis. Hinc perspicue
constat, quomodo Catullus est accipien-
dus in carm. lxiii. 65. Galliambo:

Mihi januæ frequentes, mihi limina *tepida*:

attritu scilicet numerosorum pedum. Hinc
etiam Persium, sat. i. 109. pulchre quæss
interpretari; ubi nihil sani Casaubonus
magnus protulit:

————— vide sis, ne majorum tibi forte
Limina frigeant:

calceamentis tuis non usurpata.

Ver. 43. cum: sic P. Vind. V. ed. Δ.
Π. Ω. et mihi placet, ut elegantius et ex-
quisitius vulgato *tum*.—*timefactæ*: V. ed.
O. *tumefactæ*; P. *tumefacto*; nec male,
nec sine venustate, meo judicio: Π. *ta-*
men effecte; unde haud inepte tentes ad
hunc modum:

Hiis tibi cum rebus *tum exactæ* religiones:

nam breviter scriptum est illud *tamen*, hoc
pacto, *tñ*, pro more.

Porro, his illustrandis tempestivam ope-
ram navabunt luculentissimi Varronis ver-
sus, qui comparent apud Nonium, voce

Quod, si ridicula hæc, ludibriaque, esse videmus;
Re verâque Metus hominum, Curæque sequaces,
Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela;

io, iv. 387. Lucretianis quam simil-
, et aliis editoribus admoti:

on fit *thesauris*, non auro, *pectus solutum*;
on demunt animæ curas ac religiones
ræarum montes, non divitiis *ætria Crasi*.

opinor, reformandi sunt; hanc enim
statem nominum adamant in hac re
æ, ut nos ostendimus ad Eurip. Herc.
647. Statius, silv. i. 3. 105.

pæ Midæ, et Cræsi, Pelopisq; et Peride
gasæ.

i sedet ita eo loco castigandum esse;
æ Marklandum. Vulgo, "Midæ
resiq; bonis:" sed et, scriptum ē,
e elaberetur ob finalem litteram præ-
is vocis; atque de aberrationibus li-
orum in nominibus propriis jam dis-
vimus ad i. 724.

er. 44. *Effugiunt*: P. V. ed. *Effu-*
s.—timores: Π. *timore*.

id. Distinctione locus levandus est:

ugiant animo pavide; mortisque timores
um vacuum pectus linquunt.

BENTLEYIUS.

is quoque idem olim se suggesserat;
Silv. Crit. ii. p. 38. sed, quamvis e-
dictionis ibi propositæ non pœniteat,
ma interpunctionis viam ineundam
jam tandem arbitramur. Debet in-
a nemo doctior ad voces conjunctas,
factæ et *pavidæ*, offendere; nam, ut
tam repetitis vicibus admonere, non
tenus Lucretium se fastidiosissimum
stare, apud alios auctores vel politioris
lii similia leguntur. Sed minime om-
m culpæ debet *æ pavidus* vocabulis
us, *timor*, *terror*, *formido*, et aliis cog-
sensu, consociatio, si verum dictionis
non nos deprompserimus in ver. 376.
usce libri; ad quem te promoveas
utus, Curc. v. 2. 49.

midam atque *pavidam*; nec vivam, nec mor-
tuam.

ster Carus, iii. 142.

Hæc exultat enim pavor ac metus.

Iliados epitome, incerti auctoris, ver. 717.

Ille, *timore pævens*, Vitam concedite, dixit:

i. e. *palpitans timore*. Virgilius, *Æn.* ii.
685.

Nos *pavidus* trepidare metu—

i. e. "nos, metu *palpitantes*, *festinare*, et
"operâ celeri subvenire." Ita locus iste
capiendus est: vide me ad iii. 597. sed de
his satis.

Ver. 45. Turn: Π. Cum. Pro *tempus*,
editi nonnulli *pectus* exhibent, nullis ido-
neis auctoribus subnixi tamen. Terenti-
us, *Heaut.* i. 1. 38.

Sine me, *vacuum tempus* ne quod dem mihi
Laboris.

Ver. 48. *armorum* deest V. ed. quæ in
ver. 46. habet *ludibra*; et ver. 47. *revera*
quæ.—fera: Π. *ferrea*: et fortasse vere,
si ad hanc normam leviter concinnes ver-
sum:

Nec metuunt sonitus armorum, nec *ferrea* tela:
vel sic, paullo aliter:

Nec metuunt sonitus armorum, et *ferrea* tela.

Utrum libet anteponam equidem vulgatis
ob majorem sensûs, hinc exorti, perfec-
tionem; tam *fragorem* armorum invicem
impulsorum, quam *claritatem* formidabi-
lem, (vide mox, ad ver. 50.) complecten-
tis scilicet: neque dissenserint, opinor,
lectores lepidi. Per se tamen non dis-
plicere debuisset *æ fera tela*; similiter
enim Maro, *Æn.* xi. 545.

— tela undique *æva* premebant.

Addas Ovidium, epist. xiv. 56.

Non faciunt molles ad *fera tela* manus.

Sed hic loci non habet epitheton, de quo
agitur, eam opportunitatem, quam in scito
poëtâ iudex nasutior desideret. Contra,
vulgatis favet mox veniens ver. 102. "et
"fera ferri Corpora."

Ibid. *sonitus armorum*. Virgilius, ut
ita sæpius de armis, sic ad geo. i. 475.

Audacterque inter reges rerumque potenteis
 50 Vorsantur, neque fulgorem reverentur ab auro,
 Nec clarum vestis splendorem purpureai:
 Quid dubitas, quin omnis sit hæc rationis potestas?
 Omnis quom in tenebris præsertim vita labore.
 Nam, velutei puerei trepidant, atque omnia cæcis
 55 In tenebris metuunt; sic nos in luce timemus
 Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam

*Armorum sonitum toto Germania cælo
 Audlit.*

Sed in hoc loco, tam ob occasionis sublimitatem, quam ob ætheriam regionem, unde fragor venerit, mihi ad liquidum res perducta est reponi debere:

*Armorum sonitum toto Germania cælo
 Audlit.*

Silius autem, comes individuus Mantuani, divinationis meæ locupletissimus suffragator adsit, Pun. xiii. 9.

———— concussa est Daunia tellus
Armorum tonitru.

Vide me supra, ad i. 918. et ad Æn. viii. 474. editionis meæ, cum Æn. viii. 529. ix. 709. xii. 700. Statius, Theb. iii. 423.

Tænariumque cacumen, Apollinæque Thærapnæ,
Armorum tonitru ferit.

Et ferit, ob pulsus siccis propagatos utique; sicut millies Lucretius, et omnes alii similiter: unde mireris Barthium vocabulum solicitantem, quo nullum est sincerius, aut elegantius. Recordari me res Æschyli facit, sept. Theb. 123. ita certo certius rescribendi:

*Ἀππὸν γὰρ τοῦτον Κάλως
 Κάλωντα ΦΟΦΟΣ ἴ' ἀνέω ἰσλάν·
 Δαδὴν δὲ γῆρας ἰσθῆος
 Κασσέων ΦΟΒΟΝ γάλα.*

Libri in secundo versu φῶς habent; frigidissime: et miseret me editorum, qui conquire potuerunt. Homerum nempe tragicus emulatus est, Il. i. 569.

*Τὰ δὲ τῶν' ἀμφὶ τοῖας ἰσλάντες αὖτις Αὐτῶν
 φῶς,*

Περὶ τοῦ βαλλομένου.

Alteram rursum emendationem ipse stabilis Æschylus ibidem inferius, ver. 392.

Καταφάτω ΚΑΑΖΟΥΤΙ ποδῶν ΦΟΒΟΝ:
 cum Euripide in Rheso, ver. 308. de Gægone:

Πάλλωνται ποδῶντα ΕΚΤΥΘΕΙ ΦΟΒΟΝ.

Ver. 49. verum: Π. et Πι quidam edices, regum: ut simile sit istis Flæci, epist. i. 10. 33.

———— licet sub paupere tactis
Reges, et regum vix præcurrere amicos.

Sed vulgatæ lectioni nos tenaciter adhaeremus.

Ver. 50. *fulgorem reverentur.* Audacter, sed feliciter, de solo fulgore oculos perstringente, atque animo terrorem incutiente. Horatius se non minus feliciter audacem gessit, od. ii. l. 30. de ferri splendore:

*Jam fulgur armorum fugacis
 Territ equos, equitumque cultus.*

Hinc Arnobius, lib. vi. p. 308. pereleganter, ac nervosissime:—" ut adesse vis quædam in fulgoribus crederetur, quæ non oculorum tantum perstringeret sensum, verum etiam mentes ipsas augustissime lucis radiationibus territaret." Et paginâ sequente, nostrum respiciens:—" ipsæque illos deos—cum ipsis suis auribus, ætenuandisque fulgoribus." Haud aliter Pausanias, cum quodam spiritu poetico, iv. 21. Ὁ θῆος—ενὶ ἀφθαλμοῖς αὐτοῦ

Quæ puerei in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque, necesse est,
Non radiei solis, neque lucida tela diei,
60 Discussant; sed Naturæ species, Ratioque.

Nunc age, quo motu genitalia materiæ
Corpora res varias gignant, genitasque resolvant;
Et, quâ vi facere id cogantur, quæque sit ollis
Reddita mobilitas magnum per inane meandi,

οὐρανὸς τοῖς ἀστράτοις ἐξῆλθεν: cui
similis est Philostratus, icon. ii. 15.—*μ-*
πύλαξθαι μὲν δακνὴ καὶ τὸ τῷ Ἀργεῖος
ἔργον. Fabius etiam, instt. viii. 3. "Nam
"et ferrum affert oculis terroris aliquid."
Hinc, quid sibi velit sublimior quidam
Prudentii conatus, pergas discare, psych.
297.

Dum tuncet indomitum, dum formidabile fervet,
Dum sese ostentat, clypeo dum territat auras:

i. e. dum *συνεμαχῆται* cum aëre, et fulgore
clypei coruscantis territat. Ausus est nempe
Virgilium æmulari, ad Æn. xi. 351. id,
quod Silius prior fecerat, Pun. iv. 278.
Ipse locos velim consulas.

Ver. 51. *vestis splendorem purpureæ*:
νῆματα λαμπρὰ vocat S. Lucas, xxiii. 11.
in quem locum, ad Silv. Crit. sect. xciii.
de *purpure* claritate nos olim ampliavi-
mus, Lucretium non oblii. Sufficiat Au-
sonium addidisse, idyll. viii. 5.

Et *roga purpurei* rutilans prætexta senati:
nil quod nefas foret hujusce leporis fon-
tem præterire, de tali vestimento magni-
fice canentem, ad Il. Z. 295.

'Οὐ καλλίονος ἢ πικυλμασιν, ἢ δὲ μεμνημένος'
ΔΙΣΤΗΡ ὃς ἈΠΕΛΑΜΜΕΝ.

Ver. 52. *quin*: V. ed. *quando*.—*omnis*:
P. *omne*.—*hæc*: P. *hoc*.—*potestas*: P. Δ.
egestas. Has autem varietates non ali-
unde prognatas credam, quam indignis
librarij cujusdam offensionibus de syllabe
is, duplici saltem in eodem versu, elisione;
quasi vero non idem jam factitaverit En-
nius cum aliis antiquioribus. Exemplo
ut versiculorum prior, quæ ad i. 1. Bent-

leius attulit. Hoc insuper poëta dicit:
"Quid dubitas, quin hæc potestas, per
"quam Religiones, Metus, Curæque,
"summo veri et terri debent, sit omnino
"solius potestas Rationis?"

Ver. 53. *in tenebris laboret*: i. e. "cum
"ærumnis et laboribus confictetur, dum
"viam tenebricosam conatur eluctari."
Porro, vice *laboret*, Ω. *roboret*: et, in
versu sequente, *pueri* deest Π.

Ver. 55. *cæcis tenebris*. Haud dissi-
miller etiam locutus est Mantuanus ille,
ad Æneid. iii. 203.

Tria adeo, incertos *cæcâ* caligine, soles
Erramus pelago—

Ibi sic capias structuram: "Soles, incer-
"tos ob caliginem:" ubi, et quo tempore
nimirum, orti sint et occiderint; ut pen-
deat *caligine* ab *incertos*: quam ne perdas
elegantiam, punctis probe positis caven-
dum duxi. Adsit etiam Silius, Pun. vi.
150.

Intus dira domus, curvoque immanis in antro
Sub terrâ specus, et tristes *sine luce tenebræ*.

Sed locus in morbo cubat, nostrâ medicinâ
permanendus. Legendum dico:

—— et tristes *sine luce latebræ*:

ex Virgilij sui scilicet pro solito imitatione,
ad Æn. vi. 534.

Ut *tristis sine sole domos*, loca turbida, adires.

De confusis autem dictionibus *tenebræ* ac
latebræ, Burmannum adeas, si libeat va-
cetque, ad Anthol. Lat. i. 89. 12.

Ver. 57. *fingunt*: Δ. *fugiant*; infelici-
ter. Et tres versus proxime sequentes

65 *Expediam: tu te dictis præbere memento.*

Nam certe non inter se stipata cohæret

Materies; quoniam minui rem quamque videmus,

Et quasi longinquo fluere omnia cernimus sevo,

Ex oculisque vetustatem subducere nostris;

70 Quom tamen incolomis videatur summa manere;

Propterea, quia, quæ decedunt corpora quoique,

Unde abeunt, minuunt; quo venere, augmine donant:

Illa senescere, at hæc contra florescere, cogunt.

jam habuimus, ad i. 147. In primo, vox *animi* Π. codici omittitur.

Ver. 63. *quæque*: P. Δ. Σ. *quæque*; male: vide i. 52.—*sit ollis*: Π. Σ. *si tollis*; litera, uti fit, male discretia.

Ver. 65. Pene mutaturus eram ex arbitrio verborum ordinem; nec, uti non verarum affirmare, nasuti lectores mihi id vitio vertissent, hoc pacto:

Expediam dictis; tu te præbere memento.

Haud aliter enim locutus est in i. 500.

—ades, paucis dum *veribus expediamus*: et v. 114. prorsus ad eundem modum:

Multa tibi *expediam* doctis solatia *dictis*.

Nec variare voluit discipulus, ad *Æn.* vi. 759.

Expediam dictis; et te tua fata docebo.

Sed nobis ab initio solidissime statutum est, libidini emendationis prurienti ad vanam ingenioli ostentationem ne semel quidem inutiliter indulgere.

Ver. 68. *Et: Ω. E.—quasi cernimus*: V. ed. *qua terminus*: et in ver. 66. pro *inter*, Π. *iter*.

Ibid. fluere: i. e. liquescere—tabescere—dissolvi; ut in ver. antepenult. huiusce libri. Ita Prudentius, de corpore Lazari putrescente, apoth. 763.

Quis potuit *fluidis* animam suffundere *membris*? Nimirum, qui membra dedit; qui fictilis *urnæ* Perfavit vnam madidam; cu tabida gleba Traxit sanguineos *injecto* humore *calores*.

Sic expurgandus est corruptelis maculatus locus. To *urnæ*, (conferas verr. 920. 1025.) i. e. vasis, vel humani corporis,

eleganti ingenio Latini debetur. Vulgo, *ulæ—infecto—colores*.

Et insuper cum elegantia, quæ solet, Statius, Theb. xii. 455.

———— furtum clero plangore fatetur,
Securæ; quippe omne vident *fluxisse* cadaver.

Ita Maro, *Æn.* ii. 169. “*fluere spes De-
naüm.*”

Ver. 69. Hunc verum, et ver. 76. non venientem, suspectos videtur habuisse Bentleius. Mihi sane, ut exegotici, perquam elegantes sunt; sed unusquisque suo iudicio fruatur. Saltem isti *solus* suspicioni nullus codex favet.

Ver. 70. *incolomis*. Hanc antiquiorem orthographiam bene nobis exhibent Pii editio atque Veronensis, quas sequendus habui.

Ver. 71. *decedunt*: Π. *decidunt*: et, pro *quoique*, vel *cuique*, nonnulli editores imperiose reponunt *cumque*; hoc aut scilicet, quod similis jam venerit locutio ad ver. 21. Quasi vero poetæ non liceret carmen suum gratâ sermonis varietate subinde conspersum dare!

Ver. 72. *augmine*: P. *augmina*; G. Vind. V. ed. O. Π. Σ. Ω. *agmine*: neque hanc vocem non esse genuinam Lucretii scripturam temere affirmaverim. Arnobius, lib. vii. p. 230. “Non magmenta, “non *augmina*, non mille species vel far-
“ciminum, vel fritillarum—” ubi sane liber unus habet *augmenta*; atque, ut verum fatear, Latinitas ipsa dictionis *augmine* mihi suspecta est, neque extri-

Nec remorantur ibei: sic rerum summa novatur

75 Semper, et inter se mortales mutua vivunt:

Augescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur;

Inque brevi spatio mutantur secla animantium,

Et, quasi cursores, vitæ lampada tradunt.

Si cessare putas rerum primordia posse,

80 Cessandoque novos rerum progignere motus;

Avius a verâ longe ratione vagaris.

Nam, quoniam per inane vagantur, cuncta necesse est

Lucretium et Arnobium quivi reperire: videas tamen, quæ attulimus ad i. 435.

Ver. 73. *Illæ senescere, hæc florescere.* Pulchre etiam Velleius Paterculus, ii. 11. 3.—⁴ ut appareat, quemadmodum urbi—^{um}, imperiorumque, ita gentium, nunc *“florere fortunam, nunc senescere, nunc “interire:”* per translationem scilicet ex *plantis*, vel *arboribus*; quas Plinius sæpius dicit *senescere*.

Ver. 74. *ibei: Π. ubi.—novatur: Π. novamus; L. novantur: non probo.*

Ibid. rerum summa. Virgilius, *Æn.* x. 70.

Nam poero summam bellī, num credere muros?

Ver. 75. *mutua: i. e. per vices—per successiones — αλληλαιοις — ιναλλαξ:* verum Homereum uno vocabulo quasi coaggregatum volens exhibere, in *Il.* 2. 149. *prostantem:*

“Ὅς ἀνδρῶν γένος, ὃ μοι φωνεῖ, ὃ δ’ ἀσπληγνῆναι.”

Adiit etiam Virgilius, *Æn.* vii. 66.

————— *pedibus per mutua nexis.*

Porro, pro et *inter se*, Π. *item sese:* unde nihil exsculpimus.

Ver. 77. *secla animantium.* Arnobius, *lib.* vii. p. 230.—*“quā deicere cibos, et “referre, natura est ruminatoribus secu- “lis.”*

Ver. 78. *tradunt:* V. ed. *traduntur.*—De hac autem λαμπαδηφορίᾳ Atheniensium, quam præstringit poeta, consulas Pausan. in *Att.* 33. Herod. *Uran.* 98. Potterum ad *Lycoph.* 734. Plat. de *repub.* i. init. Arrian. *exped. Alex.* iii. 16.

et alios bene multos: videas etiam Pers. sat. vi. 61. et vet. schol. ibidem. Hinc interea patebit, hujusce λαμπαδηφορίας varia genera existisse, neque auctores inter se prorsus consentire. Quæ narrat Persii scholiastes, et vetus commentator, Haver-campo memoratus, Lucretii mentem videntur proxime attingere: hic igitur exscribetur. “Pulchra translatio. Cursores “nocturno tempore sibi invicem lumen, “cornu inclusum, tradunt. Mos est, “cum prope diversorium venere cursores, “signum facere, ut socii præsto parati “sint; qui laternam accipiunt, et iter ar- “ripiunt. Sic traditur per manus vita “animantium.” *Lege, excipiunt.*

Ver. 79. *Si cessare.* *Lege: “Sin ces- “sare.”*

BENTLEYUS.

Bene sane; et amplexus essem, libro vel uno MS. addicente; aliter non omnino res cogit, aut argumenti poetice adminis-trati parum morosæ rationes, ut ita locu-tionum norma ad regulas scrupulosiores necessario exigatur.

Ver. 81. *Avius longe vagaris.* Maro, *Æn.* xii. 480.

Nec conferre manum patitur: *volat avia longe.*

Ver. 83. *gravitate suâ ferri.* Plutar-chus, de plac. phil. 1. 3. Δημιουργος μὴ γὰρ ἰλογεῖ δύο (τοὺς σωμαίσι συμβιβάζωνται), μεγάλους τι καὶ σχῆμα· ὃ δ’ Ἐπικύριος τοῖς καὶ τριτοῖς, τοῦ ΒΑΡΟΣ, ἐκτέθεινεν· Ἀναγκὴ γὰρ, φησὶ, κινεῖσθαι τὰ σώματα τῇ τοῦ βάρους πληγῇ ἢ ἰσχύϊ κινηθῆναι. Ubi vitiosum

Aut gravitate suâ ferri primordia rerum,
 Aut ictu forte alterius: nam, concita, sæpe,
 85 Obvia quom flixere, fit, ut divorsa repente
 Dissiliant: neque enim mirum, durissima quæ sint,
 Ponderibus solidis, neque quidquam a tergo ibus obstet.
 Et, quo jactari magis omnia materialia

est illud ελαττ. Forte an, εγ εσ βαρες
 'ΟΑΚΗ.—Pro ferri, Ω. fieri.

Ver. 84. forte: codd. Pii, aufferri.—
 concita sæpe: sic Ω. sed G. L. M. cita
 sæpe: est illud con, breviter exaratum,
 quin facile elabi posset, nemo dubitet;
 quidam Pii codd. percita sæpe; P. Vind.
 V. ed. B. O. Δ. Π. Σ. cita superne: sed
 ex Epicuri doctrinâ vix videtur εσ superne
 suam proprietatem retinere: nam in
 "infinito inani" (Ciceronis verbis utor,
 doctrinam Democriteam, quam Epicurus
 amplexus est, exponentis, ad finem boni
 et mali i. 6.) "nihil nec summum, nec
 "infimum, nec medium, nec ultimum,
 "nec extremum." Noster mox, ver.
 239.

Omnia quapropter debent per inane quietum
 Æque ponderibus non æquis concita ferri:

ac similiter, iv. 189.

———— sequenti concita plagâ.

Et ordo est: "Nam, concita, (i. e. quo-
 "niam commoventur) quom flixere, i. e.
 "(post collisionem) fit sæpe—:" ne for-
 tassissimè εσ sæpe perperam referas ad concita.

Ibid. Quid si legas?

Aut ictu forti alterius—.

BENTLEY.

Ingeniose, ut semper. Sic validâ plagâ,
 iii. 819. et validi ictus, Virg. Æn. viii.
 419. nihil tamen in Lucretio mutandum
 arbitramur.

Ver. 85. quom flixere: P. cum fluxere;
 Vind. V. ed. B. O. Δ. Π. Σ. Ω. confluxere;
 G. conflere; L. M. conflixere. Ut vix
 possibile sit in his varietatibus expenden-
 dia, et lectione loci concinnandâ, longis-
 sime a veritate aberrare; ita non in pro-
 clivi est ipsissimam Lucretii scripturam

extra omnem controversiam dispicere.
 Omnium viarum, quas ingredi possumus,
 hæc tutissima forte fuerit denique, atque
 commodissima:

Aut ictu forte alterius: nam, quom cita, sæpe
 Obvia conflixere, fit—.

Quemadmodum noster, i. 996.

Ex infinito cita corpora materialia.

—fit ut: V. ed. Σ. ut uti; L. fit uti; O.
 ita uti; Δ. velut.—divorsa: Π. divisa.

Ibid. flizere. Sic Livius, Egiſto,
 apud Nonium, ii. 328. voce Fligi:

Ipsius æ in terram saucius fligit cadens.

Ita forte rescribendum: libri, Ipse: et
 Accius ibidem, ad hunc modum rectius
 distinguendus:

Nec perdolescit fligi socios, morte campos con-
 tegi.

Vocabuli hujusce vetustioris substantivum
 Virgilius non reformidavit adoptare, ad
 Æn. ix. 667.

Sternitur omne solum telis; tum scuta, cavæque
 Dant sonitum flictu galeæ:

ubi videas Servium; nam Pacuvii phra-
 sim, quam profert, grammaticus, in usus
 proprios Silius arripuit, Pun. xiv. 558.

Remorumque fragor, flictuque sonantia rostra;
 Virgilium secutus in præcedentibus, Pun.
 ix. 322. Vide Drakenborchium. In Ili-
 dos epitome locus exstat haud vulgari
 venustate, cui dictionem hujusce familie
 restituam, et vice simplici emendabo, ver.
 744.

Lux exorta viros in pristina bella remisit;
 Instaurantque, animos recreato, milite pugnam
 Dardanidum Danaumque duces: volat undi-
 que nubes

Telorum, et ferro ferrum sonat: undique flictu

Corpora pervideas, reminiscere, totius imum

90 Nihil esse in summâ; neque habere, ubi corpora prima

Consistant: quoniam spatium sine fine modoque est,

Inmensumque patere in cunctas undique parteis

Pluribus obtendit; certâ et ratione probatum est.

Quod quoniam constat, nimirum nulla quies est

Inter se strident mucronibus: Instat utrinque
Densa acies, mixtaque fuit cum sanguine
sodor.

Vulgo, *mixtis*; sed *strictis*, non sine Musis iratis, Wernsdorf volebat. Hinc medicinam Lucani loco faciam, figurarum confusione miserrime affecto, Phara. v. 118.

———— quippe stimulo *flectique* furoris
Compeges humana labat; pulsusque decorum
Concutiunt fragiles animas.

Imago est equi cum domino, *stimulis* et *serberibus* rem gerente, conflictantis. Vulgo, *fluctis*. Sic *infigere plagam* usitatum est; et Virgilium exprimere voluit Lucanus, ad *Æn.* vi. 101.

————— *Ea frena furenti*
Concutit, et *stimulos* sub pectore vertit, Apollo.

Mox ipse Lucanus, ver. 174.

Iratum te, Phoebe, ferens: nec *verberare* solo
Uteris, et *stimulis*.

Ibid. *divorsa*: i. e. se divertentia. Verbi nempe participium est, cum mediæ Græcorum vocis potestate. Nos alibi de hac re.

Ver. 86. *Dissiliant*: II. *Disiliant*; B. L. M. *Dissolvant*; et vix ausim damnare; in tantum usu verborum absoluto Lucretius delectatur: sed vulgatam lectionem præferam. Vide ad iv. 609.

Ver. 87. *neque*: II. *nec*.—*tergo ibus*: omnes libri, et MSS. et editi vetustiores, uno ore dant *tergibus*, quasi *tergis*: de quâ verbi formâ quum nihil explorati habeam, vel apud Latinitatis reliquias, vel grammaticos antiquos repertum, non dubitandum putavi de admissione in contextum præclaræ illius emendationis, quam Vossii ingenio Preigerus tribuit: quamvis enim

VOL. I.

illud *ibus*, vel *hibus*, pro *iis* vel *his*, in primâ syllabâ sæpius produci videatur, quantitatem, quam Lucretii versus postulat, certe habet in Plaut. Rud. prol. 73.

Nunc ambo *ii* in saxo, leno atque hospes, simul
Sedent ejecti: navis confracta est *ibus*.

Sic fortasse castigandum: vulgatis abest *ii*. Super his autem vetustis nominum terminationibus, Preigerus *dibus*, pro *diis*, et *filibus*, pro *filiis*, ex inscriptionibus Gruterianis attulit; et consulas, si libeat, Sosipatrem Charisium, instt. gram. i. p. 39. cum Prisciano, lib. xiii. p. 961. Cato, de re rust. sect. cii.—“*eabus* latera doliis “intrinsicus usque bene perfricato.” De nostro *ibus*, si Nonium consulas, exempla alia invenies ex Titinnio, Pomponio, Plautoque; quibus sic præfatur grammaticus: “*Ibus*, pro *iis*, minus Latinum “putat consuetudo, cum veterum auctoritate plurimum valeat.” viii. 21.

Ver. 90. *neque habere*: i. e. “neque eam summam habere, ubi corpora consistent.”—Et, vice *ubi*, II. *tibi*.

Ver. 93. *obtendit*, vel *ostendit*: sic Vind. V. ed. O. S. N. i. e. *ostendit* *re* *patere*; quod multo magis poeticum, et Lucretiani moris: reliqui dant *ostendi*.—*certâ* et: ita P. Vind. V. ed. Vulgo, et *certâ*. Versus integer abest II. atque in Vind. N. literis rubris scribitur; in hoc etiam diversâ formâ literarum. De Havercampi membranarum parum liquet. Videas autem simile regimen infra, ad iv. 769.

Cæterum, quod prius monitum oportuit, ut nobismetipsis per omnia constemus, *obtendit*, non *ostendit*, in hac voce scribere solemus. Nam etymon vocis ad *os* et *terdo* sine causâ nonnulli putant referen-

P

- 95 Reddita corporibus primis per inane profundum;
 Sed magis, adsiduo varioque exercita motu,
 Partim intervallis magnis conficta resultant,
 Pars etiam brevibus spatiis nexantur ab ictu.
 Et, quæquomque, magis condenso conciliatu,
 100 Exiguus intervallis, convecta resultant,
 Impedita suis perplexis ipsa figuris;
 Hæc validas saxi radices, et fera ferri

dum esse. Olim in usu videtur fuisse tam *obs*, quam *ob*; ut hodieque *abs* non minus, quam *ab*: et prior sane præpositio magis frequentatur vetustis, quam posterior. Huc refer *obstinet*, i. e. *obstinet*, "com-ram tenet," pro *ostendit* apud Festum; et ibidem *obstrudunt*. Neque hilum discrepant, si rem propius inspicias, vulgaria *obtendo* et *ostendo*, aliter quamvis scripta. Ad eundem modum post *sub* venire sæpiusculæ solebat elementum *s*: huc refer vocabulum *subscus* multis scriptoribus usitatum; et voces *substraho*, *substineo*, *subscilo*, *substento*, *substantio*: vetustarum formarum reliquias, in glossariis antiquis et codicibus MSS. etiamnum compærentes. Hinc erroris patet ratio in codice Juvenalis, qui bibl. pub. Acad. Cantab. est, ad xv. 88. *substravit* pro *sustinuit*. Frequens est *substitulit* in Hygino.

Ver. 94. Quod: Δ. Sed.—nulla: G. Vind. O. Ω. multa; Π. ulla. Hac autem varietate, multa scilicet, nihil alienius loci scopo per errorem scribi potuit; ita solent tamen voces omnium diversissimas librarii permiscere, sic ut observatum est nobis dudum, ad i. 756.

Ver. 95. *primis*: Π. *primum*; cui in ver. 96. deest *que*.

Ibid. *exercita motu*. Virgilius, geo. iii. 530.

— fontes liquidi, atque, *exercita curru*, Flumina.

Ver. 97. *conficta*: sic veteres Pii codd. quos re dubiâ me tutius secuturum existimavi: P. Vind. G; L. M. Π. Σ. Ω. *confulta*; O. *confulcta*; V. ed. B. Δ. *consul-*

ta; quod verum equidem putaverim: participium ut sit utique verbi compositi ex *con* et *salio*, atque *mutuis assultibus collies* valeat. Antiquitatem sane redolet hoc vocabulum, neque exempla sunt ad manum, quibus ejus usus confirmetur. Sed, an Lucretius scripserit,

Partim intervallis magnis *compulsæ* resultant?
 Non nimium discrepant literarum ductus, et genuini commatis dictionem habemus. Sed incerta res est, et arbitrio lectoris submittenda. Virgilius, Æn. i. 575.

Atque utinam rex ipse, noto *compulsus* eodem, Adforet Æneas!

Ver. 98. *brevibus*: G. L. M. *brevius*; multo minus eleganter, et vix vere. Man- tuanus, Æn. ix. 275.

— mea quem *spatiis propriis* ætas Insequitur, venerande puer!

—*nexantur*: Vind. O. Δ. Π. Ω. *uxan- tur*; vide i. 1024.—*ab ictu*: M. *avicta*: error pronunciationis, *b* literâ facillime in tenuiorem *v*, ut alias saltem millies, eliquatâ.

Jam vero locum Epicuri, quem Lucretius expressit, prior contulit Lambinus. Legitur in Diogene Laërtio, x. 43. sic emendando: *Και αἱ μὲν (αἰσθητὰ) ὡς μακρὰ καὶ ἀλλήλων διίστανται, αἱ δὲ ἈΤΤΩΝ τοῦ ΑΠΟΠΛΑΑΜΟΝ ἰσχυροῖν, (cohibent—ter- minant) ὅτ' αἱ τυχεῖς εἰσι τῇ περιστάσει κελυμνῆναι, ἢ ΠΕΛΑΖΟΜΕΝΑΙ παρὰ τοῖς πλεικτικῶν*: i. e. "cum illæ, quæ amplecti "et colligare possint, iis accesserint." Vulgo, *αὐτοὶ τοὶ πάλμοι*, et *σφιγμῶνται*. Sensum verborum Lambinus optime de-

Corpora constituunt, et cætera de genere horum
 Paucula: quæ porro magnum per inane vagantur,
 105 Cætera dissiliunt longe, longèque recursant,
 In magnis intervallis; hæc aëra rarum
 Subficiunt nobis, et splendida lumina solis.
 Multaque præterea magnum per inane vagantur,
 Conciliis rerum quæ sunt rejecta, nec usquam
 110 Consociare etiam coitus potuere recepta:

claravit; sed vereor, ne rationem genuinæ potestatis, ut par erat, fideliter perceptam non habuerit.

Ver. 99. *condenso*: Δ. Σ. Ω. *contenso*; sed vulgatam margini Σ. codicis manus eadem allevit.

Ver. 100. *convecta*: V. ed. Δ. Σ. *connecta*: unde non inepte proposuerim, *connecta*; sed placet reliquorum librorum lectio, quam in textu posuimus. Communes editiones, membranarum fide conculcatâ, de suo dant *connexa*. Ordo est: "Et quæcumque, convecta (i. e. collata et sese comitantia) cœtu magis condenso, resultant ad minores distantias, vel exiguis intervallis, figurarum peculiari habitu complicata invicem, ac cohibita; hæc constituunt ferrum, et similia." Quibus nihil dilucidius, aut concinnius, ego met desiderem. Edicant lectores, quibus iudicia ad has subtilitates probe sint subacta. Pius in notis dicit legi etiam *connisa*; quod non capio.

Ver. 101. *Indupedita*: Δ. *Endopedita*: redi ad i. 83. Et conferas parallelum locum præsentis, in i. 571—578.

Ver. 102. *saxi radices*: confer iii. 326. Et vox *radices* hic potest *primordiorum congeriem*; sed aliquoties *simplicia* rerum *primordia*: ut in Empedoclis versu, apud Plut. plac. phil. i. 3. et alios complures veterum:

Τύρρα τὰν πύρρων ΠΙΣΜΑΤΑ *πύρρων* αὐτῶν.

Ibid. *validas radices*: ut Virgilius, geo. ii. 367. *validis stirpibus*; et Lucanus, i. 138.

— nec jam *validis radicibus* hærens, Pondere fixa suo est.

Ver. 104. *Paucula*: Δ. *Pauticia*; Π. *Paucina*; Σ. *Pauciva*.—quæ deest Σ. ut per V. ed.

Ver. 105. *Cætera*: sic omnia scripta exemplaria, et veteres editiones. Vulgo legitur ex arbitrio criticorum, *Et cila*: quæ mutatio, si molliorem reddat constructionis cursum, non erat, contra fideliū librorum consensum, audacter tamen admittenda.

Ver. 109. *Conciliis*: V. ed. *Concilas*; Vind. Π. Σ. *Conciliās*. Nullus dubito, quin Lucretius dederit:

Concilio a rerum quæ sunt rejecta—

Sic ille, vi. 80.

— a nobis ratio verissima longe

Rejiciat:

et Virgilius, ecl. iii. 96.

Tityre, pascentis a *flumine* *reice* capellas.

Sed, quod rei caput est, nusquam alias similiter in plurali numero vocem *concilium* nude positam noster adhibuit; in numero contra unitatis, sæpius.

Ver. 110. *Consociare*: V. ed. *Consonare*. Et pro librorum omnium lectione *motus*, felicissimâ divinatione nixus Bentleyus reponi jussit *cætus*: pro quâ voce scribendum potius *coitus* existimavi, ne longius, quam postularet res, a corruptelæ formâ aberrarem: vide quæ modo diximus ad i. 1016. 1029. Ordo est: "Neque, etiam recepta," vel in concilium admissa, "cætus potuere consociare;" i. e. in concilio se tenere. Non alio pacto Cicero locutus est, de fin. iii. 20.—"in-

Quoius, utei memoro, rei simulacrum, et imago,
 Ante oculos semper nobis vorsatur, et instat.
 Contemplator enim, quom solis lumina quomque
 Insertei fundunt radiei per opaca domorum:
 115 Multa minuta, modis multis, per inane videbis
 Corpora misceri, radiorum lumine in ipso;
 Et, velut aeterno certamine, proelia pugnasque

"ter nos naturâ ad civilem communitatem
 "conjuncti et consociati sumus."

Ver. 111. *memoro*: V. ed. B. L. M. Σ. Ω. *memoro*; accrescente, nî fallor, primâ vocabuli venientis literâ. De hoc errorum fonte, videas i. 1016. 1078. et Avienum hinc emendatum, ibid. 721. Legitur autem in Pii libris, quos codices fidei reverendæ vocat, *memorabo*, me saltem non probante.

Ibid. *simulacrum et imago*. Ita scripsit majoris emphasis atque lucis gratiâ; nam passim indifferenter hæ dictiones adhibentur. Tullius autem utramque similiter in eâdem sententiâ posuit, pro Archiâ poetâ, sect. 12.—"statuas et imagines, non animorum *simulacra*, sed corporum, studiose multi summi homines re-liquerrunt."

Ver. 113. *quom*: abest V. ed.—*quomque*: Π. *cuique*. Et formulam *Contemplator* Virgilius mutuatus est, ad geo. i. 187.

Contemplator item, *quom* se nux plurima sylvis induet in florem—.

Ver. 114. *Insertei*: sic soli G. L. scribunt; sed idem voluit το *Inserti* codicis M. cæteri, *Insertim*; cui nonnihil probabilitatis confert mos Lucretii, adverbium hoc genere lubenter usurpantis; vide ad i. 45. Sed, quum aliud suadeant antiquissimi codices et fidelissimi, sicut vidimus, mihi suspicio oborta est, literam sequentis vocabuli adhesisse, et poetam olim scripsisse ad hunc modum:

Insertei infundunt radiei—:

hanc autem Cari consuetudinem, verborum neutro sensu adhibitorum, satis su-

perque lectoribus inculcavimus. Maro, *Æn.* ix. 461.

Jam sole infuso, jam rebus luce reiectis.

Sic Ambrosius, hymn. ii. 7.

Insuper sancti spiritûs
 Infunde nostris sensibus.

Contextum tamen nostrum immutari rationibus idoneis non prorsus adigentibus, jam nunc nolumus: quamvis Servius, hunc locum attingens, ad Virg. ecl. vi. 51. nostræ conjecturæ videatur opitulari: "Unde et atomi dictæ sunt, quas Lucretius minutiores dixit esse illis corpusculis, quæ in *infusis* per fenestram radiis solis videmus."—Porro, uti monuit etiam Faber, hos versus idem Mantuanus respiciebat, ad *Æn.* iii. 152.

—multo manifesti lumine, quâ se
 Plena per insertas fundebat luna fenestras.

fundunt: V. ed. B. *fundant*; P. *fundat*; sed exempla ejus prisca dabant, *fundunt radii*.—*radiei*: sic G. L. neque aliud habendum est το *radi* M. cæteri omnes, *radios*.

Ibid. *per opaca domorum*. Mantuanus, *Æn.* ii. 725.

Pone subit conjunx: ferimur *per opaca locorum*: et ibidem, iii. 618.

—domus sanie, dasibusque cruentis,
 Intus opaca, ingens.

De his autem particulis volitantibus, quæ in solis radiis cernuntur, sic Aristoteles, quem ex parte admovit Lambinus, lib. i. sect. 2. *οἱ δὲν Δημοκρῆτος μιν πυρρὶ καὶ διαρροὶ φησὶν αὐτὴν (τὴν ψυχὴν nempe) ὡσεὶ αἰσῶν γὰρ οὐκ ἔστιν εἰρημάτων, καὶ ατομῶν, τὰ σφαιροῖδῃ πυρρὶ καὶ ψυχῇ λιγυρῇ, οἷον ἵ*

Edere, turmatim certantia; nec dare pausam,
Conciliis et discidiis exercita crebris:

- 120 Conjicere ut possis ex hoc, primordia rerum,
Quale sit, in magno jactari semper inani;
Dum taxat rerum magnarum parva potest res
Exemplare dare, et vestigia notitiā.
Hoc etiam magis hæc animum te advortere par est

το αὐτὸ τὰ καλῶτα ἔσονται, ἃ φαίνεται
ἐν ταῖς δια τῶν Σοφοῶν ἀκρίβει· ὅτι τὰς πο-
λευσιμίας, στοιχεῖα λεγὺν τῆς ἑλπίς φύσεως.
Quibus illustrantur ea Lucretii ad iii.
904—907.

Ver. 115. Seneca, nat. quæst. v. 1.
“Cum sol in aliquem clausum locum in-
“fusus est, videmus corpuscula minima
“in adversum ferri; alia sursum, alia
“deorsum, varie concursantia.”

Ver. 117. *prælia pugnasque*. Maro,
Æn. xi. 912.

Continuoque incant pugnas, et prælia tentent.

Ennius apud Nonium, vii. 58. voce *Præ-*
liant :

Ita mortales inter se pugnant, præliant.

Dictiones ab Isidoro, xviii. 1. ita distin-
guuntur, atque, opinor, non male: “Differt
“autem bellum, pugna, et pradium. Nam
“bellum universum dicitur, ut Punicum.
“Hujus partes sunt pugna, ut Cannen-
“sis—. Rursus in unâ pugna sunt mul-
“ta prælia.—Bellum igitur est totum;
“pugna, unius diei; pradium, pars pug-
“nae est.”

Cæterum, *res que*, in fine versûs, abest
Vind. V. ed. O. Δ. Π. Σ. unde non de-
tarius fortasse sic legerim locum, ac dis-
tinxerim:

Et, velut æterno certamine prælia, pugnas
Edere turmatim certantia :

et velim committas iv. 1004.

Ver. 119. *discidiis*: i. e. διαχωρισμοῖς,
postquam coaluissent. Ω. præbet *dissidiis*:
sed tenenda est vulgata lectio. Satis liquet
per se quid differant hæc vocabula; et *dis-*
sidium posse fieri sine *discidio*: vide Ou-
dendorp. ad Sueton. iii. 7. et supra, i. 231.

Ergo nunc *discindi* vocat noster, quod
alibi sæpius *dissilire*. Prius *dissidium*
citra *discidium*, et deinde *discidium* ip-
sum, sic Ovidius describit, met. i. 18.
quem emendatiorem dabo:

Obstabatque aliis aliud; quia corpore in uno
Frigida *pugnabant* calidæ, humentia sicca,
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.
Hanc Deus, aut mellor illem Natura, diremit:
Nam coelo terras, et terris abscidit undas;
Et liquidum splæso *secrevit* ab æthere cælum.

Ita certissime versus horum quartus de-
bet corrigi: i. e. quasi dixerat: “Sive
“*Deum* vocare velis, seu *Naturam* melio-
“*rem*.” nam ethnicis unum sunt atque
idem Deus et Natura: non *dissent* uti-
que, neque proinde *discidium* patienter
tolerabunt. Confer Aurel. Vict. epit. xvi.
4. et animadversores doctos ad locum.

Ver. 121. *Quale*: G. *Quide*.—sit: V.
ed. B. sic.

Ver. 122. *Dum taxat parva res*: i. e.
parva res *tantummodo*—mera parva res.
Vide ad ver. 930.

Ver. 123. *notitiā*: V. ed. *noticiæ*; Π.
noctitiæ.

Ver. 124. *hæc animum advortere*. Si-
mili regimine Sallustius usus est, Jugurth.
xciii. 2.—“*animum advortit* inter saxa
“*repentis cochleas*.” ubi, cum nonnullis
minus ad rem suam pertinentibus, Cætrum
nostrum opportune laudat Curtius. Plenâ
manu de hac formulâ Oudendorpius, ad
Cæs. bell. Gall. i. 24. Apposite Ovidius,
epist. xii. 23.

Jussus inexpertam *Colchos advortere puppin*.

Huc faciunt, quæ diximus ad i. 834.
1060. Vide Bentleium, ad Cic. Tusc.
dispp. v. 25.

- 125 Corpora, quæ in solis radiis turbare videntur;
 Quod tales turbæ motus quoque materiai
 Significant clandestinos cæcosque subesse.
 Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
 Commutare viam, retroque repulsa revorti,
 130 Nunc huc, nunc illuc, in cunctas undique parteis.
 Scilicet hicc' a principiis est omnibus error:
 Prima moventur enim per se primordia rerum;

Cæterum, loco *magis*, P. *mage ad*; quæ varietas ad formam orationis exquisitior minime perceptam referri debet: et pro *hæc*, B. *hoc*; ut V. ed. *advere*, vice *advertere*.

Ver. 125. *turbare*: i. e. *turbari*; ut etiam Virgilius, *Æn.* vi. 801.

Et septem gemini *turbant* trepida oetia Nil.

Sic Plautus sæpius, Terentius, Tacitusque.—In sequente versu, Π. dat *Quid*, loco *Quod*.

Ver. 127. *clandestinos*. Hanc vocem Plautus usurpavit, et post alios Manilius, i. 895. qui locus librorum maculâ expurgandus est:

Quin et bella canunt ignes, subitosque tumultus,
 Et *clandestinis* turgentia fraudibus arma.

Vulgo, *surgentia*; non male, nisi foret in propatulo, eum imitari voluisse Virgilio geo. i. 464.

— ille etiam *cæcos* instare *tumultus* sæpe monet, *fraudemque*, et *opera tumescere bella*.

Ver. 128. *ibi*: Δ. *ubi*.—*percita*: Ω. *parcita*.

Ibid. *plagis cæcis*. Hinc de Epicureis Claudianus, F. Mall. Theod. cons. 82.

Hi vaga collidunt *cæcis* primordia *plagis*.

Ver. 130. *undique*: sic G. P. Vind. V. ed. Π. et placet: hoc enim pacto solet Lucretius per consilium vocabulorum seriem res extollere et provehere in majus: quod plus semel in præcedentibus contigit nobis observavisse. Non minore cum significantiâ verborum emphasisin et *επαγγελίαν* Virgilius sectatus est, ad *Æn.* viii. 20. in gemello loco:

Atque animum *nunc huc* celerem, *nunc* dividit *illuc*,
In partibus rapit *varias*, perque *omnia* versat.

Cæteri libri, et editiones vulgares, habent *denique*; quod meo gustui valde insulsum venit.

Ver. 131. Sensus est: "Scilicet hæc discursatio omnibus his corpusculis est, vel accidit, a principiis eorum: unde motus initia primitus propagantur."

Ver. 132. *Prima*: Π. *Primo*: ex glossâ scilicet.

Ver. 133. *parvo concillatu*: i. e. parvorum corporum conciliis conglomerata—ex cœtu exiguarum particularum constantia. I. M. Ω. præbent *conciliata*: omnino male. Rarior dictio depravationi occasionem dedit. Exemplum hujusmodi liceat ex Plutarcho proponere, ad ii. 129. C. de sanitate tuendâ: Δι' ἡ δὲ σκοπῶν, οἷς ἐν ταῦτα συµπίπτει, καὶ μαθηµατικῶν, οἷς ἐν ταῦτα συµπίπτει, ὅτι τί σωματικῶν ἔστιν αἰτίων, ὑπερβολῆς τίνος, ἡ ΚΑΤΑΧΑΛΑΣΕΩΣ, διακρίνει. Vulgo, *καταρσις*: sed editiones Ald. et Bas. *κατακρσις*. *Laxationis* utique; ut mox, p. 131.

B. τα ὕγρα συνίγνυσθαι, καὶ πηγυρῶσαι τὰς ἀποθυµίας, καὶ ΧΑΛΑΣΘΑΙ καὶ διαφορῶσαι βολέµιντας. Alteri sit exemplo Diodorus Siculus, iv. 3.—τοὶ μὲν γὰρ αἰσὶν, ἀπὸ τοῦ σπινθῆρος, μαθηµατικῶν διακρίνειν τὰ δ' ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ μαθηµατικῶν, ἐν τῇ μὲν τερψίῃ καὶ ἐν ἡδονῇ μένουσιν, τὰ δὲ τῆς μακίας καὶ ΠΑΡΑΛΟΙΩΣΕΩΣ βλαπτοὶ διακρίνειν. Ita describendum est: vulgo, *παρὰλοσις*.—Et pene oblitus eram lectorem admonere, me in Plutarcho locum voculam *εἰ* importavisse: quod videri possit, præcedente *ἐν* absorptum, scriptori nobilissimo deperivisse: de quo errore disputavimus superius, ad

- Inde ea, quæ parvo sunt corpora conciliatu,
 Et quasi proxima sunt ad vireis principiorum,
 135 Ictibus illorum cæcis impulsa, cientur;
 Ipsaque, quæ porro paullo majora, lacesunt.
 Sic a principiis adscendit motus, et exit
 Paullatim nostros ad sensus; ut moveantur
 Illa quoque, in solis quæ lumine cernere quimus;
 140 Nec quibus id faciant plagis adparet aperte.

ver. 111. Sed nimietatis reprehensionem incurramus, et receptui canendum est.

Ver. 134. *Et quasi*: V. ed. *Ec quai*.

Ver. 135. *Ictibus*: V. ed. *Letibus*; facili errore, ob literarum vicinitatem, secundum solitam scripturam librariorum. — *cientur*: L. M. *gientur*.

Ibid. *Ictibus impulsa*. Pariter Ovidius locutus est, in loco vitiosis distinctionibus male affecto depravatoque, sic demum, nō fallor, ordinando, met. iii. 61.

———— dextræque molarem sustulit, et magnum magno conamine mist. Illius impulsus cum turribus ardua celis Mœnia mota forent, serpens sine vulnere mansit.

Omnia sunt uno spiritu perlegenda. "Serpens illæsus mansit, quamvis eodem "ictu mœnia fuissent collabefacta."

Ver. 136. *que abest* V. ed. L. Δ. Π. Σ. haud dubie ob comitantem consimilem dictionem: de quâ re, vide supra, ver. 19. Hinc suppleas Avienum, orb. desc. 1023. integro pede deficientem: Termessusque dehinc urbs eminet: *eminet*, areom Indicta, per nubes attollens mœnia, Lyrbe. In editione Maittaireanâ, quæ mihi sola suppetit, posterior *eminet* omnino deest; et locus male interpunctus legitur. Sic autem repetitionibus indulget ille scriptor facetissimus. Mox ibid. ver. 1233.

Panditur Hyrcanis hinc janua: janua Peris
 Hinc patet, imbriferum quâ vergit mundus in austrum.

Ita castigandum: vulgo, "Hic patet." Cæterum, *ro Icta* Gifanii, pro *Ipsa*, calculo suo Bentleius comprobavit; et accessisset ipse, si librorum veracium suc-

toritate lectio ista non omnino destituere-tur.

Ibid. *lacesunt*; *ictibus* scilicet versûs præeuntia. Virgilius ad eundem modum, geo. iii. 233.

———— ventosque laccit
Ictibus.

Ver. 137. *exit*: i. e. terminationem suam habet, *ἐξέρχεται* ut elegantissimus scriptor epistolæ ad Hebræos, xiii. 7.— *ὅν ἀνεστραπτὴν ἐκβαλεῖν τῆς ἀποστρέφης, ἡμῶν τὴν πύσιν*: de quo loco diximus nonnulla ad Silv. Crit. iv. pp. 231, 232. Exquisitissime Virgilius, geo. ii. 81.

———— nec longum tempus, et ingens
 Exiit ad celum ramis felicibus arbos.

Similiter Euripides, Med. 56.

———— *ὡς τὸν ἑκβεβηκ' ἀληθέος*.

Ver. 140. *Nec*: M. *Ne*; elapsâ literâ, ob simili sono sequentem; scribâ fortasse vocem recitantis excipiente.

Ver. 142. *hinc*: P. *hic*; facili errore; Δ. *hen*, monstroso. In versu præcedente, Σ. vice *mobilitas*, habet *nobilitas*, per solitam librariorum commutationem. Mox autem, V. ed. *tetras*, pro *terras*.

Ver. 143. *spargit*: i. e. lucis quasi jactis *seminibus*: compares infra, ver. 211. In hac figurâ Mæonides omnibus præcessit, Il. Θ. 1.

Ἡμεῖς μὲν προνοεῖν ἔκταντο πύσιν καὶ αἶαν·
 ad quam vocis normam Aratus exigendus est sub introitu Diosemion, de lunâ verba faciens:

———— *ὅτι πρὸς τὸ ἀποκίαντατ' αὐτοῦ αὐγὴ ὄσσην ἀντιπάλαι*.

Nunc, quæ mobilitas sit reddita materiâ
Corporibus, paucis licet hinc cognoscere, Memmi.
Primum, Aurora novo quom spargit lumine terras,

Vulgo legitur, Musis ingemiscantibus gravi-
ssime atque indignantibus, *απορροδισαυ*.
Hinc contenderim equidem Silium Itali-
cum recte reformari posse, ad Pun. xvi.
230. nam Lucretium de plano sequitur:

Jamque novum terris spargebat, lumine primo
Egrediens, Aurora diem.

Vulgo, *pariebat*, nullâ cum venustate:
sed absorpserat utique literam primam
dictio præcedens, et tum facillima facta
est reliqua depravatio. Eleganter Petro-
nius, cap. xxii. "*Lucernæ quoque, hu-
more defectæ, tenuis et extremum lu-
men spargebant.*" Virgilius autem, plus
loco simplice, totum versum Lucretii in-
sumpsit. Sic *Æn.* iv. 584.

Et jam prima novo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:

ubi Servii nota non nobis aliena est:
"Novo lumine: aut recenti, aut secun-
dum Epicureos; qui stulte solem de
atomis dicunt constare, et cum die
nasci, cum die perire." Boëtius, lib.
ii. met. 3.

Cum polo Phæbus roseis quadrigis
Lucem spargere cœperit:

structurâ non tolerabili. Lege, *poli*: i. e.
lucem poli. Denique, nequit ambigi,
quin Macrobius, Sat. vi. 1. memoriæ cul-
pâ sic Lucretii versum exhibuerit.

Cum primum Aurora respexit lumine terras:
unde tamen Ausonium opportune emen-
dabimus in Mosell. 62.

Quum vada lene meant, liquidarum et lapsus
aquarum

Prodit, cœruleâ respersas luce, figuras.

Vulgo, *dispersas*: sed interpres tacitum
saporem veritatis habuit, et occulte recep-
tam lectionem damnavit, nostram adhi-
bens in explicatione.

Ver. 144. *variæ volucres*: i. e. *pictæ*
—*πεικνυλματα*: vide nos ad i. 583.
Mantuanus meus, *Æn.* vii. 32.

Varie, circumque supraque,
Aduersæ riptæ, volucres, et fluminis alveo,
Ætra mulcebant cantu.

Sic reponendum, vice *Æthera*: adi geo.
iii. 546. et hic sequentem notam. Sed
Lucretianos versus ille pressius effinxit
ad *Æn.* iv. 525.

—*pecudes, pictæque volucres*,
Quæque lacus late liquidos, quæque aspera dumis
Rura, tenent:

ubi pulchre Servius de vocabulo *pictæ*.
Hinc interpretes Statium, in loco sub-
limi Thebaidos, xii. 271.

Qualis, ab Ætnæ accensâ lampade saxi,
Orba Ceres magnæ variabat imagine flammæ
Ausonium Siculumque latus:

i. e. *florere* faciebat—*pingebat*: vide quæ
dixerim ad iv. 337.

Ibid. *pervolitantes loca*. Hujusce loci
Virgilius haud oblitus est, ad *Æn.* viii.
24.

Omnia pervolitat late loca.

Ibid. *nemora avia*. Idem, ibid. v. 580.
—adtonitæ Baccho, *nemora avia* matres
Insultant thiasis.

Ver. 145. *obplent*: Π. *opplet*; et, e
contrario, in sequente versu, *soleant*, pro
soleat.

Ibid. *Ætra per tenerum*: videas i. 208.
Virgilius, *Æn.* ix. 699.

—Volat Italia cornus
Ætra per tenerum:

ad quem locum Heinsianas animadver-
siones fructuose consulas. Avienus, *Arat.*
phen. 1039.

—medio de tramite si quis
Dirigat obtutus agiles procul, hosque, locorum
Defessos longo spatio, tener amputet ætr.

Sic legendum; non, *agilis*. Hilarii go-
nesin, ver. 45. hinc emendabimus:

Essetque ut spatium vacuæ regionis apertum,
Quâ tener incedens mortalia pasceret ætr—;
Diffusæ coguntur aquæ; mox limite certo
Linquuntur maria, et finem non transiit unda.

Libri dant *æther*, sed male: vide nos-
trum, vi. 1225. atque voces hujusce fa-
milie confusas ad iii. 1057. Et in versu

Et variae volucres, nemora avia pervolitantes

145 Aëra per tenerum, liquidis loca vocibus obplent;

Quam subito soleat sol ortus tempore tali

penultimo, legitur vulgo, *limine*: de qua solenni scribarum permutatione, Drakenborchius ad Sil. It. iv. 105. et alii alibi plures.

Ibid. *liquidis vocibus*. Virgilius, geo. i. 410.

Tum *liquidæ* corvi presso ter gutture *voces*,
Aut quater, ingemunt:

ubi levis error inedit Servii commentariis: "lati ex *venturæ* propinquitate serenitatis." Vulgo, *venturæ*.

Ibid. *loca vocibus obplent*. Idem Maro, geo. iv. 515.

————— *moesta late loca questibus implet.*

Ver. 146. *tempore tali*. Redi ad i. 94. et ibi nobis dicta.

Ver. 147. *Convestire*: Π. *Convitere*; mendosissime.—*perfundens*: V. ed. P. *profundens*.

Ibid. *Convestire luce*. Habes, lector, speciosissimum poeticæ locutionis florem. Sic Psalmographus, civ. 2. ex versione LXX virali de Jehová:—*ανακαλλομενος* ΦΩΣ, ὡς 'IMATION. Lucretium Arnobius, quod adsolet, æmulari voluit, lib. i. p. 2. "Ipse siderum sol princeps, cujus omnia luce vestiuntur, atque animantur calore." Locum Virgilii perplexiorem hac occasione operam dabimus constructionis expeditum linquere, Æn. vi. 640.

Largior heic campis æther, et lumine vestis
Purpureo:

quæ sunt, ni fallimur, longe longequs elegantiora. Vulgo, *campus*, et *vestis*. Haud dubie versum exprimere voluit Ausonius, Mosell. 12.

Purior heic campis ær; Phœbusque sereno
Lumine purpureum reserat jam sudus Olympum.

Addas Ciceronem, de nat. deor. ii. 44. cujus Heynius meminit ad Virgilii l. c.

Quem, quom perpetuo vestivit lumine Titan,
Brumali flectens contorquet tempore currum,

Sic iterum in Arateis, ver. 126. ita corrigendus:

Hæc sol æterno convertit lumine lustrans,
Annus conficiens vortentia tempora *curru*.

Vulgo, *curru*. Conferas nostrum, v. 692. *Cursum* vero et *currum* passim confundi, quianam ignorat? Sed nemini in hac figurâ exornandâ Tertullianus cesserit, de animâ, sect. 17. "Æqualitas enim circū cumfusi aëris, pari luce vestiens angulos, lineas obliterat." Accedat Avienus in Arateis, ver. 35. sic emendatior evasurus; infeliciter tentatus Burmanno, Anth. Lat. v. 8.

————— ignea cujus
Lumina sunt *latus* sol et soror: ille diel
Tendat ut infusa rutilum jubar, altera nocte
Ut face flammanti tenebrosos rumpat amictus.

Vulgo, *late*. De Deo loquitur. Non alia faciendâ est obiter medicina Leonidæ, epig. 49. ubi libri dant *ίρα*:

Αστρα μὲν ημεωροντι, και ΕΥΡΕΑ κυκλα σιληρος,
Διωνη δινορας, μεταρος ηλιος:

i. e. non astra tantummodo, sed *latum* orbem Lunæ: ut pulchre Flaccus, od. i. 12. 47.

————— velut inter ignis
Luna minores.

Similiter Virgilius castigari debet, Æn. ix. 403.

Suspiciens *latam* Lunam:

libri, *altam*; sed vix *altam*, quam *plenam*, lunam contextui convenire statim fateberis, si compares ibid. verr. 355. 374. Malim tamen legere, ut verum dicam:

Suspiciens *altam* Lunam:

et hanc emendationem pro certissimâ habuerim. Ovidius, quem laudat Heinsius ad Æneidos locum, de *lunâ*, epist. xviii. 61.

Hanc ego *suspiciens*, Favess, Dea *candida*, dixi.

Convestire suâ perfundens omnia luce,

Omnibus in promptu manifestumque esse videmus.

At vapor is, quem sol mittit, lumenque serenum,

150 Non per inane meat vacuum; quo tardius ire

Cogitur, aërias quod sic diverberet undas:

Adi meam Silv. Crit. v. p. 81. Sed redeo ad Lucretium. Ita Juvencus, hist. evang. iii. 331. impendio eleganter:

Talla dum loquitur, cœlo præfulgida, nubes,
Circumjecta oculis, vestibat lumine montem:

i. e. præ cœlo, vel in cœli facie, fulgens. Exemplaria quædam habent, *perfulgida*; quod minus equidem probo.

Ibid. *Convestire perfundens luce*. Orosius, iii. 8. de Christo:—"qui sicut sol oriens diem luce perfundit, ita, adveniens misericorditer, extantâ mundum pace vestierit."

Ibid. *perfundens luce*. Ita Valerius Flaccus, v. 366. Maronem, Æn. i. 590. nonnihil varians:

————— roseæ perfudit luce juventæ.

Sed omnes in hac ornandâ sermonis figurâ longe longeque post se reliquit noster Popius. Testi sit solus Messias ejus: verr. 40. 98.

And on the sightless eye-ball pour the day.—
And break upon thee in a flood of day:
One tide of glory, one unclouded blaze,
O'erflow thy courts.

Dignus est etiam, qui suscitetur, Callimachus, hym. Dian. 117.

————— ΦΑΕΟΣ δ' ἰσχυρὰς αἰτῆρας
ἀέθουσα, το γὰρ πάρος ἀποστᾶζοῦσι κίραροι.

His autem deliciis, si sectari per otium liceret, campus immensus aperitur: nec tamen se negligi patienter feret Ausonius, perioch. v. Iliad. in loco felicissime elaborato, maculâ tamen levi ad hunc diem obfuscato:

Heic et Tydidis mentem Tritonia Pallas
Audaci virtute replet: vomit aurea flammæ
Cassid, et undantem clypeus diffulgurat ignem.

Vulgo scribitur inepte, *Tydidem monitum*.

Reposui insuper ex ingenio *diffulgurat*: i. e. undique fulgur spargit, pro librorum lectione *defulgurat*: neque sinceriores emendationem Divæ Critices obstetricium in lucem protulit. Audacter Sidonius Apollinarius, xi. 20.

Postes Chrysolithi fulvus *diffulgurat* ardor.

Hinc autem, ut viam repetamus, incogitantiam Gronovii mireris, ad Gratii cyneg. 445.

————— et multo *flumine flammæ*
Emicat;

reponentis *lumine*, et locum totum frigore ferientis. Vide nos mox ad ver. 383. et i. 495. In consortium harum illustrationum veniant versus Hilarii in gen. 51. perquam elegantes:

Tunc oritur lux alma; dies quæ jussa vocari
Nascentem tenero *perfudit lumine* mundum.

Tenero lumine: i. e. novo—recenter nato; pulcherrime: conferas Virg. ecl. vi. 34. geo. ii. 343. Jam Statium intelligas, ad silv. ii. 2. 46. cujus mentem minus percepit Barthius:

————— hæc domus ortus
Aspicit, et Phœbi tenerum jubar.

Open denique Lucretii mendam tollas ex epig. 8. lib. v. Anthologiæ Latinæ:

Exoritur Phœbus, *perfundens luce recenti*
Et maria, et terras, stelliferumque polum.

In libris scribitur, *luce nitenti*.

Ver. 148. in promptu manifestumque esse. Arnobius, lib. ii. p. 57.—"manifestum et promptum est, nihil nos attulisse de cœlo." Atque iterum, p. 98. "*Prompta et manifesta causa est.*"

Ver. 149. At: V. ed. *Ac.—sol mittit*: II. submittit.

Nec singillatim corpuscula quæque, vapores,
 Sed complexa, meant inter se, conque globata:
 Quapropter simul inter se retrahuntur; et extra
 155 Obficiuntur, utei cogantur tardius ire.
 At, quæ sunt solidâ primordia simplicitate,

Ibid. *vapor*: i. e. *calor*, vel ignis: quo pacto noster aspiens. Hinc Virgilius, *Æn.* v. 685.

————— lentusque carinas
 Est *vapor*:

et mox ibid. ver. 698. Vide Oudendorpium egregie interpretantem Lucani locum, *Phars.* v. 24.

Ver. 151. *quod sic*: i. e. "vel sic, "quavis eâ celeritate veniat, undas aëris "verberat in transitu, et non sine impedimento mentis eluctatur." Necesse habui ad ingenium confugere in hac lectione concinnandâ, librorum tamen optimorum habitâ, in quantum poterim, ratione. Vulgares editi, et Vind. pro *quod sic*, *quasi quom vel cum*: codices antiquissimi, G. L. M. *quo si*; P. V. ed. B. Δ. Π. Σ. Ω. *quod sol*; sed illud *sol* in Δ. super rasurâ scribitur, et ægre ferri possit. Nos, ni fallor, lectorem habebimus consentientem. Bentleyus maluit, *quasi dum*: sed, quam demum proprietatem habeat *quasi*, acumen meum nequit dispicere.—*diverberet*: P. Vind. V. ed. Δ. Π. Ω. *diverberat*; æque bene.

Ibid. *aërias undas*: ut noster, v. 277. ubi nos ampliavimus, pari cum dignitate:

Aëris in magnum fertur mare.

Adjungatur Vitruvius, viii. 2. "*Aër* autem, cum ruit,—*undas* crescentes facit "*ventorum*." Hinc accuratius percipies elegantias eorum locorum, quos laudavimus in iv. 178. ad quem versum fuerit operæ pretium te recepisse. Nec minus hinc probe intelligitur Valerius Flaccus, iii. 525.

————— *tenui* vagus innatat undâ
 Crinis.

Tenuis unda, densiori undæ opposita, est *aër* scilicet; cujus tantum non perpetuum

epitheton stat *tenuis*. Nihil omnino faciunt loca, quæ satis copiosa protulit Burmannus, verum sensum neutiquam discernens: nam *in quo*, si eum sequaris, natat crinis? Cæterum, hujusce loci meminit Isidorus, origg. xiii. 20. sed non tanti est, ut admoveri debeat.

Ibid. *aërias diverberet undas*. Ita quoque Maro, *Æn.* v. 503.

Primaque per cælum, nervo stridente, sagitta
 Hyrtacidae juvenis volucris *diverberat auras*.

Diverberat: i. e. "scindit dum verberat "—verberibus viam sibi dividit per aëra." Longe aliud sonat *deverberat*; nempe, "probe et efficienter verberare." Et actionem *remi* in aquâ Lucretius et Maro sibi præsentem habuere.

Ver. 152. *singillatim*: Vind. *singulatim*; V. ed. Π. *singulatim*.—*vapores*: sic P. Vind. V. ed. B. O. Δ. Π. Ω. et mihi videtur multo venustius vulgato *vaporis*.

Ver. 153. *conque*: P. V. ed. *cunque*: vide ad i. 1076. sed in notis P. habet cum reliquis *conque*.

Ver. 154. *retrahuntur*: sic G. P. Δ. et Priscianus, lib. viii. p. 802. sed Vind. V. ed. B. L. M. Π. Σ. *trahuntur*: amisso fortasse *re* ob syllabam præcedentem *se* consimilem, totidemque literis; Ω. *turbantur*. Nihil vitii suspicor sublatere: nam vocem evidentiorē, aut scriptoris scopo commodiorē, totius Latinitatis thesauri non temere suppeditaverint.

Ver. 157. *remore fit*. Dedi ex ingenio, quod varietates lectionis cogitate et morose expendenti simillimum vero visum est. Non posthaberem nihilo minus, *remoravit*. Vetus glossarium: "*Remora*, "*παρελκω, βραδυνω, ιπιχω*." Et ambabus ulnis amplexus essem *remoravit*, quæ lectio est O. Ω. si tempora constitissent.

Quom per inane meant vacuum, nec res remoræ fit
 Ulla foris, atque ipsa, suis e partibus unum,
 Unum, in quem coepere, locum connixa feruntur;
 160 Debent nimirum præcellere mobilitate,
 Et multo citius ferri, quam lumina solis;
 Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
 Tempore, quo solis pervolgant fulgura cælum:

Sic autem se habent librorum testimonia.
 Vulgo editur cum *Δ. nec res remoratur*;
G. nec res semor autem; Vind. V. ed. II.
Σ. ne (B. nec) crescere mora est; *L. ne-
 crescere moravit*; *M. nec res se remoravit*.
 Cæterum, vox *remora*, pro *tarditas*, est
 notæ probatissimæ. Glossarium vetus:
 "*Remora, ῥαδάων, παραλῆ, ὀρχη, ἱπ-
 "χη*." Plautus, Trinum. i. 1. 16.

Quæ in rebus multis obstant, odiosæque sunt,
Remoramque faciunt rei privatæ et publicæ.

Rursus, Pœn. iv. 2. 106.

Remora ei sit, qui malam rem mihi det, merito
 fecerit.

Adde Lucilium, apud Festum in voce,
 graviter depravatam, mutilumque: ad
 quem te malim conferas.

Ver. 158. Legendum fortasse:

— ipsa suis e finibus unum.

BENTLEYUS.

Nihil ausim, vel tali impulsore me hor-
 tante, immutare. Hic est loci sensus,
 atque series constructionis: "At corpus-
 "cula primaria, quum per vacuum puris-
 "simum transeant, quum nihil ea tardet,
 "quum partibus simplicibus consent, sine
 "omni alienigenâ mixturâ; et, cursu non
 "impedito nec deliberato, viam inceptam
 "celeri nisu teneant; debent utique et
 "aliis rebus, et radiis solaribus etiam,
 "multo citius per aëra promoveri."

Ver. 159. *in quem*: *M. in quam*.—
connixa: *P. Vind. G. L. M. II. Σ. con-
 nexa*, lapsu facili; *O. Δ. convera*. Nihil
 novandum esse res ipsa clare vociferatur.

Ver. 162. *transcurrere solis fulgura*.
 Juvencus, hist. evang. iii. 318.

————— passus bis terna dierum
Lumina converso terras transcurrere cælo.

Nullus dubito, me, plaudentibus Musis,
 Maroni suam scripturam redonaturum
 esse, ad *Æn.* v. 527.

————— cælum cœu sæpe refixa
Transcurrunt, crinemque volentia sidera ducunt.

Vulgo, *cælo*: i. e. *cælo*—*cælum*; vide ad
 i. 289. Minore scilicet cum dispensio
 venustatis, substantivo suo carebit *re-
 fixa*, quam *transcurrunt*: adi *Æn.* ix. 111.
 Hor. od. i. 28. 11. Suetonius, ii. 90. de
 Augusto:—"consternatus olim per noc-
 "turnum iter *transcursu fulguris*." Cæ-
 terum, varietatem codicis *G. Multiplicis*,
 vice *Multiplex*, imputaverim equidem ig-
 norantiæ scribarum, ad productionem syl-
 labæ secundæ in voce *Multiplex* offenden-
 tium.

Ver. 163. *solis fulgura*. Similiter Se-
 neca, Med. 826.

————— et vivacis
*Fulgura flammæ de cognato
 Phaëthonte tulli:*

ubi Farnabius insigniter falsus est inter-
 pretationis, oblitus *Phaëthonte* poni pro
πυλῶ φαίοντι Homeri. Neque aliter
 Ausonius, ephem. i. 12. versibus melle
 Musæo tinctis:

Inde nec flexas sonus intrat aures,
 Et locum mentis sopor altus urget;
 Nec coruscantis oculis lacesunt
Fulgura lucis.

Vide nostrum, iv. 757. Hinc restituenda
 est illi genuina lectio ad eclog. ii. 21.

Fulgur tetragono adspectu vitale *coruscet*:
 ut ibidem, ver. 29.

Nam neque consilio debent tardata morari,
 165 Nec persectari primordia singula quæque,
 Ut videant, quâ quidque geratur cum ratione.
 At queidam contra hæc, ignarei, materiai
 Naturam non posse, deum sine numine, reddi
 Tanto opere humanis rationibus admoderate;
 170 Tempora mutare annorum, frugesque creare;

— nec fulgura parci
 Læminis intendens, toto fovet igne coronæ.

Alias, *fulgor*. Vide nos mox, ver. 327. Porro, quum Seneca plane nostrum imitatus sit ad nat. quæst. i. 1. et poëticas locutiones ex industriâ persequatur, cum hinc esse corrigendum iudicem: "Quid, si dicam stellas interdiu non esse quia non apparent? Quemadmodum illæ latent, et solis fulgure obumbrantur; sic facies quoque transcurrunt etiam interdiu, sed abscondit eas diurni luminis claritas." Vulgo scribitur, *fulgore*.

Ibid. *pervolgant cælum*. Hæc phrasia Enniana est: videas locum appositum ver. 377. lib. v. inferius.

Ver. 164. Totus deest versus V. ed. B. G. L. M. Ω. sed locus eo carere non potest. Occurrentis est adversario, quodcumque demum sibi perflugium querenti. Lucem dabit collatus i. 1090. quod monuit etiam dudum Lambinus. *Cæco* nempe impetu feruntur atomi.

Ver. 165. *persectari*: P. *perscrutari*, et in margine Δ. minus docte, et, nō fallimur, ex interpretatione: amplectuntur tamen vulgares editi, quod mireris, si sis nasutior: vide iv. 1004. Nempe *persectari* poëticum est; sermonis autem soluti, *persequi*, omnibus scriptoribus pervulgatum. Idem Bentleius censuit.

Ver. 166. *videant* et *littera posterior* *et* *ut absunt* Δ. — *quidque geratur*: Ω. *quidque gerantur*.

Ver. 167. *ignarei*: V. ed. *ignorari*; vitiosissime.

Ver. 168. *reddi*: Σ. *rentur*; ut multæ editiones: male, et ex correctione, ad i. 155. compositâ.

Ibid. *non deum sine numine*. Sic Man-
 tianus, *Æn.* ii. 777.

Oī dulcis conjunx, non hæc sine numine divum
 Eveniunt:

post Græcorum *us avus* Stew. Vide S. Matt. x. 29.

Ver. 169. *admoderate*: Vind. L. M. *at moderate*; sed in M. superscribitur, *admoderare*; P. V. ed. O. Δ. Π. Σ. *ac moderate*; Ω. *et moderare*.

Ibid. Phrasia *reddi admoderate humanis rationibus* dicitur, ad mentem criticorum, quasi foret *admoderatam*, vel consentaneam. Firmat ex Terentio Gronovius, *And.* v. 4. 13.

Itane *adtemperate evenit*, hodie in ipsa nuptiis
 Ut veniret, antehac numquam?

Et Preigerus ex Horatio, *epist.* i. 10. 12.

Pervenire naturæ si convenienter oportet.

Non repugnem sane; sed incidit cogitatio, an non dilatari debeat librariorum scriptura compendiosior; ita ut Lucretius, omnibus literis explicitis, ad hunc modum denique dedisse versiculum reperitur:

Tanto opere humanis rationibus *admoderantem*.
 Dicent melius de hac re docti. Plautus, *mil. glor.* iv. 2. 81.

— Nequeo hercle quidem risu me *admoderari*:

ubi legendum fortasse mf.: i. e. "admo-
 "derari mihi in risu." Aliter structuram non explico.

Ver. 170. *Tempora annorum*: i. e. anni tempestates quatuor. Virgilius, *geo.* i. 258.

Temporibusque parem diversis quatuor annis.

Ver. 171. *Et jam*. Editores plerique,

Et jam cætera, mortaleis quæ suadet adire,
 Ipsaque deducit, dux vitæ, dia Voluptas,
 Ut res per Veneris blanditum secla propagent,
 Ne genus obcidat humanum: quorum omnia caussâ
 175 Constituisse deos quom fingunt omnibus rebus,
 Magno opere a verâ labsei ratione videntur.

*Nec jam, majore cum audaciâ, dicam, an
 inascitiâ, contra omnes libros? M. habet
 res quæ male transpositum post jam.*

Ver. 172. *deducit*: G. *deducet*.—*dia*:
 Π. *ina*, quasi glossa in textum mutila ir-
 repsisset, pro *divina*.

Ibid. *dia*. Virgilius, *Æn.* xi. 657. "*dia*
 "Camilla:" Ausonius, *Mosell.* 374. "*dia*
 "Mosella:" Ennius in fragmentis, "*dia*
 "dearum," et "*dia* nepos:" unde Anthol.
 Lat. iv. 13. 31. "*Die* nepos:" nec
 dubito, quin leges metricas perruperit ibi-
 dem neniarum scriptor, 344. 6.

Et libros legi, legi *dia* carmina Homeri:
 sed de hoc ipse viderit. Vulgo, *pia*.

Ibid. *dur vitæ Voluptas*. Cicero, de
 fin. i. 9.—"extremum et ultimum bo-
 norum—Epicurus in *voluptate* ponit:
 "summumque malum, in dolore."

Ver. 173. *Ut*: P. V. ed. O. Σ. *Et*.—
blanditum, Vind. Δ. et Lambini con-
 jectura; P. V. ed. B. O. Π. Σ. Ω. *blandi-
 tum*; G. L. M. *blanditur*; quasi inter-
 pretationem voluerint, *blanditer* scilicet;
 quod vocabulum plus semel legitur in
 Plauto.—*propagent*: Π. *propaget*.

Ibid. *res Veneris*: vel quod alibi *loca*
 vocitaverit, ut nescio quis apud Arnobium,
 lib. v. p. 175.

Objectique oculis formatas Inguinibus *res*:
 vel modestius, ut S. Paulus, 1 Thess. iv.
 6. αἱ τῶν ΠΑΡΑΓΜΑΤΙ: quam locutionem
 nos illustravimus in Silv. Crit. sect. xli. et
 tom. v. p. 137.

Ibid. *blanditum*. Hinc Mantuanus,
 geo. iii. 127.

— ne *blando* nequeat super esse *labori*:

de his ipsis rebus Veneris, quas noster
 memorat.

Ver. 174. *Ne*: Vind. *Nec*; hand male.
 Ibid. *genus obcidat humanum*. Ita
 Maro, ecl. iv. 24.

*Occidet et serpens, et fallax herba veneni
 Occidet*:

i. e. interibit—ad nihil veniet. Et *huma-
 num* potest accipi pro *humanorum*, i. e.
 hominum, ut iii. 80. sed præstat vulgari-
 ter intellectum, ut *res quorum* respiciat pri-
 mitivum *homines*, possessivo comprehen-
 sum, cum Lambino: de quâ sermonis for-
 mulâ ampliavimus ad i. 353. Accedat ex
 Philostrato exemplum opportunum, vit.
 Apoll. T. v. 28. Ἡ μὲν δὲ Ἀργεῖος δὴ
 ἀνίσχεται, ΑΠΕΙΡΗΚΟΤΕΣ ἦν δὲ ἡ τοῦ
 το: et ex Euripideo Bellerophonte, apud
 Just. Mart. de monarch. p. 108. ed. Par.

— ζῆμα' ἵνα ΤΥΠΑΝΙΔΑ
 ΚΤΙΣΙΝ ΤΙ ΠΑΛΛΕΣ, ΚΤΙΜΑΤΟΣ ἑ' ἀποστήμι,
 Ὅπως τι ΠΑΡΑΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ἐκτορεῖ τοῖς.

Ibid. *quorum caussâ*.—Ad rem Cicero,
 de nat. deor. ii. 53. "*Quorum* igitur *caus-
 sâ* quis dixerit effectum esse mundum?
 "Eorum scilicet animantium, quæ ratione
 "utuntur. Hi sunt Dii et *homines*, qui-
 "bus profecto nihil est melius; ratio est
 "enim, quæ præstat omnibus: ita fit cre-
 "dibile, Deorum et *hominum* caussâ fac-
 "tum esse mundum, quæque in eo mun-
 "do sint omnia."

Ver. 175. *quom fingunt*: sic G. L. M.
 sed P. Vind. V. ed. O. Π. Σ. Ω. per aber-
 rationem familiarissimam manibus exscri-
 bentium, *confingunt*: vide supra, ver. 153.
 Δ. *confingunt*. Editores, cum temeritate
 nunquam satis improbandâ, sic verum
 de suo vulgavere:

Constituisse deos fingunt; sed in omnibus re-
 bus—

Nam, quam vis rerum ignorem primordia, quæ sint,
 Hoc tamen ex ipsis cœli rationibus ausim
 Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
 180 Nequaquam nobis divinitus esse creatam
 Naturam mundi: quamquam hæc sint prædita culpâ;
 Quæ tibi posterius, Memmi, faciemus aperta:

Indignum facinus, et odiosum! Hoccine est genuinæ antiquitatis monumenta fideliter curata demum exhibere?

Ver. 177. *quamvis ignorem*: i. e. "si concessero me ignorare; quod tamen neutiquam concesserim."

Ver. 178. *Hoc*: Ω . *Non*.—*Et cœli rationibus*, ut *cœli ratione*, i. 49. ac Plinius, nat. hist. xvii. sub fin. "Omnia hæc annuâ cœli ratione constant; et aliquando serius poscuntur, aliquando celerius." In versu statim veniente, Π . *in*, vice *ex*.

Ver. 179. *reddere*: i. e. præstare—dare—exponere; uti Nonius, iv. 392. Alibi de hac voce, pro simplice positâ, non nihil diximus.

Ver. 180. *divinitus creatam*: i. e. "ex dei mente factam;" uti interpretatus est Charisius in gramm. institt. $\Theta\iota\delta\iota\nu$, glossa vetus. Maro, geo. i. 414.

Hand, equidem credo, quia sit *divinitus* illis ingentium.

Male legitur *divinitus* apud J. Sariab. de nugis curial. ii. 2. Hinc autem $\mu\iota\sigma\theta\iota\sigma$ apud veteres Epicurus audiebat, ut Clemens Alexandrinus, Strom. ii. 21. $\epsilon\pi\iota\kappa\upsilon\tau\omicron\varsigma \delta\epsilon, \epsilon\nu \tau\eta \mu\eta \sigma\upsilon\gamma\eta \mu\eta\delta\iota \delta\iota\phi\eta\tau\epsilon, \epsilon\tau\eta \iota\omega\delta\alpha\mu\omicron\tau\omicron\varsigma \tau\epsilon\lambda\epsilon\mu\iota\sigma\tau\omicron\varsigma, \epsilon\tau\eta \mu\iota\sigma\theta\epsilon\omicron\omicron\epsilon\omicron\upsilon\omicron\iota\varsigma \tau\epsilon\lambda\epsilon\phi\omega\tau\eta\tau\epsilon\iota\varsigma \phi\omega\tau\eta\tau\epsilon, \alpha\upsilon\tau\iota\varsigma \iota\omega\tau\eta\tau\epsilon, \epsilon\nu \tau\alpha\upsilon\tau\eta\varsigma \alpha\phi\epsilon\iota \Delta\iota\iota \pi\alpha\tau\epsilon\tau\iota \mu\alpha\chi\iota\sigma\theta\alpha\iota$. Vulgo legitur satis frigide, $\iota\omega\delta\iota\sigma\tau\epsilon\iota$. Atque ad Homeri versiculum non illepidè philosophus allusit, Il. E. 457.

$\tau\upsilon\delta\alpha\delta\epsilon\tau\epsilon, \epsilon\varsigma \kappa\alpha\iota \gamma\alpha \kappa\alpha\iota \alpha\nu \Delta\iota\iota \pi\alpha\tau\epsilon\tau\iota \mu\alpha\chi\iota\sigma\tau\epsilon\iota$:

quod editores videtur effugisse. Dionysius Episcopus, apud Euseb. præp. evang. xiv. 27. eum vocat *adon*.

Ver. 181. *quamquam hæc sint*: sic Σ . Ω . et P. nisi quod habeat *sunt*; omittunt *sint* Π . Σ . et hæc *sint* etiam, G. L. M.

omittunt: V. ed. *quamque hæc sint*; Δ . *quamque hæc*: ex his omnibus id, quod maxime videbatur probabile, effecimus. Vulgo editur, cum admirabili quâdam auctoritatum fidelium conculcatione:

Naturam mundi, *quæ tantâ est* prædita culpâ. Cæterum, Π . pro mundi, habet *mondi*; $\alpha\rho\chi\alpha\iota\alpha\iota\varsigma$, ut sæpe alibi id exemplar.

Ibid. *quamquam sint prædita culpâ*: i. e. "licet in hominum reprehensionem hæc philosophia incurrat, quasi scelestis et impiis ex elementis constituta:" uti similiter præcavit noster, ad i. 81. 82. Phrasis *prædita culpâ* valet, *culpari digna*—reprehendenda: ut Cicero, *præditus audaciâ, metu, scelere, amentia, levitate*, et similibus, pro *audax, timidus, scelestus, amens, levis*. Hinc Gellius, i. 11. "Halyattes—rex terræ Lydiæ, more atque luxu barbarico præditus:" per hendyadem, ut exputo, pro *more lusus barbarici*: et ibi sane legendum fortasse, *perditus*: Terentius, Adelph. iv. 7. 42.

Domus sumptuosa; adolescens *luxu perditus*: ut "more moratam," Plautus, Asin. iii. 1. 3. Gellium autem comicorum imitationem summo opere affectavisse novimus.

Ver. 183. *expedimus*: Π . *expediamus*. Ver. 184. *illud quoque*: Vind. L. M. Δ . Σ . *quoque illud*.

Lege, "Nam locus est." BENTLEIUS. Placeret sane, si per codices liceret, ob statim præeuntem *Nunc*; sed probabilius videtur *Jam*. Nihil interea, ut his fastidiis consulatur, in Lucretio novandum.

Ver. 185. *sua vi*: V. ed. *suavi*; vocibus, uti fit, consolidatis. Hinc derivata Achillis Tatii depravatio, vi. 22. init. hoc modo in rectum redigenda est: $\kappa\alpha\iota \eta \lambda\upsilon\sigma\iota\sigma\tau\epsilon$

Nunc id, quod super est, de motibus expediemus.

Nunc locus est, ut opinor, in hiis illud quoque rebus

185 Confirmare tibi; nullam rem posse suâ vi

Corpoream sursum ferri, sursumque meare.

Nec tibi dent in eo flammæ corpora fraudem;

ἐν ΕΙΤΕ· ΝΑΙ, τῶντις ΝΑΙ μετὰ Σοφισμῶν
ἐν τῷ Σοφισμῶ. Vulgo, ἡ δὲ ΕΙ: sen-
su cassis et constructione. Eleganter cor-
rigas, hinc ingressus etiam, deploratum
Vellei Paterculi locum, quem frustra
tentabat Ruhnkenius, i. 15. 3.—“thea-
trum facere instituit. Cui inde moliendo
“eximia civitatis severitas et coa. Scipio
“restitere.” Legitur in editis, Cui in
demoliendo. Serus intellexi, non sine
jucundo quodam stupore, meam divina-
tionem Acidalio esse occupatam, et edi-
tores ulterius disquisivisse.

Ver. 186. *meare*: Vind. V. ed. B. L.
M. Δ. *meari*; sed mendose tamen, arbi-
tror, et contra Latine lingue receptas ra-
tiones. Habet sane Orosius, hist. ii. 5.
“*transmeati fluminis*,” Apuleius, met.
vi. p. 414. “*limite transmeato*,” et Am-
mianus Marcellinus, xxvii. 8. “*transmea-
to freto*,” sed significatu proprie pas-
sivo omnes.

Ibid. *ferri, meare*. Plinius, nat. hist.
x. 54.—“quædam *aves* et resupinæ *fe-
runtur*; ut, si pariter cernantur plura
“genera, non in eadem naturâ *meare* vide-
“antur.” In Lucretio tamen, dictionem
ferri ad coactam motionem, *meare* autem
ad spontaneam, vel naturalem, referri ve-
lim: quam distinctionem mox facit noster,
ver. 193.

Ver. 187. *Nec*: ita V. ed. et molliorem
structurâ fluxum præbet τῶν reliquorum
Ne, me saltem iudice.—*dent in eo*. Quum
ex Havercampi silentio colligi debeat,
hanc lectionem in codicibus G. L. M. in-
veniri, mihi religio fuit fidelissimis atque
iisdem antiquissimis exemplaribus MSS.
adversari: his proxime liber Δ. *de nitelo*;
Vind. P. Π. Ω. *dent timeo*; Σ. *dent in
timeo*; V. ed. *dem timeo*. Nec tamen dis-

simulatum velim, hanc mihi semper viam
esse germanam Lucretii scripturam:

*Ne tibi dent, timeo, flammæ corpora frau-
dem*:

conferas i. 81. 415. nec tamen operæ pre-
tium est adeo incertis diutius immorari.
Cæterum, pene in eo eram, ut archæo-
logum suum poëtæ nostro resuscitarem,
neglectum deperditumque, scribendo:

flammæ corpora *fruden*:

nam *defrudo* comicis, Plauto Terentioque,
frequentatur; et infra, vi. 186. e nostris
codicibus Σ. aperte habet exaratum *frudi*:
sed, ne intempestivus novitatum affecta-
tor apud minus candidos haberer, mul-
tum timui: sed, an recte, vehementer
dubito.

Ibid. *flammæ corpora*. Hinc in-
telligas Homeri notissimum versiculum,
Il. A. 595. uti vere intelligendus est:

Ὅς αἰ μὲν μαρτυρεῖ, ΔΕΜΑΣ ΠΥΡΟΣ ἀδύσσειαν:
i. e. “*puri corpus ignis conglobatum*.”
Venustatem loci nec scholiastæ, nec lexi-
cographi, nec editores, attingere quive-
runt.

Ver. 188. *vorsus*: Π. *versum*.—et deest
Π.—*augmina*: G. V. ed. B. Δ. *agmina*;
Π. *augmina*.

Ver. 189. *Loco nitida*, quod interpo-
latum putem ex i. 253. V. ed. exhibet
itidem. Grassata est scilicet, aut vehe-
menter fallor animi, solita scribarum im-
portunitas, labascenti metro trepidanter
suffultum festinantium; et reliquit Lu-
cretius:

Et sursum fruges *itidem*, arbustaque crescant.
Versum cæsura efficax per se validissime
sustentabit; ut in Virgilio, geo. ii. 144.

tenent *olæ*, armentaque *hæta*.

Sursus enim vorsus gignuntur, et augmina sumunt:

Et sursum nitidæ fruges, arbustaque, crescunt:

190 Pondera, quantum in se est, quom deorsum cuncta ferantur.

Nec, quom subsiliunt ignes ad tecta domorum,

Et celeri flammâ degustant tigna, trabisque,

Ver. 190. *quantum*: Π. in *quantum*.

Cæterum, olim divinaveram, nec pœnitet, ita legendum esse hunc versum:

Pondere, quantum in se est, quom deorsum cuncta ferantur:

i. e. suo pondere, naturaliter deprimente. Correctores, opinor, male callidi, ad ver. 905. mox venientem, cujus diversa prorsus ratio est, hunc volebant conformare.

Ver. 191. *subsiliunt*: i. e. *de sub saliant*—ex inferiore loco saliant. Gemella significatio est verbi *submitto* ad i. 8. ubi nos videndi. Non aliud est usitatio vox *subsulca*. Sic Varro apud Nonium, ii. 515. voce *Mirius*:

Subsili: ac plaudis.

Nec non Plautum et Senecam voce usos esse to lexicæ docebunt: unde non audiendos eos dicam, qui ex *susum*, vel *sursum*, etymon vocis volunt accersere. Glossarium vetus: "*Subsilio, ὑπαλλομαι*." Non discrepat *re subijcio* vis apud Virg. ecl. x. 74. ubi tamen Servius interpretatur per *sursus jacit*. Ita capiendus est idem summus vates, ad geo. iv. 385. qui locus ab hoc Lucretiano expressus est:

Ter *sanctæ*, ad summum tecti *subjectæ*, reluxit:

i. e. se subijciens—subsiliens. Mentem pœtæ sagaciter vidit Heynius, et elegantissime declaravit.

Ibid. *tecta domorum*. Idem vates, Æn. viii. 98.

— *rara domorum*
Tecta vident.

Unde illum corrigam equidem, ibid. ii. 446.

Dardanidæ contra turris, ac *tecta domorum*,
Culmine convellunt:

i. e. *σπαραγνίζω*, ut ver. 603. inferius:

Vol. I.

— *sternitque a culmine Trojam*.

Nescio tamen, an lectio, Servio memorata atque in quibusdam codicibus servata, non anteponi debeat:

— *ac tota domorum*
Culmina convellunt.

Saltem *et tecta culmina* in æternum valedicere, ut phrasi putidissima, nullus hæsitaverim.

Ver. 192. *tigna*: M. *signa*; forte an vellet *ligna*. Nihil mutandum. Similiter Mantuanus, geo. iv. 307.

Garrula quam *tignis* nidum suspendat hirundo.

Ibi liber unus itidem *signis*. Ausonius, id. xi. 44.

Parietibus quæ saxa locat, quæ *culmine tigna*.

Ibid. *celeri flammâ degustant*. Elegantissime: ut alii pœtæ passim *lambere*, *edere*, et similia dicunt de *ignibus*. Hinc in quâvis paginâ veterum legitur *rapidus*—*λατρός*—*ignis*: i. e. *edax*—*celeriter consumens*: unde *rapida fera*; *voraces*—*rapaces*: quod moneo, ut sibi parcius indulgeant correctores reponendo *rabida*; nam in his dictionibus perpetuo fluctuant scripta exemplaria: videas Heinsium ad Ovid. epist. x. 96. et nos infra, iv. 716. Similiter non raro observatur *velox flamma*: ut in nostro, vi. 688.

Excussit calidum *flammis velocibus ignem*:

unde feliciter emendaturus sum, nî fallor, locum Q. Curtii, crucem editorum: viii. 10. 8. "*Cæsis quippe silvis flammam excitaverunt; quæ igni ALITE oppidanorum sepulcra comprehendit*:" i. e. *celeri et veloci igne* Lucretii. . Vulgo, *alita*. Cæterum, hoc translatus sermonis specimen me admonet versuum Manilii lautissimorum, duplici corruptelâ laborantium, sed

205 Pondera, quantum in se est, deorsum deducere pugnent.
Nocturnasque faceis, cœli sublime volanteis,
Nonne vides longos flammaram ducere tractus,

Ibid. *per auras æris*. Hendyadem maluit in loco similis orationis, et minime intemptivo nobis, Ovidius, met. xv. 246.

————— tenuatus in *auras*
Atque humor abt: dempto quoque pondere,
rursus
In superos ær tenuissimus emicat ignes.

Ver. 204. *expressæ flammæ*: ut Lucretius, i. 151.

————— *expressum* ventis per nubila *fulmen*:

ut prior Tullius, de div. ii. 19.—“ si autem nubium conflictu *ardor expressus* “ se emerit, id esse *fulmen*.”—Et inasuper jungo *sursum* cum *expressæ*; nam vereor, ut Latinum sit satis *sursum succedere*, cum per se *succedere* sit *sursum tolli*; sed ita, propter *sub*, ut de humili loco surgere incipiat. Atque sic est cum verbis omnibus similiter compositis, quorum potestas nonnullos multum cruciavit, atque impulit, ut crederent ex *sursum*, non *sub*, confecta; et, tam hodiernos criticos, quam grammaticos vetustiores. Supra, ad ver. 191. *subsilire* de hoc genere est; *submittit*, ad i. 8. *subit*, Virg. geo. i. 152. *subolare*, Aurel. Vict. de vir. illust. vi. 3. et alia millia, quæ leguntur ubivis. Adi sis iv. 162.

Ver. 205. *Pondera*: M. *Pondere*; rationibus sermonis plane repugnantibus.—*in se est*: Vind. V. ed. B. L. M. Π. Σ. *inest*; nec omnino male: vide nos ad i. 362. et mox, ver. 247.—*deducere*: Vind. V. ed. O. Δ. Π. Σ. Ω. *ducere*; unde quovis pignore contenderim, eo more, quo sequitur, Lucretium scripsisse:

————— quamquam
Pondere, quantum *inest*, deorsum *se ducere* pugnent:

et tantum non pœnitet, me contextum ita denique constitutum relinquere noluisse.

Ver. 206. *sublime*: V. ed. *sub lunc*; per errorem ad ver. 196. declaratum.

Ibid. *Nocturnas faceis*. Sic spiritus vere magnifico Lucretius, et versibus politissimis, i. 526.

Ignota obcuræ viderunt sidera noctes,
Ardentemque polum flammis, cœlique volanteis
Obliquas per inane *faceis*.

Ita castigandum, ut constructio facilius evadat, *per inane cœli*. Libri, *cœlo*. Vide eundem, vi. 731. ix. 473. Claud. in Entrop. i. 375. Eleganter etiam Manilius, i. 857.

Ne mirere, *faceis* subitas erumpere cœlo,
Atque accensum flammis lucere coruscis.

Et per *faceis*, intelligo corpora *μετεωρα* causis ex obscuris ignescentia, et impeta subitaneo cœlum transcurrentia; quæ *λαμν*, *trabes*, vel *columnæ*, alio nomine vocantur. Seneca, nat. quæst. i. 1. “ Ex hac “ (æris) vexatione nascuntur *trabes*, et “ *globi*, et *faceis*, et *ardores*.”

Ibid. *sublime volanteis*. Virgilius, *Æn.* x. 664.

Sed, *sublime volanti*, nubi se inniscuit atræ.

Ibid. *cœli sublime volanteis*: i. e. per *sublime*, solitâ omissione poëtis in generis hujusce verbis: vide quæ contulimus ad i. 834. 1060. ii. 124. Hinc Callimachus, hymn. Dian. 193.

————— ἰὸν ὑπὸν μῆκος ΕΦΟΙΤΑ
ΠΑΙΠΑΛΑ τε, ΚΡΗΜΝΟΥΣ τε:

et similiter ibid. 155. *Οὐρα βορυστοῦ* per montes se pascere, vel pasci: ita locus est reddendus: et ver. 255. *Οὐρα πλαζομένης*. Confer Theoc. xiii. 66. Soph. Aj. 30. Veteres in hac etiam formulâ sermonis, ut in pulchris omnibus, æmulari voluit maximus Miltonus; ei, cui vel Virtus, vel Libertas, cordi sit, vel Musæ denique, Gratiæque, nunquam, nisi venerandis cum affectibus, nominandus. Assurgite, doctorum chori! Parad. amiss. iv. 677.

Millions of spiritual creatures walk the earth
Unseen:

atque iterum, ibid. vii. 477. felicissime:

In quasquomque dedit parteis natura meatum?
Non cadere in terrâ stellas, et sidera, cernis?
Sol etiam summo de vortice dissipat omneis

came forth whatever creeps the ground,
or worm.

le finn. ii. 34.—“ si Xerxes, cum
ia ambulavisset, terram navigavis.

Casaubonus summus ad Stra-
lib. ii. p. 178. scribentem, πλά-
νεις εν γῆ, τῆς γῆς: hujusce proprie-
tatem, incaute reponendum dixit,
γῆς, τῆς γῆς. Arnobius, lib. i.—
tes illi, qui *flumen repunt*.” Con-
insium, ad Ovid. epist. vii. 40.
te capias Homerum, Od. ii. 319.

— αἱ δ' ὡλαστο γαλήνην, ὅφ' αὖ ἐν ἡμέ-
ρῃ.

er tranquillum mare.” Barne-
e accepto scholiaste, pravam in-
onem commentus est. Hunc lo-
exit Phavorinus in voce γαλήνη:
ω, quin γαλήνης scripserit scho-
lon γαλαναίος. Hinc Ovidii
onem haud formidem petere,
40.

las Maris findantur cantibus angues;
dent fontes unda supina suos.

edit in: videas ibidem Hein-
sem de temporum ratione veris-
uissimè judicem, quamvis Burman-
puatur. Hæc ellipsis autem viris
Heinsio et Marklando, egregie
est ad Statii silv. iv. 6. 61.

— Pellæus habebat
r lætis numen venerabile mensis,
sem occasus secum portabat, et ortus:

vel, per, occasus; ne pro casu
capias. Hinc, denique, acumen
Claudianum locum verissime prius
it, quam duo exemplaria MSS.
e intellexissem, bell. Gild. 493.
ut mergi, gradiatur si litora cornix.

litore: sed nihil verius, aut ele-
hac emendatione.

07. Post Aratum et Apollonium
retii loco plurimum debent Ma-
rus excultissimi, geo. i. 365.

Sæpe etiam stellas, vento inpendente, videbæ
Præcipites cælo labi, noctisque per umbram
Flammæ longos à tergo albescere tractus.

Huc etiam Lucanus respexit, v. 562.

— lapsa per altum
Æther dispersos traxerit cadentia sulcos
sidera.

Non intelligo tamen quid sibi velit in hoc
loco *eo dispersos sulcos*; quod accepissem
sane equidem, ut *dispersam arenam*: qua-
si scilicet sulcorum terga, solo disperso,
complanarentur, ad communem telluris
superficiem. Legendum putem, *diversos*;
ut ad Arati versus Avienus venustissime:

Quod, si *diversis* se passim partibus ignes
Excitant, verret pelagus sine fine modoque
Turba procellarum.

Porro, Lucretianos versus diligenter in-
tuebatur Virgilius, etiam ad Æn. v. 527.

— cælo cœu sæpe reflexa
Transcurrunt, crinemque volantia sidera ducunt.

Manilii versus admodum elegantes, tam
Lucretium, quam Maronem imitantis,
probe scriptos exhibebo, i. 845.

Præcipites stellæ, passimque, volare videntur,
Cum vaga per liquidum scintillant lumina mun-
dum,

Et tenuem longè jaculantur crinibus ignem;
Excurruntque procul, volucres imitata sagittas,
Albida dum gracili tenuatur semita filo.

Nonnullorum librorum *nitidum* in versu
secundo glossema merum est exquisitioris
vocis *liquidum*. Et *Albida*, pro *Arida*,
reposui ex conjecturâ, quâ nulla verior:
vide sis nostram Silv. Crit. v. p. 78. sed
hanc rem sæpius attigimus.

Ibid. *ducere tractus*. Idem Manilius,
i. 866.

Sive illas Natura faces, ut cuncta creavit
Sidera, perpetuas cælo *ducentia* flammæ.

Ita castigandum: libri, *lucentia*. Reli-
qua optime constituit, me iudice, Bent-
leius, criticorum omnium, quos noverim
equidem, aut de quibus legerim vel inau-
diverim, longe longèque sagacissimus.

Ver. 208. *parteis*: Δ. *partem*; ut lega-
tur:

Respuat humor aquæ? Non, quo magis ursumus altum
 Directâ, et magnâ vi multei pressimus ægre,
 Tam cupide sursum revomit magis, atque remittit;
 200 Plus ut parte foras emergant, exsiliantque?

militar ad Stat. Theb. v. 508. liber MS. seculi xii. in Museo Britannico mendose dat more, pro in ore: et par confusio est ad Ovid. epist. x. 187.

Ibid. tigna, trabeisque: i. e. etiam ligna tantâ magnitudine. Cæterum, Lucretianos versus in animo habuisse Rutillum, itin. i. 129. certissimis signis constat:

Quæ mergi nequeunt, nixu maiore resurgunt;
 Exsiliuntque innis, altius acta, vadis.

Ubi Burmannus de resurgens cogitabat, pro resurgunt: inactissime, ob Exsiliant sequentem. Hinc autem Horatium recte intelligamus, od. iv. 4. 65. in primario dictionis significatu:

Mersæ profundo, pulchrior evenit:

i. e. ut probe commentatores veteres, fortior, ad Varronianum etymon *πολυχωρ*: et vide Servium ad Æn. iv. 149. Etiam Ennius quo modo capiendus sit, liquido patet, in fragm. incert. p. 135.

Optuma cum polchreis animis Romana Juventus:
 et rursum, in annal. i.

———— at Romulus polcher in alto
 Quærit Aventino:

ut Virgilius, acer et marortius Romulus;
 atque Ovidius, fast. vi. 93.

———— Tatium, fortisque Quirinum.

Hinc bellica fortitudo, quum in maximo honore præ omnibus aliis animi dotibus apud veteres haberetur, *αριστη*, virtus, *νατ' εἰς ἐχθρὸν* vocabatur: et bello strenui malique, *αγαθοὶ* ac *κακοὶ*. Vide Duker. ad Flor. iv. 4. 5.

Ver. 197. Non: ita solus Π. et sequendum existimavi, quum locus hinc animosior longe, atque erectior, evadat. Reliqui omnes Nam præbent.—*ursimus*: P. Vind. V. ed. B. M. O. Π. Σ. Ω. *urgimus*; sed in Pii antiquis exemplaribus, ut nos edidimus, *ursimus* legitur.—*allum*:

L. M. Ω. *altu*; Vind. B. Σ. V. ed. Π. *alta*; sed ad finem sequentis versûs, duo postremi libri additum habent *altu*; P. *alte*. Nos id, quod veri videretur simillimum, curavimus imprimendum; quum lineola horizontalis ab *altu* variis de causis facillime potuerit abesse.

Ibid. *Respuat humor*: ut prior de *maris fluctu* cecinit Mæonides, Π. Δ. 436.

———— ΑΠΟΗΤΤΕΙ δ' ἄλλ' ἄχρη.

Apposite glossarium vetus: "*Respuat*, "*ἀπορροῖ*. *Respuat* corpus, *ἀπορροῖ* in "*σπασί* *ὑαλασσε*."

Ver. 198. *vi*: Π. *in*; vide nuper, ad ver. 196.—*multei*: V. ed. B. *multa*.—*ægre*: V. ed. *egere altu*; Π. *altu ægre*.

Ibid. *Directâ*: nempe vid. *Plautus*, Amph. iv. 3. 8.

Nam jam ad regem rectâ me ducam.

Ibid. *magnâ vi*: ut Maro, geo. i. 169.

———— *magnâ vi flexa domatur*.

Ibid. *multei pressimus*; pro *multum pressimus*, solenni satis elegantia sermone. Benteleus tamen rescribi præcipit *multâ*, ut exhibet ed. Veron. et provocat ad i. 1028. ii. 552. quæ loca nihil faciunt pro viri magni lectione: et miror superbissimum ejus iudicium non aversum esse tantam scabiem orationis. De gemellâ venustate poetica, nos consulas, si libeat vacetque, ad Virgilii Moretum, var. 12. Neque immerito committi potest Statius, Theb. viii. 684.

Telum ingens avide, et quanto non ante *lacerto*, Impulsi:

atque iterum, ibid. vi. 791.

———— geminatque rotas

Multiplicatque manus:

unde Callimachi locus egregie vindicatur et illustratur; quo nihil noverim exquisitius, hymn. Dian. 27. ideoque plenius exhibitum non lectori lepido displicebit:

Nec tamen hæc, quantum est in se, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per inane deorsum cuncta ferantur.
Sic igitur debent flammæ quoque posse per auras
Aëris, expressæ sursum, subcedere, quamquam

Ὅτι ἡ πῦρ κενὸν γαυαδὸς ἥβη παύει
Ἀφ' αὐτῆς ΠΟΛΛΑΞ δι' αἶαντα στενωπὸν
ΞΕΙΡΑΞ
Μεγάρ, ἡν φασιν.

De hoc loco adeo etiam Ruhnkenium, ad
epist. crit. ii. p. 142. sententiam prio-
rem meliore prudentissime mutantem.
Hanc autem elegantiam non nullo cum
successu æmulatus est haud ultimus poë-
tarum tenerorum Naso, epist. viii. 93.

Non ego captavi brevibus tua colla lacertis:

neque enim aliunde recte intelligas phra-
sim venustissimam *brevibus lacertis*; i. e.
non pertinentibus: quam notionem ten-
taminis imperfecti felicissime representat
ἐν Callimacheum *μυχρ*, ad quod cæci-
tatis scholiastes.

Ver. 199. *Tum*: Π. *Tum*.—*cupide*: V.
ed. *cupido*.—*revomit*: sic Aldi secunda
editio, anni 1515. libri omnes reliqui,
tam scripti, quam impressi typis, tam nos-
tri, quam aliorum, ut videtur, habent *re-
moet*: Sed haud dubie falso. Ad Lu-
can. vi. 24. pro *scopulisque vomentibus*,
vel *revomentibus*, multi codices MSS. ha-
bent *remocentibus* similiter. Silius Itali-
cus, ii. 308. ubi plura tibi suppeditat
Drakenborchius:

— e fundo *revomentem* transtra Charybdin:

Hinc dispicere possumus ad Lucanum, vi.
137.

Roboris impacti crebros *gemit* agger ad ictus:
quid varietas nonnullarum membranarum,
vomit scilicet, vice *gemit*, sibi in eo loco
valuit. Scripsit Annæus nempe:

Roboris impacti crebros *moet* agger ad ictus:
quam viam receptæ, utpote vulgariori et
minus venustæ, facile equidem anteposu-
erim.

Ibid. *cupide*. Eleganter enim vero, et

magnifice, animalium affectum irratio-
nalianum ad res inanimatas transtulit. Hu-
jusce venustatis exemplum jam dederat
leporum omnium repertor, in Il. A. 573.

Παλλὰ δὲ καὶ μετ' αὐτῇ, παρὲς χροὺ λανθὼν στενωπὸν,
Εὐ γὰρ ἰστάρη, ΔΙΔΑΙΟΜΕΝΑ χροὺς ἀνὰ.

Ubi rem animum advertit scholiastes Vil-
loisoni:

Ἀπὸ τῆς ἐνέχυρον μεταφέρει.

Ibid. *remitit*. Amicissime conspirat
hæc vox cum statim progressa, *respuat*
et *revomit*. Plinius, nat. hist. xxxvi. 33.
"Melitites lapis sucum *remitit* dulcem
"mellitumque:" i. e. exsudat—exstuat:
ut alibi similiter. Virgilius, geo. ii. 218.
Et bibit humorem, et, quum vult, ex se ipsa
remitit.

Vates denique Pelignus, ex Pont. i. 3. 18.

Cernit, ut e molli sanguis pulmone *remitit*
Ad Stygias certo limite ducit aquas:

i. e. rejectus—evomit; uti perbene Mi-
cylum exposuisse video. Græci *αναπτύ-
πτω*, ut Pindarus, Pyth. i. 48. de Ætnâ,
ἀπ' αὐτῆς ἀναπτύπτω i. e. *evomit*, vel *eructat*,
Virg. Æn. iii. 576.

Ver. 200. *Plus parte emergant*: i. e.
"majore parte, quam antea. Prius aci-
"licet *parte* naturaliter emergebant; post
"impulsum vero, *parte*, magis quam pri-
"us, solent emergere." Rem Faber et
interpres neutiquam tenuerunt; "dimi-
"diâ *parte* amplius" ille, hic autem,
"plus mediâ sui parte," exponentes: quæ
a scopo scriptoris longissime aberrant in-
terpretationes. Pius dicit: "Ex majore
"sui parte:" quod ambiguum est.

Ver. 202. *ferantur*: Δ. Π. *feruntur*.

Ver. 203. *debent flammæ quoque*: Vind.
V. ed. B. M. Σ. Ω. *quoque debent flammæ*;
et eodem ordine Π. sed *quocumque* dat,
vice *quoque*. Ipse prætererim, ut proba-
bilis, hoc pacto versiculum constitutum:
sic igitur *debent quoque flammæ* posse per auras.

Ardorem in parteis, et lumine conserit arva:

In terras igitur quoque solis vergitur ardor.

Transvorsosque volare per imbreis fulmina cernis:

In quemqueque dedit partem natura mentum:
sed Avienus, modo collatus, nihil favet.

Ver. 209. *terram*: sic omnes, præter G. L. M. qui *terrá*; haud ingratam per varietatem, et fortasse vere: vide nos ad i. 889. Re denique in animo repetitá, non aliter imprimendum curavimus, Theocrito potissimum inducti, ad xiii. 50. ubi, quod adoleto, multum agendo nihil agit Warthonus:

ναρπηται δ' ὡς μάλα ἰδὼν
Ἀλφειοῦ, ἐκ ἑκῆς στροφῆς καὶ ὡραίου ΗΡΗΙΕΝ αὐτοῦ
Ἀλφειοῦ ΕΝ ΠΟΝΤῳ.

Ibi parem regiminis diversitatem, ornatús gratiá, poeta mellitissimus exhibuit; in quo præiverat Homerus, II. E. 75.

Ἡμεῖς δ' ὡς νῆας.

Similiter Hyginus, fab. cxxxix. "Juno
"autem Jovem in Cretensi insulá detu-
"lit."—Cæterum, verius de hac re Ovi-
dius exposuit, met. ii. 222.

Ver. 210. *summo*: II. *summa*; Δ. *ætho-*
reo; ex glossá, ut videtur.—*dissupat*: II.
discipat; qui pronunciationis error est.

Ibid. *vortice*. Cassiodorus de orthogra-
phiá, p. 2283. "*Vortex* olim ita per o,
"hodie *vertex* per e." nam nugantur hi
grammatici, qui distinctionem horum vo-
cabulorum comminisci cupiunt: adi nos
in i. 902. unde prorsus importune Gro-
novius, ad Julium Firmicum, p. 433. pro
"Nili rapidis *verticibus*," emendandum
edixit *vorticibus*.

Ver. 211. *arva*: G. *arvem*: i. e. opi-
nór equidem, *arvom*.

Ibid. *lumine conserit arva*: vide me ad
i. 9. Exemplum hujusce figuræ, perquam
speciosæ, dederat nescio quis apud Aristo-
telem in poëticiis:

ΣΗΠΕΙΩΝ ΣΙΝΤΙΕΤΩ ΦΛΟΤΑ.

Hinc divinaveram depravatum Manilii
versum sanandum esse, et conjecturam
firmat codex Gemblacensis, l. 742.

flammas totum arvisse per orbem:

vulgo, *arvisse*: sed non vacat verum ul-
ceribus scatentes curiosius tractare. His
autem Miltonus nostras longe præluxit,
Par. amia. v. 1.

Now Morn, her rosy steps in th' eastern clime
Advancing, *arv'd* the earth with orient pearl.

Nec minore cum elegantia, ibid. ver. 430.

— though from off the boughs each morn
We brush mellifluous dew, and find the ground
Cover'd with pearly grain.

Ex Ambrosii hymnis, ii. 2. me mendam
summo cum jure ablaturum esse nemo
non fatebitur:

Splendor paternæ gloriæ,
De luce lucem *proferens*.

Libri, *proferens*: de quâ scribarum aber-
ratione, vide notata ad ver. 28. hujusce
libri. Omnem dubitationem tollet Arie-
nus, orb. desc. 580. ita distinguendus, ut
fulgore suo rideant versus nitidissimi:

Isthmi terga dehinc geminus circumlatrat æstus,
Parte Ephyræ; piceas quâ nox agit atra tenebras,
Et matutinus quâ lucem *proferit* ortus.

Ver. 212. *vergitur*: i. e. effunditur; ut
noster, v. 1008. De hac autem figurâ
diximus ad ver. 147. nuper. Statius,
Theb. vi. 211.

Spumantesque mero, patere *verguatur*.

Ver. 213. *Transvorsos*. Non retinet in
hoc loco propriam significationem suam
vocabulum *Transvorsos*, nempe *recto con-*
trarios: sed tantummodo "a tractu ful-
"minis *diversos*." Neque aliter, opinor,
Virgilius, Æn. v. 19.

Mutati *transvorsis* fremunt, et vespere ab atro
Consurgunt, venti:

i. e. cursu veniunt priori contrario. Se-
neca, nat. quæst. i. l. "Audi quid de
"ignibus philosophia velit, quos *æer trans-*
"vorsos agit." Hæc tamen interpreta-
tio, quæ sola Lucretii loco competit, si
cui nimis coacta atque arguta videatur,
ille mecum fortasse levissimam textûs im-

Nunc heic, nunc illic, abruptei nubibus, ignes
215 Concursant; cadit in terras vis flammea volgo.

Illud in hiis quoque te rebus cognoscere avemus:

mutationem præferet, ad hanc normam conformati:

Transversaque volare per igneis fulmina cernis:
ut obliquitas motûs redeat ad *fulmina*;
quod res ipsa potius requirit: conferas ver.
217. Sic Lucanus, l. 154. de *fulmine*:

—— *abâq̃ præstringens lumina flammâ.*

Ibid. *volare fulmina*. Hinc Virgilius,
Æn. v. 319. sed audacius ibi, quam sobri-
um decuerit:

—— et ventis, et fulminis ocyor alii.

Cæterum, V. ed. pro *Transversos* exhibet *Terras versos*; qui fluxit error a compendio *Trās*.

Ver. 214. *heic—illic*. Ipso poetâ id a me precibus importunissimis flagitante, non denegare potui receptæ lectionis vel contra libros immutationem ex conjecturâ, pro *hinc* et *illinc*: et quam facilis fuerit corruptelæ ratio, quis non celerrime intelligit? Vide Drakenborchium, Liv. xxvi. 13. 13. Voces, quas ausi sumus ejicere, tenor argumenti plane respuit. Id nempe diluere vult Lucretius, quod contra rationes ejus quilibet afferre poterat; quibus affirmatur, "nullam corpoream rem suâ vi posse sursum ferri." Ostendit enim flammâs, in quascunque demum partes, indifferenter ferri; sursum, deorsum, vel transverso cursu: et ignes, nubibus erumpentes, vel ad hunc vel ad illud locum, (in terris puta positum, cælo, aut aëre denique) nullo discrimine concurrere, ac convergere solere. Vides, opinor, stationem suam ut nequeant tueri vulgo receptæ voces *hinc* et *illinc*, quum de certo loco fingantur ignes provenire; *nubibus* utique, et *cælo*. Porro lexicographi quidam, *ex hinc* et *illinc* sensum *ex hic* et *illic* affigentes, et re ipsâ, et exemplis, ad hoc allatis, egregie falluntur.

Ibid. *abruptei nubibus ignes*. Hemis-

tichium aliquantulo variare voluit, si modo variaverit, Virgilius, Æn. iii. 199.

—— Ingeminant *abruptis nubibus ignes*.

Operæ pretium fuerit ibi Burmannum consuluisset et Drakenborchium ad locum Silii memoratum. Conferas, in utramque partem, Virg. geo. i. 446. Æn. ix. 671. Mihi *ex abruptis* in Virgilio etiam accipiendum esse, quamvis in diversum abeant exempla MSS. et Macrobius, videri non diffiteor. *Abruptis* scilicet, *ex abruptis*, exquisitius est multis vici-
bus, et doctius. Statius, Theb. i. 353.

—— *abrupta* tremiscunt
Fulgura; et, attritus subitâ face, rumpitur æther.

Ubi præpropere repetitio vocis *rumpitur*, nec ingenii mediocris ubertati, nec auribus vulgaribus, admittenda, mihi est pro indice certissimo gravissimam aliquam depravationem delitescere. Nihil opis est vel in codicibus vel scholiaste; neque ipse aliud ausim spondere, præter conjecturam, vix ad ductus literarum expressam satis, sed animoso poetâ certe dignissimam; quam proinde non dubitabo lectoribus proponere, ut saltem vice cotis aliorum ingenii fungatur:

—— et, attritus subitâ face, funditur æther.

Adi prolata ad ver. 147. v. 468. vi. 204. 690. Macrobius autem, Sat. vi. vel in Lucretio legit *abruptis*.

Ver. 215. *Concursant*. Non valet hoc verbum simpliciter concurrunt, ut interpretes; sed *sæpius*, iterumque iterumque, concurrunt: confer iii. 396.

Ibid. *cadit in terras volgo*. Quasi dixerat: "Non raro ad ipsas terras, itinere directo, et naturæ suæ conveniente, cadit flamma: adeo ut obliqui motus ejus, qui efficiunt, ut aliquoties videatur terram aufugere, et superiora petere, sint ex aliis fortuitis causis explicandi, et a vi quâdam externâ deriventur."

Ibid. *vis flammea*. Arnobius, lib. iii.

Denique, si semper motus connectitur omnia,
 Et veteri exoritur semper novus ordine certo;
 Nec declinando faciunt primordia motus
 Principium quoddam, quod fati fœdera rumpat,

255 Ex infinito ne causam causa sequatur:

Libera per terras unde hæc animantibus exstat,
 Unde est hæc, inquam, fati avolsa, voluntas,

present: et hanc sane scripturam servat
 editio Bononiensis: in seet utique.

Ver. 246.—*Ex supere—quod*: P. E
supere—quo.

Ibid. *præcipitant*: i. e. in præceps ca-
 dunt; neutre, pro *præcipitantur*: ut Vir-
 gilius, *Æneid.* li. 9.

————— *nox humida celo*
Præcipitas.

Sic idem alibi, ut Plautus, aliiq̃, cum
 nostro rursus, ad iv. 632.

Ver. 249. *rectis*: O. Δ. *potis est*; unde
 alibi elicio: et, in versu sequente, II.
potest habet, vice quis est.

Ver. 250. *Declinare sese*. Verbum *de-*
clinare hoc loco jungitur cum quarto
 casu, et est *supervener* ut apud Virgili-
 um, *Æa.* iv. 185.

————— *nec dulci declinat lumen somno*:
 et apud M. Tullium de fato: "Quæ er-
 go nova causa in naturâ est, quæ de-
 "clinat atomum?" Lambinus. Sic nos-
 ter iterum, ver. 259.

Ver. 251. *motus*: Vind. B. L. M. Δ.
 II. X. *motu*; adeo ut vitii quiddam subes-
 se videatur; sed altius latet, quam ut sim
 equidem ei eruendo par.

Ver. 252. *veteri*: sic solus Δ. sed for-
 mam poetis dilectiorem amplexus sum:
 vide Priscianum, lib. vii. p. 763. reliqui
 omnes, *vetere*.

Idem liber, et O. omittit *semper*, et in-
 terpolet atque post *novus*: quæ omnia
 corruptelæ suspicionem confirmant.—G.
 hic inserit ver. 305. et in M. desiderantur
 sequentes versus usque ver. 303.

Ver. 253. *Nec*: Vind. V. ed. Ne; Δ.
Hæc; error ob similitudinem N et H in
 scripturâ membranarum.

Ver. 254. *fatis*: B. Pli quidem collata,
 Δ. II. *nati*, ut Ω. etiam; sed *fati* semper
 eadem superscripuit: Vind. X. *nati*.

Ver. 257. *volens*: Ω. *involens*.—*volun-*
tas: sic Vind. II. soli; ceteri, *voluptas*:
 nec hæ voces, ut erat sperandum, penam
 confunduntur.

Ver. 258. *quo*: B. *qua*.—*quæque*:
 V. ed. B. Ω. *quæque*.—*voluptas*: F. Vind.
 L. X. *voluntas*; sed nostram lætissimam
 Maro tnetur, ecl. li. 65.

————— *trahit cum quæque voluptas*.

Porro, O. II. integer versus dant; et
 sane non omnibus suis numeris locum vi-
 detur consonare.

Ver. 259. *tempore certo*. Virgilius, *geo.*
 iv. 100.

————— *hinc oculi tempore certo*.

Ver. 260. *ut*: omnes libri dant *ut*, si
 excipias X. qui præbet *ut*; unde illud *ut*
 effecimus, loco longe convenientius: sic
 enim utramque rem, tam *tempus* deci-
 nandi scilicet, quam *regionem*, vox, ut per
 est, respicit.—*ipsa* deest II.

Ibid. *regione loci certâ*. Idem Maro,
geo. l. 60.

————— *has leges, æternæque fœdera, certis*
Imposuit natura loci.

Ver. 261. *Nam*: II. *Nec*.—*eus quæ-*
que, vel *cuique*: V. ed. II. X. *euerique*.—
voluntas: Ω. *voluptas*.

Ver. 262. *motus*: V. ed. II. X. deest
 omnino vox; Ω. *homines*. An *omnes*?
 scilicet *hæ res*.

Ibid. *rigantur*: i. e. sparguntur—dif-
 funduntur—prosparguntur: conferas iv.

Per quam progredimur, quo ducit quemque voluptas;
Declinamus item motus, nec tempore certo,
260 Nec regione loci certâ, sed uti ipsa tulit mens?
Nam, dubio procul, hiis rebus sua quoique voluntas
Principium dat; et hinc motus per membra rigantur.
Nonne vides etiam, patefactis tempore puncto
Carceribus, non posse tamen prorumpere equorum

594. Accius apud Servium, ad Virg.
Æn. xii. 605.

En! ut lanugo flora nunc demum irigati:

i. e. perspargit. Addas fidissimum asse-
clam Lucretii, Arnobium dico, lib. ii. p.
43. in loco non indigno, qui et hic legatur
haud mutilus disceptusque: "An ulla
"est religio verior, officiosior, potentior,
"justior, quam Deum principem nosse,
"scire Deo principi supplicare; qui bo-
"norum omnium solus caput et fons est,
"perpetuarum pariter fundator et condi-
"tor rerum; a quo omnia terrena cunc-
"taque coelestia animantur, *motus irrigan-*
"turque vitali?" Tullius etiam apposite
in *Arateis*, ver. 239.

Propter, Aquarius obscurum dextrâ rigat amnem:

i. e. diffundit, dispergit. His autem lu-
cem dabunt Manilii quidam versus nobi-
lissimi, ii. 60.

Namque canam, tacitâ Naturæ mente poten-
tem,

Infusumque Deum cælo, terrisque, fretoque,
Ingentem æquali moderantem fœdere molem;
Totumque alterno consensu vivere mundum,
Et rationis agi motu; cum spiritus unus
Per cunctas habitet partes, atque *irriget* orbem,
Omnia pervolitans, corpusque animale figuret:

irriget nempe, agitet; se propagans dis-
pergensque.

Optimo cum successu æmulatus est Ma-
ronem, ad *Æn.* vi. 726. Et hæc est
primi versûs constructio: "Canam Deum,
"qui tacitâ mente Naturam regit, et co-
"lo infunditur." Quod latuit Bentleium;
ideoque reposuit vir summus ex ingenio,
Naturam. Hunc autem locum serus in-
tellexi Creechius esse præfatorum.

Ver. 263. Hos egregios Lucretii ver-
sus in animo habuit Mantuanus, ad geo.
iii. 103.

Nonne vides, quum præcipiti certamine campum
Conripuere, ruuntque, effusi carcere, currus—?

Huic etiam igni facem suam inflamman-
dam Statius admovit, *Theb.* vi. 390. nihil
præteriens, unde propria descriptio flori-
dior enitesceret. Versus dabimus melio-
rum ope distinctiorum non mediocriter
claratos, atque summam ob excellentiam
nihil decurtatos:

— jamque locus cuique est, et liminis ordo.
Terrarum decora alta, viri, decora alta, jugales,
Divûm utrumque genus, stant uno margine
clausi.

Speque, audaxque unâ metus, et fiducia pal-
lens,

Nil fixum, cordi: pugnant exire, paventque:
Concurrunt summos animosum frigus in artus.
Qui dominis, idem ardor equis: face lumina
surgunt:

Ora sonant morsu; spumisque, et sanguine,
ferrum

Uritur: impulsu nequeunt obistere postes,
Claustaque compressæ transfumat anhelitus
lææ.

Stare adeo miserum est, pereunt vestigia mille
Ante fugam; absentemque ferit gravis ungula
campum.

Conferas nostrum, vi. 593. In ultimo
versu non placet de *velocissimis* equis il-
lud *gravis ungula*. An scripserit Papi-
nius?

— absentemque *levis pavit* ungula cam-
pum.

Vide Lucretium ad ver. 376. hujusce li-
bri: Maro tamen vulgatam lectionem ita
tuetur, ad geo. iii. 88. ut periculosissimum

Avius a verâ longe ratione recedit.

- 230 Nam, per aquas quæquomque cadunt atque aëra deorsum,
Hæc pro ponderibus casus celerare necesse est:
Propterea, quia corpus aquæ naturaque tenuis
Aëris haud possunt æque rem quamque morari;
Sed citius cedunt, gravioribus exsuperata.
- 235 At contra nulli, de nullâ parte, neque ullo
Tempore, inane potest vacuum subsistere rei;
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per inane quietum
Æque, ponderibus non æquis, concita ferri.

rum, quam Latinorum, monumentis; et nos alicubi de his formulis nonnihil diximus, si recte modo recordemur, ad Euripidis Iona.

Ver. 224. *unquam*: Π. Ω. *nunquam*; ut ver. 240.

Ver. 225. *si*: B. *nisi*.—*credit*: P. *credat*.

Ibid. *potesse*. Hanc antiquiorem verbi formam variis in locis Plautus posuit; Terentius etiam in Eun. iv. 3. 24.

Sed nihil *poteuit*.

Ver. 227. *ex supero*: V. ed. *exsupero*, ut etiam ad ver. 241. Vind. P. *e supero*; Π. *ex spectro*.—*plagas*: sic Δ. Σ. uti superscriptum dat eadem manu M. *plag.* in liturâ L. reliqui omnes, *plagis*: sed *plagas* mens poetæ flagitat, et bene reposuit Lambinus, collato statim veniente ver. 241. Si *plagis* germana sit Lucretii scriptura, *et gignere* inhæret vitium. Tum forte:

— atque ita plagis
stringere, quæ possint genitales reddere motus:

i. e. "atque ita impingere cum iis plagis, quæ possint—"

Ibid. *ex supero*: i. e. loco; ut Plautus, Amph. iii. 4. 18. *De supero*.

Ver. 228. *possint*: Vind. V. ed. Δ. Π. Σ. Ω. *possit*; unde mihi videor verissime demum valere locum constituere ad librorum fidem:

— atque ita plagis
Gignere, quæ possint genitales reddere motus:

i. e. "ita plagis ea gignere, quæ sunt a "motu genitali speranda." Lector eruditus dijudicet.—Porro, vice motus, P. *mores*: et, in versu sequente, V. ed. *recedat*.

Ver. 230. *aëra*: V. ed. *aërea*; et cum Π. huic voci *et quæcunque* subiungit—*deorsum*: L. M. *rarum*; G. *arum*: sed, hac admissâ lectione, delumbis evadit ver. 232. et omnino supervacuum.

Ver. 231. *Hæc*: Ω. *Nec*.—*celerare*: Δ. *tolerare*, et codices quidam Pii.

Ver. 233. *Aëris*: Δ. *Aër*.—*æque*: Ω. *aque*; cui deest etiam *que* in versu præcedente.

Ver. 234. *cedunt*: Ω. *redunt*.—*exsuperata*: P. Vind. V. ed. Π. Σ. *exsuperata*; sed receptam malim: vide ad i. 866. 889. B. *exsuperate*.

Ver. 236. *rei*: sic omnes libri semper, cum quibus mihi res est; editoribus autem plerisque visum est de suo *reii* nobis benignius, quam par erat, elargiri: vide v. 103. et cum hoc loco committas i. 1078.

Ver. 237. *Quin*: V. ed. *Quum*; Vind. B. *Cum*; Σ. *Quom*: literis in pro solito in *m* coagmentatis: vide ad ver. 196.

Ver. 238. *inane quietum*: i. e. corporibus transitum quietum præbens, nihilo

- 240 Haud igitur poterunt levioribus incidere umquam
 Ex supero graviora, neque ictus gignere per se,
 Quae varient motus, per quos natura gerat res.
 Quâ re etiam atque etiam paullum inclinare necesse est
 Corpora, nec plus quam minimum; ne fingere motus
 245 Obliquos videamur, et id res vera refutet.
 Namque hoc in promptu, manifestumque, esse videmus;
 Pondera, quantum in se est, non posse obliqua meare,
 Ex supero quom præcipitant, quod cernere possis.
 Sed nihil omnino rectâ regione viai
 250 Declinare, quis est, qui possit cernere, sese

remorante, vel offendente. Virgilius, *Æn.*
 v. 316.

————— mox, *ad* res labes quieto,
 Redit iter liquidum:

ubi vis nominis *quieto* non aliunde, quam
 per Lucretium, explicari debet.—Cæte-
 rum, pro *quapropter*, V. ed. *quia propter*.
 Epicuri porro locum, apud Diog. Laërt.
 x. 61. Creechius prior laudavit, neque
 nobis etiam negligendum; et effatis veri-
 oris philosophiæ reperitur omnino consen-
 taneus, per experimenta in vacuo, contra
 nemini dicenda. Ipsissima verba scrip-
 toris Græci sic se habent: *Και μην και ισ-
 σωχης απαγγελαι τις ατομης υναι, ετ' αν
 δα τε νυν υσφιρνται, μηδινος αντινοστων-
 τος· ουτ γαρ τα βαρια θαπτον εισθνηται
 των αερων, ετ' αν γι δη μηδιν απαντη αυ-
 τως· ουτ τα μικρα των μεγαλων, παντα αε-
 ρον συμμιτρον ιχοντα, ετ' αν μηδιν μηδι ιου-
 νος αντινοστω·* ατλ. sic legendum, omissis
 ante *αερων* verbis inutilibus *μικρων και*:
 et in iis, quæ sequuntur, longiora sane
 nobis, et lectori melius adeunda, si leviter
 interpungas post *των ιδιων βαρων*, et statim
 venientia, usque ad *αληξαντες δυναμιν*, in-
 tra parenthesin claudas; bene concin-
 nam habebis, atque longe clariorem, perio-
 dum, susque deque habitam in libris, et
 sensu probabili carentem.

Ver. 240. *poterunt*: V. ed. B. G. L.
 M. *potuerunt*; procul dubio mendose.—
umquam: Δ. *nunquam*.

Ver. 242. *gerat*: B. *gerit*. Lambinus
 ex ingenio reposuit *genat*, audacissime;
 et probavit Creechius, ineptissime.

Ver. 243. *inclinare*: sic omnes libri:
 sed *clinare* placuit editoribus; nec mihi
 sane minus arrideret, si scriptis exempla-
 ribus, atque antiquis editionibus, prius ar-
 risisset: his autem aliter visum, et nobis
 metipsis præter testium horum fidelium
 auctoritatem sapere non permittitur. Ali-
 ter proba vox est *clino* simplex: vide
 mox ad ver. 292. *Inclinare* autem, *de
 lined flectere*; intransitive, ut multum
 noster diligit.

Ver. 244. *ne fingere motus videamur*.
 Festivum hominem! Quasi vero non satis
 esset ad libidinem fictionis, saltē physi-
 co, in hoc ipso clinamine principiorum!
 —Cæterum, pro *ne*, Π. *ve*; B. *nec*.

Ver. 245. Hos motus obliquos Epicu-
 rus philosophiæ Democriti superinduxit,
 Plutarchus, plac. phil. i. 23. *Δημοκριτος,
 εν γινος της κινήσεως, το κατὰ πλάγιον·
 Επικουρος, δυο ιδη της κινήσεως, το κατὰ
 στωιμην, και το κατὰ παραγυλιον*: uti dis-
 cimur etiam ex Ciceronis philosophicis,
 ad locos antea nobis memoratos.

Ver. 247. *in se est*: Vind. V. ed. B.
 G. L. M. Π. Σ. *inest*; vide eandem varie-
 tatem supra, ad ver. 205. et erat error
 multum facilis, ob eam scripturæ brevi-
 tatem, solitam librariis, quoties dictio,
 quam vocalis claudit, verbo substantivo

Corpora, quom deorsum rectum, per inane, feruntur,
Ponderibus propriis incerto tempore ferme,
Incertisque locis, spatio depellere paulum:

220 Tantum, quod minimum mutatum dicere possis.

Quod, nisi declinare solerent, omnia deorsum,
Imbris utei guttæ, caderent per inane profundum;

p. 117.—“*æthera—flagrantem vi flam-
“med, atque ardoris inextinguibili vasti-
“tate.”* Hinc fortassis ille idem casti-
gari debet ad lib. vi. p. 207. “*Ubi Juno
“regina, cum inclutum ejus fanum, sa-
“cerdotemque Chrysidem, eadem vis
“flammea Argivâ in civitate deleret?”*
Vulgo, *flammea*. Hanc autem sermonis
formulam Græcis acceptam Romani refe-
runt. Sic, exempli gratiâ, Homerus, Il.
Z. 182.

Διὸς αὐερτοῦρα ἱπποῖσι μένοι ἀσπίδων.

Vide alia de hac re infra, ad vi. 802.

Ver. 216. *avemus*: Vind. V. ed. B. G. L. M. S. *habemus*: qui scribarum error est longe frequentissimus, ob consimilem sonum literarum *b* et *v*. De hac autem atomorum declinatione, quam ut ruenti suæ hypothese suffultum irent, sibi finxerunt Epicurei, atque hic ponit Lucretius, ille Romanorum disertissimus copiose disseruit, et ex professo, ad i. 6. de finn. qui consulendus est cum enarratoribus ejus, si plura velis ad hanc sententiam pertinentia: nam sunt prolixiora, quam quæ commodè possint in has chartas importari. Interea, eâ cum evidentia argumentum noster explicuit, ut vix interpretis indigeat, quantumcunque res ipsa sit subtilior, atque veritatis aliena.

Ver. 217. Miror, ut ambiguitas omnis amoveretur, non scripsisse nostrum, uti superius, ver. 198, ad hanc normam:

Corpora, quom deorsum *rectâ* per inane feruntur.

Nos punctorum, qualem potuimus, opem tulimus. Non aliter Cicero, in hac materie versatus, de nat. deor. i. 25.—“*Epicurus, cum videret, si atomi ferrentur
“in locum inferiorem suapte pondere,*

“*nihil fore in nostra potestate, quod es-
“set earum motus certus et necessarius;
“—ait atomum, cum pondere, et gravi-
“tate, directâ deorsum feratur, declinare
“paululum.”*

Ver. 218. *incerto*: V. ed. in *certo*, divisis vocibus: ut statim *In certis* etiam: sed vide ver. 250.—*ferme*: Vind. V. ed. L. M. Δ. *firme*; Π. *firment*.

Ver. 219. *depellere*: sic Vind. V. ed. et omnes libri MSS. nisi quod Pius affirmet, quædam exemplaria probatæ fidei habere *decedere*: quam lectionem ut a Lucretii manu credam processisse, hæc imprimis obstat cogitatio; tam protritam nempe vocem, et loci rationibus unde, quaque commodam, aberrationibus scribarum haud obnoxiam exstitisse. Vulgus editorum scribunt, *se pellere*; ipse autem neutram talis vocabuli significationem in Lucretio, qui tot exempla prorsus consimilia suppedit, damnare formidaverim. De hac re sæpius mihi venit usus lectorem admonere. Si pronomen sit omnino necessarium, sic fortasse cum minore dispendio probabilitatis interpolari possit:

Ponderibus propriis *se* incerto tempore ferme,
Incertisque locis, spatio *depellere* paulum:

sed meum fert iudicium, ut, in hac Latinitatis vetustioris obscuritate, exemplarium fidelissimorum tutoribus testimoniis contenti simus acquiescere. Unam saltem dictionem ex hac familiâ, *appello* scilicet, et Græcam *βαλλω* non diversam, intransitive multoties esse usurpatas, omnes novimus.

Ver. 220. *momen* præstat (dum reliqui omnes habent *minimum*) Π. et, si fides Havercampi silentio, L. M. sed de horum

Nec foret obfensus natus, nec plaga creata
Principiis; ita nihil umquam natura creasset.

- 225 Quod, si forte aliquis credit graviora potesse
Corpora, quo citius rectum per inane feruntur,
Incidere ex supero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ possint genitaleis reddere motus;

codicum testimonio me non leves suspiciones commotum habent. Vehementer sane meus inclinatur animus, ut *momentum* illud correctorum acumini potius tribuam, quam germanæ manui poetæ: sed de hoc alii suum iudicium intermisceant. Vide mox venientem ver. 244. ad quam normam Cicero, laudatus Creechius, locutus est in libello de Fato, sect. 20.—“cur atomi *minimo* declinent intervallo, *maxime* non? aut cur declinent uno *minimo*, non declinent duobus, aut tribus?” Idem non minus apposite locutus est eodem libro, sect. 10. “Sed Epicurus declinatione atomi vitari fati necessitatem putat. Itaque, tertius quidam motus oritur extra pondus et plagam, cum declinat atomus intervallo *minimo*: id adpellat *ελαχιστον*.”

Igitur, si vetustissimæ membranæ Leidenses *εφ' momentum* suffragari non inveniuntur, *το minimum* pro genuinâ scripturâ omnino accipiendum putem. Denique, re ad unguem pressiore exploratâ, *minimum* amplexus sum, multum dubitans, an *momentum* auctoris menti probe satisfaceret.

Cæterum, hanc rem attingit Plutarchus, ii. p. 964. C. in loco non intellecto editoribus, sic autem scribendo et explicando: Οὐδὲ γὰρ αὐτοὶ τῇ Ἐπικουρῇ δίδασκεν ὅτι τῶν μεγίστων ἐμμερὶ οὕτω πρᾶγμα καὶ φαλοὶ, αἶμα, ἀτομοὶ παραγκλιταὶ μὴν εἰσι *εὐελαχιστοὶ*, ὅπως ΚΑΙ ἀστὴ καὶ ζῶα τυχεὶ παραμειλῶν, (ut fortuna et astra et animalia pertingat) καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν μὴ ἀπολησθαι δυνάμεται δὲ τὸ ἀδύνατον, (poscunt nempe, verbo aliquantulum alio τῇ δίδασκεν subintellecto: de quâ re nos ad i. 1085) ἢ λαμβάνειν τι τῶν ἀπρόκλητον ΚΑΘΑ *προσηκου*

ΤΙ πρὸς τῶν ζῶων διατελεσθῆναι πρὸς τὴν δικαιοσύνην, ἢ μὴδ' ὁμολογεῖσθαι, μὴτ' ἄλλως ἀποδιδάσκουσιν. Quæ sunt longe planissima.

Ibid. *Tantum quod*: i. e. “in tantum *intervallum* declinare, ad quod possis dicere minimam a lineâ mutationem fieri.” Phrasin *tantum quod* tam de tempore minimo, quam de minimo spatio, usurpari solet. Hinc bene glossarium vetus: “*Tantum quod*, *αρτίως*.” i. e. *μικροὶ ὅσον ὅσον*, ut scriptor ad Hebræos luculentissimus locutus est. Suetonius, ii. 63.—“filio, *tantum quod* pueritiam egresso.” Et ibidem, sect. 98.—“de navi Alexandrinâ, quæ *tantum quod* adpulerat.” Hæc autem exempla sero inveni occupata Gronovio, qui multa congescit ad Liv. xxiii. 4. fin. tibi, lector, consulendus, cum Salmasio, Plin. exercitt. in Solin. cap. xix. fin.

Ibid. *Lego*:

Tantum quod minimum nutare ut dicere possis: ut paululum clinare, ver. 253. BENTLEY.

Libenter accederem usque illud ut, quod facile elabi posset ob syllabam præcedentem; ut versus ita constituitur:

Tantum quod minimum mutatum ut dicere possis.

Certe hinc structura mollior exurgit; sed emendatio tamen minus necessaria existimanda est.

Ver. 222. *Imbris*: Vind. V. ed. B. I. M. Π. Σ. Ω. *Imbres*.—ut: Vind. V. ed. Π. Σ. Ω. (et reliqui, opinor, qui habent *imbres*, ut ut taceat Havercampus) ut; fortasse vere: ut *imbres gutta* dictum sit ad morem *ωνν fama anus*—*αὐτῇ βασιλιν*—et mille consimilia, tam in Græco-

265 Vim cupidam tam de subito, quam mens avet ipsa?

Omnis enim totum per corpus material

Copia conquiri debet, concita per artus

Omneis, ut studium mentis connexa sequatur:

Ut videas initum motus a corde creari,

270 Ex animique voluntate id procedere primum;

Inde dari porro per totum corpus, et artus.

Nec simile est, ut quom, inpulsi, procedimus ictu,

Viribus alterius magnis, magnoque coactu;

sit novare. Ascribi debet etiam animosissima Sidonii Apollinaris descriptio, ad Statii picturam studiosissime colorata; cujus Barthius item *παλαίστριας* non oblitus est. Exstat in cart. xliii. et maculâ, quæ dehonestat, per opem meam expurgabitur. De equis, cursum exspectantibus, loquitur poeta:

Illi ad claustra fremunt, repaguleque
Incumbunt simul, ac per obscuras
Transfunt tabulas, et ante cursum
Campus salibus occupatur absens.
Impellunt, trepidant, trahunt, repugnant,
Ardesunt, salunt, timent, timentur;
Nec gressum cohibent, sed inquieto
Duratum pede stipitem flagellant.

In quarto versu libri habent *flatibus*.—Cæterum, vox *puncto* in Π. non compareret; et Pii antiqua exemplaria habent, *primo*. Quidam scilicet eadem de causâ, non concoquentes utique phrasim, *puncto tempore*, quamvis alibi usurpet noster, respondere volebant in hoc loco vulgatiorem formam, *temporis puncto*, ad i. 1102. adhibitam; sed audacter et indocte. Apuleius, met. ii. p. 98.—“quodvis animal *“puncto reformat:”* i. e. *puncto tempore*; sed plene maluit dictum Lucretius. Sic ille alibi metamorphoseon lepidissimus confector. Arnobius, lib. v. p. 164.—“in *“puncti* spatio poma extulit mitia.” i. e. *puncti temporis*. Prior formula Græcis usitata; ut S. Lucæ, iv. 5. *ἡ στιγμή χρόνου*.

Ver. 264. *equorum*: Vind. V. ed. Π. Σ. Ω. *quorum*; e scilicet elapsâ ob vocis

præeuntis terminationem. Ulcere, hinc derivato, laborat Aristides, ad introitum orationis prioris Siculæ, tom. i. p. 563. ed. Oxon. *ἔστι δὲ πρῶτον, ὡς Ἀθροῦσι, τῇ συμβολῇ, ἰσχυροῦς τῇ παρασκευῇ ἀφῆται, λογιζομένης, ὡς ἐπὶ ΔΙ' ἄνθρωπος τῇ ἀπὸ αὐτοῦ τῆς διανοίας: ὅς nullam nostram culpam*. Vulgatis deest ΔΙ', absorptum præcedente N, hisdem calami ductibus deformato.

Ver. 265. *de subito*: Σ. et *subito*.—*avei*: Vind. V. ed. Δ. Π. Σ. Ω. *habet*: qui petuus error est scribarum, et in superioribus a me notatus.

Ibid. de subito. Hujusce formulæ Nonius affatim exemplorum tibi præbebit in vocibus; qui Lucretium laudat, et visiorum librorum, *re habet* utique, lectionem exhibet. Comparat etiam phrasim *de subito* in editione Benteleianâ Terentii, Heaut. iv. 2. 6. et Cari nostri meminit Maximus Victorinus, in art. gramm. ad finem capituli de *adverbio*.

Ver. 268. *connexa*: Δ. *conveza*; sinceram poetæ scripturam, nî fallor, proxime præstringens:

— ut studium mentis *convecta* sequatur:

i. e. “materiæ copia conquiritur et concietur, ut, postquam *concita* sit atque *conquisita*, (i. e. *convecta*, unâ voce “duabus comprehensis) voluntati mentis “obsequatur.” Interpres, cum dicit, *conjectæ*, vel uno *impetu emissæ*, nonnullarum editionum lectionem alludit, *connixa* nempe; neutiquam meo saltem

- Nam tum materiem totius corporis omnem
 275 Perspicuum est nobis invitis ire, rapique,
 Donec eam refrenavit per membra voluntas.
 Jamne vides igitur, quamquam vis externa multos
 Pellat, et invitos cogat procedere sæpe,
 Præcipientesque rapi; tamen esse in pectore nostro
 280 Quiddam, quod contra pugnare, obstareque, possit:
 Quoius ad arbitrium quoque copia materiæ
 Cogitur interdum flecti per membra, per artus;

suffragio comprobendam.—*sequatur*: II. *sequantur*.

Ver. 269. *initum*: sic P. Δ. vide nos ad i. 13. reliqui, *initium*: nihil interest, et nescias utram utri præferas; confer Horat. od. iii. 4. 41. et ejusdem libri, vi. 6. de quorum locorum orthographiâ alicubi puerile nimis iudicium tulit Jortinus nostras.

Ver. 271. *porro*: i. e. alterius per progressionem. "*Porro, ἰς*:" glossarium vetus; bene. Virgilius, *Æn.* v. 600.

———— hinc maxuma *porro*
Excepit Roma.

Porro, per successionem utique. Nihil agit Servius ad locum. Et ita legendum est, vi vocis *excepit* maxime propriâ: i. e. "Roma habuit post decursum temporis, "per manus altero alteri traditum ex or-
 "dine." Vulgo, *Accepit*; male: vide me ad *Æn.* i. 434. et mox ad Lucretium, v. 827.

Ver. 272. *impulsi*: Ω. *impulsi*; unde non inelegante constitutione locum sic reficias:

Nec simile est, ut, quom *impulsi* procedimus,
icti
 Virtus alterius magnis—

Virgilius, *Æn.* viii. 239.

———— *impulsi* quo maxumus intonat æther.

Ver. 273. *alterius*: II. *alternis*: vide ad ver. 237. et i. 1010.

Ibid. *coactu*. Quâ voce Cæsar usus Vol. I.

est, bell. Gall. v. 27. 3. "*coactu* civita-
 "tis:" et Ausonius, epig. 128. 4.

Triquetra *coactu* Delta litteram ducit.

Sic etiam alicubi M. Tullius.

Ver. 274. *materiem*: sic P. Vind. V. ed. L. O. II. cæteri, *materiam*.

Ver. 275. *est nobis*: L. *nobis est*.

Ver. 276. *Donec*: ita P. Vind. V. ed. B. L. Δ. II. Σ. Ω. editur vulgo, *Donicum eam*: V. ed. B. *causa*; Pii quidam codices, *clausa*; in II. omnino desideratur. An legendum?

Donec *caussa* refrenavit per membra *volutans*.

Ut sit *caussa volutans per membra*, vel "*caussa se per membra promovens*," periphrasis *volutatis*. Et sane Vindobonensis codex clare exhibet *volutans*, pro *voluntas*: nec cuius rem vel perfunctorie attendenti non erit manifestissimum, dictionem *volutans*, ob frequentiore usum *ex voluntas* in hoc loco, librariorum vel importunitatem, vel negligentiam, difficulter esse evasuram. Sed iudicium suum lector interponat.

Ver. 277. *extera*: Vind. V. ed. II. Σ. *extrema*; P. *extima*: et II. alium dat ordinem verborum:

———— multos vis externa quamquam.

Bentleius legendum jubet *multa*, pro *multos*; sed non est contra libros audientis.

Ver. 278. *Pellat*—*cogat*: sic P. L. II. Σ. *Fallat*—*cogat*, Vind. V. ed. O. Δ.

R

Et projecta refrenatur, retroque residit?

Quâ re, in seminibus quoque idem fateare, necesse est;

285 Esse aliam, præter plagas et pondera, caussam

Motibus, unde hæc est ollis innata potestas:

De nihilo quoniam fieri nihil posse videmus.

Pondus enim prohibet, ne plagis omnia fiant,

Externâ quasi vi: sed, ne mens ipsa necessum

290 Intestinum habeat cunctis in rebus agundis,

Et, devicta quasi, cogatur ferre, patique;

Id facit exiguum clinamen principiorum,

Nec regione loci certâ, nec tempore certo.

Nec stipata magis fuit umquam materiai

Vulgo, *Pellit*—*cogit*; quorum utrumque habet Ω . posterius, Δ .

Ver. 279. *rapi*: sic optime P. reliqui omnes *rapit*, contra ordinem temporum, attractâ venientis vocabuli primâ literâ.—*in pectore*: Vind. V. ed. Σ . *injector*: sed V. ed. dat vulgatum in margine.—*nostro* abest Vind. V. ed. Δ . Π . Σ .

Ibid. *Præcipientes rapi*. Maro, geo. i. 203.

Atque illum in *preceptis* prono *rapit* alveus amni.

Ver. 280. *Quiddam*: P. V. ed. *Quoddam*.

Ver. 281. *copia*: Vind. Δ . *cona*: Π . *cena*.

Ver. 282. *per membra, per artus*: i. e. *per membra*, et eorum commissuras. Ita Virgilius, *Æneid.* v. 422.

Et magnos membrorum artus—

ut idem ibidem, vi. 732.

Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.

Isidorus, origg. xi. 1. "*Membra sunt partes corporis: artus, quibus colligantur membra.*"

Ver. 283. *residit*: Vind. V. ed. O. Σ . *residet*; Π . *resedit*.

Ver. 285. *aliâ caussam*: nempe mentem, vel voluntatem; quam *reppa* Epicu-

rus vocitat apud Diog. Laërt. x. 61.—Porro, vice *caussam*, Π . *causas*.

Ver. 286. *ollis*: seminibus utique; sic ut mens scriptoris apertissime postulat. Hanc lectionem habet una atque altera editio cum Pii priscis exemplaribus; sed omnes libri, quos sequi soleo, præbent vulgatam dictionem *nobis*; haud dubie perperam, et re ipsâ ad ravim contra vociferante. Cæterum, verbum *est* non legitur in V. ed.

Ver. 288. *Pondus*: "quo solo scilicet agente, omnia corpora ad perpendiculari sine mutuis collisionibus deferrentur." Sed planior est mens poëtæ, quam quæ indigeat enarratoris, et nefas habeo supervacaneis laboriosius immorari.

Ver. 289. *mens*: P. Vind. V. ed. B. Δ . Π . Σ . *res*: quæ lectio quo pacto stare possit salvo loci scopo, non equidem valeo intelligere. Ferri poterat fortassis *res ista*; sed, ob brevitem scripturæ, æque in proclivi fuit librariis conversio *ex mens* in *res*, ac *ex ista* in *ipsa*. Vulgatis igitur acquiescendum puto; neque aliter alii editores censuere.

Ver. 290. *Intestinum*: i. e. intus residens—innatum—proprium. Ita Arnobius, lib. 1. p. 20. "Dioneia Venus proles, viri materfamilias Troici, atque intestini decoris publicatrix." Et infra, lib. ii. p. 66. "Vos vestrarum animarum salutem in

295 Copia, nec porro majoribus intervallis:

Nam neque adaugescit quidquam, neque deperit inde.

Quapropter, quo nunc in motu principiorum

Corpora sunt, in eodem ante actâ ætate fuere,

Et posthac semper simili ratione ferentur:

300 Et, quæ consuerint gigni, gignentur eâdem

Conditione; et erunt, et crescent, inque valebunt,

Quantum quoique datum est per fœdera naturâ:

Nec rerum summam conmutare ulla potest vis.

Nam, neque quo possit genus ullum materiâ

305 Ecfugere ex omni, quidquam est; neque, rursus, in omne

Unde coorta queat nova vis inrumpere, et omnem

“ipsis vobis reponitis, fierique vos deos
“vestro fidentis intestinoque comatu.”

Ver. 291. *ferre palique*. Horatius, *epist.* i. 15. 17.

Rure meo, possum quid vis *perferre palique*.

Ver. 292. *clinamen*. Hoc nomen alibi non reperio. Eloquentissimus togatorum verbo plus semel usus est in Arateis:

— jam vero *clinata* est ungula vehemens
Fortis equi propter pennati corporis alam:

et mox ibidem rursus:

Et *clinata* magis paullo est aquilonis ad auras.

Inferius denique:

Positæ avis caput, et *clinata* corpore tergum.

Addas *epig.* 55. lib. iii. *Anthol. Lat. Burm.*

Talis humus Venerem molles *clinavit* in herbæ.

Cæterum, Π . habet *cinamen*; vitiose.

Ver. 294. *fuit unquam*: P. Vind. V. ed. L. Σ . Ω . *fultum quam*; Π . *fultim que*.

Ver. 296. Nam abest Π . et sunt, ver. 298.—*neque* posterior: P. V. ed. nec.

Ibid. *adaugescit*. Dictionis rarissimæ exemplum egregii versus M. Tullii in Arateis nobis suppeditant sub finem:

Aut densus stridor, quom, celso a vortice montis
Otus, *adaugescit* scopulorum sæpe repulsu.

Ver. 299. *posthac*: Π . *posthæc*, ut alia.

Ver. 300. *consuerint*: Π . Σ . Ω . *consue-*
rant; et vulgares etiam editiones.

Ver. 301. *crescent*: V. ed. *crescunt*.—*inque*: sic Pii sola Bononiensis, pereleganter: reliqui omnes, *vique*, facili aberratione, neque alias contemnendâ phrasi: redi ad ver. 196.

Ver. 302. *fœdera naturâ*. Virgilius, *geo.* i. 60.

— has leges, æternæque *fœdera*, certis
Imposuit *natura* loca.

Cæterum, *est* in Π . desideratur: et, in versu sequente, pro *ulla*, Ω . habet nulla.

Ver. 305. *rursus* abest Vind. L. O. Π . Σ . *partis*; V. ed.—*omne*: Vind. V. ed. Π . Σ . *omnes*.—Et, in versu sequente, G. *omne*.

Ver. 308. Hicce versus cum tribus sequentibus abest Vind. Δ .—Et occurrit obijicienti Lucretius, hos atomorum motus, quos Epicurei fingunt, non posse indescinenter fieri, quum summa rerum, *et sunt*, immota perstet, atque imperturbata.—Porro, in versu proximo, Ω . *sunt* habet, loco *sint*.

Ver. 311. *quid motus*. Non promptum est dispicere, qualem constructionem loci noster voluerit: utrum *quid motus*, in patrio casu, *sunt atomis*: an *quid motus dat*, in casu quarto plurali, *ut per se atomis*. Hæc via nobis videtur doctioribus ingentis accommodatior.

Naturam rerum mutare, et vortere motus.

Illud in hiis rebus non est mirabile, quâ re,

Omnia quom rerum primordia sint in motu,

310 Summa tamen summâ videatur stare quiete;

Præter quam si quid proprio dat corpore motus.

Omnis enim longe nostris ab sensibus infra

Primorum natura jacet: quapropter, ubi ipsam

Ver. 312. *ab*: Σ. α.—*ab sensibus*: V. *ed. absentibus*.

Ibid. *infra*. Nec proprie dictum est, et per tacitam comparisonem. "Non magis hæc primordia usurpari possunt oculis, quam res longissime dissitæ, vel etiam sub terrâ positæ; ad quas visus vel acerrime contentus spatium interjectum perumpere non valet."

Ver. 313. *ipsam*: sic G. Ω. ut constructio sit: "Quapropter, prima debent motus quoque surpere, ubi nequeas jam cernere ipsam primorum naturam." unde non ingrata varietas enascitur, et minor vis optimorum librorum testimoniis inferitur. P. *ipsos*; Vind. V. ed. L. Δ. Π. Σ. *ipsum*; vulgares editi ex arbitrio, *ipsa*.

Ver. 314. *quoque*: P. *qua*.—*surpere*: V. ed. B. L. M. Δ. Σ. Ω. *asurpere*; Vind. *assurpere*; Π. *assumere*; P. *serpere*, non male, et fortasse vere, pro "ferri adeo molli motu tardoque, nostris saltem sensibus, ut observari nequeat." Interea, notum est vocem *surripere* similiter Horatio breviam legi, in od. iv. 13. 20.

Quæ me *surpuerat* mihi:

atque iterum, sat. ii. 3. 83.

unum me *surpente* morti:

ut prior Plautus, Capteiv. prol. 8.

Alterum quadrimum puerum servus *surpuit*.

Sed cum Preigero meum quoque iudicium facit, in Lucretio melius scribendum fuisse *surripere*, sine ullâ avulsione syllabarum. —Ceterum, cum *surripere* Pii *se reptant*, ver. 318. amicissime conspiraret. O. plene, *surripere*.

Ver. 315. *possimus*: P. *possemus*.—*cedent*: Π. *cedent*.

Ver. 316. *diducta*: P. Vind. V. ed. B. O. Δ. Π. Σ. Ω. *deducta*; sed, extra omnem controversiam, vitiosissime. *Deducere* valet "de loco in locum ducere," vel transportare; *diducere* contra, "seorsum per intervallum ducere," vel distrahere—separare: confer me ad ver. 34. hujusce libri, et adeas Servium, in Virg. *Æn.* i. 224.

Ver. 317. *tondentes*: Π. *tendentes*; mendose. Nihil ultra in membranis variatur; sed haud ægre tamen crediderim, levi mendâ versum obsideri, et Lucretium scripsisse ad hunc modum:

Nam sæpe in colli, tondentes pabula, late
Lanigeræ reptant pecudes:

error enim facillimus erat librariis; et hinc argumentum poetæ adjuvatur, si pecudes latius divagentur; ac major fit similitudinum congruentia, quod fateberis, si compares verr. 325. 326. statim venientes. Sane impetrare a me nequeo, ut sentiam aliud a Cari manu venisse; potissimum, quoties Virgilianam imitationem loci contempler, ad *Æn.* iii. 538.

Quatuor heic, primum omen, equos in gramine vidi,

Tondentis campum late.

Perlegas, quæ contulimus ad Virg. geo. ii. 144. harum dictionum permutationem spectantia, usitatam satis librariorum nationi. Interea, fatuus essem et temerarius, si probum esse per se *se pabula late* negatum irem: contendam solummodo Lucretii proposito minus esse tempestivum. Pulchre Juvencus, evange. hist. ii. 427.

Talia mirantis populi stipante tumultu
Vallatur: cernens sed millia tanta virorum,

Cernere jam nequeas, motus quoque surpere debent:

315 Præsertim, quom, quæ possimus cernere, celent

Sæpe tamen motus, spatio diducta locorum.

Nam sæpe in colli, tondentes pabula læta,

Lanigeræ reptant pecudes, quo quamque vocantes

Invitant herbæ, gemmantes rore recenti;

320 Et satiatei agnei ludunt, blandeque coruscant:

Ingemit, ut ruris dominus, cui *pascua læta*
Innumerae *tondent pecudes*, rectoris egentes.

Ubi tamen epitheton *innumerae* facit, ut
dictionem *late* minime desideremus: aliter
præstitisset *lata*.

Ver. 318. *reptant*: P. O. Δ. *raptant*.
Similiter variat ad Stat. Theb. iv. 795. et
v. 581. codex MS. seculi duodecimi, in
Museo Britannico, nobis collatus.

Ibid. *Lanigeræ pecudes*. Maro, *Æn.*
iii. 642.

———— Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes.

Ibid. *reptant*: i. e. pedetentim progre-
diuntur—tardis passibus promoventur: ut
de Tibullo otiante Flaccus, epist. i. 4. 4.

An tacitum sylvas inter *reptare* salubres:
et Plautus, Casin. i. 10. nonnullis infeli-
citer sollicitatus:

Quid in urbe *reptas*, villicæ, hec magni pretii?

Ver. 319. *Invitant*: V. ed. Δ. *Immu-
tant*.—*gemmales*: V. ed. *geminantes*.

Ibid. *herbæ rore*. Virgilius, ecl. viii.
15.

Quam *ros* in tenerâ, pecori gratissimus, *herbâ*.

Ibid. *herbæ gemmantes rore*. Sic Au-
sonius, idyll. xiv. 13. multâ cum elegantia:

Clara pruinosis canebat gemma frutetis,
Ad primi radlos interitura die.

Sic legendum: vulgo, *rara*. Et impense
placet erudita Barthii divinatio, *Dei*, i. e.
solis; vice *die*. De vocabulis autem *cla-
rus* et *rarus* confusis, vide Burmannum,
ad Ovid. met. vii. 622. qui versus ad hunc
modum fortasse rescribendus est:

Forte fuit juxta, patulis *sparsissima* ramis,
Sacra Jovi, quercus:

vulgo, *rarissima*; quod jure editoribus
displacuit. Plinius, nat. hist. xvi. 62.
“Item selenitium; cujus est minor aci-
nus, *sparsior racemus*.” Calpurnius
etiam lectori lauto gratissimus superveniet,
meis castigationibus expolitor: ecl. v. 52.

———— ante diem pecus exeat: humida dulces
Efficit aura cibos, quoties, fugientibus *umbri*,
Frigida nocturno tinguntur pascua *rore*,
Et matutinæ lucent in gramine *gemme*.

Adeas locum, et tecum perpendas rem.
Vulgo, *Euris et guttae*. Malis tamen for-
tassis ad hunc morem:

Et matutinæ lucent in *germine guttae*.

Et cum hoc Cari loco committas v. 462.
Hæc autem non nimis obstant, quin mul-
tum suspicer, germanissimam Lucretii
manum ita esse exhibendam:

Invitant herbæ, gemmantes *flore* recenti:

i. e. verno flore—tenero—nuper nato.
Flaccus, od. iii. 27. 43.

———— meliusne fluctus
Ire per longos fuit, an *recentis*
Carpere *flores*?

Appositos versus et lepidissimos Hilarii in
genesin, ver. 65. emaculatos, et rectius
distinctos, admovebo:

Tunc condens Pater astra, polos quoque lumine
donans,

Stidra distinguit, vartis *perexta* figuris:
Lucifer exsurgit, roseusque et fulgidus ore
Vesper, puniceos spargit Aurora capillos:
Angus agit sudum, ast important Pleiades im-
bres:

Sunt juga, sunt plaustra, et, *gemmales flore*,
coronæ.

Vulgo, *perexta*: poteras *perfecta*; sed al-
lusio est ad *vestes* floribus et animalibus

Omnia quæ nobis longe confusa videntur,
Et veluti in viridi candor consistere colli.

picturatas. Addam denique, ne sim nimius, Venentium Fortunatum, poem. i. 20. 12.

Flores gemmato gramine prata virent.

A quo tamen error contrarius tollendus est, ibid. 18. 2.

Est locus, testifero quamvis sit tempore fervor,
Quo viret assiduo rore refoctus ager.

Vulgo, *flore*. Mæ autem conjecturæ subsidio maxime tempestivo venit imitatio Virgiliana, geo. iv. 109.

Invitant, crocæ balantes floribus, horti.

De confusis *flos* et *ros*, adi Burman. Anth. Lat. iii. 292. 49.

Ver. 320. *satiati*: L. M. *satiat*; volentes fortasse, *satiati*; i. e. "a satietate" ludunt:" vide ver. 1037. Π. *facient*.—*ludunt*: Π. *ludum*.—*coruscant*: P. V. ed. *croniscant*; B. *toniscant*; Vind. *chorascant*. Codicis B. variatio speciem præbet lectioni, quam editores plerique ex Quintiliani institutionibus, viii. 3. p. 685. in contextum intulere: "Et alibi Cicero: "Caput opponis, cum eo *coniscans*." Sed res est futilissimæ affectationis, et temeritatis inexcusabilis, ludibriis conjecturarum indulgere, posthabito sincerarum membranarum testimonio, vocem aptissimam, et undequaque elegantem, suppeditantium. Ita Juvenalis, quem Bentleius etiam post Pium advocavit, sat. xii. 6.

Sed procul extentum petulans quatit hostia funem,

Tarpelo servata Jovi, frontemque *coruscat*.

Intransitive autem, ut noster, Maro, geo. iv. 73.

Tum trepidæ inter se cœunt, pennisque *coruscant*:

ut alii bene multi; ubi se nimis festivum dedit Philargyrius. *Corusco* scilicet est *κоруσαι*, *κоруσαι*, *κоруσαι*: vide Etym. mag. in *Κоруφη*. Glossarium vetus: "Κоруσαι, arietat, cornu petit." Theocritus, iii. 5.

Τα Λιχναυ κωνισα φιλαντα, μη το ΚΟΡΙΤΗ.

Verba scholiastis, quæ Phavorinus compilavit, hæc sunt: Το παραζηει κορονται οι Λιχναυ λιγισιν, ως συνερχονται αλληλων ται κρην, και τας κορυφας πλατυνονται, και βαρυνονται.

Porro, quum *lucida* res vibrent et quatiunt ex se fulgoris radios, inde *corusco* pro secundo sensu vult *splendes*: quod præteritum nolui ob alienam prorsus interpretationem, quam adhibuit Juvenalis versus sui Taylorus ad subtiles ejus et perdoctas animadversiones in marm. Sandv. p. 75. Vide nos supra, ad ver. 195.

Ceterum, potestatem vocis *corusco* sic amplavit enarrator Lucretii longe longoque venustissimus, in geo. ii. 525.

pinguesque in gramine læto
Inter se adversis luctantur corallibus hædi.

Ver. 322. *candor*: V. ed. *candore*; et ver. 321. Π. *confuse*.

Ibid. *viridis candor*. Pulchra est, et ornatus vere poetici, hæc *viriditatis in colle*, atque *ovium candoris*, oppositio.

Ver. 323. De hoc loco crediderim Virgilium cogitasse, quum similem Tyrrheni exercitus prospectum nobis per imaginem bellissimam depingeret, ad Æn. viii. 603.

Haud procul hinc Tarcho et Tyrrheni tuta tenebant

Castra locis; celsoque omnis de colle videri
Jam poterat legio, et latiss tendebat in arvis.

Ver. 324. *Camporum complent loca*. Idem, Æn. vii. 643.

quæ, quemque secutæ,
Complerint campos acies.

Ver. 325. In hoc loco P. quem plerique editores secuti sunt, posuit verr. 329. 330. reliquis exemplaribus, tam manu exaratis, quam impressis, ordinem nostrum edicentibus. Primum de *copiis pedestribus* loqui Lucretius videtur, postea de ludi-bundis equitum discursibus. Porro, duobus ex circumstantiis argumentum concludit noster; *equitum* scilicet *motu*, con-

Præterea, magnæ legiones quom loca cursu
Camporum complent, belli simulacra cientes;

sistere apparentium, quamvis tanto opere tumultuentur, tam late spatientur; et *armis peditum coruscis*, undique moventibus, et splendorem fluctuantem profundibus, dum interea spectatoribus hæc fluctuatio non discernitur. Veram poëtæ mentem, et loci proprietates, interpretes et editores nullo modo probe perspectas habuerunt.

Ibid. *Fulgur*: G. L. M. *Fulgor*: sed infelicitur, quamvis maximæ sint auctoritatis codices; quum multo facilius *fulgur* in *fulgor* librarii demutavissent, quam e contrario: et illud vocabulum elegantiorum sapit. Me videas ad Horat. od. ii. 1. 19. *Fulgor* utique est Homeri *ερίπυρ*, in loco statim excitando. Similiter sane, sed audacius, locutus est ille sacerdos primarius Musarum, *Æn.* ix. 733.

— tremunt in vertice cristæ
sanguinem, *clypeoque* micantia *fulmina* mittunt.

Qui locus tamen certissime vitiosus est. Rescribo, et felicissimâ, ni fallor, emendatione:

— *clypeoque* micantia *fulmina* *nictant*.
Exquisitior vox librariis fucum fecit: confers Lucretium meum ad vi. 180. et omnem rem tenebiam. Antiqui scilicet tam *nicto nictere*, quam *nictare*, usurpabant. Porro, jam vides et intelligis probe, quid sibi velint librorum varietates, *nulant* et *vitant*; adeo ut æque probabile sit, si magis ardeat, verbum pervagatius, *nictant* scilicet. Nihil profecto verius est hac restitutione. Virgilianum *fulmina* in hoc loco Naso stabilit, amor. i. 8. 16. nisi utrobique *fulgura* et *fulgurat* reponere debeamus, quod reor equidem, quum sint voces oppido permutabiles:

— oculis quoque pupula duplex
Fulminat, et gemino lumen ab orbe venit:

i. e. a pupulis et orbibus utriusque oculi. Demiror Heinsium. Hinc discas eundem Ovidium exponere, met. ii. 308.

Uade movet contritus, *vibrataque* fulmina jactat:

i. e. *se vibrantia*, in mediæ vocis potestate — tremula — nictantia — fulmina. Valerius Flaccus, iii. 119. pereleganter:

— *strictoque vias præfulgurat enses*:
ubi nonnulla, prorsus aliena, contulit Burmannus. Confer eundem Valerium ad viii. 61. Statii verba liquido probant eum ex hoc Lucretii loco profecisse:

— *armorum transmittunt fulgura sylvæ*:
quod pulchre sublimis vates imaginatus est. Claudianus, de tert. cons. Honor. ver. 31. Virgilium secutus:

— *galeæ* nec triste timentem
Fulgur, et ad summas tendentem brachia cristas:
neque aliter idem de laud. Stil. ii. 374. rapt. Proa. ii. 147. Prudentius, peristeph. xi. 184. Rodeas etiam ad modo collata in ver. 163. hujusce libri. Denique, non infimæ notæ conjecturâ Sidonium Apollinarem restituemus, carm. xi. 85.

— collata rubori,
Pallida blatta latet; depressaque lumine vultûs,
Nigrescunt vincto baccharum *fulgura* collo.

Libri, *vulnera*; ineptissime: et nemo elegantior ac cordatior nostram divinationem non agnosceret unice commodam poëtæ menti, et omnino recipiendam. Invidia, quæ nostris solet oblatrare, hic, opinor, immutescet. Jam vero, ut lectores lepidos demerear, Corippi versus nonnullos laude meritissimâ, de exsequiis imperatoris Justiniani exornandis, emendatiores proferam, lib. iii. ver. 19.

Triste ministerium latam *veniebat* in aulam:
Alba superpositis radiabant *stamina* gemmis,
Tempore quas præco Romana potentia cepit;
Quas viridis Nereus, quas protulit Indica tellus,
Et quas Memphis Cæsar perduxit ab aula;
Quas supplex Cleopatra dedit, quum vincula fratris

Frangeret, et rupto pallens custode veniret:
Ex quibus adversis cernebant *fulgura* melli.
Hæc lumen, non ignis, erat: lux undique ful-

get,
Aurea conspicui lustrans laquearia tecti.
Tura Sabæa cremant; *fragrantia* mella locatis
Infundunt petris, et odoro balsama suco.

Ictei rejectant voces ad sidera mundi;
Et circum volitant equites, mediosque repente
330 Transmittunt, valido quatientes inpete, campos:

sonius, epist. xv. 27. erudite et poëtice in primis:

Tibique nostras ventus auras deferat,
Aureisque sermo verberet.

Nec cesserit Juvencus, evang. hist. i. 267.

— misere, sobolis pro funere, matres
Horrendis graviter caelum pulsare querellis.

Sic legendum: libri, *misero*. Et simillimum esse veri judico, ob venustum loquendi morem in hac re poëtis constantissime servatum, Sophoclem, ad Antig. 1909. sic leviter esse corrigendum:

Τῇ δ' αἰθέρας αὐγὰς ΠΕΡΙΒΑΛΛΕΙ βῶν
Ἐρπονι μᾶλλον αἶσρον.

Vulgo, *περιβαλλν* lapsu valde proclivi. Conferas ver. 1188. Nos alibi in his commentariis hoc dicendi genus illustravimus, et plus semel. Ex hoc autem Lucretii loco prius correxeram Lucanum, nostri, ut videtur, haud immemorem, quam me Burmanni editio certiore fecerit unum codicem favere, et Heinsium cum Gueto non aliter sensisse; hoc pacto, ad Phars. vii. 477.

— tunc æthera tundit,
Extremique fragor convexa irrumpit Olympi.

Vulgo, *tendit*; nimis frigide. Carus meus, iv. 932. tibi stabilitatem dabit emendationem. • Ejusdem poëtæ mentem, ad Phars. ix. 168. pravissima interpungendi ratio corruptit, disperdiditque:

Interea, totis audito funere Magni
Litoribus, sonuit, percussus planctibus, æther.

Vulgo, punctis post *totis* et *Magni* positis, voces *totis Litoribus* cum *sonuit* insulse conjunguntur. Pro se res ipsa loquitur. Statius denique in hac re videtur omnium audacissimus, ad Theb. vi. 448.

— subit astra fragor, cœlumque tremiscit.

Ibid. *ad sidera mundi*. Hesiodum æmulatus, Theog. 685.

Φωνὴ δ' ἀμφοτέρων ἰσσι' ὑπαιὸν ἀντιφύσσει.

Nec Virgilius negligendus est, ad geo. iii. 233.

— reboant sylvæque, et longus Olympus.

Sallustius etiam hanc furoris poëtici audaciorum formulam non expalluit, ad Jugurth. 60. 2. “*Strepitus armorum ad cœlum ferri*.” Sed de re tritioris satis diximus.

Ver. 329. *volitant equites*. Ita solent poëtæ loqui de *turmis equitum*; ut Virgilius, *Æn.* xi. 546. loco nobilissimo:

— tela undique sæva premebant,
Et circum fuso *volitabant* agmine Volaci:

confer vii. 803. 804. Sil. It. i. 162. 163. Sic etiam pedestres scriptores non raro sunt locuti.

Ver. 330. *Transmittunt campos*. Maro, *Æn.* iv. 154. quem Macrobius dudum cum nostro commisit, ad Saturn. vi. 4.

— aliâ de parte patentis
Transmittunt cursu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fugâ glomerant.

Ibid. *quatientes inpete campos*. Uno verbo rem confecit Æschylus, sept. Theb. 83. *πιδιονλαπτυνος βῶν* ubi ambiguae scholiastarum interpretationes Stanleium in errorem induxere. Virgilius imitatione pressiori tragicum effinxit, ad *Æn.* xi. 875. atque unâ operâ Lucretium, omnia thyma laboriosissime circumvolitans:

Quadrupedumque, putrem *cursu*, *quatit ungula campum*.

Ordo est: “*Ungula quatit campum, putrefactum cursûs impetu*.” Avienus in *Arateis*, ver. 487. hanc notionem, audacter quidem, sed et feliciter, ad equum in *campis ætheriis* volitantem transtulit:

Et *quatit* ætherias primis modo *cruribus auras*.
Ubi tamen rectius fortassis legatur, *oras*. Idem alibi similiter ausus est.

Ver. 331. *altis*: II. *altius*; et in ver. 330. *quatients*.

Et tamen est quidam locus altis montibus, unde
Stare videntur; et in campis consistere fulgur.

Nunc age, jam deinceps cunctarum exordia rerum,
Qualia sint, et quam longe distantia formis,

335 Percipe; multigenis quam sint variata figuris:

Non, quo multa parum simili sint prædita formæ,
Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
Nec mirum: nam, quom sit eorum copia tanta,

Ver. 332. *videntur*: i. e. equites circum
volitantes *videntur stare*, et fulgur fluctu-
ans legionum consistere. Hanc lectionem
totius proprietatis loci ac proportio fla-
gitant, nec minus ornata varietio ser-
monis (nam aliter languidissime eandem
traheret *consistere*) idem loquitur.
Vulgo legitur, *videtur*; sed nostra lectio,
quam meis auribus vel pueri Musæ instil-
leverunt, et quæ, vel libris omnibus contra-
stantibus, esset admittenda, comparat in
codicibus Vind. G. O. A. Z. Ω. Pro
campis etiam, Π. habet campos.

Ver. 336. *quo*: P. A. Z. Ω. *quod*; mi-
nus docto. Et, in versu statim sequente,
G. M. *constat*.—Hoc autem dicit poeta:
“ Multa sunt perquam similia, nec facile
“ est quibus libet statim distinguere; sed
“ perpauca sunt eo usque in omnibus om-
“ nino paria, ut non re verâ certissimæ
“ distinctiones attentius insipientibus, et
“ iis potissimum a naturâ peculiariter
“ comparatis, statim emineant in singu-
“ lis.”

Ver. 339. *neque posterior*: Δ. *nec*.

Ver. 341. *filio*: Π. *filio*.—*que* deest V.
ed.—*adfecta*: V. ed. *affectu*; Π. *effecta*:
non omnino infelicitè, sed nec verè, et
exquisite minus: similis est varietas ad vi.
845.

Ibid. pari filio. Similiter Plautus est
locutus, Merc. iv. 4. 15.

Satis scitum *filium* mulieris.—

Apuleius, in deo Soc. loquens de demo-
num corporibus: “ Sed *filia* corporum
“ possident rara, et splendida, et tenuia.—”

A. Gellius, xiv. 4. “ Fuit quippe imagi-
“ nam Justitia,—formæ atque *filio* vigh-
“ nali.—” Arnobius, lib. II. p. 104.
“ At vero vos deos parum est, *formarum*
“ quod amplectimini memora, *filio* et ab-
“ terminatis humano.—” Lactantius.

Idem Arnobius, tantum quod *supra*, *fi-
lium* nuncupaverat, *lineamentis* corporum, et
estimam circumscriptionem membrorum;
adeo, ut in Lucræti versu, *filio* substituit
ad facientes corporum lineam, et *figuræ* ad
solidam et integram speciem. Hæc deus
res vocat idem Gellius, l. 2. “ *filium*,
“ atque habitum, totius corporis.”

Ver. 342. *mutæ*: Π. *mutæ*; muta-
tione felici ætis; quæ in pisces omnium
grandiæsculorum animalium citat longe
longaque numerosissimi: ideoque hæc
argumentum poetæ multum adjuvatur, si
vel pisces in tantis molibus variant, et dig-
nosci queant. Plinius dicit, nat. hist. ix.
74.—“ singuli uteri piscium innumera-
“ bilis concipiunt.” Vulgata tamen lec-
tioni potius standum esse existimam.

Ibid. mutæ: sic *αλλες*, et *αελλες*, *αχθες*,
Sophocles; *αλλες*, Lycophron; et Hori-
tius, ut noster, *mutæ*. De hac ipse autem
piscium impotentia, consules Plinium di-
putantem ad nat. hist. xi. 112. et auctores
interpretibus ejus laudatos.

Porro, scriptor alius ita fortasse deduxit
locum:

— mutæque ætatis
Squamigerum pecudes:

sed adjectiva solet congerere Lucretius.

Ver. 343. *armenta*. Hæc est edithorum

Ut neque finis, utei docui, neque summa sit ulla;
 340 Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
 Esse pari filo, similique adfecta figurâ.
 Præterea, genus humanum, mutæque natantes
 Squamigerûm pecudes, et læta armenta, feræque,
 Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
 345 Concelebrant, circum ripas funtisque, lacûsque;
 Et, quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:

Londinensium ex conjecturâ emendatio, quæ loci rationibus omnino necessaria videtur, neque injuriâ omne punctum doctorum tulit. Codices MSS. autem ad unum, et antiquiores impressi, legunt *arbuta*. Erunt fortasse, qui putabunt versus Empedocleas, Clementi Alexandrino, D. Laërtio, et Athenæo citatos, librorum lectioni nonnihil favoris conciliare; ego, met vero ægerrime consenserim. Interea, distichon, de quo loquor, sic scribendum est extra omnem dubitationem:

Ἐδὲ γὰρ αὐτ' ὅγῃ γυναικὶ κέρως τι, κέρως τι,
 ΘΑΛΠΡΟΣ γ', αἰσῶς τι, καὶ ἱεὶ ἄλλος ΕΛΛΟΠΟΣ
 ἰχθύς.

Cassubonus quidem, ad finem lib. viii. Athenæi, de hac varietate, ut de rejiculo prorsus, pronunciavit; sed virum longe eruditissimum humani aliquid in hoc judicio passum esse mihi persuadent Clementis exempla et Etymologicum magnum in voce *Μαλαψ*. quos adeas. *Ελλοπος* nempe, non minus quam *αλλοψ*, magistri Græcitis usurpabant. Conferas scholiast. Theoc. i. 42.—Cæterum, hanc Lucretii contra membranas scripturam egregie firmat ipse, ad v. 229.

At variæ crescunt *pecudes*, *armenta*, *feræque*:
 et pariter haud minus infra, ad iv. 1190. cum Marone, *Æn.* iii. 220.

Læta boum pascim campis armenta videmus,
Caprigenumque pecus.

Bentleius etiam margini exemplaris ejus alleverat *armenta*.

Ibid. *Squamigerûm pecudes*. Sît de

phocis, pelagus incolentibus, prior Pacuvius, apud Quint. instt. rhet. i. 5.

———— Nereid
 Repandirostrum, incurvicervicum, *pecus*.

Vide me ad i. 163. ad Virg. geo. iii. 243. nuper; et mox ad iii. 742.

Ver. 344. *quæ loca*: *Δ. quæ et loca*.

Ibid. *variæ volucres*. Claudianus, *epist.* ii. 3.

———— *feræ, picturæque volucres*.

Amplivimus supra, ad ver. 144.

Ibid. *lætantia loca aquarum*: ut de lacte uberum Virgilius, geo. iii. 310.

Læta magis pressis manabunt flumina mamma.

Ver. 345. *circum ripas*: V. ed. B. *circum ipsas*; P. *ipsos circum*; quæ nihili sunt, et negligenda.

Ibid. *Concelebrant*. Hinc Claudianus de Nymphis, *rapt. Proa.* ii. 59.

Quæ fontes, Crinæe, tuos; et saxa rotantem Pantagiam, nomenque Gelan qui præbuit urbi, *Concelebrant*.

Addam Avienum, *or. marit.* 448.

Porro, ante et urbes heic steterè plurimas, Populique multi *concelebrarunt locos*.

Cæterum, aliter atque priores editores scribendum existimavi, lectoribus, opinor, plausuris. Vulgo:

———— *circum ripas, funtisque, lacisque*.

Ver. 346. *quæ*: V. ed. *qua*; non omnino male.

Ver. 347. *Quorum*: G. Vind. *Horum*; et hoc placuit editoribus: immerito tamen, nec idoneis de causis; quum, ob distantiam *αποδωριος*, longe exquiritur sit, atque doctorum poetarum moribus mul-

Quorum unum quod vis generatim sumere perge;
 Invenies tamen inter se differre figuris.
 Nec ratione aliâ proles cognoscere matrem,
 350 Nec mater posset prolem: quod posse videmus;
 Nec minus, atque homines, inter se nota cluere.
 Nam sæpe ante deûm vitulus delubra decora
 Turicremas propter mactatus concidit aras,

to convenientior, relativi usus, quam pronominis. Manifestum est ex templo, nihil de hoc genere elegantiarum ad scribarum inscitiam referendum esse; et multo minus pauciorum librorum atque leviorum fidem melioribus esse præferendam.

Ver. 348. *differre*: P. Vind. V. ed. Δ. Π. Σ. *distare*.—*figuris*: O. Δ. *figuras*; nec sane nobis displicet; quin imo doctor constructio videtur.

Ver. 349. *cognoscere matrem*. Mantuanus, ecl. iv. 60.

Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem.

Ver. 351. *nota cluere*: sic L. M. O. Δ. Σ. Ω. et Pii codices antiqui; G. *noctuere*; Vind. B. *vota cluere*; V. ed. *voca cluire*; Π. *nota cleuare*; P. denique, *voce cluere*.

Ver. 352. *delubra*: i. e. ad maxime proprium sensum dictionis ac primarium, *ligna decorticata et expolita*; imagines deorum nempe, dedolatas et affabre elaboratas: vide Servium ad Virg. Æn. iv. 56. et Festum in voce *Delubrum*: mox, ab his initiis profectum, ad generaliore significationem *fani*, et sanctioris templorum recessus, vocabulum pro solitâ sermonis progressionem demigravit. Glossarium vetus: "*Delubrum, ξωαν.*" De hoc autem genere imaginum multa apud veteres obversantur memorata; sed locus Orphei in Argonauticis sufficiat: quem testimoniis aliunde depromptis antepono, quod criticæ manûs egeat. Legitur ad ver. 603.

Αὐτὰρ ΕΓΩ ΦΟΡΜΙΤΤ' ἱστῶμαι μετὰ χερσὶν
 ΑΕΙΡΩΝ·

Ἀπὸς δ' ἈΤΤΙΧ' ἱερῆς, λυτοὶ κερὰς ἦσαν.

Ὅς γὰρ, ταυφλάσι δάσκει ἀμφεπλάσαι, ἦτος
 Ἀμυλὰ πικρὸς οἶσι πικρὸς ἐνδερρ'
 Πικρὸς δ' ἀπονεύματος βροτὸς ἴσος ἰδρωτῶτος.
 Μυμνὸς μάλιστα αὐτὸς κα' ἰσχυρῶς αὐφρατῶτος.

Criticarum rationum non ignari, si se ad locum conferant, et varietates codicum considerent, emendationum mearum fundos nullo negotio intelligent; sed prolixior haberet, de omnibus, quas subinde forte fortunâ nobis oboriantur, ad examen severius satagens expendendis.

Ver. 353. *Turicremas aras*. Maro, Æn. iv. 453.

— *turicremis quum dona inponeret aris*—

Conferas etiam Æn. ii. 202. sed imitationem expressiorem loci, quem celebramus, exhibuit ille Mantuanus, ad geo. iii. 515.

Ecce autem, duro fumans sub vomere, *taurus* Concidit, et, mixtum spumis, vomit ore cruentum; Extremosque ciet gemitus.

Dictionis autem *concidit* plenam potestatem non aliter declares, quam Græcis vocibus *ἀλπεως πίπτει*. Nos Angli subitanam illam membrorum collapsorum ruinam, quam tacite præpositio suggerit, non aliter repræsentare quimus, quam dicendo, "He falls in a lump, or in a heap."

Ver. 354. Majorem partem hujusce versûs mutuari Virgilio visum est, ad Æn. ix. 414.

Volvitur ille, vomens calidum de pectore flumen—

Ver. 355. *saltus peragrans*. Eodem modo Virgilius, Æn. iv. 72.

— *illa fugâ sylvas, saltusque, peragrat*—

Ubi Servius apposite: "*Peragrarè est, circumire inquirendo.*" Hanc compa-

Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen:

- 355 At mater, virideis saltus orbata peragrans,
 Linquit humi pedibus vestigia pressa bisulcis;
 Omnia convicens oculis loca, si queat usquam
 Conspicere amissum fetum: completque querelis
 Frundiferum nemus, adsistens; et crebra revisit
 360 Ad stabulum, desiderio prefixa juvenci.

rationem in luctum Deidamiae Q. Calaber accommodavit, ad vii. 256.

Ἦντι βος το ὄρνις, ἀντιρροῖον μαρμαρινόν,
 Περὶ τοῖν ΔΙΖῆ, ΚΑΙ το ἀγλαῖον ἄμφω δι
 ΜΑΚΡΑΙ

Οὐρανὸς αἰσχροῖς ἐπὶ ὄρεσιν ἀλλήλοισι.

In quibus ex conjecturâ reposui διζῆ καί, vice διζῆται et μακρά, pro μακρὰ ut Homerus ὕψος μακρὰ, et μακρὸς Ὀλύμπος.

Ver. 356. *Linquit*: L. O. Ω. *Non quit*; G. *Inquit*; Vind. B. *Non quid*; V. ed. *Nam quid*; Δ. Π. *Num quid*; Σ. *Non quod*.

Ibid. pedibus bisulcis. Ovidius, met. vii. 113. de tauris ignem spirantibus:

Pulveremque solum *peds* pulsavere bisulco.

Ver. 357. *convicens loca*. Ita locutus est maximus Quiritium in Arateis ejus:

Et loca *convisit*, caudâ tenuis, infera Piscis.

Pro *convicens*, Π. *conviscens* præbet.

Ver. 358. *amissum fetum*: ut Virgilius, geo. iv. 512. loci totius Lucretiani memor:

Amisus queritur fetus; ———
 ——— et moestis late loca questibus inplet.

Ver. 359. *adsistens*: G. *adsictens*; L. M. *adsittens*.—*revisit*: V. ed. *remisit*; Π. *reviscit*.

Ibid. crebra revisit. Idem Maro, *ibid.* iii. 500.

———— et pede terram
Crebra ferit.

Ibid. revisit Ad stabulum. Neque hoc regimen, neque usum intransitivum verbi, Mantuanus attigit: non ita prorsus, Lucretii æqualis, Veronensis vates, lxiv. 390. quem locum inquinatissimum confi-

dimus nitori suo primigenio nos esse feliciter reddituros:

Sæpe pater divôm, templo in fulgente, *revisens*,
 Annus quom festis venissent sacra diebus,
 Conspexit *Creid* centum *prorumpere* currus.

Versus sunt grandes et venusti. In vulgari-
 bus editionibus sic ultimus exhiberi
 solet:

Conspexit terrâ centum *procurrere* currus.

Videbis autem, mi lector, si tenorem loci inspicias, nomen proprium requiri; nec docendus es, hic sæpissime scribas labi: porro, nonnulli libri pro *centum*, vel *currus*, habent *Cretum*. Jam vero cujusnam aures *re-procurrere currus*—sustinere quibunt? Codices quidam dant *procumbere*; unde statim exsurgit nostra divinatione: et videas Carum supra, ver. 264. Gellius, xiii. 30. "Quum valebo ab oculis, *revise ad me*." Plautum, quod adsolet, æmulatus, Truc. ii. 4. 79.

———— ut, quando otium
 Tibi sit, *ad me revisas*.

Sic noster iterum, ad v. 635. et ipsum verbum *reviso* per se neutre adhibet in iv. 1110. uti Statius, silv. v. 4. 8. pulcherrimo in poemate:

———— totidem Oetææ, Paphlæque, *revisunt*
 Lampades.

Ver. 360. *desiderio prefixa*. Translocationem suam noster hausit ex Homereis fontibus. Il. i. 9.

Ληρυδῶν δ' ἈΧΕΐ μεγάλῳ ΒΕΒΟΑΗΜΕΝΟΣ ἠπεί-
 Φατος :

ad quem locum scholiastes hoc, aut alio simili, modo suppleri debet: Μεγάλῳ λυρῶν, ὡς περ ΟἶΣΤΩ, τῇ ψυχῇ βεβλημένος. At-

Nec teneræ salices, atque herbæ, rore vigentes,
Flumina que illa queunt, summis labentia ripis,

que, hac usus occasione, recte constitutus et explicitam dabimus Hesychii glossam, corruptam conturbatamque: Βελαιμνος BEBAHMENOS, η τερμνος. † Βελαιμνος: πορμνος, τερμαγμνος. Multa de hoc genere se statim nobis ingerunt: sed ea curis meis in Græcos lexicographos, Deo volente, serius ocyus proditura, reservari malim. Accedat autem Horatius, od. iv. 5. 15. Fabro non præteritus:

Sic, desiderii lecta fidelibus,
Quærit patria Cæsarem.

In generis ejusdem similitudine, proclive est opinari Statium, ad Theb. v. 334. Lucretii memorem existisse:

It truncum sine honore pecus; regemque peremptum
Ipse ager, ipse amnes, et muta armenta requirunt.

i. e. "*desiderio perfixi cupiunt*." Sic optime legitur in codice MS. Mussæ Britannici, seculi xii. pro vulgato *queruntur*. Scribonius Largus, sect. 194.—"e vestigio ciet *dolorem* omnium interaneorum "infinitum, et velut *telo* trajectorum." Ac conferas denique nostrum et nos, ad iii. 306. cum exquisitissimo Arnobii *περματι*, ibid. sub ver. 661.

Ver. 361. Nec: Π. Νε.—*vigentes*: M. *vientes*; Macrobius, Saturn. vi. 2. *virentes*; quasi legerit insuper:

———— atque herbæ, *fore virentes*:

redeas ad mihi superius notata in ver. 319. Silius Italicus non aliter, Pun. i. 61.

———— his super, *ævi*
Flore virens, avet *Ægates*—:

et Seneca, Med. 717.

Quodcumque gramen *fore* mortifero viret.

De permutatis autem vocibus *virco* et *vigeo* in superioribus nonnulla occurrunt: vide i. 675. 899. at receptis suffragatur Virgilius, ecl. viii. 15.

Cum *ros* in tenerâ, *pecori gratissimus*, herbâ.

Cæterum, idem Mantuanus hos magistri

sui versus longe longeque melliterum cæminum mellitissimos, omnibus ingenii viribus connisus, felicissime scrutatus est: adæquavisse tamen vix ausim dicere; certe non exsuperavit: geo. iii. 530.

Non umbræ altorum nemorum, non mollia possunt
Prata movere animum; non qui, per saxa velutus,
Purior electro, campum petit amnis.

Hæc vel Lucretianis ipsis majestate saltem nullo modo cedunt; sed ille prior fuit, et in Maronem fortasse dixeris, violentioribus his affectibus occasionem ipsam vix satis convenire.

Ibid. *vigentes*: vel recentati, recreati, *vividique*; vel etiam *florantes*, ac nitentes: vide ver. 319. iv. 451. Q. Cicare, apud Auson. p. 425. ed. Delph. ver. 15.

Tenta supra, circaque, *vigent* ubi *culmine mundi*

i. e. ubi ætheres fastigia, *florantis signis*, expanduntur. Vulgo, *flumina*.

Denique, totos Cari et Maronis locos, poetarum Venerum refertissimos, non adspexit oculis nullis Statius, quem sinceriores dabo, Theb. vi. 186.

Non secus ac, primo fraudatum lacte, juven-cum,
Cui trepidæ vires, et solus ab ubere sanguis,
Seu fera, seu duras avexit pastor ad aras:
Nunc vallem spoliata parens, nunc flumina questu,
Nunc *arbusta*, movet; vacuosque interrogat agros:
Tunc piget ire domum, moestoque novissima campo
Exit, et *appositas* impasta avertitur herbæ.

Arbusta: i. e. *frondiferum nemus* Lucretii: vulgo, *armenta*. Similem commutationem modo vidimus ad ver. 343. Edidit etiam, *oppositas*: insulse. Fortassis etiam "*duras pastor*," ut Virgilius; et error sit librariorum de syllabæ productione in cæsura frustra sollicitorum.

Ver. 362. *illa*: sic G. M. optime quidem, ac *γρηφινερατος*, ut nihil supra
"Illa ipsa flumina scilicet, quibus dudum

Oblectare animum, subitamque avortere curam:

Nec vitulorum aliæ species per pabula læta

"consueverat, et usque ad hanc horam
"tantopere delectabatur:" vide nostrum,
ad i. 85. et mox, ver. 389. Reliqui om-
nes libri, *ulla*.—*querunt*: II. *querunt*.

Ibid. *Flumina summis ripis*. Maro,
Æn. xi. 547.

— *summis* Amasenus abundans
Spumabat ripis.

Ver. 363. *avortere curam*. Idem Man-
tuanus, *Æn.* iv. 394.

— *dictis avortere curas*.

Ceterum, pro *subitam*, II. *summam*; in-
feliciter, tam ob *summis*, quod jam sta-
tim præverit, quam ob exquisitiorem u-
sum dictionis *subitam* in hoc versu, quæ
valet utique;—"id curæ, quod *eam su-*
bit." Quum vero hæc interpretatio
latissime pateat, et nonnulla sint nobis in
pharetrâ, hoc vocabulum spectantia, quæ
ceteros Latinitatis studiosos latuisse vide-
antur; me rem viris elegantioribus haud
injuvandum facturum arbitror, si per
quosdam veterum locos, huc admotos, voci
illustrandæ aliquantulum temporis insis-
tam: hinc enim digressi, tyrones propriis
viribus in futurum omnia consimilia qui-
bunt administrare. Primus adsit nobis
Virgilius, *Æn.* vii. 67.

Examen, *subitum* ramo frondente, pendit:

nampe examen, quod ramum *subierat*.
Statius, silv. v. 3. 104.

Exere œmrutos *subito* de pulvere vultus,
Parthenope—:

pulvis utique, qui *desub* exortus, eos ve-
nâ, textique. Ibi lamentabiliter æstuan-
tem Marklandum videas,

Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore.

Interæa, maculam diluamus ex Lampri-
dio, ad Antonin. Heliogab. sect. 25.
"Ebrios amicos plerumque claudebat; et,
"subitâ nocte, et leopardos, et ursos ex-
"armatos, immittebat." Nempe, noc-

te, *ingressâ*. Libri, *subito*. Lucanus, vi.
348. similiter capiendus est:

— *subitæque ruinam*
Sensit aquæ Nereus:

quæ illum *intraverat*. Hinc castigem equi-
dem Rutillii itin. i. 348. ubi editur *subito*:

Parvula subrectis factinus tentoria remis;
Transveras *subitis* culmina contus erat:

nobis scilicet *ingressis*. Celsus, i. 5. "Ne-
"ve, *subitum* ex repentino nubilo, frigus
"dimoveat:" i. e. frigus, ex nubilo *illa-*
tum. Unde intelligas, et facile emendes,
epig. 13. lib. ii. Anthol. Lat. Burmanni:

Sub tanto *subite stupuerunt* pondere classes;

i. e. "classes, quæ *subierunt* tantam mo-
"lem montis." Ibi admodum tumultu-
antes videas viros eruditos. Vulgo dant
etiam, *sonuerunt*. Addamus Florum, iii.
10. 14. "Tantum pavoris incussit, intra
"ripam *subita*, Romana vis." Editur,
subito.—Lucem libet inter tenebras Vale-
rii Flacci extollere, i. 437.

Hinc, numeros phalanx, proles Cyllenis; certus
Æthaldes, *subitis* nervo redeunte, sagittas
Cogere—:

i. e. certus cogere, vel compellere, ad
scopum sagittas, quæ *subeunt* nervum re-
deuntem ad stationem suam, atque inde
sagittas propellentem. Porro, vox *cogere*
complectitur sensum multitudinis; unde
tacite colligitur eum fuisse etiam *gnavis-*
simum sagittarium.

Subiti manes Statii, Theb. vii. 409. sunt
"manes, qui sepulcra deseruerint, ut ter-
"ras *ingrederentur*." In Ovidii fast. ii.
286.

Ipe deus velox discurrere gaudet in altis
Montibus, et *subitas* concitat inde feras;

interpreteris velim, "feras, quæ mon-
"tem *subierint*," vel occuparint: sic etiam
legendum est, *inde* pro *ille*; quod et
Heinsius ante me dudum viderat. Idem
Cytheræ vates, nemini posthabendus,
epist. xii. 98.

365 Derivare queunt animum, curamque levare:

Usque adeo quiddam proprium, notumque requirit.

Præterea, tenere tremulis cum vocibus hædei

Cornigeras norunt matres; agnique petulci

Ipse ego, quæ dederam medicamina, pallida sedi,

Cum vidi *subitos* arma tenere viros:

i. e. qui *exorti* erant—quos terra submiserat: vide nostrum, i. 9. Apuleius, met. ii. sub initio:—"de ipso vero coelo, et jubaris orbe *subito*, venturum oraculum:" i. e. *exorto*—cum surrexisset. Locus iste cruciabiliter habuit Oudendorpium. Grammaticæ sermonis rationes ad Lucanum, i. 517. nemini, ut exputem sane, clariere:

Et, *subitus* rapti munimine cespitis, agger
Præbet securos intra tentoria somnos.

i. e. *exurgens* ope cespitis—exstructus cespite. Emendabo denique, his innixus. Vegetium, iii. 22. "Præterea, levis ar. matura præmittatur ad colles; sub quos *subitus*, tuto revocaretur exercitus:" i. e. colles *subiens*, sub eos se recipiens. Editores nihil viderunt: legitur enim in editis, *subito*. Jam vero reliqua, vel puerulis demetenda, prætereuntes, regredimur in viam, longius evagati; nec tamen, ut speramus, accusationem nimietatis ob hunc excursus ab æquis iudicibus ipsi subituri.

Ver. 364. *pabula læta*. Sic sane Virgilius, geo. iii. 385.

—fuge *pabula læta*:

neque ausim equidem novare aliquid in Lucretio; sed argumenti magis interest, ut hic etiam legatur ad hunc modum:

Nec vitulorum aliæ species per *pabula læta*:

quo magis mirum fit, eam nullo alio vitulorum detineri posse ac mulceri, vel *lata* pascua occupantium: ideoque, uti par est, numerosiorum. Plures codices habent *lata pabula* ad Ovid. amor. iii. 5. 28. Et certum est librariorum, adeo per-vulgatus est ejus usus, hanc phrasem Se-

nec male obtruisse, ad nat. quæst. iii. 27.—"jam nec gramina aut *pabula*, læta aquis, (solum) sustinet:" uti mox ibidem, cap. 28. "Non lædi debent terre, sed abscondi." Vulgo legitur, *pabula læta*.

Ver. 365. *animum*: G. II. Σ. *aliis*; male, opinor: nam velle videtur, evidentiæ gratiæ et pulchræ proportionis, versâ abhinc secundi supra imaginem iteratam dare: et forte an scripturâ antiquiore, breviter exhibitâ, *ato* scilicet, prognata sit hæc varietas.—*curam*: G. II. Σ. *caræ*; non deterius, nisi quod recepta nobis lectio varietate jucundâ structuræ commendata veniat.

Ver. 366. *requirit*: II. *requirunt*; quod, alio quovis codice firmatum, statim admissem: nam nobis ista lectio valde placet; ut etiam effato generali quodam, cum quali scilicet inceperat, tota periodus claudatur.

Ver. 367. *cum*: Macrobius, Sat. vi. 5. *in*; quod videtur doctius, ad Græcum morem, ut sit *cum* ex interpretatione: vide nos ad i. 881. 994. Idem ibidem habet *corniferas*, pro *cornigeras*, in sequente versu.

Ibid. *tremulis vocibus*: fractis utique, et imbellibus, ut recentissime in lucem editorum. Statius, silv. v. 5. 7. de *infantulo*:

Poscentemque novas *tremulis ululatibus* auras,
Inserui vitæ:

i. e. "supplice quasi questu, quâ potuit voce, a me petentem novæ vitæ, in quam ingressus erat, usuram:" quo nihil pulchrius, aut dexterius excogitatum, dici poterat; Marklandi tamen emendatio, in textum etiam recepta, *pulsantem* scilicet, unde omnes loci Veneres prorsus corrumpuntur, doctis pluribus, opinor, semper se probavit. Usque adeo lu-

Balatum pecudes: ita, quod natura reposit, 370
Ad sua quisque, feri decurrunt ubera lactis.
Postremo, quod vis frumentum; non tamen omne,
Quidque suo genere, inter se simile esse videbis,

brica est exercitationis hæc ars critica, quam nos miselli profitemur, et laboribus indefessis agitamus!

Ibid. *hædi*. Nonnulli scribunt, *hædi*. Nos Varroni auscultamus, de ling. Lat. iv. 19. "*Hircus*, quod Sabini *fircus*; et, "quod illeic *fedus*, in Latio rure *hedus*:" (in ambabus nempe dictionibus, ut in aliis pluribus, eandem vim habente Æolico digamma, quam litera aspirata) "quod in urbe, ut in multis, a addito, *hædius*."

Ver. 368. *norunt*: V. ed. *notunt*; sed II. *matres*, repetitâ voce.

Ibid. *agnique petulci*. Virgilius, geo. iv. 10.

————— *oves, hædique petulci*.

Festus, qui utrumque locum laudat, sic interpretatur: "*Petulci* appellantur, qui "protervo impetu et crebro petunt, læ-
"dendi alterius gratiâ."

Ver. 369. *Balatum*: sic P. V. ed. B. M. Ω . et mihi potior lectio visa est, ut sit utrobique exemplum, tam parvulorum matres agnoscunt, quam matrum parvulos; prout nuper juvenec vitulum plorantis; et ordo sit: "Pecudes, i. e. oves, "norunt balatum agni." Cæterum, quamvis dixerit Virgilius, *balantum*, pecudum nempe, *gregem*, mihi non satis placet, quamvis bene Latinum sit, *balantum pecudes*. Reliqui autem codices *Balantum* exhibent.—*pecudes*: P. V. ed. B. *pecudis*, non male; et dubitari potest, an scribarum de syllabæ brevis productione sollicitudo receptum *pecudes* non importaverit.

Ibid. *Balatum agni*. Maro, *Æn.* ix. 61.

————— tui sub matribus, agni
Balatum exercent.

Addam Calpurnium, ecl. ii. 68.

Mille sub uberibus *balantes* pascimus *agnos*.

Ibid. *reposit*, pro simplice *poscit*, adhibetur; de quâ re consulas Ruhnkenium, ad Rutil. Lup. i. 10. p. 37.

Vol. I.

Ver. 370. *feri*. Sic lego, pro vulgato *ferre*: sic etiam vetus editio, Venetiis impressa. Manilius, i. 368.

Cujus ab uberibus magnum ille ascendit Olympum,
Lacte ferro crescens ad fulmina, vinque tonandi.

BENTLEYUS.

Ut *feri* cum *lactis* utique jungatur. Sed Pii rationes in Bononiensi, qui legit etiam *feri*, magis probro, illustrantis a Virg. *Æn.* vii. 489.

Pectebatque *ferum*, puroque in fonte lavabat: de cervo miti, et manibus herilibus assueto: ubi Servium inspicias. Sic etiam alii bene multi. Sit igitur *ro feri* nobis in nominandi casu numeri pluralis: ut legitur etiam in V. ed. B.

Ibid. *lactis*. Heinsius, in advers. p. 83. elegantissime proponit, *lactens*: sed mutationem absterret ipse noster, ad i. 886. quo redeas.

Ver. 371. Hic argumentum suum potèta noster penitus persequitur, ab animalibus descendens ad inanimatas res.—Cæterum, pro *frumentum*, II. dat *frusmentum*. Et, quod structuram sermonis spectat, vel repetas licet voces *sumere perge*, a ver. 347. aut nominativus esse pendens potest, ut nuper, ver. 342.

Ver. 372. *Quidque*: P. Vind. II. Ω . *Quodque*. in post suo vulgares editiones inserunt, sed abest P. V. ed. Δ . II. Σ . Ω . et reliquis etiam plerisque, si non omnibus, abesse suspicamur. Et *se* insuper V. ed. non agnoscit.

Ibid. *Quidque*: ex duobus scilicet eodem genere frumenti *granis*. Quintilianus, instt. vii. 4. fin.—"et, cum duo fu-
"res pecuniam abstulerunt, separatim
"quadruplum *quisque*, an duplum, de-
"beat?" Quâ de re lectionem *quodque*
levioribus auctoritatibus se suffulcentem
editores anteposuerint, totus ignoro.

Quin intercurrat quædam distantia formis:

Concharumque genus parili ratione videmus

375 Pingere telluris gremium, quâ mollibus undis

Litoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.

Quâ re etiam atque etiam simili ratione necesse est,

Naturâ quoniam constant, neque facta manu sunt

Ver. 373. *Quin*: P. V. ed. II. Σ. *Quando*; M. O. Δ. *Quid*. Bentleius insuper, ut amicus Havercampi quidam, proponit legendum, *intercurrant*; in animo habentes similem structuram supra, ver. 334. Sed oratio his varietatibus locutionum jucundissime conspergitur: neque saltem id pretii est mutationis, quod neglectam omnium librorum vetustorum, omne genus, fidem quit redimere.

Ibid. *intercurrat distantia formis*. Pari cum regimine M. Tullius, Tusc. disp. ii. 14. "Ergo his laboriosis *exercitationibus* et dolor *intercurrit* nonnumquam." Plinius etiam, nat. hist. xxxvii. 8. "Ad hoc quibusdam *intercurrit umbra*—."

Ver. 374. *Pingere*: II. *Pinguior*.—*gremium*: V. ed. *gremum*.

Ibid. *Pingere telluris gremium Concharum genus*. Auctor Ciris, ad ver. 103. non ignobilis, hos versus calamo feliciter æmulo præstrinxit:

Actæos inter collis, et candida Thesei
Purpureis late ridentia litora conchis.

Quam vero infauste Friesemannus ibi *radiantia*, pro *ridentia*, rescribere volebat, te docebunt nobis mox dicenda ad ver. 501. Illa vox tritior est in hoc usu, et minus poetice colorata. Nos vicissim proposituri videmur aliquid rectius excogitatum, atque laud dubiam scriptoris ipsius manum:

Purpureis late ridentia litora conchis.

De quâ permutatione plus semel alibi. Suas venustates ex Lucretio apertissime etiam Ovidius hausit, ad amor. ii. 11. 13.

Nec medius tennes *conchas*, pictosque lapillos,
Pontus habet: *bibuli* litoris illa mora est.

In suavissimo disticho diversitas ea lectionis, *varios* scilicet, glossam sapit genu-

inæ *pictos*: vide nos ad ver. 344. hujusce libri. Adsit Propertius, i. 2. 13.

Litora nativos per se dent *picta* lapillos.

Pulcherrime Claudianus, in Rufin. i. fin.

— pentumque per omnem
Ridebunt virides gemmis nascentibus *algæ*.

Neque oculis nullis adspexit nostrum auctor epigrammatis 63. in lib. iii. Anthol. Lat. Burm.

Ecce inter virides jactatur Misyus algæ,

Et rauco trahitur lubrica *concha* sinus.

Ecce, recurrentes quæ vernat fluctus *arenas*,
Discolor adtritâ calculus exit humo.

Denique, quum *gremium*, ut veteres grammatici vere videntur exposuisse, sit *expansum vestis receptaculum*, suaviter Lucretius alludit ad *picturata vestimenta*, de quibus nos nonnulla protulimus nuper, in ver. 35.

Ibid. *gremium telluris*. Virgilius, *Æn.* iii. 509.

Sternimur optatæ *gremio telluris*, ad undam.

Ibid. *mollibus undis*: i. e. ob vicinitatem terræ sensim mitescentibus, et se levius litori affringentibus. Locum expressit idem Maro, ad *Æn.* ix. fin.

— ille suo cum gurgite *flavo*

Adcepit venientem, ac *mollibus* extulit *undis*.

"Cum gurgite" autem pro "*in gurgite*:" vide ad ver. 147. *Mollitiam maris* Aurelius Victor nominat, de vir. illust. xxii. 3. ubi largâ manu conferunt interpretes rem illustrantia.

Ver. 376. *bibulam*: II. *bibulam*.—*pavit*: P. *lavit*, ut Nonius etiam, in *Lavit*; infeliciter: vocem nempe exquisitiorem ac rariorem pervulgatior ejecit: vide ad ver. 193. Hinc identidem dubitare soleo, an librarii hoc facinus in se admiserint ad Papinii Theb. vi. 401.

Unius ad certam formam primordia rerum,
380 Dissimili inter se quadam volitare figurâ.

Perfacile est animi ratione exsolvere nobis,
Quâ re fulmineus multo penetratior ignis,
Quam noster, fluat, e tedis terrestribus ortus.
Dicere enim possis cœlestem fulminis ignem,

Stare adeo miserum est: pereant vestigia mille
Ante fugam, absentemque ferit gravis ungula
campum.

De velocibus equis in stadio concertaturis,
phrasim *gravis ungula* vix satis accommoda
videtur. Cogitabam, an sic rescribi de-
beat, atque alias pluribus asserui:

— absentemque *levis pavus* ungula campum.

Ibid. *bibulam arenam*. Virgilius, geo.
i. 114.

Conlectum humorem *bibulâ* deducit *arend*.

Ibid. *pavit*: i. e. sternit; a Græco
παύω, interposito digamma. Plinium ex-
scribam, et, ni fallor, emendatiorem dabo,
nat. hist. ix. 12.—“*eaque, defossa extra
“ aquas et cooperta terrâ, adpavitâ pec-
“ tore et complanatâ, incubant noctibus.*”
Vulgo legitur, *ac pavita*. Vocem adhi-
buere etiam Cato, de re rust. xviii. 7.
Cicero, de divin. ii. 34. Plinius alibi;
cum Varrone, de re rust. i. 51. *Expavi-
tus*, pro *expavidus*, critici probabiliter re-
stituunt Gellio, ad i. 8. fin. ubi nonnulla,
hanc rem attingentia, Gronovius admis-
cuit. Hac autem occasione viam tritam
Virgilius tenere voluit, nec magistrum
suum comitari, ad ecl. ix. 43.

—— insani feriant, sine, *fiora fluctus*.

Ver. 378. *constant*: Δ. *constat*: sed
dubito, an sic noster reliquerit ultimam
re *Natura* syllabam ita productam in hac
saltem cæsura versûs.

Ver. 380. *quadam*. Ita ex conjecturâ
edendum esse judicavi; vel libris omni-
bus, quotquot sunt, reclamantibus, vice
vulgati *quædam*. Non aliud sinet loci
scopus, et mens certissima scriptoris.
Quasi dixerat: “Haud dubitandum,

“quadam esse figuræ differentiam in
“primordiis, utcunque minutam et sub-
“tilem: ut grana parvissima frumenti,
“perfunctorie spectanti, consimilia viden-
“tur; sed, intentius considerata, nonni-
“hil discrepantiæ in formis produunt.”

Ibid. *volitare*. Scriptor, solutus metris,
dixisset *esse*, vel *constare*, simpliciter; sed
omnia, lepidum ingenium sic profert orna-
tiora. Simile specimen comis artificii
Virgilius exhibuit, ad ecl. i. 77.

Non ego vos posthac, viridi projectus in antro,
Dumosa pendere procul de rupe videbo.

Hinc picturis vividissimis, atque veram
Naturæ speciem referentibus, floridior
poësis enitescit. Vide mox, ad ver. 490.

Ver. 381. Π. ut vulgatæ editiones, ha-
bet *jam post est*; et omittit *nobis*.

Ibid. Forte legendum:

Perfacile est animi ratione exsolvere *nodos*.

BENTLEIUS.

Ingeniosum habemus et perelegantem lu-
sum. Phrasim alibi Lucretius adhibuit
sane; sed hic loci minus patient, ut mea
fert sententia, nasuti iudices tulissent.

Ver. 382. *fulmineus*: V. ed. *fulmineis*;
L. M. *flumineus*; de quâ commutatione,
videas i. 292.—*penetratior*: P. Vind. B.
O. Δ. Π. Ω. *penetratilius*; non male: V.
ed. *penetrabilius*.—*ignis*: G. *igne*.

Ibid. *penetratior ignis*; ut *penetralem
ignem*, i. 536. et *penetrabile frigus*, ibid.
ver. 495. Ovidius, met. xiii. 857.

—— cœlum sperno, et *penetrabile fulmen*.

Ver. 383. Punctis aliter dispositis dedi
operam declarare, verbum *fluat* ad voces
ignis fulmineus etiam referri debere; quæ
venustas interpretes latuit: vide locum

385 Subtilem magis, e parvis conetare figuris;

Atque ideo transire foramina, quas nequit ignis

Noster hic, e lignis ortus, tedâque creatus.

Præterea, lumen per cornum transit; at imber

Respuitur. Quâ re? nisi luminis illa minora

Callimachi, supra ad ver. 147. laudatum. Hinc est etiam, quod Bentleius nullo modo auscultandus sit, dum nitide locutioni nebulam pergit spargere, rescribendo *fiat*, pro *fiat*. Plura mox conferemus ad iv. 303. Has autem mihi sermonis vanitatem contemplanti, Diva Critice emendationem Lucani non indignata est innuere, quæ fortasse lepidis hominibus nullam controversiam excitabit; quum unice sit grandiloqui spiritui potius digna. Locus, quem volumus, existat in Phœn. i. 657.

At ævum radice Memorem, Phœbe, leonem
Nunc premere, toto *fluere* lacunda mundo,
Succensusque suis *stagnant* curibus æther.

Volgo, *flagrant*: sed in versu proximo veniente legitur etiam *flagrante*; et, post *fluere*, cadit recepta vox, frigetque. Similem scriptorum librariorum aberrationem ad Silium, i. 196. dudum detexeram; sed eam verissimam emendationem, me nescio, Heinaius præcepserat:

Ætolos late consterni milite campos,
Idæoque lacus *stagnantes* sanguine cerno.

Ibi etiam codices dant *flagrantes*.

Ibid. *ortus ignis*. Oratione non disparrili Julius Obsequens, cap. 73. "Ad forum Esii, bovem *flamma*, ex ipsius ore *nata*, non læsit."—Cæterum, pro *tedis*, II. *terris*; et, vice *re e*, V. ed. *et*.

Ver. 384. *enim*: P. *jam*; unde fortassis, nam: Δ. *tū*; i. e. *tum*; et *tu* non improbasset: V. ed. *eum*; si voluerit *eum*, veram esse lectionem pene inducor ut existimem.

Ver. 385. *e. P. II. et*; nec displicet; M. *ac*. Ægre dixeris, utra sit dictio *e*, vel *et*, preferenda; nec tanti res est, ut in eâ multum temporis teramus: vulgato tamen favet iv. 899.

—————ventus autem corpore tenet.

Porro, vice *figuris*, mandose V. ed. *figura*.

Ver. 387. *hic*: abest Vind. V. ed. O. II. X. Legit Δ. *qui*—*e*: II. X. *de*; quod æque bonum videtur, omnino *hic*.

Ver. 388. *cornum*: P. Vind. V. ed. B. G. O. Δ. II. X. O. *cornu*; sed ita etiam more antiquorum Ovidium, met. II. 874.

—————dextrâ cornum tenet:

ubi videtur Heinaium. Vocem usurpare quoque, præter Plinium, rei rustice scriptores.—*et*: V. ed. *ac*; II. *et*.

Ibid. *lumen per cornum transit*. Plinius, nat. hist. xi. 16. de *apibus* loquens: "Spectatum hoc Romæ consularis *caput*—*dum suburbano*; siveis *cornu latens*—*translucido factis*."

Ver. 389. *Quâ re? nisi*.—Hanc ellipticam dicendi formam ita recte supplens: "Quâ *de re? Nullâ de re, nisi*—" Porro, pro *nisi*, II. habet *nil*; male admodum.

Ver. 390. *quibus*: Δ. *quis*.—*liquor almus*: Δ. *liquora almus*; V. ed. *liquor alinus*; L. M. *liquor alimus*; II. X. *liquora limus*; volentes, opinor, *liquor almus*, ut alibi *arbor*, *colos*, et similia, antiquo more: sed hoc temporis perperam, metro repugnante.—Cæterum, glossam, quam protulit ex quodam codice Havercampus, *sine limo* utique, me manu duxit ad sincerissimam scripturam loci; quam tamen, invitis membranæ, mihi religio fuit in contextu reponere. Nempe ac Lucretius verum exaratum dedit:

—quam de quibus est liquor *albus* aquarum.

Almus sane suo tempore locum aptissimum per me teneat, sed alienum est jam nunc; nostram vero conjecturam opportunissima tempestivitas commendat.

390 Corpora sunt, quam de quibus est liquor *almus* aquarum.

Et, quam vis subito, per colum vina videmus

Perfluere; at contra tardum contatur olivom:

Aut, quia nimirum maioribus est elementis,

Aut magis hamatis inter se, perque plicatis;

"Aqua, utcumque sit lucida et perspicua, ideoque tenuissimis corpusculis constans, particulis lucis tamen subtilitate cedat, necesse est; his quidem cornu transcurrentibus, illis autem repulsum passis." Nihil desiderem undequeque clarius et commodius. Ita Græci passim loquuntur: atqui sit instar omnium testis Callimachus, hymn. Jov. 19.

Αἰὼν ἀλλ' ἢ περ μαγνὸς ὕψος, ὅθ' Ἐρυμανθός,
ΔΕΥΚΟΤΑΤΟΣ ποταμῶν.

Albus autem, pro *clarus*, *splendidus*: vide iv. 212. Horat. od. iiii. 13. 1. Noë, Silv. Crit. v. p. 77. et seqq. abunde probavimus. Nuper, ad i. 350. idem, "*humor liquidus* aquarum," audiebat; parili significatu. "*Liquidum, λευγὴς*:" teste glossario vetusto. Ad hanc normam emendandus Claudianus est, de rapt. Pros. ii. 114.

Haud procul inde lacus, Pergum dixere Sicani,
Fanditur; et, nemorum frondoso margine cinctus,
Vicinis *albescit* aequa.

Locum integrum perlegas. Vulgo, *pallescit*: varia autem lectio, *clarescit* nempe, nostræ restitutionis pro interpretamento, a quodam glossatore, haberi debet. Suspicio etiam in mendâ cubare *et vicinis*. Eandem medicinam Ovidius non respuit, ad fast. ii. 166.

———— densâ niger illic lucus;
In medio gelidæ fons erat *albus* aquæ.

Agnoscis, opinor, lepores Nasonianos in oppositione istâ; *niger lucus*, et *albus fons*. Codices, *altus*; unus autem, *aptus*. Idem, met. v. 385. ubi fluctuant membra inter *altæ*, et *altus*, ad locum parallelum Claudiani castigandus est:

Haud procul Hennæis lacus est a mœnibus,
albæ,
Nominè Pergæ, *aquæ*.

Confer ibid. iiii. 407. Hanc vocem procul omni dubio verissime redonabimus epig. 106. lib. v. Anthol. Lat. Burm.

Unda quæta refert *albo* de gurgite formas;
Ac, veluti speculum, nitido *splendore* coruscat.

Vulgatur, *alto*: sed ibi passim habes in peribus poematibus, unda *liquida*, *pura*, *illimis*, *mundissima*, et *purissimus humor aquarum*, ad phrasim Lucretianam quam proxima. Porro, de confusis *altus* et *albus*, notata ad ver. 147. superius inspicias. Dum vero in hoc sum, locus exstat, diversæ quamvis rationis, ubi eundem errorem librarii, ni fallor, erravere, in Silio, Pun. vi. 132.

Donec Dis Italæ visum est exstinguere lumen
Gentis; in egregio cuius sibi pectore sedem
Ceperat *alba* Fides.

Libri, *alma*. Horatius, od. i. 35, 21.

Te Spes, et *albo* rara *Fides* colit
Velata panno.

Eundem conferas ad sat. i. 5. 41. Hæc autem si vera sit emendatio, multis aliis aliorum locis corrigendis portam pandet; quod satis sit admonuisse: nos enim huic rei diutius non immorabimur, quam donec contrariam mendam ex Q. Ciceronis versibus, ad ver. 361. nuper laudatis, et exstantibus etiam in Anthol. Lat. Burm. v. 41. eluerimus:

Quam sequitur, *nebulis* rosans, liquor *almus*
Aquatil.

In vulgatis, *nebulas*, et *altus*: sed hem! desino.

Ver. 391. *colum*: G. V. ed. B. L. M. *collum*; quasi scilicet rariora omnia tritis commutare librarii scriptores inter se conjuravissent.

Ver. 392. *at*: Π. *ac*.—*contatur*: sic *αρχαῖναι* sola editio Veronensis; quam

- 395 Atque ideo fit, ut ei non tam diducta repente
Inter se possint primordia singula quaeque
Singula per quousque foramina permanare.
Huc adcedit, ut ei mellis lactisque liquores,
Jocundo sensu linguae, tractentur in ore;
400 At contra tetra absinthii natura serique
Centaurii sedo pertorquent ora sapore;
Ut facile adgnoscas e levibus atque rotundis

sequendam habuimus.—*olivum*: V. ed. *olivum*.

Heringe, vir exquisitus doctus, atque idem admodum ingeniosus, ad p. 169. observationum ejus, legendum proponit cunctanter: i. e. "subito vina perfurunt; olivum, "cunctanter." Facilis est et veri similis haec emendatio, nec tamen sine libris e-quidem vulgatum ejecerim.

Ver. 398. *est*: II. *est*. Et in V. ed. B. sedes hujusce verba, ac sequentia, invicem mutantur.

Ver. 394. *plicatis*: V. ed. *plicatis*, o-missis vocalibus *perque*.

Ver. 395. *tam*: abest V. ed.—*diducta*: P. V. ed. *Ω. deducta*: sed, me iudice, longe melius est in hoc loco *diducta*, me-diae vocis ad potestatem, *se distrahentia*, vel *separantia*; quam *deducta* scilicet, *se detrahentia*, i. e. descendentia per colum.

Ver. 396. *possint*: Δ. Σ. Ω. *possit*; ut haec sit verborum constructio: "Atque "ideo fit, uti olivum non possit *parva* "singula primordia permanare per sin-gula foramina."

Ver. 397. *permanare*: M. II. *perma-nere*; ad obviam solitamque permutationem.

Ver. 398. *Huc*: II. *Nunc*; quae facil-lima est aberratio, ob brevem scripturam et similitudinem majorum literarum *H* et *N*.—*adcedit*: Π. *accidit*.—*liquores*: Δ. Π. *liquoris*.

Ibid. *lactis liquores*: ut Justinus, xxiii.

1. 9. "Cibus his praeda venatica; potus "aut *lactis*, aut fontium, *liquor* erat."

Ver. 399. *tractentur in ore*. Juvencus, evang. hist. iv. 661.

Permixtum fuit vinum, dant pocula Christus;
Iste sed, in summo gustu tractato, recusat.

Ver. 400. *absinthii*: V. ed. *absinthii*; II. *absinthii*; et ferri etiam, pro *feri*.

Ver. 401. *pertorquent ora*. Hinc iam ad geo. II. 247. Virgilius haecit:

At apor indicium facit manifestum, et ore
Tristitia tantum sensu torquetur amari:

de quo loco dictorum olim ibidem nos non posuit, tunc temporis ignarus em-dem interpungendi viam Reiskie pias inivit. Hinc autem certissima Artemi-dori emendatio sponte subnascentur, ad oneiroc. I. cap. 68. *ὄφρα δὲ αἶμα λυγρὸν, τραχυναι σφαιρὰς ἔπος τοῦ αἵματος, δὲ τοῦ τοῦ ΣΤΟΜΑΤΟΣ εὐρυπρόθυμα*. Et hoc utique, quod *amara consilia* hinc proveniant, se-cundum apostolum, ad Rom. iii. 14. *ὁ τοῦ ΣΤΟΜΑτος αἵμας καὶ ΠΙΚΡΙΑΣ γάρου*. Editi habent, *σφαίρας*.

Ver. 402. *adgnoscas*: V. ed. *agnoscas*.—*levibus*: O. Δ. *lenibus*; ut codices solent turbare: vide Bentleium ad Hor. art. poet. 26. In versu sequente, II. *possint*.

Ver. 404. *quae amara*. Pariter Vir-gilius, ecl. viii. 106.

Credimus? an, qui amant, ipsi sibi somnia fin-gunt?

Ut videantur *ae* et *i* elisionem pati, et *tra* *qu'* *a*, an *qu'* *a*, dactyli restare. Progre-dere ad ver. 617.

Ibid. *aspera*. Idem, in geo. iv. 277.

Asper in ore *sapor*.

Ver. 405. *hamatis*: Δ. II. *amatis*.—*teneri*: Ω. *tuari*.

Ver. 406. *Propterea*: V. ed. *Propterea*.

Esse ea, quæ sensus jocunde tangere possunt:

At contra, quæ amara, atque aspera, quomque videntur,

405 Hæc magis hamatis inter se nexa teneri;

Proptereaque solere vias rescindere nostris

Sensibus, introituque suo perrumpere corpus.

Omnia postremo bona sensibus, et mala tactu,

Dissimili inter se pugnant perfecta figurâ:

410 Ne tu forte putes, serræ stridentis acerbum

—*solere*: II. *solare*; et omittit insuper *que*: unde nobis dubitatio suborta est, quam cum lectore communicatam volumus; num rariorem dictionem atque vestustiore importunitas scribarum indocutorum Lucretio expulerit; quem sic reformes:

Propterea, *solitare* vias rescindere nostris
Sensibus—

A. Gellius, vii. 1. "Id etiam dicere haud piget, quod iidem illi, quos supra nominavi, literis mandaverint; Scipionem hunc Africanum *solitavisse* noctis extremo, prius quam diluculari, in Capitolium ventitare—" Sic glossator vetus: "*Solito, usua*."

Ibid. *vias rescindere*: i. e. *secundo aperire*. Hinc Virgilium probe interpretaris, ad geo. i. 280.

Et conjuratos coctum *rescindere* fratres:

ut repetitur ad Æn. vi. 583. i. e. *penetrare*—vi scindere—perrumpere—ingredi. Sic prior Homerus, Od. A. 315. de eodem eorundem gigantum facinore:

— *is' avaros AMBATON un*.

Falluntur æque, si quid valeam discernere, et Servius et Heynius ad locum. Glossarium vetus: "*Rescindo, avarχίζω*:" i. e. *divido*. Idem Maro, Æn. ix. 524. "*Rescindit vallum*:" sed ii. 234.

Dividimus muros, et moenia *pendimus* urbis: i. e. *diffidimus*, ut nonnulli male legunt; *avarχίζω*. Sic etiam ad geo. iii. 453. "*rescindere* ulceris os," potest "*aperire*" ac *penetrare* ferro: neque aliter capias "*rescindant* latebram teli," ad Æn.

xii. 390. Et Heinsii notam consulas ad Ovid. trist. iii. 11. 63.

Ver. 408. *mala tactu*: II. *male tactui*.

Ibid. *bona sensibus*: ut Virgilius, geo. ii. 447. eodem regimine rariore usus est:

At myrtus validis hastilibus et bona bello
Cornus.

Addas licet huic exemplo Statium, Achill. ii. 50.

— tecum, *liro bonus*, adit Agyrtæ.

Ibid. *bona sensibus, et mala tactu*: i. e. *bona sensibus, et mala sensibus*: nam locutioni mutatae, *tactu* nempe, solus amor varietatis, et versûs necessitas, ortum dedit. Ita enim noster de singulis sensibus loqui solet; *aurcis* tangere, i. 644. *gustum* tangere, iv. 225. *nareis* tangere, ibid. ver. 678. et *oculos* tangere, mox ver. 815. adeo ut in errore sit Faber, dum inter *sensibus* et *tactu* distinctionem comminisci vult. Bene interpres: "Denique, quæ grata sunt et jucunda sensui, quæ ingrata et injucunda."

Ibid. *mala tactu*. Idem ille Mantuanus, geo. iii. 416. hæc quoque mutuatus est:

— *mala tactu*
Vipera delituit:

quam phrasim, quum vox *tactu* utrobique spectet, Servius verissime videtur interpretatus: "Quæ et tacta nocet, et est perniciose, dum tangit."

Ver. 410. *Ne*: II. *Neu*; et, pro *serræ*, dat *ferri*.

Ibid. *serræ stridentis acerbum* Horrorem. Idem prorsus voluit indefessus secutor nostri diversâ dictione declarare, ad geo. i. 145.

Horrorem constare elementis levibus aequa,
Ac Musae meae, per chordas organice quae
Mobilibus digitis expergefacta figurant:

Neu simili penetrare putes primordia formæ

415 In nareis hominum, quom tetra cadavera torrent,

Tum ferri rigor, atque arguta lamina serræ:

i. e. procul dubio, *stridula*, *raucisena*: unde saepe cogitavi, librariorum scriptores, de quantitate syllabarum, ut sit, inacite sollicitos, et potissimum in hac causâ, corruptissime Maronem eundem ad ecl. ix. 36. ubi sic scripserat nitidissimus poëta:

Nam neque adhuc Vario videor, nec dicere
Cinna

Digna, sed *argutus* inter strepere *anser* clocos.

Certe non aliter Martialis, iii. 58. 14.

Argutus anser, gemmeique pavones.

Ibid. *stridentis acerbum Horrorem*.
Rurus Maro, geo. iii. 149.

Asper, acerbe sonans:

et ille iterum, ad Æn. vi. 288.

————— ac bellus Lerus,
Horrendum strident.

Ver. 411. *Horrorem*: Π. *Honorem*. —
levibus: O. Δ. *lenibus*; quam confusio-
nem nuper vidimus ad ver. 402.

Ver. 412. *organice quæ*: V. ed. *or-
ganicaque*; Δ. *organi quæ*.

Ver. 413. *Mobilibus*: sic soli Vind. X. et nonnulli apud Pium in notis: reliqui omnes, *Nobilibus*; ad solitam in his vocabulis scribarum aberrationem. Contrarium vitium apud Avienum, orb. desc. 325. deprehendo, in exemplari saltem meo Maittaireano:

Protentus hinc Garamas late confinis tendit;
Trux Garamas, pedibus pernix, et arundinis usu
Nobilis.

Vulgo, *Mobilis*. De hac autem permutatione, videas interpretes ad Rutil. itin. i. 222. et in primis Drakenborchium, ad Liv. x. 20. 8.

Ibid. *Mobilibus*: i. e. levissimâ soler-
tiâ chordas pervolitantibus. Vegetius,

art. vet. li. 13. 3. — "tenta solenter; et
"mobili manu, vel forficibus, exstant."
Ceterum, vice *figurant*, X. *figurat*. In-
terea, lector observet, quam sint hujusce
variae locutiones felicitatâ ingenii soler-
tiâ ad præsectum unguem elaborata. Vix
minus eleganter etiam Maximianus, eleg.
v. 17.

Dacta loqui digitis, et carmina fingere dacta,
Et responsorum sollicitare lyram.

Ibid. *expergefacta*. Haud incommode
committi potest Callimachus, hymn. Del.
312.

Περνα, οὐ καὶ βαρὺν, ΚΙΤΙΡΟΜΕΝΟΥ ΚΙ-
ΘΑΡΙΜΟΥ,

Καὶ κατὰ ἀρχαίαν ἤθη δ' ἐξέτατο Θερμα.

Populo vero, Græcoque, nostratibus hæc
elegantiam arreptam esse, nos alibi in suis
locis observavimus.

Ver. 414. *penetrare*: V. ed. Π. *pene-
trale*. — *putes*. Π. *putent*.

Ibid. *penetrare in nareis*. Sic de *edo-
ribus* Claudianus, idyll. i. 98.

Et, Pelusiacas productus ad usque paludes,
Indus odor *penetrat nares*.

Ibi malim equidem *perductus*, ut in mul-
tis aliis veterum locis, ubi alteram vocem
editoribus visum est retinuisse. Arnobi-
us, lib. vii. p. 233. "Accipiunt auras, et
"remittunt; ut *penetrare* illos possint ut-
"dorum differentium qualitates."

Ver. 415. *tetra torrent*: V. ed. *terra
corrent*.

Ibid. Mecum dubitare soleo, an edi-
tores recte capiant ad mentem scriptoris
vocem *torrent*, pro *cremant*, in pyris scili-
cet. Voluit fortasse noster elegantius
exprimere vim dictionis Græcæ, satis usi-
tata, *καὶ πυρὸς φέρονται*: i. e. "cum cadavera
"æstuant putrescentia." Virgilius, geo.
iv. 308.

Et quom scena croco Cilici perfusa recens est,
 Araque Panchæos exhalat propter odores:
 Neve bonos rerum simili constare colores
 Semine constituas, oculos quei pascere possunt,
 420 Et quei compungunt aciem, lacrumareque cogunt,

Interes, teneris tepefactus in oculis, humor
æstuat:

quo tempore fit odor longe teterrimus.
 Hinc saltem doctus Prudentii locus recte
 accipiendus est, cujus vera proprietas non
 perspecta fuit editoribus, catem. iv. 22.
 ubi par verbum neutre adhibetur:

Tetrum flagrat enim vapore crasso
Horror conscius, æstuate culpâ.

Conferas mox dicenda, ad ver. 927. Haud
 aliam ob causam Statium castigare non
 reformidem, ad Theb. xii. 249.

————— egena sepulcri
 Busta jacere reor: grave comminus *æstuat* aër
Torridus, et magnæ redeunt per inane volucres.

Vulgo, *Sordidus*. Propertius, ii. 21. 5.

Venit enim tempus, quo *torridus æstuat* aër.

Et similiter eodem verbo usus est intransi-
 tive Columella, i. 4. 10.—“neque de-
 “*pressus hyeme pruinis torpet, aut torret*
“æstate vaporibus—:” ubi recte Gesne-
 rus.

Ver. 416. *Cilici*: Π. *simili*; ut ubique
 scilicet sua sors infelix nomina propria
 persequatur, in quæ capitale odium in-
 docta scribarum gens amat exercere: vide
 supra, ad ver. 359.

Ibid. *Et*: fortasse *Ac* scribendum est;
 nec minus ad ver. 420. uti ad hunc lo-
 cum Benteius etiam putabat. Sed malim
 receptis adherere.

Ibid. *scena croco perfusa*. Similem
 metaphoram, sed feliciore cum acumine
 periclitatam, mox illustrabimus ad ver.
 637. Sallustius in fragm. hist. lib. ii.—
 “simul croco sparsa humus;” quæ vox
 eodem referenda est: sed opportunior
 obveniet Spartianus, Adrian. cap. xix.
 quem laudat Curtius: “Balsama, et cro-
 “cum, per gradus theatri *fluere* jussit.”

Ibid. *croco Cilici*. Appositus est pul-
 cher locus in Culice Maronis, si Maronis,
 ver. 400.

————— Heic et acanthus,
 Et rosa purpureo crescit *pudivunda* colore:
 Et violæ genus omne heic est, et *Spartica* myr-
 tus,
 Atque hyacinthus; et heic *Cilici crocus* editus
astro:

quæ longe elegantissima est horumce ver-
 suum scriptura. Lævius, apud Gellium,
 xix. 7. *rubentem* auroram appellavit *pudori-
 colorum*: et alii similiter sunt locuti.
 Columella, x. 102. suavisime:

Tum quæ pallet humi, quæ *frondes* purpurat
 auro,
 Ponatur viola, et nimium *rosa plena pudoris*.

Ita legitur longe venustius, ut egomet
 sponte correxeram. Vulgo, *frondens*.

Ibid. *perfusa recens*. Hoc quoque
 Maro, geo. iii. 156. ubi aliud exemplum
 Servius adduxit:

Sole recens orto.

Ver. 417. *Ara Panchæos exhalat odores*.
 Bis fortasse locum hunc Virgilius respex-
 erit, geo. iv. 379.

————— *Panchæis* adolescent *rub* turibus *aræ*:
 quas tamen lectiones pluribus de causis
 valde suspectas habeo. An dederit?

————— *Panchæis* *adolent* *rub* *turibus* *aræ*:
 confer Plant. Cas. ii. 3. 19. Iterum, *Æn*.
 i. 417.

————— ubi templum illi, centumque Sabæo
 Ture calent *aræ*, sertisque recentibus *halant*.

Ver. 418. *bonos colores*: i. e. pulchros
 —*letos*—hilarēs—jucundos. Hinc ex-
 pisceris genuinam lectionem Senecæ, ad
 Herc. fur. 814.

Post quam est ad oras Tænari ventum, et *nilor*
 Percussit oculos *luci* *ignota* *bonus*,
 Resumit animos *vincit*us.

Aut fedâ specie tetrei, turpesque, videntur.

Omnis enim, sensus quæ mulcet quomque videntum,

Haud sine principali aliquo levore creata est:

At contra, quæquomque molesta atque aspera constat,

425 Non aliquo sine materis squalore reperta est.

Sunt etiam, quæ jam nec lævia jure putantur

Libri MSS. dant bonæ, et bonæ; male u. trunquæ.

Ver. 419. *possunt.* In hoc loco rursus habet codex II.

Ver. 420. *compungunt:* II. *compungunt*, antiquæ; X. autem *compugunt*.

Ibid. compungunt aciem. Haud alius est Prudentius, *perist.* x. 280.

Venerare aciem cepe, mordax alium.

Ibid. lacrimare cagunt. Lucilius apud Nonium, III. 67. in voce *Cepe*:

Stille cepe simul, lacrimasque ordine tellæ:

laudatus Harduino ad Plin. nat. hist. xix.

32. "Omnibus cepis etiam odor lacrymo-
"sus." Horatius, sat. i. 5. 80.

———— *lacrymose non sine fume:*

cujus incommodi, lippitudine laborantem, homuncionem recordatum esse minime mireris.

Ver. 421. *tetri:* M. *fedi;* O. *Ω. qui olidi;* X. *solidi;* Vind. *soli;* II. *celi;* V. ed. *celi;* unde putem Lucretium scripsisse:

Aut fedâ specie cani, turpesque, videntur.

Lectionem hanc percommode Virgilius illustrabit, ad geo. iv. 49.

Aut ubi odor cani grævis.

Et mox ibidem, ver. 96.

———— alix *turpes* horrent, ceu pulvere ab alto
Quum venit, et terram sicco spuit ore, viator.

Confer statim venientem ver. 425. Voces autem *tetri turpesque* omnino in Δ. non parent.

Ver. 422. *sensus:* G. *species;* non male, nisi et aliam mutationem hæc lectio posceret, ad hunc fere morem:

Omnis enim *species*, quæ mulcet quomque videntur—

Nos minore vi rem confecturus.—*que:* Vind. *qui*—*cumque:* II. *causæ*, ut editiones communes quoque.—*videntur:* P. II. *juvatque;* Vind. V. ed. B. G. L. M. Δ. X. *Ω. videntur;* unde nos, per unam literulæ mutationem, recte vericulum videntur nobilissimæ constitutionis; nec tentamen nostrum, prout auguramur, lepidi lectores temeritatis postularebant. O. *videnda.*

Ibid. Omnis: vel res, ver. 418. vel *species*, ver. 421. Illud ego quidem melius.

Ver. 423. *Haud:* G. V. ed. O. *Aut—principalis:* V. ed. Δ. II. *Ω. principalis.*—*aliquo:* Δ. *alio.*—*levore:* Vind. V. ed. B. L. M. O. Δ. X. *leviore;* II. *livore.*

Ibid. principali levore: i. e. primigenio levore, principia ejus attingente atque afficiente; cum levâ elementorum constitutione.

Ver. 424. *At:* Vind. V. ed. L. M. Δ. II. X. *Aut—constat:* *Ω. constant.* Cæterum, totum hunc locum Arnobius in oculis habuit, lib. vii. p. 234. "Et unde novissime scitis, an, si odorum suavitate capiuntur, eadem sint eis jucunda, quæ vobis; et parili sensu vestras mulcent afficiantque naturas? Nonne fieri potis est, ut quæ vobis afferunt voluptatem, contra illis aspera videantur, et tristia?" Quæ omnia ad sermonis Lucretiani colorem studiosâ concinnitate fucata esse statim intelligis.

Ver. 425. *squalore:* i. e. horrore et scabritie, tam fabricæ quam coloris. Gellius, ii. 6. "*Squalere* enim dictum est a squamarum crebritate asperitateque, quæ in serpentium pisciumque coris visuntur." Sed locum integrum perle-

Esse, neque omnino flexis mucronibus unca;
 Sed magis angellis paullum prostantibus, ac quæ
 Titillare magis sensus, quam lædere, possint:
 430 Fæcula jam quo de genere est, inulæque saporēs.
 Denique, jam calidos igneis, gelidamque pruina,
 Dissimili dentata modo, compungere sensus

gas; nam ad intellectum plurium auctorum egregie facit. Ammianum Marcellinum, xlii. 15. in transitu libet explicare, de Hippopotamo disserentem: "Inter arundines celsas, et squalentes nimiam densitate, hæc bellua cubilibus positis otium pervigili studio circumspectat—" i. e. arundines horrentes et *αἰσθητὰς*. Ipsissimam historici notionem sic elegantissimus Virgilius elegantissime declaravit, *Æn.* iii. 23.

Forte fuit juxta tumulus, quo cornes summo
Furcula, et, densis hastibus horrida, myrtus:
 ad quem locum prior Servii interpretatio
 cellum invenusta est, nec patienter
 audienda.
 In Bononiensi duo versus sine gratiis, et
 haud dubie adulterini, jam sequuntur:

At quæ lenis, et est jocundo prædita sensu,
 Hæc aliquo sine seminio brevior creata est.

Nonnulli legunt, *graviore*.

Ver. 426. *jam*: V. ed. *rara*.—*lævia*:
Δ. lenia.

Ver. 427. *mucronibus*: V. ed. *muttonibus*.—*unca*: V. ed. *Δ. uncaque*.

Ver. 428. *angellis*: sic O. Δ. Σ. Ω. et prisca Pii exemplaria; G. L. M. *angeliis*; Vind. *angelus*; Π. *agellum*; P. V. ed. B. *angululis*, quam vocem communes editiones receperunt: sed de nostra lectione nec dubitare vetustissimorum codicum proximitas patietur, neque Arnobii, Lucetium passim sequentis, auctoritas, ad lib. vii. p. 253.—"lapis quidam non magnus, ferri manu hominis sine ullâ impressione qui posset; coloris furvi atque atri, angellis prominentibus inæqualis." Ubi nonnulli scribere volunt *angulis*, membranarum renuentibus.—*prostantibus*: O. Δ. *prostrantibus*.—ac quæ: ita repo-

nendum putavi, quum V. ed. habeat *æque*, et vox omnino desit Vind. M. Δ. Π. Σ.

Ver. 429. *possint*: sic P. V. ed. Δ. Π. Σ. Ω. vulgo, ut Vind. atque, ut videtur, reliqui, *possunt*.

Ibid. *Titillare sensus*: Græci, uti bene vetus glossarium interpretatur, *γὰρ γὰρ ἀλλήλων*. Pulchre Julianus Quesestor:

Και οὐ τὸν μᾶλλον μὲν
 Πιπτεῖν γὰρ ἀλλήλων.

Cicero, de nat. deor. i. 40. "At has leviores ducis voluptates, quibus quasi titillatio (Epicuri enim hoc verbum est) adhibetur sensibus." Ibi plura volentibus Davisii nota consulenda est, et idem Cicero de fin. i. 11.

Ver. 430. *Fæcula*: Δ. *Fetula*; per solitam commutationem t et c.—*jam quo*: M. *quo jam*.—*inulæ*: P. Vind. V. ed. B. *vinis*; L. *invis*; Δ. Π. *vinis*; Ω. *vilis*, et castigata Pii exemplaria; fortasse pro *vileæ*, quam vocem huic loco mensura syllabarum abjudicat.—*que abest* Π. ut *inulæque* O.

Ibid. *Fæcula, inulæque saporēs*. Hæc rebus, compungentibus sensum, et stomachum pervellentibus, Horatius annumerat, in sat. ii. 8. 9. et 51. quem videas.

Ver. 431. *gelidamque pruina*. Voces has conjunxit Maro, geo. ii. 263.

— Id venti curant, *gelidæque pruine*.

Verba Epicuri, quæ noster respexit, exstant in Diogene Laërtio, x. 109. quem Creechius laudat, et Casaubonus, post Gassendum, mutilum arbitrabatur; sed perperam, me iudice: *Τὸν ἄρ' οὐκ ἐν τῷ σπινθὴρ λαβόντων διὰ σπινθῆρας τῶν αἰσθητῶν ψυχῆς, ἀποσταλλοῦσιν ἐν τῷ αἵματι καὶ ἐν τῷ σπινθὴρ (et per) μὲν τὴν σπινθῆρα ἐκματίζουσιν ἐν τῷ ὕδατι, ἐν τῷ δὲ τῷ σπινθὴρ*

Tute tibi partem ferias, atque experiare.

Quapropter longe formas distare necesse est

Principiis, varios quæ possint edere sensus.

Denique, quæ nobis durata ac spissa videntur,

445 Hæc magis hamatis inter sese esse necesse est,

Et quasi ramosis alte compacta teneri.

In quo jam genere in primis adamantina saxa

Primâ acie constant, ictus contemnere sueta;

Ibid. *numina sancta*. Virgilius, *Æn.*
iii. 543.

————— Tum *numina sancta* precamur
Palladis armbonæ—.

Ver. 437. *juvat*: Δ. *vivat*; errore facili obliteras prorsus consimiles in membranis: vide ad ver. 196.—*egrediens*: Vind. V. ed. B. Δ. *gradiens*; Π. Σ. *egrediens*; quod probō: P. *ingrediens*, sed ex aliis membranis vulgatum profert: vox abest L.

Ibid. *genitales res*: quas *loca* appellat, in iv. 1028. ut *corres*; prius Græci.

Ver. 438. *obfensu*: P. V. ed. B. O. Δ. Π. Σ. *offensâ*; et ita Cicero ad Atticum, ix. 2. "Nam, quod negas te dubitare, quin magnâ in *offensâ* sim apud Pompeium hoc tempore, non video causam, cur ita sit, hoc quidem tempore." Sed dudum suspicatus eram ex more Lucretii rescribi debere:

Aut ex *obfensio* quom turbant—:

atque ita postea inveni codicem Vindobonensem expresse exhibere: vide ad i. 795. iii. 954.

Ver. 439. Illud *que*, quod nonnulli libri *et* confundunt minus necessario solent subungere, non agnoscunt P. Vind. V. ed. B. G. L. Π. Σ.—*sensum*: G. *sensu*.

Ver. 440. Versum prorsus disperdidit Veronensis:

Uc si forte manu quamo corpore ipse.

Ver. 441. *atque*: hoc probat etiam Bentleyus. Editores vulgo dant *æque*, contra libros scriptos.

Ver. 443. *edere*: V. ed. *ardere*; P. *ludere*.

Ver. 445. *esse* abest V. ed. ob similitudinem literarum in vocabulo præcedente: vide nobis monita ad ver. 19.

Ver. 446. *quasi ramosis*: V. ed. *quasi ramis*; Vind. B. Δ. Π. Σ. *quasi ramos*; P. O. Ω. *quasi per ramos*; non male, sed ad modum dicendi vulgariorem. Pius in notis dicit, quosdam legere, *quia sint ramis*; in quibus mihi videor dispicere germanam scripturam loci, sic se habentem:

Et quasi *sis ramis* alte compacta teneri.

Exaratum erat utique vulgari formâ *suis*, ut in quibusdam exemplaribus etiam ad iii. 1038. unde *re sunt* profluxit.

Ver. 447. *jam*: Π. Σ. *nam*: et, in versu proxime veniente, Π. *prona*, vice *primâ*.

Ver. 448. *Primâ acie constant*: figurate; ut milites scilicet validissimi, et totius exercitus propugnatores.

Ibid. *ictus contemnere sueta*. Maro, *Æn.* iii. 77.

Innotamque coll dedit, et contemnere ventos.

Et ambigi vix potest, an Lucretii locum respexerit ibid vi. 552. ut Lambinus etiam monuit:

Porta adversa, ingens; solidoque *adamante* columnæ,

Vix ut nulla virum, non ipsi excindere ferro
Cœlicolæ valeant.

Ver. 449. *duri*: V. ed. Π. Σ. *dura*.

Ibid. *duri robora ferri*. Virgilius, *Æn.* vii. 609.

Centum ærel claudunt vectes, æternaque ferri
Robora.

Hinc grave robur aratri, ad geo. i. 162.
est *ἡναιρετος μωρος ἀπορρο*—validam vim ara-

Et validei silices, ac duri robora ferri,
 450 Æraque, quæ claustris restantia vociferantur.
 Illa quidem debent ex lævibus atque rotundis
 Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant;
 Namque papaveris haustus item est facilis quod æquarum:
 Nec retinentur enim inter se glomeramina quæque,
 Et procursus item proclive volubilis exstat.

tri—robustum æratrum, ut probe Heynius vide nostrum, i. 881. Hoc etiam Valerius Flaccus Imitatione sua probat, Argum. vii. 555.

—*pars dñi portat gravæ robur æratri*: adamantini utique, vel ferrei. Apoll. Rhod. iii. 1263. Pind. Pyth. iv. 418. Admodum vinctus Avienus, orb. desc. 354.

Vomere quæ duro, quæ longi pondere æratri, sollicitavit humanum.

Ver. 450. *quæ*: V. ed. II. *quæque*.—*vociferantur*: V. ed. O. II. X. *sece feruntur*; et forsan vere, si verba conjungantur; quæ passim *apxwipw* orthographia Ebraei obliteraverint, quorum nos tantummodo perpaucula quædam specimina, quoties scintillula forte fortunâ quævis ex codicibus emicaret, ausi sumus resuscitare. Vide Vossium ad Catull. p. 170. quem laudat Freigerus.

Cæterum, illustrabit nostrum Maro, Æn. i. 449.

—*feribus cardo stridat æneis*: quam notionem pro ingenio suo sublimius extulit Miltonus nostras, Par. amon. ii. 881.

—*on their hinges grate*
Barth thunder.

Interea, divinationem Bentleyi minus necessariam puto, qui rescribendum voluit:

Æraque, quæ claustris restantibus vociferantur.

Ver. 451. *quidem*: Vind. II. O. *autem*.—*lævibus*: O. II. *lenibus*.

Ver. 452. *fluido*: V. ed. *fluvida*.—*constat*: O. II. X. *constat*.

Porro, qui sequitur, versus communi fere editorum consensu pro adulterino habetur,

atque ab hujusce loci sententiâ alienissimum, quæm vere in omnibus libris MBB. et primis editionibus, ut videtur, compungat, de contextu nobis ejectum, ut aliorum editorum consilium fuit, sed solummodo numerorum ordine exceptum, ne hinc omnium sequentium series turbaretur. Neque equidem cum illis sentio, qui cum omnino illepidum et intempestivum judicant; sed tacitis objectioni putem Lucretium hoc interposito ire obviam voluisse; quasi dixerat: “In superioribus affirmavi quidem, “ea corpora, quibus nostri sensus diversæ “solent affici, ex primordiis constare æ— “verse figuratis: mireris ergo fortasse, “me lavorem atque rotunditatem princi— “piis fluidorum omnium, gustu tantopere “discrepantium, assignare posse: sed me “facilitas, quâ omnia labantur et devol— “vuntur, ad hoc cogit; adeo ut liquor “papaveus, exempli gratiâ, cum solido “quovis comparatus, necesse est ex lævi— “bus æque sit et rotundis generaliter, ac “simplex aqua; quamvis fortasse minus “accurate per se specialiter lavigatis et “rotundatis.” Hæc autem lectoris judicio submittimus.

Ver. 453. *glomeramina*: i. e. aquæ globulos, quos videmus lubricâ cum mobilitate ad destillationem separari. *Glomeramen* est ex multis particulis quædam conglobatio: vide mox, ver. 685. *συνεσπῶσθαι* et *συνεσπῶσθαι* partium.

Ver. 454. *procursus*: ita Vind. si collatori sit fidendum; P. G. V. ed. B. L. M. O. II. O. *percussus*; Pii quidam codices, *percussus*; Δ. X. *precussus*: ex quibus variationibus tantum non certissimum est,

- 455 Omnia postremo, quæ puncto tempore cernis
Diffugere, ut fumum, nebulas, flammisque, necesse est,
Si minus omnia sunt e lævibus atque rotundis,
At non esse tamen perplexis indupedita;
Pungere utei possint corpus, penetrareque saxa,
460 Nec tamen hærerere inter se; quod quisque videmus
Sentibus esse datum: facile ut cognoscere possis,

quam in *per* et *pro* facillima sit aberratio, verissime repositam esse nobis *procursus* (i. e. actio *provolvendi*; vide ver. 409.) lectionem, ad editorum exemplum præcedentium. Aliter, quoniam voces tritæ et passim venientes, in quibus est *procursus*; depravationibus minus obviæ reperiuntur, divinaveram, nec inepte fersitam, ad hunc modum:

Et *propulsus* item in proclive volubilis exstat: confer iv. 287. et hoc satis sit breviter lectoribus impartisse.—in communium editionum post *item* non agnoscunt Vind. V. ed. G. A. Σ. Ω. et formula est longe elegantior *proclive volubilis*, *et in proclive*; nisi quod me persuasum habeam Lucretium potius scripsisse, ad ætatis suæ et optimorum poetarum morem, “in *procliva* volubilis:” sed nihil ausim de meo, re non cogente, demutare: adeas nostrum, vi. 728.—Porro, codex mancus Gottorpianus hic desinit.

Ver. 456. *Diffugere*: P. *Effugere*, id volens procul dubio, quod V. ed. B. Π. nempe *Affugere*: i. e. *Abfugere*; vulgo, *Aufugere*: quæ lectio mihi saltem præ se maximam speciem veritatis fert.

Ver. 457. *omnia*: Σ. *omnibus*.—*lævibus*: O. Π. *lenibus*.

Ver. 459. *Pungere*: V. ed. *Pangere*; A. *Frangere*; sed bene *pungere*, ut *fumus* nempe; vide ad ver. 420. quæ attulimus: *penetrare vero saxa*, ut *nebulas*, et *flamma*: adeas i. 327. 350. iv. penult. vi. 687. Virg. geo. i. 473.—*penetrare*: Π. *penetrare*. Et *que* deest O.

Ver. 460. Hunc versum, et sequentes duos, pro insitiis atque adulterinis Lam-

binus *οὐκ ἔστι*: hunc numero spuriorum Bentleius eximit, notam *notum* duobus tantum posterioribus appingere contentus. Nobis sane, quod ad sensum atque connexionem attinet, nihil offendit, si modo puncta probe disponantur; et huic rei dedimus operam cavere. Alia tamen impedimenta, quæ ex lectionum varietate creantur, et ea quidem non levia, obmouentur: nam vulgatæ lectiones per se videntur undequaque commodæ; sed *proquisque*, in libris omnibus invenitur *cunque*, et *Sensibus* pro *Sentibus*. In ultimo certe proclivis admodum fuerit aberratio; in primo non item. Loco *esse datum*, habent etiam L. M. *e se datum*; Vind. A. Σ. *se datum*; Π. O. *sedatum*. Jam vero, si quis, membranarum veterum evolvendis exercitatus, in animum revocet, quam sint affines formis literæ *r*, et *t*, cum *cl*, et *d*, (vide mox, ver. 1035.) characterum dico minusculorum; ille, opinor, haud ægre fatebitur, eam versuum constitutionem, quam statim ex conjecturâ propositurus sum, probabilitatis specie minime carere:

Nec tamen hærerere inter se, quodquomque videmus,
Sensibus est clarum:—

i. e. “Ea est natura fumi et similium, ut
“pungant sensus, et corpora penetrent;
“unde pronum est conjicere, has res ex
“hamatis et angulosiis elementis consistere: quum vero res omnes hujusmodi,
“quæ oculorum testimonio subjiciuntur
“(nam sunt ex illis, *odores* præcipue,
“quæ vim acerrimam habent, nec tamen
“acie oculorum attingi queunt) statim

Non e perplexis, sed acutis, esse elementis.

Sed, quod amara vides eadem, quae fluvida constant,

Sudor uti maris est, minime mirabile quoquam.

465 Nam, quod fluvidum est, e levibus atque rotundis

"dissipantur, et undique spargantur;
"feri non potest, ut eorum primordia,
"utcumque inaequalia, valde perplexabili-
"ter conjuncta sibi invicem adhererent:
"patum igitur hujusmodi corpuscula
"potius acuta esse, quam perpleta." Hae
videntur sensum omnino consentaneum
efficere; et, paucis immutatis, contentui
nobis exhibitio aequae congruent, propriis
cogitationes, ne in *palaeus* nimis accu-
sationem incidamus, conjecturis aliorum
posthabebimus.

Ver. 464. Editores post minus inter-
polant *id*, contra omnium librorum au-
thoritatem. Nos talia in Lucretium nobis-
metipsis non permittimus, nihil dubitantes
voculam *id* pro verba falsissime intrusum
esse quibundam de quantitate metuentibus.
Virgilius, *Aen.* vi. 97. "Quod *sublime*
"reris;" eos meliora potuissent edocere.
—*mirabile*: II. *mirabilis*.—*quoque*: sic
P. V. ed. Bentleio probante; sed Pii co-
dices quidam, *audendum*; quod nos etiam
ad priorum editorum exemplum amplecti
esumus, alio libro addicente: L. M. *debet*;
unde meum saltem acumen alicui probo
excudendo non est.

Ibid. *Sudor maris*. Lege, *odor*: neque
aliter ad vi. 501. BENTLEIUS.
Nollem dictum, vir acutissima. Ut enim
tibi concedam dictionem *odor* Latii civi-
tate legitime donatam esse, quae tamen
controverso Varronis loco, de ling. Lat. iv.
5. inniti videtur; non est, in phrasi *sudor*
maris quod erudito viro dupliciter debeat.
Sudor maris valet *humida salubritas maris*:
vel *humor simpliciter*, atque inde *sudor*
appellatus, quod *humor marinus* etiam
salsus sit. Macro, *Aen.* ii. 173.

————— *salsaque per artus*
Sudor sit.

Appendix est etiam Ovidius, met. ii. 193.

————— *signi medicus odore venat*.

Hinc petebam Genui lacinia, Claudi-
num ad Proh. et Olyb. com. 221. cul-
pentis, rotundi potest:

————— *tandem levatur*
Coram, temporibus rucos *audenda* dicit:

i. e. *stilentis*: et vocem *ruces* exinde
Heinsium Burmannus bene tuler, ad
optime Virgilium, *Aen.* ix. 123. Aristote-
les etiam, in meteor. ii. 3. Lumbus lap-
idatus, dicit Empedoclem vocitavisse *mas*
spora res res: et Plutarchus de pla-
phil. ii. 16. idem tentatus est. Jam vero
locum Plutarchi, aliter citatum Eusebio,
et Xylandro Hesiodique non intellectum,
probe exhiberi in vulgatis textis evincunt,
quae subinde dicit Aristoteles; qui com-
salendas est. Denique, ad Lucretianam
phrasin omnium maxime Surenus Flamma-
nicus facit, de med. 88.

Pruritus autem *salsus* levat humor aceti,
Sive maris rabidi *odor*.

Sic legendum: *salsus* est, acris—acribus;
ut bene codex Leidensis: vulgo, *salsus*:
et *rabidi*, vice *rapidi*, praecepit Keuchen-
us; de qua permutatione nos amplius ad v. 890.

Ver. 465. *quod*: II. *qui*; non male, ut
ad *sudor maris* redent: vel etiam hic
probe legas ad hanc normam:

Nam, *quis fluvidus est*—

fluvidus: Vind. M. O. II. *fluvidus*:
quae vera ponit esse lectio; sed in hanc
magis opinionem propendeo, ut existimen
a contracto *fluvidum est*, acceperit *fluvidus*,
istam varietatem exortam esse.

Ibid. *quod fluvidum*: i. e. in quod
fluvidum—quatenus fluvidum est. Et
ita haec patitur elisionem; de qua re in-
spice notam ad i. 362. iii. 197. Sic in me-
taphorici dictione Flaccus, sat. ii. 2. 28.

Est; et lævibus atque rotundis mixta doloris
Corpora: nec tamen hæc retineri hamata necessum:
Scilicet; esse globosa tamen, quom squalida constant,
Provolvi simul, ut possint conlædere sensus.

————— cocto sum adest honor idem?

ubi perlegenda est exquisita Bentleii eruditio.

Ver. 466. *et*: sic dedi ex conjecturâ, leviores mutationem putans, et æque bonam lectionem, ac eam, quam ingenia aliorum editorum interpolaverint, *at* utique: nam *e* simplex est librorum omnium, tam MSS. quam antiquitus impressorum, scriptura.—*rotundis*: Vind. *rotundi*.—*mixta*: P. Vind. V. ed. Δ. Π. Σ. Ω. *admista*; quod mihi scrupulum injicit: et miror Pium, qui syllabam abundantem, nihil super eâ lectore monito, patienter tolerit, ac admisit.—*doloris*: P. *volare*.

Ver. 467. *tamen*: P. *tantum*.—*retineri*: P. V. ed. Δ. Π. Σ. Ω. *retinere*; non deterius; ut constructio sit: “Nec necesse est, hamata primordia moram injicere his corporibus.”—*necessum*: sic P. Vind. V. ed. Π. quod, ut minus pervagatum, accipiendum habui: reliqui libri, *necessus* est.

Cæterum, lector, commonefaciendus restas, voculam *nec* in origines ejus, conjunctionem nempe *et* atque adverbium *non*, dispesci debere, si velis ad plenum intellectum argumentationis Lucretianæ pervenire. “Amara fluida, quum sint *fluida*, ex lævibus et rotundis particulis componuntur; et, quum sint *amara*, ex particulis etiam dolori affinis, ita tamen, ut hæc particule scilicet non sint in hoc casu hamatæ; id, quod liberrius earum procursus haud patitur: sicut igitur oportet, et globosa et aspera.” (hoc significatur *et* *squalida*; vide ad ver. 425.) “ut uno atque eodem tempore lædant, et pariter provolvantur.”

Quid autem? observabam *nec* in *non* et resolvendum esse: sin hoc tibi leviusculum videatur, ex vero sensu multorum locorum

Vol. I.

T

in poetis, hinc pendente, honorificentiorum de tantillâ re opinionem concipere ne dedigneris. Ad hanc formulam in Lucano, Phars. v. 439. se Curtius turpiter traduxit, dum conjecturis versum corrumpere volebat, gelatum mare describentem:

————— comprimit unda,
Deprendit quascumque, rates; nec pervia vellis
Æquora frangit eques:

i. e. “et eques frangit æquora, velis non pervia.” Verum solus Burmannus sagaciter odoratus est. Idem tamen Burmannus, infelicissime sui immemor, probam lectionem ad Ovidii met. viii. 291. eiecit, et amplexus est depravatam nunc:

Nec matura metit fleturi vota coloni:

i. e. “et metit vota non matura.” Valerium Flaccum, ad i. 133. interpretes silentio transiliunt; ne videantur scilicet lectorum suorum sagacitati nimium diffidere modestissime veriti, si locos luce meridianâ clariores enarratum eant, et titivilitis suæ eruditionis et acuminis vim admoveant!

———— illa sedet, dejectâ in lumina pallâ,
Nec Jove majorem nasci suspirat Achillem.

i. e. “et suspirat Achillem non nasciturum esse Jove majorem;” ob oraculum nempe parato matrimonio frustratum. Nota res est: sed de his satis, si et in Horatii loco mihi concedatur genuinam verborum constructionem aperire, quam perpexit nemo, ad od. i. 31. 19.

Frui paratis, et valido mihi,
Latoë, dones, et, precor, integrâ
Cum mente; nec turpem senectam
Degere, nec citharâ carentem.

Ordo et sensus sunt: “Latoë, dones mihi, et cum sano corpore, et mente sanâ,

- 470 Et, quod mixta putes magis aspera lævibus esse
Principiis, unde est Neptuni corpus acerbum;
Est ratio secernundi, seorsumque videndi.
Humor dulcis, ubi per terras crebrius idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat.
475 Liquit enim supra tetri primordia viri;
Aspera, quo magis in terris hærescere possint.

“frui paratis; et degere senectam non
“turpem, nec carentem citharâ.”

Ver. 468. *esse*: V. ed. *est*.—*constet*:
L. M. II. *constet*; et sic sane constructio
posset procedere, sed duriuscule, hoc pacto:
“Ut constet esse ea globosa, cum
“sint aqualida.” Vulgatis omnino stan-
dum est.

Ver. 469. *Provolvi*: II. *Pervolvi*; ut
modo ad ver. 454. *percursum*, vice *procur-*
sus, vidimus.—*conludere*: Σ. *expreme*; II.
ludere, omisso *et*; O. Δ. *collidere*, ad cod.
Σ. sed scripturâ recentiore; reliqui omnes,
et ludere. Quum vero id antiquitatis ger-
manæ vestigium non temere relictum vi-
deretur, re diligentius exploratâ, notabi-
lem sane, et quantivis pretii æstimandam,
restitutionem huic loco tandem quivimus
conficere. Infinitum verbum scilicet *Pro-*
volvi officio substantivi fungitur, ut iv.
769.

Præterea, *maminiuse* jacet, languetque sopore.

Et ordo est: “Ut, simul *et* provolvi, pos-
“sint sensus conludere.” Similiter, ut
alii sæpius, Silius Italicus, v. 418.

————— avulsa est nam protinus hosti
Ore simul cervix.

Plenum fuerat, “simul *cum* ore.” Si-
militer, interea, verbum casibus omnibus
accommodari pene pudet admonere; ut
satis sit lectorem remisisse ad Sanctii Mi-
nervam, iii. 6. has formulas multâ cum
industriâ atque eruditione persequentis;
et Perizonii commentarios. Invenustos
autem librarios versibus ad has exquisitas
dicendi rationes exactis propriam temeri-

tatem atque incitiam suæ gentis immis-
cuisse, mirari desinamus.

Ver. 470. *Et*: M. *At*.—*quod*: V. ed.
quid; Vind. Δ. Ω. *quo*, ut vulgares edidit;
sed aliter potius loqui solet noster.

Ver. 471. *Neptuni corpus acerbum*:
i. e. ille *sudor maris*, quem prius sibi in
exemplum sumpserat, ver. 464. Faber,
qui inter hæc distinguere constans est,
omnino fallitur. Et *acerbum* est *amarum*.
Vetus glossarium: “*Πικρον*, acerbum, a-
“marum:” et, “*Ακερβον*, *ωρον*:” cum
quibus committas velim meum Silv. Crit.
iii. p. 131. iv. p. 234. v. p. 155.

Ver. 472. *Est*: Vind. *Esse*.—*secernun-*
di: V. ed. Ω. *se cernendi*.

Ver. 473. Ordo verborum perturbationis
est, quam velis; sed exempla non minus
insuavia structuræ hujusce incompositæ
ex poetis studiosioribus harum rerum fa-
cile produci possent. “Humor idem dul-
“cis *est*, ubi per terras crebrius percola-
“tur.” Editores sane de suis apothecis
nobis *dulcit*, vel *dulcet*, loco *dulcis*, benignis-
sime propinant; sed omnia, quotquot
sunt, exemplaria huic facinori reclamitant,
et voces istas casta Latinitas non agnos-
cit.

Porro, in II. erasum est vocabulum *idem*:
et hanc humoris percolandi viam fusc
et ornate Virgilius denarrat, ad geo. ii.
238.

Ver. 474. *mansuescat*; i. e. mollescat
—mitescat—dulcescat: uti Lucanus, x.
257.

Æquarumque sales longo mitescere tractu.

Ver. 475. *Liquit*: V. ed. *Nequit*:

Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ,
Ex hoc apta, fidem ducat: primordia rerum
Finitâ variare figurarum ratione.

480 Quod, si non ita sit, rursum jam semina quædam
Esse infinito debebunt corporis auctu.

Nam, quod eâdem unâ quocius vis in brevitate
Corporis inter se multum variare figuræ

Vind. *Inquit*; P. O. *Liquit*, optime; uti citat etiam Priscianus, lib. vi. p. 722. qui et exhibet *vestigia*, pro *primordia*.—*supra tetri*: P. *tetri supera*; V. ed. *separare*; Vind. *supra tetri*; Δ. Π. Σ. *superate*; Ω. *superante salo*.—*primordia*: Vind. *mordis*; amissâ syllabâ ob similitudinem præcedentium literarum in voce *tetri*.—*viri*: Σ. *rerum*. Ex his autem varietatibus nihil colligendum videtur, quo vulgata mutari debeant; nisi quod *Liquit* importaverim.

Ibid. *tetri viri*: i. e. salsi, vel amari; ut ver. 400. Hinc per oxymoron haud illepidum de pomo fatali, Evæ degustato, Alcimus Avitus, ii. 232.

Dulce subit virus; capitur Mors horrida pastu.

De dictione *virus* egimus ad i. 720. Plinium tamen apponemus, nat. hist. xxxi. 33. "Quidam et in quartanis dedere eam (aquam maris) bibendam:—aservatam, et in hoc vetustate *virus* deponentem." Ovidius, ex Pont. iv. 10. 46. 60. hoc *virus*, vel salsuginem, *vim* ac *sires* ponti vocat.

Ver. 476. *hærescere*: V. ed. *horrescere*. Et editi habent *possunt*, contra omnium veterum librorum auctoritatem.

Ver. 477. *quæ*: Π. *qua*; nec male: i. e. "Pergam connectere rem eâ viâ, quâ ex hoc fidem ducit."

Ver. 478. *apta*: nonnulli, *acta*; P. in notis; ut O.—*ducat*: L. M. *ducit*, si credendum sit Havercampo.

Ibid. *apta*: i. e. dependens, et quasi hinc alligata: ut Cicero, Tusc. dispp. v. 21. "In hoc medio apparatu, fulgentem gladium e lacunari, *actâ* equinâ ap-

tum, demitti jussit." Ibi recte animadvertit Davinius, variam lectionem *appensum* ex glossemate natam esse. Sed vide sis plura de hac dictionis significatione apud Nonium in *Aptam*, iv. 3. qui Tullii locum apposuit. Tibullus, i. 9. 69.

Ista hæc persuadet facies, auroque lacertos Vinciat, et Tyrio prodant apta sinu?

Ita legendi sunt hinc versus, ac distinguendi: unde speciem habet nostra Catulli emendatio ad Silv. Crit. ii. p. 31. et omnino consulas Servium, ad Virg. Æn. iv. 482. Solinus, cap. xxvi.—"sed, *apti complexibus* mutuâ, velut humanis *conjugationibus* copulantur." Inspice etiam dicta ad iii. 851.

Ver. 479. *Finitâ*: P. V. ed. B. O. et Π. in rasurâ, *Finitas*; quam lectionem tantum non prætulerim.—*variare*: M. *variata*; insuavi sono.—*ratione*: P. Vind. V. ed. B. Π. *rationes*.

Ver. 480. *jam*: Ω. *rara*. Sed an detortum hoc fuerit ultimo loco per *rata* a *data*? Vide ver. 426.

Ver. 481. *debebunt*: Π. *debeunt*; V. ed. *debebant*: fortasse rectius.—*corporis*: V. ed. Π. *corporum*.

Ver. 482. *Nam quod*: ita P. i. e. "Nam ita erit, eo quod—" cæteri omnes, si excipias Π. qui habet *Namque et in*, dant *Namque in*: sed repetitum in quo tandem pacto tolerari possit?—*eâdem unâ*: Π. *media ima*; quarum posterior usitatissima est permutatio: vide ad i. 992.—*brevitate*: Π. *brevi*. In versu sequente, V. ed. omittit *se*.

Ver. 484. *possunt*: Δ. *possum*.—*face enim*: sic Ω. forte mollius; Vind. B. L. M. Π. *fac enim*; P. Δ. *fateor*; V. ed. *sa-*

- Non possunt: face enim minimis e partibus esse
 485 Corpora prima; tribus, vel paullo pluribus, auge:
 Nempē, ubi eas parteis unius corporis omneis,
 Summa atque ima, locans, transmutans dextera lævis,
 Omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
 Formarum speciem totius corporis ejus;
 490 Quod super est, si forte voles variare figuras,
 Addendum parteis alias erit: inde sequetur,

temur; 2. fatemur. At enim *face* videtur antiquior orthographia, et fortasse multis comicorum locis restituenda est. Varro, de re rust. i. 9. 7. "Sed, quod sequitur, tertium illud de modis *dice*." Et ibid. ii. 1. 11. Sosipater Charisius, gramm. inst. lib. iii. p. 237. "Omnia imperativa tertiæ conjugationis secundam personam instantis temporis per *e* litteram terminantur. Corruptantur autem hæc tria; ut facio *fac*, dico *dic*, duco *duc*: —sed apud veteres salva est regula; nam dixerunt, *face*, *duce*, *dice*." Q. Rhenanii Palæmonis ars gramm. p. 1382. "Sed questio de *Dic*, *Duc*, et *Fac*; nunquam enim, additâ *re*, integre sonuerit infinitivus: sed hoc usu plurimum valet; nam Virgilius dicit *Dice*, et Terentius *Face*: quibus si adjicias *re*, faciunt integre sonare infinitivum modum, *Dicere*, *Facere*, *Ducere*." Hinc haud dubitem legere in Virgilio Æn. i. 753. vi. 318. 343. vii. 546. *dice*, pro vulgari *dic*; et Æn. xi. 464. geo. iv. 358. bis *duce*, pro *duc*. Idem Varro, ibid. iii. 2. fin. — "induce me in viam disciplinæ." Sed omnino consuli debet Burmannus, ad Anthol. Lat. iii. 135. 6.

Ver. 485. *tribus vel*: Π. *partibus uti*. — *auge*: idem *euge*; et V. ed. interpolat præ ante *tribus*.

Ver. 487. *transmutans*: V. ed. Ω. *transmutas*; Π. *transmittas*. Pro *lævis*, Gronovius, obs. 3. 1. p. 433. laudante Haverkamp, videtur voluisse *lævius*, quæ fuit prior scriptura codicis M. quamvis eadem manu superscripta sit *lævis*. Quid autem

sibi velit istud *lævius*, malim dicant alii: me prorsus ignorare fateor. Horatius, sat. i. 4. 58. locum habet non dissimilem:

———— et, quod prius ordine verbum est, Posterioris facias, præponens ultima primis.

Ver. 488. *Omnimodis*: sic editiones vulgares recte, ex Lambini ingenio, ut expitem; L. M. *Omnimodi*; reliqui omnes, *Omnimodo*; quibus nullo modo possum subscribere, ut hiatus scilicet minus necessario relinquatur, et loquendi norma, Lucretio insolita, qui sæpe formâ *omnimodis* usus est, inferatur.

Ver. 489. *Formarum*: L. M. Δ. *Formai*: parum interest. Et ordo est: "Nempē ubi, locans eas omnes partes, et summam et ima, unius corporis, dextera lævis transmutans, eris expertus omnimodis, quam speciem formarum quæque ordo totius ejus corporis det; si velis ulterius formas variare, id non aliter quam ex novarum particularum accessu fiet."

Ver. 490. *voles*: Vind. V. ed. L. M. *vales*. Et tres versus, qui statim consequuntur, desunt Vind. V. ed. Δ. Π. Σ. deceptis haud dubie apographis homœoteleuto vocabulo *figuras*, uti sagaciter admonuit nuperus editor Lucretii ad exemplar codicis Vindobonensis. Hæc autem est ex iis depravationibus, quas nullæ criticorum opes emendare valeant; et, defectu scriptorum librorum, nequit ambigi quin multi sint auctores, qui vitii inemendabilibus ob hanc causam in omne tempus inquinabuntur: quod satis sit in transitu præstrinxisse. Hinc est, quod in codice

Adsimili ratione, alias ut postulet ordo,

Si tu forte voles etiam variare figuras.

Ergo formarum novitatem corporis augmen

495 Subsequitur: quâ re non est ut credere possis,

Esse infinitis distantia semina formis;

Ne quædam cogas inmani maxumitate

Esse: supra quod jam docui non esse probare.

Jam tibi Barbaricæ vestes, Melibœaque fulgens

Cantabrigiensi, Juvenalis satiræ vi. ver. 146. omittatur; et in nostro codice O. ver. 836. libri primi.

Ver. 491. *Addendum parteis*: egi de hac formulâ ad i. 112.

Ver. 492. *Adsimili*: P. *Asimili*; O. *Ω. At simili*.

Ver. 494. *formarum*: Δ. *formai*.—*corporis*: V. ed. Π. *corporum*.—*augmen*: Π. *egmen*.

Ver. 497. *Ne*: Π. *Nam*. Et vocis *maximitas* usum non aliunde, opinor, habuit Nonius probatum dare ex veterum scriptis, quam ex hoc Lucretii versu, quem ille grammaticus apposuit. Arnobius, pro solito sibi, hanc etiam nostro peculiarem dictionem suis immiscuit, ad lib. vi. p. 204. "Ratione hac ergo sequitur, "ut intelligere debeamus—Deos—in vasis porrigere se longius, atque in *maximitatem* producere."

Ver. 498. *esse probare*. Hæc scriptura est longe exquisitior codicum antiquorum Pii; quam librarii non satis intelligentes in *esse* omnium exemplarium reliquorum demutavere: hoc autem facto, necesse habuerunt editores *probari* ponere contra omnia exemplaria, loco *probare*: illam lectionem tamen in O. Δ. egomet inveni. Enim vero formula, quam Lucretio restituiimus, usitator est, quam quæ stabiliri exemplis vel poscat se, vel patiat. Redi ver. 469.

Ver. 499. *Barbaricæ vestes*: i. e. generaliter *orientales*, propter diffuentem opulentiam ac luxuriosissimos cultus harumce gentium. Virgilius, *Æn.* ii. 504.

Barbarico postes auro, spoliisque, superbi.

Quem secutus est Valerius Flaccus, vi. 526. ubi locutio *chlamys ardet*, cum locis adductis Heinsio, multum illustrat *et Cari fulgens purpura*:

Nec levior comitatur Aron; horrentia cujus Diacolor arma super, squalentesque ære lacertos, *Barbaricâ chlamys ardet æcu*.

Squalentes ære: i. e. squamis æreis horrentes: vide supra, ad ver. 425. Euripides, *Iph. Aul.* 73. de Paride loquens:

αὐτὸς μὲν ἵματιον ΣΤΟΑΗΝ,
Χρυσὸν ἔτι λαμπρὸν, ΒΑΡΒΑΡῶΝ ΧΑΙΤΑΗΜΑΤΙ.

Ita locus castigandus est ad fidem quorundam Clementis Alexandrini codicum: i. e. "fulgens vestimento floribus aureis picturato." Vulgo, *εὐελγ*: confers ejusdem Iona, 1178. editionis mœm. Et priorem Euripidis locum imitatus est Horatius, *od.* iv. 9. 13. unde explicare vim atque venustatem dictionis *αὐσπτερῶδες* in Herodoto, ii. 116. quam prudentes editores non attingere, in proclivi est; sed hæc nos ab opere proposito longius everherent.

Ibid. *Melibæa Purpura*. Ex loco Virgilius profecit, nonnihil etiam de suo ornamento intertexens, ad *Æn.* v. 251.

Victori chlamydem auratam, quam plurima circum

Purpura Mæandro duplici *Melibæa* cucurrit.

Ibid. *fulgens Purpura*. Idem Maro, ad *Æn.* ix. 614.

— picta croco, et fulgenti murice, *vestis*.

"Fulgenti murice, *purpurâ*." Servius.

Ver. 500. *tincta*: sic editores, post

500 Purpura, Thessalico concharum tincta colore;
Aurea, pavonum ridenti inbuta lepore,

Plum et Veronensem, varissime reposuere, pro *lecta*; quod vitium omnia exemplaria scripta obaldet. Eandem restitutionem, libris itidem renuentibus, nosmetipsum Virgilio nuper fecimus, ad geo. l. 467. plausuria, ut auguramur, eruditia. Et vulgati inferciunt et ad finem hujusce versu, sed omnino sine libra.

Ibid. *Thessalico*: nam civitas *Thessalia*, teste Servio, l. c. est *Melibea*: cui consentit Stephanus Byzantius.

Ver. 501. *ridenti*: sic Ω . et alii dudum restituerunt ex libris scriptis; sed reliqui omnes, quibuscum nobis res est, *ridenti*. Facile i elaberetur obsequentem syllabam.

Ibid. *Aurea pavonum lepore*. Anthologia Lat. Burm. iii. 152. 2.

Two palato clausus pavo paschur,
Plumato amictus curvo Babylonico:

que Lucretium egregie illustrant: nam hunc versum, ut praecedentis exegeticum capio, quum voces, quibus pavones tam in poetis Graecis, quam Latinis, insigniri solent, $\chi\rho\upsilon\sigma\iota\varsigma$ puta, $\alpha\upsilon\sigma\eta\epsilon\varsigma$, et similia, indifferenter de luxu vestimentorum etiam usurpentur. Locum Lucani non alienum admovebo, ut videamus quid sibi velit illud epitheton *plumatus*: nam scholiastes rem non tenuit; editores autem, pro solito sibi, melius putant dissimulare, quam ignorantiam suam ingenue fateri. Legitur autem in Phara. l. 123.

Strata videntur. Tunc quoniam pars maxima facie
Cincta duos vultus nec uno ducit abeno:
Pars aurea squalens adest, pars ignes coctos:

aureo plumata i. e. aureis squamis obducta: aureo squalens, vel horrida vide-
re supra ad ver. 425. Rem conficiet
Virgilius, Aen. xi. 771.

Quae pelle abeno
Et aliam squamam, nec coacta tegunt.

Novo Servius. "Phasma est in armatura.
"Phasma" est in armatura, et indicat.

Ibid. *quae*: i. e. splendens; post
Cicero et Horatius, ll. l. 381.

ΓΕΑΛΑΞΕ δὲ πᾶσι τοῖς χρύσειοις
Χαλκὸν ἰσοσφαιροῦς:

vide nos ad ver. 375. et iii. 22. Interest, mihi satis liquet, hanc dictionem redonandam esse carmini 292. ver. 15. lib. iii. Anthol. Lat. Burm. vel Ausonii idyll. xiv. vide ad ver. 319. supra:

Clara pruinosis ridebat gemma frutetis.

Vulgo, *candebat*; sed varia lectio *gande-
bat* nihil est nisi verbe vocis, ope nostra restitutas jam nunc, interpretamentum. Libet vero Petronium ex *satyras* ab inactis conatibus editorum vindicare, in cap. 108.

Nunc umbra nudata sua jam tempora servat,
Aeneque attritis ridet adusta pillis:

i. e. *splendet*: nam, calvo credite, lecto-
tores! nitent capita calvorum; aut saltem
Homero fides sit: hinc enim Eurymachi
festiva dicacitas in Ulysses, Od. x. 355.
tota pendet:

Εὐρυμαχὶς μὲν δεικνύει δαίμονας ὅπως ἡρώων ἀντι
Καὶ ἀνθρώπων: οὐκ ἔστι δὲ τῶν ἑλλήνων ΟΥ ΔΗ ΒΑΛΙΑΙ:

sic enim ubique in eo legendum est. Hic
autem locus non effugit *Synceii* diligen-
tiam in *encomio* ejus facitissimo. Juve-
nalis, sat. xi. 103.

Ut phaleris gauderet equus:

i. e. enitesceret, et splenderet.

Ibid. *inbuta*. Idem potest hac dictio
ex *tracta* prioris versum. Sic *Alcibiades*,
Arist. 1446.

similis haec inbuti ortus:

et infra, ver. 1574. pariter, ut opinor, scri-
bendus:

— ne sanguines late ruber inbuti ora:

i. e. tingat—inficiat: vulgo, *rubet*. Vide
notas, quae dicuntur, ad ver. 733.

Ibid. *rubra lepore*. Huc oculos etiam
Macilinus converterat, ad iv. 525.

Sed trace ingenium, sed dulci macta lepore
Cuncta coact.

Ver. 325. *Purpura*. Hae est nimis ob-
gans Burmanni emendatio, ad Petronii

Pepla, novo rerum superata colore, jacerent:
Contemptus sudos smyrnæ, mellisque sapes;

cap. 55. proposita; ubi, quæ bene multa interpretes congressere, ad illustrandum Lucretium egregie facient. Loquitur nimirum per omnem locum Carus noster de rebus inanimatis; unde viventium pavonum mentio intempestiva maxime et *απρὸ ζωῶν*; haud injuriâ videri possit. Jam vero ex universis Latinitatis thesauris vocabulum magnificentiæ sermonis Lucretiani atque amœnitati adjunctarum phrasium accommodatus hac conjecturâ nemo depromperit. Isidorus. origg. xix. 25. "*Peplum*, matronale pallium, ex purâ purâ signatum; cujus fimbriæ *aurei* *staminis* summitate *resplendent*." Sic legendum: libri, *aureis*. Servius, ad Virg. *Æn.* i. 480, *peplum* definit, *pallam pictam femineam*. Versus quidam nobis admodum appositi leguntur in Homeri hymno ad Venerem, ver. 86. sed corrupti luxatiq; hoc autem pacto concinnandi:

Παλόν μιν γὰρ ἴστω, φαίνεται πυρὸς αὐγῇ,
ΚΑΛΟΝ, ΧΡΥΣΕΙΟΝ, ΠΑΜΠΟΙΚΙΛΟΝ ὡς
δὲ εὐλην,

Σταθῆσι αὐτῇ ἀκαλῶσιν ἑλκυσσέτω, θαυμά ἰδού-
θω.

Εἰχι δ' ἐπιγραμματος ὕλη—πλ.

Æqui judices et idonei, qui sibi id laboris sumpserint, ut Il. E. 338. Z. 289—296. J. Pollucem, vii. 50. cum hoc loco conferant, haud invite fatebuntur, opinor, depravationem scribarum insigniorem pulchre mihi profligatam esse. Cæterum, ut ex abundanti divinationem Burmannianam, in optimis sane atque felicissimis habendam, confirmatam atque illustratam demus; quid colorem sermonis Lucretiani per hunc locum propius attingit descriptione illâ pepli Papinianâ, ad Theb. x. 59?

———— varis ubi plurima floret
Purpura picta modis, mixtoque incenditur auro.

Jam vero lectionis varietatem percenseamus, ut nihil desit lectoribus, quo minus judicium de hac emendatione accuratum ferant. *Pepla novo*: P. V. ed. B. A. II.

Σ. *Sed nova*: unde sane ob similitudinem *αὐτῇ* d, vulgaris editorum lectio, *Secta* scilicet, aliis non obstantibus, speciem haberet: emendatissimi codices Pii dant, *Sedulo quæ*: de scripturâ membranarum L. M. in hoc loco, ut in aliis bene multis, parum liquido constat; et sane Havercampus, cui liber usus horum optimorum exemplarium suppetebat, perfunctorie nimis officio suo functus est. Ipsum me etiam nonnihil subinde culpo, qui aliquoties membranas Ω. negligentius inspexerim; sed recentior is forte liber, quam in quo locorum de hoc genere valde lubricorum omnis cardo versari debeat.—Denique, si *Secta* scripserit Lucretius vocem ubi vis obviâ, et ipsimet passim frequentatam, unde corruerint librarii, ægre aliquis divinet.

Ver. 503. Conjunctionem *Et*, a quâ omnia exemplaria versum ordiuntur, quâ de causâ potissimum omiserim, statim patebit. Sane, sine copulis, incessu vividiori atque stabiliiori locus procedit, et similem interpolationem nuperrime ejecimus de fine ver. 500.—*sudos*, vel *udor*: (sed nos orthographiam vetustam Lucretii, et antiquis agnitam grammaticis, ut decor ac proportio postulant, amplectimur) sic perspicue Δ. II. Σ. et V. ed. quam proxime, *suodor* nempe; L. M. *udor*; errore facili, quum literam prostantem præiens vocabulum attraxerit et eliserit: reliqui omnes, P. Vind. B. Ω. utique, *odor*; dictione tritissimâ cum aliâ ex longe elegantissimis, quod adsolet, commutatâ. Sed enim auctor Ciris non absurde judicari potest hunc ipsissimum locum imitari voluisse, ver. 438.

Non mihi jam pingui *sudabunt* tempora *myrrhâ*. Totidem verbis Euripides, Ion. 1194.

———— ἡ τι γὰρ πρῶτον ἰδοῦ
Χαίρει ἑσμεν ἡμεῖς, καὶ ἐξ ὅτου
ΣΜΥΡΝΗΣ ἸΔΡΩΤΑ:

ubi nos videndi: sed notissima est translati sermonis formula, nec annotationis

Et cycnea mele, Phœbeaque, dædala chordis,
 505 Carmina, consimili ratione obpressa silerent:
 Namque aliis aliud præstantius exoreretur.
 Cedere item retro possent in deteriores
 Omnia sic parteis, ut diximus in meliores:
 Namque aliis aliud retro quoque tetrus esset
 510 Naribus, auribus, atque oculis, orisque saporì.

longioris indigens.—*myrtus*: sic, *αρχαίων* et *Αελιασος*, exhibent P. Vind. V. ed. B. L. M. X. sed Δ. Π. ut editiones communes, *myrrha*; Ω. *smirna*.

Porro, lector observet velim, Lucretium eis rebus inherere, quæ vel oculis, vel naribus, vel gustui, vel auribus denique, observantur, (vide ver. 510.) nullâ interea *tactûs* ratione habitâ; hac nimirum de causâ, quod is sensus unus alios omnes attingat et comprehendat: redi ad ver. 408.

Ver. 504. *cycnea*: Π. *cyngæa*; Ω. *cyreneam*.—*mele Phœbea*: Δ. Ω. *elaphæbæa*.—*mele*: Π. *idem*.

Ibid. *dædala chordis*: i. e. ope chordarum variata. In hoc usu dictionis, quatenus carminibus accommodetur, auctorem Pindarum noster habuit, Ol. i. 169.

————— *πλουσις δαιδα-
λωσις ἡ μὲν στοχασ.*

Lyrici scholiastæ atque interpretibus ad Pyth. iv. 526. non assentior, sed a Lucretio expositionem malim petere:

*Πολλὰς ἐν τῇ εὐφροῇ δαιδαλίας
 Φημι γὰρ βαστάζειν τελευ-
 τας, ἡνυχὴ θύομαι.*

i. e. diversorum cantuum capacem. Idem denique Nem. xi. 23.

Καὶ μελίσσονται δαιδαλὴντα μελίσσις αἰδίας.

Ver. 506. *exoreretur*: Vind. V. ed. B. Π. Σ. *exoriretur*: et, quam ob rem syllaba *ri* huiusce temporis haud æque bene possit corripì, atque in præsentì tempore nodi indicativi, non equidem invenio; et istæ mutationes moribus antiquiorum potius adversantur. Ad eundem modum variatur vox *potiremur* in M&S. ad Ovid.

met. xiii. 230. ubi videndi sunt eruditi commentatores, qui mihi neutiquam persuadent. Nisi *re potitur* in poetis existeret, syllabam secundam brevem existime nemo credidisset. Δ. *exoreretur*: atque hic versus cum duobus sequentibus desunt L. et M. In Δ. vero verr. 507. 508. transpositi leguntur: atque, in versu præeunte, Π. *sileret*.

Ver. 509. *retro quoque tetrus*: V. ed. B. O. Π. X. *retroque ut acrius*; Δ. *retroque ut tetrus*.

Ibid. *retro*. Dispicet huiusce vocis, prorsus, ut videtur, supervacanam, repetitionem. An dederit noster?

Namque aliis aliud *tetrus* quoque *tetrus* emet: quo nihil facilius aptiusque desiderari queat. Et, si rem intuearis, vix ulla literarum fit mutatio: quantum enim inter se discrepant *retro* et *tetrus*? i. e. *tetrum*, vel *tetrum*: vide i. 970.—Cæterum, in versu proxime veniente, *atque* deest Π.

Ver. 511. *quin*: i. e. *imo*, vel *sed*, vel in simili quodam significato, cuius plura exempla tibi lexicographorum collectiones non denegabunt. Sic autem ausus sum ex conjecturâ rescribere, pro librorum omnium lectione *in*, ut deploratæ constructionis morbo facillime mederer. Alii sane editores hanc medicinam alio modo administrare voluerunt; inferciendâ nempe conjunctione *et* ad finem versûs: quod et inconcinnum est, atque duabus rationibus oppugnatur, quæ divinationem meam ex Lucretii ipsius auctoritate summo opere stabiliunt. Si te ad indicem recipias, statim deprehendes locutionem *reddere rebus*, et germanas multas, poetæ nostro

Quæ quoniam non sunt, quin rebus reddita certa
Finis utrimque tenet summam; fateare necesse est,
Materiam quoque finitis differre figuris.

Denique, ab ignibus ad gelidas hiemis pruinis

515 Finitum est, retroque pari ratione remensum est.

Omnis enim, calor ac frigus: medicique tepores
Inter utrasque jacent, explentes ordine summam.

quam familiariter adhibitas; *reddere* autem *in rebus*, nusquam legi. Rursus, phrasim *reddita certa finis rebus* libentissime usurpat noster; sed locutiones istæ, quæ exsurgunt, si seorsim ponantur voces *rebus reddita*; atque itidem seorsim *certa finis*, quod posito *et* editorum ad finem versûs extemplo necessitate factum est, a stylo Lucretiano prorsus abhorrent, neque, ut exputem, per totum ejus poemâ vel vice simplici lectoribus ostenduntur. Spem igitur, hæc saltem meam emendationem iudicibus æquis et idoneis approbatura esse.

Denique, alia divinatio menti meæ se obtulerat, quam cum lectore communicavisse non pigebit, et viâ editoribus initas nullus dubitem longe anteferre; quamvis haud eam præ illâ malim, quam prior sim ingressus:

Quæ quoniam non sunt *in rebus*, sed data certa
Finis utrimque tenet summam.—
ut inferius, v. 384.

Possè dari finem.

Ver. 513. *Materiam*: P. *Materiem*.—*finitis*: sic P. II. soli; reliquis in omnibus legitur *infinitis*, apertissimo scriptoris scopo repugnante.—In priore versu, pro *utrimque*, II. *utrumque*: quæ dictiones alias confunduntur.

Ibid. *finitis figuris*: i. e. "Quum summa ipsius materiæ sit finita, necesse est, ut omnes figuræ, quas materia poterit induere, sint etiam numero finitæ." Hanc tamen conclusionem poëtæ nostri filii geometrarum ei sunt neutiquam concessuri. Sed cum sensu poëtæ grammatico, non accuratâ opinionum veritate, nobis in hoc munere defungendo res est.

Ver. 515. *Tempus* est secundo carent B. Δ. —Hoc autem dicit Lucretius: "Per tempestates quatuor tantummodo totus annus demutatur: ab ignibus æstatis si exordiaris, et cursum per pruinas usque ad eosdem ignes remetiaris, omnes viâ debis varietates tempestatum; annus in alias non excurrit: his solis terminatur in omni tempore: suos intra fines, ut alia universa, continetur."

Ver. 516. *Omnis*: i. e. "Omnis annus est calor, ac frigus; nihil aliud." Editiones nobis dant *Finit*, invitâ libris omnibus, si excipias Vindobonensem, cujus collatorem in hoc loco probabile est cessavisse. II. interponit *ac post enim*. Si ad conjecturas fugiendum sit, proposuerim:

Obdit enim calor ac frigus:

i. e. Claudit—impedit—obstat—quo minus divagetur; adeo ut *et Finit* ex glossæmate natum videri possit: quod millies factum novimus. Festus: "*Obdere* op—ponere."

Ibid. *mediei tepores*. Hos Virgilius tam exquisitis versibus uberius exposuit, ut mihi temperare nequeam, quin apponam. Leguntur autem in geo. ii. 343.

Nec res hunc teneræ possent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigique caloreque
Inter, et exciperet cæli indulgentia terras.

Anne aliquo divino illo ingenio dignius legisti? Et tam *autumni*, quam *veris*, descriptio est generalis; uti Servius existimat.

Ver. 517. *utrasque*: nempe tempestates; ut Hippocrates, aphor. iii. 16. *εὐκαίρως*: i. e. *ἀπαρ*: de quâ ellipai consulendus est L. Bosii libellus, ubi locus Hippocratis adducitur. Hæc scilicet

At regione, locoque alio, terrisque remotis,

535 Multa licet genere esse in eo; numerumque repleti:

Sic, uti quadrupedum cum primis esse videmus

In genere anguimanos elephantos; India quorum

Milibus e multis vallo munitur eburno,

Ut penitus nequeat penetrari: tanta ferarum

540 Vis est; quarum nos perpauca exempla videmus.

toris tædio summâ diligentia sibi præca-
ventium, Lucretius concludit. Loci to-
tius scopus sic per expositionem uberio-
rem declarari potest: "Dicebam nuper,
"summam materiæ esse infinitam, et
"numerum etiam primordiorum similiter
"figuratorum æque cluere infinitum.
"Regeres autem, hoc ita fieri non posse;
"nam videmus in his animalibus nume-
"rum minorem esse, in illis autem ma-
"jorem fecunditatem; quum ad tuam hy-
"pothesin omnia deberent et esse nume-
"ro pari et infinito. His respondeo, Nos
"universi partem tantummodo exiguam
"cognitam habere: si omne immensum
"liceret peragrarè, numerosa invenire.
"mus ea alibi, quæ rara sunt nobis; et
"invicem, quæ abundant nobis, aliis in
"plagis rariora: ita ut in omnibus, sum-
"mæ rerum ratione habitâ, æqualitas et
"proportio, sine defectu, sine abundan-
"tiâ, obtinerent."

Ver. 534. Illic versus in V. ed. non
comparat.

Ver. 535. *genere*: sic solus Vind. uti
vulgares editi; et verissime, ut opinor,
quamvis alii omnes libri uno consensu
dent *genera*: quæ tamen lectio quo pacto
stare possit, haud invenio.

Ibid. *numerum repleti*. Maro, *Æn.* vi.
545.

Discedam, explebo numerum, reddarque tenebris.

Reddar: i. e. me reddam, ad mediæ vocis
Græcorum potestatem. Si vero nugato-
rium tibi propinatum velis, en! tibi Ser-
vium ibidem, gerras germanas effutien-
tem.

Ver. 536. *Sic uti*: *Lege, Sicut*. ΒΕΝΤ-
ΛΕΙΥΣ.

Vere, ut putem; ne syllaba præter mo-
rem omnium, ni fallor, poetarum com-
piatur: sed nullus liber suffragatur.

Ver. 537. *anguimanos*: P. Vind. V.
ed. O. *anguimanus*: forte volebant *an-
guimanes*. Julius Obsequens, de prodig.
cap. lxxiii.—"pueri quadrupedes et *gus-
drumanes* nati."—*elephantos*: Δ. *ele-
fantes*.

Ibid. *anguimanos elephantos*: i. e. "e-
"lephantos, quorum manus, vel probos-
"cis, versatili mollitie tortuosa est, ad
"instar anguis." Orosius, hist. iv. 1.
"Minucius—protentam in se manum bel-
"lucæ ferro desecuit." Sed adeas inter-
pretes ad Q. Curt. viii. 14. 29. nam om-
nia super hac re trita sunt, ac dudum
vulgata: nec tamen elegantem satis Op-
piani descriptionem lectoribus invidebi-
mus, cyneg. ii. 522.

Τῶν δὲ τῶν μασσῶν ὑπεκταθῶν μεγάλη ῥή,
Λιγνὴ τι, ἐκάλει τι· τρεῖς καὶ δύο καλῶσι.
Κύριε θύρεσσι καλῶσι· κύριε, τὰ θύρεσσι,
ῥυθμὸς ἰδύου.

Ver. 538. *Millibus*: V. ed. *Melibus*;
L. M. *Milibus*; quos sequimur: vide ad
iii. 724.—e: Π. *est*; forte, *ex*.—*vallo*:
L. *valli*.

Ibid. *vallo eburno*. Nec minus elegan-
ter Tullius, nat. deor. ii. 57.—"munitæ
"que sunt palpebræ tamquam vallo pi-
"lorum:" ubi fructuose consuli potest
Davisius. Homereum illud, ἰπποὺς ὀδονταί,
quis nescit vel puerulus? Sed obiter Var-
ronis pulcherrimos versiculos, apud No-
nium, voce *Palpebrum*, iii. 164. emenda-

Sed tamen, id quoque uti concedam, quam lubet esto
 Unica res quædam nativo corpore sola,
 Quoi similis toto terrarum non sit in orbi;
 Infinita tamen nisi erit vis materiai,
 545 Unde ea progigni possit concepta, creari
 Non poterit: neque, quod super est, procreescere, alique.
 Quippe et enim sumant oculi, finita per omne

tiores exhibebo. De oculis autem pulchra
 puellæ videtur ibi loqui poëta lepidissimus:

Quos callibpharo naturali palpebræ
 Tinctæ, *vallatos mobili septo*, tenent.

Vulgo, *vallato mobilis septo*. Cicero, de
 senect. 15.—“e quibus quum emergerit,
 “fundit frugem spici, ordine structam, et
 “contra avium minorum morsus *munitur*
 “*vallo aristarum*.” Unde Ausonium
 corrigam, in Mosell. 86.

Squamæ herbosæ Capito interlucet arenas,
 Vacere præ tenero fartim *conceptus aristas*.

Libri, *congestus*; invenuste. Ergo, *vallo*
eburno munitur, quasi fronte exercitûs,
 ubi stationem, pro *munimine*, habebant
 elephantes. Florus, ii. 8. 16. non incon-
 cinne, de Antiocho: “*Elephantis* ad hoc
 “immensæ magnitudinis, auro, purpurâ,
 “argento, et suo ebone fulgentibus, *aciem*
 “utrinque *vallaverat*.” Nescio quis de
 nostrâ Britannîâ, lib. ii. epig. 91. 3. An-
 thol. Lat. Burm.

Quam pater invictis Nereus *vallaverit* undis;
 Quam fallax æstu circuit Oceanus.

Ita omnino rescribendum, ne temporum
 cœcinnitas disturbetur. Editi, *vallaverat*;
 quod non ferendum. Haud alienus ac-
 cesserit Claudianus, de bell. Gild. 146.

———— felicitæ illa perustæ
 Pars Libyæ, nimio quæ se *munita calore*
 Defendit, tantique vacat *secura tyranni*.

Addam insuper Serenum Samonicum, de
 med. 667. et scaturigine Ciceronis hauri-
 entem:

Namque oculos infesta pilorum tela laceant;
 Quodque illis dederat *vallum* natura tuendis,
 Inde inimica seges proprios desævit in orbes.

Versus sunt valde speciosi. Sed præcipue
 huc facit Statius, hinc manifestissime ex-
 pressus, quem Fraigerus indicavit, Theb.
 ix. ut ipse ait:

Stat *nivis* longum stipata per agmina *vallum*
Dentibus.

His committe, quæ notabimus ad iii.
 497.

Ver. 539. *ferarum Vis*. Avienus, or.
 marit. 410.

Vis belluarum pelagus omne internatat,
 Multusque terror ex feris *agitat freta*.

Ita reponimus ex ingenio. Editiones ha-
 bent in priore versu, *Vis vel varium*; et,
 in secundo, *habitat*.

Ver. 541. *utei*. II. ut.—*lubet*: sic O.
 Δ. antiquo modo, probe; Z. *jubet*; alii
 omnes, *libet*.

Ver. 543. *orbi*: sic L. M. ut solet Lu-
 cretius; vulgo editur ad libros reliquos,
orbe. Et L. in deest; unde sic fortasse:

Quo similis toto terrarum non *siet* orbi:

vide iii. 102. ut *orbi* sit in dandi casu;
 nam vetustiores terminavisse dictionem
solus, et similia, ad normam secundæ de-
 clinationis nominum, te Priscianus doce-
 bit, lib. vi. pp. 716. 717. quamvis in hoc
 loco nihil impedit, quo minus sit ablati-
 vus casus, subauditâ, ut passim solet fieri,
 præpositione *in*.

Ver. 547. Benthæius crucem parvulam,
 quâ corruptelæ suspicionem solet innuere,
 vocabulo *oculi* appinxit: nec injuriâ;

Corpora jactari unius genitalia rei;
 Unde, ubi, quâ vi, et quo pacto, congressa coibunt,
 550 *Materiae* tanto in pelago, turbâque alienâ?
 Non, ut opinor, habent rationem conciliandi:
 Sed, quasi, naufragiis magnis multisque coortis,
 Disjectare solet magnum mare transtra, cavernas,
 Antennas, proram, malos, tonsasque, natanteis;
 555 Per terrarum omneis oras fluitantia aplustra
 Ut videantur, et indicium mortalibus edant,

nam res videtur perdifficili intellectu cuiusvis, deprehendere quidnam vel venustatis habeat, vel etiam proprietatis, hoc vocabulum in hoc loco. Cogitabam equidem, an sic noster scripserit:

Quippe et enim sumant *ollei*, finita per omne—

i. e. illi, qui materiam cujusvis rei infinitam esse nolint concedere, et principiis nostris consentire. Nihil, quod lectoribus offeram, probabilius hoc tempore mentem meam incurrit.—Porro, pro *finita*, Π. codex habet *functa*.

Ver. 550. *Materiae*: Δ. *Materia*; Π. Σ. *Materie*.

Ibid. *materiae pelago*: ut pote semper movente se, et *astuante*. Hanc autem figuram sermonis dudum illustravi, ad Silv. Crit. iv. pp. 123, 124. Ita dixit Clemens Alexandrinus, cohort. ad gg. 10. *πικρατος αγαθων*: Theodoretus, i. 15. *πικρατος αγαθωτητος*: et Themistius, p. 177. *καλλυς πικρατος*: sed plerumque de *maiorum* multitudine usurpari solet locutio. Confer mox ver. 562. Ad parem metaphoram proverbialem exigebant vocem *montes*, ut noster in vi. 159. "*montes*" "*nimborum*." Durior est pro more, et quem vix probes, Sallustius, Catil. 23, 3. "*maria montesque* polliceri cœpit:" ubi plene et erudite Cortius, Lucretii non immemor.

Ver. 551. *conciliandi*: i. e. in concilium *materiae*, rebus gignendis accommodatum, veniendi.

Ver. 552. *multis*: P. *centis*; sed frustra.

Ver. 553. *transtra*: O. Δ. *curva*.—*cavernas*: sic M. et ita fere L. *cavernas*: quod in proclivi est intelligere de quolibet concavo navis interioris fragmento; quale Græci nuncuparent *ὀλῆφος*, *στος*, *γαστρον*, vel *αμφιμετρον*, *καλὸς νηος*: adi sis J. Polucem, i. 87. *carinas*: P. Vind. V. ed. Π. Σ. itidem bene; nisi quod veri sit simillimum, hancce dictionem indepravatam per librariorum manus fuisse descensuram. *carina*, O. Δ. *carinam*, Ω. Saltem consilium Lambini, reponentis ex ingenio gubernæ, in cujus sententiam editores pedibus iverunt, neutiquam videtur citra necessitatem adoptandum. Sed nimirum in omni tempore hæ conjecturales castigationes nimis faciliter, ne dicam inconsiderate negligenterque, sunt in Lucretii sincerum textum importatæ.

Ibid. *Disjectare mare transtra*. Ita Maro, *Æn.* i. 128.

Disjectam Æneæ toto videt æquore classem.

Ammianus etiam Marcellinus, xvi. 3.—"ut—conspiratas gentes in noxam Romanis manibus nominis disjectaret."

Ver. 554. *Antennas*. Hæc est orthographia V. ed. glossarii veteris, Sosipatris Charisii, inst. gramm. i. p. 20. et sic codices multi ad Virg. *Æn.* iii. 549.—*tonsas*: V. ed. *consas*.

Ver. 555. *fluitantia*: Π. *fluviantia*.—*aplustra*: Vind. V. ed. B. M. O. Σ. Ω.

- Infidi maris insidias, vireisque, dolumque,
 Ut vitare velint, neve ullo tempore credant,
 Subdola quom ridet placidi pellacia ponti:
 560 Sic tibi, si finita semel primordia quædam
 Constitues, ævum debebunt sparsa per omnem
 Disjctare æstus divorcei materiai:
 Numquam in concilium ut possint compulsa coire;
 Nec remorari in concilio, nec crescere adaucta:
 565 Quorum utrumque palam fieri manifesta docet res;

plaustra: nempe, a semel absorptâ, man-
 sit vox nihili *plaustra*; quam statim scribæ
 doctissimi in probam dictionem mutavere.
 Ita vara vibiam sequi solet.

Cæterum, huic Lucretio loco Flori unus
 impendio similis est, quem hoc modo
 Bentleii sagacitas admirabilis ad integri-
 tatem pristinam reduxit, il. 2. 31. "Quan-
 tus O! tunc triumphus tempestate in-
 tercidit; quum, opulenta prædâ, clas-
 sis, adversis acta ventis, naufragio suo
 "Africam, et Syrtis, et omnium interja-
 centium insularum litora, implevit."

Ibid. *fluitantia aplustra*. Virgilius,
Æn. x. 306.

Fragmina remorum quos, et *fluitantia transtra*,
 ispediunt:

et Tullius in Arato, quem Lambinus ad-
 movit:

Navibus absumptis, *fluitantia* querere *aplustra*.

Neque Silii versus quidam læves atque
 numerosi, Lucretium haud dubie respi-
 cientis, displicebunt. Exstant in Pun. x.
 322.

Sic Lager ratis, vasto velut insula ponto
 Conspecta, illat scopulis ubi nubifer Eurus,
Naufragium spargens, operit mare: jamque per
 undas

Et *transtra*, et mali, laceroque *aplustria* velo,
 Ac miseri *fluitant*, revomentes æquora, nautæ.

Ver. 556. *edant*: V. ed. *edant*; II.
edat; Ω. *edam*.

Ver. 557. *maris vireis*: nempe *μυρ-
 αίνος*; *μυρταίνος* poetarum principis: ut e-
 tiam Prudentius, perist. x. 325.

Cælum, solumque, *viam marini gurgiti*.

Mantuanus etiam *eo Infidi maris* expres-
 sum dedit ad geo. i. 254.

———— *infidum* remis impellere *marmor*.

Ver. 559. *ridet pellacia*: II. *vident
 palatia*.

Ibid. *pellacia*. Mantuanus, geo. iv.
 443.

———— nulla *viam* reperit *pellacia*—.

Vide sis Heinsii notam. Ibi autem multi
 libri dictionem pro solito vulgatiorem ex-
 hibent; *fallacia* scilicet. Hæc prava li-
 brariorum consuetudo, et receptæ lectio-
 nis *sansoneana*, mihi persuadent Manilium
 simili mendâ vitiatum circumferri, ad iii.
 338.

———— sequo stat *foedere* tempus,
 Nec manifesta patet *falsi pellacia* mundi.

Editur autem *fallacia*. Ad quam deprava-
 tionem proxime accedit etiam codex Lu-
 cretiani M. dans *pallacia*.—Cæterum,
 poeta noster fabulam *Æsopicam*, "de
 "Pastore et Mari," nî fallor, in oculis
 habebat.

Ver. 560. *finita*: Vind. L. M. A. II.
 Σ. Ω. *infinita*: similiter supra peccatum
 est, ob frequentem in hujusce argumenti
 decursu vocabulorum usum: et ita solent
 scribæ in dictionibus maxime contrariis
 quondam aberrare: vide ad ver. 94. su-
 perius.

Ver. 561. *omnem*: sic Vind. V. ed. L.
 II. Σ. reliqui, *omne*. Sed erat aliquoties
 hoc verbum masculini generis apud ve-

Et res progigni, et genitas procreare posse.
Esse igitur genere in quo vis primordia rerum
Infinita palam est, unde omnia subpeditantur.

Nec superare queunt motus itaque exitiales
570 Perpetuo, neque in æternum sepelire salutem:
Nec porro rerum genitales, auctificeique,
Motus perpetuo possunt servare creata.
Sic æquo geritur certamine principiorum,
Ex infinito contractum tempore, bellum.

teres, ut in nostro etiam, iii. 604. Plautus, *Poen. v. 4. 14.*

Jupiter, — per quem vivimus *vitam ævum.*

Ver. 562. *æstus*: M. *æstu*. — *divoraci*; Π. *diverse*; M. O. *diverse*; non male: “*se undique vertentis*” — passim fluctuantis. Et “*æstus materię*,” ut nuper, ver. 550. “*pelagus materię*,” quod jam video nec ipsi Creschio inobservatum. — Porro, duo versus, qui proxime sequuntur, ordine inverso comparent in L. M. et, in priore versu, ut abest Π. atque in ver. 567. pro in, Δ. habet ut.

Ver. 569. *itaque*: P. *utique*; quod gustum correctoris, argumentationis *assuetudine*, et constructionis æquabilitatem affectantis, valde sapit.

Ver. 571. *auctifici*. Hæc ipsa dictio apud Lucretium solum fortasse invenitur: verbum cognatum plus semel in Arnobio legitur, ut lib. vii. p. 224. “Cibis novis “*auctificatis deos*.”

Ver. 572. *servare*: Π. *privare*.

Ver. 575. *vitalia rerum*: i. e. res vitales; quemadmodum apud Horatium, epist. i. 17. 21.

————— tu poscis *vilia rerum*:

i. e. res viles. — Lambinus.

Porro, vice *vitalia*, V. ed. *victalia*.

Ver. 576. *superantur item*: P. *superant urnæ*; quæ lectio politior videtur et elegantior, sed vulgatæ Pius idem in notis meminit, neque aliter Festus Noniusque, voce *lagor*, versum citant: nihil

igitur mutandum. — *agor*: Δ. *maror*; Vind. V. ed. Π. *Σ. vigor*; O. *major*; nam librarii, non essent librarii, nisi subinde ad ingenium suum reverterentur, exquisita vulgaribus, sincera mendoissimis, mutante.

Ibid. *miscetur funere agor*. Festus: “*Vagorem* pro vagitu Ennius sexto decl. “*mo*:

“*Quæ clamor obpugnantis vagore volatet.*”

Sed hic versus quin insigniter depravatus sit, nihil dubito. Interea, nomen *vagor* videtur Statio restituendum, ad Theb. iv. 789. ubi de Archemoro infante poëta ampliavit versibus, quales vix antiquorum maximi heroës in poëtica æquaverint, et quos integros lectori consultos volumus:

————— caram modo lactis egeno
Nutricem *vagore* ciens.

Vulgo, *clangore*; ex interpretatione, nil fallor. Erunt tamen fortassis, qui *plangore* rescriptum malint. Lucretium autem nostrum Virgilius, in loco nobilissimo Æn. vi. 426. oculis obversatum habuit. Versus egregios, pravis distinctionibus pessime affectos, nos hodiernorum primi probe constituemus, et interpretabimur:

Continuo auditæ voces, vagitus et ingens,
Infantumque animæ *ferentes*: in *limine primo*
Quos dulcis *vita*, exsortes et ab ubere raptos,
Abstulit atra dies, et funere mersit acerbo.

De orci *limine* jam dixerat poëta, ad ver. 273. nec sanus quisvis *litem* in nos movebit, phrasin *limine primo* ad infantium

575 Nunc heic, nunc illic, superant vitalia rerum;
 Et superantur item: miscetur funere vagor,
 Quem pueri tollunt, visentes luminis oras:
 Nec nox ulla diem, neque noctem aurora, sequuta est,
 Quæ non audierit, mixtos vagitibus, ægros

580 Ploratus, Mortis comites, et Funeris atri.

Illud in hiis obsignatum quoque rebus habere
 Convenit, et memori mandatum mente tenere;
 Nihil esse, in promptu quorum natura videtur,

vitam referentes. Sed audiamus Servium, qui mihi otium interpretationis sollicitioris fecit. "*In limine primo.* Quia de pri-
 "mâ hi subrepti sunt vitâ." Idem rur-
 sus: "*Esorites.* Expertes; quos Græci
 "*αυλωτοι*, dicunt:" vel, ut officio proprii
 interpretis ipse Virgilius fungatur, *omni-
 um egenos*, *Æn.* i. 599. quibus utique vi-
 talium gaudiorum atque commoditatum
 nulla perfructio contigerat. Hac autem
 de toto loco crisi nihil inculpatius: et mi-
 reris neminem, vel ex Servio præmonstra-
 tore, rectam viam inivisse. Homeri ver-
 siculus, sed in sensu primario vocis, ad
 grammatici istius explicationem aptissi-
 me quadrat, ex Od. A. 489.

Ἀδρι παρ' αὐλωτον, ὃ μὴ βίωτος αὐλὸς ἐστίν.

Ergo, "infans, expertus omnium, vitæ bre-
 "vissimus." Adi sis, quæ plura contuli-
 mus, huc spectantia, ad iii. 681. Virgilii
 locum Lucanus æmulatus est, ad Phars.
 ii. 106. ubi consulas velim doctissimos
 editores.

Ver. 577. *Quem*: Δ. *Quæ*.—*tollunt*:
 Ω. *tollant*.—*visentes*: Δ. *visentis*; Π. *vis-
 centes*.

Ibid. *puer*: i. e. generaliter, soboles
 vel *παῖδες*, ut Græci: vide sis Donatum,
 ad Terent. And. ii. 3. 26.

Ver. 578. *ulla*: Δ. *illa*.—*aurora*: M.
aura.

Ibid. *nox diem, noctem aurora, sequuta
 est*. Horatius, epod. xvii. 25.

Urguet diem nox, et dies noctem.—

Ver. 579. *Quæ*: V. ed. *Quare*.—Et
 Vol. I.

semel ausus sum ex ingenio reponere
ægros, in locum *re ægris*, omnes libros,
 et impressos et manu scriptos, occupantis;
 sed manifestissimo scopo scriptoris id ex-
 poscente, neque, uti sperem, cum veniâ
 tantummodo eruditorum omnium, sed
 approbatione etiam, ac plausibus. Sole
 meridiano clarius est, ploratus ægorum,
 et morbis succumbentium, post longiorem
 usuram vitæ, opponi vagitibus modo li-
 men lucis invisentium.

Ver. 580. *atri*: O. *acri*; Δ. Σ. *acti*;
 male. Virgilius, supra:

Abstulit atra dies, et funere mersit acerbo.

Ver. 581. *obsignatum*: i. e. fideliter
 reconditum et asservatum mente: nam iis
 rebus, quas ab importunis servorum digi-
 tis volebant vindicare, sigillum imprime-
 bant. Tullius, de orat. ii. 61.—"furæce
 "servo;—cui domi nihil sit nec *obsigna-
 "tum*, nec occlusum." Sed res est in
 notissimis etiam ex Horatio Persioque.
 Vel ad *epistolas*, sigillis custoditas, ne in
 illis scripta divulgarentur, haud minus
 commode referri poterit metaphora. Sal-
 tem Arnobii locum, qui in lib. ii. p. 45.
 legitur, opportunissimâ cum eruditione
 Lambinus advocavit: "Unde, quæso, est
 "vobis tantum sapientiæ traditum?—
 "quia Fornicem Lucilianum, et Marsy-
 "am Pomponii, *obsignatum memoriâ*,
 "continetis?"

Ver. 583. *videtur*: in cujus dictionis
 loco posteriores editiones habent *tenetur*,
 odiosissimam per repetitionem; et, quo

Quod genere ex uno consistat principiorum:

585 Nec quidquam, quod non permixto semine constet.

Et, quæquomque magis vis multas possidet in se,

Atque potestates, ita plurima principiorum

In sese genera, ac varias docet esse figuras.

Principio, tellus habet in se corpora prima,

magis nauseabundus immanitatem facinoris abomineris, valde suspicor ita factum esse contra unanimem omnium exemplarium auctoritatem; ut ut ista lectio ex Havercampi silentio in codice M. reperiri videatur.

Ver. 584. *consistat*: M. *constare*: et, in versu sequente, codex Ω . desiderat *non*, et inserit *de post permixto*; unde versus numerosior ex levi castigatione sic exurgeret:

Nec quidquam, quod non mixto de semine constet.

Ver. 586. *quæquomque*: P. *quo quisque*; Δ . Π . Ω . *quam quidque*; ut vulgares editi: sed utraque varietas, me iudice, glossatoris ingenium redolet. Vetusti codices Pii *quo quodque* habent.—*ris multas*: Vind. inverso ordine, *multas ris*. Diversitatem lectionum, quæ in Prisciano, lib. vi. p. 707. observatur, memorie equidem grammaticum fallenti imputaverim: "Hæc *ris*, hujus *ris*; cujus plurale similiter, *ris*, tam Lucretius quam Sallustius protulerunt:

"Sed quæ multarum rerum vis possidet in se

"Atque potestates.

"Sallust. in iii. historiarum: Male jam "assuetum ad omnes res controversiarum." Quod ad primam Prisciani varietatem pertinet, ex *Et fluxit Sæ*; unde, ut passim, *Sæ*.

Ver. 587. *potestates ita* Σ . *potestate ita*.—Et audaculi editores de suo infererunt *plena*, vice *plena*. libris nullis huic arroganter interea adductibus.

Ver. 588. Hunc hævum non inscite variavit Statius, omnino dignus qui conferra-

tur: Theb. viii. 303. ubi Tellurem alloquitur Thiodamas:

—— O! hominum divùmque æterna creatrix,
Quæ fluvios, sylvasque, æmularum et semina mundi
Cuncta, Prometheaque manus, Pyrrhaque
Gignis; et impatis quæ prima alimenta dedi-
disti;
Mutastique vices; quæ pontum ambisque, ve-
hique:
Te penes et pecudum gens æmula, et ira ferarum,
Et volucrum requies!

In quibus *aqua* et *fluvios* indicatur; sensus vel *aër*, et *animarum* (vide nostrum, v. 237.) *æther*, et *semina mundi*; et *ignis* denique, et *Prometheus manus*. Phrasis autem *volucrum requies* egregiam navat operam Lucretio, ad i. 399.

—— montivagæ persæpe feræ
Naribus inveniunt, injectis fronde, quietes.

Ver. 590. *frigora*: P. *flumina*; sed, opinor, ex correctione, quamvis in notis Pii nihil super hac re sit admonitum; nam contra stant omnia alia exemplaria: atque undenam librariis et *frigora*, si *flumina* ab initio comparuerit? Ergo, phrasis *volventes frigora* audacius poni intelligatur velim, pro *aquam frigidam volventes*; quemadmodum poetis licet, et *fontes* nimirum perpetuo distinguuntur. Virgilius. ecl. x. 42.

Hæc *gignit fontes*, hæc molliæ præta, Lycori.

Hoc autem epithetum *ris* inde profutentibus optime conveniret, ob auras frigidas, ex veterum sententiâ, ab illis procedentes. Homerus, Od. E. 469.

Aut si te venas frigoris eras unde tra-

Hinc venustissime Cato in Diris, ver. 42.

590 Unde mare immensum, volventes frigora, futes
 Adsidue renouent; habet, ignes unde oriantur:
 Nam multis subcensa locis ardent sola terræ;
 Eximiis vero furit ignibus inpetus Ætnæ.
 Tum porro nitidas fruges, arbustaque læta,
 595 Gentibus humanis habet unde extollere possit:

Unde, quæ vitreis pulsatis litora lymphis,
 Litora, quæ dulces auras diffunditis agris,
 Accipite has voces.

Sic optime Heinsius emendavit pro *vestris*: ut sit omnium proportio speciosa; *vitreis lymphis* utique, *dulces auras*. Voces nempe *vitrum* et *vitreus* importunitatem librariorum, ut omnia exquisitiora, infelicissime expertæ sunt. Quicquid Burmanni contra sentiant, hic ad locum, ille ad Anthol. Lat. l. c. Catonis, idem Heinsius verissime castigavit Ovidium, epist. xv. 157.

Est nitidus, vitroque magis perlucidus omni,
 Fons sacer—

Vulgo, *vitreo amni*; sed Heinsianâ emendatione nihil elegantius, nihil certius. Eandem dictionem nos Solino redonabimus, cap. ix. "Hanc ab Ætoliâ Pindus dividit, qui Acheloum parit, cum primis Græciæ amnibus, præditum *vitri* clari-
 "tate." Libri exhibent, *veteri*; unde ad indignum prorsus sensum sermo scriptoris detorquetur. Plinius, nat. hist. iii. 20. "Padus—nulli amnium *claritate* inferi-
 "or:" quod ambiguum est, ut Solinus etiam p. 11. de isto flumine; sed fortasse rectius de lympharum qualitate, quam de nomine, intelligendum. Dionysius, perieg. 289.

Ἀρχὴ πηγῶν ΚΑΛΑΪΠΟΟΤ Ἠδυάων.

Vide Avienum, or. marit. 190. Addam, denique, ad Lucretium illustrandum, Virgilii versus appositissimos, ecl. i. 52.

Fortunate senex! hec inter flumina nota,
 Et fontis sacros, frigus captabis opacum.

Unde Statius, silv. iv. 4. 17.

Tiburis hi lucos, *Alenæque frigera*, captant:

i. e. "*gelidas auras*, Aniense fluvio gene-
 "ratas." Ita locus iste capiendus est. Cæterum, oratione prosæ usus dixisset, *portantes*, vel *vehentes*, vel *habentes*, frigora; sed pictam dictionem, et ornatam, pulchre adhibuit poëta pulcher; *volventes* scilicet: vide supra, ad ver. 380.

Ibid. *mare immensum*. Virgilius, geo. i. 29.

An deus *imensi* venias *maris*—?

i. e. "cujus mensura non potest comprehendi:" uti bene Servius, atque *εὐμελέ-
 γιστος*. Oppianus, hal. i. 85.

— αὐριστὴ γὰρ, ἀμετρούμενος τι, θαλάσση.

Hinc Archytæ, summi mathematici et geometræ, laus apud Horatium, od. i. 28. l.

Te maris, et terræ, numeroque carentis arenæ,
 Mensorem cohibent, Archyta—

i. e. qui quantitatem materiæ in immensis corporibus istis, terrâ utique, et mari, et arenarum congerie, ex datis particulis, vel mensuris, globorum cum datis diametris, declarare potuit. Sic mens poëtæ accipienda est.

Ver. 591. *renouent*: Δ. *remouent*; Π. *remouet*.

Ver. 592. *sola terra*. Paullo aliter phrasim tractavit Mantuanus, Æn. x. 102.

Et tremefacta *solo tellus*.

Ver. 593. *Eximiis*; V. ed. O. Σ. *Eximis*; Ω. *Ex imis*; minore cum simplicitate: vide mox, quæ ad ver. 607. dicuntur. Ibid. *furit ignibus*. Maro, geo. iii. 99.

Ut quondam in stipula magnus sine viribus ignis
 Incassum *furit*—.

Aurelius victor, epist. x. 12. "Hujus
 "tempore mons Vesuvius in Campania

Unde etiam fluidas frundeis, et pabula læta,
 Montivago generi possit præbere ferarum;
 Quâ re magna deûm mater, materque ferarum,

"ardere cœpit; incendiumque Romæ sine nocturnâ requie per triduum furit: lues quoque, quanta vix unquam antes, fuit." Sic legendum: vulgo, "per tri-
 duum fuit." Similiter peccavere librarii ad Lucan. iii. 482. Flor. i. 16. 12.

Ver. 595. Hicce versus cum sequente deest π. Librarii scilicet oculos ἰμαυρῶν versuum delusit: vide ad ver. 490.

Ver. 596. *fluidas*: sic vetera Pli exemplaria, et omnino vere, alii licet codices et impressi retineant *fluviôs*; quod insulæ superfluum præcedentia fecerunt. Illud *fluidas* forte migraverat in *fluviâs*, unde vulgarior vox *fluviôs* exorta est: vide Nonium, iii. 100. in *Fluvius*. Nostrâ autem lectione nihil exquisitius ac speciosius fingi potest: *fluidas* utique, *ὑγρὰς*, molles, teneras, *liquidâs*, (vide me in Silv. Crit. iii. p. 137.) modo pullulascentes, aquulæ purissimâs plenas, merum sucum. Maro, ecl. x. 7.

Dum tenera adtendent simæ *virgulta* capellæ: eundem conferas ad geo. ii. 372. Hoc ipsissimum Lycophron volebat, et admirabili venustate protulit, Cassand. 307.

Δι αἰ, στυγερὸν καὶ σὺν ΕΥΤΑΛΑΓΟΝ ΘΑΛΑΟΣ,
 ὁ στυμὸς τῆς στυγερῆς ἀγκυρῆς ἐκκλινόμενος.

Ita legendum: alibi diximus. Mentem poetæ Tzetzes non arripuit. Virgilius, geo. i. 315.

Frumenta in *viridi* stipulâ *lactentia* turgent: i. e. "adhuc *tenuia* et lactis plena." Servius. Forte, *tenera*. In hac elegantia Alcinus Avitus se lautissimum præstitit, ad iv. 10. de *diluvio*:

fluctus nunc prosequare illos,
 Per quos immixtas rebus, vix pene creatis,
 Lactentem velox prævenit terminus orbem:

vores *tener orbis* Virgillii, ecl. vi. 34. novo sermonis lumine convectiens. Eleganter etiam Ælianus, de animm. vii. 9.—σποφῆν ἑκαλὴν νοστέας 'ΤΡΙΠΟΙΣ: et pari modo

in var. hist. ix. 2. Adi Silv. Crit. iv. p. 83. Petronius, de bell. civ. 71.

Non hæc autumnô tellus *viget*, aut alit herbas
 Cœpente lætus ager; non, verno persona cantu,
 Mollis discordi strepitu *virgulta* loquantur.

Ita rescribimus, pro *viret*. Nempe tellus *viret* vere; quod sequentia respiciunt: sed autumnô *viget*; i. e. in fructibus producendis robur suum ac *vigorem* monstrat. De harum dictionum confusione, vide ad ver. 361. superius. Hinc futili vocabulo Virgilius exonerari potest, geo. ii. 328.

Lævis tum resonant avibus *virgulta* canoris:
 i. e. tenuia, mollia, teretia, flexilia. Vulgo, *Avia*. Calpurnius, ecl. v. 110.

Tu tamen aut *Lævis* *hederas*, aut molle salictum,
 Valle premeis gelidâ:

i. e. flexibiles, quæ ramos *fundunt*, *ισχυρὰς* ut est in noto quodam epigrammate. Dignæ sunt etiam, quæ lectoribus coram sistantur, Arnobii gratiæ audaciores, lib. vi. p. 197. Lucretium feliciter illustrantes: "Liber membris cum *mollibus*, et *liquoris* femineî *dissolutissimus* "laxitate:" i. e. fluidissimus. Mihi vero jam videor sinceritatem pristinam loco Nasonis certissimâ emendatione redditurus, met. xv. 231.

—Sæpique Milon senior, cum spectat inanes
 Illos, qui fuerant solidorum mole tororum
 Herculeis similes, *fluidum* pendere lacertos.

Fluidum pendere elegans est, ut "*lugubre* "rubent," et centum similia. Vulgo, *fluidos*; sed duplex epitheton *inanes fluidos* jure displicuit Gronovio. Exaratum erat *fluidû*, i. e. *fluidum*; vide supra, ver. 162. unde *fluidos*. Hinc elegantias Martialis, xi. 41. 3. persentiscas.

Indulget pecori nimium dum pastor Amyntas,
 Et gaudet famâ luxuriâque gregis;
 Cedentes oneri ramos, sylvamque *fluentem*,
 Vicit, concussas ipse secutus opes:

i. e. flexilem, se molliter incurvantem:

Et nostri genetrix hæc dicta est corporis una.
600 Hanc veteres Graiùm doctei cecinere poetæ
Sedibus in curru bijugos agitare leones:

conferas autem Virg. geo. ii. 370. Neque alius huc magis, quam Nicander, facit, ther. 33.

————— παραθε δι ἐ ΝΗΧΥΤΟΞ ΟΡΠΗΞ
Βοταφὸς αὐτοῦ τι, καὶ αὐγῆστα, τὶδου.

Ibid. frundeis. Sic etiam Maro erat scribendus, ad geo. ii. 372.

Præcipue, dum fruns tenera, imprudensque laborum:

nam Servium ita castigandum esse res ipsa loquitur, et pulchre vidit Burmannus: “*Fruns, frundis* vera lectio est. Lucretius, i. 19. *Frundiferasque domos* avium. Apud antiquiores enim singularis “*nominativus erat fruns, frundis.*” Sed locum inspicere, et intelliges, quam lamentabiliter hæc omnia librarii, quasi ex industria, germanæ vestigia vetustatis obliterare soleant.

Ver. 598. Integrum Lucretii locum felicissime illustrabunt instar omnium, in hanc rem apud poetâs exundantium, versus hymni, vulgo Homero dati, in Cybe-

Μήτηρ μὲν πάντων τὶ θεῶν, πάντων τ' ἀνθρώπων,
Ἵγμυ, Μυσα λυγία, Διὸς θυγάτηρ μεγάλη·
Ἢ προτάλαν τιτανίων τ' ἰαχῇ, οὐο τὶ βρομοῖ αὐ-
λων,

Εὐαδὸν, ἧδ' ἑλκων πλαγγῇ, χαρῶν τε λίσσων,
Οὐρεα τ' ἤχητοτα, καὶ ὀλητότε ἰσχυροί.

Unde in promptu est emaculare Orphei hymn. in Rheam, ver. 5.

Οὐρεῖον ἢ χαιρεῖς, ΘΗΡΩΝ τ' ἀλλοφυμασι φρικ-
τους:

nam vulgo legitur, *Θητων*. Nec dubium est, quin Lucretium ob oculos habuerit Calpurnius, Wernsdorfio non præteritum, ecl. viii. 35.

Omniparens Æther, et, rerum causa, Liqueores,
Corporis et genetrix Tellus, vitalls et Ætr,
Accipite hos calamos.

Nec appositissimus non est Hesiodus, Theog. 105.

Κλισίη δ' ἀθανάτων ἱερὸν γένος αὐτὸς ἱερῶν,
Οἱ γὰρ ἔργα πάντα.

Arnobius accedet, lib. iii. p. 119. quem Lambinus etiam apposuit: “*Terram* qui-
dam e vobis, quod cunctis sufficiat ani-
mantibus victum, *Matrem* esse dixerunt
“*magnam.*”

Ver. 599. *nostri corporis*: i. e. generis humani. Non aliter locutum esse vatem Venusinum video, od. i. 35. 3.

Præsens, vel imo tollere de gradu
Mortale corpus.

Et Tullius in Arato:

————— propter pennati corporis alam:

i. e. propter volucrem. Naso, met. iii. 58.

Aut ultor vestræ, *fidelissima corpora*, mortis,
Aut comes, inquit, ero.

Ipsam sententiam aliud ἀποσπασματικὸν ex hymnis Homereis illustratam dabit:

Γαῖαν παρμηνίαν αὐτομαί, ἠδ' ἑμὲ δὴλον,
Πρὸς ἑσπέρην ἢ φερὺ καὶ χροὺ παρ' ἑσπέρην,
Ἡ μὲν ἑστὰ χροὺ διαὶ ΕΠΕΡΚΕΤΑΙ, ἠδ' ἑστὰ
ποταμῶν,

Ἡδ' ἑστὰ ποταμῶν ταδὶ φερβύται ἐν οὐδῷ ΟΛ-
ΒΟΝ.

Ita scribendum: libri, ὑπερχίται, et ελβη.
Euripides, Ion. 1376.

Παλαι δ' ΕΠΕΛΘΩΝ Διὶ πατρί, Εὐρατύς θ' ἱερὸν,
Γινώσκου ταδ' αὐτοῖς.

His concinunt Orphei nonnulla, l. c.

Μήτηρ μὲν τὶ θεῶν, ἧδ' ἑσπέρην ἀνθρώπων·
Ἐν οὐ γὰρ καὶ γαῖα, καὶ πρῶτος ἕως ὀπίσθι,
Καὶ ποταμοὶ, ποταμὶ τὶ.

Ver. 601. *Sedibus in curru*. Iego,
“*Sedibus in superis;*” ut Virg. Æn. xi.
532. BENTLEIUS.

Satis ex arbitrio. Sed audiamus Gronovium, quem Havercampus attulit: “*Vide-
tur aliquid voluisse Lucretius, quod*

Aëris in spatio magnam pendere docentes
 Tellurem, neque posse in terrâ sistere terram.
 Adjungere feras; quod, quam vis ecfera, proles
 605 Officiis debet molliri victa parentum:
 Muralique caput summum cinxere coronâ,
 Eximiis munita locis quod subinet urbeis:
 Quo nunc insigni per magnas prædita terras
 Horrificè fertur divinæ Matris imago.

"nescio, an aliter facile exprimere potuerit. Id docet Varronis fragmentum apud Augustinum, lib. xvi. rerum divinarum: Eandem dicunt Matrem Magnam: quod tympanum habeat, significari esse orbem: quod turres in capite, oppida: quod sedes fingantur circa eam, cum omnia moveantur, non moveri. Hinc *κύπρον* appellat Apollonius, i. 1093." Obs. iii. 5. quæ mihi non sunt ad manum.

Cæterum, imitatio Virgiliana perjudicandam lectoribus comparationis occasionem dabit, ad *Æn.* vi. 785.

Qualis Berecynthia mater
Invehitur curru Phrygiæ turrata per urbis;
Læta deum partu, centum complexa nepotes,
Omnis cœcilocas, omnis supera alta tenentis.

Et rursus, ibid. x. 252.

Alma parens Idææ deum, cui Dindyma cordi,
Turrigeræque urbes, bijugique ad frena leones.

"Alma proprie tellus est, ab eo, quod nos *"alat:"* Servius: vide me ad ver. 2. libri primi.

Ver. 602. *Aëris in spatio:* i. e. in aëre spatio, vel profundo; *νή βαθυά,* Hom. Il. T. 446. Eadem mens est Maronis, quam nemo hactenus penetrare quiverit, ecl. iii. 105.

Dic, quibus in terris, et eris mihi magnus Apollo,
 'Tris pateat *cali spatium*, non amplius, ulnas:

i. e. in quibus cœlum, spatiosissimum licet, trium ulnarum amplitudinem non excedat.

Ver. 604. *quod:* Vind. *qua;* Δ. *quum:* et *prolem*, idem codex,

Ver. 605. *molliri:* Π. *molliri.—victa:* O. Δ. *vita.* Servius autem, ad Virg. *Æn.* x. 253. nuperrime laudatum, paullo diversam hujusce allegorie explicationem comminiscitur: "*Ad frena leones.* Ideo hoc fingitur, quod omnis feritas maternæ subiacet affectioni, et *subjugata est.*" Adhuc aliam Ovidius, fast. iv. 217. Lambino suscitatus:

Desierat. Cœpi: Cur huic genus acre, leones,
 Præbeat insolitas ad juga curva jubas?
Desieram. Cœpit: Feritas mollita per illam
 Creditur: id curru testificata suo est.

Alteram denique fabulam contexuit Opiplanus, cyneg. iii. init. quem commisit Havercampus. Locum videas, si lubuerit.

Ver. 607. *Eximiis:* Vind. Σ. *Eximis;* Δ. O. *Atque imis;* Ω. *Ex imis.—subinet:* vulgo, *sustinet;* O. Σ. *substinet;* antiquæ scripturæ vestigia retinentes; vel fortasse formam ipsissimam, ut potius crediderim: vide nobis dicta ad iv. 750.

Ibid. *Eximiis;* i. e. egregiis, ex acervo selectis; et, usu secundario, *excelentis.* Aliiter, sed apposite, Isidorus, origg. x. "*eximius*, quasi *valde emineus.*" Hinc Virgilius, geo. ii. 156.

Tot congesta manu præruptis oppida saxis.
 Adeas animadversiones nostras, huc spectantes, in Soph. Trachin. 273.

Ver. 608. *Quo insigni prædita:* i. e. quod insigne gerens, vel habens. Hanc formulam Lucretius frequentat: vide nos in hujusce libri ver. 181. Silius Italicus, xiv. 88.

— bis octonis nondum rex præditus annis.

- 610 Hanc variae gentes, antiquo more sacrorum,
 Ideam vocitant matrem; Phrygiasque catervas
 Dant comites, quia primum ex illis finibus edunt
 Per terrarum orbis fruges coepisse creari.
 Gallos adtribuunt; quia, numen quei violarint
 615 Matris, et ingrati genitoribus inventei sint,
 Significare volunt indignos esse putandos,
 Vivam progeniem quei in oras luminis edant.

Auctor rhetoricorum ad Herennium, ii. 27. "Mortuum deformatum, tumore præditum, coloratum, fuisse constat."

Ver. 609. *Horrificæ fertur*: i. e. torvam majestatem præ se ferens; cum voluptate non nihil horroris incutiente: vide iii. 28. vi. 1267. Descriptio Scipionis Siliiana, Pun. viii. 562. curiosius elaborata, lucem nostro dabit:

Martia frons; facilesque comæ, nec pone retroque

Cæsaries brevior: flagrant lumina miti
 Adspectu, gratusque inerat visentibus horror.

Ver. 610. *antiquo more*: nempe, quia ejus sacra in *Idæ*, monte Phrygio, primitus agebantur, *Idæa* mater audit.

Ver. 611. *catervas*: II. *cathenas*; confundens hunc locum cum lectione ad ver. 630.

Ver. 613. *orbis*: II. *urbes*; editiones vulgatæ, summam per audaciam et inscientiam, contra libros omnes, contextum maculant intrudendo suum *orbem*. Nempe, primario sensu vult *orbis* rei alicujus *circuitus rotundus*; et secundo, generaliter *circuitus*. Multarum igitur terrarum *multi* necesse est sint *orbis*: ut ver. 1074. Maro, *Æn.* vii. 223.

quibus actus *utroque*
 Europæ atque Asiæ fatis concurrerit *orbis*.

Prudentius, peristeph. iv. 61.

Vix parens *orbis* populosa *Pani*.

Et alii similiter multoties. De antiquitate vero Phrygum Herodotum consulas, in limine libri secundi fabulantem.

Ver. 615. *Matris*: II. *Σ. Matri*.

Ver. 618. *tonant*: *Σ. sonant*.—*palmis*: II. *phanas*.

Ibid. *tympana tonant*. Hinc, audaci spiritu poëta, Statius omnino corrigendus est, ad Theb. viii. 221.

— *gemina æra tonant*, *Idææque terga*,
 Et moderata *sonum* vario spiramine buxus.

Non erant ferenda tam finitima *sonant* et *sonum* in carmine magnopere expolito. Porro, dixeris Ausonium huc respexisse, epist. xxv. 21.

— *lentis reboant cava tympana tergæ*.

Et fortassis locus Catulli convenientissimus ad lectionem Lucretianam exigendus est, lxiii. 21.

Ubi *cymbalum tonat* vox, ubi *tympana* reboant;
Tibicen ubi canit *Phryx* curvo grave calamo:—
Leve tympanum remugit, *cava cymbala* recrepant.

Vulgo legitur, *sonat*: quæ super commutatione, redeas ad i. 918. Silius Italicus, xvii. 18. commodus adveniet;

Circum, arguta cavis tinnitibus, æra; simulque
 Certabant raucæ resonantia tympana pulsu.

Hunc tamen, ut qui omnia potius, quæ sumat aliunde, verbis grandioribus in majus evehere soleat, quam deprimere, haud dubitem sic rescribere:

— *rauco resonantia tympana pulsu*.

Hinc autem liquet, et ex Ovid. art. am. i. 538. quam falsus sit judicii Burmannus, dum Propertium, iii. 15. 33. immutandum censet, *et cymbala* reposito, vice *tympana*:

Mollia *Dircæ pulsabant tympana Thebæ*.

Tympana tenta tonant palmis; et cymbala circum
 Concava, raucisonoque minantur cornua cantu,
 620 Et Phrygio stimulat numero cava tibia mentis:
 Telaque præportant, violenti signa furoris;
 Ingratos animos, atque impia pectora, volgi

Ad Ovidii fast. iv. 212. hanc fabulam tractatis:

Æra dem comites, raucæque turge, ardent:
 codex unus dat, sonant. Rescribo, tenent.
 Nec Lucretii Statius immemor etiam invenitur ad Achil. II. 153.

— quater una Rhem, quater Evis pulsat
 Turge manu.

Catullus, ver. 82. ejusdem carminis:

Fata, cuncta molienti frangit loca rehent.

Idem ingenium Claudiani eandem restitutionem similem veri facit ad rapt. Pros. I. 209.

Post quam via Carus, ungulam tympana frenant;
 Contingere cheri: Ceryles non impellit ensem:
 Non buxus, non terra tonant.

Volgo, sonant. Hanc medicinam Macaneti faciem, in Anthol. Lat. I. 55. Burmanni:

*Ades huc, ades, Cybele dea, montigena dea;
 Age, tympano tonanti quate flexibile caput.*

Ibi quoque, *sonanti*; sed sic Lucretius noster, et Varro in versibus, qui statim sequuntur:

*Tibi tympana haud leani sonitu, dea, tonitus:
 Sonitum seris intonamus tibi nos semiviri.*

Alia nobis supersunt hoc genere, non minus indubitata; sed onerari lectorem nolimus.

Ibid. *cymbala circum.* Maro, geo. iv. 64.

Tintulusque cie, et Matris quate cymbala circum.

Ver. 619. *raucisonoque minantur*: II. *raucisono imitantur.*

Ibid. *raucisono minantur cornua cantu.*
 Hæc etiam Mantuanus arripuit, Æn. viii. 2.

— raucæ strepuerant cornua cantu.

Et similiter Catullus, lxi. 264. cujus locus integer ad Lucretium illustrandum utiliter faciet:

*Plangebant illi proceps tympana palmis,
 Aut turati tunulo thuribus sese dabant:
 Multis raucisone exibat cornua bumbæ,
 Barbatæque horribili stridebat stibis cæcis.*

Ver. 630. *stimulat*: P. II. *stimulant*—
 casus: V. ed. cæcis.

Ver. 631. *præportant*. Catullus vocem adhibuit, et his togatorum disertissimus in Arateis, de Cæsaribus bifidum loquens:

— partem præportant ipse victim.

In lexicis aliarum exemplum quaere. Et pleniorum distinctionem ex furoris suppositum; quem sequens distichon apte respiciat omnia precedentia.

Ver. 632. *Ingratos*: II. *Ingratosque*; et placet.

Ibid. *animos atque pectora*. Ita Virgilius, Æn. I. 153.

Iste regit dictis animos, et pectore mulcet.

Ver. 633. Editorum indiligentiam, vel, si mavis, penetrabilem sagacitatem, cui patescunt omnia, silentio transeuntium hujusce loci constructionem, vulgaribus ingeniis non statim explicabilem! Amicus Havercampi quidam difficultatem primus, ut est conjicere, persensit; et legendum proposuit, *numinis*: quod potius structure astie, quam probabilitati, fecerit. Nos hoc pacto rem nitidius processuram esse opinamur, nam in codicibus nihil est præsidii super:

Contertere metus qui possint numine divæ:
 i. e. qui terrores, imaginis scilicet divinæ, tympanorum, et aliorum omnium, quæ præverint. Suam sententiam lectores ferant.

Ver. 624. *magnas urbeis*. Virgilius, Æn. xiii. 106.

Centum urbi habitant magnas:

aliter dixissem e compendio scripturæ errorem natum esse, *magnas e magnas*; et Lucretium dediasse:

Conterrere metu quæ possint numine diuæ.

Ergo, quom primum, magnas invec̃ta per urbeis,

625 Munificat tacitâ mortaleis muta salute:

Ære atque argento sternunt iter omne viarum,

Largificâ stipe ditantes; ninguuntque rosarum

Ergo, quom primum *Magna est invec̃ta per urbeis*—:

nempe, ἡ Μεγάλη: nam locis grandioribus ex omissione copularum noster solet majorem dignitatem comparare: sed mutationibus parum necessariis semper abstinendum.

Ver. 625. *Munificat*. Vocabuli hujusce Festus etiam meminit: alibi non reperio.

Ibid. *muta*. Haud placet cum *tacitâ* hæc dictio quamvis non sim docendus a *silentia taciturna*, et similibus locutionibus, Lucretii ingenium minime abhorruisse. Pius interpretatur: “Muneribus innumeris mortales afficiens, nec impropersans;” ut consentiat his S. Jacobi, i. 5. sententia: Εἰ δὲ τις ἕμαι λυσίται σφαις, αὐτὰ κατὰ τὸ δίδωται οὐκ ἔστιν ἀπλῶς, καὶ μὴ οὐδίζοντες. Quæ tamen argutiis, simplicitatem minus sapientibus, affinia videntur. Ipee scribendum putem:

Munificat tacitâ mortaleis multa salute:

per notam elegantiam, et vocem sæpe commutatam: vide Burmannum, ad Lucan. v. 218. Ovidius, amor. i. 15. 38.

Atque a sollicito *multus* amante legar.

Ver. 626. *iter*: Vind. *item*; B. *inter*; M. *ite*.—*omne*: sic Π. Σ. Ω. reliqui, *omnia*.—*viarum*: ita Π. solus; P. V. ed. B. Σ. *mirum*; Vind. L. M. *uirum*; O. Ω. et Pii quidam codices, *circum*; haud deterius, si sic distinguas:

Ære atque argento sternunt iter, *omnia circum*
Largificâ stipe ditantes:

sed elegantior videtur admissa lectio, et usum Lucretii sibi suffragatorem habet, ad v. 1123.

— iter infestum fecere *vial*.

Ver. 627. *ditantes*: Π. *dictantes*.—*ninguunt*: V. ed. *vingunt*; P. *vinciunt*;

O. *ungunt*; Vind. Δ. *jungunt*; Σ. *min-
gunt*.

Ibid. *ninguunt rosarum Floribus*. Elegantissime quidem hoc dictum est, ut nihil supra; sed Græcos poëtas, omnium leporum repertoires, Lucretius auctores habuit. Ita, versibus longe suavisissimis, olor Dircæus, Ol. vii. 62.

— οὐκ ἔστι
ΒΡΕΧΕ δὲ καὶ βασιλεὺς ὁ μέγας
Χρυσῆος ΝΙΦΑΔΕΞΞΙ σάου:

qui, notante id etiam scholiaste, Homerum pressis vestigiis subsecutus est, ad Il. B. 670. ad quem locum lector, sciens Anglice, quæ contulerint in versionis Popianæ illustrationem animadversiones meæ, possit consulere. Idem Pindarus plenius expressit eosdem Poëtæ versus, quos videtur, nec injuste, vehementer admiratus, in fragmento perelegante apud scholias-tem ejus, Ol. ii. 16. quod, ante collatos locos, sic videram certissime restituendum; nam editi, ἢ ὁ ἀφωρμασίνεις, et νεφίς:

— αὐτὸν δὲ τοῦτον κατὰ τὸν
ΕΝΘ' ΑΦΩΡΜΑΘΕΝΤΕΣ, ἡγήσαντο σάου
ἀμφιπνεύοντι πλεονα μὲν
Δορ' ἀδωκεύς ἀνιχόντις ἔστι δ'
Αὐτοὺς πλεον ΝΙΦΑΣ.

Poteras etiam rescribere, Εὐδ' ἐφορμασίνεις: sed unice verum est quod supra dedimus. *Hinc digressi*, in diversas partes insulæ scilicet Euripides, Androm. 1130.

— ὁ καλλὸν ἐν χυμῶν στερῆς
Ποιῶν δὲ ΝΙΦΑΔΙ κατὰ τὸν στυδερμῶν.

Lucianus, ver. hist. ii. 14.—αἱ ἀνδρῆς, — ἐν τῶν πλησίων λιμῶν ἀνθρώπων ΝΙΦΑΔΙ, ΚΑΤΑΝΙΦΕΙ αὐτοῖς. Hinc pulchre Eustathius de Ismen. amor. v. init. ἰδὼν

Ludunt, in numerumque exsultant, sanguine fletui:
Terrificas capitum quatientes numine cristas,
Dictæos referunt Curetas, quei Jovis illum

caterua; vulgares editi, *catenas*; quæ lectio, si codicibus niteretur, non displiceret, pro *catenatim*, vel, junctis manibus, orbiculatim: quam notionem locus integer Apuleii, modo propositus, feliciter illustraverit, et interpretes ibidem. Benteius, post Lambinum tamen, legi vult ad hunc modum:

————— Inter se terque quaterque
Ludunt:

i. e. *terce caterce*; quæ mihi videntur vel nivibus Sithoniis frigidiora: nec rursus, quid sibi velit *et forte* librorum, valeo equidem dispicere. Si liqueret exemplare M. *catenas* suppeditare, ea lectio foret omnino admittenda: sed rem in tenebras collationes Havercampi mergunt, quas sola lux membranarum castiorum discutere valebit.

Ver. 631. *fletui*: i. e. "roribus sanguinis, guttatim, lacrymarum instar, stillicidiis, cooperti." P. V. ed. B. Σ. *freti*; Π. *ficti*; Vind. Ω. *letii*, ut communis editiones: sed *fletui* legitur in Pii notis, et L. M. O. Δ. Ω. Hanc formulam Carus adamat. Sic i. 350.

————— uberibus *flet* omnia guttis:

ubi animadversiones nostræ inspiciendæ lectori sunt. Prudentii locus, figuris paribus conspersus, fructuose admovebitur, eath. v. 21.

Nectar de liquido vertice fervidum
Guttatim lacrymis stillat olentibus:
Ambustum quoniam vis facit ignem
Imbrem de madido *ferre* cacumine.

Ante omnia vero phrasim *sanguine fletui* clarabunt ac confirmabunt nobis dudum congesta ad Silv. Crit. i. p. 73. v. p. 71.

Ibid. *Ludunt in numerum*. Maro, ecl. vi. 27.

Tum vero in numerum Faunosque, ferasque, videres
Ludere—————

Ibid. *exsultant*. Idem Virgilius, *Æn.* viii. 665.

Heic *exsultantis* Salios—

Ibid. *sanguine leti*. Silius, xi. Decius ad Annibalem:

————— sic victima prorsus
Digna cadat Decius; nec enim te, *sanguine letum*
Humano, sit fas creas placasse juvenis.

BENTEIUS.

Deinde apponit vir egregius: "Quidam codices, *fletui*; quidam, *freti*. Lego:

"Ludunt in numerum, atque exsultant *sanguine leti*."

Horatium suum poterat etiam attulisse, od. iii. 4. 33.

Et, *letum* equino *sanguine*, Concanum: cum Ovidio, fast. iii. 63.

Sæpe domum veniunt, prædonum *sanguine leti*. Cæterum, *et* non agnoscunt, ad finem versus, P. V. ed. B. Σ. Ω. et, plenius distinguendo ad *fletui*, atque conjunctionem istam ejiciendo, mori Lucretiano, nī fallor, melius consultum irimus.

Ver. 632. *capitum quatientes numine cristas*. Memorem fuisse nostrum credam versuum nobilissimorum, qui exstant in Homeri Il. Z. 470.

Ταρχῶας χάλαν τε, ἰδὲ λαφύοντο χαλκῶν,
Δίοντες ἀπ' ἀπρότακτος ποροῦς νύκτας, νηυσας.

Virgilius, *Æn.* xii. 370.

Et *cristam* adverso curru quatit aura volentem.

Ibid. *capitum quatientes numine*: i. e. "nutu capitum tremefacientes." Festus: "*Numen*, quasi *nutus* dei." Virgilius, *Æn.* iv. 269.

———— cælum et terras qui *numine* torquet.

"*Numine* autem est, aut nutu, aut potestate." Servius. Vide nos pluribus mox, ad iii. 145.

Ver. 633. *illum*: superscribitur in M.

Vagitus in Cretâ quondam obcultasse feruntur;
 635 Quom pueri circum puerum pernice choreâ,
 Armatei, in numerum pulsarent scribus sera,
 Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
 Æternumqu daret matri sub pectore volnus.

olim: mala. Ita nostrum corrumpere quidem volebant etiam ad l. 83. ut vidimus.

Ver. 634. Hanc rem Callimachus inculcentissime descriptam dedit ad hymn. Jov. 32.

Οὐλοῖ δὲ Κρητὶς ἐν στήθεσσι ἀρχαῖοντα,
 Τάχῃσι στυλαρῶντι, ἵνα Κρητὶς αὐτῷ ἔχῃ
 Ἀνδρὶς ὡκυῖα, καὶ μὴ εἶναι παρῶντι.

Ubi glossa scholiastica, admodum interpositiva, Οὐλοῖ· KATA KAEFON, ὀγκυῖον· ei admitti posset, emendationem meam, nuper factam, ad ver. 630. mirifice confirmaret; sed eam esse castigandam dixi: Οὐλοῖ· KAEΘ' 'OAKAEFON, ὀγκυῖον. Illud alia quidem cruciavit editores, ut nihil supra. Interpretor equidem, *leviter—molliter; facili choreâ, et pernice*. Hinc olim emendaveram versiculum ποῖος κυ-
 जुन्दाम, quem laudat Bentleius in *Phalarideis*, p. 147. ed. Lennep. ubi libri dant
 जुलोन:

Εὐνῆ', αἰκνυρ αὐτοῖς ὡς αἰκνὸς στῖφος·
mollis remissa pennâ, ut animo pariter et viribus destitutus: cui contrarium est illud Horatii scilicet, "pennâ metuentes solvi." Sic Nonnus, Dionys. xv. 90.

Τοῖσιν δὲ νύκτας ἵπτοι, ἵνα ΠΤΕΡΟΝ ΟΥΑΘΝ
 ἰλῆας,

Ἀπλοῦς σπῆλιντος ἐστῆρας ὁμασσοῖ ἰδοι.

Aliter, intelligam liberem cum Ernesti, *πλα ὀγκυῖον· σπῆλιντος πῶσι*. His autem adjungam Aratum, phæn. 30. ut emendatior exhibeatur:

————— α ὡκυῖα δὲ
 Κρητὶς πῶσι ΓΕ Διὸς μεγάλα ἰσχυρῇ
 Οὐρανὸν κτανέσθαι, ὃ μὴ, ΠΟΤΕ παρῶντα,
 Διὶ τῷ αὐτῷ, ὡκυῖα σχῆλον ἰδοῖα,
 Ἀστὴρ ἰσχυρῶντα, καὶ στῆθος αὐτῶντος
 Διὶ τῷ Κρητὶς, ὅτι Κρητὶς ἐφῶντα.

Diu est ex quo videram ita legendum esse,

pro δὲ et *οὐκ*: quantum priorem conjuncturam Diodorus Siculus stabilit, ad l. 80. posteriorem vero, codex Lemaque memoratus in anmædli. ad Coluth. p. 64. Germanici versus, quos Grotius ingulbas tentavit, quum commodi sint, apponam:

Quod fides comites prima incanabula magi
 Tulerunt Jovis, attontis cum furta parentis,
 Æras pulantes mendaci cymbala dentis,
 Vagitus pueri patrias ne tangeret aures,
 Dictis texere, *des famuli, Corybantes*.

Libri, *Federunt*, in versu secunda. An nobis, uti mos est, Lucretium clare exprimit, lib. III. p. 124.—*Chorus illos, "qui occultasse peribantur Jovis aures, "aliquando sagittam."* Locus in Mamertini panegyrico, sect. 2. hanc fabulam spectans, non indignus est, qui apponatur: —inter discursus strenuus juvenutis, et "armorum sonitus tuis vagitibus obstrepentes? Finguntur hæc de Jove, sed de "te vera sunt, imperator." Demiror editores veram lectionem non dispicientes ad Minucium Felicem, sect. 21. "Et "quos Jovis sacra sunt, Nutrix capella "est; et avido patri subtrahitur infans, "ne voretur; et Corybantum cymbalis, "ne pater audiat vagitus, tinnitus illiditur." Ita ipsemet sponte emendaveram, et ita liber MS. Fedissime evulgatur, "audiat, vagitus *initus eliditur*." Porro, quidam codd. Germanici, "*fidei* "comites;" ad veterem orthographiam, quam nos sequimur.

Ver. 635. *pueri*. Nempe vocem Κρητὶς Græcam *σημολογῶ* Lucretius: hos enim *νῆς τῖναι*, et *νῆς καὶ πῶσι*, Strabo nuncupat, de illis loquens, lib. x. p. 718. ed. Amst. quem Lambinus indicavit. Κρητὶς *πῶσι*: Hesychius, respiciens, Hom. Il. τ. 248. Hyginus, fab. cxxxix. hanc materiem tractans:—"Ne pueri vagitus

Propterea, magnam armatei Matrem comitantur:

640 Aut, quia significant divam prædicere, ut armis,

Ac virtute, velint patriam defendere terram;

Præsidioque parent, decorique, parentibus esse.

Quæ, bene et eximie quam vis disposita ferantur,

"audiretur, *impuberes* convocavit, eisque
"clypeola ænea et hastas dedit; et iussit
"eos, circum arborem euntes, crepare:
"qui Græce *Curetes* sunt appellati." Statius
cum hoc loco non injucunde committatur, Theb. iv. 782.

————— Qualls Berecynthia mater,
Dum circa parvum jubet exsultare Tonantem
Curetas trepidos: illi certantia plaudunt
Orgia, sed magnis resonat vagitibus Ide.

Porro, in P. Vind. V. ed. n. hicce versus
sequitur:

Armati in numerum starent pernice choreâ;
in L. M. ita lectionibus variatus:

Armati et in numerum pernice choreâ.

Nimirum, oscitans librarius initium versûs
sequentis exceperat; et, arreptâ iterum
hujusce fine, versus integer de novo
confectus est, ut decor suus codici salvus
servaretur. Certe abjiciendum esse fidens
dixerim, et omnino nihili faciendum.

Ver. 636. *Armatei*: Δ. *Armat et*—*pulsarent*: Π. O. *pulsarunt*; Sosipater Charisius, instt. gram. lib. i. p. 97. *pulsabant*.

Ibid. *in numerum*: ut locutus est etiam
Ausonius in epist. xxv. 24. ita leniter castigandus:

Nec Dodonæi cessat tinnitus aheni,
In numerum quotiens radis ferientibus actæ,
Respondent dociles modulato verbere pelves.

Vulgo, invenuste satis, *ictæ*; non sine
magno versuum præclarorum dehonesta-
mento. Quis enim *ferientibus ictæ* in
unâ sede patienter toleret? *Actus* autem
et *ictus* confundi solere, docet Burmanus
ad Ovid. fast. iii. 741. et alii alibi.

Ver. 637. *Nec*: O. Σ. *Nec*—*mandaret*:
O. *manderet*, et primitus M. sed erasâ
illâ, vulgatam lectionem eadem manus
reposuit.

Ibid. *malis mandaret*: i. e. daret—tra-

deret; ut "*mandare se fugæ*," et oen-
tum similia passim.—Porro, locum Apol-
ladori, in bibl. i. 1. p. 3. ed. Heynii, præ-
vâ distinctione conturbatum, ita constitu-
as: Οἱ δὲ Κερντες, ἑστῆσαι, ἐν τῇ αὐτῇ το
βριθος φυλασσόντες, τοὺς ἄρσας τὰς ἀσπί-
δας συνιπνοῦσι, ἵνα μὴ τῆς τοῦ πειθοῦς φωνῆς ὁ
Κερντες αὐτοῦ.

Ver. 638. *Æternum sub pectore volnus*.
Hæc etiam Virgilius mutuatus est, Æn. i.
36.

————— *eternum servans sub pectore volnus*.

Ver. 639. *Propterea*: Vind. O. *Præte-
rea*. Solita est librariis alibi dictionum
propter et *præter*, *propterea* et *præterea*,
commutatio: vide Heinsium, ad Ovid.
met. v. 159. Corium, Plin. epist. v. 9. 1.
sed nihil hic mutandum.

Ver. 640. *prædicere*: i. e. "*signis præ-
tentis dicere*:" "*per actiones dicere*,
"*non per voces*." Qui usus vocabuli no-
tandus.

Ver. 642. *Præsidio decorique*. Pariter
Virgilius, Æn. v. 262.

————— *decus et tutamen* in armis.

Ipsissima autem verba Flaccus sumpsit,
od. i. 1. 2.

O! et *præsidium*, et dulce *decus* meum.

Alii aliter. Ipse Horatius, ib. ii. 17. 4.
decus columenque. Silius Italicus, vii. 734.

————— *Fabulumque decus*, *Fabulumque salutem*.

Tacitus, Agric. v. "*decus ac robur*."
Sallustius, Jug. xix. 2. ut noster—"pars
"*originibus præsidio, aliæ decori fuere*."
Anthol. Lat. Burm. iii. 152. 5.

Solus *honor* nobis, *arx* et *tutissima* nobis.

Hinc Livii emendationem, ad lib. xxv.
31. 9. experiri libet: "*Archimeden, præ-
"*moris proditum est, in tanto tumultu,*
"*quantus captæ urbis in discursu diri-
"*pientium militum cieri poterat, inten-***

Longe sunt tamen a verâ ratione repulsa.

645 Omnis enim per se divôm natura, necesse est,
Inmortali ævo sunânâ cum pace fruatur,
Semota a nostris rebus, sejunctaque, longe.
Nam, privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,

"tum formis, quas in pulvere descripse-
rat, ab ignaro milite, quis esset, inter-
fectum. Ægre id Marcellum tulisse,
sepultureque curam habitam; et pro-
pinquis etiam inquisitis honori præsi-
dii" *ogue* nomen ac memoriam ejus fuisse."
Vulgo legitur, *quantum capta urbs cie-
re*. Sed plures membranz habent *capta ur-
bis*; unde nostrarum castigationum pro-
prietates dependet. Ovidius denique, *fast.*
i. 415. et alibi; *decus et tutela*.

Ibid. *præsidio parentibus*. Committi de-
bet Euripides, *Ion*. 493. ubi nos nonnulla,
hanc *ῥῆσι* illustrantia, contulimus; et
Silv. Crit. i. p. 144. Nec minus hinc pen-
det Statius, *Theb.* i. 593.

Hic sexus melioris inopa, sed prole virebat
Femineâ, gemino natarum pignote *fultus*.

Ubi malim *vigebat*, ut pote colori sermo-
nis convenientiorem dictionem. Nec non
similiter Julianus Ægyptius, *epig.* 43.
ἰσως πατρὶ τίκει: et exordium pulchrum
lib. xii. Columellæ de re rusticâ: qui vi-
dendus.

Cæterum, voci *parent* video Bentleium
notam suspicionis appinxisse; nec tamen
idoneâ satis de causâ, quantum egomet
valeam discernere.

Ver. 643. *eximic*: Δ. O. *exigæ*.

Ver. 645. Plutarchus tempestivus exci-
tabitur, in plac. phil. i. 7.—*ἀμαρτανύει*,—
ὅτι τοὶ θεοὶ ἰσχυροὶ ἰσχυροῦσιν τοὺς ἀν-
θρώπους, ἢ καὶ τότε ἡμεῖς τοὺς ἀνθρώπους
κατακαταλύομεν: τοὶ γὰρ μάκαρες καὶ ἀφθαρ-
τοὶ ζῶσι, συμπεπληρωμένοι ἐν σοφίᾳ καὶ ἀγα-
θῇ, καὶ κακῶ πάντες ἀδίκουσι, ἵνα οἱ τιμ-
ῇ ἐνὶ ἰσχύι καὶ δίκῃ ἰσχυροὶ καὶ ἀφθαρ-
τοὶ, ἀντιπαρατίθωνται τοῖς ἀνθρώποις ἀγα-
θοῖς. Hoc Epicureorum dogma tangit
etiam Horatius, ad sat. i. 5. 101.

— Namque deos didici securum agere ævum:
in ipsissimis Lucretii verbis, vi. 57.
Nam bene qui didicere deos securum agere ævum.

Ver. 646. Ipsa verba Epicuri apud Dio-
genem Laërtium exstant, x. 139. Το μα-
καροι, καὶ ἀφθαρτοι, οὗτοι αὐτοὶ πραγματο-
ῖχου, οὗτοι ἄλλῃ παραχρὶς ὄντι οὗτοι ὄντως, οὗτοι
χαρῆς, συνεχίζονται: quæ Cicero sic reddidit,
lib. i. cap. 17. de nat. deor. "Quod bea-
tum æternumque sit, id nec habere ip-
sum negotii quidquam, nec exhibere al-
teri; itaque neque irâ, neque gratiâ,
"teneri:" ubi doctæ Davisii collationes
consulendæ sunt. Appositus est Silius,
Pun. xv. 55.

Quantas ipse Deus lætos generavit in usus
Res homini, plenique dedit bona gaudia dextrâ.
Atque idem, exemplar lenis mortalibus ævi,
Imperturbatâ placidus tenet otia mente.

Notam Drakenborchii inspicias; qui di-
vinationem Heinsii, *tenet pro tenet*, pru-
denter rejicit. Idem de deis olim Mæo-
nides prædicaverat, Il. 2. 138.

— *ῥῆσι, ῥῆσι ζῶσιν*.

Ver. 647. *sejuncta longe*. Hinc Arno-
bius, lib. vii. p. 252.—"essetne verus
"Deus, an nescio quid aliud, *longeque*
"ab superâ sublimitate *sejunctum*." Si-
militer incerti panegyricus, v. 9. "Siqui-
"dem dii ipsi, quod *plerumque humanas*
"res negligant, dum querimur, ignos-
"cunt; quibus aliud fortasse curantibus,
"grandines ruunt, terræ debiscunt, urbes
"hauriuntur: quæ non illis *oriuntur vo-*
"lentibus, sed aut aliorum adspicienti-
"bus, aut, fatali rerum cursu urgente,
"videntur accidere." Sic legendum. Alia
erat Homerî, atque haud paullo sapient-
ior, sententia, ad Il. 2. 27.

Νῦν δ' ἰστέον ὅτι καὶ, Διὸς ἐν τῷ ἀγγέλει οὐκ
'Οὐ γὰρ, ἀνθρώποις, μὴν ἀνέστη, καὶ ἰσχυροί.

650 Nec bene promeritis capitur, neque tangitur irâ.
 Terra quidem vero caret omni tempore sensu;
 Sed, quia multarum potitur primordia rerum,
 Multa, modis multis, ecfert in lumina solis.
 Heic, si quis mare Neptunum, Cereremque vocare
 655 Constituet fruges, et Bacchi numine abuti

Hinc fortasse corrigendus est senarius in Plutarcho, adversus Colotem, p. 1124.

ἘΚΑΣ γὰρ ἴσως, ἡ θεὸς ὑποθετο βλαυ.

Vulgo legitur, Πίλλας. Lucretio concidunt illa Enniana, in Cic. de div. ii. 50.

Ego deûm genus esse semper dixi, et dicam, cœlitum;

Sed eos non curare opinor, quid sget humanum genus.

Ver. 649. *nihil*: Π. *nîl*; ut major pars librorum Claudiani, hunc locum exprimentis in Virtutis encomio, ad Mall. Theod. cons. 4.

Nîl opis externæ cupiens, nîl indiga laudis, Divitis animosa suis, immotaque cunctis Cœlibus, ex altâ mortalia despicit arce:

et Lactantius, de irâ Dei, cap. 8. qui locum protulit; quamvis et ejus membranas variant.

Ibid. *nihil indiga nostri*: ut Brennus, Gallorum ductor, apud Justinum, xxiv. 6. "Deos—nullis opibus egere, ut qui "eas largiri hominibus solcant, affirmabat."

Ver. 650. *neque*: sic V. ed. Δ. Ω. numeris vividioribus: cæteri, *nec*.

Ibid. Corrigendus est Arnobius, lib. i. p. 12. "Cæterum, dii *vestri*, et, qui habere, qui ferre, nominis hujus auctores totum condigni sunt; neque irascuntur, "neque indignantur." Lege, "dii *veri*." BENTLEY.

Ita et ipse seorsim emendaveram, et ante nos olim Fulvius Ursinus. Statius, Theb. iii. 659. ad Epicuream sententiam locutus est:

— miseret superûm, si carmina curæ,
 Humanæque preces.

Ubi vetus enarrator versus Lucretianos praviissime descriptos exhibet. Plutarchus,

in Pyrrho, sect. 20. de Epicureis verba faciens:—το δὲ θεωρεῖται χαριτεὶ, καὶ ὀργῇ, καὶ τῷ μέλει ἡμῶν, ὡς ἀπαραγένοισιν καὶ μιστοῖς ὑποδωκῶν ἀπολαύοντες. Similiter Epicurus ipse, apud Diog. Laërt. X. 77. ἡ γὰρ εὐφραντοῦ ἀπαραγένοισιν, καὶ φροντίδης, καὶ ὀργῆς, καὶ χαριτεὶ, μακαριότητι (μὴ ἀφθαρσίας).

Ver. 651. *Terra quidem vero*, ἡ γὰρ μὴ δῆ: nam erravit Pius, qui vero ad sensum retulerit. Noster ipse, i. 1000.

Omne quidem vero nihil est: nec Plautus multum discrepat, Asin. iii. 3. 55.

Ego vero, et quidem edepol lubens.

Ver. 652. *Sed*: sic Σ. Ω. reliqui omnes, *Et*: quod facile a Set, ut alibi sæpius, deminutum est; aliter At esset in proclivi.

Ibid. *potitur primordia*. Ita alias Lucretius plus semel cum quarto casu hoc verbum extulit; et Plautus, Rud. i. 3. 7.

Nam hoc mihi haud labori est laborem hunc potiri:

cum Terentio, Adelph. v. 4. 17.

— ille alter sine labore patria potitur comoda: ubi videas Donatum. Hinc Maronem duplici ablativo sine gratis, et tantæ ingenii elegantiae minus accommodato, libentissime liberarem, ad Æn. iii. 55. et, ne Lucretium in hac re, ut in cæteris omnibus, imitari noluisse videatur:

— Polydorum obtruncat, et aurum Vi potitur:

i. e. aurum, aurû; unde corruptela: vide supra, ad ver. 596. Ovidius, fast. iii. 21.

Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupitiam:

ad quem versum mihi otium faciunt eruditæ animadversiones Heinsianæ. Inde

Mavolt, quam laticis proprium proferre vocamen;
Concedamus, ut hic terrarum dictitet orbem
Esse deum Matrem, dum verâ re tamen ipse.

Sepe itaque, ex uno tondentes gramina campo,
660 Lanigeræ pecudes, et equorum duellica proles,
Buceriæque greges, eodem sub tegmine coeli,

santum vere emendaveram proprio acuminis Propertium, l. 15. 19.

Hypophyse nullo post illum sensit amoris:
i. e. *illam*, vel *illam*; unde invenustissima
vulgata lectio *illos* provenit: sed ibi Burmannus consulendus est.

Ver. 653. *luminis*: M. *luminis*.—Homerus, *φῶς* *αἴθερος*: et Maro plus semel, *celis luminis*.

Ibid. offert. Sane rarissimum est in vocem incidere, cujus vetustior scriptura minus novatrices librariorum non subleat: sed occum tibi exemplum simplex, Nonii scriptoribus servatum ex Lucilio, in voce *Clandestino*, l. 176.

At enim dicta, clandestino tibi quod commissum foret,
Neu motus quidquam, neu mysteria *offertis* foras.

Ver. 655. *numine*. Sic omnes uno consensu libri; et certe tolerari potest, pro "Deum abusive inferre:" malim tamen cum vulgaribus editis *nomine*, quamvis, quum necessitas non urgeret, membranarum et impressorum antiquorum auctoritatem temere conculcatam nollem: et *numen* sane doctius haberi possit, et a communi sermonis usu aliquantulo remotius, adeoque orationi poetice convenientius. Neque pro nihilo existimandus est exemplarium consensus in dictionibus alias sapissime permutatis.

Ver. 656. *vocamen*. Usus est Arnobius, lib. vii. p. 251.—"aut, si quod aliud nobis usus *vocamen* obtulerit:" et alibi frequenter. Solinus, cap. xxvii. de hyemina:—"sequitur stabula pastorum, et auditu assiduo addiscit *vocamen*, quod ex primere possit imitatione vocis humana."—Ceterum, vice *proferre*, Pl. *offerre*.

Ver. 658. *ipse*: P. *Apud alii*, et, in fide codicibus quibusdam, *id sit*. Neminem, referente Havercampio, (non locus mihi querenti se non obtulit) pro tamen, habet *sit*; et voces *re* *se* *se* transpositas, quasi legerit:

————— dum re verâ sit ipse.

Et utrobique sensus idem: "Dum re verâ sit ipse orbis terrarum" in rerum naturâ: i. e. "si modo sit ipse res, quam intelligimus, et oculis aliisque sensibus usurpamus; non animatum aliquid, ac "Deorum mater." Ediores conjecturas Lambini temerarias in contextum passare:

————— dum re non sit tamen ipse:

Nobismetipsas regulas severiores nos prescripsimus; ne, frenis semel datis, licentia emendandi mox ad libitum evagetur.

Ver. 659. *itaque*: P. *ita*.—Porro, hic locus integer in oculis Virgilio versabatur, ad Æn. iii. 536.

Quatuor hec, primum omen, equos in gramine vidi,
Tendentis campum late, candore nivall.
Et pater Anchises: *Bellum*, O! terra hospita, portas;
Bello armantur equi; bellum hæc arma minantur.

"Post digressionem de Matre deorum, redit ad disputationem institutam; in quâ ostendit, nullam rem esse, quæ ex uno genere principiorum constet: quod nunc exemplis multis collectis docet." Lambinus.

Ver. 660. *equorum duellica proles*. Herodotus, l. 78.—*ἀγροεῖς, ὅφρ' ὕπαι φησιν ἰππὸν δὲ, ποαῖον τε, καὶ σαρκοῦ*. Lucanus, vi. 397.

Themalicus *sonipes*, bellis feralibus omen.
Confer Horatium, od. ii. 16. 5. cum He-

Ex unoque sitim sedantes flumine aquai,
 Dissimili vivunt specie, retinente parentem
 Naturam; et mores generatim quæque imitantur:
 665 Tanta est, in quo vis genere herbæ, material
 Dissimilis ratio; tanta est in flumine quoque.
 Hinc porro, quem vis animantem ex omnibus una

siodi opp. et dd. 505. Adde Justinum, xviii. §. 16. "Ibi quoque equi caput reptum, bellicorum potentemque populum futurum significana." Et similiter alicubi Livius. Denique, rursum Virgilius, geo. ii. 145.

Hinc bellator equus campo sese arduus infert.

Ἴστωρ εὐδαίμωνος, Pind. Pyth. ii. 4. Oppianus, cyn. i. 195.

————— ΑΡΗΙΟΣ ὀρμυς ἱπποζ.

Ibid. duellica: vetuste, pro bellica. Priscianus, x. 1263. "Duellum dicebant antiqui, pro bellum." Glossarium vetus: "Duellum: πολεμος, αρχαιος." Plautus, Epid. iii. 4. 14.

————— Nempe, quem in adolescentia Memorant apud reges, armis, arte duellica, Divitias magnas indeptum.

Ver. 661. eodem sub: sic vetustiores L. M. cum V. ed. Π. Σ. Ω. reliqui, ut editiones hodiernæ, sub eodem: et hic ordo quidem nostris auribus mollior et concinnior videtur; sed harum rerum minus idonei sumus iudices, atque auctoritatem codicum debemus venerari. Non aliter Virgilius, Æn. xii. 847.

Quas, et Tartaream Nox intempesta Megæram Uno eodemque tulit partu.

Ennius, apud Ciceron. off. i. 12.

Eorundem me libertati parcere certum est.

Vide mox, ad ver. 692.

Ibid. Buceria. Græcis *nepos* est cornutus; et *sunipos* foret "magnis, vel bonis vinis, cornibus præditus:" ex quâ formâ vocem Lucretianam crediderim profuisse, pro vulgarioribus *sunipos* et *bucerna*.

Ibid. eodem sub tegmine cœli: i. a.

VOL. I.

X

"eodem aëre, iisdem graminibus, et eodem pariter flumine, vascantes."

Ver. 662. sitim sedantes. Ovidius, met. iii. 415.

Dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit: ut Phædrus etiam, iv. 3. 1.

Equus sedare solitus quo fuerat sitim, Dum sese aper volutat, turbavit vadum.

Ibid. flumine aquai. Mantuanus, Æn. xi. 495.

———— aduetus aqua perfundi flumine noto.

Ubi animadvertas velim mediæ vocis potestatem; *perfundi*, pro *se perfundere*. Servii vero commentarios ita suppleas: "Figurate, aquæ aduetus; aut, aquæ perfundi flumine aduetus." — Cæterum, loco *flumine*, Δ. *flumina*; vitiose.

Ver. 663. retinente: sic V. ed. B. O. L. M. Δ. Π. Σ. Ω. longe *κατηναιστος*: P. *retinenteque*, ut editiones vulgares; *retinenteque*, Vind. Q. sociatis utrisque lectionibus. Ordo est: "Vivunt specie, retinente Naturam eam, quæ peperit." Quo loci sensu, ex restitutione nostrâ longe facillimâ, ac veri simillimâ, nihil elegantius, aut commodius, desiderari potest. Nempe Vind. V. ed. B. O. L. M. Q. Ω. suppeditant *parente*, i. e. *parenti*, vel *parentem*: P. autem, cum Δ. Π. Σ. *parentum*, ut vulgo editur, sed ex glossâ, nullus dubito; vel inætorum scribarum mutatione, nihil exquisitius callentium. Conferas ver. 707.

Ver. 664. imitantur: V. ed. *mutantur*, literarum ductibus ne latum quidem unguem discrepantibus.

Ver. 667. Hinc: Δ. *In*; Π. Σ. *Hic*; non male. — *quemvis*; Vind. L. O. Q. *quamvis*; cuius rei fides penes auctores esto. —

Unde ignem jacere, et lumen submittere, possint;
Scintillasque agere, ac late differre favillam.

675 Cætera, consimili mentis ratione peragrans,
Invenies igitur multarum semina rerum
Corpore celare, et varias cohibere figuras.

ed. O. Q. Δ. Σ. Ω. *tradunt*; Π. autem, *tradunt*; atque etiam, loco *Si*, præbet *Sed*.

Ver. 675. *ignem jacere*. M. Tullius in Arato:

Contra, hædi exiguum *jacunt* mortalibus *ignem*.

Committe mox laudatos locos ad ver. 822.

Ibid. *lumen submittere*; i. e. desub e-mittere, suppeditare: ut noster, i. 7. "tellus *Submittit* flores:" ubi perlegas, quid notaverim. Lucanus, ix. 182.

— *de partibus submittere gramina campis*,
Et renovare parans hibernas Apulus herbas,
Igne fovet terras.

Ita malim legere, quam junctim, cum e-dictis, *depastis*. Male Burmannus, pro *gramina*, dat *germina*; et, unde habuerit, nullum verbum. Propertius, i. 2. 9.

Adspice, quot submittat humus non *versa* co-
lores:

i. e. non versa, inculca. Sic fortasse scribendum, pro vulgato, *formosa*; quod e-ruditus jure displicuit ob statim veniens *formosius*. Vide Burmannum. Ad eundem sensum *subtollo* verbum Lucanus posuit, Phars. iv. 597.

— cœloque pepercit
Quod non Phlegreæ Antæum *rustulit* arvis:

et, quod notandum est, *subduco* Avienus, in orb. desc. 379.

Nec minus heic speculæ vertex *subducitur*, ex quo
Cernere sit longe Pallenkis intima terræ.

Ver. 674. *ac late*: V. ed. *ag late*; quod non observassem, nisi ut manifestum fieret, in quantum soni concinnatio ad indolem sequentis literæ formas vetustioris orthographiæ germanas passim corruperit, et eliserit.

Ibid. *Scintillas agere*. Similiter Maro, Æn. viii. 258. locutus est.

— quâ plurimus *undam*
Fumus *agit*.

Ver. 675. *mentis ratione peragrans*: ut *peragravit* mente, i. 75. Audacter sane, sed ita ut admirentur lectores lepidi, probentque, Plinius, nat. hist. xxv. 5. "Pythagoras—volumen—composuit—; composuit et Democritus; *peragratis* Persidis, Arabiæ, Æthiopis, Ægypti—que, *magis*." Locus est indole cognatâ in Horatio, od. i. 28. 5. quem contra libros omnes nullus dubito, me certissime esse emendaturum:

— nec quidquam tibi prodest
Æthiæ penetrasse domos, animoque rotundum
Percurrisse polum, morituro.

Vulgo, false et inepte, *Æthiæ* tentasse. Priores dictiones passim confundi, discas ex animadversis ad ver. 145. Jam vero parum discrepant *penetrasse* et *tentasse* in membranis. *Tentare* sane de inceptis periculosisioribus eleganter adhiberi solet; sed *penetrare* de hominibus, remota et difficilia investigantibus, pulcherrimum est et acceptissimum vocabulum. Lectorem non detinebo longius, quam quod Lucanum sufficiat admovere, viii. 215.

Ne pigeat, Magno querentem fata, *remotas*
Medorum *penetrare* domos, Scythicosque *recessus*:

et Senecam, Herc. Cæt. 1870.

— totæ pariter
Plangite gentes; quarum sævos
Ille tyrannos jussit Stygiæ
Penetrare domos.

Sic alii probissimi scriptores passim. Cogitari sane poterat, Horatium ad gigantes cœlum scandentes allusisse; obstat tamen in primis altera vox *percurrisse*, et

- Denique, multa vides, quibus et color et sapor una,
 Religione animum turpi quom tangere pacto,
 680 Reddita sunt cum odore; in primis pleraque dona:
 Hæc igitur variis debent constare figuris:
 Nidor enim penetrat, quâ sucus non it in artus:
 Sucus item seorsum, et seorsum sapor, insinuat
 Sensibus; ut noscas primis differre figuris.
 685 Dissimiles igitur formæ glomeramen in unum
 Conveniunt; et res permixto semine constant.

suspicionem meam plurimum adjuvat.
 Sed taceo.

Ver. 676. *igitur*: i. e. *scilicet*—postea
 —deinde; ex hac utique peragratione.
 Plautus, *Amphit.* i. l. 55.

— sin aliter sient animati, neque dent,
 quæ petat;
Sese igitur summâ vi virisque eorum oppidum
expugnassere.

Quem locum Nonius advocavit, ii. 456.
 ut hunc sensum voci *Igitur* assereret.

Ver. 677. *Corpore*: P. V. ed. O. L.
Corpora; et nescias, quæ lectio sit melior;
 nisi quod hæc ambiguum constructionem
 reddat, et, ob facilitatem regiminis, in-
 genia scribarum sapiat.

Ibid. *cohibere*: i. e. continere, vel sim-
 pliciter tenere et *habere*; sine ullâ vis at-
 que necessitatis notione. Ita etiam Vir-
 gilius, *Æn.* iii. 424.

At Scyllam cæcis *cohibet* spelunca latebris.

Quod Servius etiam animum advertit,
 glossam suam hinc exorsus: *Cohibet spe-*
lunca. “Hypallage in sensu: nam ipsa
 “*se tenet* intra speluncam secundum fa-
 “bulam.” Progrederi ad ver. 1030.

Ver. 678. Ad locum devenimus, lector,
 plurimis criticorum disquisitionibus con-
 tractatum ac controversum. Duos se-
 quentes versus delendos esse post Fabrum
 Bentleius censuit; secundum tantummo-
 do rejectum voluit Lambinus. Nos le-
 niori manu omnia esse tractanda arbitra-
 mur; et quidem confidimus, idoneos ju-

lices nihil, ad quod offendant, reperturos
 in constitutione versuum nobis factâ, ab
 optimorum et antiquissimorum exempla-
 rium auctoritate vix latum unguem dis-
 cedentibus, et ne singularem quidem vo-
 culam immutantibus ex arbitrio. Post
 quam præmonuerimus, sugillationem, po-
 pularibus religionibus in transitu impac-
 tam, indoli Lucretianæ admodum conve-
 nire, et poetæ scopum explicatâ construc-
 tione declaratum dederimus, ad varieta-
 tem lectionis recensendam accingemur.
 “Denique, multa vides, quibus plures
 “sensus solent affici; nam præter *tactum*,
 “communem omnibus, et colorem, *sapor*
 “etiam nos afficit; non suci sane, (quem
 “ex crassioribus particulis gustus arripit)
 “sed *nidoris sapor*, (tam palatum, quam
 “nares, suâ vi contingens) quem tenuio-
 “res particule, extritæ flammis, excitant:
 “et imprimis ea dona, *thuris et aromatum*
 “puta, minoris pretii, et frequentissime
 “omnium in aris turicremis combusta,
 “hoc pacto sensus feriunt.”

Ibid. et *color*: P. Vind. Q. *est odor*;
 Δ. Π. Σ. *et odor*; quod nos dedimus, le-
 gitur in V. ed. L. M. O. Ω. et Pio etiam
 in notis memoratur.—*una* deest Vind. Q.

Ver. 679. Hic versus, et qui sequitur,
 inversum habent ordinem in Π. et vul-
 garibus editionibus: et abest prior Δ. et
 Σ.—*quom tangere*: omnes libri *contin-*
gere; sed maxime probabilem esse hanc
 Lambini conjecturam solennis permutatio
res con et *cum* facile persuadeat: vide
 supra, ad verr. 153. 175.—*pacto*: sic O.

Quin etiam, passim nostris in versibus ipsia
 Multa elementa vides multis communia verbis;
 Quom tamen inter se versus ac verba, necesse est,
 690 Confiteare alia ex aliis constare elementis.
 Non, quo multa, parum communis, litera currat,
 Aut nulla inter se duo sint ex omnibus eidem;
 Sed, quia non volgo paria omnibus omnia constant:
 Sic aliis in rebus item communia multa,
 695 Multarum rerum quom sint primordia, rerum

II. et Pius etiam hujusce lectionis meminit: V. ed. Q. *parlo*; Ω. *parco*; Vind. L. M. *parato*. Forte an *facto*: adi sis i. 941.

Ver. 680. *cum odore*: P. *cum adolent*; Q. *cum hodore*; unde venit fortassis *eo* *cum dolore* Vind. V. ed. O. Δ. Π. Σ. Ω. —*pleraque*: Ω. *plenaque*. Et sic tandem ex hac cloacā letamur evasisse. Davianus nostras, et ingeniosus vir, et impense doctus, hunc locum sic legendum putavit, in notis ad Min. Fel. sect. 2.

———— quibus est odor et sapor una
Redditus, ut cum *adoles* imprimis pleraque dona.

Sed lectiones scriptorum exemplarium non satis respexit vir ille acutissimus.

Ver. 682. *sucus*: ita recte scriptam vocem exhibent V. ed. Δ. Σ. Ω. Donatus, ad Terent. Eun. ii. 3. 26. "*Sucus pro-*" *prie quasi sugus*; quem sibi ex alimen-
 "tis membra *sugunt*, ut se replcant." Glossarium vetus: "Sucus, *χυλος*." Locutionem vero, *Nidor penetrat*, utcumque illustravimus nuper, ad ver. 414. hujusce libri.

Ver. 683. *seorsum*: P. *sursum*; V. ed. Vind. L. O. Q. Δ. Σ. *sursum*.—et *seorsum*: P. *qua non*; V. ed. *qua*; O. Ω. *sed nec*; in reliquis omnibus omnino vacat locus: unde restituit Vossiana, quam contextus noster exhibet, veri sit simillima, ob frequentes omissiones dictionum bis occurrentium: vide ad i. 835.—*sapor*: M. *sapori*; arreptā primā venientis dictionis literā.

Ver. 684. *primis figuris*: i. e. "*figu-*" *ris corpusculorum*, unde constant ipsa

"corpora;"—"suorum primordiorum fi-
 "guris;" cui nihil aliud, salvo sensu, locus patitur; Havercampus tamen, libris omnibus ad ravim reclamantibus, Lucretio suum *primis* obtrusit. Quā inscitia! quam temeritatem! Hoccine etiam Preigerum suo iudicio comprobavisse?

Ver. 687. *Quin*: V. ed. Π. *Quando*: ut saepe alias variari novimus, et apparuit in praecedentibus.—Cæterum, ad illustrationem argumenti sui, ope hujusce similitudinis, non minus ingeniosæ quam appositæ, noster jam confugerat, in i. 823. paucis tamen ex re mutatis.

Ver. 691. *quo*: Π. *quod*; ut editi communes.

Ver. 692. *eidem*. Vox dissyllaba est, ut *rei* monosyllaba, in iii. 931. ubi nos videndi sumus, cum Manilio, ad iii. 73. et notum est ex veteribus grammaticis, antiquos Romanos longum *i* etiam per *ei* scriptum exhibere. Vide ver. 661. Propert. iv. 7. 7, 8. Nam lector attendat velim ad loci scopum. Tria sunt, de quibus loquitur poëta; *literæ* scilicet, *verba* efficientes; *verba*, unde *versus* constant; et ipsi *versus*. Dicit igitur, "*Diversitatem oriri*, non a "*paucitate communium literarum*; non, "*quod nulla duo sint verba ex omnibus*, "*quæ occurrunt, communia eidem versui*: "*sed, quia non omnia, vel literæ verbo-*" *rum, vel verba versuum, ad eundem* "*ordinem paria cum paribus, collocen-*" *tur.*" Sic vides, opinor, orationem menti scriptoris undequaque respondere, et constructionem facillime procedere.

Dissimili tamen inter se consistere summâ
 Possunt: ut merito ex aliis constare feratur
 Humanum genus, et fruges, arbustaque læta.

Nec tamen omnimodis connecti posse putandum est

- 700 Omnia: nam volgo fieri portenta videres;
 Semiferas hominum species exsistere, et altos
 Interdum ramos e gigni corpore vivo;
 Multaque connecti terrestria membra marinis:
 Tum, flammam tetro spiranteis ore, Chimæras
 705 Pascere naturam per terras omniparenteis:
 Quorum nihil fieri manifestum est; omnia quando,

Nihil ergo restat, nisi ut ostendam tibi, probabilem esse, et tantum non necessariam, lectionem *eidem*; quam ex librorum discrepantiis, ingenio fîsus, concinnaverim. P. Vind. V. ed. O. Δ. *idem*; L. M. *eadem*; Π. Σ. *idem*; Ω. *iddem*. Quemadmodum optimorum codicum scriptura sedem suam tueri poterit, *eadem* nempe; vel rursus *idem* aliorum; non intelligo: et ei, qui felicius aliquid proposito quiverit eruere, lampada libens tradam.

Ver. 693. *constant*: L. *constet*. Forte, *constant*, ut ver. 723.

Ver. 695. *rerum* prior: P. *vero*.—*rerum* posterior: L. O. Δ. Ω. *longe*: sed voces easdem et consimiles sic congerere Lucretium, perspicuitatis ac simplicitatis unice studiosum, adsolere, quivis observaverit, et nos plus semel alibi monuimus. In versu sequente, *se* abest Vind. codici.

Ver. 697. *feratur*: sic Vind. L. M. O. Q. Ω. reliqui, *ferantur*.

Ver. 698. *et*: Σ. *ut*; fortassis vere: editi, *ac*; haud dubie sine libris manu scriptis.—Cæterum, supra ad verr. 343. 361. permutata vidimus *armenta* et *arbusta*: nullus ambigo, librariorum hac etiam occasione ad ingenium suum rediisse; et, corruptelâ, uti fit, corruptelam generante, quo partes versûs sibi invicem constarent et mutuo responderent, omnia

tandem valde conspurcata ex eorum manibus prodiasse, quum Lucretius ab initio versiculum, cum quo res est nobis, ita exhibuerit:

Humanum genus, et *pecudes*, *armenta*que læta.

Perlegere si velis ver. 659. ad ver. 667. et argumenti rationem examines accurate ac cogitate; statim agnosces, poetam ægre potuisse res tam dissimiles sine iudicio permiscuisse: et suspicionibus nostris manum dabis. Sed contra codices hæc evincere quis speret?

Committas insuper, ex abundanti, verr. 710. 717. et Carum suum Mantuanus videri potest expressisse, ad geo. iv. 223.

Hinc *pecudes*, *armenta*, *viros*, genus omne—

Ver. 699. *connecti*: V. ed. *connecta*: ut etiam in ver. 703. et Π. statim *non*, pro *nam*.

Ver. 701. *et*: Δ. O. *ut*.—Jam vero, *semiferas species*, ut Centauros, Tritonas, ver. 703. et similia fabulosissime portentosa.

Ver. 704. *flammam spiranteis ore*. Maro, geo. ii. 140. aliquantulum variavit:

———— tauri, *spirantes naribus ignem*.

Igitur, quum spiritus, vel *anima*, Chimærae merus ignis fuerit, mihi sæpius oborta est cogitatio, an scriptura brevior Virgilio

Seminibus certis certâ genetrice creata,
 Conservare genus crescentia posse videmus.
 Scilicet id certâ fieri ratione necesse est:

710 Nam, sua quoique, cibus ex omnibus intus in artus

Corpora discedunt; connexaque, convenienteis

Efficiunt motus: at contra aliena videmus

Rejicere in terras naturam; multaue cæcis

Corporibus fugiunt e corpore, percita plagis;

715 Quæ neque connecti quoquam potuere, neque inter

Vitaleis motus consentire, atque initari.

Sed, ne forte putes animalia sola teneri

errorem impegit, ad Æn. vi. 288. et fieri possit dedisse illum:

— bellua Lernæ,
 Horrendum stridens, flammæque animalis
 Chimæra:

i. e. cujus anima flammæ fuerunt. Conjecturam æquis lancibus lectores pensent. Vulgo, *armata*: quod mihi frigidum videtur, nec poeticum. Hesiodus, Theog. 319.

Ἡ δὲ Χίμαιρα σείοντι, πύρρον ἀναιμάντων σπ.

Ver. 705. *omniparentis*: Vind. *omnia-parentis*; M. *omnia parientes*, ex glossamate, sinceram vocem expellente; B. *omnipotentis*; quam corruptionem præstrinximus ad i. 251.

Ibid. *terras omniparentis*: vide v. 260. Hinc Virgilius, Æn. vi. 595.

Nec non et Tityon, *Terræ omniparentis* alumnus,
 Cernere erat.

Homerus, hymn. xxix. 1. illis auctor fuit.

Τῆς γαίης πατρὸς αὐτοῦ.

Suetonius, i. 7.—“quando mater, quam subjectam sibi vidisset, non alia esset quam *Terra*, quæ omnium parens haberetur.”

Ver. 709. *id.*: O. Δ. ut: et statim Π. *cibus*.

Ver. 711. *discedunt*: P. B. Π. *descen-*

dunt; quam infelicitè. Elegantissimum est *discedunt*: i. e. diduntur, distribuuntur; uti recte Lambinus exposuit: “in “omnia corporis diverticula disperguntur.” vide iii. 476. 640.

Ver. 712. *at*: V. ed. O. Δ. Π. Ω. *ac*; æque bene: sed ad similitudinem litterarum *c* et *t* hæc varietas referatur.

Ver. 713. *Rejicere*: Δ. Π. *Reicere*; et castissime, ut puto: ac, si meo judicio minus diffiderem, hæc scriptura in hoc vocabulo et cognatis exarandis passim restituta foret. Usus autem *re* *rejicere*, de rebus per alvum missis, mihi non occurrit; de rebus per os redeuntibus, proprius est et frequentissimus.

Ver. 714. Sensus est: “Et multa, cæcis corporibus constantia, plagis percita, “fugiunt e corpore:” ut, puta, quoties spiramus, vel sudamus; ex plagis etiam particularum minutissimarum, impetu indefesso membris uniuscujusque impingentium.

Ver. 715. *quoquam*: i. e. in quoquam loco: Δ. *quoque*; Σ. *quoniam*; vulgares editi, *quoiquam*; nullâ cum auctoritate, usu nullo.—*inter*: V. ed. Δ. Σ. *intra*; quod tantidem est: O. Δ. *vite*: quod, finalem litteram si excludas, in scripturæ ductibus *et* *inter*, nobis recepto, nihil distat.

Ver. 716. *initari*: i. e. se initare—se intrmittere—ingredi—ita affici, ut introeant. Glossarium vetus: “*Inito*, *intra-*

Legibus hiis, quædam ratio disterninat omneis.

Nam, velutei totâ naturâ dissimiles sunt

720 Inter se genitæ res quæque, ita quomque necesse est

Dissimili constare figurâ principiorum:

Non, quo multa parum simili sint prædita formâ;

Sed, quod non volgo paria omnibus omnia consent.

Semina quom porro distent, differre necesse est

725 Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,

"*rima*." Et, "*Επιερισω*, ingredior, *in-*
"to." Diomedes grammaticus, lib. i.
p. 836. "Item, Adeo adis: hoc itera-
"mus, Adito aditas dictitantes, ut Enni-
"us: *Ad eum aditavere*. Item, Iseo
"inis, et *inilo*, dicimus; ut Pacuvius
"in Antiopâ: *Loca horrida initus*." Jam
vero, lector, docendus es, nos ex con-
jecturâ hanc medicinam rei desperatæ adhi-
buisse; te, opinor, de librorum varietati-
bus certiores factum, nullo pacto repre-
hensorem habituros. P. Vind. V. ed. L.
O. Q. Σ. Ω. habent *imitari*; quod a no-
strâ dictione tantillo literæ ductu distern-
minatur: M. *imilare*; Δ. Π. *animari*;
quæ Lambini emendatio est: sed lectio,
tam proba facilisque, librorum deprava-
tionem haud temere subiisset. Nostra
autem divinatio usum minus pervulgatum
nacta est; ideoque illepidam correctorum
importunitatem statim provocaret, vel in-
doctorum ludificaret ignorantiam.

Ver. 718. *quædam ratio disterninat omneis*. A libris non discedimus, et clau-
sulam sic intelligimus, ac connectimus:
"Ne putes sola animalia teneri his *certis*
"legibus, quædam ratio (vel regula quæ-
"dam apposita) disterninat omnes leges
"naturæ, ita ut generales eæ non sint,
"et expertes limitum, quibus alia omnia
"tenentur." Universæ inferioris avi e-
ditiones, Lambini conjecturis admissis,
exhibent:

————— *eadem ratio res terminat omneis*.

Sed undenam librarii unanimi cum depravatione hæc plana et perspicua corru-

pissent? Pro *quædam*, M. *quidam*; Π.
quem dum; Σ. *eadem*.—*disterninat*: P.
Vind. *discriminat*; Π. *res terminat*: quod
ætatem recentiorem sapit.

Ibid. *disterninat*. Vocem adhibuit Tul-
lii Aratus:

Quas intervallum binas disterninat unum:

Avienus etiam, Arat. phæn. 385.

Et adus, Lenzæ, tuum *disterninat* atr
Crassior.

Addas Lucanum, i. 216. ix. 957. nam
lexicographi manibus parentibus exem-
pla præbent. Glossæ veteres: "*Distern-*
"*mino*, διαφέρω."

Ver. 720. *quomque*; vel *cumque*; i. e.
quodammodo. Ita ad unum omnes nos-
tri, tam scripti quam impressi; nec du-
bito, quin sit vulgatum *quædam* ex e-
mendatione editorum. Glossator vetus:
"*Cumque*, ἐν πρῶτῳ." Horatius, od. i. 32.
fin.

————— mihi *cumque* salve
Rite vocanti.

Sed in utroque loco, et Horatii et Lucre-
tii, vis vocabuli melius tacito gustu sentie-
tur lautis lectoribus, quam interpretatione
qualibet.

Ver. 722. *Non*: Π. *Nam*.—*sint*: Δ.
sunt.

Ver. 723. *quod*: sic P. Vind. V. ed. O.
Q. Δ. Π. Ω. sed Σ. *quia*, atque ita L. M.
si fides collatoribus habenda sit.

Ver. 724. *quom*: V. ed. Σ. *tum*; Π.
dum.

Concursus, motus; quæ non animalia solum
Corpora sejungunt, sed terras ac mare totum
Secernunt, cælumque a terris omne retentant.

Nunc age, dicta, meo dulci quæsitâ labore,
730 Percipe: ne forte hæc albis ex alba rearis
Principiis esse, ante oculos quæ candida cernis;
Aut ea, quæ nigrant, nigro de semine nata:
Neve alium quem vis quæ sunt inbuta colorem,

Ver. 726. *motus quæ*: V. ed. *motusque*; P. *motusque et*.—*quæ* deest omnino II.

Ver. 727. *Corpora sejungunt*: V. ed. *Corporē se jungunt*.—*ac*: II. *et*. In ver. 729. M. *dulce*.

Ver. 730. *forte*: II. *dicta*; in superiorem lineam oculos librario mittente.—*albis ex alba*: V. ed. *alba ex albis*; P. *Ω. ex albis alba*.

Ver. 732. *nigrant*: i. e. nigra sunt. Hanc formam dictionis Virgilius usurpavit. Exemplo sit *Æn.* v. 97.

‘Totque sues, totidem, *nigrantis* terga, juvencos.

Tertullianus, adv. Marc. iv. 8.—“*luri*—“*dati de inquentiæ maculis, et nigrati*—“*ignorantiæ tenebris*.” Restituam jure optimo dictionem Claudiano, rapt. Pros. iii. 129.

Larga vel invito prorumpunt flumina vultu,
Injussæque manus *nigrantis* pectora tundunt.

Vulgo legitur ad codices, *mirantia*, vel *maerentia*. Quemadmodum Ovidius, met. viii. 535.

Immemores decoris, *liventia* pectora tundunt.

De alterâ formâ *nigreo*, sic Nonius Marcellus, ii. 582. “*Nigret*, nigra fit. Pa-“*cuius Chryse: Solis exortu capessit*—“*candorem, obcasu nigret*.” Ita trochaicus exhibendus est. Vulgo, *Solisque*.

Ver. 733. *Neve*: L. *Δ. Σ. Nive*.—*inbuta*: *Ω. inbruta*. Lambinus audacissime, et illum secuti posteriores inascitissime, dederunt *induta*, contra libros: nam

quantum casum cum simili constructionis indole et passivâ voce adhiberi æspissime, quis dubitet, quis ignorat? Tacitus, formularum antiquiorum et exquisitorum structurarum nimius affectator, vel in hoc vocabulo, ad Lucretii morem, omisse præpositionis exemplum suppeditavit, hist. v. 5.—“*nec quidquam prius imbuuntur*,—“*quam contemnere deos, exuere patri*—“*am*—” i. e. vel *in*, vel *secundum*, quidquam. Hoc regimen Gellii locus non efficaciter evincit, et incertior est, quam vellem, noct. Att. xvi. 8. init. “*Quum*—“*in disciplinas dialecticas induci atque*—“*imbui vellemus*—.”

Ibid. *inbuta colorem*. Valerius Maximus, viii. 11. 7. ext.—“*spongiam, omnibus imbutam coloribus*—.” Vide sis supra, ver. 501. Avienus, Arat. phæn. 726. de *Sirio*, qui emendatior exhibebitur, quamvis correctionem unam et meliorem distinctionem Grotius prior sit assecutus:

Ætheris canis ille plagæ, cui plurimus ardor
Æstuat in mento, multus *ruber imbu*it ora:
Stridit anhelanti *fauce æstifer*; æra motu
Torret, et immodici terras coquit ignibus astri.

Libri, *face pestifer*: sed maxima stella est in ore; et, si te ad nostram Silv. Crit. recipias, atque pp. 20. 21. tōm. iii. perlegas, vix litem meis divinationibus obmovebis. Conferas eundem Avienum, ver. 1446. Ita perspexeram ingenio Claudianum esse rescribendum, et libri quidam lectionem hanc venustiorē præbent, rapt. Pros. ii. 93.

Propterea gerere hunc credas, quod materiai

735 Corpora consimili sint ejus tincta colore.

Nullus enim color est omnino materiai

Corporibus, neque par rebus, neque denique dispar :

In quæ corpora si nullus tibi forte videtur

Posse animi injectus fieri, procul avius erras.

sanguineo splendore rosas, vaccinia nigro
imbuit, et dulci violas ferrugine pingit :

i. e. tingit, inficit: atque adjuvant hi ver-
mas, quæ nuper notaverim ad Virg. geo.
i. 467. et invicem adjuvantur. Hinc au-
tem summopere miror Heinsium, ex acu-
tissimis criticorum et maxime ingeniosis,
sed subinde novandi cupidiores, demu-
tare voluisse Claudiani ejusdem specio-
sissimam locutionem, de iv. cona. Honor.
389.

— Sit Nilus ubique
Vester, et ensileo quidquid sol imbuat ortu :

quâ lectione sinceriores nullam putem:
“i. e. quicquid sol oriens inficit.”—
“quicquid sole oriente purpurascit.” Pul-
chre Pelignus vates, met. xv. 191.

— cum, prævia luci,
Tradendum Phœbo, Palantias inficit orbem.

Catis Ausonii versibus, vitio laborantibus,
transiens opitulabor, parent. xxiii. 16.

Quam tener, et primo, nove flos, decerperis
ævo !

Non dum purpureas tinctus, ephebe, genas :

i. e. flavâ barbâ coloratus: videas Virg.
Æn. x. 324. Vulgo, cinctus: de quâ per-
mutatione Burmannus ad Ovid. met. iv.
21. et maxime Drakenborchius ad Sil. It.
xiv. 6. Opportunus est Lucanus, x. 135.

Vix ullâ fuscante tamen lanugine malas.

Denique, non diffiteor, me vocem editio-
num vulgarium, induta nempe, minime
solicitatum fuisse, nisi codicum impe-
riosa auctoritas jussisset; nam sic Ovidi-
us, met. i. 270.

Nuncia Junonis, varios induta colores,
Concipit Iris aquas.

Verum interea tamen lector meminerit,
hæc de Iride *συνελευμεν*, vel *amictu* pic-
turato ornatâ, dici.

Ver. 734. *gerere hunc*: Vind. *hunc ge-
rere*.

Ibid. *gerere colorem*: i. e. habere: cre-
berrimus est in hoc usu dictionis Lucre-
tius, quem multoties sequitur Virgilius,
ut adsolet; ad Græcum *φίμω*. Gellius, v.
1. “Varios adeo vultus disparileque
“sensus *gerat*.” Sed in re minime ob-
scurâ et incognitâ supersedendum est ex-
emplis: satis sit nobis obiter tyrones ad-
monitos exsuscitasse.

Ver. 735. *colore*: L. M. *colore*: ac si
librarius a recto *colos*, quæ est antiquior
scriptura, derivare vellet. Ineptissime.
In ver. 737. Π. habet *nec*, pro *neque*, bis.

Ver. 739. *animi injectus*: quasi *ma-
nuum* injectus, quo rem quamlibet tan-
gere possis, et contractare. Elegantissi-
mus est ab actibus corporeis translatio.
Noster quam apposite, v. 103.

Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu,
Nec jacere indu manus, via quâ munita fidei
Proxima fert humanum in pectus, templaque
mentis.

Ibi meæ sunt animadversiones inspicien-
dæ, et mox ad ver. 1046. hujusce libri.
Cicero non minus pulchre, de nat. deor.
i. 20. “Cujus operam profecto non de-
sideraretis, si immensam et intermina-
“tam in omnis partis magnitudinem re-
“gionum videretis; in quam *se injiciens*
“animus, et intendens, ita late longeque
“peregrinatur, ut nullam tamen oram
“ultimi videat, in quâ possit insistere:”
i. e. ultimi spatii. Et dictum puto, ut
illud Sallustianum, Jug. 23.—“omnis

- 740 Nam, quom cæcigenei, solis quei numina numquam
 Despexere, tamen cognoscant corpora tactu,
 Ex ineunte ævo nullo conjuncta colore;
 Scire licet, nostræ quoque menti corpora posse
 Vorti in notitiam, nullo circumlita fuco.
- 745 Denique, nos ipsei, cæcis quæquomque tenebris

"sua fortuna in extremo sitas:" ac similia. Quod si rectum sit, Davisius illud *ultimi* immerito studuit immutare.

Ver. 740. *numina*: P. L. *lumina*; multo minus eleganter, et poetice; ac præsertim, quum per emphasin *Deus* sæpissime Sol audiat. Ovidius, met. xv. 192.

*Ipsæ Dei clypeus, terrâ cum tollitur imâ,
 Mane rubet.*

Adeas notata nobis ad Virg. geo. i. 6. et librariorum in his dictionibus sæpissime turbare, norunt omnes. Phavorinus: Ζηὺς Ἕλμος.

Ver. 741. *Despexere*: P. O. Δ. *Dispezerere*; omnes alii sic ut imprimendum curavimus, nec ausi sumus immutare. Glossarium vetus: "*Despicio, κατασπινω, καθορμ, βλεπω*:" *καθορμ* autem et *κατασπινω* sæpissime valent, *attente inspicere*. Veteres grammatici: "*Despicere, et disquirere, consilium*." Passim reponere facillimum est sane *dispicere*; sed antutum sit, vehementer dubitem. M. Tullius, pro Sext. Rosc. Amerino, sect. 8.—"cum præsertim tam multi occupationem ejus observent, tempusque aucupentur, ut simul atque ille *despexerit*, aliquid hujuscemodi moliantur:" ad quem locum Grævius debet in consilium vocari. Ad nostram lectionem stabiliendam egregie facit constantissima membranarum scriptura ad Ciceronis finem. iv. 23.—"catuli, qui jam *despecturi* sint, cæci æque et ii qui modo nati." Deinde statim:—"catuli æque cæci priusquam *despexerunt*, ac si ita futuri semper essent." Mutatio autem tot locorum ex arbitrio periculosissimum facinus videtur. Columella, i. 6. 23. "Area, si competit, ita

"constituenda est, ut vel a domino, vel certe a procuratore, *despici* possit:" i. e. oculum intente explorantem tolerare. Hæc autem si sint ad legitimam crisis et probæ Latinitatis indolem exacta, Virgilium, ad Æn. vi. 734. imitatore Lucetii fidelissimum, nefas fuerit immutare, contra plurium membranarum testimonium:

Hinc metuunt, cupiuntque; dolent, gaudentque: neque auras
Despiciunt, clausæ tenebris, et carcere cæco.

Et dignum querere, an *dispicere*, quod valet "inter res *diversas* spectando dis-tinguere," vel "discernere," hilum conveniat huic loco. His positis, mihi clarissime manifestum est, nihil esse demutandum, sed majori codicum numero standum, ad ejusdem geo. ii. 187.

Qualem sæpe cavâ montis convalle solemus
Despicere:

i. e. spectare, inspicere, deorsum; quasi in monte stantes: *dispicere, κατασπινω, διασπινω, καθορμ, βλεπω*, nihil loci hic habet. Vide Vell. Patern. ii. 14. ad quem Burmannus provocat; ubi nequitiam probet Ruhnkenii rationes, ad hanc vocem offendentis, et *aphyllus* primævæ periodum hinc glossema esse *κατασπινω* pronunciantis. Et quoties demum illa præpositio *de* in compositis ne minimam quidem cum *εφ* deorsum communitatem habet? Huc igitur res redit. In tali usu, vox *despicere* non tam valet *deorsum spectare*, quam *spectare de loco*, ubi sumus, in circumjacentia; *late*, vel *libere, spectare*. Inspicias etiam mihi notata ad iii. 26.—Cæterum, pro *tactu*, Δ. *tacta*.

Ver. 742. *conjuncta*. Hæc est omnium

Tangimus, haud ullo sentimus tincta colore.

Quod, quoniam vinco fieri, nunc esse docebo.

Omnis enim color omnino mutatur in omneis;

Quod facere haud ullo debent primordia pacto:

750 Immutabile enim quiddam superare necesse est,

Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.

Nam, quodquomque suis mutatum finibus exit,

Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.

Proinde, colore cave continguas semina rerum,

755 Ne tibi res redeant ad nihilum funditus omnes.

Præterea, si nulla coloris principiis est

Reddita natura, et variis sunt prædita formis,

E quibus omnigenos gignunt, variantque, colores;

librorum lectio. Nos *res contacta et contincta* conectorum, quæ nonnullis editoribus temere recepta sunt, longum valere dicimus. Pudet pigetque, inconsultos homines, et libidine novandi male feriatos, Lucretii decorum corpus tot maculis deturpavisse.—Porro, Bentleius censuit, hunc versum versui 746. debere subjici: quâ de causâ, non equidem valeo dispicere. O. sane habet *conjecta*, per lineolæ transversæ omissionem; sed hoc importunitatem editorum nihil adjuvat aut tuetur.

Ver. 743. *nostræ quoque menti*: Q. Δ. Π. Σ. *menti quoque nostræ*; ut editiones pleræque hodiernæ.

Ver. 744. *fuco*: O. *succo*; Δ. *suco*; per solennem commutationem: vide Heinsium, ad Ovid. met. vi. 222. et alibi, cum aliis. Atque in ver. 746. vice *haud*, Π. *aut*, pro solito; ut mox iterum, ver. 749.

Ver. 747. *quoniam*: Ω. *quando*.—Et dicit poëta, se arguentis, ex philosophiâ petitis, probaturum, quod jam, provocatione ad communem hominum experientiam factâ, esse verissimum evicit.

Ver. 748. *in*: ita P. Ω. O. sed hoc exemplar forte an ab editis habuerit: vocula L. M. omnino deest; omnes reliqui,

et.—*omneis*, vel *omnis*: P. *omni*: i. e. re, vel corpore: non male. Ω. *color*.

Ver. 750. *quiddam*: P. V. ed. *quoddam*.

Ibid. Hæc habuimus supra, i. 592. 792. ad Epicuri dicta in Diog. Laërt. x. 54.—*αἱ δὲ ἀτομα οὐκ ἔμπεδα καὶ ἀσύνθετα· ἵνα δὲ πᾶσι διὰ τὴν ἀσύνθετον ἐν ταῖς διαλύσεσι τῶν συγκροτῶν σπῆται, καὶ ἀδιαλύτοι· κτλ.* quæ solita Meibomii inscitia turpiter depravavit.

Ver. 751. *redigantur*: Π. *reducantur*; ex glossâ.

Ver. 755. *nihilum*: sic Vind. V. ed. O. Δ. Σ. Horatius, sat. i. 5. 67.

Nihil deterius dominæ jus esse:

ubi de more nugatorium agit Baxterus: vide Bentleium, mille Baxteris, et Baxteri similibus, prælucentem.

Ver. 756. *est* in Π. non legitur: et, in versu sequente, P. *at*, pro *et*; quem contra omnes alios codices male secuti sunt editores. Ω. etiam *sint*, vice *sunt*.

Ver. 758. *omnigenos colores*. Virgilius, Æn. viii. 698. vocem adhibuit.

Omnigenumque deum monstra.—

Ver. 759. *Præterea*: O. *Propterea*.—*magni*: Π. *magi*.

Ver. 760. *quali*: Vind. V. ed. Δ. Π. Σ. *qualibus*; quasi hæc varietas ab interpre-

- Præterea, magni quod refert semina quæque
 760 Cum quibus, et quali positurâ, contineantur,
 Et quos inter se dent motus, adcipiantque;
 Perfacile ex templo rationem reddere possis,
 Quir ea, quæ nigro fuerint paullo ante colore,
 Marmoreo fieri possunt candore repente:
 765 Ut mare, quom magnei conmorunt æquora ventei,
 Vortitur in canos candenti marmore fluctus.
 Dicere enim possis nigrum, quod sæpe videmus,
 Materies ubi permixta est illius, et ordo
 Principiis mutatus, et addita demptaque quædam;
 770 Continuo id fieri ut candens videatur, et album.
 Quod, si cæruleis constarent æquora ponti

tatione quali sub exorta sit.—*contineantur*: O. *continuatur*. Aliis locis non obstantibus, *continuentur* placuisset.

Ver. 762. *ex templo*: Vind. V. ed. L. Δ. Π. Ω. *exemplo*; unde tentare quis poterat:

Perfacili exemplo rationem reddere possis:
 sed ægre sequentia patientur.—*rationem*:

Π. Σ. habent *ratione*.

Ibid. *ex templo*. Varro, de ling. Lat. vi. 2. "*Ex templo est continuo*; quod omne templum debet circum asseptum, nec plus quam unum introitum, habere." Quæ quo modo constant, aut ad etymon locutionis faciant, nullus video, nisi legas "*curtum asseptum*." Meliora videntur Serviana non paullo, ad Virg. *Æn.* i. 92. ii. 699. quæ consulas.

Ver. 764. *Marmoreo*: V. ed. Δ. Π. *Marmoreo*, et Σ. sed in rasurâ.—*possunt*: Vind. L. Q. Δ. Π. Σ. *possint*.

Ibid. *Marmoreo candore*. Sic Arnobius, lib. iv. p. 141.—"ulnarum nivei *marmoreique candores*."

Ver. 766. *candenti*: V. ed. *candente*; P. *candenti e*; ambigue, et contra manifestum loci scopum. "Mare vertitur utique ex cæruleis fluctibus in canos, ad colorem candentis marmoris:" nam vo-

cem marmor non hic significare velle, ut aliquoties, planam lævemque oceani superficiem, satis ex ver. 764. ostenditur; nisi Lucretius noster inconcinnitatis minus facetæ postulandus sit. Similem verborum oppositionem Virgilius exhibuit, quem ideo putaverim hosce versus respexisse, ad *Æn.* viii. 672.

Hæc inter tumidi late maris ibat imago,
 Aurea; sed fluctu spumabant cærulea cano.

Ubi nec Servius immemor Lucretii videtur:—"maris imaginem scimus pro ventorum qualitate mutari, et colores varios reddere."

Ver. 768. *illius*: V. ed. *ullius*. Et, in versu proxime veniente, vice *Principiis*, idem habet *Principio*; ut Π. *mutatis*. Δ. autem, in ver. 770. vere, ut puto, *albom*; pro vulgari et recentiore *album*.

Ver. 772. *nullo*: Π. *ullo*.—*possent*: B. *possunt*; Vind. Q. *possint*; ut editiones hodiernæ quædam.

Ver. 774. *migrare*: Ω. *nigrare*. Et, in ver. 775. Δ. *alia*; et P. V. ed. B. *sint*, pro *sunt*: L. etiam, in ver. 777. *Et*, vice *Ut*.

Ver. 778. *quiddam*: P. V. ed. *quoddam*.—*figura*: L. M. *figuras*; et Ω. ha-

Seminibus, nullo possent albescere pacto:

Nam, quoquomque modo perturbes, cærule quæ sint,

Numquam in marmoreum possint migrare colorem.

775 Sin alio atque alio sunt semina tincta colore,

Quæ maris efficiunt unum purumque nitorem;

Ut sæpe ex aliis formis, variisque figuris,

Ecficitur quiddam quadratum, unâque figurâ;

Conveniebat, uti in quadrato cernimus esse

780 Dissimileis formas, ita cernere in æquore ponti,

Aut alio in quo vis uno puroque nitore,

Dissimileis longe inter se variosque colores.

bet est ad finem versûs: hinc Muretus docte et eleganter suspicatus est Lucretium scripsisse:

———— quadratum, unæque figuræ:

sed, in re lubricæ divinationis, ad scripturam plurium codicum, et ipsam admodum venustam, attendere maluerim.—Cæterum, horumce versuum sententiam sic accipio: “ Ut ex rerum diversæ figurarum confectione aliquid formæ quodammodo quadratæ efficitur; quod sub eadem generali formâ, quadratæ non multum discrepante, modis plurimis variari potest, nec tamen quadrati speciem prorsus exire: sic mare, si ex principiis colorum dissimilium constaret, magnam colorum diversitatem in suâ superficie exhiberet; sed per se, re nullâ extrinsecus impingente, semper manet cæruleum.”

Ver. 780. æquore: sic P. V. ed. reliqui omnes, æquora.

Ver. 784. quo: P. V. ed. quod.—omne deest O. Π.—esset, sincera Pii exemplaria; esse, Vind. V. ed. Δ. Σ. unde legendum puto:

———— quo quadratum minus hinc sit extra.

—sit extra: sincera Pii exemplaria, in illis.

Ver. 785. varici: L. varia; O. Δ. varios.

Ver. 787. quæ ducit: P. quod dicunt.—et illicit ut: V. ed. Δ. Σ. illicitu; P. Π. Ω. in licitum; O. illicitum.—ut abest L.

Ver. 788. colores: V. ed. O. Δ. coloris; Π. autem doloris.

Ibid. Sententia hujusce loci difficilior est explicatu: nec priores editores mihi videntur eam probe tenuisse. An verò meum acumen in eam penetrare quiverit, penes lectorem sit judicium. “ Res quædam sunt, quibus color certus constat: tissime contingit: veri ergo simile videtur, primordia etiam earum rerum similiter esse colorata.” Hæc causa est, quæ ducit et illicit, ut colores principiis rerum tribuamus. Huic argumento sic Lucretius respondet. “ Hoc si verum foret, præter objectiones modo propositas, haud alia insuper se ingereret, ex oculorum testimonio; nempe, Alba non creantur ex albis; uti videre est (exempli gratiâ) in spumâ candidâ pelagi, quæ ex cæruleis particulis, varie positæ et affectis, exoriri solet: sed longe absurdissimum videtur existimare, hunc candorem gigni posse primordiis cæruleis, vel nigrantibus, ponti; (ἀνεπαρστος sci. licet, μιλαινεμιν, σποφύειν, nigri: Servius, ad Virg. geo. iv. 375.) imo, potius ex nullo colore, quod candidum est, exoriri posset, quam ex ejus contra-

Præterea, nihil obficiunt, obstantque, figuræ
 Dissimiles, quo quadratum minus omne sit extra:
 785 At variei rerum impediunt prohibentque colores,
 Quo minus esse uno possit res tota nitore.
 Tum porro, quæ ducit et illicit, ut tribuamus
 Principiis rerum non numquam, caussa, colores,
 Obcidit; ex albis quoniam non alba creantur,
 790 Nec, quæ nigra cluent, de nigris; sed variis de.
 Quippe et enim multo proclivius exoriantur
 Candida, de nullo, quam nigro, nata colore;
 Aut alio quo vis, qui contra pugnet, et obstat.

"rio: hoc tamen, utcunque absurdum,
 " fieri solet ex opponentium opinionibus,
 " colores corpusculis primis attribuentium.
 " Occidat ergo necesse est hæc sententia,
 " quum sibi ipsa parum constet."

Ver. 789. *creantur*: L. M. Δ. Σ. *creatur*.

Ver. 790. *Nec*: Vind. V. ed. Π. Σ. *Ne*.—*quæ nigra*: Δ. *nigrata*; non male.
 —*cluent*: V. ed. *eluent*; Π. *ducunt*.—*sed*:
 Π. *et*: a *sed*, *set* venit; deinde s. omissum
 est, ut sæpe alia.—*variis de*. Hæc o-
 mmendatio est Lambiniana; quæ non dete-
 rior foret, *variis ex*: sed hoc vel illo nihil
 mihi verisimilius in mentem venit. L. M.
 vetustissimi codices habent, *varia ea*. For-
 te, *variata*; i. e. "res, coloribus suis
 " *variegatæ*, sæpe ex albis diversis inter
 " se commixtis, et nigris etiam per se
 " similiter compositis, haud raro exoriri-
 " tur." Vind. V. ed. Δ. Π. Σ. *variis ea*;
 O. Ω. *variis sunt*; P. *variant se*; et in
 ejus priscis exemplaribus *se* non invenitur.
 Postiores varietates correctorem sapiunt;
 et difficillimum est, quod lectores devin-
 cat, expiscari. Præpositionis autem sic
 postpositæ, nullus dubito, quin Virgilius
 exemplum dederit, si per librarios stetis-
 set, ad Æn. v. 323, qui rariorem formu-
 lam concoquere nequiere:

Buryalunque Helemus sequitur: quo deinde
 sub ipse

Ecce volat, calcemque terit jam calce, Diorea:

i. e. *ipse Diorea*; quod facile est, ac natu-
 rale: et hinc ea varietas apud grammati-
 cum Diomedem. Libri, *ipso*.

Ver. 791. *proclivius*: Π. *proclivis*.—
exoriantur: Π. *exoriantur*; Ω. *exorirentur*;
 fortassis vere: et sit, si mavis, *exore-*
rentur: de quo alicubi diximus in præce-
 dentibus.

Ver. 792. Ordo est: "Nam candida
 " multo facilius apparebunt, nata, vel nas-
 " centia, de nullo semine, quam nigro."
 Hanc constructionem librarii non tenentes
 dederunt in P. *pullo*, vice *nullo*; atque
 editores, similiter cæcutientes, ex arbitrio
 suo intruserunt nobis *de nigrante*, pro
 lectione omnium exemplarium, *nigro na-*
ta: licentiâ minime ferendâ, vel ignos-
 cendâ, in Lucretium debacchati.

Ver. 795. *exsistunt*: i. e. *exsurgunt*,
exoriantur; ut sæpe Carus. M. Tullius
 in Arato:

Exsistit pariter largâ cum luce Bootes.

Hoc autem Epicuri dogma Plutarchus
 exposuit in libello adversus Colotem, p.
 1110. C. et ibidem refellere aggressus
 est: Αυτοι γαρ νη δ' επικυρος, — αν ιναι λι-
 γων τα χρωματα συμφυη της συμμασι, αλλα
 γινωσκειν κατα πως τις ταυτης, (vide
 supra nostrum, ver. 760.) και θισις προς
 την οψιν — κατα λιξη ταυτα γιγνασθιν Αλ-
 λα και χωρις ταυτη εν μιν, αν αιδε, οπως
 δι τα εν σκοτι ταυτα οντα φησαι χρωματα

Præterea, quoniam nequeunt sine luce colores

795 Esse, neque in lucem existunt primordia rerum;

Scire licet, quam sint nullo velata colore.

Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris,

ἔχου αὐτὸν quæ apud ipsum Chæronensem querenda sunt.

Ver. 796. *velata*: i. e. induta; unde auctoritas, et stabilimentum, emendationi criticorum ad ver. 733. accederet, si suffragio suo codices ibi comprobarent: hinc etiam, quæ nos dudum disputavimus ad Virg. geo. i. 467. Lucretii tunc penitus immemores, aliquatenus infirmantur: sed, ut erumpat vera vox e pectore, hæc dictio *velata* mihi valde est suspecta; et scriptores librarii, nî fallor, aliquid, jam depromendum, in longe venustissimis, parum assecuti, fruges glandibus mutaverunt. Scripsit utique Lucretius:

— nullo *violata* colore:

i. e. tincta; atque, cum hac insuper commendatione, stomachantis quasi poetæ, *violentiam* quandam simplicibus ejus atque puris elementis illatam esse, fuco meretricio deturpatis. Sed exstat Virgilii locus tam appositus, ut ad hanc Lucretii locutionem illustrandam unice factus videri possit, in Æn. xii. 67.

Indum sanguineo veluti *violaveris* ostro
Si quis ebur:

i. e. purum ejus nitorem tinxerit, et corruperit castitatem; ex Homereo *μυρρῇ*, Il. Δ. 141. uti Servius observavit.

Ver. 798. Editores temerarii, quibus nihil ardui est in Lucretii scriptis vitiandis, ex arbitrio voces transpositas dedere:

Lumine qui *mutatur in ipso*—:

Supra rem tetigimus, provocantes ad Virg. ecl. viii. 108. Videas etiam ver. 755. et v. 7.

Ver. 799. *percussus*: Π. *perculsus*; et V. ed. *percussis*.

Ibid. *percussus refulget*: i. e. color cernitur; pro rebus ipsis, hinc colorem tuum nactis, vel ostendentibus. Et pul-

chre *percussus*, ob diei *tela*, i. 148. vel *spicula* lucis, ferientia. Eleganter Silius, iii. 694. quem accuratiore scripturâ cinnatum exhibebo:

Dumque ea miramur, subito stridore, tremendum!
Impulsæ patuere fores: majorque repente
Lux oculos ferit.

Conferas ix. 631. Similis *auspicio*, quicquid est hominum venustiorum me laudabit, si auctor sim, ut jam tandem adhibeatur ad vi. 203. eorundem Punicorum:

Hunc medio invasit fluctu; ripæque relatos
Heu! (genus infandum leti!) depascitur artus.

Nec minus ad x. 365. .

Et dens ante oculos, iterumque iterumque,
tremendum!
Vibrabant ignes.

Adi Virg. geo. i. 479. Stat. Theb. vii. 413. nos ad iii. 298. Valerium Flaccum emaculantes. Ille Statius, dum in hoc sumus, hinc emendandus est, ad silv. ii. 7. 100.

Sic et tu *rabido*, nefas! *tyranno*,
Jussus præcipitem subire Lethen,
Dum pugnas, canis—.

Committas ibidem, vi. 3. et Virg. Æn. viii. 688. Vulgo legitur:

Sic et tu (*rabidi nefas tyranni*)—.

De locutione autem ipsâ, *percussus luce*, quam illustrandam sumpsimus, Drakenborchium ad primum Silii locum haud te pœnitebit consuluisse.

Porro, hos versus Lucretianos in oculis suis Seneca habuit, ad nat. quæst. i. 4. —“ animalia, quorum color aut ex ipsis
“ mutatur,—aut positione *lucis*; quam
“ prout *rectam vel obliquam* receperint, ita
“ colorantur.”

Ibid. *obliquâ luce*. Virgilius, geo. iv. 298.

Lumine qui in ipso mutatur, propterea quod,
 Rectâ aut obliquâ percussus luce, refulget?
 800 Pluma columbarum quo pacto in sole videtur,
 Quæ sita cervices circum collumque coronat.

Quatuor a ventis, obliquâ luce fenestras.

Ibid. luce refulget. Idem, Æn. i. 588.

Restitit Æneâ, clarique in luce refulsit.

Ver. 800. *Pluma columbarum*. Digenes Laërtius, ix. 86. ἵσσι τῆς περιστάσεως τραχηλός, (ἵσσις) παρὰ τὴν στροφήν: ubi videas Menagium. Pulchrum de hac re Neronis imperatoris versiculum Senecæ debemus, l. c.—“Alioquin, ut ait Nero

“Cæsar disertissime:

“Colla Cytheriacæ splendent agitata columbæ:
 “et variis coloribus pavonum cervicis, quod
 “ties aliquo deflectitur, nitet.” Sic ibidem
 mox, cap. 7. Pro cervicis, si usus scriptorum
 cogitur, rescribi debet *cauda*; sin autem naturæ
 ipsius ratio habeatur, non est causa mutationis.
 Plinius, nat. hist. xxxvii. 18. eximiam operam Lucretio
 navabit: “Iidem (Chalcedonii smaragdi)
 “fragiles, sed colore incerti; et, virenti-
 “um in caudis pavonum columbarumque
 “colle similes, ad inclinationem magis
 “aut minus lucidi.” Ex hac autem plu-
 marum columbinarum smaragdina viriditate,
 Ovidii locum luculenter declaratum dabimus,
 de quo vel in altis tenebris interpretes merguntur,
 vel falluntur quam egregie. Exstat in epist. xv. 38.

Et variis albæ junguntur sæpe columbæ;

Et niger a viridi turtur amatur ave:

i. e. niger turtur a viridi turture. In quantum vero locus erigeretur, si Eni pro Ei, utrobique rescriberemus, et faverent codices!

Ver. 801. *cervices collumque*. Pariter conjunxit voces Maro, Æn. xi. 496.

— adrectisque fremit cervicibus alte
 Luxurians; luduntque jubæ per colla, per ar-
 mos.

Ibid. *cervices circum coronat*. Omnia uno vocabulo complexus est Hesiodus, opp. et dd. 201.

Ὅδ' ἱρὰ ἀποκτείναν ἀνδρῶν ΠΟΙΚΙΛΟΔΕΙΡΟΝ.

Ad quem versiculum, si non sis merum rus, vivorum mortalium invenustissimus, inficetis nonnullorum interpretum atque enarratorum mutus obstupesces. Tzetzes rem subodoratus est: η, τὴν ἐστιγμένην καὶ πικρὴν ἔχουσαν τὴν δερμίν. Sic Anyte, apud Jul. Poll. v. 48. πικρὸδερμης ἔχουσα. Hinc Q. Cicero, in fratris libro de divin. i. 47. anguem describens:

— varî graviter cervicè minantem.

Ita castigamus librorum mendam, *micantem*: quam vocem, licet per *vibrantem* interpreteris, cum *graviter* vix commode satis sociari potest.

Ibid. *collum coronat*. Fortasse imitatus est, dicit Lambinus, illud Nævii in Iliad. lib. i.

Collum marmoreum torquis gemmata coronat.—

Exstat autem versiculus apud Charisium, instt. gramm. lib. i. p. 118.—Porro, hinc pendet Euripides, de columbis verba faciens, ad Ion. 1219. editionis meæ:

— ὡς δὲ ἑπὶ τῶν ΕΥΗΓΕΡΟΥΣ καὶ ΑΥΧΕΝΑΣ.

Ver. 802. *aliâ*: i. e. aliâ *viâ* circumflexionis colli. Ita legunt V. ed. Δ. Π. Σ. Ω. sed P. O. dant *eo* *alias* vulgarium editionum. Graviter dolet, altum silentium collatoribus membranarum Vindobonensium Leidensiumque per versum integrum teneri. Ipse me persuasum habeam, istos libros nostris consentire.—
utei: Ω. ut.

Ibid. *claro sit rubra*. Pulcherrime dixit artificum egregius; et audacter sane fecerunt, qui, reclamantibus libris universis, prosaicam formam, *rubro clara pyropo*,

Namque aliâ fit, utei claro sit rubra pyropo;
Interdum quodam sensu fit, utei videatur

vice poëticæ conversionis, hic maluerint inferire. Eant igitur, et refingant homines belli Statium, ad Theb. v. 364. si per Musas concedatur, vel etiam sine Musis:

——— inde horror aqula, et *reptus ab omni*
Sole dies.

Refingant etiam Virgilium, *Æn.* viii. 543.

——— *Hercule sopitus ignibus aras*
Excitat:

et alios mille locos exquisitissimi sermonis in poëtarum monumentis. Adeas Burmannum, in Propert. i. 8. fin. et nosmetipsos ad Eurip. Herc. fur. 7. hanc rem tractantes.

Porro, forte an Manilius nostri memor fuerit, v. 711.

Tertia Pleiadas *dotavit* forma sorores,
Femineum *rubro* vultum suffusa *pyropo*.

Recte Bentleius *dotavit*, vice *dotabit*; uti et ipse non conscius correxeram: idem tamen nec feliciter, nec modeste satis, rescripsit *Ceruleum*, pro *Femineum*; quod valet *verecundum*, et epitheton aptum est ac speciosum. Corippum interea fedo errore, si quis alius, sordidum, liberabo, iv. 120.

Miscunt teretes quadris, viridantibus albæ:
Chrysolithi, *myrrhæque*, micant; flammæque
pyropos

Afflans, et propriâ depellens luce tenebras.

Nonnulli scribunt, *myrrhæque*: in quam litem non descendo. Vitiose solet in ver. 2. evulgari, *nireque*: per facilem profectio librariis aberrationem.

Ver. 803. *quodam*: P. Ω. quoddam.—
sensu uti: Π. *seri ut*.

Ver. 804. *virideis*: V. ed. *virgis*.—Legendum forte:

Inter *beryllum* virideis *lucere* smaragdos.

BENTLEIUS.

Præclare, ut omnia, vir omnium perspicacissimus; et cui laudem integram loci,

successu maximo meâ ex divinatione restituti, lubenter defero. Nam *cæruleum* in morbo cubare, quamvis nihil libri varient, color ipse versuum declarat, qui comparationes suas a pretiosis lapidibus accersunt; et tenorem loci vocabulum suspectum interrumpit. Sed, ut arbitrer Bentleium ulceris manifesto versui probam medicinam admovisse, duæ cogitationes prohibent: prior est, nimia literarum discrepantia; altera vero, colorum, qui sunt *beryllis* et *smaragdis*, nimia proximitas. Hoc tamen fortasse pro Bentleiano conatu contendere contra potest; quendam scilicet, volentem declarare, quali colore *beryllus* fuerit, margini exemplaris *cæruleum* appinxisse: unde hoc vocabulum in ordinem contextûs sensim insinuerit. Priacianus, perieg. 1019. huic rei firmandæ commodissimus inserviet:

Berylli gemmas glauci, nictumque adamantæ.

Et ibid. ver. 936. Dionysium preme reddens:

Berylli lapidem liquidum, glaucique coloris.

Opportunus est etiam, ut qui maxime, Plinius, nat. hist. xxxvii. 20. "Eandem multis (*smaragdis*) naturam, aut certi similem, habere *berylli* videntur."

Jam vero *glaucum* et *cæruleum* scriptoribus Romanis idem velle, nobis Lucretius ostendit, ad i. 720. cum Homero, Il. ii. 34. et Marone, *Æn.* xii. 182. collatus: ne in manifestâ re plures testes excitem. His autem concessis, incommodum supra memoratum non minus premit et insequitur, permagnum sane; tam *beryllum* utique, quam *cæruleum*, colores indicare, nimis affines *viridi* pro loci proprietate, et aperto scriptoris scopo. Hoc interea lectori nostro paucis, ut æquum est, probabitur. Eleganter Silius, iv. 82. et apposite, quem in transcurso dimittam leviuscule castigatum: versus enim alios, tenui oratione decurrentes, non temere reperies felicius expolitos:

Inter curalium virideis miscere smaragdos.

805 Caudaque pavonis, largâ quom luce repleta est,

Ceruleus Ticinus aquas, et stagna vadoso
 Perpicuus servat, turbari nescia, fundo;
 Ac nitidum *viridi* lente trahit amne liquorem.
 Vix credas labi; ripple tam mitis opacis
 Argutos inter, volucrum *certamine*, cantus,
 Somniferam ducit lucenti gurgite lympham.

Vulgo, *certamine*. Emaculetur etiam Si-
 donius Apollinaris, primi ordinis poëta,
 de nuptiis Pelei Thetidoque canens, x. 5.

Ducebatque choros, *viridi protectus amictu*,
Cerulee pallæ concolor ipse socer.

Libri dant, *prope tectus*; et error hic ad
 scripturæ compendium referri debet. Præ-
 sto est etiam inter primos Ovidius, art.
 am. i. 402.

Nec semper credenda Ceres fallacibus arvis;
 Nec semper *viridi* concava puppis aque:

i. e. glaucæ, vel *cæruleæ*: nempe, dum
 uno nitore placido blanditur, nec tempe-
 stibus spumeis *albescit*. Ita locus intel-
 ligi debet: confer Lucretium superius,
 verr. 765. 776. Porro, consulendus est
 ibidem Ovidius, (ut revertar) iii. 126. 130.
 epist. v. 57. Hinc opem feram Plinio,
 epist. viii. 20. 4. "Color *cæruleo* albid-
 "or, *vividior*, et pressior." Vulgo, *viridi-
 or*. Eâdem operâ sanandus videtur Isi-
 dorus, xvi. 8. initio capitis de *rubris* gem-
 mis: "Corallius gignitur in mari; formâ
 "ramosus, colore *vividus* et maxime ru-
 "bens." Libri habent, *viridis*. Fieri
 tamen potest, ut ille confuse scripserit, et
 primævum colorem, quam sub aquis ha-
 bet corallium, teste Plinio, nat. hist. xxvii.
 11. grammaticus respexerit. Hoc autem
 permittimus gemmarum naturam callen-
 tibus expendendum. Nec Gellius dispu-
 tationi nostræ de nimia colorum, *cærulei*
viridisque, affinitate non favet, noct. Att.
 ii. 26. "Neque non potuit Virgilius, co-
 "lorem equi significare *viridem* volens,
 "cæruleum magis dicere equum, quam
 "glaucum." Etiam Nonnus favet, Dio-
 nys. v. 178. versibus sane suavissimis, et
 lectori lauto salivam moturis:

ΓΛΑΥΚΗΖ δὲ λῶες ΧΑΘΑΟΥΣΑ
 ΞΜΑΡΑΓΑΟΥ,

Διζήμεν προβαλλεν ἡμεδύγον, καὶ λῶν ἄφρη,
 Εἰς γὰρ βαλόμενα μελαυμένους τόνον ἄλμυρος.

Nec minus Manilius, ei, cui poëticæ ve-
 nustates cordi sint, omnino consulendus,
 v. 260.

Vernantique rosæ rubicundo sanguine florem:
Ceruleum foliis, *viridemve* in gramine, collem
 Conseret—

Locus est in omnibus membris sincerissi-
 mus, primariæ insuper elegantie; variis
 tamen Bentleii conjecturis infaustissime
 tentatus: hoc etiam sedulo notandus, quod
rubicundus color et *cæruleus*, vel *viridis*,
 sibi invicem speciei opponantur, ad Lu-
 cretii normam, nobis emendati.

Superest igitur, ut conjecturam meam,
 pro meritis in contextum Lucretii admis-
 sam, vice *cæruleum* lectionis, quæ in om-
 nibus codicibus, pertinaciter consentientibus,
 invenitur, avide amplectamur: nam
 veræ est similima, et ex omni parte in-
 culpabilis; quum literæ syllabæque pa-
 rum discrepent, atque *curalium* iis sit
 ex vocibus minime pervagatis, quas libra-
 rii lubentissime solent permutare. Pri-
 us vero, quam ad eam vindicandam ac-
 cingamur, pauca dicenda sunt, quæ ten-
 tamen alterum Bentleianum elevent, *lu-
 cere* scilicet: unde liquido patebit, hanc
 conjecturam, utcumque elegantem, nullo
 modo necessariam esse, atque sine libris
 haud accipiendam. Receptæ voci favo-
 rem Boëtius conciliat, lib. ii. met. 5.

Nec ludca vellera Serum
 Tyrio miscere veneno:

ut inde scilicet colorum fulgor exoriatur
 impendio luxuriosus. Idem, lib. iii. met.
 10. Cari nostri haud dubie memor:

Aut Indus, calido propinquus orbi,
 Candidis miscens *virides* lapillos:

i. e. orbi, vel globo, solis: nam Horatium
 exprimit, od. i. 22. 21. Tertullianus etiam
 scripturam codicum tuebitur, de cult. fem.
 i. 6.—"lapillos istos, qui cum auro su-
 "perbiam *jungunt*—." Lactantii carmen

Consimili mutat ratione obversa colores:

Quei quoniam quodam gignuntur luminis ictu,

de phoenice, ver. 135. hæc ventilantes, emaculabimus:

Albicat in cristis, mixto viridante smarago:
i. e. "in cristis fulgidus est candor, smaragdus viriditate commixtus." Vulgo, insignis legitur, quod Barthio jure displicuit. His consentit Claudianus de phoenice, ver. 19. nam vocem *albus* de sole fulgido usurpari plus semel demonstravimus:

———— rutilo cognatum vertice sidus
Attollit cristatus apex.

Accedat denique Nemesianus, cynege. 310.

Has igitur vario semper fucare veneno
Cura tibi, niveoque alios miscere colores.

Post nullos autem huic rei tempestivus aderit Achilles Tatius, ita phoenicem describens: Το δὲ γένος Ἀδίου, τὴν χροὴν τῆς ἐν πολλοῖς διήκοντος. ΚΕΚΕΡΑΣΤΑΙ μὲν τὰ πτερά χρυσοῦ καὶ πορφύρας. Restat igitur, perpensis ac collatis omnibus, ut Lucretius noster ad hunc modum pulcherrime et castissime scriptus existimetur:

Inter curalium virideis miscere smaragdus.

Colorum mixturam, probe distinctorum, et commodam, et elegantem, nec minus ipsius rei veritati convenientem, jam agnoscimus. Affirmat enim poeta, aliquando per se rubrum nitorem cerni; atque aliquando rursus illum rubrum viridi specie temperatum. Tryphiodorus, ver. 69. colores similiter commiscuit:

ΓΑΛΥΚΗΣ βερύλλαιο, καὶ ἈΙΜΑΛΕΗΣ ἀμύ-
βουτο:

i. e. *viridis et rubri*. Pariter Ausonius, Mosell. 69.

Quum *virides* algas et *rubra* corallia nudat
Æstus, et albentes, concharum germina, baccas.
Quinetiam, lapidem quemvis potius Lucretio positum esse, quam vocem generalem frigidamque *cæruleum*, tam loci totius rationes probabile faciunt, quam Epiphani *ἀποσπασματιον*, quod Salmasio laudatum invenio in Plinianis ejus, p. 385.

et quo nihil Lucretio illustrando convenientius desideres: Ὁ τῶν χρυσοῦ καὶ πορφύρας κατασκευῆς τοῦ πτερογῆς πιστῶτος ὁ δὲ φωνεῖ ΤΑΚΙΝΘΩ, καὶ ΣΜΑΡΑΓΔΩ, καὶ Αἰθίοις πολυτέλειαν. Phædrus item nobis adstipulatur, iii. 18. 7.

Nitor smaragdi calce præfulget tuo,
Pictisque plumis gemmam candam explicam.

Ubi, pro *Nitor*, malim *Viror*; quæ vox Vitruvio, et inferioris ævi multis scriptoribus, usurpata est: nec, si locum attentius inspicias, facile credas, aliter Phædrum scribere potuisse. Idem, in appendice fabularum, fab. xiii.

O! quanta vultus species est, perdidit, tulit
Corallæ rostrum, crura vincunt purpureæ
Fulgorem.

Apud Esekielem, xxviii. 13. colores similes consociantur, *viridis ac ruber*:—καὶ σμαραγδῶν, καὶ ἀνθράκων: nam *curalium* et *carbunculus* idem lucent. Nec minus hæc colorum societas apud Ovidium, amor. ii. 6. 21. invenitur, Lucretii mel, ut equidem dixerim, haud immemorem:

Tu poteras *virides* pennis hebetare smaragdos,
Tincta gerens rubro *Punica* rostra croco.

Hinc finem imponet locus Philonis Judæi luculentissimus, et ad versus nostri poetæ illustrandos quasi de industriâ compositus. Exstat in libello de ebrietate, p. 383. ed. Mang. Τοῦ δὲ αὐχίνα τῆς τιμωρίας ἐν ἡλικίαις ἀνθρώπων καὶ κατὰ τὴν φύσιν χρομάτων ἀλλὰ τὸν αὐτὸν ἴδιον; ἢ οὐκ ὀφθαλμοῦ, καὶ νοῦν, ΠΤΕΡΩΝΟΝ τι αὐτὸ καὶ ἀνθράκωδης, ἐν δὲ ΟΛΧΡΟΝ καὶ ΕΡΥΘΡΟΝ, (i. e. *viridem et rubrum*; vide Virg. Cul. 142. Cir. 225. *smaragdinum et curalio similem*) καὶ ἄλλα παντοδαπα ἰσχυρὰ χρομάτων, ὅν ὅδε τὰς κλησεις ἰσχυρὰ ἀπομνημονεύσαι;
Quum vero quosdam noverimus experti, vel affectuum invidiosorum ægritudine adeo infestatos, ut generosos plausus recte aliis excogitatorum nequeant a se extorquere; vel in universum rei criticæ, conjecturas etiam modestius exercenti, prave inimicos; hanc notam studio laboriosiore deduxera-

Scire licet, sine eo fieri non posse putandum.
Et, quoniam plagæ quoddam genus excipit in se

mus, ut vel iniquissima morositas rationum ponderibus devinci posset: nihil interea dubitantes, futuros esse vel sic, qui conjecturam nostram sannis et criminibus exciperent: cum ecce! post intervallum temporis, incidimus in Sereni Samonici locum, silentium etiam maxime pervicacibus imponere valentem; et vituperatores nostros deridentes potius facturum, quam derisores. Ille scriptor, qui circa annum 240. post Christum floruit, exemplaribus Lucretii haud paullo sincerioribus videtur usus; et ad hos ipsissimos versus, quos tractamus, manifestissime alludens, nostram emendationem extra controversiarum fines posuit, ad ver. 952. de Medicinâ, ubi Burmannum videas:

*Curatium atque crocum corio connectito fells:
Curatium vero al collo nectere velles,
Ne dubites illi virides miscere smaragdos.*

Ibid. *smaragdos*. Valeant per me, qui oleum addere camino velint, et numeros satis horridos, sed ex necessitate vocis tamen, magis horrificare studeant, scribendo *zmaragdos*. Sane rationibus haud idoneis nixos esse judico, cum Græci *σμάραγδος* dixerint; et egomet potius in contrarium ivissem, s detrahendo, ut teneris auriculis consulere, atque scribendo *maragdis*: vide Silv. Crit. meam, i. p. 60. Sed nihil temere novandum est; et nos de hac re *εἰς* pluribus alias. Cæterum, prævalentem codd. MSS. orthographiam cum *z*, hebetiori mediorum seculorum pronuntiationi, neque, ut fit, per expressam satis omnium literarum proprietatem exhibet, imputandam dixerim. Voluntarius pedibus eo in sententiam Prisciani, lib. i. sub finem: "In semivocalibus si-
" militer sunt aliæ præpositivæ aliis semi-
" vocalibus in eadem syllabâ; ut *m* se-
" quente *n*, ut Mnesteus, amnia. *S* quo-
" que sequente *m*; ut Smyrna, *smarag-*
" *dus*: nam vitium faciunt, qui *z* ante
" *m* scribunt: nunquam enim duplex in
" capite syllabæ potest cum aliâ jungi

" consonante. Lucanus quoque hoc ostendit, in x. 121.

" Terga sedent, crebro maculas distincta *smaragdo*:"

" nam si esset *z* ante *m*, subtrahi in metro minime posset, nec staret versus; s
" enim in metro sæpe vim consonantis
" amittit."

Porro, *virides smaragdos* a nostro Tibullus sumpsit, ii. 4. 27. ubi plura Broukhusius; sed hæc sunt trivialia. In versu sequente, *que et est* absunt codici II.

Ver. 806. *obsorsa*: i. e. luci, vel soli; unde Avienus, fab. xv. 8. nullo negotio emaculari potest, de *pavone* loquens:

Et, simul erectæ circumdans tegmina caudæ,
Sparsærat arcanum, *versus* in astra, jubar:

i. è. "se vertens in solem;" ut vel vitiosam lectionem *rursus* significare debere pulchre vidit Cannegieterus, qui adeundus. Stylum correctorem in opportunum Apuleii locum nunc mittam, met. ii. p. 109. "Quid, quum capillis color gratus
" et nitor splendidus illucet; et contra
" solis aciem vel vegetus fulgurat, vel placidus renidet, aut in *contrarium* gratiam variat *adspectus*?" (i. e. dum observatur, ad angulum diversum observatus.) "Et nunc, ut aurum, coruscans,
" in levem mellis deprimitur umbram,
" nunc corvinâ nigredine cæculos" (i. e. *virides*) "columbarum colli flosculos emulatur; vel quum, guttis Arabicis obunctus, et pectinis *angusti* dente tenui discriminatus, et pone versum coactus,
" amatoribus oculis occurrens, ad instar
" speculi, reddit imaginem gratiorem?" Vulgo, *contrariam—adspectum—arguti*: sed locum perlegas; nam de *textorio* pectine non agitur. Vim dictionis Lucretianæ *obsorsa* Sextus Empiricus, i. 121. ita extulit: *Και οἱ τραχηλὶ δὲ τῶν περιστρίων παρὰ τὰς διαφορὰς ΕΠΙΚΑΙΣΕΙΣ διαφορὰ φανίσται κατὰ χρομᾶ.*

Ver. 807. *Quei*: V. ed. *Quæ*; non male,

810 Pupula, quom sentire colorem dicitur album;
Atque aliud porro, nigrum quom, et cætera, sentit;
Nec refert, ea, quæ tangis, quo forte colore
Prædita sunt, verum quali magis apta figurâ;
Scire licet, nihil principiis opus esse colores,

815 Sed variis formis varianteis edere tactus.

Præterea, quoniam non certis certa figuris
Est natura coloris, et omnia principiorum
Formamenta queunt in quo vis esse nitore:

ut æque ad omnia, quæ præcesserint, hæc conclusio referatur.

Ibid. *luminis ictu*: ut luce percussus, ver. 799. ubi nonnulla diximus. His autem scilicet elegantium scriptorum pagine.

Ver. 808. Sensus est: "Et, quoniam hi colores originem suam luci acceptam referunt, licet scire, i. e. intelligere debemus, putandum esse, vel concludendum esse, colores non posse fieri sine hoc ictu luminis." Versus in vulgaribus editionibus hoc pacto representari solet, ex audaci correctione Lambini:

Scilicet id sine eo fieri non posse putandum est.

Quum vero *Scire licet* in omnibus exemplaribus probis inveniatur, si excipias Vindobonensia; fides collatoris istius nobis in suspicionem venit. Illud est desideratur reliquis præter L. M. Ω.

Ver. 810. *Pupula*: Δ. *Papula*; Π. *Pupilla*.—Et vox *pupula* protritit satis usûs est; nec minus in pedestri sermone, quam poetico: de quo Salmasius, ad J. C. Perlin. imperat. cap. 13.

Ver. 811. Π. *cum* repetit post *et*; unde non male legas:

Atque aliud porro, *nigra* quom, et quom cætera, sentit.

Ver. 812. *tangis*: ope scilicet pupulæ. Ita legunt Vind. L. O. Q. Σ. sed *tangit*, P. V. ed. B. Π. *tangas* rursum, M. Δ. Ω. Nihil interest, quam dictionem e tribus eligas.

Ver. 813. *sunt*: sic V. ed. B. M. Δ. Σ. reliqui, *sint*.—*quali*: Δ. *qualis*; quasi vo-

luerit haud inuenuste, elapsâ literâ, ut sit, ad finem versûs:

— verum *qualis* magis apta figurâ: ut statim in numero multitudinis, ver. 816.

Ver. 814. *colores*: ita Nonius Marcellus legit, vii. 113. cuius hæc sunt verba: "Opus est *illam rem*, pro opus est *illâ re*:" deinde provocat grammaticus ad Plaut. Cistell. iv. 2. 40. Capt. i. 261. et nostri verum. Quum sit hoc regimen exquisitioris usûs, ideoque scriptoribus librariorum minus obvium, nec non Lucretio alias usitatum; quamvis omnia vetusta exemplaria in colore consentiant, non dubitavi ad aliorum normam editorum Nonii lectionem adoptare. Redeamus ad notata in ver. 21. hujusce libri.

Ver. 815. *varianteis tactus*: i. e. "oculos tangere, et tactu varie afficere, ob formas discrepantes; non autem ob colorum diversitatem." Nempe, vocem *tactus* ad omnes sensus Lucretio referri, in superioribus innuimus, ad ver. 410.

Ver. 816. Illud *non*, male sociatum, editorum oculos ad veram loci constructionem caligare fecit; ideoque mentem poetæ neutiquam perceptam habuerunt. Ita capias sententiam, et objectionis vim: "Præterea, quoniam colores ex variis primordiorum figuris pendere nolunt; sed contendunt scilicet, principia formarum omnigenarum quovis imbui colore posse, promiscue conjuncto; unde nam accidit, omnigenos colores omnigenis animalibus haud contigisse?"

- Quur ea, quæ constant ex illis, non pariter sunt
 820 Omnigenis perfusa coloribus in genere omni?
 Conveniebat enim corvos quoque sæpe volanteis
 Ex albis album pennis jactare colorem;
 Et nigros fieri nigro de semine cynnos,
 Aut alio quo vis uno, varioque, colore.
 825 Quin etiam, quanto in parteis res quæque minutas
 Distrahitur magis, hoc magis est, ut cernere possis
 Evanescere paulatim, stinguique, colorem:

Ver. 818. *Formamenta*: i. e. formas—effigies—figuras. Exemplar suum secutus, Arnobius dictionem rarissimam adhibuit, in lib. iii. p. 109. "Si vos fata—remini id—*formamentis* adtribuisse divinitus—" i. e. deorum formis.

Ver. 820. *perfusa*: i. e. tincta, vel imbuta; admodum eleganter: vide verr. 733. 754. Proprie quidem, sed eleganter etiam, ille Mantuanus, ad *Æn.* v. 112.

Et palmæ, pretiam victoribus, armaque, et, *astro Perfusa*, vestes.

Sed omnium est in hac re longe suavissimus, meâ saltem sententiâ, Mosellæ præco, ver. 192.

Quis color ille vadit, aeras quum protulit umbras Hesperus, et viridi perfundit Monte Mosellam?

Ver. 821. *volanteis*: Hoc dixit, breviter significans, oportere eos, inter volandum, primordia diversimode colorata spectantium oculis obvertere; adeoque non modo colore nigro, sed et alie quolibet, subinde tinctos videri.

Ver. 822. *pennis*: P. V. ed. *π. πinnis*; sed male. Servius, ad Virg. *Æn.* ii. 479. "*Bipenni*. Ecce nomen, quod servavit antiquitatem: quia veteres *pennas* dicebant, non *pinnas*." Hac occasione Festum restituum: "*Pennas* antiquos fertur appellasse *petnas* ex Græco; quod illi *πέννας* ea, quæ sunt volucris, dicant." Vulgo, *pecnas*; vitiosæ, ob similitudinem literarum c et t in libris manu scriptis. Quæ sequuntur in grammatico sic fortasse non inepte constituentur. "Item *eandem pennas, et ternas*." quasi a *πέννας*,

per abjectionem literæ p. Libri, "pernas, ut cernas." De *bipennis*: autem etymo, equidem Isidori potius judicio assenserim, ad origg. xix. 19. quam Fabio, instt. i. 4. aliter edicenti; cujus interpretes cum ipso studiosis harum antiquitatum omnino consulendi sunt.

Ibid. *jactare colorem*. Venusta est locutio: conferas supra, ver. 673. iv. 93. 94. v. 576. nam *color* et *lux* Lucretio parum differunt: vide sis verr. 794. 807.

Ver. 824. *varioque*. Idem vult, ac: i dixisset, *varioque*: "Cyni nempe vel nigri deberent apparere, vel alio quovis simplice colore, aut etiam variegato, prout particulæ, hoc vel illo modo coloratæ, abundantius congererentur." Et hac de causâ potissimum super istâ re admonitum voluimus, quia critici passim solent in similibus locis *et que in te mutare*: quâ prurigne sæpius tentabatur Marklandus ad Statium; alioquin exactissimâ doctrinâ et judicio subacto vir.

Ver. 825. *quanto*: M. *quando*.—*parteis*: *π. pratis*; literis negligenter transpositis.

Ver. 827. *Evanescere*: M. *Et evanescere*; minus eleganter.—*paulatim*: O. *privatim*.—*stingui*: O. *Δ. extinguere*.—*colorem*: *Δ. calorem*; unitatissimâ omnium permutatione. Hic et sequens versus desiderantur in *π.*

Ibid. *stingui*: vide nos ad i. 667. 933.

Ver. 828. *aurum*. Atqui hoc de plano falsissimum est, Lucreti! et ipsi experientie repugnat. Discerpatur *aurum* sane

Ut fit, ubi in parvas parteis discernitur aurum,
 Purpura, poeniceusque color clarissimus multo,
 830 Filatim quom distractus est, disperditur omnis:
 Noscere ut hinc possis, prius omnem eclare colorem
 Particulas, quam discedant ad semina rerum.

Postremo, quoniam non omnia corpora vocem
 Mittere concedis, neque odorem; propterea fit,
 835 Ut non omnibus adtribuas sonitus, et odores:
 Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,

ia tenuissimas ad libitum truna particulas; itane frontem perfricuiisti, ut audeas affirmare, florum splendores evanescere, et exstingui? Nullus hercle tu affirmaveris: audax est librariorum oscitantium figmentum, et poëtae integerrimo minime impudendum. Ipse diluam has sordes, et locum certissimâ emendatione mactabo, quæ in contextum recipi debuerat:

Ut fit, ubi in parvas parteis discernitur *ostrum*.

Nimirum, *poeniceus color*, *purpura*, et *ostrum*, nihil sunt, pro simplicitate Lucretiani sermonis atque ubertate, quam unius coloris, tincturis magis minusque vividis variati, descriptio. Hinc est, quod in omnibus scriptoribus hæc diversimode atque indifferenter consociata reperias. Ita Virgilius, *Æn.* x. 722. exempli gratiâ:

Purpureum pennis, et pactæ conjugis ostro:

Ac Propertius, iv. 8. 51.

Nam mihi quo, *Pennis* si *purpura* fulgeat *ostris*?

Et e multis addam Senecam, *Med.* 99.

Ostro sic niveus *punico* color
 Perfusus rubuit.

Isidorum, origg. xix. 28. libet castigare:

“Conchylia autem sunt maris; quæ, circumcisa ferro, lacrymas purpurei emittunt coloris: his collectis color purpureus temperatur: et *ostrum* exinde appellatum dicunt, quod ex *testâ humor* elicitur.” Et error hic, *aurum* vice *ostrum*, ortus fortasse sit ex consimili sono syllabarum *au* et *o*, quum librarius ab aliquo dictante versus exciperet. Utcunque demum hoc sit, verissima est nostra emendatio.

Ver. 829. *poeniceus*: V. ed. *poeniceus*; P. Vind. *Phaniceus*; Δ. *foeniceus*.—*multo*: P. *omni*; M. in margine, *ultra*; pro verâ fortassis lectione, *nullo*.

Ver. 830. *distractus est*, vel *distractus*: sic mihi videbatur Lucretii scriptura per minimam codicibus vim illatam probabiliter posse restitui. Dant V. ed. B. L. M. O. Δ. Σ. Ω. *distractus est*; vel, breviter scriptum, *distractus*: quod lectioni nostræ nihil discrepat: Vind. *distractus*; Π. *distractim*; P. *distrahitur*.—*disperditur*: V. ed. *dispenditur*; Π. *disperditus*; cui etiam *omnis* deest.

Ver. 831. *eclare*. Hoc translato vocabulo noster ideo usus est, quia fingat colores *aurâ* luminis, corporibus *reflexâ*, generari: vide nos ad v. 176.

Ver. 832. *discedant*: sic Δ. sed V. ed. B. *descendant*; P. *descendant*; Vind. O. Π. Σ. *distendant*; L. *discedunt*; M. Q. *disceduant*; Ω. *discendunt*. Verum puto, *discedunt*. In ver. 834. V. ed. *concedas*.

Ver. 839. *animum*; Δ. *animi*; eleganter: i. e. sagacem animi: sed vix ad Lucretii consuetudinem. Silius Italicus, ii. 544.

Fibrarum, et *pennæ*, divinarumque *sagacem* *flammarum*, misit dives Callæcia pubem.

Ver. 840. Nihil mihi antiquius habui, quam ut Lucretii contextum emendationibus ex conjecturâ natis ad libitum contaminare parcerem: sed subinde loci obversantur, ad quos emaculandos, vel saltem turpissimis mendis liberandos, ob codicum vitia vel discrepantias, acuminis

- Scire licet, quædam tam constare orba colore,
 Quam sine odore ullo quædam, sonituque remota:
 Nec minus hæc animum cognoscere posse sagacem,
 840 Quam quæ sunt aliis rebus privata notarum.
 Sed, ne forte putes, solo spoliata colore
 Corpora prima manere; etiam secreta teporis
 Sunt, ac frigoris omnino, calidique vaporis;
 ' Et sonitu sterila, et suco jejuna, feruntur;
 845 Nec jaciunt ullum proprium de corpore odorem.

critici confugium omnino necessarium videbatur. Inter hujuscemodi locos iste, cum quo nobis nunc est res, nomen suum profitetur. Id profecto, quod imprimendum curaverim, *notarum* scilicet, fetus est conjecturæ propriæ. Non deterius fuisset forsitan, nec a veri similitudine remotius, *notai*. *Privata* autem *notarum*, haud invenuste: ut mox, ver. 832. *secreta teporis*. Omnes libri consentiunt in *notaque*; nisi quod O. habeat *nataque*, ex merâ callami aberratione: et collator membranarum Vind. Q. silentio transcurrat, quasi hæc exemplaria vulgo editum *notisque* habuerint: quod nullus crediderim. Quid autem sibi velit hoc dicendi genus, *aliis rebus privata notisque*, neque declaravit aliquis in hunc usque diem; neque, uti auguror, ex nostris omnibus ille exorietur,

Ες τ' αὖ ἰδὼς τι βῆρ, καὶ διδρῖα μακρὰ τῶνδ',

qui in explicito daturus est. Hoc sane facienti nos omnium primi libentissime assurgemus. Interea, pro genuinâ poetæ scripturâ meam lectionem non amplector; et sinceriora exemplaria expectanda putem. Quid autem? quum *rebus* et *sensu* non intervallo longo distent, an dicemus reponendum?

Quam quæ sunt aliis *sensu* privata, *notisque*:

i. e. "quam eæ partes aliarum rerum, "quæ per notam aliquam sentiri, et attingi nequeant." Sagax lector expergiatur, et huic nodo ingenii cuneum admoveat.

Ver. 843. *omnino*: Π. *omni*.—*vaporis*: V. ed. Π. *vaporea*.

Ibid. calidi vaporis. Hoc ad antiquioris orationis simplicitatem dictum est, et similiter ad iii. 127. ut multa alia in Lucratio; simul ut aliquid *teporis* intentius indicetur. Ex hoc genere sunt *μῆλ' ἐν γλυσσῇ*, Hom. Od. T. 69. *γὰρ λῆνοι* (observante id etiam Lambino) ejusdem, Il. Δ. 434. et mille similia Græcorum. Hinc autem, ut ingenuos agamus, non nihil infirmatur lectio "*validos æstus*;" quam vulgatori nos prætulimus, "*calidos æstus*" nempe, nec tamen immérito fortassis, ad i. 301.

Ver. 844. *sterila*: P. *sterilia*; nec male; ut mox *similia*, ver. 908. Π. *sterili*: liber prior ac inter voces *suco* et *jejuna* ponit—*jejuna*: Vind. V. ed. O. Q. Δ. Π. Σ. et una.

Ibid. sterila, ut sublima, i. 341. Faber.

Ver. 845. *ullum*: Δ. *ulla*.—*proprium*: Vind. O. Q. Π. Ω. *proprio*; nihil aliud utique quam *proprio*, i. e. *proprium*: quam formam si sæpius ausus essem restituere, idonei judices fortasse consilium meum non improbassent.

Ibid. jaciunt odorem: i. e. *particulas odoras jaculantur*. Pulchram hanc locutionem Virgilius non præterii, geo. ii. 132.

Et, si non alium late jactaret odorem,
 Laurus erat.

Ver. 846. *amaracini*: Π. *amara ci*.—*blandum*: V. ed. *blandumque*.—*stactaque*: Vind. O. Δ. Π. Σ. *est actaque*; Q. *stactaque*.—*liquorem*: Π. *liquor est*.

Sic ut amaracini blandum stactæque liquorem,
Et nardi florem, nectar qui naribus halat,
Quom facere instituas; cum primis quærere par est,

Ibid. Dilucidâ profecto ac perelegante
comparatione, ad argumentum suum il-
lustrandum, commodissime noster usus
est: quam tamen Platoni debuit, in Ti-
maeo, p. 535. A. uti Lambinus docuit:
*Δι' ἡ καὶ παρὰ τὴν αἰσθητικὴν καὶ χροὶν τοῦ
ἐν τῇ ψυχῇ ὑποκείμενῳ ἐστὶν αὐτῇ γινώσκοντι
τὰ ἀλλοτρία, ὅπως τοῦτο, τὰ δὲ
μὴ ὄντα τῆς αἰσθητικῆς.* Quasi dixerat Lu-
cretius: "In unguentis, varie composi-
tis et odore suo fragrantissimis, concin-
nandia, nihil majore diligentia debent
quærere confectores, quam simplex ole-
um, maxime inodorum; ut sit unguen-
ti constituendi basis: et, quo simplicius
est id olivum et odoris omnis expertus,
eo purior odoribus evadet, eo exquisi-
tior, tota compositio. Ita se res habet
in omnibus omnium rerum elementis:
utcunque res ipsæ vel odoribus, vel co-
loribus, vel qualitibus demum qui-
buslibet, præditæ reperiantur, harum
omnium qualitatum primordia ipsa, ex
quibus res constant utique, prorsus de-
stituuntur." De his autem *commixtis*
odoribus atque *unguentis*, si nostram Silv.
Crit. sectt. lvii. ccvii. diligenter perlegas,
inde fortassis haud inductior abibis.

Ibid. *amaracini*. Isidorus, iv. 12. "Sunt
et quædam *unguenta* ab inventorum
nomine, ut *amaracinum*. Nam quidam
tradunt, regium quendam puerum,
Amaracum nomine, quam plura un-
guentorum genera ferentem, casu pro-
lapsum esse, et majorem ex commix-
tione odorem creasse. Unde nunc op-
tima unguenta *amaracina* dicuntur:
sunt autem ex genere florum." Eadem
habet Servius, paucis leviter demutatis,
ad Virg. *Æn.* i. 693.

Ibid. *blandum liquorem*. Propertius, iv.
6. 5.

Coctum molle date, et *blandi* mihi *turis* honores:
ubi Broukhusius, me iudice, præstantio-

rem Heinsio interpretem se dedit. Ita
Virgilius accipiendus est, ecl. iv. 23.

Ipsa tibi *blandos* fundent cunabula flores:
i. e. suaveolentes, et quales odore suo pu-
eri naribus quasi *blandiantur*. Aliter ta-
men statuit in commentariis Servius.

Ver. 847. *halat*: sic P. Vind. B. O.
Q. Δ. Ω. et re verâ V. ed. Π. qui dant
tenue *alat*: reliqui, si collatores credendi
sint, *halant*, ut vulgares editi. Denique,
pro *naribus halat*, Festus in voce *Nectar*,
mendosissime, *floribus habet*.

Ibid. *nardi florem*: ut nempe, vel de
gramine vivo intelligatur, ad Lucani lo-
cum, Phars. x. 164.

Adciplunt, *sertas nardo florentes*, coronas,
Et numquam fugiente *rosâ*:

vel de unguenti odore; ut Valerius, Arg.
vi. 709.

Et gravidæ maduere comæ, quas *flor Sabæ*
Nutrierat—:

cum Plauto, Curc. i. 2. 1.

Flos veteris *vini* meis *naribus* objectus est:
atque etiam Carus ipse, iiii. 222. Huic
autem loci præsentis interpretationi, quæ
sequuntur, magnopere videntur se oppo-
nere:

nectar qui naribus halat:
nam *flos* nardi is est, qui *halatur*; odor
utique: undenam igitur *halare* poterit?
Sic etiam *arbor* Græcorum: et hoc multis
veterum locis uberius nullo negotio, si
tempus posceret, ostendere quiremus. Re-
stat igitur, ut affirmemus Lucretium de-
disse:

Et nardi *rorem*, nectar qui naribus halat.
De quorum nominum confusione, vide
sis animadversa in ver. 319. hujusce libri.
Ovidius, epist. xv. 76.

Non *Arabo* noster *rore* capillus olet:
ad quem versiculum mihi multum otium
doctissimæ collationes Heinsii fecerunt,
cum Spanhemio ad Callim. hymn. Apoll.
38. quem laudat Burmannus. Jam vero,

Quoad licet, ac possis reperire, inolentis olivi
 850 Naturam, nullam quæ mittat naribus auram:
 Quam minime ut possit mixtos in corpore odores,

“nardi rorem,” et “stactæ liquorem,”
 optime conveniunt.

Ibid. *nectar naribus halat*. Similiter
 Prudentius de odoribus, perist. ii. 385.
 cum enormi credulitate, et sibi familiari:

Quin ipsa odoris qualitas—
 His nidor, illis nectar, est.

Et ibidem, v. 280.

Redolente nectar carcere.

Ver. 849. Quoad: sic Δ. Σ. Ω. et, si
 vere taceat Havercampus, L. M. Aliter,
 reliquorum lectionem acceperim, quod.
 In V. ed. hiatus est, ac desiderante.—
possis: Δ. possit; quasi voluerit:

Quoad licet, ac possit reperiri—

Male vulgares editi, libris omnibus, ut
 putem, repugnantibus, *potis est*.—*inolen-*
tis: Π. violentis; per eosdem literarum
 ductus. In versu sequente, Ω. habet
Natura, et *emittat*.

Ver. 850. *auram: i. e. odorem.* Vir-
 gilius, geo. iv. 417. simili cum venustate:

— at illi
 Dulcis compositis spiravit crinibus *aura*.

Hinc intelligas Prudentium, hamart. 297.
 quem nescio quis voluit corrumpere:

Illum pigmentis redolentibus, et peregrino
 Pulvere, femineas spargentem turpiter *auras*.

Confer hymn. ii. 390. Tragicæ fastum
 orationis, de decorum appropinquantium
 odoribus, irridet Comicus, Ran. 315.

— ἵνα γὰρ καὶ ὄρεται γ' αἱ
 Αἴθρα τῆς υἱογενεῖς μυστικότητος.
 Αλλ' ἡρῆμα ἐπὶ τῆς ἀπορροῆς.

Elegantiam vero dictionis ἀνῆλθης, ut
 id obiter moneam, non perceperunt edi-
 tores: de quâ nos videndi ad Eurip. Herc.
 fur. 976.—Porro, venuste Philo Judæus,
 ad ii. p. 268. ἵνα, Αἴθρα τῆς οὐφίλων
 ἰσχυρῆς, ἵνατος ἀρῶν ληφθῆς: cum quo

loco committi perquam commode potest
 Juvenalis, xiv. 204.

— lucri bonus est odor, ex re
 Qualibet.

Cæterum, Horatianum illud, quod pauci
 intellexerunt, od. ii. 8. fin.

— tua ne retardet
Aura maritos;

quo nihil suavius; ab Achille Tatius pul-
 chre vocatur ἡ τῷ πάλῳ Αἰθρῶν. i. 9.
 ed. Boden. Addas jam dictis notata mihi
 ad v. 176. vi. 220. et olim ad Virg. geo.
 iv. 417. Lucretio autem illustrando com-
 modus superveniet, *Plinius* etiam, ad nat.
 hist. xxxii. 2. de *Torpedine*.—“necesse
 “habemus fateri hoc exemplo, esse vim
 “aliquam, quæ odore tantum, et quâdam
 “aurâ sui corporis, afficiat membra.”
 Nec paullo diutius pigebit moram traxisse,
 dum in transcursu moneam, me olim Lu-
 cani locum gemellum verissimâ coniec-
 turâ restituisse, et serum ex Burmanno
 didicisse, quod Heinsius eadem prorsus
 cogitatio inciderat. Quem velim, versus
 exstat Phars. x. 166.

— multumque madenti
 Infudere comæ, cui nondum evanuit *aura*,
 Cinnamon, externâ nec perdidit *ætra* terrâ.

Vulgo, quod, corruptum a scripturâ quoi;
 ut Burmannus etiam vidit. Animadver-
 tat autem lector, *ætra*, non minus quam
aura, pro odore poni.

Ver. 852. *Concoctos: P. Contrectans.*—
contactos: P. V. ed. contractus; O. Ω.
contractos; Vind. Δ. Π. Σ. contractas;
fortassis volebant, contractans: et hoc,
nisi melius esset in manibus, haud con-
temnendum foret.—viro: Σ. vires. His
 varietatibus Nonius accedat, ii. 913. “Vi-
 “ro etiam pro virtute naturali. Lucre-
 “tius, ii.

“Concoctasque suo servare et perdere, viro.”

Concoctosque, suo contactos perdere viro.

Propterea, eâdem debent primordia rerum

Non adhibere suum gignundis rebus odorem,

855 Nec sonitum; quoniam nihil ab se mittere possunt

Nec simili ratione saporem denique quemquam,

Nec frigus, neque item calidum tepidumque vaporem.

Cætera, quæ quom ita sunt tamen, ut mortalia constant,

Molli lenta, fragosa putri, cava corpore raro,

Sane ab *hæud*, fluere potuit *hæud—aut—*
et; atque grammaticus olim scripſiſſe:

Concoctosque suo servare, *hæud* perdere, viro.

Permittatur enim nobis aliquoties hario-
lari.

Ibid. viro: in bonam partem acceptâ
voce, ut in versibus Statii nitidissimis,
silv. i. 4. 104.

— Jungam ipse manus, atque omne *benignum*
flrus, odoriferis Arabum quod doctus in arvis,
Aut Amphrysiaco pastor de gramine, carpel.

Ad quem locum Marklandus optimus
omnino consulendus est. Sed enim in
hac re Græca exemplaria de more secuti
sunt hi Latini. Insigni sit pro teste Pin-
darus, OL vi. 78.

— δυο δι γλαυκῶντι αὐτῶν.
Δαιμονιον βυλακισιν, i.
Ἐρεψαντο δρακοντι, αἰμυζῶ
19 ΜΕΛΙΣΣΑΝ, παθομένοισι.

Lucanus, viii. 690. de medicamentis, pu-
torem arcentibus, quæ solent esse, ut
plurimum, suaviter odorata:

— infuso facies solidata *veneno* est.

Hinc Virgilius, geo. i. 129. "*malum* vi-
rus" distinguendum existimavit: ad
quem verum sic opportune Servius:
"Bene ad discretionem epitheton addidit,
"*malum*: nam virus et *bonum* et *malum*
est, sicut *venenum*; nam idem est. Ve-
nit autem a Græco: nam et illi *φάρμα-
κον* medium habent; i. e. et bonum et
malum."

Ver. 853. *eâdem*: i. e. eâdem viâ, vel

similiter; ut noster compluries. Plautus,
Bacch. iii. 4. 26.

Eâdem exorabo, Chryſalo causâ meâ
Pater ne noceat.

Idem hoc modo sapius. Charisius: "Ve-
teres *eâdem* soliti sunt dicere, non ad-
dentes *viâ*; ut sit *κατ' ἄλλαν*. Ut
Plautus inquit:

"*Eâdem* biberis, *eâdem* dederô tibi, ubi biberis,
"*savium*."

Qui locus exstat in Bacch. i. 1. 15. vide
Fabrum in Lexico. Jam vero de *eâdem*
dissyllabo, vide sis supra, ad ver. 692.
Sic autem rescripsi ex levissimâ castiga-
tione: nam nullus dubito, hoc voluisse
scripturam codicum L. M. *eandem*, i. e.
eâdem, nisi vel librarii manus, vel colla-
toris oculus, aberravisset. Vind. V. ed.
B. Δ. Π. Σ. *eundem*: vel *comdem*, *eōdem*,
eodem: i. e. *eodem modo*; quod non de-
terius esset. Lectio *tandem*, in P. O. Ω.
ex crassâ emendatione est homunculorum
e lectioni genuinâ, vel genuinæ proximâ,
nihil exsculpere valentium.

Vel sic itinere tamen complanato, et su-
perioribus concessis, hiatus restat, cui
supplendo nulla codicibus medela ministra-
tur, neque ex ingenio interpolare conve-
nit. E duabus minor est difficultas eli-
genda; et edicere præstiterit, convolutam
syllabæ *ed* pronunciationem cum vi cæ-
suræ conspirantem (vide Virg. geo. ii. 8.
144. Æn. iv. 64. ut in locis pluribus)
huic incommodo, ex probissimorum poë-
tarum usu, idoneum subsidium conferre.
Aliter, sinceriores codices expectandi
sunt.

860 Omnia sint a principiis sejuncta, necesse est;

Inmortalia si volumus subjungere rebus

Fundamenta, quibus nitatur summa salutis:

Ne tibi res redeant ad nihilum funditus omnes.

Nunc ea, quæ sentire videmus quomque, necesse est,

865 Ex insensilibus tamen omnia confiteare

Principiis constare: neque id manifesta refutant,

Nec contra pugnant, in promptu cognita quæ sunt;

Ver. 856. *simili ratione*. Hoc plenius exprimit vocem *eâdem*, in notâ præcedente declaratam.

Ver. 858. *quæ quom*: Vind. V. ed. Δ. *quæcumque*. Pro *tamen*, editiones exhibent, contra libros, *tandem*; sed vis *tu tamen*, quæ correctores latuit, ita potest enarrari: "*Quæ tamen*: i. e. utcumque "se res aliter habeat cum illis;" vel "quo modo cumque demum in aliis afficiantur;—quum sint mortalia—" Et fini versûs præcedentis, pro caudâ scilicet, editores et agglutinant, invitis exemplaribus vetustis.

Ver. 859. Res est criseos difficillimæ, de lectionum in hoc versu constituendarum ratione fidenter pronunciare. Viam, per quam lenissime decurrunt omnia, cum editorum numero nobis etiam inivisæ placuit, coram lectoribus exhibitam. Hæ sunt autem scripturæ varietates. *Molli*: omnes libri, *Mollia*.—*putri cava*: Π. *putricana*; Vind. V. ed. Σ. Ω. *putri-cava*; sed an ferri possit nomen hoc modo compositum, necne, dubitanter affirmaverim; et suspicor, secundam syllabam tum brevem futuram esse, ut in *multicavus*; ideoque stationem summam in versu non facile defensuram.—*raro*: P. *rara*; cujus dispositio, licet aliquantulo coactor sit atque horridior receptâ, non multum displicet:

Mollia, lenta, fragosa, putri cava corpore, *rara*.

Re diu solideque mecum pensitatâ, vulgaris equidem omnino acquiescendum putem: sed aliorum etiam libera sit senten-

tia. Certe sic voces singulæ coherent optime, atque invicem respondent. Nomina *lentus* et *mollis* passim promiscue, ut minime discrepantia, usurpari pro *flexilibus*, i. e. curvari facilis, nec tamen frangi; id in plano est, neque exemplis se declarari postulat. De *res cava* insuper cum *raro* convenientiâ nulla lis movebitur: at *fragosa* pro *fragilia* bene stare, probabile facit, quamvis alibi vox non compareat, verbum *fragescere* apud Nonium, il. 329. pro *frangi* bis Accio adhibitum, et eâdem vi *fragiscere* Pacuvianum: ne dicam *fragosam orationem* Fabii, orat. instt. ix. 4. nihil aliud significare, quam *fractam* orationem, interruptam, subsultantem. Tales sunt etiam *fragosi versus* apud Diomedem grammaticum, lib. iii. p. 449. sed res ipsa longioris disquisitionis non videtur indigere. Verum adsit tamen, coronidis cujusdam loco, Virgilius, *Æn.* vii. 567.

————— medioque *fragosus*

Dat sonitum saxæ, et torto vertice, torrens:

i. e. "torrens, cujus undæ saxæ et verticibus, inde exortis, interciduntur ac "rumpuntur." Ea est constructio verborum.

Denique, ita singillatim exponendæ sunt Lucretiani versûs partes, et accipiendæ:

"Quæ *lenta* sunt, ob *mollitiem* vi impressæ cedunt, et subire mutationes possunt: "quæ *fragosa* sunt, et fragilia, *putrescentes* "do ex vi adhibitâ, vel processu temporis, "corrumpantur: quæ *cava* sunt, com- "primi possunt et pertundi, ob raritatem. "Jam vero impenetrabilia sint necesse "est, incorrupta, et immutabilia etiam,

Sed magis ipsa manu ducunt, et credere cogunt,
Ex insensilibus, quod dico, animalia gigni.

- 870 Quippe videre licet, vivos exsistere vermeis
Stercore de tetro, putorem quom sibi nacta est,
Intempestivis ex imbribus humida, tellus.
Præterea, cunctas itidem res vortere sese:
Vortunt se fluviei in frundeis, et pabula læta
875 In pecudes; vortunt pecudes in corpora nostra
Naturam; et nostro de corpore sæpe ferarum

"rerum primordia: his ergo qualitatibus
"non obnoxia reperiuntur."

Ver. 860. *a* abest M. Et nihilum in
ver. 863. exhibent Vind. V. ed. Q.

Ver. 864. *quomque*: Δ. O. *cuncta*;
male, ob omnia in versu statim veniente.

Ver. 865. *insensilibus*. Arnobius, lib.
vi. p. 201. "Quæ insensillia fuerunt
"paullo ante, facit ut sint viva, et spiri-
"tali agitatione moveantur?"

Ver. 866. *refutant*: Vind. V. ed. Q.
Π. Σ. Ω. *reputant*; O. Δ. *repugnant*.

Ibid. *neque id manifesta refutant*. "Sic
"solebat interdum suis sententias suaque
"decreta confirmare Epicurus, ea quæ
"non facile sensu probari possent: *ταυτα*
"*ε μάλιστα τοις φαινομενις*, et, *υδι τοις*
"*φαινομενις τυτοις αντιμαρτυρι*."

Lambinus.

Ver. 869. *dico*: P. *duco*; sed omnino
male.

Ver. 870. Hic locus in oculis erat Ar-
nobio, ad lib. ii. p. 46. quod neque Lam-
bino est inobservatum: "Cur malorum
"tanta experiatur examina? Utrumne
"illum tellus, uliginis alicujus conversa
"putore, tanquam vermes, animaverit?"
Qui, ad lib. vii. p. 224. *εσ* stercore tetro
Lucretianum exprimit, nullo modo con-
tra libros demutandus: "Et quid hoc ab
"illo differt, cum et ipsa, si nondum,
"futura sint stercore, et, exigui tempo-
"ris contractâ interjectione, putescant?"
Nonnulli volunt, *putrescant*; sine causâ.

Ver. 871. *putorem* exhibent B. L. cu-
jus rei fides alios sit penes: reliqui omnes

habent *putorem*; vide ver. 928. ut editio
princeps Arnobii.

Ver. 872. *Intempestivis*: i. e. in pri-
mario sensu, præter suam tempestatem
cadentibus, ideoque pro tempore *magnis*;
unde generaliter, *copiosis*, *abundantibus*:
vide dicta ad v. 984.

Ibid. *ex imbribus humida*. Par regi-
men Virgilio placuit, in ecl. x. 20.

Uvidus hibernâ venit de glânde Menalcas.

Ver. 873. In argumento poëta pergit,
ut ostendat pluribus, sensilia ex insensili-
bus creari posse. Sed auctoris sensui
enarrando supersedendum esse existimo,
quoties in aperto conspiciatur, et vel per-
functorie legentibus deprehendi possit.

Cæterum, super hoc versu causâ videtur
ambigendi de fide eorum, qui codd. Vin-
dobonensium et Leidensium varietates re-
tulere: nam P. V. ed. Δ. Π. Σ. pro *iti-*
dem, legunt *in idem*, quod sonat *ad idem*,
vel ad eundem morem: et hoc fortassis a
Lucretio est; sed, ut se res habet, aliquid
novare periculosum putem.

Ver. 874. *in frundeis*: ut scilicet *te-*
neræ frondes, quibus pecudes vescuntur,
pro *pabulo* generaliter adhibeantur: ad
quam normam, brevitati studentes, poëta
sæpissime solent loqui. Huic interpreta-
tioni noster consentit supra, ad ver. 596.

Unde etiam fluidas *frundeis*, et *pabula læta*,
Montivago generi possit præbere ferarum.

Sic de *floribus* Columella, x. 101.

Augescunt vires, et corpora pennipotentum.

Ergo omneis natura cibos in corpora viva

Vortit, et hinc sensus animantium procreat omneis:

880 Non aliâ longe ratione, atque arida ligna

Explicat in flammâs, et in igneis omnia vorsat.

Jamne vides igitur, magni primordia rerum

Referre in quali sint ordine quæque locata,

Et connixta quibus dent motus, adcipiantque?

885 Tum porro, quid id est, animum quod percutit ipsum,

Tum, quæ palleat humi, quæ frondes purpurat
auro,
Ponatur viola.

Hoc saltem melius, quam contra codices
editorum turbam sequi, scribentium:

Vertunt se fluvi, frondes, et pabula læta,
In pecudes.

Dixi autem, contra codices, quamvis ita imprimatur in exemplari ad Vindob. exacto, et O. habeat "et frondes;" nam hic liber recentior, quam cui per se fides habenda sit, et de priore suspecta est collatoris diligentia. Vulgatis equidem præposuerim, quæ dederim nuper ex ingenio, in Silv. Crit. iv. p. 89. ad quam se lector meus, si velit, et tanti sit, recipiat.

Ver. 876. nostro de corpore sæpe ferarum Augescunt vires. De hac re noster conferendus est, ad iii. 835. 893. 901. v. 989.

Ver. 877. et corpora: P. Vind. V. ed. O. A. Π. Σ. in corpore; prisca Pii exemplaria, et corpore.

Ver. 879. Vortit et: V. ed. A. Verticet; per usitatissimam facillimamque litterarum t et c commutationem.—hinc: Π. hic: atque, in præcedente versu, A. legit corpore: et Π. in ver. 880. lingua, pro ligna; ut etiam linguis, ver. 896.

Ver. 881. in: deest V. ed. L. M. Π. Σ.—vorsat: Π. visat.

Ibid. Explicat: scilicet Natura. Lucretius, vii. 201. loco gemello, et elegante:

Dissimilem certe cunctis, quo explicat, egit
Thesalicum Natura diem.

Neque aliter Valerius Flaccus, viii. 247.

Sed neque se pingues tum candida flamma per
aureas

Explicuit—.

Hinc autem loci depravati in Valerio Maximo probabilis exoritur emendatio, ii. 4. 5.—"contractis levibus, et, quæ fors obtulerat, nutrimentia, pertinaci spiritu "*flammas evoluit*:" i. e. explicuit, *ἐξέλεξε*, *ἐξέλεξε*. Codices præbent, *emovit* et *evomuit*. Certam esse hanc divinationem meam arbitror.

Ver. 885. *id est*: Π. *idem*; atque in ver. 886. præbet etiam *exponere*. Cæterum, vix digne dici potest, in quantum editores aberraverint in hujusce loci sensu declarando: quorum tamen enarrationes piget recensere. Exposuisse veram sufficiat. "Aliud argumentum, quo "sententia nostra confirmatur, animus "uniuscujusque præbet. Undenam ille "et afficitur, et movetur, et ad varios "sensus promendos cogitur? Huic quæstioni responsum dare nunquam valebis, "nisi confiteri velis, sensus rebus sensu "carentibus excitari solere, et procreari: "nam hæc res animum impellunt; et motus ejus atque cogitationes inde enascuntur." Hæc est argumenti vis colorque; et simplicis, et perspicacis, et arguti. Jam, si velis errores priorum cognoscere, per me cognoscas licet: invenies autem eorum rationibus nihil magis coactum fingi posse, aut orationi Lucretianæ alienius. Sed rei manifestissimæ pudet immorari.

Quod movet, et varios sensus expromere cogit;
Ex insensilibus ni credas sensile gigni?

Nimirum, lapides, et ligna, et terra, quod unâ
Mixta tamen nequeunt vitalem reddere sensum;
890 Illud in hiis igitur fœdus meminisse decebit,
Non ex omnibus omnino, quæquomque creant res,
Sensile, et ex templo me gigni dicere sensus:
Sed magni referre, ea primum quantula constant,
Sensile quæ faciunt, et quâ sint prædita formâ;
895 Motibus, ordinibus, posituris denique, quæ sint;
Quarum nihil rerum in lignis, glebisque, videmus:

Ibid. *animum percutit*. Maro, geo. iv. 357.

Hic, *percutsa novâ mentem* formidine, mater.

Faber opportune Terentium admovit, And. i. 1. 98. ubi plura contulit Westenhovius:

Percussit illico animum—

Ver. 886. *sensus expromere*: ut *voces expromere*, Virgilius, Æn. ii. 280. et *nomina expromere*, Arnobius, lib. ii. p. 61.

Ver. 887. *insensibilis*: Priscianus, lib. iv. p. 632. *insensibili*; quod, jucundæ varietatis gratiâ, admittendum duxissem, si vel unus codex conspirasset.—*ni*: ita superscribitur in M. cui par *nisi* in Parmæi editione, Aldinâ posteriore, et Juntinâ, legitur: et est procul dubio genuina lectio, sine quâ scriptoris argumentum nequiquam processerit. Reliqua exemplaria uno consensu dant *ne*, si excipias Π. qui *nec*.—*gigni*: P. Σ. Priscianus, l. c. *nasci*.

Ver. 888. Occurrit objectioni; et hæc est sententia verborum: “De hoc autem, “nimirum quod lapides, et similia, ut-
“cunque commixta, sensile corpus ne-
“queant constituere, dum membrorum
“humanorum congeries sensum vitalem
“exhibet; illud *deinde* fœdus naturæ de-
“cebit meminisse, quod in superioribus
“animadverti: nempe, magni referre,
“quales sint invicem rerum magnitudines,

“formæ, motus, ordines mutui, ac posi-
“turæ.”—Illa scilicet dictionis igitur pec-
“uliaris vis editores latuit, et a scopo loci
dignoscendo, satis eminente, penitus eo-
rum oculos averterat: redeas ad ver. 677.
superius.

Ver. 889. *vitalem sensum*. Arnobius, lib. i. p. 18.—“*saxa, sensu animata vi-*
“*tali*—.”

Cæterum, pro *Mixta*, in Ω. comparat *Muta*.

Ver. 890. *fœdus*: M. Ω. *sedus*; P. *re-*
bus; quod miror Bentleio placuisse.—
decebit: Ω. *decebat*.

Ver. 892. Magna est huic versui varie-
tas lectionum in membranis, et impressis
vetustioribus. Exstat sic integer, uti nos
edidimus, in L. M. Σ. et Aldinâ priore.
Reliquorum diversitates sic se habent;
quarum utique recensendarum tædium
nobis, invitissimis licet, ut susceptum
munus expleatur, necessario devorandum
est. *Sensile*: V. ed. *Sensibile*; P. O. Q.
Ω. *Sensilia*; et omisso.—*ex templo*: Vind.
Δ. Π. *templo*. Ω. *et templo*.—*me gigni*: Δ.
progigni; Π. *me gini*.—*sensus*: Ω. *sensu*.

Ver. 894. *Sensile*: V. ed. *Sensibile*;
unde liquido patet, pro nihilo habendam
esse hanc hujusce libri variationem in ver.
892. Porro, Π. *constet*, in versu statim
præeunte.

Ver. 895. Arrisit Bentleio Fabri tenta-
men *quæ sint*, vice *quæ sint*: i. e. *crassa*

Et tamen hæc, quom sunt quasi putrefacta per imbreis,
 Vermiculos pariunt; quia corpora materialia,
 Antiquis ex ordinibus permota novâ re,
 900 Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.

Deinde, ex sensilibus quom sensile posse creati
 Constituunt, porro, ex aliis sentire suëti,
 Mollia confaciunt: nam sensus jungitur omnis
 Visceribus, nervis, venis, quæquomque videmus
 905 Mollia mortali consistere corpore creta.

Sed tamen esto jam, posse hæc æterna manere:
 Nempe tamen debent aut sensum partis habere,

ac vulgaria, præ doctis et elegantibus;
 fuitiles et vanæ emendatorum cogitationes
 præ membranarum fidelium sinceritate.

Ver. 897. *sunt*: P. V. ed. O. *sint*.

Ver. 899. *novâ re*: P. V. ed. II. *novare*; neque ausim quidem temere rejicere; ut constructio sit: "Conciliantur ita novare, ut animalia debent gigni." Sed vulgatorum tamen, me saltem iudice, ratio simplicior est, et apertior: illis igitur standum puto.

Ver. 901. *Deinde*: O. *Denique*.—*quom*: P. V. ed. Ω. *qui*; non male: II. X. *quod*; etiam non male.—*sensile*: V. ed. *sensibile*, ut bis supra.

Ver. 902. *ex aliis sentire suëti*. Hanc sententiam poeta noster dilatavit, ad v. 1133.

Quandoquidem sapient æfeno ex ore, petuntque
 Res ex auditis potius, quam sensibus ipsais.

Quales Horatius damnat, ut

———— addictos jurare in verba magistri.

Havercampus etiam loci mentem per-spexit. Ceteri secuti sunt Lambinum, scripturam codicum verissimam ejicientes, et contextum suo suëtis fedissime deturpantes. V. ed. *suëti*; pro solitâ nimirum aberratione in elementis *t* et *c*.

Ver. 903. *confaciunt*: omnes libri, *quom*, vel *cum*, *faciunt*; unde editores non male, *tum faciunt*: sed, ob frequen-

VOL. I.

tissimam confusionem *con* et *cum*, mihi veri videtur similior Vossii conjectura, quam exhibendam duxerim: vide me ad ver. 679. et i. 818. ut verbum *confacio* in sensu suo primario accipiat, pro "uno et eodem tempore faciunt," vel "unâ operâ faciunt." His consentit Festus: "*Confecerunt*, unâ fecerunt." Codicum errores pro suâ parte adjuvit etiam vetustior orthographia, *confaciunt*, loco recentioris *conficiunt*, nisi multum fallor.

Ibid. *Mollia*: at *solidissima* esse jam ostendit, nec vi frangenda, nec tempore dissolvenda, hæc primordia, i. 529—578.

Ver. 904. *Visceribus*: parte scilicet sensili maxime, ac vitali. Hinc Avienus, in Arat. 226. de Hippolyto resuscitato:

———— ankæ rursum tepefacta calore,
Viscera mundanas revocat medicator in oras.

Sic etiam Virgilius, *Æn.* vi. 834.

Neu patriæ validas in *viscera* vertite vires.

Hinc pendent ea, quæ nuper eventilavi-
 mus ad Silv. Crit. iv. p. 213.

Ver. 905. *corpore*: Δ. *corpora*.—*creta*: II. *certa*.

Ver. 908. Editores scribunt *similia*; et ferri poterat: sic enim alibi Lucretius: sed libri vetusti consentiunt omnes in *similia*, vel *similes*; quæ sincerissima est lectio. Nempe, quoties nomina diversi

Z

Aut simileis totis animalibus esse putari.

At, nequeant per se partes sentire, necesse est;

910 Namque alios sensus membrorum respuit omnis:

Nec manus a nobis potis est secreta, neque ulla

Corporis omnino sensum pars sola tenere.

Linquntur, ut totis animalibus adsimilentur;

Vitali ut possint consentire undique sensu.

generis procedunt, ad illud polle-
noster genus adjectivi cui variae solent;
quare igitur haud posuerit *similibus*, ut
sensas et nervos dictio respiceret, neque
hanc ac *similibus*, quod ad *viacera* referen-
dum foret? Vide nonnulla de hoc genere
ad l. 867. 889. In his autem mutationi-
bus pro arbitrio factis editores hanc sibi
nisi minimum indulgere.—*putari*: P.
putaria.

Ver. 909. *At*: P. Vind. V. ed. O. Q.
¶ II. X. *Aut*. Et omnes haud dubie no-
centes est; quo nihil elegantius: nam ex
Havercampi de codice L. nihil
officiendum est, quum idem de V. ed.
etiam sileat. Audacissimi tamen editores
de suo nobis propinavere *nec esse*; securi
interea de sermonis grammaticâ proprie-
tate, quam tempus verbi *nequeant* aperte
violat. Sic autem temere et nefarie pas-
sim actum est cum Lucretio!

Ver. 910. *alios*: Q. M. *alius*.—*omnis*:
P. *omnis*. Ecce! iterum nova facinora,
atque ea flagitiosissima quidem, critico-
rum, sermonis Lucretiani colorem nullis
oculis adspicientium; qui ex officinâ pro-
pria sic tandem recoctum nobis versum
retulerunt:

Namque aliū sensus membrorum *res petit*
omnis.

Es sapiens, cum bellis suis verborum ad
gustus proprios conditionibus malefica
gens! Versus, prout nos ad membrana-
rum atque omnium veterum exemplari-
um fidem exhibuimus, perspicua est con-
structio; et oratio, si qua alias, ut ita di-
cam, Lucretianissimum leporem sapit.
“Namque omnis pars respuit alios sen-

“sūs membrorum:” quod est ipsissimum
Caeli specimen, pro aliorum membrorum
sensus: vide nos ad l. 120. et alibi supra.
—Pro manus, in versu sequente, Δ. ex-
hibet magnus.

Ver. 912. *Corporis*: V. ed. II. *Corpo-
rum*.—*omnis*: II. *negue omnis*.—*omnis*:
II. *omnis*, Ω. *sensu*.

Ver. 913. *animalibus*: in Vind. X. Ω.
scribitur *animantibus*.

Ver. 914. *consentire*: i. e. unā parte
vitali ceteris respondente, ac congruente;
ut hinc animal unum et simplex consti-
tuatur, omnibus membris suis absolutum.

Ver. 915. *rerum primordia*: quæ ne-
cesse est utique aeterna sint, et leti plagæ
non obnoxia: adeas l. 237—250.

Ver. 916. *leti vias*. Horatius, od. l. 28.
15.

————— omnes una manet nox,
Et calcanda semel via leti.

Ver. 917. *animalibus*: Ω. *Animabus*.
—*in*: sic L. Ω. *sint*, P. *id*, O. Δ. sed
abest omnino Vind. V. ed. Q. II. X.
Sententia hæc est loci: “Atque, dum
“animalibus ipsis, eorum congerie for-
“mata, insunt, ab animalibus integris
“nihil discrepant.” Quæ plana sunt.
Una autem in numero multitudinis, ut
supra, ver. 667. iii. 617. v. 895. Vide
Jaegerum, ad Mamert. gratt. act. Juliano,
9. 4.

Ver. 918. *Quod*: V. ed. *Quid*.—*ab co-
itu*: hoc editores ex variis lectionibus ex-
tulerunt; et nihil ipse video probabilius.
P. *ab coitu*; quod idem est: Δ. *ab eo coitu*;
O. II. *ortu*; V. ed. B. L. M. X. *ab eo*

- 915 Quî poterunt igitur rerum primordia dici,
 Et leti vitare vias, animalia quom sint,
 Atque, animalibus in mortalibus, una eademque?
 Quod tamen ut possint, ab cœtu concilioque
 Nihil facient præter volgum turbamque animantum;
 920 Scilicet, ut nequeant homines, armenta, feræque,
 Inter sese ullam rem gignere conveniundo.

ratu; Ω. *ab cortu*; atque V. ed. apponit etiam, *coitu*.

Cæterum, hoc dicit poeta: "Si primordia rerum animalia sunt, nihil præter animalia conveniendo procreare poterunt: undenam igitur inanimata res?"

Ibid. cœtu concilioque. Ita Cicero, de senect. 23.—"cum ad illud divinum animorum concilium cœtumque proficiscar."

Ver. 919. *animantum*: V. ed. habet *animatum*; facili errore.

Ibid. volgum, de *feris* etiam; ut Virgilius, geo. iii. 469. "*incautum vulgus*," de *ovibus*; et de *cervis*, Æn. i. 190. Sic Ennius, *avium vulgus*, et *hæstarum*; ibidem observante Servio: ut priores de rebus vitæ carentibus Græci. Aristophanes, Lysist. 200. *παραπαισχολος*: Athenagoras, sub initio Legationis, pervenuste: *παραπαισχολος* OXAON *εργαλειον*. Senecam dabo, sicut legendum putem, Hippol. 958.

————— *vulgus* æquoreum cle,
 Fluctusque ab imo tumidus oceano voca.

Libri habent, *ipso*; quod tamen ferri potest, quamvis tentamen nostrum vero similis videatur.

Ver. 920. *homines, armenta, feræque*. Ueberior est Virgilius, geo. iv. 223.

— *pecudes, armenta, viros*, genus omne *ferarum*.

Ver. 921. *sese*: Δ. *se*; vide ad v. 186.

Ibid. ullam: nempe præter sui similem; qui sensus facile suppletur. Nec tamen, ut verum fatear, non malim, et, si favissent codices, statim recepissem:

Inter sese aliam rem gignere conveniundo.

De his vocabulis confusis, vide Drakenborchium ad Liv. vii. 33. 17. ix. 29. 2. Vel etiam, quum dictionum duarum similitum concurrentium altera æssissime omitteretur, (vide ad verr. 19. 683.) et huic faveat conjectura codex A.

Inter se ullam aliam rem gignere conveniundo: quæ lectoribus judicanda permittimus.

Ver. 922. *Sic itidem quâ*: B. L. M. *Sicuti denique*; quæ lectio non nisi ductu calami simplice distat illi, quam omnes alii libri exhibent, et quam nosmetipsi imprimendam curavimus, mutatâ tantummodo vocalâ *quæ*, vel *quæ*, in *quâ*: ipsâ re non aliud sidente. In Pii codicibus antiquis, pro *sentimus*, comparat *sunt minimis*. Quod fortassis hanc interpretationem haud incommode admittat: "Hæc igitur lege hæ minimorum partes, vel ex primordiis constitutæ, sentire concedi possint; ut pereant utique, et nihil extra se valeant gignere." Sed vulgaris, et meliorum auctoritate codd. suffulta, acquiescendum puto. Interea sibi habeant versum, ex cerebellis propriis depromptum, critici lepidissimi:

Per Veneris res, extra homines, armenta, feræque:

qui nuperas omnes editiones occupavit. Hoc autem non est Lucretium edere, sed somnia venditare; nec Jovis somnia, ut Homerus, Longino teste, sed vanissimorum homunculorum.

Ibid. Hic autem est loci sensus: "Sic igitur, sive hæc primordia fingantur esse partes animalium, seu per se inter-

Sic itidem, quâ sentimus, sentire necesse est.

Quod, si forte suum dimittunt corpore sensum,

Atque alium capiunt; quid opus fuit adtribui id, quod

925 Detrahitur? Tum præterea, quo fugimus ante,

Quâ tenus in pullos animaleis vortier ova

“gra animalia, necesse est ea pariter eodem sensus habere, qui nobis contingunt: sed, si sensum habeant, eadem mortalibus patientur, et afficientur eodem modo; nec æterna manere poterunt, nec res inanimatas gignere. Ergo falsa est hæc ratio de naturis primordiorum.” Et versus integer nihil est aliud, quam generalis conclusio, super duabus objectionibus facta, quæ præverint.

Ver. 923. *dimittunt*: P. V. ed. Π. Σ. *demittunt*; mendosissime, sed per usitam admodum commutationem: vide Drakenborchium, ad Liv. vii. 23. 6. de hac re.

Ver. 924. *capiunt*: Π. *rapiunt*, uti passim librarii aberrant.—*id* in solis L. M. comparet; sed, quum facile elabi posset ob præcedentem *i* finalem, ex optimorum exemplarium fide fugitivam voculam in statione suâ reponendam esse duximus: nam Lucretium nihil magis commendat, aut specialius *χαρακτηρίζω*, quam sermonis luculentissima simplicitas.

Ver. 925. *tum*: P. V. ed. *dum*.—*præterea*: P. *præterea est*. Et, quum magis in nullis vocabulis, quam in illis, quæ solent exarari compendiario, scripturæ vitiosæ inveniantur, haud expalluimus in desperatâ re potestatem criticam pudenter exercere, rescribendo *quo*, vice *quod*, omnium librorum lectionis. *Quo fugimus* utique; “ad cuiusmodi argumentum, ab experientiâ petitum illud, supra ad ver. “870. ut certissimam rationum nostra. “rum propugnationem, nos in effugium “recepimus.” Editores ex phrasi *quod fugimus* nihil elicere quivere. Creechius, non sagacissimus vivorum omnium in conjecturis, proposuit *figimus*; quæ dictio,

sicut recte Havercampus monuit, Lucretium parum sapit.

Ver. 927. *effervescere*: L. M. Σ. *offerere*: sed, quo minus optimis exemplaribus obtemperem, reliquis non addicentibus, Virgilius locus, statim proferendus, facit.

Ibid. *effervescere*: *ζωω*. Græci: conferas supra dicta, ad ver. 415. et iii. 719. Hinc Virgilius, geo. iv. 556. loco sic accuratius distinguendo; ad normam locorum quorundam sub ver. 799. collatorum:

Hæc vero, sublimi ac dictu mirabile monstrum! Adspiciunt liquefacta boum per viscera toto stridere apes utero, et ruptis *effervescere* coctis.

Ovidius etiam, fast. i. 379.

—*fervent examina patri*
De bove.

Pausaniam, fede depravatum, emaculabimus: ix. 7.—*ο μη υδι αυτος χαιρων τον βιον κατιστριψιν*: ΕΠΑΘΕΤΕ (vel *επλησθη*) *γαρ υδερη, και α' αυτη* ZEONTOΣ *ιγινοντο* *ιυλαι*: ut Lucianus, Alex. 59. *αυθαινο—εκωληκων* ZEΣΑΣ: et 2 Macc. ix. 9. *οις τε και εν τη σωματις τε δυσεις εκωληκας αναζυν*: quæ loca lucem offundunt Lucæ, ad act. apost. xii. 23. Pulchre, ut semper, Apuleius hanc quoque notionem signatis verbis exornavit, met. viii. p. 566. “Cujus “in ipso carioso stipite inhabitantium for— “micarum nidificia bulliebant, et ultro “citroque commeebant multijugâ scaturigine:”—hæc enim est genuina loci istius lectio. Diogenes Laërtius, iv. 4. *Πλυταρχος δε φησιν*,—*φθισειν* ΕΚΖΕΣΑΙ *αυτον* “pediculis utique *effervescentibus*,” ut bene Ambrosius: vide sis etiam ibidem Menagium. Sic alii. Arnobius, lib. i. p. 10. “Si in Asiâ, Syriâ, idcirco mures et “locustæ *effervescere* prodigialiter voluerunt—,” Sulpicius Severus, sac. hist.

Cernimus alituum, vermeisque ecfervere, terram
 Intempestivos quom putor cepit ob imbreis;
 Scire licet gigni posse ex non sensibus sensus.

930 Quod, si forte aliquis dicet, dum taxat oriri

Posse a non sensu sensus, mutabilitate,

i. 27. de mannâ Israëliticâ in deserto loquens: "Sed reposita fortore dirò in *vermes* "effervescebant." Eleganter Marius Victor, in gen. i. 121.

Hinc volucres quoque, molle genus, traxere vigorem;
 Nam, liquidas dum format aquas, immiscaeque pontum
 Vita subit, *ferrent* multo tumida sequora partu.

Forte, "muto partu:" i. e. piscibus: vide ver. 342. hujusce libri. Hæc autem vocabula passim confundi librariis, cum insigni sæpe elegantis detrimento, Burmannus docuit, ad Anthol. Lat. vi. p. 651. Exodus, xvi. 20. de mannâ:—καὶ ἐξε-
 ΖΕΞΕ ΣΚΩΛΗΚΑΣ, καὶ ἰσχυρίαι.

Ver. 928. *Intempestivos*: P. Vind. V. ed. L. M. Q. *Intempestivos*; sed obstat res ipsa, et ver. 872.—*quom*: Vind. V. ed. L. M. Π. Σ. *quem*; Ω. *qua*; Q. *quam*: et in hanc emendationem me lectionum varietas manu duxit; nam multum venustatis ex aliâ interpunctione, et usu verbi *effervere* transitivo, quali gaudet Lucretius, versibus accresceret, hoc modo constitutis:

————— vermeisque ecfervere terram,
 Intempestivos *quam* putor cepit ob imbreis.

Quæ ratio dudum et Lambino placuit.—*putor*: sic P. Vind. V. ed. O. Q. Δ. Π. Σ. Ω. vulgo, *putror*; sed omnino mendose, propter verr. 871. 897. nec absurde tamen, si rei ipsius veritatem spectes; quum *putris* terra in vermiculos quasi *resolvi* videatur. Receptæ lectionis tamen notioni locus quidam Virgilii aliquantulum suffragatur, geo. iv. 49.

Aut ubi odor cani gravis—.

Nihil igitur de hac scripturâ pœnitendum puto.—Denique, vice ob, Π. *ab*.

Ver. 929. *ex*: Δ. *et*.—*sensibus*: V. ed. *sensibilibus*; Σ. *sensilibus*; P. Δ. Ω. *sensile*; O. *sensibile*.

Ibid. *non sensibus*: ὅφ' ἵν, ut Faber monuit. Hinc capias Arnobium, lib. i. p. 16. ita castigandum tamen:—"cujus voluntate et arbitrio, ut interire et solvi, nec solvi possunt, nec interire." Nempe, *ita*, vel *utrumque*, respondens *et* ut, omittitur in *arbitrio* quod est constructionis minime infrequentis. Ad hoc saxum critici offenderunt, qui Euripidem tractavere, in Iph. Taur. 15. sic punctis ordinandum:

Διὸς τ' αἰθέρας, σπυμάτων τ' ὕ, τέρχων:

i. e. σπυμάτων: nullorum ventorum, cuius suo ad Trojam idoneorum. Sic alii sæpiissime: vide Casaubonum ad D. Hal. antt. Rom. x. 43. fin.

Ver. 930. *dum taxat*. Verbum *taxo* vetustis valebat *finio*, vel *tango*: vide de illo Festum, et Priscianum, lib. xv. p. 1015. im. Glossator antiquus: "*Taxamus*, ἰσχυρίζομαι." et, "*Taxo*, καθάπτωμαι." Eodem facit Macrobius, Sat. vi. 7.—"si cuti *taxare* pressius crebriusque est quam *tangere*." Igitur formula *dum taxat*, vel *duntaxat*, idem est, ac si diceret: *Hoc tantum definito*, posito, adhibito, vel concessio.

Ver. 931. *a*: Π. Σ. *ex*; omnes reliqui, *ea*, sed in M. corrigitur in *a*. Adhæsit utique litera *e* vocabuli præcedentis.—*sensus mutabilitate*: proba Pii exemplaria, sed *sensus mobilitate*.

Ver. 932. *Ante*: sic P. in notis, Δ. Π. neque aliter sinet planissima loci planissimi mens.—*aliquo*: P. *aliqua*.—*tamquam*: Pii codices, *tangi*.—*partu*: P. Vind. V. ed. O. Q. Δ. Π. Σ. Ω. *partum*.—*quam*: sic L. M. sed reliqui, *quod*.—

Ante, aliquo tamquam partu, quam proditur extra;
Huic satis illud erit, planum facere, atque probare,
Non fieri partum, nisi concilio ante coacto;

- 935 Nec quidquam conmutari sine conciliatu
Principiôm; nequeunt ullius corporis esse
Sensus ante ipsam genitam naturam animantis:
Nimirum, quia materies disjecta tenetur
Aëre, fluminibus, terris, terrâque creatis;
940 Nec, congressa modo, vitaleis convenientis

proditur: sic P. O. Δ. Ω. alii omnes, *proditum*.

Ibid. aliquo tamquam partu: i. e. ut tum demum vivere et sentire incipiat, in ipso partûs articulo et puerperio quasi suo; quamvis antea fuerit mera brutæ telluris portio.

Ibid. proditur: i. e. porro datur, vel progreditur; in primario, et maxime proprio, verbi significatu. Sic alibi noster: vide ad ver. 903.

Ver. 933. *planum facere atque probare*. Arnobius similiter locutus est, lib. ii. p. 83. "Potestis, interrogati, *planum facere*, "scientissimeque *monstrare*, quid nitem "in plumeas subaperiat crustulas?"—Cæterum, Ω. *Hinc*, pro *Huic*.

Ver. 934. *nisi*: Vind. V. ed. Π. Σ. nec.

Ver. 935. *quidquam conmutari*: voces transpositæ leguntur in Vind. Q. B. L. M. cujus rei fides penes collatores esto.—*conmutari*: Π. *conultari*.

Ver. 936. *Principiôm*. Hoc germanæ vetustatis specimen haud dubie latet in omnium exemplarium, tam MSS. quam editorum antiquorum, lectione; nempe, *Principio*. Vel alias librariis in *m* finali familiarissima est aberratio, et in hoc loco formula rarior vecordibus homunculis insuper imposuit. Turpissimam generis hujusce maculam me ex Achilleïdos corpore sustulisse gaudebunt Papiniani manes. Ea profecto ver. 561. lib. i. debonestat:

At, procul occultum falsi sub imagine æxûs,

Maciden furto jam noverat una latens
Deldamia virum.

Vulgo, *latentem*; virum nempe *occultum latentem*.

Bestissima certe, et Apollinari laureâ donanda!

Porro, editiones interponunt ut ante *æqueunt*, libris universis repugnantibus. Lucretius nimirum, quasi ex tripode, et professoriâ quadam gravitate, sententias singulas, sine copulis, et verborum ponderibus conglobatas, argumento imponens coronidem, rotundius profatur. Et nihil est, vel ad intellectum loci, vel ad orationis structuram, spectans, quod lectores lepidos et nasutos, sic saltem monitos, remorabitur.

Ver. 937. *Sensus*: V. ed. *Sensum*; L. M. *Sensu*.—*ipsam*: V. ed. L. M. *læsam*; Vind. Δ. Π. Σ. *lesam*. Aliquid latet, cui eruendo non sum; et ad sagaciores conjecturarum Lucretius meus provocat. Interea, vulgatis, quæ codices alii suppeditant, et fortassis ad primæ scripturæ sinceritatem, necessario acquiescendum.—*animantis*: P. V. ed. *animantum*.

Ver. 938. *materies disjecta*: Δ. *materia disjecte*.

Ver. 939. *terrâ*: P. *flammâ*: et sic editiones communes; sed, opinor, ne unus quidem codicis auctoritate nixæ: nec credi potest *eo flammâ* membranarum fidelium librariorum ullos in *terrâ* mutatuos fuisse.—*creatis*: B. M. *creata*.

Ibid. terrâ creatis: nempe, lapidibus, arboribus, et mille aliis de gremio omni-

LIBER SECUNDUS.

Contulit inter se motus, quibus omne tuentes
Adcensei sensus animantium quamque tuentur.

Præterea, quam vis animantem grandior ictus,
Quam patitur matura, repente adfligit, et omne

945 Corporis atque animi pergit confundere sensus:

Dissoluuntur enim posituræ principiorum,

Et penitus motus vitales inpediuntur;

Donec materies, omneis concussa per artus,

Vitaleis animæ nodos e corpore solvit,

parentis terræ procrecentibus. Lectio *flammâ* hoc incommodo premitur, quod *ignis* in *airè* etiam *et terrestribus*, (lignis puta, ver. 881. et silicibus) non minus quam in flammantibus cœli plagis continetur: atque hinc etiam Lucretius in eorum partes transire videretur, qui res omnes quatuor elementis procreari voluerit; ab ipso superius, in i. 716. et sequentibus, acerrime quidem *ὑπερπλάζουσιν*, ac depugnantorum.

Ver. 940. *congressa modo*: i. e. "si modo sit congressa;" si hoc etiam eveniat: nam voce *modo* hanc, aut geminissimam quandam potestatem, percipiendam melius, quam paribus verbis declarandam, obtineri, quis contra locos veterum, se passim ingerentes, audebit denegare? Et tamen critici tanto opere inconsultos egerunt, ut, invitis libris, *convenienti* rescriptum invenirent. Sic autem noster adhibuit *motus convenientis*, ad i. 1029. ii. 711. v. 446. adeo ut temeritatis omnino inexcusabilis casus videatur, ex voluntate contextum Lucretii tam industrie violavisse.

Ver. 941. *omne tuentes*. Sic nostri ad unum: vulgo, *omnituentes*: parum refert; sed libri audiendi sunt. Fluctuant itidem libri ad Valerium Flaccum, v. 248. hoc nomen *Soli* tribuentem:

Hæc tibi, fatorum, genitor, tutela meorum,
Omne tuens.

Ver. 942. *animantium*: sic P. V. ed. et placet, varietatis inspergendæ gratiâ: re-

liqui, *animantem*.—*quam vis*: P. *vis*: hoc etiam non omnino male.

Ver. 945. *pergit confundere*: i. 931.

Ibid. *confundere sensus*: "e" ita perturbate commiscendis, ut "tim officio suo sincere fungi n" Translatio fit a *liquorum* diversaturâ derivata; ut in aperto est. sed explicare minus, Oudendor putavit ad Sueton. i. 7. Magis edentulus sum, quam velim; sed hac saltem nuce nihil duri reper Ver. 948. *concussa*: II. *con*tiouse.

Ver. 949. *nodos e*: M. Q. R. Vind. V. ed. O. A. II. S. *nod* hoc autem Cari versu illa Virgili iv. 695. 703. pulchre illustratur

Tum Juno omnipotens, longum melle
rem,
Difficileque obitus, Irim demisit Oly:
Quæ luctantem animam nexæque
artus—

Hinc
Sacrum iussa fero; teque isto corpore

Vides Maronem huc oculos in videbis etiam, Cerdam sique He; locum de sermonis rationibus n statuissæ.

Ibid. *nodos e corpore*. Hinc i lib. ii. p. 61.—"valeat manere
"annis vivus innumeris, et nun
"dis corporeis eximatur." E
"Vos, cum primum soluti me
"abieritis e nodis, alas vobis

950 Dispersamque foras per caulas eicit omneis.

Nam quid præterea facere ictum posse moror
Oblatum, nisi discutere, ac dissolvere, quasque?

Fit quoque, utai soleant, minus oblato scribit ictus.

Reliquis motus vitalis vincere saepe.

955 Vincere, et ingentis plagae sedare tumultus,

Inque suos quidquid rursus revocare mentus;

Et quasi jam loti dominantem in corpore matrem.

“putatis, quibus—ad sidera volare possi-
tis.” Hos autem natos poëta noster
nuncupat ævus, ad ill. 218.

Ibid. solvit. Hinc Aurelius Victor pul-
chre, de vir. illust. ill. 3. hanc animæ re-
spiciens et corporis disjunctionem: “Mor-
tuus solutus, in Janiculo (Numa) sepultus
est.”

Ver. 950. *Dispersam*: ita Δ. vide ad l.
310. Ω. *Aspersam*.—*caulas*: V. ed. L.
II. *cavas*; Vind. Σ. Ω. *cavias*; Q. *parulas*.
—Vulgo, *eicit*: O. *deicit*: vide ad iv.
1040. Hæ autem varietates, *cavas* nempe,
et *cavias*, i. e. *caveas*, ex glossemate fori-
tan; nam Festus dicit: “*Caula*, a cavo
dictæ.” Ad Servii contra mentem, in
Virg. *Æn.* ix. 60. “*caula* Græcum no-
men est, c detracto;” et Græcis *αυλος*
est *vas cavis*: hæc autem notio cum *mea-*
tibus et *foraminibus* membrorum tenuissi-
mis, quæ vult Lucretius, quadrat commo-
dissime. Ea Arnobius *tramites* nuncupa-
vit, lib. i. p. 30. de Christi discipulis
loquens, hydropicos medentibus:—“fa-
mulus ejus hoc modo statuerunt errantes
“aquis, et a perniciæ corporum suos habi-
“jussere per *tramites*.” Unde miror
librarios Lucretio non in *calles* aberravisse.
Committas nostrum, ad iii. 586. 587.
Opportunus est insuper, ut qui maxime,
Lucani locus, Phara. iii. 640. et inter-
pretis officio in Lucretium feliciter defungi
potest:

Discurratque animæ, diversa in membra meatu,
Interceptus aequis.

Ver. 952. *ac*: Ω. *et*; atque, in versu

sequente, cum Vind. O. Q. Δ. II. X. *obla-*
ta, pro *oblato*; qui referendus error est,
ut expetam, ad primam vocabuli variationis
liberam.

Ver. 954. *Reliquis*: O. *Reliquis*; V.
ed. *Relique*; Vind. B. Q. L. *Reliqui*:
et, opinor, vere; ut ita demum verus exa-
retur:

Reliqui motus vitalis vincere saepe:

vide nos ad l. 561. de hac re dicemus.

Ibid. *vincere saepe*; *Vincere*. *Indulo-*
gem. Sic Tullius in Arato:

Et matutinis Acrebula coctibus intact;
Pecibus intact, et adules jact ore quendam.

Et Virgilius, *Æn.* ix. 412.

— et amicum *Cretes* Musis:
Cretes, Musarum comitem.

Horatius, epod. xvi. 64.

Ut inquinavit ære tempus aureum;
Ære, dehinc ferro duravit secula:

ut ibid. xi. 2. 3. noster iterum, iii. 12. 13.
v. 299. 300. Lambinus.

Ver. 955. *ingentis tumultus*. Quem-
admodum Maro, *Æn.* xi. 897.

— *juveni ingentem fert Acca tumultum.*

Pro *ingentis* autem, M. *ingenitos*.

Ver. 956. *quidquid*: P. V. ed. habent
quicquam.

Ibid. *rursus revocare*. Has sermonis
redundantias antiqui affectabant. Ita Vir-
gilius, *Æn.* v. 166. exempli gratiâ:

Quo diversus abis iterum, Pete saxa, Mc-
neste;
Cum clamore Gyas revocabat.

Discutere, ac pene amissos adcondere sensus.
 Nam, quâ re potius leti jam limine ab ipso
 960 Ad vitam possint, conjectâ mente, revorti;
 Quam, quo decursum prope jam siet, ire et abire?
 Præterea, quoniam dolor est, ubi materiai
 Corpora, vi quadam per viscera viva, per artus,
 Sollicitata, suis trepidant in sedibus intus;
 965 Inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas:

Non aliter iste locus concipiendus est. Vulgarem rationem nimis argutam dixerim. *Diversus* autem est, *te divertens*, ad mediæ vocis potestatem. Hinc omnino verissima est Heinsiana divinatio, Bentleii etiam iudicio comprobata et acumine excogitata, ad Horatium, od. i. 34. 5.

nunc retrorsum
 Vela dare, atque *literare* cursus
 Cogor *relectos*.

Ubi tamen pro lectione suâ, gnaviter licet, neque optime illi viri præstantissimi propugnaverunt, et vicissim censurarum ordinino falsi sunt atque *impossibiles*, qui oppugnant, Klotzius ac Janus. Virgilii locus quidam is erit pulvis, quo tanti motus criticorum sedabuntur. Legitur autem in *Æn.* iii. 690.

Talia monstrabat, *relegens* errata *retrorsum*
 Litora, Achæmenides, comes infelicis Ulixi.

Ibid. meatus: i. e. vias, tramites, *cav-
 las*; uti nuper vidimus in ver. 950.

Ver. 957. *leti dominantem motum*. Similiter Paulus, ad Rom. vi. 9. locutus est: ΘΑΝΑΤΟΣ αὐτοῦ ἐν τοῖς ΚΤΡΙΑΤΕΙ. Cæterum, locus hic Lucretii eximiâ sermonis proprietate, simplicitate, atque elegantia, mihi videtur elaboratus.

Ver. 959. *limine*: V. ed. *Ω. lumine*: et in his vocibus sæpissime scribæ turbant, ut optime norunt omnes.

Ver. 960. *conjectâ mente*: i. e. "se *con-
 ficiente* in locos maxime vitales:" et vox est eâ potestate, quæ trepidantis, et

formidine turbati, actionem denotat. Virgilius, *Æn.* x. 657.

Huc sese *trepida* *Ænem* fugientis imago
 Conficit in latebras.

Si sensus vitalis ictu possit *ejici*, ver. 950. quid impedit, quo minus idem dicatur se *con-
 ficeret*? Conferas iii. 941. et Hyginum, p. 455. im. ed. Staveren. Editores tamen de suo nobis obtrudunt communem locutionem *conlectâ*; quasi nefas sit Lucretio doctissimo, nisi cum plebeiis, subinde loqui. *Π. conlectâ*; *Q. conlecta*, quæ germanissima est sincera vetustatis orthographia: vide sis, quæ in transcurso diximus ad i. 752. Poteram sane Nonium Marcellum mihi in auxilium suscitasse, ad iv. 89. dicentem, "*Conficere, colligere, certare*:" sed in morbo cubat, et sanandus est hoc pacto: "*Conficere, confi-
 gere, certare*."

Ver. 961. *decursum*: V. ed. *discursum*; minus eleganter: *Σ. decursu*.—*siet*: V. ed. *si et*; O. Δ. *sinet*; Π. *sciret*.—Et de phrasi *ire et abire*, redeas ad dicta in l. 681.

Ver. 963. *vi. Ω. in*.—*quadam per*: Π. *quadam ubi*: et, in versu sequente, *sen-
 sibus*, pro *sedibus*.

Ver. 964. *trepidant intus*. Maro, *Æn.* ix. 538.

Turbati, *trepidare intus*—.

Ver. 965. *remigrant*: V. ed. *remigrat*.

Ver. 968. *ullis*: P. Π. *illis*. Hic autem locus prave enarratur in Havercampi interpretatione; neque ulli editores, sicut

Scire licet, nullo primordia posse dolore
 Tentari; nullamque voluptatem capere ex æ:
 Quandoquidem non sunt ex illis principiorum
 Corporibus, quorum motus novitate laborent,
 970 Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almæ:
 Haud igitur debent esse ullo prædita sensu.

Denique, utei possunt sentire animalia quæque,
 Principiis si jam est sensus tribuendus eorum;
 Quid? genus humanum proprium de quibus auctum est,
 975 Scilicet et risu tremulo concussa cachinnant,

arbitror, genuinam verborum constructionem perspectam habuerunt. Idem prorsus sunt, quod eos latuit, *primordia et principia*, uti centum locis evincitur. Hæc est igitur orationis series: "Quandoquidem, principiorum (corpora) non sunt ex ullis corporibus, quorum motus laborat (i. e. soleant dolorem pati) aut capiant fructum dulcedinis (ex) novitate:" quia scilicet in novam posituram migrant. Malim tamen, cum quibusdam libris, simpliciorem lectionem *illis*, pro *ullis*, quam intulit, opinor, falsum iudicium de poetæ sensu. Atque ita demum editum volumus. Nomen substantivum repetere Lucretius pepercit: quo genere sermonis quid usitatus?

Ver. 969. *laborent*: i. e. tententur, violentius afficiantur. Virgilius, *geo.* iii. 193.

Sitque *laboranti* similis:

quæ ex Theocriti fonticulis diligentissimus vates hausit, *idyll.* i. 41.

— ΚΑΜΝΟΝΤΙ το κατρίπον ανθρώποι ΕΟΙΚΩΣ.

Ver. 971. *Haud*: V. ed. O. Π. *Aut*: et hic, *capient*, ver. 970. O. etiam *debet*.

Ver. 972. *possint*: P. V. ed. Σ. Ω. *possunt*; et verissime: aliter, non valet argumentum, quod statim enucleatum dabimus.

Ver. 973. *si jam*. Facessant perfrictæ frontis editores cum suo *si etiam*, contra libros: vide sis autem ver. 1018.

Ver. 974. *propritim*: Vind. Q. *propritim*; V. ed. Δ. Π. *proprium*; O. *proprium*; Σ. *propter res*.—*auctum*: Vind. *actum*, ut Nonius, xi. 18. in voce *propritim*; editores *aptum*; ausi scilicet, libris omnibus Religionem invocantibus contra profanos emendatores, dictionem, Lucretio lubentissime frequentatam, contextu emovere; et fetus proprios, per audaciam odiosissimam atque perditissimam, infercire:

'Οι ἀρχαῖοι πρᾶγμα ἄντιν, αὐτῶν καὶ θεῶν.'

Interea, vix ambigi queat, an Arnobius sit ad Lucretii sui regulam exigendus, lib. iii. p. 125. "Usque adeo res exigit *propritim* deos scire—" Libri, *proprialim*: sed passim nostrum exprimit. Cæterum, interpres non probe et explicite declaravit poetæ mentem ac tenorem argumenti, sic se habentes: "Denique, si sensus est ita principiis tribuendus, uti eo animalia potiantur; quid dicendum erit de illis principiis, quibus homo constat? Nempe, necesse est, ea omne faciant, quod homines; ut cachinnent, fleant, et (quod longe festivissimum est) sic disputent, ut nos nunc jam, de variis rerum per ipsorum cœtum factis constitutionibus, et de propria etiam eorum naturâ. En! tibi primordia Democritulos, Heraclitulos, et in gravissimis philosophorum facta! At qualem demum, boni! absurditatem!"

Ver. 975. *et*: Δ. *ut*. Jam legimus autem hæc supra, in i. 918.

Et lacrumis spargunt rorantibus ora, genasque;
 Multaque de rerum mixturâ dicere callent,
 Et, sibi proporro quæ sint primordia, quærunt:
 Quandoquidem totis mortalibus adsimilata,
 980 Ipsa quoque ex aliis debent constare elementis;
 Inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis.
 Quippe sequar, quodquomque loqui ridereque dices,
 Et sapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut sit.
 Quod, si delira hæc furiosaque cernimus esse,
 985 Et ridere potest non ex ridentibus auctus,

Ver. 976. *spargunt rorantibus*. Similiter Virgilius, *Æn.* viii. 645.

— *sparsi rorabant sanguine vepres*.

Et est imago sane perquam speciosa; lacrymis instar roris destillantibus: aliter epitheton defrixisset. Naso, met. xiv. 708.

Interdum, madidas lacrymarum roris, coronas Postibus intendit—

Sabinus, epist. i. 73.

Vidi; nec lacrymas oculi tenuere cadentes.

Insulse, Recte dixeris, "lacrymas ex oculis cadere:" oculos autem non tenuisse lacrymas cadentes, quis venustior tandem feret? Rescribe:

— nec lacrymas oculi tenuere calentes:

i. e. copiosas, de novo semper decidentem. Scilicet Homerum exprimit, *Il.* ii. 3.

ΔΑΚΡΥΑ ΘΕΡΜΑ χυον.

Me videas ad Soph. Trachin. 847. Non inficior alibi in poetis legi lacrymas cadentes, sed loci esse diversarum rationum inveniuntur. Suavissime Propertius, iv. 7. 28.

Denique, quis nostro furvum te funere vidit?
 Atram quis lacrymis incaluisse togam?

Ver. 977. *mixturâ*: Gassendus, *naturâ*; et idem, ut in proclivi stabat, mihi etiam in mentem inciderat: sed minime necessarium; vide ver. 989. nec facile indices, quibus modis vox obvia et notissima in rariorem sic abierit.

Ver. 978. *sibi*: *Il.* si.—*proporro*: V. ed.

propono.—*sint*: M. *Δ.* *sunt*. In versu præcedente, *Il.* *calent*.

Ver. 981. *alia*: M. *ali*; O. *Δ.* *Il.* *Σ.* *alii*; sed nec video, quid hæc sibi velint, neque non integra ex omni parte vulgata nobis videntur.—*nusquam*: *Il.* *nunquam*.

Ver. 982. *sequar*: *Δ.* *siquaret*.—*dices*: P. *duces*; V. ed. *deces*, et, in margine, *disces*. In sequente versu, P. V. ed. *fit*, pro *sit*.

Ver. 984. *Quod si delira*: *Δ.* *Deteriora*; L. M. *Il.* *Σ.* *Quod si det ira*; V. ed. *Quod si dedita*; O. *Quod si debita*.

Ver. 985. *non ex*: ita P. V. ed. M. O. *Δ.* *Il.* *Σ.* *Ω.* ut mox, in ver. 987. omnes; ast editores ordinem transponunt, quibus suffragantur Vind. L. Q. si sinceros egerint harum membranarum collatores. Nos certioribus inniti rationibus satius habuimus. *Δ.* *et*, pro *ex*; ut vicissim, in sequente. Porro, vulgares editi iterum *aptus*, loco *auctus*; librorum fide temerata critica, ad suum *εἰσπνοῦς* teterrimum reversa.

Ver. 990. *caelesti semine oriundi*. Virgilius dignus est, qui committatur, ad *Æn.* vi. 730.

Igneus est ollis vigor, et caelestis origo,
Seminibus—.

Est ad numeros in pedibus *semine oriundi* quidam offenderunt: sed immerito, quum hoc sit Lucretiani moris, sicut nobis plus semel observare contigit. Hinc hi *stirpe*, pro *semine*, repositum volebant, contra

Et sapere, et doctis rationem reddere dictis,
Non ex seminibus sapientibus, atque disertis:
Quī minus esse queant ea, quæ sentire videmus,
Seminibus permixta carentibus undique sensu?

990

Denique, cœlesti sumus omnes semine oriundi;
Omnibus ille idem pater est; unde alma liquenteis
Humoris guttas mater quom Terra recepit,

libros et Lactantii exemplaria, vi. 10.
Ceterum, ad hujusce loci sententiam illu-
strandam, quod sufficere videtur nobis,
supra contulimus, ad l. 251.

Ver. 991. *Ille pater—mater Terra*. Ter-
tullianus, apolog. cap. x. "Quis enim
"non caelum et terram, matrem ac patrem,
"venerationis et honoris gratiā appellat?"

BENTLEYUS.

Et Boëtius, lib. iii. met. 6. huc respicit:

Omne hominum genus in terris
simili surgit ab ortu:
Unus enim rerum pater est.

Alma vero terra Lucretii vult adunstrare
χώρα τελευτείας diuimviorum in poëtis
Græcis antiquissimorum: vide nos ad i.
2. nolumus enim repetitionibus libri mo-
lem adaugere.

Ibid. *liquenteis guttas*: i. e. puras hu-
moris albi (vide ad ver. 390.) guttas:
nam, pro puritate suâ, humor facillimo
lapsu guttatim cadit, vel liquitur: vide sis
Servium ad Virg. *Æn.* i. 432. Et fuerit
fortasse Virgilius hujusce loci memor,
ibid. iii. 28.

— hinc atro liquuntur sanguine guttæ.

Ver. 992. *Humoris*: ita Vind. L. M.
O. Q. Δ. Σ. Ω. et placet præ vulgato,
Humorum: malim etiam *liquentis* equi-
dem, in casu secundo numeri unitatis.
Mantuanus huc facit, geo. i. 43.

Vere novo, gelidus canis quum montibus humor
Liquitur—.

Ibid. *mater Terra*. Arnobius, lib. ii.
p. 79.—"videmus alios ex sapientibus di-
"cere, Tellurem esse hominum matrem."

Ver. 994. *Ante partem*, Vind. Q. male
ponunt et, nervos atque stabilimentum vo-
lens imminuentes.

Ibid. *ferarum*. Usu rariori, sed ex po-
ëtici brevitate, continet in se hoc voca-
lum animalia etiam omnia mansueta, pe-
cudes et armenta: neque aliter Virgilius,
geo. iii. 342. sicut nos latus verum rectissi-
me concinnavimus:

Omne adeo genus in terris hampanagæ, fer-
rumque,
Et genus inquerens, pecudes, pictæque volu-
cræ—.

Neque aliter mox, ver. 1075. notat ser-
rum. Hoc nil liquidissime constaret, et
locus ita dispositus se undequaque incu-
patissimum haberet, hoc modo reforman-
dum censuissem:

Feta parit nitidas fruges, armenta que læta,
Et genus humanum; parit omnia sæcla ferarum:

ut hinc animalia starent mitia, illinc au-
tem immansueta; nam scriptores librariorum
in nominibus *armenta* et *arbusta* alibi tur-
bavisse, jam innotuit ex hujusce libri vest.
345. 361. 698.

Ver. 995. *corpora pascunt*. Uno verbo
extulisset, si per Musas licuisset, *pascun-
tur* nempe ponendo: quam proprietatem
ad Græcorum morem Latini quoque sanc-
tissime observant. Hinc error interpre-
tum quorundam crassissimus, atque in il-
lis vel Heynii elegantissimi, notandus est,
ad Virgilii geo. iii. 143.

Salibus in vacua pascant, et plena secundum
Flumina.

Non, matres, vel juvenem, pascant, i. e.
cibum capiant; quod longe sordidissimum

Feta parit nitidas fruges, arbustaque læta,
 Et genus humanum; parit omnia secla ferarum;
 995 Pabula quom præbet, quibus omnes corpora pascunt,
 Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant:
 Quapropter merito maternum nomen adepta est.
 Cedit item retro, de terrâ quod fuit ante,
 In terras; et, quod missum est ex ætheris oris,

corruptæ Latinitatis maculam poetæ nitidissimo adaspergeret; sed *agricolæ* pascant, vel *armentarii*; quos dictio *quisquam*, in ver. 140. comprehendit. Scythæ merus a venustis hominibus habebitur, qui, semel monitus, huic interpretationi obgannire poterit. Hinc cuius in promptu est Tibullum donare maxime indubitatâ emendatione, ad ii. 5. 25.

Sed tunc *pacebant* herbosa Palatia *vaccas*,
 Et stabant humiles in Jovis arce *casæ*:

nam librorum lectionem, *vaccæ*, nec dii, nec homines, mihi crede, tolerabunt. Eodem modo, uti nunc legitur, necesse est Columella intelligatur, ad vii. 6. fin. "Capellæ, dum *dumeta* pascunt, capris cedunt:" i. e. "dum dumeta eis pastum præbent:" aliter mendosus est, et emendationis indiget, ille scriptor

Ver. 996. *dulcem vitam*: *μυλῆδια θυμῶν*, Homerus, Il. K. 495. *μυλῆφρον θυμῶν*, Hesiodus, scut. Herc. 428. Hinc Virgilius, Æn. vi. 428. *dulcis vitæ*, et geo. iii. 495. *dulces animas*.

Ibid. *ducunt vitam*; i. e. quasi *hauriunt ex fluidis* (vide ver. 596.) terræ pabulis, vel *animas hauriunt*: i. e. pergunt vivere: unde capias speciosissimam Papii locutionem, Theb. v. 48.

Dulce loqui mæris, veteresque *reducere questus*:

i. e. de præcordiis, per suspiria iterum efflata, questus promere.

Ver. 997. *adepta*: Vind. Q. *adempta est*.—abest Π. codici.

Ibid. *maternum nomen*: i. e. *Δημητὴρ*,

vel *Γῆ μήτηρ*: Terra *omniparens* Maronis: vide collata nuper in ver. 598.

Ver. 998. Lactantius hos versus numeris magnificentioribus extulit, ad div. instt. vii. 12. sed memoriam, ut putem, fidens nimium:

Cedit item retro, de terrâ quod fuit ante,
 In terram; sed, quod missum est ex ætheris oris,
 Id rursum cœli fulgentia templa receptant.

Hæc autem, ut notissimum est, ex Euripidis mulieribus supplicibus, ver. 532. translata sunt; quos versus insigniter depravatos nemo in hunc diem usque probe quivit emendare: nam conatus Toupianus, *ὡς το Ζῆν ἀφικνέσθαι*, quamvis laudes virorum doctissimorum meruerit, in Musarum castitatem peccat. Porsonus etiam, ut est rei metricæ longe callentissimus, iambi leges inde violatas verissime pronuntiavit; in hoc tamen agens minus doctum, qui de locutionis ipsius probitate dubitationem injicere sustinuerit. Nos, vicissim, facillimâ et usitatâ librariorum aberratione in recto positâ, conjecturam allaturi sumus, quæ, nî nimium parenti suo blandiatur, omne punctum cordationum feret:

Εἰσέλθ' ἡδὲ γῇ καλυφθεὶς νύκτι,
 Ὅθι δ' ἵκαστο ὡς το ΣΩΜ' ἀφικνέσθαι,
 Ἐνταῦθ' αὐτὸν πτωμα μὲν πρὸς αἰθέρα,
 Τὸ ΠΤΩΜΑ δ' ὡς γῆν.

Σωμ est mortale corpus, seu vivum hominem; (notam inspicias, ad ver. 599. supra) *πτωμα* autem, corpus exanime, seu cadaver. Prior Epicharmus, quem Læmbinus laudat:

1000 Id rursus cosli relatum templa receptant:

Nec sic interimit mors res, ut material

Corpora conficiat, sed coctum dissipat ollis:

Inde aliis aliud conjungit; et efficit, omnes

Res ita convertant formas, mutentque colores,

1005 Et capiant sensus, et puncto tempore reddant;

Ut noscas referre, eadem primordia rerum,

Cum quibus, et quali positurâ, contineantur,

Et quos inter se dent motus, adcipiantque:

Neve putes aeterna parum residere potesse

1010 Corpora prima, quod in summis fluitare videmus

Rebus, et interdum nasci, subitoque perire.

*Intermit, nec dissipat, dispersit idu est, videri
Et per se sum, coctum & coctum. Ti. vultu gale-
re; ubi h.*

Ver. 999. *quod: Δ. quae.—missum est:*
Vind. Q. II. X. *missus; animo utique ex
t ex missus.*

Ver. 1000. *rursus relatum receptant.*
De his abundantis sermonis nuper egimus, ad ver. 956.

Ver. 1001. *res ut:* Vind. V. ed. O. Q.
Δ. Π. X. Ω. *ut res.* Si quid latent, nequeo
illuc penetrare: conferas autem i. 917.

Ver. 1002. *conficiat: Ω. conficiant.—*
coctum: V. ed. O. Δ. *coctum; Π. totum.*

Ver. 1003. *conjungit; P. contingit.—*
efficit: Δ. efficitis.—Sed forte an illud *con-*
tingit Pii innuat lectio *conpingit:* vide
ver. 446. v. 917.

Ver. 1004. *ita:* sic elegantissime omnia
exemplaria, quibus innititur, tam
MSS. quam typis impressa, præter Pium,
qui habet *ut*, stolidissime arreptum editoribus.
Nos de hac sermonis formulâ, vel
pueris pervagatâ, jam diximus, ad i. 30.

Ver. 1006. *eadem:* Vind. V. ed. O. Q.
Δ. X. Ω. *carum;* quod esse genuinum
arbitror; vide ad ver. 853.

Ver. 1009. *putes:* V. ed. *putas.—pa-*
rum: sic prisca Pii exemplaria; omnia
penes: quod impense displicet, tam ob

sensu inde effecti incommoditatem, quam
novitatem vocis, Lucretianis scriptis ig-
norata. Creechius, non improbande Ha-
vercampo, hos tres versus ver. 958. sub-
junctos vult; et, pro *aeterna penes*, le-
gendum proposuit, *internis minus:* sed
haec sunt nimis pro imperio. *Residere*
autem *manere*, vel *esse;* ut iii. 399. v.
1494. Et fortassis haud inepte, neque
omnino intempestive, dum rerum muta-
tiones ac conversiones tractat, monitionem
subinde primariâ de doctrinâ Epicureo-
rum istam Lucretius noster interponit.

Ver. 1010. *fluitare: Π. fluxitare.*

Ver. 1011. V. ed. Π. X. inserunt *subito*
repetitum inter *interdum et nasci;* nec
injurunde repetitum, nisi versus *causam*
re. Dare poterat noster, et dedisset uti-
nam!

Rebus, et *subito* nasci, subitoque perire.

Ver. 1112. *Quin:* V. ed. B. II. *Quan-*
do; ut saepe alias variatum est.

Ver. 1014. *eadem:* nempe *elementa* *ea-*
dem, vel *literas.*

Ver. 1016. *maxima pars est Consimilis:*
i. e. *literæ eadem*, plures paucioresve, in
verbis longe pluribus inveniuntur; et sen-
sus diversos efficiunt ex diversis tantum-
modo posituris. *Elementa* sunt *consi-*
milis; sed, varie consinnata, faciunt, ut

- Quin etiam refert, nostris in versibus ipais,
 Cum quibus, et quali sint ordine quæque locata.
 Namque eadem coelum, mare, terras, flumina, solem,
 1015 Significant; eadem fruges, arbusta, animanteis.
 Si non omnia sint, at multo maxuma pars est
 Consimilis; verum positurâ discrepant res:
 Sic ipsis in rebus item jam materiâ
 Intervalla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
 1020 Concursus, motus, ordo, positura, figuræ
 Quom permutantur, mutari res quoque debent.
 Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem:
 Nam tibi vehementer nova res molitur ad aureis

ipsæ res inde significatæ multum discrepant.

Ver. 1017. Pro *res* omnium librorum, nobis hæc obtrusit editorum impudentia, recte Bentleio etiam improbante: ut ver. 1021. In versu sequente, V. ed. *ita*, pro *item*.

Ver. 1019. *viæ plagæ*: Vind. V. ed. B. L. M. Π. Σ. *vias plagas*; sed pro certo vitiose.

Ver. 1022. *adhibe veram*: Π. *adhibueram*.

Ver. 1023. *vehementer*: Vind. V. ed. Δ. Π. Ω. *vehementes*.

Ibid. *vehementer*. Syllabas similiter colliquefactas alibi noster extulit. Non aliter disertissimus togatorum, in Arato, ver. 119.:

————— cincta est ungula *vehemens*
 Fortis equi propter pennati corporis alam.

Quos Horatius secutus est; uti Lambinus prior monuit, epist. ii. 2. 120.

Vehemens, et liquidus, puroque similis amni.

Ver. 1024. *Adcidere*: Vind. V. ed. B. L. M. O. Δ. Π. Σ. Ω. *Accedere*; sed haud dubie mendosissimâ aberratione, et Lucretii librariis usitatâ: vide mox, ad ver. 1076. Hanc confusionem Ruhnkenius

tetigit ad Rutil. Lup. i. 1. in omnibus ad istum locum non temere audiendus.

Ibid. *Adcidere ad aureis*. Q. Curtius, iv. 4. 6.—“ classem litori, e quo fremi-
 “ tus *acciderat*, admovit.” Utrumque suo loco probum est, *accedere*, et *accidere*, ad aures; nisi veræ sint rationes Ruhnkenii ad Rutilium Lupum, i. 17. sed de vocum permutatione, et ipsâ phrasi, in concilium adhibendus est Drakenborchius, ad Liv. x. 41. 7. plura cupientibus. Conferas insuper sibi Lucretium, ad iv. 572. 880.—Cæterum, argumenti sui illustratione eâ, quæ sequitur, nihil aptius et excellentius desiderari potest. *Αφίλως* quædam nativâ, et lepore vere Lucretiano, ad consummationem venustatis, usque adeo naturæ hic interpres fidelissimus condivit.

Ver. 1025. *ulla deest* Π.—*quin*: V. ed. Π. *quando*.

Ver. 1026. *constet*: V. ed. *crescet*. Et, in versu sequente, *nec* Vind. Q. Π. pro *neque*.

Ver. 1028. Non minus iterum mirari, lector, editorum nostrorum perditissimam temeritatem; qui suâ incude sic reformatos versus, contra fidelium exemplarium unanime edictum, orbi literato exhibere non erubuerint:

————— nec tam mirabile quidquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Faullatim; ut cæli—.

Accidere, et nova se species obtendere rerum.

1025 Sed neque tam facilis res ulla est, quin se primum

Difficilis magis ad credendum cernat: *hancque*

Nihil adeo magna, neque tam mirabile quidquam

Quod non paulatim minuant mirarier omnes.

Principio, cœli clarum putumque colorem,

1030 Quemque in se cœhibent palantia sidera passim.

Demur egomet profecto, de Mœnibus
Lucretii, quoniam sint haec dubie in mag-
nâ apud inferum Jove et infidum Ju-
nonem laude gratifica, cum hanc emendo-
nem; ne fortassis utique, ex ipsius poëta
enxistimo rogata,

Αὐτὸς Γόγγυς κερταλὸν δούκω στίχῳ
Ἐξ ἄλλης συμφωνίας ἀρῶν Περιφρονῶ.

Pro mirarier, V. ed. minarier.

Ver. 1029. *Principio*: i. e. primum sit
exemplum purus nitor cœli; *deinde*, si-
deras; tum, luna; et *postremo*, quod maxi-
mum est, et omnium magnificentissi-
mum, solis fulgor. *Clarum est cœlum*;
præclarus autem sol: videas me ad v. 191.

Ver. 1030. *Quemque*: L. O. Ω. *Quæque*.

Ibid. *cœhibent*: pro simplice *habent*, vel
continent: vide supra, ad ver. 677. Non
aliter Ausonius, idyll. i. 3.

At nos, æternum cœhibentes pectore cultum,
Intemeratorum vim continuamus honorum.

Ibid. *palantia sidera*. Maro, Æn. ix. 21.

Palantique polo stellarum.

Ver. 1031. *Lunamque*: sic P. V. ed. B.
Π. Σ. Ω. sed Vind. L. M. Q. *Lunaque*,
si collatoribus auscultandum sit: Δ. *Et*
lunai; O. *Lunai*: et sic profecto malim.
—*præclarâ*: Δ. *præclare*; Ω. *præclaram*;
unde emendatio venustissima sponte no-
bis exoritur:

— et solis, *præclarum* luce, nitorem.

Ver. 1032. *nunc si essent*: vulgares edi-
ti, libris repugnantibus, exhibent, *si nunc*

essent, excepto Vind. qui et ante: O.
qui non si, et Δ. *denique*, qui *essent*.

Ver. 1033. Hinc verum pro elegante
poëta exorogari cupio: tum ex cœlo, quod
in editionibus comperet, P. solus dedit
nostrorum, et, si credere sit dignum, L.
M. Viam autem, quam ingressus sim, te-
torem habui, reponendo si codd. plurimum.

Ver. 1034. *Quid*: Π. *Quod*.—*mirabile*:
O. *mutabile*.

Ver. 1035. *ante*: Π. *an*.—*quod aude-
rent*: V. ed. Δ. Π. Ω. *quo clauderent*;
errore facili inductis ob similitudinem *an*
et d, in parvis scripturæ characteribus.
Exemplum corruptelæ, hac literarum ad-
mixtione primo natum, ex Prisciani peri-
gezi dabimus, ad ver. 807.

Has supra, mediis habitant telluris in arvis,
Ad partes ortus, gens clara Lycaonis armis.

Libri, dura: nempe, postquam, *et in d*
coaluissent, nihil supererat librario, nisi
ut ex nihili vocabulo, *dura* scilicet, *dura*
diffingeretur. Nostræ profecto divinati-
oni Dionysius ipse adstipulabitur, ad ver.
857.

Τὸν δὲ πρὸς ἀνταλῶν, μετὰ τὴν χλῆρον κατασκευάσας,
ἸΔΡΙΞ ἢ πολυμῆστοι, Δυκαῶντι ἀγκυλοτόνῳ.

Unde virum elegantissimum, Shakespear
nostri sospitatore, et mihi amicissimum,
mirari soleo, ad partem ii. Henrici IV.
iii. l. vulgata, insularum omnium longe
insulsiissima, defendentem; postquam vere
Warburtonus emendaverat, quod et ipse
seorsim perspexeram, ad hunc modum:

— Then, happy *lewdie crown*!
Uneasy lies the head that wears a crown:

Lunamque, et solis præclarâ luce nitorem:
 Omnia quæ nunc si primum mortalibus essent,
 Ex inproviso si sint objecta repente;
 Quid magis hiis rebus poterat mirabile dici,
 1035 Aut minus ante quod auderent fore credere gentes?
 Nihil ut opinor; ita hæc species miranda fuisset:
 Quam, tibi jam nemo, fessus satiate videndi,

ubi similis literarum *cl* adhesio lectionem vitiosissimam, *low lie down*, pepere-
 rat; quam futuram esse expectavisses
 tam lepido ingenio terriculum.

Ibid. *gentes*: i. e. *humanum genus*. Ita
 Virgilius, *Æn.* i. 17.

————— hoc regnum dea *gentibus esse*,
 si quæ fata sinant, jam tum tenditque, foveatque.

In proximo versu, P. Nulli, pro *Nihil*.

Ver. 1037. *Quam*: i. e. "secundum
 "quam speciem;" vel "quod ad hanc
 "speciem attinet:" ut *hoc* et *quod* cen-
 ties in his libris adhibentur; inspicias du-
 dum dicta ad i. 222. Quenam est igitur
 hæc inscitia atque insulitas editorum, ut
 suum *Quom* nobis ingerant, membranarum
 reclamantibus, et Nonio, ii. 791. in voce
satias?

Ibid. *satiare*: ut v. 40. 1390. Dictys
 Cretensis, iv. 7. "Neque prius finis fac-
 tus, quam Græcos *satias*, et ad postre-
 mum fatigatio, incescit:" ut etiam v.
 13. Silius Italicus, iv. 110.

Nec finis, satiarve, fuit —:

ad quem locum consulas interpretes, qui
 nobis omnia præripuere.

Ver. 1038. *Subspicere in cæli templa*.
 Non aliter Virgilius, *Æn.* x. 898. quem
 idcirco tamen potissimum admovebo, ut
 certâ interpretatione locum determinem;
 quum super eâ editores fluctuantes vide-
 am, licet Servius cordate moneat:

————— Contra Tyrrenus; ut, *auras*
subspiciens, hausit cælum, mentemque recepit.

Ita puncta sunt ordinanda. Recte qui-
 dem *auras haurire* dixeris pro *auras du-*

cere: sed hæc constructio jam nunc am-
 biguitate impendio illepidâ versum degra-
 varet. Stet igitur *hausit cælum*: i. e. "ocu-
 lis cælum bibit, et arripuit;" ut idem,
 pari elegantia, in geo. ii. 340.

Quum primæ lucem pecudes hausere—:

ad quem locum, ex varietate lectionis,
primum, conjecturam dudum excogitave-
 ram, codice Cantabrigieni confirmatam,
 unde, nî fallor, verus expolitior evadit,
 et aptior contextui:

Quum primam lucem pecudes hausere—:

i. e. modo enascentem: quod videtur ori-
 entium pecudum poetica magia et exqui-
 sita declaratio. Potes etiam *cælum* per
ætherem interpretari: ut per phrasin uberi-
 orem Quintilianus, declam. xiii. 8. "Ex
 "eodem *cælo spiritum trahunt*." Etiam
 Q. Curtius, v. 5. 19. "Quin illi ex hoc
 "carcere erumperent; alium domi esse
 "cæli haustum, alium lucis adspectum."
 Cæterum, nostram de loco Virgiliano sen-
 tentiam Juvenalis roborat, et extra dubii
 limites ponit, in sat. iii. 84.

Usque adeo nihil est, quod nostra infantia *cælum*
hausit Aventinum, bacca nutrita Sabina?

Editi vulgares, *Aventini*; sed sequor op-
 timum codicem Cantabrigiensem MS. no-
 bis usu tritum, et alibi laudatum. Maro
 rursus appositissime, *Æn.* iii. 600.

————— hoc cæli spirabile lumen.

Præterea, pari argumento, in diversâ ta-
 men materie, Juvenalis ille usus est, sat.
 xiii. 162—174.

Ver. 1039. *ipsâ*: i. e. merâ sponte,

Subspicere in cœli dignatur lucida templa.

Desine quapropter, novitate exterritus ipsâ,

1040 Exspuere ex animo rationem; sed magis acri

Judicio perpende: et, si tibi vera videntur,

Dede manus; aut, si falsum est, adcingere contra.

nullis ex philosophiâ petitis rationibus contra dicentibus. Fateor tamen propriam divinationem mihi plurimum arridere:

Desine quapropter novitate exterritus *ipse*.

"Tu saltem, Memmi! rebus omnibus ornatisime! quem opiniones ineptientium homuncolorum præjudicatæ a sobriâ atque intrepidâ veritatis contemplatione non debent abstertere." Cæterum, hanc suspicionem codicis II. auctoritate roboratam postidem inveni; nec ausus sum tamen admittere in textum.

Ibid. *novitate exterritus*. Phrasim, quod adsolet, Arnobius involavit, cujus periodum, insigni vitio scripturæ depravatum, puriorem præstabo, lib. i. p. 32. De Christo loquitur. "Exutus at corpore, quod in exiguâ sui circumferebat parte, postquam videri se passus est, cujus esset et (vulgo, aut) magnitudinis sciri, novitate rerum exterrita, universi (editur, universa) mundi sunt elementa turbata, tellus tota (libri mota) contremuit, mare funditus refusum est, aer globis involutus est tenebrarum, igneus orbis solis stupefacto (vulgo, tepefacto) ardore dirigit." De cæteris cum contumace non equidem contenderim: illud autem stupefacto a me nemo facili conatu extorquebit; nam egregia est et certissima emendatio. De *Subspicere*, vide ad iv. 750.

Ver. 1040. *Exspuere ex animo rationem*. Hæc signatorum verborum locutione Terentius prior erat usus, Eun. iii. 1. 16.

Quasi ubi illam *exspueret* miseriam ex animo.

Ubi sic Donatus: "*Exspuere* est cum

"fastidio aliquid rejicere, et expellere. "Nam *exspuere*, est *extra pus* mittere, "id est, foras. Nam *pus* est omnis humor corpori onerosus." Tu autem, lector! grammatici deliramenta, si me satis audias, vicissim rideas et *exspuas*: nam etymon ejus nihil est nisi merum *pus*. Quasi vero Latinum *exspuo* non sit Græcum *ἔσπυω*, ad indolem variantem lingue literis paullulum tantummodo emolilitis!

Ver. 1041. *perpende*: II. *perinde*.—*videntur*: P. Δ. *videtur*; quod placuit editoribus, suavia variatæ constructionis condimenta summam per industriam a Lucretio inconsultissime amolientibus.

Ibid. Sane *perpendere judicio* acceptissima est phrasis, et ab omni parte probabilis atque absoluta: suspicio tamen mihi in mentem inciderat, Lucretium, qui locutiones ex oculorum officio translatas adamat, scripsisse forsitan:

— sed magis acri
Judicio *perpende*:

hoc enim elegantissimum foret, et ejus usui verborum absolutorum aptissime conveniret. Has autem dictiones permutatas ex Ciceronis orat. pro Cor. Balbo, sect. 5. potes cognoscere; et *acer* de oculis sæpissime adhibetur. Plinius, nat. hist. viii. 38. unus adducatur, de crocodilo disserens: "Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aquâ; extra, *acerri mi visus*." Et, in utriusque vocabuli illustrationem, Prudentius, contra Symm. ii. 99. Locus est eximius, et, partim ad cod. Oxon. fidem, sic legendus:

Quippe minor natura *aciem* si *intendere* tentet
Acrius, ac penetrare Dei secreta supremi:
Quis dubitet victo fragilem lassescere *virum*,

Quærit enim rationem animus, quom summa loci sit
 Infinita foris, hæc extra mœnia mundi,
 1045 Quid sit ibei porro, quo prospicere usque valet mens;
 Atque animi jactus liber sit, quo velit ipse.
 Principio, nobis in cunctas undique parteis,

Vinque fatigatæ mentis sub pectore parvo
 Turbari, *validisque* hebetem succumbere curis!

Vulgo, *invalidis*; contra perspicuam mentem scriptoris. Nempe *i* adhæserat ex vocabulo præcedente, *ivalidis*. Finit Propertius, ne in merâ conjecturâ, neque eâ sane necessariâ, laboriosius asserendâ, tempus profundam, ii. 12. 17.

Quod si, *peritendi animo*, vestita cubâris,
 Scissâ veste meas experire manus.

Ver. 1042. *falsum*: P. II. *falsa*; quod communes editiones habent, varietatis gratias odio infensissimo proscribentes: Δ. Σ. *falsu*; i. e. haud dubie, *falsû*, vel *falsum*.—Π. non agnoscit est.

Ver. 1043. *rationem*: Δ. Π. Σ. *ratione*, ut i. 369. sed aliud hic arrisit nostro; et melioribus libris præstiterit obtemperare.

Ver. 1044. *extra*: P. *extera*; sed, in quantum liceat ex notis colligere, operum vitio: quo modo se rem habere non raro alibi in istâ editioneprehendimus.

Ver. 1045. *sit ibei*: V. ed. P. *sit ubi*; Σ. *si tibi*; O. Δ. *tibi si*, inversione factâ literarum.—*prospicere*: Vind. *prosperere*, elapsâ syllabâ; ita tamen, ut quæ supersint, legitimam dictionem efficiant, qualiter sæpe est scribis peccatum: vide me ad Silv. Crit. sect. lxi. Liceat ex Lactantio hujusce depravationis singulare specimen protulisse, quum sit auctor candidissimus atque disertissimus, div. instt. i. 4. “*Prophetæ*, qui fuerunt admodum *multi*, “unum Deum prædicant, unum loquuntur; quippe qui, unius Dei spiritu pleni, quæ futura essent, pari et consonâ voce prædixerunt. At enim veritatis expertes non putant his esse credendum. *Illas* enim non divinas, “sed humanas, voces *fuisse* aiunt. Vi-
 “delicet, quia de uno Deo præconium

“faciunt, aut *insani*, aut fallaces, fuerunt.” Vides, opinor, nomen idem per omnem locum dominari, *prophetas* scilicet. Quid ergo facias cum *illas*? Lege: “*Illos* enim non divinas, sed humanas, “voces *fuisse*.”

Ibid. *valet*. Hoc est ex meis divinationibus, pro librorum omnium lectione, velit: audacior profecto, quam pro meâ consuetudine in Lucretium; sed sequentis versûs constitutio tibi, ni fallor, satis probabit hanc castigationem omnino necessariam fuisse, nisi summum poetam inventissimum esse omnium poetam dixeris.

Ver. 1046. Non est in toto Lucretio versus, de cujus lectionibus magis lubricum sit, atque arduum, pronuciare. Librorum varietates recensere pergam.—*jactus*: Π. et ita Gronovius emendaverat feliciter, in aliis multum falsus, adducto Ciceronis loco, valde opportuno, quem jam contulimus, ad ver. 739. bene monens etiam “hos animi *jactus*” Epicuro, in epistolâ ad Herodotum apud Diog. Laërt. x. vocitari *φανταστικὴν πικρόλην*, et simpliciter *πικρόλην*: ut etiam *πικρόλην* της *διανοίας*, sect. 51. Facilis est, atque admodum probabilis, hæc conjectura; quia optimi libri, et antiquissimi, plures etiam numero, nempe Vind. V. ed. B. I. M. O. Q. Π. Σ. Ω. dant *tactus*, literulâ unâ discrepantem: P. *tractus*; qui in notis ait, legi *injectus*, in quibusdam exemplaribus; glossemate, ut videtur, ex ver. 739. arcessito.—*liber*: Vind. V. ed. Q. Π. Σ. *libero*.—*sit quo velit ipse*. Hæc mihi visa est maxime simplex et obvia castigatio, diversitates scripturæ in exemplaribus, et loci scopum, contemplanti. Postea intellexi, non aliter ad verbum scribi in Pii exemplaribus. L. O. *sit quo*

Et latere ex utroque, infraque, superque, per omne

Nulla est finis, uti docui, res ipsaque per se

1050 Vociferatur, et elucet natura profundi.

Nulla jam pacto veri simile esse putandum est,

Undique quom vorsum spatium vacet infinitum,

Seminaque innumero numero, summâque profundâ,

Multimodis volitent, æterno percita motu;

volet ipse; quod non deterius foret, a volo, *velle*; et ita Vind. Π. Σ. omisso *sit*; V. ed. *quo velit ipse*, etiam sine *sit*; Ω. *sit quo velit ipse*; Q. Δ. *quo pervolet ipse*; atque ita vulgares editi: sed videndum est in hac lectione, an decore satis caudam trahat illud *ipse*: quod incommodum sensit Havercampus; ideoque conjectavit, *usque*: *inscite*, quum ea vox statim præve-rit. Aliter *eo pervolet* Plautus munivisset, mil. glor. i. l. 40. Douzâ perperam sollicitatus:

Fy. Facete advortis animam tuam ad animum meum.

Ar. Novisse mores me tuos meditare decet, Curamque adhibere, ut *per-volet* mihi quo tu vela.

P. denique, *quoquo velit ire*. Gronovii tentamen, *quo pervolitare*, laudis destituitur, et vix dignum est, quod editori commemoretur.

Ibid. *animi jactus*: *ου βολη*: per metaphoram ab *oculo* derivatam. Homerus, Od. Δ. 150.

ΟΦΘΑΛΜΩΝ τι ΒΟΛΑΙ, *οφθαλμ. τ.*, *εφ' οφθαλμ. τι χαιται*:

βολαι τα βλιμματα: scholiastes. Lego: *τα ΒΛΗΜΑΤΑ*. Apuleius, de mundo, p. 741. ed. Delph. "Torquebitur cervix, "nutabit caput, *oculi vibrabunt*." De hac autem re nos uberius egimus ad Silv. Crit. sect. cxxx. ubi se conferat his elegantissimis delinitus lector: consulat etiam, quæ nuper dedimus ad Moschum, ii. 107. Optimi quidam versus leguntur, sed nonnihil vitii, apud Homeri hymn. in Merc. 45. qui et huic loco illustrando, et iis in-

super, quæ noster disputat inferius, iii. 182—187. operam egregiam navabunt:

Ὅς ὃ ἔστιν αὐτὸ νοῦμα διὰ στεγνοῦ ΠΕΡΗΣΗ
Ἄνθρωπος, ὅτι Δαρμῶν ἀπονεύσας μαρτυρεῖ
Ἡ ὅτι ΔΙΣΚΗΘΩΣΙΝ αὐτ' ἀφ' ὧν αὐτὸν ἀναστρέφει
Ὅς ἄρ' ὅτις τι καὶ ἔργον ἡμετέροιο πόδεσσιν ἔρμος.

Vulgo scribitur, *εφ' οφθαλμ.*, et *ἀναστρέφει*. Similiter ibid. ver. 279.

Ὅς ἄρ' ἔστι καὶ, *τοῦτο αὐτὸ βλῆμα ἀναστρέφει*
Οφθαλμοῖσι ΠΙΠΤΑΖΕΣΚΕΝ, *ἐκκλινεῖς ὡς καὶ ὡς*.

Arnobius, lib. ii. p. 78. "Quid est autem "suspicio, nisi opinatio rerum incerta, et "in nil expositum *jaculatio mentis illa- "te?"* i. e. se inferentis. Sic legendum: vulgo, *illata*. Idem mox, p. 86.—"in res "eas quæ sint a nostrâ procul cognitione "dimotæ, infructuosas *immittere cogita- "tiones?"* Paullo aliter Boëtius, lib. v. met. 2. de Deo:

Quæ sint, quæ fuerint, veniantque,
Uno mentis cernit in ictu:

ut ille alibi plus semel. De affinitate autem verborum *jactus* et *ictus*, te docebunt notæ ad iv. 1266. commissæ cum Silv. Crit. sect. clii. Mamertinus, in geneth. Maxim. sect. 8. "Et enim, cum *nil sit animo velocius*, vos, quorum *ignæ* "immortalesque mentes minime sentiunt "corporis moras, perfecti estis ad vos "mutuâ desiderii celeritate."

Ver. 1048. *infraque superque*. Vulgares editiones, *infra superaque*: quæ an cum judicio mutaverim in plenius quiddam atque signatius, ex variarum lectionum perpensatione lectores edicant. Vox *infra* deest V. ed. O. Δ. Π. Σ. Ω.—*super-*

1055 Hunc unum terrarum orbem, coelumque, creatum:

Nihil agere illa foris tot corpora materiai;

Quom praesertim hic sit naturâ factus, et ipsa,

Sponte suâ, forte offensando semina rerum

Multimodis, temere, in cassum, frustra, coacta,

1060 Tandem coaluerint ea, quæ, conjecta repente,

Magnarum rerum fierent exordia semper,

ra: Vind. V. ed. O. Q. Δ. Σ. Ω. *super*.—*per* abest Q. ut *que* V. ed. in sequente versu.

Ibid. *infra super*. Dum his verbis utitur, se ad vulgi sensus et opiniones accommodat; nam ita bene magister Epicurus apud Diog. Laërt. x. 60. *Και μὴ κατὰ τὴν ἀστυρίαν, ὡς μὲν ἀνθρώπων ἡ κατὰ τὴν οὐρανὴν, ἡ δὲ κατὰ τὴν γῆν κατὰ τὴν ἀστυρίαν.*

Ver. 1049. *utei docui*: ad i. 957. *Lambinus*.

Ver. 1050. *vociferatur*. Pari oratione Achilles Tattius, v. 17. *ΚΕΚΡΑΓΕ γὰρ οὗτοι καὶ ἐν βασιλείᾳ ἡ μέρη τῆς οὐρανίας.*

Ibid. *profundi*: ut hac voce non in *innum* sola altitudo demonstretur, sed etiam *sumum*, uti apud Virgilium, *geo. iv. 222*.

Terræque, tractusque maris, caelumque profundum.

Ver. 1052. *vorsum*: Δ. *vorsus*.—*vacet*: Π. *patet*, ex glossâ; cui libro deest etiam in ver. 1051. *vocula est*.

Ver. 1053. *Seminaque*: Π. *Denique*: Δ. Σ. Ω. *Semique*.—*numero* abest Δ.—*profunda*: M. *profudit*.

Ibid. *innumero numero*: ut epigramma in mortem Plauti apud Gellium, i. 24.

Et numeri innumeri simul omnes conlacrumarunt.

Quod simpliciter equidem interpreter, de Romanorum populo, qui risum suum et ludos, poetâ mortuo, amiserant.

Ver. 1054. *volitent*: V. ed. *volitant*.

Ver. 1055. De hac mundorum pluralitate, quam Epicurei, post Democritum, (Cic. nat. deor. i. 24.) tenuerunt, videas ad v. 529. Epicurus, in Diog. Laërt. x. 45. *πολλὰ ἀστυρίαν ὡς.*

Ver. 1059. *frustra* *coacta*: P. O. *frustra quoque jacta*: V. ed. Vind. Δ. Π. Σ. Q. Ω. *frustra* *jacta*; antiqua Pii exemplaria, *jactataque frustra*; non male. Ibid. *coacta*; i. e. collecta, coagmentata: dicta videas ad i. 762. Prudentius, *peristeph. iii. 92*.

Divide membra, coacta luto.

Ver. 1060. *coaluerint*. Hanc lectionem præferendam duxi, (vide ver. 1129.) quum concludere liceat, non multo aliam comparere in codicibus L. M. vetustissimis, quamvis magnæ librorum discrepantiæ mihi suspicionem moveant, et in hoc loco cum illis membranis Havercampo minus fideliter actum esse. V. ed. *coartant*; cæteri, *coierunt*, *coierint*, *coarctarint*, *colarunt*, *colarint*, *colerint*, *colerent*, *calarunt*; et *concrerint*, Gronovius ex conjecturâ. Verum esse arbitror, quod imprimendum voluerim.—*Coaluerint* autem, *unâ creverint*; de pluribus, ut de nationibus, verbi gratiâ, *unâ crescentibus* florentibusque. Justinus, xxxvi. 2. 16. de Judæorum regibus:—“quorum justitiâ religione permixtâ incredibile quantum “*coaluere*.” qui locus quam immerito passus est virorum doctorum castigationes. Forte tamen dedit historicus, “justitiâ ac “religione;” ne structuræ nimis inconditæ sit oratio.

Ver. 1061. *fierent*: M. *fluere*.—*exordia*: V. ed. L. M. O. Δ. Π. Σ. Ω. *ex ordine*; quod tamen quo pacto verum esse possit, nullus video: et erat facilis aberratio.

Ver. 1062. *Terrai*: V. ed. Π. Σ. *Terra*; vide ad i. 952.—*maris*: Π. *magis*.

Ver. 1065. *est* in Δ. O. non legitur.—

Terraï, maris, et cœli, generisque animantum.
 Quâ re etiam atque etiam taleis fateare necesse est
 Esse alios alibei congressus materiaï.

1065 Qualis hic est; avido complexu quem tenet æther.

Præterea, quom materies est multa parata,
 Quom locus est præsto, nec res, nec caussa moratur
 Ulla; geri debent nimirum, et confieri, res.
 Nunc, et seminibus si tanta est copia, quantam

1070 Enumerare ætas animantum non queat omnis;
 Visque eadem, et natura, manet, quæ semina rerum
 Conjicere in loca quæque queat, simili ratione

quem: V. ed. *cum*; i. e. *quum*; obvio prolapsu.

Ibid. avido: i. e. largo, patulo, multa comprehendente; *conferas* v. 202. atque ibi commentata. Hilarius haud illepide, *genea* 40.

Ac primum cœli passus liber, omnia mundi Complectens spatlo, celso suspenditur orbe.

Ibid. quem: i. e. quem congressum materiae; hanc terram scilicet. Dormitabat utique bonus Homerus ille, nobis commendans prorsus nullo fructu, *quam*, in diatrib. Eurip. p. 48. ad indoctam magis et vulgarem rationem.

Ver. 1068. confieri: Π. *confiteri*; et mox, *quanta*.

Ibid. geri et confieri: i. e. ita se gerere, vel ita administrari, ut *confiant*: i. e. ut congregiantur et congressu mundos gignant, atque omnem unâ mundorum apparatus.

Ver. 1071. Vis: Π. *Vir*.—*que et desunt* V. ed. M. O. Δ. Π. Σ. Ω. unde nullus profecto dubitem sic Lucretium scripsisse, per mutationem literæ tantummodo singularis:

Vique eadem natura manet:

redi ad ver. 661.—*manet*: P. V. ed. Π. *moet*. Nempe, *manet* abierat in *monet*; unde *mouet* tandem factum est.

Ver. 1072. quæque: V. ed. Π. Σ. *que*; error concursu syllabarum consimilium

genitus: vide ad i. 1100.—*queat*: Π. *queant*.

Ver. 1073. sunt: V. ed. *finiit*; paribus utrobique literarum ductibus: revertaris ad ver. 664.

Ver. 1075. secla, vel sæcla: V. ed. in margine *fæda*, coalitis utique *c* et *l* literis: vide ver. 1085.

Ver. 1076. adcedit: Π. *accidit*; inspicias ver. 1128.—*uti*: ita ex conjecturâ prius usitatam formulam Lucretii reposueram, quam invenerim in P. reliqui omnes, *ut*; a quo sequens dictio sane finale elementum abstraxerat.

Ibid. Huc adcedit. Hac formulâ Justinus usus est, ii. 10. 6. Plenior Q. Curtius, x. 3. 8. "Sed ad illa hoc quoque accessit—." Alii etiam aliter locuti sunt.

Ver. 1077. gignatur: Vind. V. ed. O. Q. *gignantur*.—*creseat*: O. Π. *crescant*.

Ver. 1078. Quin: V. ed. Π. *Quando*.—*aliquoivis siet*: ita rescribendum esse verissime Gronovius censuit; L. *aliquoivis sient*; M. *aliquoivis siet*; Vind. *alio quouussiet*; V. ed. *cujus si et*; O. *alio cuiuis sit*; Q. *aliquo versi et*; Δ. *alio cohibisse et*; Π. *aliquo quovis si et*; Σ. *alio quovis si et*; Ω. *alio quovis sit*; P. *denique, cujusque sient*.—*per multa*: Ω. *multa*.

Ibid. aliquoivis: i. e. "quin et aliquo demum seculo nascantur, et sint suo

Atque huc sunt conjecta; necesse est, confiteare
Esse alios aliis terrarum in partibus orbeis,

1075 Et varias hominum genteis, et secla ferarum.

Huc adcedit, uti in summâ res nulla sit una,
Unica quæ gignatur, et unica solaque crescat;
Quin aliquoius siet secli, permultaque eodem
Sint genere: in primis animalibus indice mente

1080 Invenies sic montivagum genus esse ferarum,
Sic hominum geminam prolem, sic denique mutas
Squamigerûm pecudes, et corpora cuncta volantum.
Quapropter, cœlum simili ratione, fatendum est,

“genere numerosa:” confer a ver. 532.
ad ver. 541.

Ver. 1079. *indice mente*: i. e. indicio mentis; si rationis mentisque monstrationes attendas. In hac lectione libri conspirant omnes; neque satis esse causas videtur, ut ex arbitrio eorum auctoritatem, divinationibus ingeniosorum hominum anteponeendis, conculcemus. Aliter Lipsii tentamen, *inijce mentem*, arrisisset: vide quæ diximus ad ver. 1046. et Gronovii etiam conjectura magnam habet veri similitudinem, *indite Memmi*: nam *c* sæpissime migrant in *d*, et *t* cum *c* passim commutatur; errores etiam in propriis nominibus sunt longe usitatissimi, uti monuimus in superioribus plus semel. Nihil tamen hoc tempore novare tutius ac consultius arbitramur.

Ver. 1080. *Invenies*: Vind. V. ed. Π. Σ. *Invenisse*.—esse: Π. omne.

Ver. 1081. *geminam*: P. L. Δ. Π. Σ. *genitam*. Sed vera est lectio recepta nobis; nec minus ad alia exempla, *feras nempe, pisces, et volucres*, pertinet, quam ad *homines*: ut poëta significet, non tantummodo multa esse cujusque generis animalia, sed in quovis etiam genere multa utriusque sexûs. Adeo nihil est in rerum naturâ, quod sit unicum et *avvovis*.

Ibid. *geminam prolem*. Virgilius paulo aliter phrasim posuit, *Æn.* i. 274.

——— *geminam partu dabit illa prolem*.

Ver. 1085. *unica*: in codicibus Nonii depravatis, ii. 480. legitur *una*.—In versu præeunte, Π. *terrarum*.—Mox, V. ed. *ter manus*, pro *terminus*.

Ver. 1086. *depactus*: i. e. *defusus*: unde, quod Virgilio, geo. iv. 115. est “*plantas figere*,” rei rusticæ scriptoribus, aliisque, est *pangere*. Glossarium vetus: “*Depango, παραπνυμι*.” Columella, iii. 16. 1. “*malleolum depangere*,” sed Plinius, in nat. hist. xxi. 79. maluit *defigere*.

Ver. 1087. Hicce versus in editis vulgaribus ad hanc normam legitur:

Tam manet *his*, et tam nativo *hec* corpore constant.

Nos, codicum scripturæ pressius adherentes, suavius aliquid concinnare conati sumus: nam nihil contra libros novatum est, si excipias *et tam*, pro *etiam*. Cum phrasi autem, *terminus manet hæc*, non inopportune committi possit hoc Virgilianum, geo. iv. 206.

——— *ipias* quamvis angustî *terminus ævi*
Excipiat—

Ver. 1088. *generatim*: V. ed. O. Π. Σ. Ω. *generat in*. Nempe, scriptum erat in membranis, *generat i*, vocis partibus nimium distantibus.—*abundans*: M. *abun-*

Terramque, et solem, lunam, mare, cætera, quæ sunt,
 1085 Non esse unica, sed numero magis innumerali;
 Quandoquidem vitæ depactus terminus alte
 Tam manet hæc, et tam nativo corpore constant,
 Quam genus omne, quod hiis generatim rebus abundans.
 Quæ bene cognita si teneas, Natura videtur

dant; Δ. *abundat*, ut communes editiones: sed prudentius videtur ita exhibere, ut verbum substantivum pro solito subintelligatur, quam contumaciter libris optimis et pluribus nolle morem gerere.

Ibid. Hæc est sententia: "Nam illa non minus initia habuere, et habitura sunt finem, quam genus omne animalium, quæ sunt, unumquodque in suo genere, tam innumerali numero." Rectum fuisset, "Quam genus omne harum rerum, quod abundat generatim."

Hæc autem non erant omittenda, ob pravam interpretationem, Fabro commentam scilicet.

Ver. 1089. *videtur*: V. ed. *modetur*: quæ scriptura, (si liber quilibet alius, in ver. 1091. *agit*, pro *agere*, dedisset,) parca mutatione in *moetur* detorta, multum elegantiae in locum importavisset.

Ver. 1091. Voces suæ per desunt V. ed.—omnia: Π. omne a.

Ibid. *dominis superbis*. Maro, *Æn.* xii. 236.

Nos, patriâ amissâ, dominis parere *superbis* Cogemur—

Ver. 1092. *tranquillâ*: Π. Ω. *tranquillaque*.

Ver. 1093. *placidum ævom*: V. ed. O. Δ. Π. Σ. *placido ævo*; i. e. per facilem mutationem, *placidum ævom*: vide ver. 652.—*multum serenum*: sic Pii codices quidam, et Ω. sed Vind. V. ed. L. M. Q. Π. Σ. *nullam serenam*; P. O. Δ. *vitam serenam*: ex recentiorum, ut puto, emendatione. Elegans est locutio, *multum serenum*; nec debuerat sollicitari. Sic Horatius, od. i. 25. 5.

Quæ prius *multum facilis* movebat Cardines:

ubi videndus est Bentleius noster. Nec non Plautus, Capt. ii. 2. 22.

———— quamquam non *multum* fuit *moesta* servitus:

ut etiam Aul. ii. 1. 5. *multum loquaces*: et alibi similiter. Hinc, ad Virgilii *Æn.* xi. 49. *suavissimos vernus*:

Et nunc ille quidem, spe *multum* captus *inani*, Fors et vota facit, cumulatque altaria donis:

malim equidem *multum* cum *inani* jungere, quam cum *captus*.

Ver. 1094. *regere*: Π. *gerere*: uti sæpe solent hæc vocabula confundi. Hinc in editione meâ elegantiorum ad codicis lectionem reformavi Virgilianum *versum*, *Æn.* xii. 206.

———— dextrâ sceptrum nam forte *regebat*.

Vulgo, *gerebat*: sed illud longe doctius et exquisitius, ad normam Pindari, *Ol.* i. 18.

Θιμωρον ἰς ἈΜΦΕΠΕΙ
 ΣΚΑΠΤΟΝ τὸ πολυμάλῃ
 Σικελίῃ.

Hanc varietatem, codice addicente, non debuerant editores Ovidio invidere, ad fast. iv. 594.

Quam nunc, te cæli sceptra *regente*, tuli?

Plures libri, *tenente*; ex glossâ. Et demiror Heinsium non arripuisse consummatam venustatem lectionis, quam meliores libri cum editione primâ suppeditabant, ad ejusdem amor. iii. 1. 13. loco *tenebat*; quod itidem est ex glossemate:

Læva manus *sceptrum* late regale *movebat*:

nempe, *εὐμας, ἰσχυρὰ* cum facilitate et majestate quadam manûs, quasi plenissi-

- 1090 Libera continuo, dominis privata superbis,
 Ipsa suâ per se sponte omnia diis agere expers.
 Nam, pro sancta deûm tranquillâ pectora pace
 Quæ placidum degunt ævum, multumque serenum!
 Quis regere immensi summam, quis habere profundi
 1095 Indu manu validas potis est moderanter habenas?

nam potestatem exercentis: me videas
 ad Sophoclis Philoct. 1125. Hinc homi-
 nem lepidissimum Nonnus egit, in Di-
 onys. xxv. 449.

————— γλυκὺς πλοῦτος Ὀλύμπῳ
 βασιλεὺς αὐτοφάρωντος ἱεροῦχοι Γαλαρυδιῶν,
 ΠΑΛΑΙΩΝ χυμὸν ΚΥΠΕΛΛΑΑ, τὰ στὴν λαχὴ σαρ-
 θῆος Ἡῒς.

Emendabo in transcurso epig. 72. 126.
 lib. 1. Anthol. Lat. Burmanni:

————— pro luci it fronte Cupido,
 Martia tela regens.

Vulgo, *lucis forte*.

Ibid. *immensi profundi*. Justinus, xli.
 l. 11. "Fines—in tantum protulere, ut
 "non immensa tantum ac profunda cam-
 "porum, verum etiam prærupta collium
 "montiumque ardua occupaverint."

Ver. 1095. *moderanter*: V. ed. Δ. *mo-
 derantur*. Ipse cogitaveram de *modera-
 tor*; sed recepta scriptura longe longèque
 anteferenda est.

Ibid. *Indu manu*. Sic Ennius, apud
 Gellium, xli. 4. *indu foro*; et apud Ma-
 crobium, vi. 2. *Indu mari*. Sæpe scribi-
 tur *endo*, quod Græco ἔνδον propius est;
 ideoque antiquiorem orthographiam, at-
 que in solitario usu veriore, eam equi-
 dem facile crediderim. Vide notas ad i.
 83.

Ibid. *habere moderanter*; ἔχων *sobri-
 nos*, vel *ἄρχιους*: ad formulam scriptori-
 bus linguae utriusque, et præsertim Græ-
 cis, tritam. Plautus, Asin. i. 1. 63.

Quamquam illum mater arte contentaque habet,
 Patres ut consueverunt, ego mitto hæc omnia.

Ver. 1096. *calos*: Π. *caelum*, deprava-
 tione programmâ per medium *caelum*.—con-

vertere et: Vind. V. ed. Π. Σ. *converteret*.
 —*omneis* abest Π. Apud Nonium, voce
caelum, qui ex Ennio et Varrone mascu-
 lini *caelus* exempla protulit, ita vitiose
 versus hi leguntur, ad iii. 44.

Quis pariter caelos *amnis converterit* omnis
 Ignibus ætheris terras *sufferre feracels*?

Sergius, in corpore grammaticorum Put-
 schii, p. 1842. hunc locum memoriter,
 nec emendatum, laudat: "Cælum in
 "numero singulari generis neutri est, in
 "numero autem plurali generis mascu-
 "lini: habemus enim in Lucretio,

"Quis totidem vertit caelos?"

Ibid. *caelos convertere*. Maro, Æn. iv.
 269.

————— *caelum* et *terras* qui numine *torquet*:

Hinc traxit magnificam translationem
 poëta summus ad Æn. xii. 180.

Cuncta tuo qui *bella*, pater, sub numine *torquet*:

quem locum Servius indicavit. Neque
 aliunde petitorum ornamentorum decore
 versus egregios ibid. vii. 101. idem con-
 vestivit:

————— quorumque ab stirpe nepotes
 Omnia sub pedibus, quâ sol utrumque recurrens
 Adspicit oceanum, *vertique* regique videbunt:

ut Joves utique totidem in cæli solio se-
 dentes, et suum imperium despectantes.
 Cicero, de nat. deor. ii. 38.—"quum au-
 "tem *impetum cæli* cum admirabili ce-
 "leritate moveri *vertique* videamus." Qui
 locus explicabitur infra, ad v. 201.—Por-
 ro, hinc pendet phrasis *ἐπιστρωμνὸς αἰών*,
 in Euripidis Herc. fur. 673. et magna
 messis consimilium in Græcis poëtis La-

Quis pariter coelos omneis convertere, et omnia

Ignibus aetheriis terras subire feracis,

Omnibus inve locis esse omni tempore posito,

Nubibus ut tenebras faciat, coelique serena

1100 Concutiat sonitu? tum fulmina mittat, et ardeat

Quisque; quia ex corporum coelestium circumstantiis scilicet temporis mensura patet.

Ver. 1097. *terras*: Vind. II. *terra*.—*subire*: II. *subflare*; Y. ed. *sufflos*; volens fortasse, *sufflos*: quod ardeant; similitudo enim temporum variatio Maroni in primis placuit.

Ibid. *subire*: I. e. vaporare, ut per epithetismum omnium vocem Lambinus interpretatus est: nam, exemplo novo hujusce dictionis, ad secundariam significationem noster provexit, ut *lucem* denotaret; quoniam *fulmen*, ut plurimum, in *lucem* evertit.

Ibid. *terras feracis*: I. e. alias, frugiferas, ut olim ad I. 3.

Ver. 1098. *tuos*: II. *tuos*; Vind. Q. A. *inque*, ut communes editiones: nos meliorum et plurium librorum auctoritatem nullo pacto deque susque habendam esse existimavimus.—In sequente, P. O. dant *et*, pro *ut*.

Ver. 1099. *Nubibus ut tenebras faciat*: I. e. ut sit ille Homereus *νεφελιγέρας Ζεύς*, II. A. 511. coactor aëris in nubem, ut Virgilius, *Æn.* v. 20.

Ibid. *caeli serena*. Hæc non sunt acerbius exigenda, quasi poëta de fulmine portentoso loqueretur, quod caelo nubium puro aliquoties sit: accipies potius *serena*, ut epitheton perpetuum, ad Homeri *ἠερὸν ἀερίπνοον*: nam *caelum* semper est *serenum* et *stellatum* per se; sed hominibus nec *serenum* nec *stellatum*, si nubibus obductis ab oculorum intuitu sit interceptum.

Ibid. *caeli serena Concutiat sonitu*. Similiter Terentius, *Eun.* iii. 5. 42. quem Faber occupavit:

At quem deum? qui templa caeli summa sonitu concutit.

Ver. 1100. *tum*: P. O. *equi*, vel *genui*; quod ex contextu suspensum ex primo meo dixerim.—*fulmina*: O. II. *fulminas*; uti patet in his versibus Horatii turbant.

Ver. 1101. *Ipsæ*: hanc locutionem, ad utilitatem Latinis poëtis formidam et elegantem, ex Lactantio restitui, qui laudat hos verus ad div. inst. III. 17. *vix et saepe omnium librorum*, huius loco neque unum opti, atque admodum frigidum. Non aliter M. Tullius, in ejus versibus ibidem citatis, ac dignis productis, qui cum Lucretii, vel Virgilio, quibusdam comparantur; at paulo secus apud ipsam Cicero-nem, de div. I. 12. II. 20. laudat:

Nam pater altitonans, stantem aëre Olympo,
Ipse suos arceis atque inclata templa pativit,
Et Capitolinis injecti sedibus ignem.

Porro, *suas*: II. *suos*.—in abest Vind. Q. A. II. X.—*recedens*: Vind. Q. A. II. *decedens*.

Ibid. *in deserta*. Dictum est per oppositionem præcedenti *arceis*: nunc in *arribus*, nunc in *sylois*, promiscue et nullâ cum providentiâ, exercens telum. Hinc Persius, II. 24.

———— cum tenet, ocyus ille
Sulfure discutitur sacro, quam tuque, domoque:

et Horatius, od. I. 12. fine:

Tu, parum castis inimica lucti,
Fulmina mitte.

Etiâ Ovidius apposite, amor. III. 3. 35.

Jupiter igne suo lucos jaculatur, et arces.

Ver. 1102. *quod*: P. V. ed. *quo*; ad meum gustum elegantius.—*nocentem deest* II.

Ibid. *telum*: ut Virgilius de *fulmine*, geo. I. 332.

Ipsæ suas disturbet; et, in deserta recedens
 Sæviat, exercens telum; quod sæpe nocentis
 Præterit, exanimatque indignos, inque merentis?

Multaque, post mundi tempus genitale, diemque

1105 Primigenum maris, et terræ, solisque, coortum,

Ille flagranti
 Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia, *telo*
 Dejicit:

et Germanicus, ver. 432. Arateorum, Vir-
 giliū imitatus, in loco insignibus errori-
 bus deturpato:

Ægoceros imbres, et, crebro *fulmine* ruptos,
 Nubibus elidet sonitus, tremuloque nitore
Flagrantis teli mortalia lumina vincet.

Vulgo, *lumine*, numina vincet. De per-
 mutatis *numen* et *lumen*, inspicere notas ad
 ver. 740. Et *vincere lumina* elegans est
 locutio, pro "præstringere violenter ocu-
 lorum aciem." Epigramma 6. lib. i.
 Anthol. Lat. Burm.

Quenam hæc forma? Del. Cur versa est?
 Fulgura lucis
 Divinæ non fert debilis hæc acies.

Cæterum, colore orationis Lucretianæ pul-
 chros quosdam versus penitus imbuat
 Claudianus, de laud. Stil. ii. 26.

Ætheris patris exemplo; qui, cuncta sonoro
Concitus tenit, Cyclopum spicula defert
 In scopulos, et monstra maris; nostrique cruoris
 Pærcus, in Oetæis exercet fulmina sylvis.

Pro sonoro, libri quidam *sereno*; quod
 fortasse verum: si vero, ad illud nostri,
 vi. 246. capiendum foret cum nonnullis
 interpretibus in Horatii locum, od. i. 34.
 8. et Maronis, geo. i. 487. Vice *Cyclopum*,
 Heinsius voluit *Cyclopia*: infelicissime,
 ob sequentes *sp.* De quo plura, ad iv.
 77.

Ver. 1103. *Præterit*: P. *Perterit*.—*ex-*
animat: Π. Ω. *examinat*: qui solennis,
 literis transpositis enatus, error. Exem-
 plum est in Ionis Chii versibus apud
 Athenæum, ii. 1. de vino loquentis:

Ἥλιον ἀποπύλον βαρυθύτον ΕΡΩΤΩΝ:

Corrige, 'ΕΡΩΤΩΝ' *epularum*. Eadem
 apothecā medela Plutarchi, i. p. 228. A.
 videtur depromenda: *Εγνίτο δὲ ταυτοῦ*
ὕδιν' ἀλλὰ, ὅα τὸ στρατοῦ τῶν πολέμων
αχθίνοι, ἐνενεργάων αὐτῇ μίτ' ΟΧΛΟΤ
καθίζουσι, καὶ βαρυτήτος ἐκ ἀνικτησ. Lego,
 μίτ' ΟΧΛΟΤ: nam *χολῶ* καὶ *βαρυτήτος*
 idem est cum *βαρὺν θυμὸν*, vel *βαρὺν ὀργήν*,
 Theocriti, i. 96. Apollonius Rhodius, iv.
 585.

Φθόγγῳ τε, Ζῆος τε ΒΑΡΥΝ ΟΧΛΟΝ—

Ita, denique, persanandum putem Sili
 versum, criticorum conjecturis vexatissi-
 mum, viii. 550.

Ille viris pila, et ferro circumdare pectus,
 Addiderat: leviora *modo*, de more parentum,
 Gestabant tela, ambustas sine cuspidē cornus:

modo: i. e. antea, dudum, vel antiquitus.
 Libri exhibent, *domo*.

Ver. 1104. *tempus genitale*: i. e. horam
 natalem. Ovidius, iii. 13. 17.

Libaque dem pro me, *genitale* notantia *tempus*.

Inversio poetica verborum Silio placuit,
 ad Pun. xiii. 528.

— primo mundi genitalis ab ævo.

Ver. 1105. *coortum*: V. ed. *cohetum*;
volens, cohortum: uti passim cum aspira-
 tione librarii mediæ ætatis scribunt; et
 hic in Ω. scripserunt.

Ibid. *Primigenum*. Glossarium vetus:
 "Primigenus, *πρωτογενής*." Avienus in
 limine Arateorum, eleganti carmine:

Flos et flamma animæ; qui, discurrente meatu,
 Mentis *primigenæ* penetralia dura resolvens,
 Implevit largo venas operatus amore.

Sed quorsum illud *dura*? Equidem parum
 concoquo. Si diffindas illud *d* in partes
 ejus *cl*, habebis *clura*; unde nullo negotio
 genuina vox enascitur:

Addita corpora sunt extrinsecus, adlata circum
 Semina, quae magnum jaculando contulit Omnes:
 Unde mare et terrae possent augescere; et unde
 Adpareret spatium coeli domus, altaque templa
 1110 Tolleret a terris procul; et consurgeret aër.
 Nam, sua quoque, locis ex omnibus, omnia plagis
 Corpora distribuuntur, et ad sua secla recedunt:

Inter primigeniam penetratam diem recevit: vide ad yer. 1054. Et ordo est in Lucretio: "Post diem primigeniam coactum" mare, et terrae, solique: atque ita locutus est, quia diem his omnibus prima in-cepit una cum aëre sole.

Ver. 1107. *contulit*: P. *contulit*; in-
 opta.—*Omnes*: O. *orbe*; non male, sed ex
 interpretatione tantum, ut fallor.

Ver. 1108. *Adpareret*: P. *Aparet*; V.
 ed. O. A. II. *Apparet*; ad genus idem
 aberrationis, quod indicavimus supra, ad
 ver. 863. 1045.

Ibid. *coeli domus*. Ennius in *Aeneido*:

————— *Divum domus, altorum cael.*

Ad eundem modum Mantuanus, *Aen.*
 x. 1.

Panditur interea *domus* omnipotentis *Olympi*.

Addam Propertium, iii. 3. 48.

Quis deus hanc mundi temperet arte *domum*?

Post Græcos utique. Pindarus, *Nem.* x.
 165.

——— ΟΥΡΑΝΟΥ ο ΧΡΥΣΟΣ ΔΟΜΟΙΣΙΝ.

Porro, scripsit Lucretius, aut ego multum
 fallor:

————— *coeli domus, altaque templa*:

ut aspe alias; id, quod tibi satis osten-
 dent indices: et similiter Ennius locutus
 est in fragmentis, saltem quater, ut cuius
 notum est: videas Hesselium ad *Enn.*
fragm. p. 35. Varronem, de ling. Lat. vi.
 2. et quae diximus supra, ad ver. 28. Ma-
 nilius, i. 448.

Quæ innixa manent *caeli* fulgentia *templa*:

ut alibi plus semel. Denique, ipsius loci

digitis luculento testi ait Lucretium non
 aliter loqui potuisse. Humilis fuit in
 hoc sublimiore verba ex *Illecebræ secla*.

Ver. 1110. a *terris*: A. *altioribus*; O. a
tectis.—*consurgeret*: A. *erigeret*. In
 verba priora, II. recte, per tectis: et magis,
 loco Nam quoque, idem habet, Tum *dis-*
pus.

Ver. 1112. *distribuuntur et ad sua secla*
 II. *distribuant et ad secla*.—*caeli* *contulit*
 nonnulli, sed alio libello MSS. *caeli* *con-*
ducit: longe inaptissima. Nihil satis-
 dum est. Vocem *secla* nullius, *pietas*,
gens, *genera*, super ad animalis naturæ
 transtulit: in hoc autem loco latius abuti-
 tur, de rebus omnibus intelligendam vo-
 lens, mundum constituentibus. Aliæ sunt
 doctorum virorum conjecturae, quas vitiosæ
 nuce lautus lector non emat, sed silentio
 transcurras malit; et libris et Minervæ
 pariter invitis excogitatas.

Ver. 1114. *producant*: P. *producant*;
 solenni librorum lapsu, uti ad Horati-
 um, art. poet. 59.—*ætherea*: O. A. X.
ætherea.—*que* abest V. ed. A. et *æther*
 etiam, Vind. O. Q. II. X.

Ver. 1115. *Denique*: i. e. jam tandem;
 post auctum scilicet rerum, pedetentim
 ac gradatim, temporis decursu, factum,
 omnia suam maturitatem attingere. Sic,
 exceptis A. Ω. nostri libri ad unum, cum
 Nonio, ii. 698. editores autem *Donicum*;
 et de Leidensibus membranarum Haver-
 campus tacet, sed nullus dubito, quin hære-
 liquis consentiant: ut illud *Donicum* sit
 merus arbitrii fetus, Lucretio pro more
 non legitime obtrusus.—*perficis*: Q. *per-*
ficia, reliqui omnes, et Nonius l. c. *per-*

LIBER SECUNDUS.

Humor ad humorem, terreno corpore terra,
Crescit; et ignem ignes procudunt, ætheraque æther:
1115 Denique, ad extremum crescendi p̄feca finem
Omnia perduxit rerum Natura creatrix;
Ut fit, ubei nihilo jam plus est, quod datur intra
Vitaleis venas, quam quod fluit, atque recedit.
Omnibus hiis ætas debet consistere rebus;

fice; quamvis nihil de scripturâ in L. M. sit relatum: procul dubio mendose. *P̄fica* nomen est inhonesti numinis apud Arnobium, lib. iv. pp. 131. 133. "quæ obsecras illas et luteas voluptates *Veneris ad exitum perficit*;" et Lucretius videtur, nec inascite nec incommode, ad bonos exitus rerum naturalium dictionem jam usu tritam deduxisse. *P̄fica* igitur non aliud sonat generaliter quam *perfectrix*, sive sit in munere suo Venus, sive in suo sit Natura.

Ibid. *extremum finem*. Virgilius, geo. iv. 116.

————— *extremo sub fine* laborum.

Et hæc locutio ob hanc causam videtur invaluisse, quod eventorum omnium, ut lineæ cujuslibet, *duo* sint *fines*, vel extremitates; hæc, quâ incipiunt; illa autem, quâ terminantur.

Ver. 1116. *perduxit*: P. Δ. Π. Σ. *produxit*; non male, si modo sincera sit nonnullorum codicum lectio ad Virgilii ecl. i. 73.

————— en! quo discordia civis
Produxit mīseros!

Sed ibi malim equidem *Perduxit*; nec mihi vel Heinsius, vel alius quivis, persuaserit *eo producere* ferri posse in tali sensu, aut locos, qui ad hoc evincendum solent admoveri, non vitatos circumferri. Qui *producit* aliquem, quodam tenus eum comitatū; qui *perducit*, ad finem usque itineris unâ pergit. Hæc, si accurate constituimus, in illâ varietate harum dictionum, quæ passim obtinet per scripta

Romanorum, dijudicandâ multum vabunt.

Ver. 1118. *fluit*: Π. *fluvit*; qui alibi hanc literam interposuit.

Ibid. *venas*. Hic latiore significatione dictio sibi vindicat, pro membris omnibus, vel *caulis*, totius corporis: ad ver. 950. notata. Appositissimè hanc rem Isidorus, xi. 1. "*Vena*, per corpus omne divisi; quibus unum membra irrigantur."

Ver. 1119. *consistere*: i. e. "unâ eo quod *multæ* sint. Hæc est verbi positi potestas. Senqum loci, paullo strusiores, sic in aperto contemny "Necesse est, ut ætas, vel vita, vel etio denique, harum rerum omnium maris utique, telluris, solis, æque animalium, suam maturitatem attingentium, progredi desinat, et maneat stativa; naturâ jam tandem vires refrenante."

Ver. 1120. *Heic*, vel *Hic*: ita ed. L. M. O. Δ. Π. Σ. reliqui, *Hic* vulgares editiones.—*auctum*: V. e. *auctam*.

Ver. 1121. *hilare*: ita mihi tutius est rescribere, varietates codicum præcedenti. P. V. ed. *hilari*; Vind. *hilare*; M. Q. Σ. *hilar*; O. Δ. *hilarem*; codd. Pii, et Ω. *hilum*; Π. *illas*.—*auctum*: sic Vind. V. ed. B. M. O. Δ. Ω. sed P. Q. L. *adauctum*. Adi S. C. p. 180.

Ver. 1124. *Dum*: Δ. *Tum*.—in P. Π. *didit*, ut vulgares editi, tria dictionem rariori præponentes. Ne

1120 Heic, Natura suis refrenat viribus auctum.

Nam, quæquomque vides hilare grandescere ad auctum,
Paullatimque gradus ætatis scandere adultæ,
Plura sibi adsumunt, quam de se corpora mittunt;
Dum facile in venas cibus omneis inditur, et dum

1125 Non ita sunt late dispersa, ut multa remittant,
Et plus pendit faciant, quam vescitur ætas.

ter, ac noster, tamen Plautus, Cas. ii. 5. 31.

— Dii me et te infelicitent,
Si ego in os meum hodie vini guttam indidi.

Belle, ut omnia, Avienus, orb. desc. 716.

Lesbus item et Tenedus per aperti marmora
pontii
Expediunt arces, et culmina nubibus indunt.

Sic etiam Ovid. met. vii. 788. et alii. Li-
ceat poëtæ nostro varietate sermonis con-
spersum carmen suum dare. Et apposite
Aurelius Victor, de vir. illust. xviii. 5. re-
ferens Agrippæ fabulam celeberrimam:
"Cum eo pacto et ipsi deficerent, intel-
lexerunt ventrem acceptos cibos per om-
nia membra disseverere." Confer etiam
Livii locum, interpretibus Aurelii lauda-
tum.

Ver. 1125. late: Π. late.—ut: V. ed. et.

Ver. 1126. In hoc versu plane aliquid
est, quod contra poëtæ mentem faciat.
Constat quippe hæc verba, *quam vescitur*,
opposita illis esse, *plus pendit faciant*:
itaque *res vesci* significaret *acquirere*, *pa-
rare*: cui rei linguae Latinae usus reclamatur.
Faber. Hoc ignoravit scilicet, *vesci* ali-
quando active sumi; quod tamen Phædrus
suus eum docere potuisset:

Illæ credentes sese tradunt milvio,
Qui regnum adeptus coepit *vesci* singulas.

Similiter Tibullus quoque, ad eleg. ii. 5. 63.

— sic usque sacras innoxia lauros
vescar.

Et alii bene multi. BENTLEY.

Ver. 1127. *atque recedere*: L. M. ac
decedere; si dignum est Havercampo cre-
dere.

Ibid. *fluere corpora rebus*. Sic Epi-
curus, apud Diog. Laërt. x. 48. Καὶ γὰρ
ῥαῖς ἀπὸ τοῦ τοῦ σώματος ὑποστάσεως συνέ-
χου συμβαίνει, καὶ ὑποστάσεως ἀπὸ τοῦ
ἀνακαταλήψεως, ΣΩΖΟΥΣΑΝ τὰς ἐπὶ τῇ
σώματι ψυχὰς, καὶ τὰς, τὰς αἰσθητὰς, καὶ
ἀσθενέας ψυχὰς ἢ καὶ ἐνὶ τῇ συγχωρητικῇ ὑπο-
στάσει. Ita castigandum: vulgo, *ἐκρέα*.

Ibid. *recedere rebus*. Regimine parum
pervulgato Plautus usus est, Amphit. i.
1. 85.

Nec recedit loca, quin statim rem gerat.

Stattius etiam, Theb. ii. 540.

— audenti deum, et Fortuna, recessit.

Ver. 1128. *manus*: V. ed. *manus*.—
adcedere: Π. *accidere*.—*debent*: Vind.
debet.—Et dandum *manus*, ut *timendum*
paras, i. 112. Varro, de re rust. i. 11.
12. "Dandum operam, uti potissimum—"
qui frequentat hanc formulam. Vide sis
ibi Gesnerum.

Ver. 1129. *Doncc*: Δ. *Donicum*; omnes
alii, ni fallor, tam MSS. quam impressi,
prout edidimus: nisi quod Nonius in voce
adolere habeat, *Dumque*.—*alescundi*: No-
nius l. c. *adolescendi*; et ita fortasse tutius
fuisse locum constitutum reliquisse:

Dumque adolescundi summum tetigere cacumen.

Vel hac enim lege constructio satis inof-
fensum pedem ducit: "Sed plura debent
accedere; atque id quidem, dum suam
maturitatem perveniant." Sed Nonius
memoriæ labi poterat, et libris tot consen-
tientibus tutissimum, hac saltem occasione,

Nam certe fluere atque recedere corpora rebus
 Multa, manus dandum est; sed, plura adcedere debent,
 Donec alescundi summum tetigere cacumen.

1130 Inde minutatim vireis et robur adultum

Frangit, et in partem pejorem liquitur, ætas.

Quippe et enim, quanto est res amplior, augmine adempto,
 Et, quo latior est, in cunctas undique parteis

videtur obtemperare. Jam vero *alescendi* valet *crescendi*, alimentorum ope procedendi. Varro, de re rust. i. 2. 5. "Illic in semestri die, aut nocte, quemadmodum quidquam seri, aut *alescere*, aut 'meti, possit?' Idem, ibid. 44. 4. "Quæ nata sunt, inquit, in fundo *alescunt*, *adultæ* concipiunt—" *Adultæ* autem est *adultæ*; mutatæ tantum, ut sit, literâ per compositionem. Huc referas, me auctore, *aboleo* et *adolesco*, cum cognatis; nam fidens affirmaverim dictionem *olesco*, quam Lucretio editores obtruserunt, nihili esse, et vero Latio ignotam. Festi glossa, hujusce verbi parens, ad hanc sententiam ut sit concinnanda, nullus dubitem: "Sumboles ab *alescendo*, id est crescendo, 'dicta; ut *adolescentes* quoque, et *adultæ*, et *indoles*, dicitur." Libri, *olescendo* et *dictæ*. Eadem sane cantilena nobis occinitur in *Adolescit*: sed, si librarii sana omnia reliquerint, quis ambigat ipsum grammaticum erravisse, quum in promptu sit fons Græcus, unde vocabulum emanaverit, *αλδω* vel *αλδηνω*? Iterum Varro, ii. 4. 19.—"mater neque potest sufferre lac, neque congenerati *alescendo* roborari." His tamen glossarium vetus adversatur: "*Olesco*, *αλδηνωμαι*." et, "*Olesco*, *αλδηνωμαι*." Dijudicat eruditus lector, et has lites componat.

Ver. 1130. *minutatim*. Mantuanus ille, geo. iii. 485. vocem præstat:

Ossa, minutatim morbo conlabas—.

Arnobius, lib. iv. p. 136.—"ne longum videamur, et nimium *minutatim*, velle 'capita ire per singula'—."

Ver. 1131. in abest *Δ*.—*liquitur*: O. *Δ. linquitur*.

Ibid. *Frangit—liquitur ætas*: i. e. *talescit*. Arnobius, lib. ii. p. 54.—"morbis incommoditatibus *frangimur*, et '*senectutis* destruimur *tabe*.'" Cæterum, ex loci totius indole multum Virgilius hausit, ad *Æn.* ii. 169.

Ex illo *fluere*, ac, retro sublapsa, referri, *Spes Danaûm; fractæ viri*, *aversa deæ mens*.

Ibid. in *partem pejorem liquitur ætas*: i. e. in *senectutem*; quemadmodum et Ausonius, Mosell. 95. de *barbo* pisce:

Tu mellor *pejore ævo*: tibi contigit, omni
 Spirantem ex numero, non inlaudata *senectus*.

Ver. 1132. *et enim* absunt O. *Δ*.—est *res* vocabula iisdem transposita leguntur: unde fortassis est recte deest *Ω*.—*amplior*: P. Vind. V. ed. Q. Π. *Ω. amplius*.—*augmine*: Π. *agmine*.—*adempto*: Vind. Q. *Δ. dempto*, ut editi plures.

Ibid. *adempto*. Ita scribimus, Prisciano morem gerentes, qui, ad p. 897. lib. x. sic edicit: "Emi vero *emptum* facit; 'quod ideo assumpsit *p*, quia non potest *m* ante *t* sine *p* inveniri, euphoniæ 'causâ; ut sumptus, promptus, comp-tua."

Ver. 1134. *Plura modo*. Ordo est, et constructio: "Et, quo modo latior est, eo modo plura dispargit;" pronomine ex alterâ parte subaudito, et ex alterâ substantivo: et his quid frequentius? Editores tamen, singularem per audaciam, inquieti semper, donec Lucretii stellis nebulas proprias adperserint, nobis procudere, *Pluriam*, vice *Plura modo*.—*dispargit*: ita *Δ*.

Plura modo dispargit, et a se corpora mittit;

1135 Nec facile in veritas cibus omnis deditur ei;

Nec satis est, pro quam largos exarant aestus,

Unde queant tantum suboriri, ac subpeditare

Jure igitur pereunt, quem rarefacta fuso

Sunt; et, quem externis subcumbunt omnis plagis:

1140 Quandoquidem grandi cibus aëvo denique defuit.

entari, *dispargit*—et a se: Vind. V. ed. A. II. etas et, portentosa ratione commixta literis; de quo fente videretur, videtur ad ver. 185.

Ver. 1135. *veritas*: II. *veritas*—*deditur*: Vind. V. ed. O. Q. A. II. X. Q. *deditur*; vitiose: confer iii. 705.

Ver. 1136. *pro quam*: V. ed. *pro quam*; O. *pro qua*; A. *per quam*; uti volebat, opinor, V. ed.—*pro quam largos*: P. cum *prolatos*; et in notis, *que per lates*: *sitis* etiam, *pro satis*. Has autem diversitates peperit, procul omni dubio, exquisitis dicendi genus, sic evolvendum atque impleti constructione declarandum: "Nec *satis* est supplementi, *pro aestibus eis* *quam* (i. e. in quantum, ut saepe); *exarant* *largos aestus*." Alii aliter versum viri docti tentavere: sed vanos conatus et intempestivos criticorum, sagacitate suâ abutentium, pudet pigetque molestam per diligentiam recensere. Si quid a vulgari orationis formâ remotius in poetâ doctissimo subinde oritur, ad conjecturas non est impetu temerario statim recurrendum. Confer iii. 200. et vi. 816. Nam in voce *aestus* metaphora videtur delitescere, ex *maris* fluxu et refluxu, vel aquâ fervente, (quod eodem redit) derivata; ebulliente quasi corpore, et circumcæsuram ejus superfuso, ita ut suci per caulas et meatus varios tenui evaporatione, vel halitu, dilabantur. Adeas ver. 562. hujusce libri; et compares Virg. geo. ii. 350. *Æn.* vi. 240. cum nostro, iii. 1025. vi. 830.

Ver. 1137. *queant*: nempe *corpora*; ver. 1134. Ordo est: "Nec satis est re-
ram, unde *corpora* queant in tantum

"suboriri ac subpeditare, in quantitate
"exarant largos aestus" nam A. II. X. *queant*. Sic autem elocato ponitur verbum *subpedito*, i. 542. et alibi.—Sequitur in P. A. II. X. verbum, *quam reliqui molles* libri non agnoscunt, et nos idcirco expungendum duximus:

Quantum opes est, et, quod satis est, autem novare.

Nempe, putidum est atque supervacaneum, ex margine ingressum, cujusdam glossatoris additamentum. Eadem censura Bendauii judicio placuit. Mox idem fere verus opportunior ostenditur.

Ver. 1140. *defuit*: II. *desit*. Mox Q. *Otruditantia*.

Ver. 1141. *tuditantia*. Translatio est a fabrilis officinâ derivata. Paullus, qui Lucretii versum laudat: "*Tuditantes* *significat—tundentes*." Et statim: "*Tu—dites*, mallei; a *tundendo* dicti:" uti glossarium vetus, si modo recte scribatur: "*Tudites*, *opæ*." Vulgo: *Tudices*. Lexica locum proferunt ex *Ætâ* Lucilii, ver. 557. sic ad mentem utique Scaligeri emendatum:

ut cum
Fabriles operæ tudibus contendere massas
Festinant.

Sed, ut omittamus invenustam locutionem, *tudibus contendere*, an et illud etiam condonandum, *tudibus* ex arbitrio, vice *tuditibus*? Sane operæ, pro operas, proba est emendatio; cætera ad fidem codicum se purissime habent, et elegantissime:

ut cum
Fabriles operæ tudibus contendere massas
Festinant.

Nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam
Corpora confacere, et plagis infesta domare.

Sic igitur magni quoque circum moenia mundi
Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas.

1145 Omnia debet enim cibus integrare novando,

Et fulcire cibus; cibus omnia subtentare.

Nequidquam; quoniam nec venæ perpetiuntur

Sic Horatius, sat. ii. 7. ult.

———— accedes *opra* agro *nema* Sabino.

Laboriosissimas autem fabrorum cum
massis ingentibus luctationes nihil magis
ad vivum poterat depingere, quam vox
contendere: sed omnia tenebricosa, sub-
tilia, tortuosa, Scaligero placebant.

Ver. 1142. *et domare*: Π. *ex donare*.—

Post hunc versum, thema sequentis dis-
putationis, cum varietate quâdam lectio-
nis, vix tanti ut digna sit recenseri, in ordi-
nem carminis digestum comparat in V. ed.
O. Δ. Π. Σ. Ω.

Jamque senem mundum, et pusillus omnia
nasci.

Recte scribitur in Σ. ut titulus.

Ver. 1144. *dabunt ruinas*. Maro, *Æn.*
ii. 510.

———— *Jam Delphobi dedit ampla ruinam,*
Volcano superante, domus.

Ibid. *labem*. De hac voce Davisium
consulas, ad Ciceronis de nat. deor. ii. 5.
Sed nec tamen non apponam ipse locum
inter primos tempestivum, qui viri doc-
tissimi diligentiam videtur effugisse, ex
Justino, xxx. 4. 3. “In Asiâ quoque
“eâdem die idem motus terræ Rhodum,
“multasque alias civitates, *ruinarum labe*
“concussit, quasdam solidas absorbit:”
ut mox, vi. 544.

Terra superne tremit, magnis concussa ruinis.

Atque, ut *dabunt labem* Lucretius, sim-
plici voce Statius, Theb. i. 632.

Labantur dulces animæ.—

Denique, hoc Epicureorum dogma, de
mundi corruptione, Seneca luculenter ex-
posuit in *Œdipo* suo, ver. 382.

VOL. I.

Quidquid sol oriens, quidquid et occidens,
Novit; cæruleis oceanus fretis
Quidquid, vel ventens, vel fugiens, lavat;
Ætas Pegaseo corripit gradu.

Ver. 1145. *integrare novando*: vocibus
vitiose dispartitis, V. ed. Π. Σ. *integra re-
novando*.

Ibid. *integrare*. De hoc vocabulo, vide
sis Nonium Marcellum, ii. 455. cum Do-
nato ad Terent. *And.* iv. 2. 5. *Ræleas*
etiam ad i. 1031.

Ver. 1146. *cibus cibus*: Vind. V. ed.
Q. Δ. Π. Ω. *cibus et*; O. *cibos et*; P. *ci-
bis ac*. De hoc genere erroris, qui repe-
titione dictionis generatur, inspicias dicta
ad i. 835.

Ibid. *fulcire cibus*. Horatius, sat. ii. 3.
153. ubi Bentleius docte phrasin illustrat,
Lucretii nostri non oblitus:

Deficient inopem venæ te, ai *cibus*, atque
Ingens accedat stomacho *fulcra* ruenti.

Ibid. *cibus subtentare*. Cæsar, de bell.
Gall. vii. 17. 3.—“ut milites frumento
“caruerint, et *pecore*, e longinquiore
“vicis adacto, *extremam famem susten-
“tarent*.” Augustinus, de mor. eccles.
cath. cap. 33. apud Fabrum in lexico:
“Viliore victu vivere placet, minimeque
“sumptuoso corporis *sustentaculo* statem
“tranquillissimam ducere.” Et scribi
rectius puto *subtentare*; sed nihil tanti
est, ut plures forsitan existimabunt, hæc
λειτουργία: inspicie notas ad iv. 954.

Ver. 1147. *Nequidquam*: V. ed. Σ. Ω.
Nec quicquam; sincerissime, opinor, quod
ad *Nec* attinet, et verborum disjunctio-
nem; Π. *Nec quoquam*.—*perpetiuntur*: V.
ed. *perpeciuntur*; Π. *perspiciuntur*; qui,
in versu sequente, omittit secundum est.

B h

Quod satis est, neque, quantum opus est, natura ministrat.

Jamque adeo fracta est atque, effetaque tellus

1150 Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Secula, dedisque ferarum ingentia corpora parva.
Haud, ut opinor, enim mortalia secula superne
Aurea de celo demisit finis in arva;

Nec mare, nec flactus, plangentes axa, creaverunt;

1155 Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit ex se.

Ver. 1149: *fracta*: O. A. II. 2. 9. *fracta*; lapa maxime proclivi. Legitur in exemplari codicum Vindobonensium, *effeta*, satis eleganter: sed recentiorum castigatioribus cum lectionem equidem adscripserim.—*effeta*: A. 2. *effeta*; forte pro isto *effeta*. Sic ad Statii Theb. vi. 572. *godez* M.S. nihil collatum, nulli illi habet *effetas*, pro *effetas*.

Ibid. fracta atque. Seneca, *Obd.* 774.

Quæ quædam machas Lætas vltis tollit?
Prætere in ævo viridis, an *fracta*, occidit?

Atque Silius Italicus, vi. 474.

— tot bellis, totque annis, *frangitur ævum*.

Ibid. effeta tellus. Virgilius, *geo.* i. 81.

Effetas cinerem immundum jactare per agros: per metaphoram, ut quisvis videt, a muliere, frequentibus puerperis delassatâ, ductam. Columellam dicam in hos versus oculos conjecisse, præfat. operis de re rust. — "quod existiment, ubertate nimia prioris ævi defatigatum et effetum solum nequire pristina benignitate præbere mortalibus alimenta." Qui, ad ii. 1. 2. sic proprie et apertius: — "qui falso credidit, parentem omnium Terram, sicut muliebrem sexum, ætate anili jam congestam, progengerandis esse fetibus inhabilem."

Ver. 1151. *ferarum ingentia corpora*. Non aliter Mantuanus, *Æn.* i. 192.

Nec prius abestit, quam septem *ingentia* victor
Corpora fundat humi.

Cæterum, Lucretiani versus hi enormes

numeri magnitudinem rei ipsius perlimine representant. Nec minus feliciter hæc associatis est Ovidius, *met.* i. 117.

Parque hyemes, æstivæque, et inopæ autem,
Et breve ver, quæcumque omni quæcumque annus.

Ibid. dedit parva. Idem Maro, *Ibid.* 974.

— *genuit parva dedit illi præter*.

Ver. 1152. *cuncta mortalia*: V. ed. A. II. *immortalia*; P. O. 2. *et immortalia*; 2. *de mortalia*; quæ subacta sunt ex brevitate scripturæ corruptela.

Ver. 1153. *demisit*: P. V. ed. A. *dimisit*.—*finis*: II. *finis*.

Ibid. Aurea de celo finis: quæ, verbum verbo, reddunt Homeri versum, II. 9. nam ad istam fabulam Lucretio allusum esse, vel pueri statim intelligent:

Συρον χρυσον ἐξ οὐρανόθεν παρασποντα:

ubi scholiastes scite monet, epitheton auream ex ornatu tantum poetico apponi.

Ver. 1155. *genuit*: II. *gemit*; consimilibus elementorum ductibus.—*nunc*: A. *nunc*. Et nec secundum deest A. in ver. 1154. Tangit autem Lucretius, ut opinor, in versu præcedente, Thaletis sententiam, qui ex aquâ censuit omnia constare; non immemor interea (quæ est elegantissima Lambini cogitatio) commentorum poeticonum, quæ fingunt ferociiores et immaniore homines, quales recens tellus produxerit, fluctibus marinis, agitatibus vehementiori tempestate, generari. Homerus, II. II. 34.

— γλαυκὴ δὲ ἐκ τινὲς θαλάσσης
Παιρσις ἔφαισεν.

Præterea, nitidas fruges, vinetaque læta,
 Sponte suâ primum mortalibus ipsa creavit;
 Ipsa dedit dulcis fetus per pabula læta:
 Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore;
 1160 Conterimusque boves, et vireis agricolarum
 Confacimus, seris vix arvis subpeditatei:
 Usque adeo pereunt fetus, augentque labore!
 Jamque, caput quassans, grandis subspirat arator

Ad quem locum probe percipiendum Lucretio interprete utamur; et scopulos maris, fluctibus verberatos, per *petras* illas intelligamus: quamvis aliud susdeat Virgilius, *Æn.* iv. 366. Consule Gellium, xv. 21. et interpretes. Dubito tamen, an verba *Nec mare nec fluctus* per hendyaden capienda sint pro *maris*, vel *marini*, *fluctus*; an conversio sermonis, acceptissima poetis, librariorum ad lectionem immutandam incitaverit; et re verâ scripserit Lucretius:

Nec mare, nec, fluctus *plangentia*, saxa creantur:
 cui suspicioni Mæonides multum favet.

Ibid. *genuit tellus*. Homerus, *Il.* B. 548. Atheniensibus *αυτοχθόνες*, præconium illustre tribuens, sic cecinit:

Διὸς Ερεχθίδος μεγαλήτορος, ὃν πρὸς Ἀθῆνας
 ἔθρεψε, Διὸς θυγάτηρ ΤΕΚΕ δι' ἑλιδόρος ΑΡΟΥΡΑ.

Ovidius etiam parem virtutem adscribit recenti terræ, dum dubitat, an primum hominem pepererit, ad met. i. 80.

Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
 Æthere, cognati retinebat semina cœli.

Ver. 1157. *primum*: i. e. per auream ætatem. In re tritissimâ, singulare Næsonis testimonium sufficiat, met. i. 101.

Ipsa quoque immunda, rastroque intacta, nec ulla
 Saucia vomeribus, per se dabat omnia tellus.

Ver. 1158. *per*: ita solus Π. verissime; reliqui, *et*, *αὐτὸς Χάρτων*: tautologum prorsus et frigidum nobis Lucretium propinantes. Nempe, *dulces fetus* sunt *pecudes*; quarum mentio integritati sensûs omnino necessaria est: hinc autem locus fit numeris omnibus absolutissimus. Ipse Carus, in operis exordio, ver. 14.

————— *pecudes persaltant pabula læta*.

Et Flaccus bene committitur, od. iii. 23. 7.

————— aut *dulces alumni*
 Pomifero grave tempus anno.

Pulchre scilicet affectus rusticorum commendat Venusinus noster; quibus utique teneri fetus pecudum sint instar liberorum dulces. Qui aliter locum capiunt, falluntur. Confer Juvenal. xi. 153.

Ver. 1159. *Quæ*: L. M. *Qua*.—*aucta*: Π. *cuncta*; non absurde prorsus.

Ver. 1160. *vireis*: sic P. L. M. Q. reliqui omnes, *viribus*; mendose.

Ver. 1161. *seris*: ita P. solus; V. ed. Π. *feris*; cæteri, *ferrum*. Jam vero phrasia ista *seris arvis*, pro "tarde proveniunt redditibus," sine interprete proprietatem suam vociferatur.—*arvis*: V. ed. *arius*; formarum lineis nihil demutatis.

Ver. 1162. *pereunt*: sic Vind. O. Q. X. et Pii codices antiqui; V. ed. *pareunt*; B. L. M. *parcunt*; P. Δ. Π. Ω. *pariunt*. Sed enim noster scripsit, ni fallor, aliam vocem, voci *augent* convenientissime ex opposito jacentem:

Usque adeo *marcent* fetus, augentque labore.
 —*labore*: sic Vind. V. ed. B. M. O. Q. Δ. Π. Σ. et, opinor, L. quamvis Havercampus taceat. Utunque autem hæc res habeat, unice sincera est lectio, quam restituimus, licet P. Ω. dent *laborem*; et licenter ab editoribus obtrudatur *labores*. Hicce nimirum versus est omnium, qui præverint, quasi *ισοφάνης* quoddam et corollarium generale. Dicit poeta, mirabundus atque indolescens: "In tantum
 "scilicet non modo *suâ sponte* (ver. 1157.)
 "fetus non *grandescunt*, (ver. 1159.) sed

Crebris in casum magnum cecidisse labores.

1165 Et, quom tempore temporibus praesentia cecidit.

"etiam minime conturbantes; ne-
"que adurgere possunt, ac tolerabilem
"animum intactitatem pervenire, (vtr.
"1159. 1160.) nisi ex antiquis improba-
"que laboribus tam bonum, quam agricola-
"rum." Haec interpretatio mihi co-
"pedita, aut epistola, lictor lapides dis-
"siderat: et subinde mirari coepit, Lucre-
"tianos editores, prout emendandi libidine
"abruptos, et vane ingenui contentum stu-
"dio abhorrentes, ad omnia auctoris sui vel
"sportulantes penetrare non raro nup-
"vina.

Ver. 1163. caput quassata. Usus est
phras. Virgiliana, *Aen.* vii. 292.

Tam, quassata caput, huc effudit pectore dicta.

Ibid. grandis arator. Ille quarulus
grandaevis efficit; cui omnia praesentia
recuper cordare et contumaci solent: illa
utique,

————— luctator temporis acti
se parat.

Ad eundem modum Terentius, *Adelphi.*
iv. 5. 39.

————— An sedere oportuit
Domi virginem tam grandem?

"Grandem, ad aetatem veteres retulerunt,
"non ad corpus." Donatus in locum.
Plene nuper Carus dixit, ad ver. 1140.
grandi aevi; cui contrarium est Nasonia-
num illud, ad *Liv.* 285.

Quam parvo numeros implevit principia aevi!

Ver. 1164. Crebris: O. II. *Sapius*;
ex interpretatione.—magnum: Vossius, in-
dole sermonis nihil intellecta, haud in-
scite tamen emendabat, rescribendo ma-
gnum. Eadem de causâ, nempe, quia
ad veras loci rationes cœcutirent, dede-
runt editores ex arbitrio, libris omnibus
contra stantibus, laborem, vice labores.
Nimirum, sic se res habet. Versus est
utique rariore formâ orationis, et struc-
turâ multum difficili; nec possum non
magnopere gratulari poetæ, veram men-
tem, sine ullâ sincerarum lectionum mu-

tatione, mihi certissime esse deprehen-
sam: nam diu me frustra exercitatum
habuit. *Cassum* scilicet hic loci significat
inane spatium, vel barathrum; et phrasia
cadere in cassum non valde discrepat ex
subsedere pessum nostri, vi. 588. ubi ani-
madversiones meae perlegendæ sunt. No-
nius Marcellus, i. 217. "*Cassum* veteres

"inane posuerunt; et arbitrandum est,
"quæ verbis precipitationis magis ab an-
"tearum consuetudine dictum, quod sint it-
"era, ac nullius ponderis." Hæc mul-
tum discordat Servius ad *Aen.* vii. 221.

Tunc, tot in casum fides patere labores?

Nam Lucretianis, cadere labores in casum, quid exactius responderit quæ sit, labores fundi in casum, vel inane va-
cium, hæc ut evenirent et perirent?
Juxta vero grammaticis honoratis seden-
das est: "In casum autem tractum est
"a casibus, id est, rebus." Ob hæc
tamen casum potius dixeris, et cōsul-
denter quidem, nomen a casibus deri-
vari; quod id spatii, cui sinus retis cir-
cumjiciatur, pro vacuo bene deputari pos-
sit, propter texturam subtilium florum
tenuem et apertam. Phrasem igitur ma-
gnum cassum aliter ad hunc modum ipse
Lucretius extulerat superius, in i. 1017.

Nam, dispulsa suo de cauto, material
Copia ferretur magnum per inane soluta.

Cæterum, verba semper sunt disjungen-
da, et vox composita incassum veræ Latini-
tati non est nota, atque in ultimam bar-
bariem releganda. Plautus huic rei ad-
vocatur, *Poen.* i. 2. 147.

Bene promittis multa; ex multis omnia in casum cadunt:

uti loquuntur in primariâ etiam notione.
Testis sit Ovidius, art. am. ii. 2.

Decidit in casus præda petita meos.

Iterum Virgilius, *Aen.* viii. 378.

————— nec te, carissime conjunx,
In casumve tuos volui exercere labores:

"ut esses nempe ut aqua nivea cerneret."

Præteritis, laudat fortunas sæpe parentis.

Tristis item vetulæ vitis sator, [acta peragrans]

Hinc intelligendus Apuleius, apol. p. 107. ed. Pricovi: "Verum, ut dii voluere, "quasi cæca bestia, in cassum hiavit:" i. e. loco prædes, nihil præter aëra vacuum moru complexus est: qualem conatum irritum Manilius sic vivide descripsit, et eleganter, in v. 601.

————— sævit in auras
Morsibus, et vani crepitant sine vulnere dentes.
Eleganter etiam Dictys Cretensis, ad iv. 19. de sagittâ aberrante, et aëra solum feriente: "Igitur primus Alexander in "cassum sagittam contendit." Ac similiter ad iii. 18. Hinc Livius, x. 29. 2.— "vana in cassum jactare tela:" i. e. in inanem aëra. Valerius Flaccus, ii. 54.

————— quantâ quoties et Palladis arte
In casum decimæ cecidit tumor arduus undæ!
i. e. "in inane pelagi hiantis barathrum, "navi solidæ non offendens." Denique, Columella, iv. 3. 5.—"quod nisi fecerim—"mus, omnis impensa in cassum recidat:"—nam dies me deficeret singula laborantem persequi; finis igitur faciendus est: sed multum fallor, si jam animadversa nobis loco veterum unicuique, in quo voces in cassum reperiuntur, non multum lucis afferent: saltem, si quis ad hunc usque diem verum hujusce phraseos ingenium perspexerit, me parum consilio perspexit, oculos quoque per omnia diligenter jaculante.

Ver. 1165. *tempora*: Vind. V. ed. O. Δ. Π. Σ. præbent tempore.

Ver. 1166. *Præteritis*: O. Δ. Π. Σ. *Præteriti*; et sane referri poterat hæc lectio ad parentis, sed parum tamen venusta.

Ibid. *laudat fortunas parentis*. Ita Terentius locutus est, And. i. 1. 70.

————— tam uno ore omnes omnia
Bona dicere, et laudare fortunas meas—.

Ver. 1167. Hic et, qui sequitur, versus editoribus prætermitti solent: quum vero, depravati quamvis, in libris melioribus compareant, et præ se ferant eam simplicitatem sermonis et lacteam ubertatem,

quibus Lucretii carmen insigniter efflorescit, operam dedimus eos expolire; in unum tantummodo verbum, quod egregie vitiatum nemo denegaverit, audacioris conjecturæ licentiam exercentes. Æquum est, opinor, si *fruges nitidas* ejus (ver. 1156.) *agricolæ* detur lamentari; ut *vitisatori* non minus liceat *vinctorum lætorum* (ibid.) conditionem deflorescentem complorare.—Jam vero scripturarum varietates singulatim dispungamus.—*vetulæ*: V. ed. vitilæ.—*vitis sator*: V. ed. Δ. *viti sator*; Π. Σ. *vitisator*.—*acta peragrans*: P. *æqua fatigat*; Vind. *adque fatigat*; omnes alii, *atque fatigat*: unde manifestissimum est ideo scribam aberravisse, quia in finem versûs sequentis oculum conjecerit; nihil igitur subsidii conjecturis relinquitur in characterum ductibus: unde, positâ phrasi, nec loci scopo, nec orationis Lucretianæ colori, dissentea, et uncinis inclusâ, ne pro genuinis temeriter insulseque venditare videamur, quæ supersunt persequentes, lectoris deprecemur indulgentiam, et membranas sinceriores expectemus: aliter enim de hoc ulcere persanando desperandum esse existimamus.

Ibid. *vetulæ vitis*: i. e. *effeta*, ver. 1149. assiduus partubus exhaustæ. Cicero, de ann. v. 14.—"et vivere vitem, et "mori, dicimus; arboremque et novellam "et vetulam, et vigere et senescere." Ita locus distinguendus est, quum constructio sit: "Arboremque et novellam et vetulam dicimus; et vigere dicimus, et "senescere." Seneca, epist. xii. init. "Apparet, inquam, has platanos negligi: "nullas habent frondes.—Jurat,—se omnia facere;—sed illas vetulas esse."

Ibid. *acta peragrans Temporis*: i. e. oculis animi per spatium vitæ præteritum remissis. Noster, ad eundem modum, i. 75.

Atque omne immensum peragravit mente, animoque.

1170 Perfacile angustis tolerarit finibus aevom,

Ver. 1171. *multo modus*: Vind. V. ed.
multimodis; P. *multimodus*; H. *multimes*.

Quom minor esset agri multo modus ante viritim:

Nec tenet, omnia paullatim tabescere, et ire

Ad capulum, spatio ætatis defessa vetusto.

—*viritim*: Ω. *diritim*; sed illud in margine.

Ibid. *minor agri modus*. Horatius, sat. ii. 6. 1.

———— *modus agri* non ita magnus.

Ver. 1172. *Nec*: O. *Hec*; P. *Et*: ad quam lectionem ejus interpretatio procedere conatur, sed gressu misere claudicante.

Ibid. *Nec tenet*. Nonius Marcellus, iv. 462. “*Tenet*, intelligit, dicit Terentius “*Andriā*, (ii. 2. 12.) *Rem tenes*.” Ita noster iterum inferius, iii. 649.

Ibid. *tabescere*: i. e. liqui, fluere; vide ver. 1131. Orosius, hist. ii. 10. de Xerxis reditu verba faciens, scriptorem egit impendium venustum: “*Pedestres quoque “copiæ—labore, fame, ac metu—distabuerant*.” Opportunus est etiam Plautus, Capt. i. 2. 31.

Macesco, consuesco, et tabesco, miser.

Nec minus in Stich. v. 1. 8.

———— *quasi senex, tabescit dies*.

Elegantissime, ut omnia, vates Sulpinienais, ex Pont. iv. 8. 49.

Tabida consumit ferrum, lapidemque, *vetustas*. Arnobius insuper, lib. ii. p. 54.—“*morborum incommunitatibus frangimur, et “senectutis destruimur tabe*.”

Ver. 1173. *scopulum* habent omnes libri, exceptis L. M. qui dant *copulum*: unde librarii facilius efficerent dictionem pervagatam *scopulum*, quam rariorem et longe elegantissimam, *capulum* dico; quæ est Havercampi ingeniosissima, ac dignissima pretii quantitas, emendatio. Re intentius meditata, hanc conjecturam omnino esse in Lucretii contextum admittendam pro certo vidimus. Metaphora *navis*, ad scopulum appropinquantis, et fracturam subiturnæ, eleganti utcumque ingenio per se conveniat, minus congruit indoli sermonis, quo locus integer constantissime coloratus est. Vocabula scilicet,

cet, paullatim tabescere, spatio vetusto, defessa, ætatis, cum notione vetuli, ita gradatim marcentis et senescentis, ut indies faucibus sepulcri immergendus ire videatur, amicissime conspirant. Nonius, ad i. 13. in voce *capulum*: “*Sarcophagum, “id est sepulcrum, capulum veteres dici “volunt, quod corpora capiat*.” ubi plura exempla ex priscis scriptoribus protulit, quæ apud ipsum perlegas; et in concilium communes adhibe lexicographos: nam in prociactu positis quid profuerit immorari? Glossarium vetus: “*Capulus, “capereper*.” vide Servium, ad Virg. *Æn.* xi. 64. et Festum in voce. Tertullianus, de resur. carn. 32. “*Et utique triduo “concoquendæ carni viscera ceti tam suffecissent, quam capulum, quam sepulchrum, quam senium requies atque “reconditis alicujus sepultura*.” Idem anox, ib. cap. 38. “*Post dicta Domini, “facta etiam ejus quid sapere credamus, “de capulis, de sepulcris, mortuos resuscitantis?*” Denique, in tractatu suo de pudicitia, cap. 14.—“*per mortem hanc “quoque communem et propriam carnis “ipsius, quæ jam cadaver, quæ capulum “esset, immunditiâ irrecoverabili tabiosum*.” quorum postrema multum confirmant lectionem Lucretio redonatam. *Capulum* igitur proprie *loculus* erat, in quo cadaver observabatur, ut recondideretur in sepulcro.

Ibid. *spatio ætatis*. Virgilius, *Æn.* ix. 275.

Te vero, mea quem *spatium* proptioribus *ætatis* insequitur, venerande puer—

Ibid. *spatio vetusto*: i. e. “*spatium, “per quod jam diu mundi res cucurrerint*.” Et est locutio ad pœticum schema conformata; nam rectum fuisset, ad hanc demum normam scilicet, dicendi genus:

———— *spatio ætatis defessa vetuste*.

ADDENDA QUÆDAM.

LIB. I.

VER. 7. *tellus submittit flores.* Cum elegantissimâ locutione bene contendet Ovidii consimilis, in met. xv. 81.

*Prodiga divitiis alimenta que micta tellus
Suggerit—;*

i. e. ὑποφύει, vel ὑποκαλλυ, ut glossæ veteres.

Ver. 13. *perculsæ corda.* Quæ notavimus de hac phrasi, Servius ad Virg. Æn. ii. 559. luculenter illustrabit.

Ver. 14. *feræ pecudes.* Locus Ovidii est, in quo nomen *fera* de *brutis omnibus animalibus* pari modo accipitur, met. xv. 83.

*Carne feræ sedant jejunia: nec tamen omnes;
Quippe equus, et pecudes, armenta que, gramine
vivunt.*

Ver. 30. *mœnura militiæ sopita.* Ammianus Marcellinus, xxxi. 4.—“illis trac-
“tibus non nisi peracta, aut *sopita*, au-
“diri procul agentibus consueverant bel-
“la.”

Ver. 35. *tereti cervice repostâ.* Forte an respexerit noster Mœoniden, Od. i. 372.

Κυρῶ, ἀποδεχµένως παχύνει αυχένος—.

Ver. 69. *neque fana deûm, nec con-
pressit cælum.* Similiter Sophocles, Œd.
Tyr. 886.

Δικας ἀφῆλθης, ὅδε
ΔΑΙΜΟΝΩΝ ἔΔΗ ΣΕΒΩΝ.

Ibid. *fana deûm.* Isocrates, Nicoc.
sub init. pulchre comparetur:—ὥς τε τῆς

τολµαντας βλασφηµίᾳ πρὸς τὸν παλιονταῦτα
καὶ φιλοσοφονταῖς ἱεροῖς ἄξιον ἡµῶν, ὡς πρὸς
τῆς υἱὸς τοῦ ΘΕΩΝ ἔΔΗ ἱερομαρτυροῦντας.

Ver. 71. *ecfringere portarum claustra.*
Florus, iv. 2. 21. “Ærarium quoque
“sanctum—jussit *ecfringi*.” Vulgata ver-
sio Gen. xix. 9.—“jamque prope erat,
“ut *ecfringerent fores*.” Et Exod. xxii. 2.
“Si *ecfringens* fur domum—fuerit inven-
“tus—.”

Ibid. *ecfringere claustra.* Arnobius,
lib. ii. p. 72. im.—“domos ut *ecfrin-*
“gerent noctibus—.” Ibi videas insuper
Elmenhorstium.

Ver. 91. *ferrum celerare.* Hæc scrip-
tura melius convenit Euripidi, in Iph.
Aul. 1566. et Musgraviî dubitationem
tollit.

Ver. 93. *genibus submissa.* Vulgatum
teneam, si modo sic interpreteris: “Se
“ad genus patris demittens.” Ita lucu-
lenter scilicet Euripides, in Iph. Taur.
363.

Ὅρας γένου χυρὰς ἐκκρίνοισα,
ΓΟΝΑΤΩΝ ΓΕ ΤΟ ΤΕΚΟΝΤΟΣ ἐκπρὸς τῆς
Λίγιστα τῶνδ’—.

Ita rescribendum, pro *Γονατῶν τε* quum
aliter sententia constructione cum inof-
fensâ non procedat: et vim propriam γῆς
particula nanciscitur.

Ver. 133. *vigilantibus obvia somnoque
sepultis.* Hæc locus Celsi, in Orig. cont.
Cels. lib. ii. p. 97. multum illustrabit, at-
que vicissim explicabitur: *Εἴνα, ὡς δυνα-*

Ver. 412. *Musæa mole*. Pindarus, Isth. vi. 2.

Διτρεφὲς πρότερον ΜΟΙΣΕΙΩΝ ΜΕΛΕΩΝ—.

Ver. 434. Quæ diximus de tactu, Nemesius de nat. hom. cap. viii. valde roborat; et in illo hæc potissimum:—ἀλλὰ τὰς μὲν πλῆυσται αἰσθητικῶς διαφθιμύμεναι, οὐδὲν αὐτῇ τῇ ζωῇ καταβλαπτεται το ζῶν· ἄφης δὲ ἀπολλυμένης, καταλλύεται καὶ το ζῶν· Ἄφῃ γὰρ μὲν τῶν αἰσθητικῶν κατὰ παντὸς ἰσχύει το ζῶν—αἰτλ. Et postea:—ἀρβύλωται γὰρ ἰσχύι τανύτη τῇ αἰσθητικῇ ἰσχύϊ.

Ver. 596. *fluidas frondeis*. Ex Nicandri ther. 391. ut videtur:

Δαρμενὸς μαρμαίον ΧΥΤΟΝ περιέσπεται ΕΡΠΟΣ.

Ver. 598. *magna deum mater Tellus*. Sic etiam Sophocles, Philoct. 392.

Ορεστικῶς περιέσπεται Γα,
ματὴρ αὐτῇ Διός.

Ibid. et 599. Consentit Pindarus, Nem. vi. 1.

Ἐν ἀνδρῶν, ἐν θεῶν, γένος' ἔα
Μίαν δὲ τιτοῦσιν
Ματρὸς ἀμφοτέρων

nempe, γὰρ: ut recte scholiasta.

Ver. 618. *Tympana tonant palmis*. Hinc Oppiani interpretatio opportunissime peti potest; quem nemo quivuit intelligere, cyneg. iii. 283.

ΤΥΜΠΑΝΟΝ, ὑπελάδων, Διδυμνίου, ΩΛΕΣΙ-
ΚΑΡΠΙΟΝ:

i. e. “tympanum *palmas perdens*, vel con-
“tundens; ob vim scilicet, quæ *palmæ*
“feriunt, ut *tonare* faciant.” Nihil certius.
Voce consimili se multum ludificari
passus est Ruhnkensius, ad hymn. Hom.
Cer. 23. de quo peccato nos alibi.

Ver. 629. *armata manus in numerum*
ersultant. Hinc haud dubie intelligen-
dus est Justinus, xi. 5. 11. “armatus-
“que de navi, *tripudianti* similis, prosi-
“luit:”—i. e. *ισοπλῶ χοροῦσθ*.

Ver. 632. *Terrificas caputum quatientes*
numine cristas. Ne phrasis quatientes nu-
mine, sic nude posita, videretur inanis et
ἀλλεπιδά, dixisset alius levi mutatione:

Terrifica caputum quatientes numine cristas:

sed hujusce, vel simplicitatis, vel incuris,
innumera sunt exempla nostro.—Caste-
rum, per commodum accesserit Ammiani
Marcellini locus, xx. 11.—“triplex acies
“nostrorum instructa, *conisque galearum*
“*minacius pulans*,—impetum conaban-
“tur in muros.”

Ibid. *capitum quatientes numine cris-
tas*: i. e. verbo singulari, *καρβακίαν* ὡς
capi debet epitheton illud Homereum.

Ver. 636. *pulsarent æribus æra*. Hinc
etiam Ovidius sua derivavit, fast. iv. 184.

Ibunt æminimæ, et inania tympana tudent;
Æraque tinnit, ære repulsa, dabunt.

Ver. 645. *divom natura, privata dolore*
omni. Homerus, Il. η. 526.

Ὡς γὰρ ὁμιλοῦντο θεοὶ δαίμονι βροτοῖς
Ζῶνι ἀχρῆμον· αὐτοὶ δὲ τ' ΑΚΗΔΕΕΣ οὐκ.

Ibid. et 646. *divom natura summa cum*
pace. Ad eandem sententiam Horatius,
od. iii. 3. 35.

— illum ego lucidas
Inire sedes, ducere nectaris
Succos, et adscribi quietis
Ordinibus patiar deorum.

Ubi tu fructuose consulas vetustos enar-
ratores.

Ver. 649. *Ipsa suis pollens opibus, nihil*
indiga nostri. Certe, quod minus equi-
dem attenderam ad locum, hæc Virgili-
us haud dubie recordabatur, in geo. ii.
428.

— ad sidera raptim
I' propriis nituntur, opisque haud indiga nostræ.

Ver. 800. *Pluma columbarum*. Psalmus
lxviii. 15. ornatissime:—πτερυγίς πτερυ-
γας περιεργυρμῆναι, καὶ τὰ μεταφρῖνα αὐ-
τῆς ἐν χλωροτάτῃ χρυσεῖν. Apuleius, met.
vi. p. 393.—“*columba*—*picta colla* tor-
“quentes.—” Max. Tyrius, xxxvii. 4.—
ἐξπατάσσει ἡμᾶς, κατὰ πτεροπτεράς ΕΠΙΧ-
ΡΩΣΤΟΝ, (in superficie tantum) ἢ ἀν-
τοφύς, ἀνός. Sic scribendum puto, pro
vulgari *περχύστων*.

Ver. 804. Iis, quæ de coloribus *cæru-
leo viridique* disputavimus, suffragatur
Marcellinus, xx. 11.—“postrema (species
“iris visitur) *cæruleo* concreta et *viri-*

"di." Mox ibidem:—"qui color, quanto magis diffunditur, concedit in carnem et virentem."

Ibid. *miscere*. Sane Bentleianæ emendationi *lucere* Ammianus idem Marcellinus obstat, ad xvi. 10.—"insidebat aureo solus ipse carpento, fulgenti claritudine lapidum variorum: quo micante, lux quædam *misceri* videbatur alterna." Nec minus, quod magnus Valesius ibidem attulit ex Basilio Seleuceno, ii. 5. sonam describente, auro lapillisque distinctam:—ὡς πολυλλοὶ ἱναὶ το παλλος, ἐκ πολλων τι καὶ ἀλλοχρως αὐτινων ΣΤΙΚΕ-ΠΑΝΝΤΜΕΝΟΝ.

Denique, aliquantillo spatii vacante, confirmare libet lectionem, quam primi dedimus Lucretio, ad i. 71. *effringere portarum claustra*, ejusdem Ammiani Marcellini loco, xxi. 12. "Alii ferratas portarum obices *effringendas* adorti, ultro ignibus petebantur."

Ver. 831. *efflare colorem*: i. e. "emit tere auras coloris;" ut Horatius, od. ii. 8. fin. sæpius nobis ad partes vocatus in hisce commentariis. Ælianus eleganter et commode, de animm. iii. 18.—καὶ ἐκ τῆς αἵματις ἀμαρῶν χροα.

Ver. 847. *nardi florem*. Priscianus, perieg. 984.

Myrrhitenque, bonum nardi cum reddit odorem.

Ver. 870. *vivos exsistere vermeis, putorem quom nacta est ex imbris humida tellus*. Multum est appositus his Nican- der, in ther. 387.

Τῇ δ' ἰλμυθὸς πύλου οὐκ οἶον,
Ἡ καὶ τότε γὰρ οἷα τρεφὶ οὐδ' ἐρμος αἰα'

i. e. *imbrificata terra*. Sensum interpretes, quos vidi, non assecuti sunt. Et vul-

go scribitur τῆς· omnino invenuste ac mendose.

Ver. 1046. *animi jactus*. Maximus Tyrius, xli. 2.—Ὁ ΝΟΤΣ, ἀφ' ἧς οὐ, καὶ ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἐπὶ πάσαις ἐκπνεύουσας φύσεις ἀμνησθε ταχὺ, ὡς ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΟΥΡΩΝΣ, κατλ.

Ver. 1080. Enumeratione simili Tatianus, ad Græc. sect. 14. Τα γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς ἱερῆτα, καὶ τὰ ἐν τοῖς ὕδασι νηῦτα, καὶ ΤΑ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΟΡΕΣΙ ΤΕΤΡΑΠΟΔΑ—

Ver. 1122. *gradus ætatis scandere*. Arnobius, lib. vii. p. 249.—"qui *annorum gradibus* ad eum finem *ascendisset ætatis*—"

Ver. 1131. *liquitur ætas*: i. e. diffluit, *tabescit*; uti mox, ver. 1172. Pulchræ phrasi Mæonides haud dubie viam stravit, ad Od. E. 152.

Καυχέτο δὲ γλυκὺς Αἰὼν
Νέστον οὐραμῶν, οὐ καὶ ἐπὶ ἡδασὶ νομῶν.

Ver. 1146. *fulcire cibis*. Idem scriptor, i. p. 58.—"cum cœperit solidioribus *cibis* infans debere *fulciri*—"

Ver. 1151. Confer Nemes, de nat. hom. p. 14. im. ed. Oxon.

Ver. 1154. *fluctus plangentes saxa*. Comparari potest Ovidius, epist. xix. 121. Me miseram! quanto *planguntur flora fluctu*!

Ver. 1160. Ita Celsus Epicureus apud Orig. lib. iv. p. 214. Ἡμεῖς μὲν γὰρ, παρνοῦντες καὶ προεταλαιπωροῦντες, μολὶς καὶ ἐπὶ πονοῖς τρεφομεθα—

Ver. 1168. *cælumque fatigat*. Utitur hac phrasi Phædrus, iv. 19. 24.

Cælum fatigas sordido perjurio.

Ver. ult. *Ad capulum*. Pariter Laberius, in Macrob. Sat. ii. 7.

Ita me vetustas amplexu annorum enecat;
Sepulcri similis, nihil, nisi nomen, retineo.

Ver. 412. *Musae mae.* Pindarus, Isth. vi. 2.

Δούρα μοι μοιζέον Μῆαρον.

Ver. 434. Quae diximus de tactu, Nemesius de nat. hom. cap. viii. valde roborat; et in illo hac potissimum:—*ἀλλὰ οὐκ οὐκ ἄλλωθεν αὐτὴν ἀποφύμαται, οὐκ οὐκ αὐτὴν τῇ ζωῇ ἀποβλάπτειν τοῦ ζῶντος ἄφῃς δι' ἀσπληνίας, συσταλλομένη καὶ τοῦ ζῶντος ἄφῃ γὰρ μοῖα τῇ αὐτοῦ φύσει πᾶσι ἐστὶν τῇ ζωῇ—αἰ.* Et postea:—*ἀσπληνότης γὰρ τῇ φύσει τῇ αὐτοῦ ἐστὶν ἰσχυρὴ.*

Ver. 596. *fluidas frondeis.* Ex Nicandri ther. 391. ut videtur:

Δαρδανὸς μαρμαίον ὕψτον ἀνέστηντο ΕΡΜΟΖ.

Ver. 598. *magna dedit mater Tellus.* Sic etiam Sophocles, Philoct. 392.

*Ὀφειμένη παρθεῖσι Γᾶ,
ματὴρ αὐτῇ Διὶ.*

Ibid. et 599. Consentit Pindarus, Nem. vi. 1.

*Ἐσ' αὐτῶν, ἐν Διὶ, γυνὴ καὶ
Μῆασι δι' ἀσπληνίας
Μοῖαται ἀμφοτέρω.*

nempe, γῆ: ut recte scholiasta.

Ver. 618. *Tympana tonant palmis.* Hinc Oppiani interpretatio opportunissime peti potest; quem nemo quivit intelligere, cyneg. iii. 283.

*ΤΥΜΠΑΝΟΝ, παλαιῶν, Διδυμῶν, ΩΔΕΣΙ-
ΚΑΡΦΟΝ:*

i. e. "tympanum *palmis* perdens, vel con-
"tundens; ob vim scilicet, quā *palmæ*
"feriunt, ut *tonare* faciant." Nihil cer-
tius. Voce consimili se multum ludificari
passus est Ruhkenius, ad hymn. Hom.
Cer. 23. de quo peccato nos alibi.

Ver. 629. *armata manus in numerum
exultant.* Hinc haud dubie intelligen-
dus est Justinus, xi. 5. 11.—"armatus-
"que de navi, tripudianti similis, prosi-
"luit:"—i. e. *ισχυρῇ χειρὶ.*

Ver. 632. *Terrificas caputum quatientes
aurine cristas.* Ne phrasid quatientes nu-
mine, sic nude posita, videretur inanis et
illepida, dixisset alius levi mutatione:

Terrificas caputum quatientes aurine cristas:

sed hujusce, vel simplicitatis, vel incertitiae,
innumera sunt exempla nostra.—Cate-
rum, percommodus accesserit Annianus
Marcellini locus, xx. 11.—"triplex scilicet
"nostrorum instructa, conisque galanum
"minaciis suis, impetum canebat-
"tur in muros."

Ibid. *capitum quatientes aurine
cristas:* i. e. verbo singulari, *auriculari* ut
capi debet epitheton illud Homericum.

Ver. 636. *pulsarent auribus æra.* Hinc
etiam Ovidius sua derivavit, fast. iv. 184.

Ibunt *auricularis*, et *lucula* tympana tudent;
Ætraque tinctus, ære *repalas*, dabunt.

Ver. 645. *disdem natura, private doloris
omni.* Homerus, Il. ii. 536.

*Ὅτι γὰρ ἀνταλίσσεται ὅσοι δούλοισι βροτοῖσι
Ζεὺς ἀρχαίῳσι αἰὶναι δι' ἈΚΗΑΕΕΣ οὐκ.*

Ibid. et 646. *disdem natura sumam cum
pace.* Ad eandem sententiam Horatius,
od. iii. 5. 55.

Ilum ego lucidas
Inire oedas, ducere nectaris
Socos, et adscribi poetis
Ornibus potius *decorum*.

Ubi tu fructuose consulas vetustos enar-
ratores.

Ver. 649. *Ipsa suis pollens opibus, nihil
indiga nostri.* Certe, quod minus equi-
dem attenderam ad locum, hæc Virgili-
us haud dubie recordabatur, in geo. ii.
428.

ad sidera raptim
Fi propriis nituntur, opique haud indiga nostre.

Ver. 800. *Pluma columbarum.* Psalmus
lxviii. 13. ornatissime:—*πτερυγίς πτερυ-
γας πτερυγισμένη, καὶ τὰ μεταφράσαι αὐ-
τῆς ἐν χλωροτάτι χροῖν.* Apuleius, met.
vi. p. 393.—"columba—picta colla tor-
"quentes." Max. Tyrius, xxxvii. 4.—
*ἡ ἀπαύρα ἡμᾶς, καὶ τὰ πτερυγίας ΕΠΙΧ-
ΡΩΣΤΟΝ, (in superficie tantum) ἐκ αὐ-
τοῦ, αὐτοῦ.* Sic scribendum puto, pro
vulgari *πτερυγίας*.

Ver. 804. *Iis, quæ de coloribus cæru-
leo iridique disputavimus, suffragatur
Marcellinus, xx. 11.—"postrema (species
"iris visitur) cæruleo concreta et tiri-*

"di." Mox ibidem:—"qui color, quanto magis diffunditur, concedit in *caenum* et *virentem*."

Ibid. *miscere*. Sane Bentleianæ emendationi *lucere* Ammianus idem Marcellinus obstat, ad xvi. 10.—"insidebat auro solus ipse carpento, fulgenti claritudine lapidum variorum: quo micante, lux quædam *misceri* videbatur alterna." Nec minus, quod magnus Valerius ibidem attulit ex Basilio Seleuceno, ii. 5. zonam describente, auro lapillisque distinctam:—ὡς πολλὰ λείπει τοὺς πολλοὺς, καὶ πολλοὶ τὴν καὶ ἀλλοχρῶνται αὐτῇ. ΣΤΥΚΕ-ΠΑΝΤΜΕΝΟΝ.

Denique, aliquantillo spatii vacante, confirmare libet lectionem, quam primi dedimus Lucretio, ad i. 71. *effringere portarum claustra*, ejusdem Ammiani Marcellini loco, xxi. 12. "Alii ferratas *portarum obices effringendas* adorti, ultro ignibus petebantur."

Ver. 831. *ecflare colorem*: i. e. "emit tere auras coloris;" ut Horatius, od. ii. 8. fin. sæpius nobis ad partes vocatus in hisce commentaria. Ælianus eleganter et commode, de animm. iii. 18.—καὶ ἐκπύρρει σμαραγδῶ χροῖαν.

Ver. 847. *nardi florem*. Priscianus, perieg. 984.

Myrrhitenque, bonum nardi cum reddit odorem.

Ver. 870. *vivos existere vermeis, pulvorem quem nacta est ex imbribus humida tellus*. Multum est appositus his Nican-der, in ther. 387.

Τῇ δ' ἰλιμθὸς πύλον ὄρνυς,
Ἡς καὶ ἐντορὰ γὰρ οἷα τρεφὶ οὐβρῆμος αἶμα·

i. e. *imbrificata terra*. Sensum interpretes, quos vidi, non assecuti sunt. Et vul-

go scribitur *της*. omnino invenuste ac mendose.

Ver. 1046. *animi jactus*. Maximus Tyrius, xli. 2.—Ὁ ΝΟΤΩΣ, ἀφ' ὧν οἱ καὶ ἀσπυτοί, καὶ ἐπὶ πάσαις ἐκπνεύμασι φωνῆς ἀμνηστὴν ταχὺ, ὡς ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΟΥΡΕΩΣ, καὶ λ.

Ver. 1080. Enumeratione simili Tatianus, ad Græc. sect. 14. Τα γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς ἱερῆτα, καὶ ἐν τῇς ὕδασι ταῦτα, καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς ὄρεσι ΤΕΤΡΑΠΟΔΑ—.

Ver. 1122. *gradus ætatis scandere*. Arnobius, lib. vii. p. 249.—"qui annorum *gradibus* ad eum finem ascendisset *ætatis*—."

Ver. 1131. *liquitur ætas*: i. e. diffluit, *tabescit*; uti mox, ver. 1172. Pulchræ phrasi Mæmonides haud dubie viam stravit, ad Od. E. 152.

Καταβρεθὼν δὲ γλυκὺς Αἰὼν

Νωτῶν ὀδυρομένη, οὐκ ἐν τῇ ἡδονῇ νομῶν.

Ver. 1146. *fulcire cibis*. Idem scriptor, i. p. 58.—"cum cæperit solidioribus *cibis* infans *debere fulciri*—"

Ver. 1151. Confer Nemes, de nat. hom. p. 14. im. ed. Oxon.

Ver. 1154. *fluctus plangentes saxa*. Comparari potest Ovidius, epist. xix. 121. Me miseram! quanto planguntur litora fluctu!

Ver. 1160. Ita Celsus Epicureus apud Orig. lib. iv. p. 214. Ἡμεῖς μὲν γὰρ, καμνόντες καὶ πρὸς ταλαιπωρίας, μολίς καὶ ἐπιπονοῖς τριφορμίδι—.

Ver. 1168. *cælumque fatigat*. Utitur hac phrasi Phædrus, iv. 19. 24.

Cælum fatigas sordido perjurio.

Ver. ult. *Ad capulum*. Pariter Laberius, in Macroh. Sat. ii. 7.

Ita me vetustas amplexu annorum enecat;
Sépulcri similis, nihil, nihil nomen, retineo.

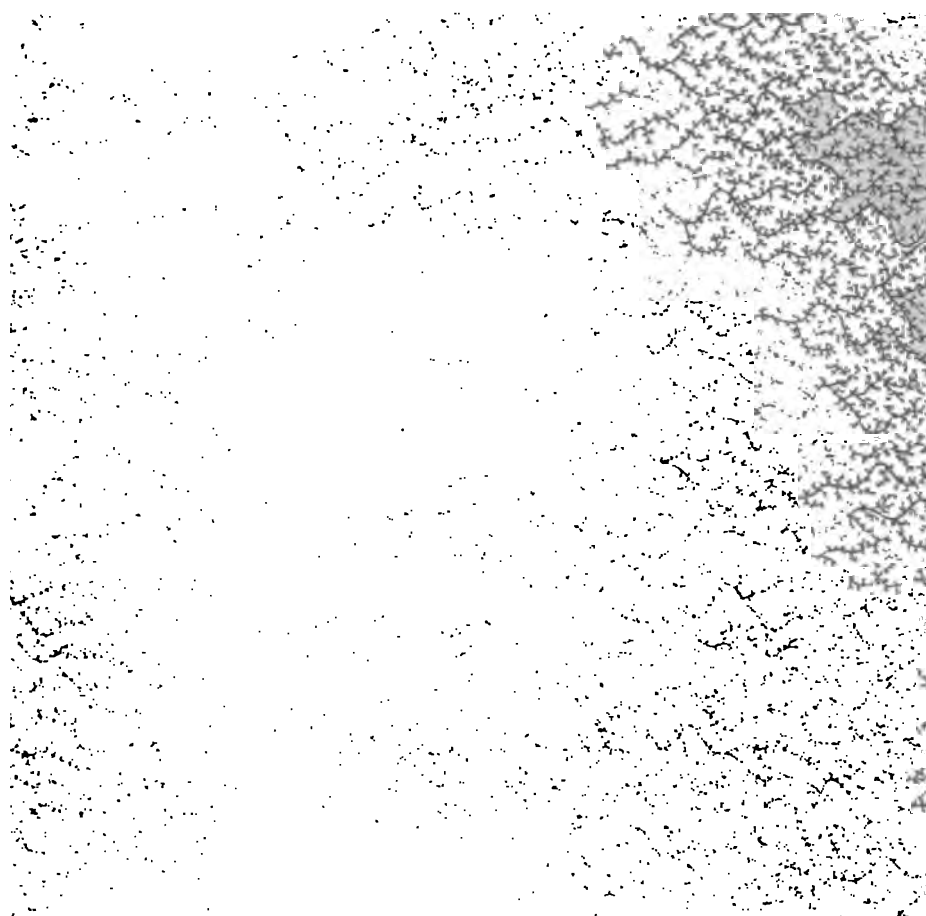

FD-301a

